Олег Петрик

Моя боротьба

Спогади

Олег Михайлович Петрик. 1973 р.

Олег Петрик

Моя боротьба

спогади

Львів
Растр-7
2022

УДК 821.161.2+39(477)
Пет 29

Петрик, Олег Михайлович.
Моя боротьба : спогади / Петрик О. М. – Львів : Растр-7, 2022. – 652 с.

У другій книжці відомого громадського діяча, журналіста і письменника Олега Петрика мова йде про революційну боротьбу за незалежність України та її подальший розвиток, керівництво львівською неформальною організацією під назвою «Клумба», десанти львів'ян у різні міста України та інші події від 1989 року XX століття до наших днів.

Для широкого читацького кола

ISBN 978-617-8134-32-7

© Петрик О. М., 2022
© Видавництво «Растр-7»

Олега повно там, де потрібно…

Петрик Олег Михайлович – архітектор, громадський діяч, член УГС (Української гельсінкської спілки), Руху і СНУМу (Спілки незалежної української молоді), Страйкому, керівник знаменитої «Львівської клумби», депутат Львівської обласної ради першого демократичного скликання – народився на мальовничому хуторі Солуки поблизу села Карачинів Яворівського району Львівської області. Офіційно його днем народження у документах вказане 2 січня 1948 року, хоча реально-фізично Олег народився 14 грудня 1947 року.

Олег є ровесником моєї старшої сестри Тетяни, також 1947 року народження. Я їх чомусь завжди порівнював між собою через схожу енергійність, експресивність, дотепність, гнучкий розум, вимогливість до себе і інших. Як зараз пам'ятаю її неодноразово сказані слова: «Сашко, твого друга Олега Петрика – альпініста-революціонера скрізь повно. То він в обласній раді «наводить порядок», то він біля прокуратури організовує пікетування, то біля суду, то він на мітингу зачитує резолюцію!». Я їй завжди відповідав: «Олега повно там, де потрібно, бо без нього нічого доброго не буде зроблено!».

Батько Олега Михайло Васильович народився у 1913 році в селі Козівка на Тернопільщині. Будучи українським патріотом, свідомим активним українцем, він був у 1939 році репресований як «ворог народу» і став політв'язнем російсько-радянського режиму, був запроторений у Краснотуринські табори ГУЛАГУ. Мати Марія Миколаївна також народилася у цьому ж селі Козівка у 1921 році (ровесниця мого батька Василюка Антона Петровича), була свідомою українкою, патріоткою, зв'язкою ОУН і УПА.

Майбутні батько і мати Олега симпатизували один одному ще зі шкільних років, запізналися на ниві громадської роботи, але одружитися змогли лише після звільнення Михайла Васильовича з Гулагу у 1946 році. Наприкінці 1947 року народився Олег Петрик. Тут я знову згадую свого батька Василюка Антона Петровича, який у тому ж 1947 році як «ворог наро-

ду» потрапив у соловецькі табори особливого призначення – СЛОН (соловецкіє лагеря особого назначєнія) для «політичних злочинців», а також на Колиму і повернувся додому аж у 1953 році, після смерті Сталіна (в 1954 році народився я).

Хочу висловити одну дуже серйозну думку: якби у 1946 році з таборів не повернувся батько Олега Петрика і у 1953 році не повернувся на Україну мій батько, ми з Олегом просто би не народилися. А таких українських молодих людей, яких замучили москалі непосильною працею, знущаннями або вбили, були мільйони! Відповідно не народилися в Україні в 3-4 рази більше мільйонів українських патріотів! Це була основна мета Росії, яка всю свою діяльність спрямовувала на знищення України.

Нашим із Олегом батькам пощастило – вони повернулися додому, а відповідно пощастило і нам народитися в Україні і жити для України. Олег Петрик і я завдячуємо своїм батькам, які виховали нас українськими патріотами. Доля звела нас по один бік барикад у боротьбі за незалежну самостійну українську державу. Це сталося в кінці 1980-х років XX століття. Але ми познайомилися раніше, ще у 1968 році.

Середню школу Олег закінчив у селищі міського типу Рудно на околиці Львова у 1965 році. У 1966-1972 роках навчався у Львівському політехнічному інституті, який закінчив з дипломом архітектора. Уже з 1967 року почав працювати у проектних організаціях «Укоопспілки», «Житлопректу», Науково-дослідному секторі Львівського інституту прикладного і декоративного мистецтва, на ВО «Електрон». За виконання дизайнерських робіт на ВО «Електрон» у 1988 році отримав срібну медаль ВДНГ в Москві.

Вихований в селі, привчений до фізичної праці на свіжому повітрі, вигодуваний мамою та бабусею на натуральних продуктах та на «вітамінних» ласощах: вишнях, черешнях, яблуках, грушах, сливках, ще зі шкільних років Олег був енергійним, сильним, любив займатися спортом. У 1966 році вступив у спортивний альпіністський клуб «Буревісник». Уже в наступному році за сходження на Кавказькі гори отримав значок

«Альпініст СРСР». До 1972 року досягнув першого розряду з альпінізму, підкоривши 23 вершини Кавказу і Паміру. Я з Олегом познайомився на «Чатових скелях» біля села Лисиничі на околиці Львова, де проходили тренування альпіністів, зокрема альпіністського клубу «Скеля» при «Львівській політехніці», в якому я займався з 1968 року, будучи студентом Львівського технікуму промислової автоматики. У той день ми з Олегом змагалися, хто кого скине з довгої чотириметрової колоди, яка була на висоті півтора метра над землею. Ми були з голими торсами, хоча стояла прохолодна весна, і я зауважив, що Олег є конкретно накачаний, має треновані м'язи, чіпкі пальці і велику силу волі. Наш товариш Володя Чорнозуб тоді зробив фотографію нашого з Олегом змагання, яка зберігається в мене досі. До речі, Олег тоді переміг, зіштовхнув мене з колоди.

У скелелазінні, в альпінізмі Олег мав величезні перспективи і багато досягнув, я ж обмежився 15-ма сходженнями на найвищу вершину Карпат Говерлу і 32-ма поїздками на Скелі Довбуша, що в Карпатах Івано-Франківської області. Олегові, як і мені, альпінізм багато дав, привчив до наполегливості і відповідальності, надії тільки на власні сили. Як виявилося, це гасло «Опора на власні сили!» сповідував також Степан Бандера – провідник боротьби українського народу за волю і власну державу.

Запам'яталися мені Різдвяні свята 1976 року, коли ми разом з друзями-художниками Степаном Бараном, Ігорем Закаликом, Іваном Красевичем колядували в Олега Петрика вдома і по всьому Рудно, незважаючи на тодішні радянсько-комуністичні заборони на таку релігійну діяльність як колядки, щедрівки. Олег знав дуже багато колядок, гарно співав, а ми підспівували, гуділи, як джмелі. Напевно саме через любов до української пісні в кінці 1980-х років, в часи українського відродження, Олег скеровував мене як голову Братства Тверезості «Відсіч» з моїми хлопцями і дівчатами на пікетування російськомовних концертів «алкашно-ресторанного» Гаріка Кричевського, Шафутинського та інших російськомовних артистів, які мали відбуватися у львівському цирку.

Ще у 1976 році Олег перетворив майстерню Івана Красевича на вулиці Сербській,3 кв.12 на свого роду явочну квартиру, куди він приносив в рулонах десь «відерені», як тоді казали, «Історію України» Михайла Грушевського, «Історію запорізьких козаків» Дмитра Яворницького, які тоді були заборонені. Ті машини, на яких Олег копіював ці книжки, називалися «Ера» або «Рема» і були на обліку, під суворим контролем КГБ. Олег дуже ризикував, коли приносив рулонами той самвидав в майстерню на Сербську і ховав у тайнику під підлогою. А потім нам показував і давав читати вже зшиті в книжки екземпляри цих творів. З яким інтересом, задоволенням і хвилюванням читали ми про наших героїчних предків, про нашу історію, яка була заборонена москалями.

Пригадую, як у 1996 році Олег лижною палицею познімав по всій вулиці Лермонтова таблички з написом «вулиця Лермонтова» для того, щоби замінити їх на Джохара Дудаєва. Тоді він оперативно провів мітинг біля оперного театру з резолюцією-вимогою до влади назвати вулицю іменем Джохара Дудаєва.

Саме Олег Петрик продумав і організував відібрання собору Юра від російської православної церкви. Я, будучи головою Братства Тверезості «Відсіч», на заклик Олега Петрика своїх людей також вивів на повернення собору Юра греко-католицькій громаді під прапором «Відсічі».

Розповім про ще один дуже цікавий випадок, що відбувся в Києві. Олег Петрик тоді організував поїздку активістів Клумби до Києва на конференцію «Всенародного руху України», що проходила в Спілці письменників. Поки йшла конференція, під час перерви зіркий погляд Олега побачив стенди – таблиці мармурові, які висіли на стіні в фойє. На них були написи російською мовою: «Оні защіщалі нашу Родіну». Але серед тих письменників практично не було українців. За якихось 10 хвилин мармурові стенди-таблиці були Олегом Петриком демонтовані, перенесені на горище Спілки письменників України, частково пошкоджені. А вже на горищі до подальшого знищення тих таблиць-стендів доклався я зі своїми хлопця-

ми. Приблизно через 10 хвилин був викликаний наряд міліції і мене було затримано і запроваджено у райвідділ міліції на вулиці Прорізній в Києві. На мене і на моїх хлопців з Братства Тверезості «Відсіч» була відкрита кримінальна справа і вже у Львові нас викликали в міліцію на допити. Добре, що Олег написав статтю в газету «Голос нації» і всю вину щодо демонтажу згаданих таблиць узяв на себе. Кримінальна справа проти мене і моїх хлопців була закрита. Лише у центральних газетах з'явилися коротенькі замітки з оцінкою Леоніда Кравчука, тодішнього президента України, «акту вандалізму, який відбувся в Спілці письменників України в Києві». Зрозуміло, що Леонід Кравчук як колишній комуніст високого рангу так відреагував на дії Олега Петрика і мої, бо був зазомбований і засліплений комуністичною деологією. Тут якраз ще раз була підтверджена далекоглядність Олега Петрика, який розумів, що означає така свого роду монументальна пропаганда радянського комуністичного минулого України, адже такі стенди виховували з людей комуністичних, прорадянських, проросійських зомбі.

Окремо хочу сказати про неоціненний вклад Олега Петрика в організацію такої патріотичної структури як Клумба. Причиною для її створення стала потреба спілкування людей, щоби добитися встановлення пам'ятника Т.Г.Шевченку в центрі міста, на центральному проспекті. Олег Петрик координував дії Клумби.

Ще до демонтажу пам'ятника Леніну біля оперного театру активні громадяни Львова підняли питання про встановлення пам'ятника Тарасові Шевченку. Місце обрали на центральному проспекті, де знаходилася клумба з квітами. В центрі клумби встановили на високій металевій щоглі синьо-жовтий прапор. На прапор та щоглу відразу почалися напади тодішніх силовиків і провокаторів з метою зламати щоглу та зірвати прапор. Відповідно потрібно було організувати охорону цього «незаконного» синьо-жовтого національного прапора і щогли, інших прапорів та транспарантів, імпровізованих стендів для інформаційних оголошень, плакатів. Саме Олег Петрик поставив цю справу на високий організаційний рівень. З активістів

він створив службу охорони, і взагалі структурував Клумбу як неформальну організацію. Ці люди мали кожен своє завдання: розвідники, спостерігачі, пропагандисти. Почалися нічні чергування для припинення діяльності провокаторів. Одні чергували вдень, інші чергували вночі, треті пильно приглядалися до відвідувачів Клумби, виявляючи провокаторів, четверті займалися організацію харчування тих, хто чергував. Кожен із активістів отримав псевдо, щоб у розмовах з іншими людьми активістів не можна було відразу ідентифікувати і щоб вони не наражалися на небезпеку. Цього реально вимагала тодішня ситуація. Потрібно було берегти кожну активну людину, бо такі люди були буквально на вагу золота. Крім того активісти, організовані Олегом Петриком, могли на перший поклик виїхати в інші населені пункти України – Вінницю, Хмельницький, Хуст, Київ, Полтаву та інші міста. Я особисто брав участь у майже всіх цих поїздках у хочу сказати, що тодішнє КГБ всіма методами перешкоджало нам у цій діяльності з пропаганди демократії, тверезого, здорового способу життя, української національної символіки.

Під час організованих Олегом Петриком поїздок в обласні центри та інші міста України активісти Клумби пропагували український національний синьо-жовтий прапор, українську національну символіку, Герб України Тризуб, а також наших національних героїв – Степана Бандеру, Романа Шухевича, Євгена Коновальця та інших, пропагували визвольну боротьбу українського народу. І жодного разу не було провалу пропагандистського десанту. Саме Олег Петрик вніс неоціненний вклад у порятунок прапорів, української національної символіки, яка тоді тільки пробивала собі дорогу до свідомості людей у тоталітарному червоному СРСР.

Пригадую також події, які відбувалися на фестивалі української пісні «Червона рута» у Чернівцях. Нас тоді прибув зі Львова великий десант поїздом Львів-Чернівці, але влада Чернівців на залізничному вокзалі поставила впритик навпроти один одного два локомотиви з вагонами і через ці свого роду «ворота» шириною 3 м пропускала прибулих зі Львова.

КГБісти обшукували людей, забирали прапори, транспаранти, національні значки, проводячи свого роду денаціоналізацію, словесну і фізичну. Приїхати на величезний фестиваль, на стадіон, де цей фестиваль мав відбутися, без прапорів нам звичайно не хотілося. Адже нашою основною метою і була тоді пропаганда української національної символіки. Втрата прапорів нас аж ніяк не влаштовувала. І тут до нашої групи підбігає Олег Петрик і пошепки каже негайно бігти за ним. Ми пробігли метрів 200 і вибігли через ворота вантажної станції на вулицю, моментально сіли в тролейбус, який в той час під'їхав. Водій тут же закрив двері і тролейбус поїхав, а КГБісти, які гналися за нами, і які були одягнуті всі однаково в сірі балонові дуті куртки, тільки змогли постукати кулаками в двері та вікна тролейбуса, який набирав швидкість. Вони, як кажуть, отримали облизня, лишилися з носом.

Попередня розвідка, проведена Олегом Петриком, і вірно прийняте ним рішення, дозволили нам врятуватися від втрати національної символіки. Після того, коли ми вийшли з тролейбуса, Олег Петрик організував з нас та інших львів'ян величезну колону і ми пішли до будинку, де жив раніше Володимир Івасюк, і де тепер жив його батько. Так як міліція не пропускала нашу колону вулицями, то нам прийшлося ще організувати сидячу забастовку. Після твердих переговорів Олега Петрика з міліцією, нас все-таки пропустили далі. Коли ми прийшли до будинку Володимира Івасюка, Олег Петрик сказав свої знамениті слова «пильнуйся, бо тут повно переодягнутих у цивільне міліціонерів і КГБістів». Я зі своєю командою з 15 хлопців з Братства Тверезості «Відсіч» внизу під балконом в натовпі людей збилися в тісну групу. Навколо мене було внутрішнє коло, хлопці в якому взялися за руки і зовнішнє коло, в якому також взялися за руки. І я тоді в центрі цих двох кіл підняв синьо-жовтий прапор. Це підняття прапора на той час у Чернівцях було чимось надзвичайним. Міліціонери і КГБісти кинулися до прапора, але доступитися до мене і до прапора не могли, тому що хлопці тісним колом тримали фронт. Міліція і КГБісти хвилин через 5 безуспішного наступу відступили. Я

чую шепіт Олега Петрика: «на балкон, ідіть на балкон». Ми тоді тією самою тісною, неприступною «фортецею» пересуваємося до балкону, де піднімаємо і тримаємо прапор, на балконі, під схвальні вигуки учасників відкриття пам'ятної дошки В.Івасюку. Після цих подій Олег Петрик організував похід на сам стадіон. Ми тоді, можна так сказати, щасливо добралися до стадіону, навпроти якого був готель «Буковина». Люди заходили у ворота стадіону – очевидно за спеціальними запрошеннями, як глядачі, а також як учасники концерту – народні хорові колективи заходили колонами. А як же нам потрапити туди? Нашу колону в прохід не пускали КГБісти і міліціонери.Тоді ми, керовані Олегом Петриком, почали по одному, по двоє вливатися в колону в українських народних строях, яка мала брати участь у концерті і в цій колоні розгорнули синьо-жовті прапори і штурмували шеренги міліції. Люди побігли до головних воріт стадіону повз шеренги роти військових «Бухара-26», які відмовилися виконати наказ полковника перекрити нам дорогу.

Тоді силовики пішли іншим шляхом, закрили ворота на стадіон взагалі, щоби ми не могли потрапити туди, але потужна колона, розігнавшись, натиснула на ворота з такою силою, що відкрила ворота всередину. І ми таким чином прорвалися на стадіон. І коли вже почався концерт, ми почали піднімати синьо-жовті прапори. Коли силовики кидалися до людей, які тримали прапори, щоб їх забрати, прапори опускали вниз і швиденько передавали низом з рук в руки на відстань 10 метрів, а потім знову піднімали над головами. А тут ще я вибрав підходящий момент і з криком «їжте запроданці!» кинув на стадіон невелике кільце ковбаси просто під ноги міліції, яка тісним колом оточила периметр стадіону всередині бігової доріжки. Та ковбаса, як часто нагадує мені Олег Петрик, дуже довго катулялася під ногами міліції, чулися вигуки: «Їжте, міліціонери, цю ковбасу. Ковбасою вас антинародна влада, як псів, годує!». До мене відразу кинулися з чотирьох боків КГБісти в сірих балонових куртках. Я був у вишитій сорочці. Бачу, вони знову йдуть до мене, перескакують через ряди справа, зліва, зверху, дивляться на мене вовчими очима вбивць. Ну, думаю,

заміс серйозний буде, бо я їх розізлив. Тому, коли люди знову встали оплесками вітати нових виконавців, я між рядами побіг до сходів вниз і збіг на бігову доріжку, де люди, взявшись за руки, водили свого роду хоровод. Я став у коло, воно знову рушило. І тут почалося щось із царини парапсихології, про яку мені розповідав Олег Петрик. В тому загальному шумі я почув чи то голос, чи то думку Олега: «Тікай зі стадіону нижнім виходом, яким виходять футбольні команди, біжи в наш автобус біля готелю, там телебачення, там тобі нічого не зроблять!». Я тоді вибігаю з кола і через нижній вихід зі стадіону біжу ,тікаю через дорогу до площі перед готелем «Буковина», де стоять наші автобуси. Оглядаюсь і бачу, що за мною біжать мої переслідувачі. Біг я дуже швидко – альпіністські тренування допомогли. Добігаю до площі перед готелем, де стоять автобуси і бачу автобус з львівськими номерами, в якому відкриті двері. Я негайно заскакую в той автобус. Шофер, який бачив цю дивну погоню, відразу закриває двері. КГБісти не можуть зайти в автобус, стукають у вікна, двері і вимагають відкрити. Шофер не відчиняє двері. Але тут вже з'явилися журналісти з камерами, фотоапаратами. Зрозуміло, що КГБістам невигідно було світитися перед теле- та фотокореспондентами і вони, спіймавши облизня, записавши номер автобуса, пішли. Я дочекався завершення концерту, не виходячи з автобуса. Як то кажуть: «Береженого Бог береже». Тому спокійно доїхав до Львова. А одного з моїх знайомих, Романа Паславського, тоді в Чернівцях страшенно побили КГБісти. Його привезли до Львова в лікарню швидкої допомоги і на шостий день Петрик його забрав. Отака була тодішня радянська демократична влада, отакий був тодішній радянський демократичний централізм, який руйнував українську культуру, свідомість українців, які боролися за свою культуру, за свою українську пісню, за українську мову.

Хочу ще сказати, що Олег Петрик володіє свого роду організаторським даром. Може завдяки тому, що він займався екстрасенсорикою, парапсихологією, до яких, очевидно, має дар. Я часто чую ніби внутрішній голос: «Так, зараз десь має

дзвонити Петрик, або – Петрик про мене думає, або треба заїхати до Петрика». І це реальні речі.

Маючи феноменальну пам'ять, Олег Петрик дисциплінує, інформує, нагадує про необхідність боротьби, організовує людей навколо себе і надалі.

Нещодавно Олег написав і видав свою першу книгу спогадів «Мої дороги», яка має небагато-немало майже 700 сторінок, він відновив у моїй пам'яті і в пам'яті інших людей масив інформації, яка надалі зобов'язує і стимулює мене особисто і моїх друзів-соратників до діяльності на благо розвитку української держави.

Твердість переконань Олега Петрика, твердість його духу, вимогливість до себе і навколишнього оточення вражає. На мою думку, керувати українською державою і керувати по-справжньому можуть і мають такі люди, як Олег Петрик, які постійно дбають про українську культуру, про українську мову, про українську пісню, про українську літературу, про українську економіку, про українське військо, про українську історію і взагалі про українську державу. Такою людиною є Олег Петрик.

На мою думку, прочитання цих двох книг Олега Петрика «Мої дороги» і «Моя боротьба» можна прирівняти до п'ятиріч-ного навчання в університеті на кафедрах української філології та історії України.

На завершення хочу побажати Олегові Петрикові, його дружині Ірені, яка разом з ним пережила ті важкі буремні часи, а також синові Олегові Олеговичу, професору Львівського національного університету, Народному артисту України, керівнику балетної академії, усім їм щастя, здоров'я і многая літа.

Олександр Василюк,
громадський діяч, письменник

Хронологія мітингів та підняття національного прапора у Львові

26 квітня 1989 року, пл. Ринок. 17 год. 30 хв.

Мітинг-реквієм по загиблих у чорнобильській трагедії. П'ятий мітинг на підтримку Івана Драча кандидатом у депутати до Верховної Ради СРСР. Уперше на масовому заході було піднято три національні прапори пані Ольгою Горинь, паном Романом (прізвища не пам'ятаю) і Юрком Волощаком.

1 травня 1989 р. Ціла маніфестація з національними прапорами йде від церкви св. Ольги і Єлизавети по вул. Городоцькій. Біля оперного театру вливається в колону, яку організувала компартійна влада.

Колона з національними прапорами прорвала кордон міліції і пройшла центральним проспектом повз трибуну, на якій стояли перші керівники компартії, влада міста і області. Потім люди вирушили на стадіон «Дружба» (тепер «Україна») для проведення мітингу. Колоною керували Петро Кагуй і Михайло Дубецький.

8 травня 1989 р. Провід УГС, очолюваний Богданом Горинем, приймає рішення повністю ігнорувати 9 травня «Дєнь Пабєди» і закликає громадськість не брати участі у цьому не нашому святі.

9 травня активісти від УХДФ, яку очолював Василь Січко, о 18 год. 30 хв. разом із активістами інших організацій принесли на Клумбу національний прапор із чорною стрічкою, який ввечері забрали.

З 22 травня на Клумбі почали щоденно встановлювати прапор, а ввечері його забирали активісти Клумби разом із членами УГС і УХДФ. Це було після встановлення першого каменю, що позначав місце, де має стояти пам'ятник Т.Г.Шевченку. Пам'ятний камінь на Клумб 19 травня встановлював Всеволод Іськів, один із керівників проводу Руху. На камені постійно стояли два малих прапорці, а більший прапор прикріплювали поруч.

4 червня Орест Карелін разом із активістами Клумби встановили 4-метрову щоглу (залізну трубу), на якій щодня громада піднімала синьо-жовте знамено. Коли пробували залишити знамено до ранку, то його щоразу хтось зривав. Клумбу прапорами забезпечував Орест Карелін, а шила їх його дружина Наталка. З початку липня прапор почали охороняти цілодобово.

Протягом літа і осені 1989 року активісти СНУМ, УГС, Руху, Клумби десятки разів організовували десанти під національними прапорами як на теренах Львівської області, так і по всій Україні, в тому числі в Києві 13 серпня 1989 року.

У кінці березня 1990 року, здається 29 числа, на Клумбі вночі було зірвано прапор і зігнуто металеву щоглу, що вже була вдруге встановлена тут і мала висоту до 8 метрів.

Першу щоглу для прапора, яку встановлював Орест Карелін, було понищено 7 листопада 1989 р. Тому було встановлено інший, ще вищий флагшток, що був зварений із двох частин 32-міліметрової труби. Активісти Клумби з'ясували, що цей вандалізм було вчинено кількома членами тодішньої російської громади (які однак не входили в товариство Миколи Сергєєва) спільно з кількома курсантами політучилища. Мною було знайдене між квітами на клумбі посвідчення курсанта кубинця на прізвище Хосе Рамірес Санчес.

У той же день 29 березня 1990 року активісти вирівняли щоглу на Клумбі. Орест Карелін приніс новий синьо-жовтий прапор, який ми підняли.

Живий ланцюг 22 січня 1990 року показав наочно, як національний прапор об'єднує українців Заходу і Сходу.

6 березня 1990 року на Турківщині у Львівській області було встановлено синьо-жовтий прапор на будинку сільради в селі Нижня Яблінка, а 11 березня наш прапор було піднято над селищною радою селища Зимна Вода, згідно з рішенням сесії облради, а в Стрию – 14 березня.

Після виборів 1990 року, коли в Галичині, зокрема на Львівщині, перемогли демократичні сили, потрібно було пропагувати національні символи по цілій Україні і змагати, щоб

вони стали державними. Хоч парламент ще був комуно-большевицький, але в майбутньому під тиском громадськості встояти не зміг і національна символіка відвоювала своє місце в державі.

Весна 1990 року принесла надії на демократичні перетворення на Львівщині і в цілій Україні.

Зразу ж через день після виборів було утворено організаційний комітет з проведення сесій демократичного скликання обласної, міської та районних рад, який мав задекларувати принципи формування влади і рекомендувати на посади представників демократичного блоку, утвореного на базі Руху. В оргкомітет входило 19 чоловік, які збиралися на вул. Друкарській у приміщенні Товариства української мови. Головою оргкомітету було обрано Володимира Парубія, заступником Всеволода Іськіва, секретарем Марію Бабій. Окрім кадрових питань відділів, комісій, управлінь, оргкомітет рекомендував розпочинати всім разом із підняття національного прапора і виконання Гимну «Ще не вмерла Україна». Ці рекомендації були прийняті одноголосно. Було рекомендовано головою міської ради обрати Василя Шпіцера, головою обласної ради – В'ячеслава Чорновола.

Одне із засідань частини оргкомітету (у кількості 9 осіб) відбулося у цокольному залі Спілки письменників на вул. С. Крушельницької, тоді Чернишевського. Головами районних рад було рекомендовано обрати Б.Андрусіва (Галицька рада), В. Дзеру (Франківська рада), М. Бойчишина (Шевченківська рада), В. Терендія (Залізнична рада), О. Сапеляк (Личаківська рада), бо М. Кожушко став головою райвиконкому.

1 квітня 1990 р. Оргкомітет зібрався на вул. Друкарській. Головним питанням були рекомендації щодо проведення сесії міської ради. Розглядалося співвідношення сил депутатів, які йшли від Руху, і тих, хто йшов від тодішньої влади, керованої компартією. Враховували й тих, хто йшов як незалежний, висунутий від трудових колективів. Як доповіли В. Комар і Т.Пахолюк, сили демократичних депутатів були переважаючими, тому не залишалося сумнівів, що головою міської ради буде обрано В. Шпіцера.

2 квітня 1990 р. у міській раді Львова зібралися депутати, звичайно, що не в повному складі, бо ініціативна група, а точніше оргкомітет, куди входили Марія Бабій, Ярослав Путько, Володимир Комар, Василь Шпіцер, Євген Ширій, ще не мали координат і телефонів новообраних депутатів міськради. Звичайно, ініціативу на себе взяли депутати від Руху, які сформували порядок денний і регламент сесії.

У цей час оргкомітет обласних депутатів на вул. Друкарській продовжував свою роботу щодня аж до 8 квітня, піднімаючи питання обласної сесії першого демократичного скликання, яка розпочала свою роботу в оперному театрі 9 квітня 1990 р.

Напередодні зібрання 2 квітня у міській раді Орест Карелін виготовив шовковий прапор розміром 3 на 6 м, посвятив його у отця Стернюка і саме 2 квітня приніс його до стін міської ради, де вже почав збиратися народ. Тут він зібрав біля півсотні людей, повів їх на Клумбу, де приєдналося ще кілька десятків людей, які разом пішли до собору Юра, де проводили голодування віруючі УГКЦ, які вимагали легалізації своєї громади і повернення собору. Після 20-хвилинного перебування на площі перед собором і молитви, громада повернулася до міської ради. Тут було вже кілька тисяч осіб. Ореста Кареліна і ще кількох людей, пропустили у міську раду, серед них були й фотокореспонденти, зокрема Любомир Криса.

У міській раді Орест Карелін звернувся до Б.Д. Котика, що він хоче підготувати прапор до підняття, на що Котик дав свою згоду і скомандував відчинити вихід на башту, що знаходився на другому поверсі навпроти кабінету голови міста. Брати Кареліни у супроводі кількох чоловік піднялися на башту, приміряли прапор, закріпили його на линву щогли, сфотографувалися, але підняти не наважилися, бо це пахло скандалом, адже не було рішення депутатського корпусу. Знявши прапор із линви, вони віднесли його до депутатів, заклопотаних підготовкою сесії. Прапор передали Б. Котику, який заніс його у свій кабінет. Звичайно, громада чекала підняття прапора 2 квітня. Але першу сесію було призначено на 3 число, бо треба було узгоджувати близько десятка робочих питань.

3 квітня 1990 р. на площі перед ратушею уже з 8 год. 30 хв. почали збиратися люди. О 9-ій на площу перед ратушею прийшов Ярослав Лемик з невеличким прапором і, взявши кілька активістів СНУМ і Пласту, пішли до Преображенської церкви, щоб посвятити малий прапор. Прапор освятив отець Чухній. Приблизно о 10 годині прапор принесли до міської ради, де вже зібралися тисячі людей, потік яких збільшувався. Коли я заходив у міськраду перед початком мітингу, яким за рішенням депутатів мало розпочатися святкування, біля дверей ратуші стояли обидва брати Кареліни, яких у міськраду не пускали, бо на дверях стояли охоронці і перевіряли депутатські посвідчення, пускали також запрошених. Коли я наблизився до дверей, до мене підійшов заклопотаний Орест Карелін і поскаржився, що їх із братом не пускають, а їм треба закріпити прапор для його підняття. Я зрозумів, що два Кареліни, то вже неконтрольована ситуація, тому погодився провести тільки одного з них, Ореста. Вони погодилися. На дверях я показав своє посвідчення депутата обласної ради і сказав, що Ореста беру з собою під мою відповідальність для того, щоб приготувати прапор для підняття. Карелін показав моток синьої ізоляційної стрічки і від хвилювання почав затинатися. Ми піднялися до сесійної зали, де було дуже гамірно, депутати вибирали собі місця. Карелін сказав, що віддав освячений прапор Б.Котику. Котика в цей момент у залі не було, тому ми пішли до його кабінету. Котик якраз виходив з дверей, тримаючи в руці листки, ймовірно документи і реферат свого виступу. Ми пішли з ним до малого сесійного залу, де проходять засідання виконкому. В зал ми заходили з коридору. Напевно з етичних міркувань Б. Котик вирішив не йти через зал, де займали свої місця депутати і гості. В малому сесійному залі на столі справа лежав акуратно складений прапор, який Богдан Дмитрович віддав нам. Карелін схопив прапор, був дуже збудженим, що помітив Котик і попросив дотриматися регламенту і протоколу. Я запевнив, що все буде в порядку. Він глянув у бік Ореста і попросив, щоб не було самодіяльності, як учора. Тоді я зрозумів, чому охоронці так

приглядалися до Кареліна, коли я переконував їх, що я проведу його і що за нього відповідаю.

У залі сесії Марія Бабій на столі розкладала якісь листочки, поруч метушився Ярослав Путько, щось з'ясовуючи з Кирилюком. Ми швидко пройшли і пішли, щоб піднятися на вежу. У цей час уже починалася сесія і Котик закликав усіх заспокоїтися. У коридорі до нас приєдналися хлопці зі СНУМ і Пласту. Вилізши на верхній дашок, ми розгорнули прапор і закріпили його на линві щогли, примотуючи синьою ізоляційною стрічкою кінці прапора до линви на щоглі. Поки Орест примотував кінці джгута, що був вшитий у вертикальну кромку, я тримав прапор, щоб його не стягнуло вітром. Закріпивши стяг, Орест Карелін почав вмовляти мене тягнути за линву, щоб підняти прапор над ратушею, мовляв, ми ввійдемо в історію, як Степан Паньківський у 1918 році. Я йому не дозволив цього зробити, сказав, що в історію з чорного входу не входять і що є протокол, згідно з яким має легітимно відбутися ця процедура. Він був розчарований моєю позицією. Щоб охолодити його, я запитав, чи він хоче мати проблеми. Ми обкрутили прапор унизу навколо щогли, щоб вітер не мотав ним по верхньому дашку, і спустилися в сесійну залу. Саме в цей момент йшло обговорення підняття прапора. Я також включився в обговорення. Моя пропозиція здається була останньою від мікрофона в залі. Проголосували всі за підняття прапора, окрім десятка військових і працівників КГБ. Наступними були пропозиції, хто буде обраний для підняття прапора. Були названі Шморгун і Шабатура. Я ще запропонував З. Саляка. Голосували за всіх разом.

Після голосування ми п'ятеро вийшли з сесійної зали і пішли на сходи, що ведуть на вежу, і піднялися нагору. На оглядовому майданчику вже було з десяток людей, в тому числі депутати ВРУ Голубець, Влох і ще кілька пластунів. Орест Карелін намагався першим залізти на дашок до щогли, але я його попередив, щоб пропустив депутатів. Першим виліз Шморгун, подали руку Шабатурі, а потім піднявся Саляк. І як консультант виліз Орест Карелін, який почав відмотувати прапор, що обкручував щоглу. Я попередив Шморгуна, щоб тримали під

контролем Кареліна, щоб він не підняв прапора, поки не зазвучить Гимн.

Під час підняття прапора О.Карелін поводив себе нахабно і навіть пробував відштовхнути Шабатуру і Саляка.

Коли Карелін відмотав прапор, Шморгун запитав мене, коли починати його піднімати. Я сказав, коли зазвучить Гимн. Ніхто нас не попередив, що мають грати сурми. І все ж, коли засурмили сурми, депутати швидко почали піднімати прапор. Коли прапор піднявся на висоту до трьох метрів, вітер підхопив його і він затріпотів, повільно пливучи вгору. Тут підскочив Карелін, відштовхуючи депутатів, почав хапатися за линву, але Шморгун перехопив линву двома руками і підтягнув прапор до самої верхівки. Я побіг вниз, щоб встигнути записати хорове виконання Гимну і виступи на святковому Віче перед міськрадою.

Церемонію відкрив Б.Котик, зачитуючи свою доповідь, після нього виступили Р. Братунь, депутат ВР СРСР. Михайло Горинь, В.Чорновіл за якусь хвилю хорова капела «Євшан-зілля» виконала Гимн «Ще не вмерла Україна», який я записував, стоячи на коліні, і з поваги до нашого святого Гимну, і щоб не заважати фотокореспондентам. На майдані творилося щось неймовірне, там зібралося до 40 тисяч людей.

У кінці Б. Котик закликав внести другий прапор, з яким стояли пластуни. Прапор встановили поруч із трибуною для виступів і столом президії.

Розпочалася робоча частина першої сесії першого демократичного скликання Львівської міської ради, під час якої мером міста було обрано Василя Шпіцера, головою виконкому Богдана Котика, було утворено профільні депутатські комісії.

9 березня мною було організоване підняття прапора над оперним театром, а 13 березня над обласною радою, 30 червня – над залізничним вокзалом, 12 серпня – над аеропортом.

Через три тижні, коли вже треба було замінити прапор, який частково виторочився від вітру, я пішов до голови міста В. Шпіцера і доповів про це. Шпіцер сказав, що міськрада не має нових прапорів і щоб я сам подбав про новий прапор. Я пішов

на Клумбу, де зустрів Ореста, попросив його організувати новий прапор, бо тамтой уже потріпався.

Через дві години ми вже були з новим прапором у міськраді. В. Шпіцер розпорядився відкрити двері на вежу. Ще через пів години ми спустили перший прапор, на якому в кутку поставили дату і свої підписи, натомість підняли новий.

Львів'яни ревно стерегли прапор на ратуші, бо коли ми опускали перший прапор, то з площі почулися крики і свист, почали збігатися люди. Нам довелося швидко піднімати інший прапор, щоб не нервувати громаду. І коли новий прапор піднімався щоглою, з площі почулися оплески і вигуки «Слава Україні!».

Прапор, який був піднятий першим, О. Карелін поклявся віддати в музей міської ради, коли такий буде створений, або в музей національно-визвольних змагань, а замість цього збрехав і почав фальсифікувати справжні події, які тоді відбулися.

Протягом року я ще тричі змінював прапори над міською радою, які шив у швейному ательє на вул. Миру (Бандери), 21, гроші виділяли Рух і міська рада.

На превеликий жаль, наші новоспечені лідери, яких народ привів до влади, посідали в теплі «кошики», в яких вчора сиділи комуністи, й почали висиджувати їхні і свої яйця, навіть не витріпавши підстилку і не повикидавши запортки.

Львівська обласна рада першого демократичного скликання і ще дещо

Як розгорталися події в середовищі депутатського корпусу першого демократичного скликання? Якими були стосунки депутатів із першими особами нашої влади?

Спочатку утворився блок демократичних сил, де домінували депутати від Руху, до восьми чоловік було від «Товариства Лева», також були члени Гельсінкської спілки, до десяти чоловік. Усі вважали себе представниками демократичного руху.

Інша частина депутатського корпусу трактувала себе як опозиція. Це були комуністи, кілька військових, які підпорядковувалися військовій владі, яка трималася КГБ і комуністичного керівництва.

Перший секретар обкому партії Яків Погребняк, який програв вибори до Верховної Ради України по Сколівсько-Турківському округу, став депутатом обласної ради, але засідання сесій ігнорував, тому через деякий час опозиція визначилася зі своїм новим керівником і ним став Пилипчук Олександр (Сан Санич).

Перше засідання облради відбулося як святкова сесія в оперному театрі, де головуючим було обрано старшого за віком Павла Скочія. Для підняття синьо-жовтого прапора, що було заздалегідь обговорено на оргкомітеті з підготовки першої сесії, мені як постійному організаторові пропаганди національної символіки в часи десантів по Україні (з червня 1989 року) було доручено підібрати групу людей. Йосип Лось попросив, щоби для підняття українського прапора я включив Сергія Германа, як він висловився «представника жидівської нацменшини», а Володимир Парубій попросив узяти його сина Андрія.

Ще за три дні до початку першої сесії, 9 квітня 1990 року, я вирахував, як піднятися на верхівку оперного театру до щогли. Це завдяки електрику Ігору Хиляку, який показав мені хід нагору всупереч забороні, яку як наказ видав директор театру Мацьо. За неповних сім хвилин нашій групі вдалося піднятися

з прапором на купол театру і закріпити його на щоглі, що було непросто, бо в попередні дні купол посипало снігом, із північного боку він був покритий ожеледдю. Добре, що альпініст Сергій Герман прихопив із собою шнур для страхування.

Через три дні мені довелося піднімати прапор над обласною радою, заздалегідь прилаштувавши на даху будинку щоглу, яку виготовили хлопці у майстернях обласної ради.

Розпочалася перша сесія з усунення погруддя Леніна з сесійної зали, проти чого дуже протестували комуністи. Проти були і деякі наші хлопці, вчорашні комуняки, які замаскувалися під рухівців і пройшли в депутати облради за списками і з благословення лідерів Руху, цим було байдуже, чи стоятиме гіпсовий ідол у залі, чи ні, та вони булькали, що він не заважає проводити сесію.

Призупинивши сесію, демократи зобов'язали мене знайти синьо-жовте полотнище, щоби затулити «дідька», що за годину я виконав, закріпивши полотнище між колонами на тросику. Зберігаю це полотнище донині.

Стосовно збору грошей на трансляцію сесії по телебаченню, то контролювали цей збір жінки з політв'язнів, а відповідальність за все знову звалили на мене, бо ще не було обрано секретаріату і відповідальних людей.

При зборі коштів мені доводилося декого ставити на місце, як, наприклад, Івана Геля, який гроші, що здавали церковні громади, намагався не носити на стіл для підрахунку, а до себе в кабінет, мотивуючи тим, що вони підуть на спорудження пам'ятника Андрею Шептицькому, хоча жодного рішення з цього питання ще ніхто не приймав.

Сесія обрала головою обласної ради В. Чорновола, заступником І.Геля, другим заступником Миколу Гориня.

Перших пів року все йшло гладко. Депутати, які пройшли за списками від «Товариства Лева», проводили демократичну лінію з ухилом на совєтський інтернаціоналізм, бо так вважалося політично доцільним. Формуючи рішення, проводили дискусії, але зауваження і пропозиції комуністів і кількох військових до уваги майже не бралися, бо вони відстою-

вали позиції колишнього режиму, тема «Гомосовєтікус» у них домінувала.

Прийшовши до обласної ради, ми були по-бойовому налаштовані, крім близько 30-ти депутатів від компартії та з півтора десятка тих, які пройшли як незалежні (кілька військових, один священик). З 180 народних обранців переважали демократично налаштовані.

На порядку денному першими стояли політичні питання, а на другому плані були економічні, соціальні, гуманітарні, що на той час було правильно.

Та з часом в облраді почало відбуватися розшарування. Між керівництвом облради, очолюваної В'ячеславом Чорноволом і демократично обраною більшістю виникали певні протиріччя. Чорновіл за будь-якої нагоди з кількома запеклими прихильниками, зокрема членами президії, куди входили Микола Горинь, Іван Гель, ігнорували будь-які інші думки депутатів, шукаючи серед них ворогів.

Комуністи трималися окремо і одностайно. Яків Погребняк і далі не появлявся на сесіях. Чорновіл уперто не реагував на зауваження і претензії патріотично налаштованої більшості та все більше обставляв себе колишніми, а також гебістами і сексотами, серед них Лелик Петя, Скобленко, перші помічники, Герман Сергій, Зима Юрій, у виконкомі Бутрин Іван, Дунець Леонтій, Сидор Василь та інші.

Щоби не вчиняти сварок, ми мовчали, тільки такі як Вітович Олег, Драк Микола, Іськів Всеволод наполягали на тому, щоб змінити принцип підбору кадрів і ставлення до депутатів, які не погоджувалися з В'ячеславом Максимовичем, бо ж відомо, що короля робить оточення. А в найближче оточення В.Чорновола пролізли представники гнилих ліберал-неокомуністів, кадрові гебісти, відкриті вороги української ідеї. Через якийсь час це стало давати негативні наслідки як у політичному, так і в економічно-господарському плані. До тих, які вже освоїлися при владі, почали ліпитися свої, як снігова куля, що котиться згори. Через два-три роки баланс сил змінився на їхню користь і саме тоді почався інтенсивний розвал підприємств, колгоспів,

які почали прихватизовувати «нужниє люді». До початку 1992 року цей процес набрав обертів. Обіцяні фермерські господарства не створювалися, бо тут керували совєтські господарники, такі як Дунець, Павлів, Комар. Підприємствам також жодна допомога не надавалася. Бюджетні кошти, спущені Києвом на область, використовували на 50-70 відсотків, залишок у кінці року повертався в Київ, у міністерство, за що наші і столичні чиновники отримували премії. А чого вартувала приватизація рентабельного «Електрону» у Рясне, де були запроваджені нові технології японською фірмою «Тошіба». Завод, де я працював і все бачив, навмисно привели до розвалу. За приватизацію Рибінок підкинув Чорноволові трішки грошенят, ніби на партію «Рух», яку ще не було зареєстровано і на майбутні президентські вибори. Рибінок створив «Електрон-банк» на Цитаделі для обкрадання заводу і відмивання грошей.

Як у байці про те, що дід різав на язику цибулину, а баба за руку ґздик і той відтяв собі язик, так і у нашій обласній владі, що би вона не робила, то все громаді вилазило боком. А влада, що пообіцяє, того не допрацює.

Щоб якось відмежуватися від негативних процесів, що почали відбуватися в облраді, представники від Руху і «Товариства Лева», що складалося з колишніх прогресивних комсомольців, які в минулому відчували прес компартії і прагнули до змін у суспільстві, вирішили створити депутатську фракцію, щоби декларувати своє бачення і пробувати організовано впливати на прийняття рішень, тим паче, що обласна рада на той час, згідно з Постановою ВРУ, мала право законодавчої ініціативи. Рішення про створення такої фракції обласні очільники зустріли в штики, почали ганити депутатів з «Товариства Лева». Дійшло до того, що Микола Горинь обізвав їх хлопчиками в рожевих штанцях. Тоді я зробив Миколі зауваження за образу депутатів і поставив вимогу розглянути на комісії з питань етики поведінку Миколи, який зверхньо ставився до депутатів і дозволяв собі недоречні образливі коментарі. Мене підтримали десяток депутатів, зокрема Бабій Марія, Драк Микола, Іськів Всеволод, Копись із Бориславa, Вітович Олег, Гаєцький

Зеновій, Вовк Богдан, Мелень Мирослав, а також депутати від «Товариства Лева».

Ідею депутатської фракції тоді відстоять. Фракцію очолить Сашко Кривенко, який займатиме тверду центристську позицію в політичних і господарських питаннях. У фракції зареєструють вісім депутатів. Після цього Тарас Пацановський підійшов до мене у вестибюлі під час перерви і запропонував створити ще одну фракцію, соціал-демократичну. Я категорично відмовився, сказав, що не поділяю цих ідей і запропонував утворити фракцію націонал-демократів або ж, навпаки, фракцію безпринципних депутатів, як їх називав Іван Франко, безпринципних «галицьких хрунів». Він на цей жарт розсміявся, сказав, що пасувало би почати з членів президії, зокрема з Миколи Гориня, Степана Давимуки, Івана Геля, Ореста Чабана, долучивши до цієї фракції кількох лояльних комуняк і стукачів.

Після цієї розмови тут же у коридорі я підійшов до Олега Вітовича і сказав, що фракцію УНА-УНСО організувати не вдасться, хоча би пасувало, а от фракцію націоналістів можна спробувати створити. В нього загорілися очі і він сказав: «Давай запропонуємо Мирославу Меленю очолити цю фракцію, переговори з ним, бо мене він не сприйме».

Відтоді мене почала турбувати ідея створення фракції націоналістів. У перерві сесії я підійшов до М.Меленя і попросив його вийти в коридор, щоб переговорити. В коридорі я запропонував Меленю створити фракцію націоналістів і щоб він був її керівником. Він дуже зрадів і запитав, чи наберемо депутатів на фракцію, сказав, що давно думав про це, ще з того дня, коли в кулуарах почув, що колеги з «Товариства Лева» дискутують на тему фракцій. Ці думки також не давали йому спокою, бо за цю ідею поневірявся по концтаборах ГУЛАГу. Він підтвердив, що треба організувати мінімум вісім депутатів для реєстрації у цій фракції.

Ми з Вітовичем узялися до справи. На нашу пропозицію увійти в фракцію націоналістів першими погодилися Бабій Марія і Драк Микола, потім приєднався Роман Копись. Мелень переговорив з Глубішом Мироном і той також долучився. Вже

нас було семеро, одного не вистачало. Я згадав про депутата ВРУ Степана Хмару, який був одночасно депутатом обласної ради, і без його відома, знаючи його переконання, вписав і його в фракцію націоналістів. Коли він приїхав із Києва і довідався від мене, що я вписав його у нашу фракцію, то щиро зрадів.

Через день, на наступному засіданні сесії, Мирослав Мелень у різному, згідно з регламентом, зачитав заяву про створення фракції націоналістів. Чорновола в той час у президії не було, бо він був у Києві, а сесію вів Микола Горинь, який кинув якусь несхвальну репліку на адресу Меленя, на що той відповів, що за цю ідею він десяток років карався в таборах ГУЛАГу і був одним із організаторів повстання в Норильському таборі смерті. Члени президії повз вуха пропустили заяву Мирослава. Іван Гель і Микола Горинь нашу заяву не зареєстрували. Так що перед початком наступної сесії облради Мелень вдруге зачитав заяву, оголосив ще раз прізвища членів фракції, які почергово вставали. У цей день сесію вів уже сам В.Чорновіл, який був здивований заявою Меленя і про щось почав радитися з Іваном Гелем і Миколою Горинем, потім підвів голову і спромігся промовити одне слово: «Нехай». Фракцію націоналістів зареєстрували.

А ще через кілька днів на сесії оголосили про створення фракції Руху, головою якої призначили Володимира Паранюка, який був депутатом від Пустомитівського району і лизав п'яти нашим обласним керівникам.

Коли Чорновіл весною 1992 року оголосив себе головою фракції Руху, то Паранюку залишилося тільки пускати бульбашки з носа, гонорово надуваючи вола.

Депутати з фракцій націоналістів і «Товариства Лева», проаналізувавши діяльність обласного керівництва, підтримуваного безпринципною більшістю, не маючи можливостей впливати на рішення з питань господарства, дикої необґрунтованої приватизації підприємств, протестували проти хибних рішень, що нав'язувалися першими особами області, не підтримували їх.

Звичайно, політичні рішення і рішення законодавчої ініціативи під тиском громадськості та громадсько-політичних організацій все ж таки вирішувалися, але господарсько-економічні залишалися на папері. Недарма пан Чорновіл дав вказівку знищити всі записи трансляцій на телебаченні, на які громада збирала кошти (з розповіді Мирослава Скуратка, який тоді керував командою львівського телебачення після Шайдецького). Знищені були також і документи, що писалися скорописом, також за прямою вказівкою В'ячеслава Максимовича (зі слів Віри Гриців, керівника юридичного відділу облради).

Міжконфесійні питання також не вирішувалися належним чином, згідно з рішеннями і постановами обласної ради, прийнятими на сесіях, що мали би втілюватися в життя обласним керівництвом.

Для прикладу, візьмемо книгу, випущену до 20-річчя облради першого демократичного скликання «Перша львівська демократична влада 1990-1994 рр.». Поглянемо на окремі матеріали, зафіксовані в книзі. Отже, сторінка 301 «Про релігійні конфесії на Львівщині». Тут є дев'ять пунктів, намічених для вирішення. Беремо сьомий пункт: «Враховуючи, що собор св. Юра є релігійною святинею УГКЦ, резиденцією і усипальницею митрополитів, насильно відібраною у греко-католиків, адміністрації УПЦ МП звільнити комплекс собору, в тому числі митрополичі палати, передати собор св. Юра в користування УГКЦ. Голова обласної ради В.М. Чорновіл. 4 травня 1990 р.».

Так ось, прийняте рішення тоді ніхто не збирався виконувати, аж поки я не запланував забрати собор св. Юра силою від москалів на 12 серпня 1990 р., підключивши Володимира Волинця, з яким ми майже два місяці вивчали ситуацію і планували різні варіанти.

Після приїзду нашої делегації з Капуліївки, де провели свято 500-ліття Запорізької Січі, настав зручний час. Організувавши громаду з активістів Клумби, політв'язнів, якими керував Василь Кубів із групою людей, яких з колишньої вулиці Артема (тепер Володимира Великого) привів Ігор Калинець, в основному жіноцтва, бо там посвячували камінь під будівниц-

тво церкви, 12 серпня 1990 року, в неділю, більше, ніж через 3 місяці після рішення облради, ми таки забрали собор св. Юра від москалів для громади УГКЦ.

Зразу ж на наступній сесії В. Чорновіл поставив питання, щоб якось покарати депутата облради Олега Петрика за самоуправство щодо відвоювання собору, але депутати не підтримали його намагань і в коридорах вітали мене за бездоганно, без мордобою, проведену акцію.

Мені немає сенсу аналізувати всю роботу обласної влади першого демократичного скликання, скажу тільки, що в політичній сфері, без сумніву, було зроблено немало, а от у господарській та соціальній сферах – був допущений суцільний провал.

Пам'ятаю, як Юрій Зима з трибуни ради восени 1990 року зачитував більше як півгодини звіт про ситуацію на підприємства, заводах, фабриках, повний оптимістичних перспектив. Депутати час від часу плескали в долоні, а в мене все більше закрадалися підозри, що доповідь ця – суцільний блеф. Я бачив реальну картину, а не той аналіз, який намалювало для Ю.Зими кагебе. Адже показники, які зачитував Юрій Зима, він сам зібрати і систематизувати не міг, тому до декого з депутатів доперла думка, що Юрій має відношення до спецслужб. Ми не помилилися. Я вирахував депутатів-стукачів в облраді уже за два місяці. Коли Чорновіл під час сесії заявив публічно, що в нього є інформація, що 44 депутати двох місцевих рад (міської і обласної) Львівщини були інформаторами КГБ, тобто стукачами, частина рішучих рухівців і фракція націоналістів почали вимагати від Чорновола провести закрите засідання і назвати прізвища стукачів або ж прийняти рішення про люстрацію, так як ми були на самоврядуванні, то мали право це зробити, але він категорично відмовився навіть поставити це питання на порядок денний. Тоді нам стало зрозуміло, що той список йому дали в КГБ, можливо і його прізвище є у списку тих 44-их.

Депутати кілька разів вимагали провести люстрацію під загрозою зірвати сесійні засідання. Тоді Чорновіл оголошував,

що депутати працюватимуть у комісіях. Це було у червні-липні 1991 року, десь за півтора місяця до ГКЧП.

Не міг домогтися проведення люстрації і депутат ВРУ Степан Хмара, який приєднався до наших вимог і публічно заявив, що у списку 44-их є прізвище Чорновола. Коли на поселенні його підловило КГБ на спробі ніби зґвалтування якоїсь шльондри, яку, за розробкою гебістів, привіз на зону якийсь його знайомий журналіст. Хмара в тісному колі оприлюднив протокол засідання суду у, без сумніву, сфабрикованій справі щодо спроби Чорноволом зґвалтування жінки. За це суд отримав можливість продовжити йому термін до шести років, але додав нібито тільки рік через поступливість Чорновола. Так КГБ, організувавши провокацію, підловив пана В'ячеслава, якому залишалося кілька місяців до звільнення. Зі слів Хмари (як розповів йому сам Чорновіл) прокурор-кагебіст після засідання суду і нового вироку підійшов до В'ячеслава і відкрито сказав: «Как ми тєбя подловілі? Баби большая сіла».

Відбулася ще одна досить суттєва подія. Після того, як Юрій Зима очолював комісію з підприємництва і промисловості і не відзначився жодними впливовими рішеннями чи досягненнями, у 1993 році Микола Горинь за вказівкою Чорновола (за координації КГБ) призначає Зиму своїм заступником з питань медицини, точніше, керівником відділу при обласній раді.

Як потім скаже Дарій Футорський в колі колег-депутатів (Дарій близько співпрацював з В'ячеславом Чорноволом у 2001 році), які вітали його з днем народження, де були присутні Ярослав Гнатів, Богдан Пісний, колишній міліціонер, начальник райвідділу і ще кілька людей: «Коли ми виграли вибори, прийшовши до влади в області, усі кадрові призначення рекомендувало і узгоджувало КГБ. Чорновіл не був самостійним керівником, головою обласної ради. Тому ймовірно за згодою спецслужб Юрій Зима і очолив відділ медицини, і це при тому, що до медицини не мав жодного стосунку, крім лікування собі зубів чи геморою».

Юрій Зима на цій посаді начальника відділу освіти і медицини поводився самовпевнено і зверхньо, що засвідчує

навіть той факт, як він звільняв з посади начальника облздоровуправління Зеновія Криворучка, який у той час перебував на лікарняному під час відпустки. Зима зібрав збори у малій сесійній залі з півтора десятка завідуючих лікарів із районів і без звіту Криворучка почав засідання. Дарій Футорський це засідання успішно зірвав. Підоспіла також Ірина Калинець, депутат ВРУ, яка також зауважила про порушення з боку Зими закону про працю. Тож Зима забрав кількох лікарів до себе в кабінет, бо решта покинули збори. Замкнувшись у кабінеті, він таки прийняв рішення про усунення Криворучка з посади. Думаю, що головною причиною цього було те, що пан Зеновій не носив і не ділився.

Пізніше один із лікарів-керівників розповідав голові Страйкому Якову Ухачу, щоби втриматися на посаді, тому лікарю довелося віддати пів свині. Ми звичайно не уточняли, чи грошима, чи натуральним продуктом і кому давав, бо він боявся говорити.

Був іще один трапунок. Комітет захисту прав громадян, тобто Страйком, яким керував Ухач, за заявами лікарів і зокрема хірурга Харполи, який був членом Страйкому і Вільної профспілки ВОСТ та працював у лікарні для ветеранів у селищі Винники, почав добиватися звільнення керівника лікарні Рафалюка, який був пенсійного віку і на якого було зібрано достатньо компрометуючих матеріалів. Але як казав Харпола, його тримає обласне керівництво, в тому числі Юрій Зима, бо він носить їм данину. Не звільнив його і наступник Зими Ігор Держко.

А от погорів Юрій Зима на справі дітей, за що отримав два роки ув'язнення. А я його попереджав, коли він звільняв З.Криворучка, що дограється, час працює не на його користь.

Батько Ігора Гриніва Олексій – директор протезного заводу, на той час уже депутат обласної ради, звів із Юрієм Зимою людей, які хотіли зробити ніби добру справу, усиновити діток, у тому числі кількох неповносправних. Закону на державному рівні такого не було, щоби це можна було зробити. Тоді пан Юрій, не без відома Миколи Гориня і Степана Давимуки,

зайнявся самодіяльністю, залучивши до справи двох лікарів, які підбирали дітей, та голову районної Галицької ради Зеновія Урсула, які за чималу винагороду в доларах сім чи вісім дітей спровадили за кордон. Коли виник скандал, бо при перевірці, згідно з оформленими документами, не всіх діток вдалося знайти за кордоном, проти Зими порушили кримінальну справу. І коли новопризначений прокурор Олексій Баганець взявся за цю справу, то пацани з КГБ, на той час уже СБУ, здали свого дружка Зиму і його компанію. Правда, Микола Горинь зібрав позачергову сесію обласної ради, щоби висловити недовіру Баганцю і спровадити його зі Львова. Але на захист Баганця виступили Страйком, Клумба і широка громадськість, також приєдналося кілька депутатів. На сесії з цього питання в Миколи Гориня вийшов пшик. Винні таки отримали тюремні терміни, але зниклих кількох дітей так і не відшукали. Саме через цю скандальну справу Кучма зняв із голови держадміністрації Миколу Гориня і поставив на його місце Михайла Гладія. А через місяць-півтора депутати звільняють його з посади голови обласної ради, обравши Ореста Фурдичка, якого після виборів замінить з подачі М.Гладія Степан Сенчук.

На щастя для Миколи Гориня і Степана Давимуки, вони уникли покарання за справу дітей. Адже не міг сам Зима, без відома влади, закрутити продаж дітей. Думаю, що Миколу Гориня і С.Давимуку врятували брати Богдан і Михайло Горині, які були депутатами ВРУ.

Тепер повернемося до справ і документів, які плодили ми, депутати облради першого демократичного скликання. Частина наших рішень, особливо економічно-господарських, були пустопорожніми. Заводами, підприємствами, сільськогосподарськими питаннями влада не займалася, крім окремих депутатів, які представляли райони області.

Як приклад знову можу навести документ, опублікований у книзі «Перша Львівська демократична», випущеній депутатами. На сторінці 30 (Документи і матеріали) читаємо: «Засуджуючи злочинну політику розкуркулення та насильницької колективізації, яка зруйнувала сільське господарство України,

маючи за мету впровадження нових форм організації сільського виробництва, роздержавлення (дерибану) колгоспів, повернення українських селян до землі, Львівська обласна рада народних депутатів УХВАЛИЛА…». Було ухвалено вісім пунктів рішень. Підписав голова обласної ради В.М.Чорновіл, 21 червня 1990 року. Так ось, жодного з восьми пунктів виконано не було.

Весною 1992 року, після провалу так званої аграрної політики, селянські господарства і фермери подали заявку на пікетування обласної ради. Намагаючись добитися результату, вирішили приїхати до обласної ради кількома тракторцями «Білорусь» і машинами, але за вказівкою Чорновола, були заблоковані ментами, якими в той час уже керував Іван Мотринець, на Стрийській трасі коло автобусної станції і на вулиці Личаківській на кінцевій трамваю №2, а також біля дріжджового заводу.

До обласної ради тоді добралося власним ходом близько двох десятків фермерів-початківців. Клумба і Страйком підтримали пікет. Але результату це не дало. На черговій сесії Микола Бойко зганьбив керівництво області, але пан В'ячеслав Чорновіл під час його виступу покинув президію.

Пізньою осінню 1993 року, коли вже головою обласної ради був Микольцьо Горинь, під тиском радикальніших депутатів, фракції націоналістів та інших, таких як Всеволод Іськів, Зеновій Гаєцький, Ярко Коржинський, Володимир і Андрій Парубії, вдалося добитися створення депутатської комісії з приводу скарг як окремих сільських осередків, так і селян-одноосібників, сільських громад про розкрадання сільськогосподарських угідь людьми, які не проживають у цих місцевостях або наближені до влади, чи мають купу грошенят. Розкрадали угіддя загального користування в Домажирі, Солуках, Воронові, Ямельні, Солонці, Сокільниках, Яворові, захоплювали рекреаційні зони. Зокрема, пробували це зробити в Страдчі і Янові (Івано-Франкове) та інших місцях.

У комісію з приводу скарг селян входило п'ять депутатів і помічник Микольця Гориня Григорій Дробенко, який був депу-

татом міської ради Львова, він очолював комісію і записував порушення.

У роботі комісій, як і на сесіях, я постійно задавав тон, тому пан В'ячеслав називав мене «важкою артилерією» обласної ради.

Микола Горинь пізніше скаже: «Кожен несе свій хрест, а обласна рада Петрика». Гель Іван казав: «Якщо хочете мати результат, то доручіть справу Петрику. Він і комуняк доб'є, і своїм недолугим заллє за шкірку смальцю».

Тоді я активно боровся за правду і не звертав із праведного шляху. Вишкіл боротьби отримав в альпінізмі, адже шість з половиною року займався в клубі «Буревісник» Львівського політехнічного інституту, облазив гори Кавказу, Паміру, Фанські гори Таджикистану.

Наша комісія на чолі з Дробенком спочатку алярмово виїхала у Кам'янку-Буську, де головою адміністрації був один із братів Матоличів. Там одній сім'ї, матері і дочці, які жили в аварійній хатині, не хотіли дати квартиру, згідно з чергою. Цю ситуацію нам якось вдалося владнати.

Наступного дня виїхали у Пустомитівський район: Солонка, Сокільники, Лапаївка. До речі, у селі Лапаївка не було своєї сільради, вони належали до селищної ради Зимної Води. Як депутат по цьому округу я таки добився створення у Лапаївці сільської ради, щоби вони самі розпоряджалися своїми землями і формували свій бюджет. Пізніше я спровадив у Лапаївку Кирпу, начальника Львівської залізниці, який мене запитав, чи не міг би він узяти собі ділянку до восьми сотих у Рудно або Зимній Воді під будівництво. Я йому порадив Лапаївку, так як тут було багато вільної землі.

У Рудно 36 гектарів я відвоював від сільради Зимної Води, які до приходу третіх совєтів належали Руднівській громаді, а коли в Зимній Воді створили колгосп, то незаконно забрали ці угіддя до колгоспу «Пустомитівський». Я за підтримки демократичних депутатів повернув цю землю руднівчанам, які швидко розпаювали її, знищивши навіть невеликий парк, який рухівці, ліквідувавши до гектара сміттєзвалища, створили як

рекреаційну зону навколо пам'ятника Борцям за волю України. Цей пам'ятник первинно був збудований ще восени 1941 року, при німцях, а в 1956 році був підірваний вибухівкою совєтами. У червні 1989 року я з колегами Ігорем Пилисом та Ігорем Кобилком взялися ліквідовувати сміттєзвалище навколо зруйнованого постаменту, яке створила Пустомитівська комуністична влада, і відбудовувати перший в Україні пам'ятник Борцям за волю України, який ми відкрили того ж таки року на свято Покрови.

Особисто я в Рудно не отримав навіть клаптика землі, хоча 36 гектарів подарував руднівчанам, які хапали по кілька наділів, мало не билися. Також я відвоював більше як пів гектара під цвинтар. Тому, знаючи ситуацію в Рудно і Зимній Воді, я тоді порадив Кирпі Лапаївку, де він побудував знамениту тепер школу зі спортивним комплексом.

З трибуни сесії обласної ради я виступав, рекомендуючи Кирпу на посаду начальника Львівської залізниці після Грабського. Як господарник Кирпа зробив доволі багато за період керування Львівською залізницею, зокрема, реконструював вокзал у Львові, оновив рухомий склад, переклав колії в аварійних місцях на Мостиському напрямку на Польщу, також на Київ, добудував корпус онкологічної лікарні, збудував міст із вулиці Криворізької на Сихів. Коли здавали міст (шляхопровід), то у Львів приїжджав Л. Кучма, який разом із Кирпою пройшов по новому мосту. Я навіть подумав було, що Кирпу він обере своїм наступником і це був би непоганий вибір.

Якось у приватній розмові з Кирпою, коли я організовував акції проти лікаря Гофмана, який хотів прихопити у свої приватні руки частину залізничної лікарні, а потім і всю лікарню, на вулиці Куйбишева (тепер Огієнка). Ми з командою «Осине гніздо» перемогли Гофмана, який сподівався на підтримку не тільки Києва, а й ходаків із Москви. Кирпа сказав, що команда Кучми заангажована не на державні інтереси, а на інтереси своїх.

Коли комісія з обласної адміністрації разом із прокурором Генеральної прокуратури намагалася потрапити у лікарню

Гофмана, він найняв бандитів для охорони, яких нам з активістами довелося фізично відтіснити, пригрозивши криміналом Мар'яну Пелюху, який відповідав за охорону.

Гофмана прийшли захищати депутат ВРУ Румовська і Орест Фурдичко.

Якось у кабінеті Кирпа сказав ще таку фразу: «Це зовсім не по-державному, коли Київ орієнтується на нашого північного сусіда, який і надалі вважає нас своїм економічним придатком. Я деколи не розумію, що творить Верховна Рада України».

Я відповів, що який народ, така і влада, і що з тою політикою, яку веде керівництво держави, могло бути і гірше. Думаю, що Кирпа був би кращим Президентом від своїх попередників.

У 2002 році весною до мене приїхав із Донецька колега, з яким ми зналися від 1989-го року. З ним у Львів приїхав його знайомий по бізнесу, колишній кагебіст, який перейшов у СБУ і за віком чи за власним бажанням вийшов на пенсію. Він добре знав московську кухню, орієнтувався в політичній ситуації, тож сказав, що спадкоємцем Кучми стане Янукович, бо Кремлю вигідно мати Президентом України зека, яким буде легко керувати, і що Росія без війни не відпустить Україну зі своєї сфери впливу. Треба щось робити, піднімати народ, в основному на сході, бо там він затюканий і його легко зманити навіть вареною ковбасою.

Я відповів, що галичанам добре відомий бандитизм Москви і ще у 1990 році ми з колегами з УНСО заявляли, що без війни не обійдеться. Зміниться в Кремлі цар, тоді зміниться і політика Росії.

«В Донєцкє постоянно работаєт агентура Кремля і Ахмєтов адін із ніх, – сказав він, – он будєт работать на Януковіча. Он дєлал свой бізнес под кришей Кучми. Поговарівают, что он его внебрачний син, Ахметов Леонідовіч. Поетому СБУ работает на нєго. А Брагіна і єво брата на стадіонє «Шахтьор» взорвала банда, в которой он тусовался. Братья Брагіни білі бандіти, беспрєдєльщікі, оні работалі на мєстном уровнє, в Днєпропєтровскє, но там ім мозгі вишібал Лазарєнко. Ахмєтова кришують московскіє браткі, одін із ніх бившій донєцкій, вор в законе».

Ставши міністром, Кирпа насамперед узявся за реконструкцію київського вокзалу, залучивши до справи Опірського зі Львова, який на проспекті Свободи збудує свій готель поблизу оперного театру, на куті вулиці Фурманської. При будівництві він порушить умови проектної документації і вибудує будинок на два поверхи вищий від проекту, що буде вище від бокового фасаду театру. Він назве готель «Опера». Потім міська рада примусить його змінити назву, а ще перед тим замовний кілер на вулиці Фурманській з боку готелю підійде до легковика, з якого вийде Опірський, запитає, чи то є він і застрелить його. Кілера не знайдуть. Менти будуть дотримуватися версії, що Опірського замовили київські, бо не поділили фінансів на реконструкцію київського вокзалу.

Я дещо відволікся від теми діяльності обласної ради і депутатської комісії з земельних питань, про що розповім далі, а зараз про кривавий шлейф убивств з відома і за замовленнями Леоніда Кучми.

Міністр Кравченко створив групу перевертнів у погонах, якою керував полковник Пукач. Банда діяла за особистою вказівкою міністра Кравченка. Точно не відомо, скільки людей вони знищили, починаючи з Гонгадзе, Чорновола, Кирпи, Олександра Ємця, в чому ймовірно брали участь і члени СБУ, а потім, щоби сліди не привели до Кучми, грохнули і міністра Кравченка, який їх породив.

За кілька хвилин до нападу на Кирпу Кучму замучила совість і він подзвонив Кирпі і сказав: «Рятуйся, бо я допомогти тобі не можу». Поговорюють, що Кирпа залишився живим, а спалили тіло невідомого безхатька з моргу. Кучма був зацікавлений у загибелі Кирпи, бо розтягнув із залізниці близько шести мільярдів доларів, які потрібно було би повертати або ж відзвітувати за них, чого Кучма уник.

Повертаюся до теми депутатської комісії облради, очолюваної Григорієм Дробенком, на той час помічником Миколи Гориня, що виїжджала протягом місяця у різні райони області для відстоювання інтересів людей і громад у правових і земельних питаннях.

Найбільш продуктивно наша комісія спрацювала у Яворівському районі, де скарг людей на беззаконня з боку влади було найбільше. Активісти Руху, зокрема зять депутата облради Вінтоніва з дружиною в селищі Івано-Франкове боролися проти забудови біля янівських озер і відстоювали лісопаркову зону на Верещиці, добиваючись статусу заповідника.

Брати Петро і Ярослав Солуки воювали за земельні наділи, які Яворівська влада, очолювана виродком Дзюдзяним, спробувала орні землі громади хутора віддати під забудову клієнтам зі Львова, звісно, що за хабарі.

До речі, на хутір Солуки змушені були поселитися мої батьки. Мати і батько зникли з Тернопільщини з поля зору НКВД, тому опинилися тут, на хуторі, де народився я 14 грудня 1947 року. Прожили ми на Солуках до серпня 1961-го, коли переїхали у селище Рудно, де збудували за чотири роки шлакобитну хатину. На хуторі Солуки я всіх знав, тому справою честі для мене було допомогти цим людям.

Коли ми приїхали, зібралася громада. Моросив дощик, земля була розкисла. Я попросив, хто може, щоби приніс мені гумові чоботи і землемірний крок. Через 10 хвилин все було принесене: чоботи і аршин кроком у два метри. Спочатку мої колеги з комісії сприйняли мої дії за жарт, але коли я взув чоботи і попросив хуторян сформувати чергу для замірювання і отримання паїв, мої колеги зрозуміли, що це серйозно. До години часу я наміряв усі ділянки, скільки хто просив, шириною до сорока метрів і довжиною поза сто. Цими наділами, які приватизували, люди користуються і донині. Хтось побіг на тартак, що знаходився неподалік, і приніс оберемок затесаних коликів і сокиру, якою забивали колики, відмічаючи кожен свій наділ, що фіксував голова нашої комісії Дробенко. Прийшов і господар тартаку, який жив у Воронові, якого я знав з дитинства, Володимир Спільник і попросив вище по схилу від тартаку наміряти і йому пай. Люди не заперечували, тому я наміряв і йому. Бабій Марія і Микола Драк жартували, що я з тим землемірним кроком, міряючи паї, виглядаю, як Лєнін на картинці в букварі. До нашого втручання майже гектар полів від річки Домажирка

прихопили клерки зі Львова, зокрема директор склодзеркального заводу Дацко, і вже розпочали будувати там фундаменти, зводити коробки.

Наділів, які я людям наміряв, ніхто не посмів забрати. Комісія склала акт на цей факт і ми відвезли цей документ у Яворів в адміністрацію району, але, маючи інформацію від активістів братів Ярослава і Петра Солуків, що в Страдчі збираються забудовувати територію навколо гори, на якій є церква і відома печера, захопивши під забудову схили гори з лісовим масивом і долину аж до річки в бік Янова, коли ця територія мала би отримати статус заповідника, ми просто з Солуків поїхали в Страдч.

У долині під горою побачили дві невеликі будки. Від дядька, який проходив поруч, ми нічого не довідалися, крім того, що планують забрати частину долини аж під гору нібито під дачні ділянки, точніше під котеджі.

У Страдчі з протилежного боку через трасу на Яворів уже вирубували лісовий масив і будували будинки також не місцеві люди. З усією зібраною інформацією по даній ситуації комісія поїхала в Яворів, у районну адміністрацію. Тільки ми заїхали в подвір'я і почали виходити з машини, як нас побачили з вікон кабінетів, здається, на третьому поверсі. Поки ми піднімалися по сходах до кабінету голови адміністрації, цей вилупок Дзюдзяний утік чорним ходом, секретарка сказала, що його не було ще зранку, мав їхати у Львів. Коли я подивився у вікно на подвір'я, то побачив, як Дзюдзяний біг до машини, в яку застрибнув і поїхав. Я показав секретарці, як її начальник біжить до машини. Вона почервоніла і отримала за брехню прочухана. Я сказав, щоби терміново викликала заступника. Той через хвилю зайшов, дуже самовпевнений, але швидко пиха зникла, коли я йому сказав, що з понеділка може на роботу не виходити, бо ми про це подбаємо. Дробенко представився і сказав, що ще нині доповість Миколі Гориню про те, як його шеф утік від комісії, залишивши керівництво невідомо на кого. Заступник шефа зніяковів і сказав, як його звати. Ми в комісії попередньо домовилися про сценарій, згідно з яким будемо діяти.

Мені була відведена роль того, який безкомпромісно наїжджає, а Марія Бабій мала пом'якшувати мої претензії, а Дробенко і Драк ставлять питання по суті, з відповідними вимогами. І наш сценарій добре спрацював. Після моїх радикальних вимог і претензій Марія навіть почала трошки захищати заступника, який від цього повеселішав. Тоді Григорій Дробенко почав викладати всі питання, які заступник ледве встигав записувати, і по Солуках, і по Підрясній, і по Домажиру, де директор птахофабрики Залізняк вирішив усі земельні угіддя прихопити під птахофабрику, яку свідомо розвалював і 240 паїв селян мав намір розділити на 42 сім'ї своїх наближених. І спочатку це йому вдалося за допомогою Дзюдзяного і за хабарі.

Тож через три роки, коли я вже не був депутатом, з громадою села, журналістами і командою Клумби нам вдалося відвоювати землі селян, вигнавши з посади директора птахофабрики, поставивши на місце всіх його покровителів-прокурорів та адміністрацію в Яворові.

А тоді заступник записав і проблему наділів під забудову в Янові біля озер, у Страдчі навколо гори, де стоїть церква. Розставалися ми з ним досить мирно.

Дробенко сказав, що за кілька днів їхня адміністрація отримає офіційного листа з тими питаннями і вимогами, які ми йому поставили, він запевнив, що все буде гаразд і що ці питання будуть вирішені.

Через день заступник Миколи Гориня на фірмовому бланку за своїм підписом відіслав листа Дзюдзяному. Всі питання, які наша комісія напрацювала на Яворівщині, були вирішені.

Фракція «Товариства Лева» нормально координувала свою роботу з прогресивнішою частиною Руху, а також із фракцією націоналістів. Особливо прихильно від «Товариства Лева» ставився до націоналістів депутат Орест Шот, який інколи зі згоди голови фракції О.Кривенка вів перемовини, узгоджуючи юридичні питання в час сесій.

Достроковий розпуск ВРУ у вересні 1993 року

Окрім депутатської роботи, на мої плечі лягала відповідальність за громадсько-політичну діяльність у Русі, бо я організовував масові заходи, пікети, мітинги у Львові та області, десанти на схід України. Потрібно було проводити політично-просвітницьку роботу в Полтаві, Запоріжжі, на Дніпропетровщині, зокрема в Капуліївці (500 років козацької Січі), але найбільше акцій потребував Київ.

Тоді вже відбувся розкол у Русі, коли Чорновіл створив партію «Рух», але осередки у районах Львівщини все ще працювали на засадах громадської організації.

Був вересень 1993 року, коли Єльцин почав натискати на Кравчука, щоб той погодився підписати економічний союз, склепавши його з колишніх совєтських республік. Все впиралося в позицію України. Зрозуміло, що Кравчук не горів великим бажанням входити в це новітнє болото-ярмо, бо розумів, що народ не підтримує такого союзу.

Зрозуміло було й те, що Єльцин і його кремлівська банда не заспокояться, поки не досягнуть свого, тому керівництво громадської організації Рух, особливо на Львівщині, почало готувати масовий пікет-протест. Рухівці ставили три вимоги. Головна, звичайно, не допустити підписання союзного економічного договору, яку підтримувало більшість депутатів ВРУ. Але наш президент Л.Кравчук залишався під тиском Єльцина. Дві інших вимоги Руху депутати ВРУ не підтримували. Це усунення з посади прем'єра Л.Кучми і достроковий розпуск Верховної Ради України. Навіть радикальний Степан Хмара виступав проти дострокового складення повноважень, видумуючи різні причини.

Рух закликав усі державні організації включитися в загальноукраїнську акцію протесту. Звичайно, Львів як завжди був ініціатором і лідером акції протесту. Підготовка тривала менше тижня. З 14 вересня залучалися водії автобусів різних організацій і автопідприємств. Формувалися списки і команди для поїздки в Київ. Хлопці з партії СНПУ свою команду форму-

вали окремо, швидше через гонор, ніж протиставлення. Максимальну роботу з організації заходу проводив провід громадського Всенародного Руху України, очолюваний В. Іськівим, Л.Сеником, Барановським.

До Руху у Львові йшли потоком люди, щоби записатися на поїздку. Було викуплено сотні квитків на поїзди, щоб у понеділок і вівторок, 20-21 вересня прибути в Київ.

Провід Всенародного Руху зробив звернення до організацій, які могли б забезпечити транспорт, автобуси для поїздки на Київ, а також до тих, хто міг забезпечити автобуси пальним (бензином, соляркою). Автобусів потім виявиться більше 60-ти. Робота була проведена велика. У неділю, 19 вересня 1993 року, близько 16-ої години зі Львова вирушила колона, близько 120 автобусів, яка розтягнулася більше, ніж на два кілометри. Їхали не швидко, колона зупинялася, щоб люди могли розім'яти ноги, а також відійти за потребою.

Тоді ДАІ мало вказівку зупиняти автобуси з людьми, щоб не їхали вночі, затримувалися до ранку обабіч траси. Я їхав у першому автобусі, за потребою користуючись мегафоном, яких у мене було два: робочий і резервний.

Коли наші перші автобуси зупинили два даішники вночі за Житомиром, ми з колегами вийшли пояснити, що ми їдемо поволі і зранку маємо бути в Києві, де нас чекатимуть депутати Верховної Ради, але менти й слухати не хотіли. Тоді я запевнив ментів, що ми перекриємо дорогу в обидва боки аж до ранку. І пішов до свого автобуса, взяв мегафон і оголосив, щоби люди з прапорами вийшли з автобусів. Коли менти побачили сотні людей з прапорами з передніх автобусів (а я їм сказав, що колона має більше ста автобусів, які ще підтягуються), вони відійшли вбік, щоби поглянути, чи справді колона велика. Тоді старший за званням мент сердито буркнув до мене:

– Ето всьо на вашу ответственность!

Обидва менти пішли в свою даішну будку. Я їм услід сказав своє прізвище, але вони вже не слухали.

Ми посідали в автобуси, я помахав їм на прощання рукою і ми поїхали. Через вікна автобуса було видно, як старший

кудись телефонує. Це відбувалося на кордоні Житомирської і Київської областей. Цей прийом із погрозою перекрити дорогу при спробі даішників зупинити наші автобуси я використовував не вперше і це завжди спрацьовувало.

Уже при в'їзді в Київ по лівий бік дороги ми побачили чотири автобуси омонівців. Напевно вони думали, що нас буде небагато і вони нас зупинять, але коли ментовське начальство, зокрема Недригайло, який у 1989 році керував у Донецьку, де ми з ним стикалися, довідався, що їде така кількість народу, то не відважився на блокування. А ще через якийсь час нас зустріли дві машини ДАІ з мигалками і супроводжували вздовж набережної Дніпра до річкової станції, де ми припаркували автобуси, які розтягнулися майже на півтора кілометра, подекуди стояли в два ряди.

Було близько сьомої ранку. Люди нашвидку перекусили і почали шикуватися в колони. Алкоголь вживати було заборонено для того, щоби менти, які охороняли площу перед Верховною Радою, заставлену турнікетами, не могли створити якусь провокацію і звинуватити наших активістів, що вони були п'яні. Частина ментів шастали по парку за пам'ятником Ватутіну.

У перший день ми зайняли всю площу, виставили свої гасла, що засвідчували протест проти нового економічного союзного договору, на якому наполягав Кремль. Люди скандували: «Ні договору! Ганьба! Кравчука на гілляку!». Хлопці з партії СНПУ у чорній формі з нашивками «НІ» (національна ідея) приїхали на кілька годин пізніше. Першому автобусові вдалося проскочити, патруль їх не затримав. Другий автобус із хлопцями СНПУ омоновці затримали і, незважаючи на спротив активістів, їх загребли в СІЗО якогось району.

Пікет під Верховною Радою тривав, люди спробували знести турнікети, менти чинили опір. Пахло штурмом. Я через мегафон звернувся до громади, пояснив, що є програма дій, що узгоджена з депутатами Народної ради, тобто демократичного крила ВРУ. До турнікетів підійшов Михайло Горинь, якому я передав мегафон і він також звернувся до громади, щоби зберігали витримку, бо акція протесту триватиме не один день.

Михайло ще не здогадувався, що Рух у Львові, звідки прибула основна маса, однією з вимог поставив розпуск Верховної Ради.

Я намагався тримати під контролем усю площу, розставивши за спинами пікетуючих з боку парку, де шастали менти і люди в цивільному сумнівної зовнішності, півтора десятка хлопців з блакитно-жовтими пов'язками на рукавах, в основному клумбівських, яких добре знав. Я через мегафон вигукував гасла і чимчикував площею від вулиці Кірова до Маріїнського палацу, і далі. Я ніби відчував щось недобре. З рації мента почув якусь команду. Частина ментів, які стояли за турнікетами, побігли до парку за Маріїнський палац з боку Дніпра. Я також побіг туди, де менти шикувалися в дві шеренги. До них наближалася колона десь із 30 хлопців СНПУ у чорній формі. То були ті, яким вдалося прорватися першим автобусом. Щоб уникнути сутичок із міліцією, вони пішли не вулицею Кірова, а парком по горі і вийшли за Маріїнським палацом, куди вже підтягнулися менти. Наблизившись до шеренги ментів, хлопці попросили, щоб ті пропустили їх на площу. Менти відмовилися і шеренгою посунули на хлопців. Я зрозумів, що сутички не уникнути і оголосив, щоби люди бігли сюди. Чомусь першими відреагували жінки, які вмить опинилися біля нас. Серед них були клумбівські активістки і зі Спілки репресованих. Прибігло зо два десятки чоловіків. Почалася серйозна шарпанина. З десяток хлопців прорвалися, шістьох зловили менти, на допомогу яким бігли омоновці, але до них була ще достатня віддаль, щоби ми встигли вирвати затриманих. Я дав команду і люди кинулися на ментів, щоби відбити захоплених колег. Уже через мить три менти лежали, повалені на землю. На площу прорвалися решта наших хлопців. Менти перегрупувалися і пішли в наступ разом із десятком омоновців. Заповідалася серйозна бійка. Я спочатку ввімкнув сирену мегафона. Це подіяло, менти збавили темп. Потім громовим голосом через мегафон вигукнув:

– Припинити! Міліція – провокатори! Генерала Недригайла сюди! Терміново!

Прізвище Недригайло подіяло і отверезило ментів.

Наші жінки ще встигли зірвати кількох ментам кашкети, які вже валялися під ногами. Менти дали задній хід, намагаючись потягнути за собою трьох наших, але це їм не вдалося. Комусь із ментів надірвали рукав. У наших також були роздерті куртки. Наших людей побільшало і ми відтіснили ментів із площі. Я гукнув їм услід:

– Худобу в казарми, в стійло!

Через 10 хвилин прийшов Недригайло з двома офіцерами. Я коротко розповів про інцидент і попередив, якщо вони хочуть проблем, то зараз отримають. Недригайло сказав підполковнику, який був із ним, щоб той розібрався з ментами, які шикувалися в парку. Старший мент почав брехати, що то ми напали. Я через мегафон спростував його брехню, сказав, що такі брехливі офіцери мали б возити гній у колгоспі, а не командувати. Я усвідомлював, що менти спробують мені відімстити за це, тому намагався бути обережним. Вони таки спробують це зробити на третій день пікетування, але я наперед розгадаю їхню затію.

У той же день, залишивши сесію ВРУ, троє депутатів – Степан Хмара, Ірина Калинець, Ігор Деркач – поїхали в СІЗО, щоб витягнути затриманих хлопців з СНПУ з другого автобуса. Близько шостої години їх було визволено. Дехто був із синцями. Нам шкода було хлопців, які так розплатилися за свої амбіції, коли окремо у Львові організували свій штаб, окремо збирали кошти, окремо вирушали на Київ, не враховуючи того, що державні органи, так і силові структури, налаштовані проімперськи. Проти такої банди без маси народу, яка усвідомлює ситуацію і готова стати з ними на прю, шарпатися було безнадійною справою. Добре, що менти їх не покалічили.

Першого дня ми ніякого результату не добилися. Дехто ходив розчарований, а я їм нагадував, що ми прибули в Київ не на день-два, а до повної перемоги.

Більшість у Верховній Раді не хотіла розглядати питання, щоб уповноважити Президента Кравчука не підписувати договір з Росією. Голові ВРУ Плющу, хоч і не дуже намагався, вдалося внести це питання в порядок денний.

Значна частина пікетуючих залишалася на площі на ніч, почергово міняючись з тими, які відпочивали в автобусах. Дехто притягнув із автобусів свої коци і ліг просто на площі. Ночі були доволі теплими, лише під ранок потягнуло холодком від Дніпра і впала мряка.

Наступного дня вже о пів на дев'яту потоком пішли люди від автобусів, прибули ще львів'яни, які приїхали поїздом, в тому числі близько сорока депутатів міської ради і двадцять міліціонерів-муніципалів, які вирізнялися гарною чорною формою, спеціально пошитою, і кашкетами, як в американських поліцейських, з кокардами у вигляді дубових сріблястих листків, що дуже дивувало київських ментів.

Другого дня до пікету почали приєднуватися кияни і кількість протестувальників зросла приблизно до 30 тисяч або й більше.

На післяобідньому засіданні депутати ВРУ під тиском громади таки прийняли рішення про непідписання жодного договору з Москвою, що розв'язало руки Кравчуку і він відправив депешу Єльцину ще до вечора. Мовляв, бачиш, що в мене тут робиться. Адже на площі постійно звучало «Геть Кравчука і Кучму!». Люди навіть придумали кричалку: «Кучму до колгоспу або на мило!». Більшість комуняк на чолі з Морозом Санєю були невдоволені цим рішенням, що розв'язало руки Л.Кравчуку, який прийняв його з мінімальною кількістю голосів.

Депутати Верховної Ради від Львівщини постійно виходили до народу, інформуючи по мегафону, який я їм забезпечував, про ситуацію, що склалася всередині. Найчастіше нас інформували Михайло Горинь, Ігор Деркач, Олесь Шевченко, Михайло Батіг.

Коли перше питання було вирішене і ми отримали інформацію, що в Москву пішла депеша від Кравчука, люди повеселішали. Сповнені оптимізму, ми далі взялися за Кучму. Третій день був присвячений відставці Кучми.

Протягом двох днів депутати Народної ради, коли Плющ не давав їм слова в сесійній залі, використовували мій мегафон. Першим це зробив Степан Хмара, який побачив, як у сесійній

залі обласної ради у Львові, коли Чорновіл мене обмежував у виступах, я витягував із сумки мегафон, який частенько брав із собою на сесії, і коли одного разу пан В'ячеслав Максимович вимкнув мені мікрофон, не давши договорити, я пішов до свого столу, витягнув мегафон, а звук через нього йшов потужний, і так закінчив свій виступ. Члени президії на чолі з головою Чорноволом (Гель, Давимука) були заскочені, а депутати мою винахідливість зустріли оплесками, а Степан Хмара потиснув мені руку, сказавши, що цей номер він використає у Верховній Раді, виступаючи з балкону.

Третього дня депутати ВРУ Сергій Головатий, Лариса Скорик, Поровський та інші подбали, щоби з якоїсь військової частини нам привезли машину матраців і польову кухню, яку поставили в парку. Після обіду на площі ближче до Маріїнського палацу люди розстелили матраци, а двоє солдатів уже поралися коло кухні, готуючи чай і макарони по-флотськи з тушонкою. Тут зарухалися і кияни, несучи пайки їжі, канапки, каву в термосах, хліб, булочки. Тепер ми почувалися набагато комфортніше. Більше людей ночувало тут же, на площі. Я також залишився на цілу ніч, не йшов опівночі разом із командою з сорока чоловік на ночівлю до автобусів.

У середу по обіді троє невідомих підняли ґвалт і закликали повалити пам'ятник Ватутіну, що не входило в план наших дій, а тільки відволікло би від головного – відставки Кучми і дострокового розпуску Верховної Ради. Тим паче, що бронзового генерала Ватутіна без крану демонтувати було неможливо, і жодних рішень ні Київради, ні інших владних органів з цього приводу не було. Наші дії були би визнані неправомірними, що призвело б до інцидентів.

Якась частина людей піддалася на ці підбурювання, тому мені довелося заспокоювати публіку і переконувати, що то провокація. Хлопці, які провокували нас, почали кричати, але наші чергові з пов'язками і муніципали зі Львова, які мене добре знали, швидко їх утихомирили. Потім я дослідив, що один із них був з Івано-Франківська, ймовірно мент, а ще двох я упізнав, бо вони ще два дні тому блокували колону СНПУ і сто-

яли в ментівській шерензі у формі. Після того, як втрутилися наші чергові і муніципали, двоє з них зникли, а біля пам'ятника Ватутіну появилося зо два десятки ментів і кілька омоновців у бронежилетах.

Отож, гебісти планували провокацію знесення пам'ятника, щоби відволікти пікетувальників від головного, а потім мати причину, щоби застосувати до нас силу.

Третього дня під вечір близько шостої години прибуло багато киян, а депутати Львівської міської ради змушені були відбути у Львів. Під кінець дня депутати ВРУ Михайло Горинь та Ірина Калинець повідомили інформацію, яку поки що трималося в таємниці, що Кравчук узгодив із Плющем відставку Кучми. Пізніше виявиться, що ця відставка ні до чого доброго не приведе, бо під тиском донецьких і шахтарів, які організовували страйки, Кравчук поставить прем'єром Фіму Зв'ягільського.

Четвертого дня до обіду Кучму відправляють у відставку і майдан скандуватиме гасла за розпуск Верховної Ради, але більшість депутатів будуть проти цього, навіть із Народної ради Косів, Швайка, Кендзьор і Степан Хмара, а не тільки комуністи. Хмара приходив до пікетуючих і виголошував тиради, чому не треба розпускати Верховну Раду, але був освистаний громадою. Все-таки, напевно дякуючи Плющу, голові ВРУ, це питання було включене в порядок денний засідання після обіду четвертого дня. Тому що кількість люду після обіду зросла і невдоволення їхнє також зросло аж до спроби штурму ВР з боку Маріїнського палацу, куди перекинули ментів з центральної частини міста і вулиці Кірова.

Після сесії частина депутатів вирішила роз'їхатися, як вони стверджували, по округах, а точніше, дременути з п'ятничного засідання. Люди взялися блокувати тих, які виходили на центральний вхід до готелю. Інформацію про спробу зірвати сесійне засідання в п'ятницю зраненька передав громаді Ігор Деркач, сказавши мені, щоб я озвучив її, що я і зробив. Це викликало повторне збурення громади.

Тож у п'ятницю зранку частина пікетувальників, розчарувавшись, вирішила виїхати автобусами з Києва. Кілька ав-

тобусів з Франківська і Тернополя таки чкурнули. Ще кілька автобусів львів'ян вдалося втримати, а також три автобуси з Дрогобича. Я сказав, що потрачено вже стільки сил, але головне не зроблено, що залишився лише один день і побачимо, або пан, або пропав. Люди погодилися зі мною і колоною рушили на площу. Нас тут зустріли оплесками ті, які ночували на матрацах.

Зранку на засідання не прийшло багато депутатів, не було кворуму. Довелося голові Плющу зробити звернення по радіо і на телебаченні, закликати депутатів прийти на сесію. На ефір вирушили Михайло Горинь, Левко Лук'яненко, заступник Плюща Гриньов і Олександр Ємець. Що би хто не говорив про депутатів ВРУ першого скликання, але більшість із них були відповідальними, на відміну від депутатів наступних скликань, тому майже всі, хто збирався «на округи», повернулися в сесійну залу. Коли вони групками проходили відгородженою частиною площі, я вигукував у мегафон, що, якщо вони не приймуть рішення про саморозпуск, то громада, залишившись у Києві на суботу та неділю, у понеділок піде на штурм Верховної Ради. До 40 тисяч людей громовими вигуками підтверджували мої слова.

Я за ці дні посадив собі голосові зв'язки, через те, що так голосно подавав у мегафон команди, які активно підтримувала громада.

До виступів на площі долучалися колеги зі Львова – Всеволод Іськів, Любомир Сеник, Андрій Бендзяк, кияни Неоніла Крюкова, керівник хору «Гомін» Леопольд Ященко, які наполягали на саморозпуску Верховної Ради. Гарячі голови наполягали ще в п'ятницю штурмувати ВРУ, але я їх переконав не гарячкувати. Ми від самого початку пікетування, від понеділка, вимагали озвучити засідання сесій на площу, але депутати не дали згоди, мотивуючи це тим, що то складно зробити.

Хтось із киян в останній день приніс якесь радіо і по якомусь каналу коментатор коротко розповів, що діється в сесійній залі. Я прикладав радіо до гучника мегафона, щоби громада також чула, що діється в залі засідань.

Я вже чув про підписання Мастріхтських угод, але по радіо прозвучала ця концепція і навіть хтось із журналістів

спробував досить невдало це проаналізувати, що звучало по радіо. Я роздумував над цими угодами і прийшов до висновку, що то є перший крок до об'єднаної Європи, де буде запроваджена єдина валюта, що без сумніву найвигідніше буде об'єднаній Німеччині, в якої буде найпотужніша економіка, з якою відбуватиметься легка конкуренція економік Франції і Англії і остання, коли Англія не доб'ється домінуючого становища в Європі, почне грати свою гру, поступово відокремлюючись від євроспільноти, поверне свою національну валюту.

В історії вже було не раз, коли Німеччина і Англія, як політично, так і економічно, протиставлялися одна одній. А Ізраїльська держава буде заохочувати до цього то одних, то інших. До спроби розвалу Євроспільноти підключиться і Росія, яка частину Європи вважатиме своєю вотчиною, воюючи за сфери впливу. Протистояння з Росією може призвести до військових конфліктів. Бо при розпаді совєтської імперії Росія, збудувавши в попередні часи в Європі мережу шпигунських служб, претендуватиме політично і економічно руйнувати стосунки між державами не тільки східної частини Європи, де вона диктувала і контролювала всі сфери життя, використовуючи воєнну силу, а її шпигунська діяльність сіятиме розбрат і в державах Західної Європи.

Отже, Мастріхтські угоди – це майбутнє Європи і міцний цвях у Російську імперію, яка знову прагне домінувати не тільки в Азії, а й у цілому світі. Росія як остання імперія лусне, коли виростуть нові національні еліти у так званих федеративних колоніях. Вони спочатку політично, а потім і економічно вийдуть з підпорядкування Кремля, залишивши Росії Пітерську і Московську республіку і може ще якісь до них приліпки.

Таку лекцію я прочитав громаді 24 вересня на площі, пікетуючи ВРУ, поки її депутати вирішували свою долю. Вирішили працювати без обіду. Солдатська кухня в парку перед Маріїнським палацом працювала, підгодовувала всіх голодних.

Менти, які чергували в парку навпроти Верховної Ради і за пам'ятником Ватутіну, за дні наших пікетів зробили близько десятка різних провокацій, навіть довелося «шарпати» генерала Недригайла, який ставив ментів на місце.

Десь близько п'ятої години з дверей ВРУ почали вибігати депутати Народної ради з криками «Перемога!», демонструючи двома пальцями латинську літеру «V». Першим підбіг до мене Чорновіл, якому я вручив мегафон, щоби він поінформував громаду про саморозпуск Верховної Ради. Слово мали і Михайло Горинь та Іван Заєць, і Василь Червоній, Левко Гороховський. Громада вітала їх безперервними оплесками. Безперечно, в тому, що відбулося, була велика заслуга голови ВР Плюща.

Хлопці почали швидко згортати матраци і складати їх на купу. Я взяв ще кількох колег з охорони, щоби піти в парк і на кухню до солдат, щоби подякувати за те, що годували людей. Солдати почастували нас чаєм. Ми заспівали кілька пісень «Не пора, не пора» і «Червону калину». Вони з захопленням слухали. Потім трохи погомоніли на патріотичні теми і пішли на площу, де наші охоронці формували колону, сфотографувалися на згадку і рушили до автобусів.

Це була одна з найсерйозніших акцій, проведених у Києві під моїм керуванням.

Повернувшись у Львів, ми поставили питання про саморозпуск обласної ради і зменшення депутатського корпусу з 200 до 80-ти, хоча друге скликання в облраді стало гіршим від першого, бо туди влізли пристосуванці-нувориші за гроші.

За достроковий розпуск обласної ради одностайно голосували депутати фракції націоналістів, очолюваної Мирославом Меленем, фракція «Товариства Лева», крім двох депутатів – Ігора Гриніва, який був у Києві, і ще одного, який утримався, також депутати від Руху, які залишилися на позиціях громадської організації Всенародного Руху, частина членів партії «Рух» і ряд комуністів. «Проти» голосувала частина комуністів, очолювана Олександром Пилипчуком, частина депутатів партії «Рух», яких очолював депутат від Пустомитівського району В.Паранюк, серед них кілька стукачів, в тому числі Євген Шабат (Городок), Ізидор Гнатів (Стрий), Павло Скочій (Львів), четверо військових і ще хтось із інших районів, які були біля корита партії «Рух». У загальній кількості близько 35-ти, разом із тими, які утрималися. За розпуск проголосували більше 95

депутатів. До речі, кілька депутатів, в тому числі Іван Сало і Євген Шабат у момент голосування вийшли із залу засідань. Відчувалося, що такої одностайності, яка була на початках, у демократичної більшості нема.

За вказівкою влади першого демократичного скликання, насамперед Чорновола і, думаю, Миколи Гориня, робилося все, щоби всі, хто не підтримував перетворення громадської організації Рух у партію, не пройшли в депутати облради другого скликання.

Виборчі комісії, які були сформовані з представників партії «Рух», мали подібну вказівку. Це підтвердили також міліціонери, які підтримували тісні контакти з обласним міліцейським керівництвом, зокрема Павло Барнацький, працівники ДАІ Ігор Сидорук, Василь Пісний, колишній начальник Галицького райвідділу Бегін, а також депутати обласної ради першого скликання комісії з питань законності і правопорядку Микола Бойко і Дарій Футорський.

Вказівка була дана й керівництву КГБ, і міліції, якою керував Мотринець на псевдо Мотя.

Була також вказівка не допускати і до ефіру, оббріхувати, зривати агітаційні листки кандидатів у депутати. Таку ж вказівку мали керівники ЖЕКів. Тому ніхто з фракції націоналістів другий раз в депутати облради не пройшов. Не пройшли й ті, хто хоч трошки критикував владу, зокрема Всеволод Іськів, Володимир Парубій, Зеновій Гаєцький (Пустомити), Копись (Борислав), Олександр Кривенко, Орест Шот («Товариство Лева»), Микола Бойко. Навіть Дарій Футорський, який працював на команду Чорновола, але десь раз чи два претензійно висловився проти влади, потрапив у немилість.

Обласне керівництво разом із гебістами і ментами зробили все можливе, щоби на друге скликання не були обрані радикальні депутати, які займали чітку національну антикомуністичну позицію в час роботи облради першого демократичного скликання.

Наші противники не гребували фальсифікаціями, наприклад, наступного дня після голосування, по обіді були оголошені переможцями по Радехівщині Всеволод Іськів, а на ранок

оголосили переможцем Степана Сенчука, подібне відбулося і у Пустомитівському окрузі, де під вечір був переможцем Володимир Парубій, а на ранок інший. У мене по Рудно і Залізничному округу, за словами заступника голови виборчої комісії пані Гелей, було вкрадено 284 голоси на користь Олександра Гринів, директора протезного заводу, а також частини на користь Подільчака – директора ресторану «Дністер», куди часто навідувалися нардепи Косів і Кендзьор, щоби «покормитися» (це зі слів самого Подільчака).

Отже, переміг мене Гринів з перевагою у 46 голосів. Я не подав у суд на перерахунок, як рекомендувала мені Гелей, родом з Вороцова, з якою ми зналися з дитинства, бо ходили в одну церкву у Вороцові. Вона готова була свідчити в суді про фальсифікацію виборів, але я відмовився, бо знав, що справу сфальсифікують і в суді.

До деструктивних дій у час виборів, на жаль, доклалася новостворена партія СНПУ, якою керували троє галичан: Юрій Криворучко, Олег Тягнибок (тягни в бок) і Андрій Парубій. Координатором був О.Тягнибок, який брав участь у зборах виборчого блоку національно-патріотичних сил, де обговорювалося питання розподілу кандидатів на округи до обласної і міської рад в області і Львові. З 80 кандидатів у депутати обласної ради було виділено за квотою 34 місця для СНПУ на округах. Тягнибок не погодився і заявив, що вони висувають своїх кандидатів від СНПУ на всі 80 округів. В результаті хруні догралися і стало їх депутатами від партії СНПУ тільки двоє, а від комуняк пройшло четверо чи п'ятеро. Стало зрозуміло, що Тягнибок і Криворучко нікудишні політики та стратеги. Секретарем партії був Ярослав Андрушків, який нічого не вирішував.

Цікаво, що коли я наступного дня після виборів зайшов у виборчу комісію, то в сусідній кімнаті, куди випадково відкрив двері, переплутавши з тими, де знаходилася комісія, в кутку побачив ящики шампанського, горілки, коньяку, прикриті газетою, та пачки з закусками.

Під час наступних виборів депутатів третього скликання, коли ми навідалися в Яворів у виборчу комісію, наступного пісс-

ля виборів дня, то тут питва та їжі також було вдосталь, була ще й червона ікра, просто в кімнаті комісії, яка ще сортувала виборчі бюлетені. Такої «демократії» я явно не чекав і не за таку боровся. Але побачив, що все котиться до гіршого, коли вже на Львівщині відбуваються подібні манси, то що вже хотіти від можновладців на сході України чи в Києві, де все купується спочатку за пляшку і ковбасу, а потім дійде і до мільйонних хабарів зеленими.

Якщо згадати передвиборні події 1989-90 років, і якщо я вже зачепив пікантну ковбасну тему, то хочу, щоби люди знали більше цікавого і дозволю собі повернути стрілки годинника назад.

Так ось перед «празднiком Октября» у місті Чернігові перевернулася машина, що розвозила пайки владоможцям комуно-більшовицької верхівки. Це сталося у перших числах листопада 1989 року. З машини на дорогу висипалися ковбаси різних сортів, починаючи від вареної і до московської, балики, консерви, включно з червоною ікрою, шампанське, коньяки, осетрина копчена і таке інше. І це у час грізного дефіциту, коли в магазинах в одні руки відпускали не більше пачки масла, банки тюльки і ще скільки забажаєш морської капусти. Люди накинулися на здобич, щоби щось собі підняти, може комусь і поталанило, але скоро появилася міліція. Приїхала інша машина. Почали збирати добро, щоби доправити його до місця призначення в обком компартії. І все було би нічого, коли б інформація про це не розлетілася від Харкова до Львова. Люди збагнули, яке неподобство твориться в «вєліком і нєобьятном СССР». Звичайно, Львів як «П'ємонт» мав би першим відреагувати, але йшло до виборів, тому організації УГС, Рух, «Меморіал» із тактичних міркувань не шарпалися, чи може також і тому, що в ці організації пролізли колишні комуністи і гебісти, які вже вели закулісні переговори з першим секретарем обкому компартії Яковом Погребняком, обіцяючи йому співпрацю, що його і ще кількох комуняк підтримають на виборах до Верховної Ради і до обласної ради.

Від УГС таку роботу проводили як Чорновіл, так і Горинь Богдан, незалежно один від одного, а від Руху Михайло Го-

лубець, від «Меморіалу» кадровий кагебіст, голова цієї організації Гринів Євген.

Я першим довідався про переговори і запитав Степана Хмару, що робитимемо на виборах із домовленими кандидатами. Той порадив валити їх до чортової матері. Пізніше Хмара сформує окремий список із 33 кандидатів, в том числі до Верховної Ради України, всупереч списку блоку (УГС, Рух, «Меморіал» і «Товариство Лева»), що було поганим рішенням, бо розколювало наші сили.

По Сколівсько-Турківському округу від блоку Руху був визначений Степан Павлюк, а від комуністів Яків Погребняк. Пізніше за три тижні до голосування я зібрав актив Клумби, щоби вирішити, кого ж провалювати. Всі дотримувалися думки, що треба провалювати Погребняка як першого секретаря компартії. А те, що Степан Павлюк велике гівно, то про це всі знають, але Рух висунув його і блок підтримав. Богдан Горинь, коли довідався про позицію Клумби, покликав мене і сказав:

– Петрику, яка різниця, який комуняка пройде у Верховну Раду, чистий, але секретар чи сраний демагог.

Я сказав, що Павлюка висунув Рух. Богдан засміявся і сказав, що час покаже. І він мав рацію. Павлюк (падлюк) потім зрадив тих, хто його провів у депутати, підтримавши ката фестивалю «Червона рута» у Чернівцях у 1995 році, коли активісти Клумби, частина яких тоді постраждала, коли головний мент у Чернівцях В.Івануса давав вказівки затримувати і калічити тих, хто приїхав на фестиваль, присвячений Володимиру Івасюку з блакитно-жовтими прапорами. І коли Іванусу в лютому чи в березні 1995 року перевели у Львів, то громадськість виступила проти нього і перемогла. Силами активістів Клумби було допроваджено до розпуску колегії УВС області і звільнення Івануси і ще кількох заступників, таких як Опальків, синочок енкаведиста, і Альянова.

Генерал Богдан Романюк, який у той час керував обласним УВС, розпустивши колегію УВС, дав ходу у Київ у міністерство.

Степан Павлюк, узявши 60 тисяч гривень на святкування річниці музею етнографії, де став директором, виступив на

захист Івануси. Він тоді був секретарем блоку від Руху, куди входило сім організацій.

Після від'їзду в Київ генерала Богдана Романюка Кучма скеровує до Львова полковника Янковського, якому дає звання генерала і доручає керувати УВС області, бо той добре прислуговував Кучмі, коли той відпочивав у Трускавці. Але за рік Клумба, очолювана мною, вижене з цієї посади і його, коли підключиться команда новоствореної профспілки, яку очолив Павло Барнацький і кілька журналістів.

Але повернемося до ковбас, що випали з перевернутої машини в Чернігові.

У всіх областях тоді працювала система комуністичних годівниць і не тільки до «празднiків», а в повсякденному житті. Народ про це знав, але сприймав як належне, тихо ремствуючи, деколи обурювався, але не виступав. А тут прорвало. Мітинг у Чернігові, а так як Чернігів і Житомир при Чорнобильській області, то першими підхопили ініціативу житомиряни, можливо тому, що допекло, ціни на продукти зросли, пільги скоротили.

У Житомирі почали пікетувати обком компартії, як вони стверджували одними з перших.

Тут треба сказати, що першими були жителі селища Рудно, які ще у червні 1989 року пікетували Львівський обком компартії. Той пікет був мною організований з метою повернення 40 гектарів земель, які при совєтській владі передали незаконно в розпорядження Пустомитівської райради, що влаштувала тут сміттєзвалище, спеціально поруч із насипаною патріотами горою і спорудженому на ній пам'ятником Борцям за волю України у 1941 році, який більшовики підірвали вибухівкою, а постамент затягнули до ріки танком і вмостили при березі у 1950 році. Звичайно, після пікетувань і знищення сміттєзвалища у 1989 році під акомпанемент кадебістського гарчання і гавкання ми відновили цей пам'ятник силами рухівців та угеесівців селищ Рудно і Зимної Води і першими в Україні відкрили його на свято Покрови 1989 року.

До Чернігова і Житомира на підтримку їхніх заходів львівські рухівці не встигли, хоча Всеволод Іськів – секретар нашого Руху дав мені таке завдання.

Так як у Львові комуняки спробували провести свої політичні шабаші, збираючи своїх недобитків, довелося наводити порядок на місці.

Ці пікети обкомів компартії сколихнули громадськість України і вже в перших числах грудня пікетування обкому компартії організували в Полтаві силами місцевого Руху, яким керував голова Килим.

У перших числах грудня 1989 року у штаб Руху надійшла інформація, що 9 грудня рухівський осередок у Гадячі проводить передвиборний мітинг. 6 грудня Всеволод Іськів по лінії Руху отримав ще одну інформацію, що в Полтаві громада, очолювана рухівцями, пікетує обком компартії, і також запропонував нам їх підтримати. У той час у штаб Руху зайшов Михайло Сарвас, з яким ми здійснили не одну поїздку по Україні, виступаючи і пропагуючи скасування шостої статті Конституції СРСР про керівну роль комуністичної партії, проводячи агітацію за українські символи, прапор і герб, і за вихід України зі складу совєтського союзу. Сарвас відразу ж погодився їхати і в Гадяч, і на пікети в Полтаву.

8 грудня ми з Сарвасом приїхали в аеропорт, але квитків на Полтаву в літак АН-24 не було. Я підійшов до міліціонера, який мене знав, і попросив, щоб він нас підсадив на рейс. Йосип повів нас просто до літака і ми, заплативши по 10 карбованців, сіли в кабіну до льотчиків. Зі Львова вилетіли щасливо, але через якийсь час почули, що Полтава не приймає у зв'язку з хуртовиною. Отже, літак зробив посадку в Кіровограді близько 8 год. 30 хвилин. Звідтам ми поїздом за ніч через Кременчук добралися до Полтави. На автостанції було мало людей і менти нас вирахували, бо знали, що хтось зі Львова таки приїде до Гадяча. Перевіривши наші документи, а я їх попередив, якщо спробують нас затримати, то матимуть справу з УГС, Рухом і київським начальством, бо ми подамо інформацію на радіо «Свобода», вони нас залишили в спокої. Я чув по рації, як вони кудись про нас передали інформацію, тому, щоб загубити хвоста, ми почали їздити тролейбусами то в один, то в інший бік, бо як нам сказала касирка на автовокзалі, автобуси на Гадяч

не ходять, бо там ожеледиця. Звичайно, що причиною була не ожеледиця, а мітинг.

Ми з Саврасом вибралися пішки на трасу Зіньків-Гадяч і тут автостопом підсіли на Краз, який віз щебінь до Зіньківа. По дорозі біля Деканьки водій розповів, як батько Махно розбив вдосвіта під Зіньківом табір більшовиків, що базувався в палатках. Сімох зарубали шаблями, а решта в самих кальсонах і босі розбіглися.

Після мітингу в Гадячі, де я виступив, познайомився з майстром-гончарем Пошивайлом з Опішні. Після його виступу люди запропонували йому балотуватися в депутати Верховної Ради, але гебісти пізніше його залякали і він відмовився брати участь у виборах. Після мого виступу, де я заявив, що на комуняк чекає другий Нюрнберг, а там їх було повно з червоними прапорами, комуняки кудись зникли.

Голова Руху у Гадячі повів нас у якусь їдальню, щоб ми перекусили і зразу ж відпровадив на автостанцію. Автобуси вже курсували, ми з Михайлом під блакитно-жовтим прапором йшли разом із нашим колегою до автостанції, а люди з усіх боків із здивуванням за нами спостерігали. Якась пара старших людей почала плескати в долоні, підбігла до нас. У розмові з'ясувалося, що вони з Львівщини, що в 60-их роках, коли тривали репресії, він, який закінчив історичний факультет університету, разом із дружиною, яка заочно вчилася на економічному, поїхали в Гадяч, де спочатку їй, а потім і йому запропонували роботу.

У Полтаву ми прибули о 16 год. 30 хв., якраз розпочалося пікетування. Я підійшов до ведучого Килима, він мене впізнав і вписав у список для виступу. На пікеті українських прапорів не було, тому Сарвас Михайло розгорнув свій великий синьо-жовтий стяг і став у перший ряд. Почулися оплески. Через чверть години затріпотіли над головами ще два прапори. Я взяв слово і, як звичайно, наїхав на компартію з вимогою скасування шостої статті Конституції про керівну роль комуністичної партії, а громадян закликав збирати підписи за її скасування. Коротко висвітливши події 1918 року, перейшов до програми Руху. Піс-

ля мого виступу у вікні обкому появилися особи, які махали нам кулаками. Люди їх помітили й засвистали, а також вигукували: «Ганьба!», «Геть комуну!», «Банду геть!».

Дорогою у Львів з Михайлом трапилася кумедна історія. В поїзді ми вийшли у тамбур, на площадці між вагонами він почав витрясати над щепленням зі своєї торбини всілякі крихти та інше сміттячко, сподіваючись, що там більше нічого нема, але звідтам випав його паспорт, пострибав площадкою під стукіт коліс і поки Михайло отямився, шурнув у щілину між вагонами, як звільнений з неволі в'язень торби, розлігся на шпалах, перераховуючи вагони, що пролітали над ним. Михайло стрибнув у вагон, щоби зірвати стоп-кран, але я встиг схопити його за руку, не дав сіпнути ручку. Він здивовано витріщився на мене, а я йому кажу:

– На фіга тобі той совєтський червоний з серпом і молотом, скоро будуть наші з тризубом. Ну добре, поїзд зупиниться через 2-3 кілометри від того місця, де він лежить. Ти побіжиш за ним? А як потім здоганятимеш поїзд, який тебе не чекатиме? А ще матимеш справу з ментами і штраф солідний.

Михайло махнув із досади рукою. Я ще трошки покпив над ним, сказав, що він не сплатив данину чортові Лєніну і вони так підступно позбавили його громадянства УРСР.

У Львові через два тижні Михайла викликали в міліцію і вручили йому серпастий-молоткастий і він знову офіційно став громадянином УРСР.

Наступного дня по приїзді на проводі Руху ми доповіли про свою поїздку. А через чотири дні Рух, СНУМ, УГС і Клумба розпочали двотижневе пікетування обкому компартії у Львові, час від часу блокуючи їм вхід у будинок, так що менти змушені були влаштовувати їм прохід-коридор і вони можливо вперше відчули, що «впала баба з п'єца», вибори вони з тріском програють на Львівщині у всі рівні влади. Це буде початком кінця комуни.

Почало сходити Сонце Свободи.

Президія облради

У кінці липня 1990 року я знову відвідав президію обласної ради, яка готувала матеріали до чергової сесії. В президію, крім керівників області Чорновола, Геля, М. Гориня, С. Давимуки, секретаря О. Чабана, входили члени виконкому І. Бутрин, Л.Дунець, В.Яворський, В.Сукмановський як запрошені голови депутатських комісій. При формуванні порядку денного пропозиції окремих депутатів, які вони подавали на попередніх сесіях, до уваги не брали, їх ніби не було взагалі. Моя пропозиція про розгляд питання про межі міста Львова до уваги також не бралася. Мова йшла, зокрема про селище Рудно, де громада спільно з селищною радою вимагали повернути їхні землі Старого Рудно у розпорядження руднівської селищної ради, а відповідно у підпорядкування Львівській міські раді, так як Рудно входить у міську зону і є одним із селищ-супутників, як Брюховичі та Винники, але частину земель Старого Рудно при совєтах у 60-их роках було передано до Пустомитівського району, як і саме Рудно, інша частина Рудно, так звані території парцеляції і підлісна частини відійшли до Янова, а потім, при переформуванні районів, до Яворівського району. На території Старого Рудно, колишніх руднівських городів, що тягнулися аж до Білогорщі, після будівництва кільцевої дороги на відрізку Зимна Вода – Рясна Руська Пустомитівська влада влаштувала смітник, звичайно з відома окупаційної влади, тобто комуністичного керівництва області.

Саме тут громадяни с. Рудно у 1941 році збудували пам'ятний знак – тризуб, який встановили на горі, яку тут насипали.

Ще в 1880-1920 роках за Австрії, пізніше за Польщі, будуючи залізницю, тут вибирали ґрунт для насипу колії, видобували камінь-піщаник. Окрім того, в Рудно був відкритий ще один кар'єр для видобутку каменю. Насип зробили за селищем уже при німцях у 1941-1943 роках, виводячи ще одну гілку колії з Суховолі, ближнього села від Рудно, в обхід Львова, з півночі просто на Клепарів, щоби вагони, навантажені зброєю, танка-

ми, цистерни з паливом могли оминати Львів і йти на схід до лінії фронту.

Так ось, у Старому Рудно було насипано невеликий курган, на якому восени 1941-го встановили пам'ятник Борцям за волю України. В 1946 році його підірвали більшовики, а бетонну глибу затягнули в річку і вмостили при березі. Активістів, які будували пам'ятник, було запроторено до тюрем або вивезено в ГУЛАГи.

З квітня 1989 року руднівські активісти, члени УГС, а згодом і активісти Руху почали боротьбу за відновлення першого в Україні пам'ятника Борцям за волю України, знищення сміттєзвалища, яке тут влаштувала комуністична влада, і за повернення селищу Рудно його споконвічних земель, які були віддані Пустомитівському району, не дивлячись на те, що в 1965-67 роках Рудно відійшло до Львова.

На великому мітингу у Рудно 21 червня 1989 року було прийнято і проголосовано вимогу до обласного комуністичного керівництва щодо повернення селищу Рудно його земель. Другим пунктом було ліквідувати сміттєзвалище. Третій пункт – відновити пам'ятник борцям, а четвертий – припинити вивіз сірки з Новояворівська на відкритих платформах, бо залізниця проходить через Рудно. Також були прийняті політичні вимоги.

З цими ж таки вимогами 26 липня 1989 року громада селища Рудно разом із колегами з Зимної Води з плакатами вчинили пікет напевно вперше в області, а то й в Україні, обласного керівництва, яке представляли Погребняк, Кирей, Алаєва. Через годину пікету нас прийняла Алаєва і взяла наші вимоги, пояснюючи, що Погребняк Києві, а Кирей нібито поїхав у Червоноград.

Так ось ці вимоги про землі я виклав на попередній демократичній сесії в письмовому депутатському зверненні у короткій формі і виступив у залі від мікрофона. Але на президії ні слухом, ні духом про таке звернення не чули. А то були тільки початки так званої демократії, квіточки, а плоди будуть пізніше.

Звичайно, я здавав собі справу, що триває злам совєтської системи, політична війна з комуністичною владою, і є важливіші питання та справи, ніж руднівські земельні пробле-

ми чи проблеми створення селищної ради у селі Лапаївка. Але мене насторожувало інше, що наша демократична влада просто почала пристосовуватися до ситуації, що тривала в Україні і не вельми старалася за щось чи з кимось боротися, щось суттєво вирішувати. Навколо перших осіб налипало все більше стукачів, різного роду пристосуванців, які те й робили, що вихваляли демократичних лідерів, напускаючи їм туману в очі. А наші лідери, захоплені собою і цими похвалами, поступово збочували на манівці. А головне, що політично свідому активну частину суспільства вони ігнорували, дурили, а найактивніших бралися переслідувати, дискредитувати, відсепаровуючи для себе вигідних авторитетних депутатів, купуючи їх посадами і пільгами.

Прикладів такої поведінки нашої влади на той час у мене було вдосталь, але зараз мова піде про інше. Порядок денний сесій, який приймали на президіях, із зауваженнями чи пропозиціями голів комісій, ще раз перекроювався Чорноволом і його оточенням (Гель, Горинь Микола, Давимука).

Голову міста Василя Шпіцера на такі посиденьки не запрошували, хоча він був депутатом облради і членом президії.

Так ось, коли вже був сформований порядок денний, в президії переходили до різного. Дехто із голів комісій уже встиг відкланятися, мотивуючи, що їм потрібно їхати в райони автобусом чи поїздом. І тут раптом прозвучала інформація, яку озвучив Чорновіл, що на кордоні між Литвою і Білоруссю литовськими прикордонниками був затриманий комбайн, який власним ходом, проїхавши понад 600 кілометрів, направлявся нібито на збір урожаю у Калінінградську область, в Російську федерацію. З листа, отриманого з Литви, випливало наступне: необхідно точно вказати паспортні дані комбайна, вислати за ним представника владних служб і організувати транспортування в зворотний бік.

Ого, подумав я, докерувалися. Хтось із голів комісій запропонував винести це питання на обговорення сесією. Чорновіл невдоволено скривився і знизив плечима, мовляв, не варто. Гель заперечливо замахав руками, як паяцик. Але слово взяв Ігор Калинець і сказав, що інформація повинна би прозву-

чати як попередження іншим, щоб не думали, що їм це зійде з рук. Я також втрутився і сказав, що якщо вони не озвучать, то це зроблю я сам від мікрофона, бо починається дерибан сільськогосподарської техніки. Цими словами я викликав обурення Івана Геля і Миколи Гориня. А лист із Литви пішов по руках. У Калинця я його перехопив і пригрозив, що дам йому хід. Тому Гель назвав це провокацією. Чорновіл це сприйняв спокійніше.

Наступного дня на сесії окремі питання були зняті як непідготовлені і перенесені на подальші дні. Звичайно, з початком формування порядку денного виникало багато поточних питань, зокрема міжконфесійні, пов'язані з греко-католицькою церквою. Депутати від гірських районів Турки, Старого Самбора, Сколе вносили свої запити. В. Шпіцер піднімав питання стосовно міського господарства. Здається, тоді вперше зазвучало питання про муніципальну дружину. Після обіду частина депутатів зникла і в тому числі комуністів, які трималися купкою в кінці залу посередині перед колонами і вміщалися в три, деколи в чотири ряди. В кінці першого дня в різному таки було озвучено Чорноволом про той злощасний комбайн. Комуняки несмішливо зашуміли, виказуючи своє «фе» та дошкульні зауваження. Сесія прийняла рішення вислати нашого представника в Литву, організувати платформу поїзда для повернення комбайна і зобов'язати правоохоронні органи, зокрема прокуратуру, вивчити, дослідити і доповісти. Комбайн таки повернули, але все решта не виконали.

Після озвучення на сесії, що транслювалася в прямому ефірі, у той час почала надходити інформація з різних кінців області до депутатів, а також на Клумбу, про те, що голови колгоспів, бригадири організовують виведення з ладу колгоспної техніки, щоби під виглядом ремонту прихопити її, а в інших випадках розкомплектовують і розкрадають, ще в інших – здають в оренду різним нашвидку організованим ними ж фірмам, які без проблем реєструють у районних центрах їхні люди.

Через якийсь тиждень я пішов до Чорновола, він спішив на якусь зустріч, але я коротко виклав інформацію, якою володів. Він сказав, що до нього також надходить така інформація. Щось треба з цим робити. А для початку запропонував мені зу-

стрітися з головою комісії з питань сільського господарства Ревуцьким і щось запропонувати. Я, втішений, що зможу чимось зарадити справі, хоч був членом трьох інших комісій, в які мене включили з подачі голів цих комісій, зокрема духовного відродження (голова Балко), з військових питань (М.Павлишин), і з торгівлі (В. Комар).

Я двічі або тричі виловлював голову комісії з питань сільського господарства С.Ревуцького, який був депутатом від Жидачівщини, та все марно, бо в нього завжди не було часу. Зараз цей хрунь, який бездарно пустив на самоплив проблеми, які виникали, лизав п'яти владоможцям, потакаючи їм у всьому, не розв'язав жодної справи чи проблеми, пов'язаної з розграбуванням сільських господарств, не допоміг і фермерським господарствам , до цих проблем змушені були втручатися інші депутати облради, зокрема М. Бойко, Д. Футорський, М. Бабій, М. Драк, В. Іськів, О. Петрик. А потім той вусатий мурло записався в КУН і ходить у націоналістах. Нездара, який став активістом КУНУ, так само, як Андрій Микуш.

Ще через якийсь час я зайшов до Чорновола в кабінет, написавши попередньо схематично свої пропозиції, напрацьовані на ґрунті того, що творилося. В. Чорновіл зустрів мене добродушно, ми привіталися, я витягнув листок із моїми записами і сказав:

– Ви радили зустрітися з головою комісії з питань сільського господарства Ревуцьким, але з трьох моїх спроб він ні разу не знайшов часу, щоби вислухати мене, а коли я прийшов на депутатську комісію, то не було кворуму і комісія розбіглася швидше, ніж зібралася. Я з ним почав розмову на сходах обласної ради, але він знову поспішав на автобус і навіть не сказав, коли зможе мене вислухати.

Чорновіл спитав:

– Ну, що там у тебе?

Я сказав, що питання, що пов'язані з тим, що робиться в колгоспах, радгоспах, селянських господарствах. Він спитав, чи я в комісії з сільського господарства. Я сказав, що я не в цій комісії, але маю достатньо інформації для висновків і відповідно пропозицій. Він мене не квапив і я спокійно почав ви-

кладати. По-перше, щоби не було так, як з комбайном, треба прийняти найближчою сесією рішення про інвентаризацію всієї колгоспної і радгоспної техніки, яка є в наявності і встановити термін максимум два тижні. Облікувати все, чим можна обробляти поля: трактори, комбайни, плуги, культиватори і т.д., а також комплекти запчастин і двигуни. Провести інвентаризацію рухомого і нерухомого майна за 10-12 днів. По-друге, у найближчий час, щоб не було хаотичного розвалу колгоспів, прийняти програму створення на основі колгоспів селянських спілок на засадах кооперації паїв земельних угідь. Більші і рентабельніші господарства тримати на державному контролі і розпаювати в другу чергу. Керівників селянських спілок мають обрати самі громади, а так як у всіх селах є активісти Руху або інших демократичних громадських організацій, закликати їх допомогти і проконтролювати цей процес. По-третє, голів колгоспів, хороших господарників не скидати з рахунку, а провести з ними спільно з громадськими організаціями відповідну роботу зі збереження нерухомості, відбудови розвалених ферм, технічних приміщень. По-четверте, де вже є розкрадання, що підтвердить інвентаризація чи правоохоронні органи, там відсторонити голів від керівництва господарствами, на їхнє місце нехай громади оберуть собі нових керівників.

Чорновіл мене уважно слухав і щось собі коротко нотував через раз. Я продовжував. П'яте, дуже суттєве. Створити, так як совіти колись зробили, МТСи. За тим же принципом, але можна і по-іншому. Тут Чорновіл аж підскочив, засовався в кріслі, запитав:

– Ви що знову пропонуєте повернутися до радянського способу господарювання?

– Так, – кажу, – чому ж ні, на перехідний період до фермерських і кооперативних господарств систему колгоспів треба перебудувати в кооперативні спілки. Тому що зараз усю техніку розкрадуть і скоро не буде чим обробляти поля.

Я сказав Чорноволу, що треба створити технічні групи, щоби зберегти техніку для обробітку земель за таким принципом, щоби потужний колгосп, який зберіг діючу техніку, зобов'язався спільно з кількома слабшими організувати таке тех-

нічне об'єднання. Створити спільну базу паливно-мастильних засобів і спільну бригаду механіків-наладчиків. А розрахунок між ними, крім виділених на початку бюджетних коштів, здійснювати за кінцевим результатом, після збору врожаю – зерном, картоплею, гречкою, усім тим, що вироблять і продадуть. Одна така механізована станція зможе обслуговувати кілька господарств, чи то назвемо їх селянськими або фермерськими спілками. Станції обслуговування будуть окремою структурою, як колись МТС, і хто швидше буде готовий до посіву чи збору врожаю, ті першими заангажують техніку до робіт.

Чорновіл уважно мене дослухав і спитав:

– А хто це все буде контролювати?

Я мало не обімлів від такого запитання. Тому відповів:

– Ви, тобто реальна влада, будете контролювати, починаючи від керівництва області, районів і до селищних рад, для впевненості і підтримки можна залучити на початку Рух та інші громадські організації, утворивши тут координаційну раду з керівників організацій для сприяння. І цей досвід візьмуть на озброєння інші регіони України. А ви будете перші.

Чорновіл думав, тривала мовчанка, задзвонив телефон і він відірвався на хвилю. Здається, телефонував Яковина з Івано-Франківська. Чорновіл закінчив розмову по телефону словами «переговоримо післязавтра в Києві, там якась нарада». Я встав, чекаючи, що скаже В'ячеслав Максимович. Він ще подумав і сказав:

– Щось воно виглядає дуже складно, але цікаво. Добре, я тут пораджуся, що з того можна вигадати.

Я попрощався і пішов у надії, що щось таки зрушиться з місця. Але жодного результату не було.

Почалася сесія обласної ради, то вже був здається початок вересня. Чорновіл поводився зі мною так, ніби цієї розмови не було. Тоді, заручившись підтримкою 16 депутатів, я підготувався виступити на сесії з цього питання. Зал сприйняв мій виступ дуже позитивно і навіть оплесками, а голова комісії Ревуцький у перерві прибіг потиснути мені руку.

Після виступу я попросив Чорновола поставити це питання на обговорення і голосування. Він сказав, що після пере-

рви і оголосив перерву. А після перерви Чорновіл кудись відлучився і сесію вів Гель, який так і не поставив цього питання на обговорення і на голосування, а тільки сказав, що вони беруть до уваги мої пропозиції, дадуть їх на розгляд комісії і членам виконкому, тобто Давимуці, Дунцю, Бутрину, тобто тим, хто благословляв розвал і розкрадання і на цьому наживався.

Тож, думаю, тепер зрозуміло, чому розвалилося сільське господарство, чому були розкрадені техніка, інвентар, а потім і земельні угіддя.

Майже завжди, коли я приходив на засідання президії, виникало питання, чому тут присутні не члени президії, малося на увазі Петрика. Бо на засіданнях президії я ставив незручні, невигідні їм питання і вимоги. Так що пан Микола якось не витримав і сказав, що викличе міліцію, щоби забрали Петрика. Тож я його спитав: «Куди? В СІЗО чи прямо до Сибіру?». Присутні розсміялися. Я продовжив, що міліціонери змушені будуть виносити мене разом зі столом чи з дверима, бо в мене як в альпініста міцненькі руки.

То Микола і пригас.

Така ж історія відбулася і того разу, коли президія готувала порядок денний наступної сесії. Це було на початку жовтня 1990 року, приблизно через три тижні після демонтажу дідька Лєніна перед оперним театром. Президія почалася з того, що В. Чорновіл приніс кілька листків кореспонденції, віддав по одному чи по два своїм помічникам і президії. Цього разу І. Геля на президії не було. Поки депутати розсідалися і готували питання, які виносили на президію, а відповідно потім на сесію, Микола Горинь, С. Давимука перечитували ці листи. Чорновіл також швидко прочитавши один, узяв наступний. Я переписував собі в блокнот питання, які ставили на порядок денний. Одним із питань було обговорення того, який собор віддати громаді РПЦ після того, як ми забрали собор Юра 12 серпня, у неділю. Потім вирішували на сесії і прийшли до згоди, що віддамо їм церкву на вулиці Щербакова (тепер Грушевського), яка згодом перейде під Київський патріархат і стане в Галичині центром українського православ'я. У момент читання другого листа Чорновіл розсміявся і сказав: «Цікавий лист. Нам погро-

жують, але я думаю, що це несерйозно». Чорновіл передав лист по ліву руку від себе, але так як Давимука і Горинь перечитували інші листи, то цей лист узяв Дарій Футорський. Швидко перебігши текст очима, він пробурмотів: «Хтось собі біситься, то мусить щось писати. Я думаю, що нема чого сприймати це серйозно». Футорський передав лист далі по ряду, здається Володимиру Пилипчуку, який прийшов від комісії з торгівлі замість В. Комара. Ще через чиїсь руки лист дійшов до Ігора Калинця. Той, прочитавши його, жодним чином не відреагував. Я попросив лист і собі, бо сидів окремо від усіх, біля вікна. Перечитуючи лист, старався не відволікатися від того, що робилося в залі. Співставляв події, що вказувалися в листі. Пізніше я переписав собі текст і спробував з'ясувати, наскільки могли бути серйозними наміри і погрози тих, хто писав. Лист був адресований «Руководству обласного совєта». На конверті жодного зворотного символу, окрім розмазаного поштового штемпеля. Лист у поштову скриньку був кинутий у Львові. Текст відновлюю по пам'яті. Так як при переїзді на вулицю Чупринки з вулиці Бандери на іншу квартиру, той текст, який переписав, спакував у якусь пачку разом з іншими документами, але досі не знайшов. Передаю зміст мовою оригіналу: «Руховцы, запомните, придет время и вы обо всем пожалеете. Мы, действующие офицеры, принимали клятву, которую объязаны чтить. В нашей организации пока 7 офицеров, которая называется «Возмездие». Мы могли с вами разделаться еще в Капулиевке, устроить вам варфоломеевскую нучь, когда вы со столбов срывали и уничтожали красные государственные флаги, но высшее руководство из центра не разрешило. Но каждого из вас мы знаем и придет время и вы за все заплатите. «Возмездие»».

Хто був на святкуванні 500-ліття Запорізької Січі в Капуліївці, той пам'ятає все, що там відбувалося. Більше 150 автобусів виїхало тільки зі Львова, близько 12 з Івано-Франківська, десь 16 – з Тернополя, а ще з Рівного, Волині, Києва та інших міст. Зібралося від 60 до 80-ти тисяч, включно з місцевими жителями. Багато активістів їхали поїздами. Такої маси люду під національними синьо-жовтими прапорами Запоріжжя ще

не бачило. Два дні ми автобусами роз'їжджалися по районних центрах і селах, щоби проводити мітинги, пісенні конкурси. Я особисто провів три мітинги в трьох районних центрах Апостолове, Ленінське і Томаківка, де ми вперше достукувалися до свідомості сотень тих, хто прийшов, щоби прокинулися зі сплячки. Інші групи їхали в інші містечка і села. Ми виїздили двома автобусами з групою хористів з Яворова. Керівником хору «Нова Яворівщина» був депутат Львівської обласної ради Роман Жеплинський, колишній в'язень концтаборів у Томській губернії, був ще один депутат обласної ради – Богдан Вовк. Всюди нам чинили спротив представники місцевої компартійної влади, крім того за нами шастали легковими машинами на певній дистанції гебісти з біноклями, постійно зупиняли даішники. Я, як завжди, намагався тримати все під контролем, аналізуючи кроки наших опонентів, відкритих і прихованих ворогів, зокрема й тут, на Запоріжжі. Для зручності проведення акцій я взяв свій мегафон.

Справа в тому, що коли ми приїхали в Капуліївку ввечері, то наші хлопці дійсно познімали зі стовпів, що по дорозі до могили Сірка, всі червоні прапори, хтось може й порвав кілька серпастих-молоткастих, але щоби не викликати спротиву місцевих комуняк, то більшість прапорів занесли у координаційний штаб, який розміщався у двох великих військових палатках неподалік від кургану з великим хрестом. Ось саме тоді в палатці я побачив двох молодиків в цивільному, які мовчки за всім спостерігали, а з очей аж іскри сипалися від ненависті. Саме це я пригадав, читаючи лист на президії облради. Люди, які писали цього листа, точно вказали подію в Капуліївці і, думаю, що вони протягом кількох днів за всім слідкували, тому ставитися до цього листа легковажно було не мудро.

Я заявив на комісії, що цей лист сприймаю як серйозну погрозу, бо розумію, що за тими, хто його написав, окрім лютої ненависті, стоять гебістські структури і можливо навіть не з київського, а московського центру. Тоді Чорновіл не звернув уваги на мої наполягання розслідувати, хоч би спробувати знайти, звідки потягує смородом. Він сказав:

– Добре, пане Петрик, цей лист я передам у КГБ, нехай вони займуться цим питанням.

Отак пан голова облради мене розвеселив. Виникло запитання, з якого доброго дива у пана В'ячеслава така абсолютна довіра до КГБ, яке можливо і організувало цей лист. Якщо би була у них така можливість, то без докору совісті ці патентовані україножери поставили би нас до стінки. Звичайно, на президії не пасувало сперечатися і дискутувати, тому наступного дня зранку, десь близько 11 години, я знову пішов до пана Чорновола. Коли я зайшов у кабінет, там застав Ганю Стецiв, яка, задерши ногу на ногу, наставила своє багатство литок аж ген-ген. Вона в чомусь дуже настирливо переконувала Чорновола. Я зачекав біля дверей, поки вони закінчили розмову і підійшов до столу. Ганя кинула кілька компліментів на мою адресу, мовляв Петрик задасть комунякам на «октябрьскіє празднікі» прочухана, щоб знали своє місце, ще згадала про демонтаж пам'ятника Лєніну і попрощалася.

Після розмови з Ганьою пан В'ячеслав був у хорошому настрої, аж щоки порожевіли. Мені не хотілося псувати йому настрій, тому думав, з чого почати. Аж він запитав:

– Що у вас, пане Олеже?

І я почав:

– Пане В'ячеславе, я не тільки з приводу вчорашнього погрозливого листа, але й тому, що, як ви бачите, комуністи після програшу на виборах отямилися і помітно активізувалися. Вони збираються то в технікумі меліорації, то в Брюховичах у якомусь пансіонаті, куди приїжджають і Секретарюк, і Адасько Мартинюк. Там у зборах беруть участь, крім наших депутатів облради О. Пилипчука, Гончарука, Бурачка, ще й представники виконкому Павлів і Дунець. Запрошували ще й Бутрина, але той не пішов.

Чорновіл щось хмикнув собі під ніс і запитав:

– Звідки у вас вся ця інформація? Вам би треба в КГБ працювати.

На це я йому відповів:

– Туди я ще матиму можливість втрапити, щоби розігнати їх.

Сказав, що в нас є Національна Служба Безпеки.

Він запитав:

– А що це за служба?

Я пояснив, що служба працює без зарплати і фіксує все, що діється.

– Якщо хочете, інформація до мене стрибає з кущів, залишається тільки перевіряти і співставляти. Він спитав «Як це, з кущів?». Я пояснив, що це образно, але насправді до мене на Клумбі як до депутата звертаються сотні людей і кожен щось бачив, чув і знає. Залишається тільки нотувати і перевіряти через інші джерела. Наприклад, обласна рада на сесійному засіданні буде пропонувати розгляд питання про надання службової чи то звичайної квартири голові обласної ради пану Чорноволу, але той ґречно відмовиться. Тому певне коло функціонерів, прізвищ не називаємо, розшукало об'єкт, який запропонують пану голові, який реконструюють і вийде маленький двоповерховий котеджик на вулиці Алтайській біля озер.

– Ну ви даєте, пане Петрику, – сказав Чорновіл, – я ще про це не поінформований, а вже всі знають.

Я його заспокоїв, що це нормально, голові належиться мати окреме обійстя, а не якийсь гуртожиток чи голуб'ятню. А знають ще не всі. А якщо знають, то нехай, головне все витримати в рамках етики. Він розреготався і сказав:

– Непогано працюєте. Взагалі район цей хороший, але там треба з районною радою щось вирішувати, бо мені дещо незручно.

Я йому відповів, що в цьому немає жодної крамоли і я можу попросити Василя Дзеру, щоби він це вирішив скоріше, без затримки.

Чорновіл знову засміявся і сказав, що поки що не потрібно, нехай усе йде своїми темпами, поцікавився, яке в мене ще питання. Я сказав, що не маю особистих питань, але мене турбує те, що ми по суті справи, отримавши перемогу на виборах, нічого не можемо змінити, адже проти нас працюють цілі імперські інституції, які і далі будуть на всіх рівнях протистояти, блокувати, руйнувати нашу роботу. Відомо, що Львівщина для них головний форпост, тому найпотужніші гебістські кадри

стягнули сюди ще з 1950 року. А наша кадрова робота ще й не починалася. Люстрація не проведена, своїх служб безпеки ми не маємо, сидимо в човні без весел і вітрил, без двигуна, чекаємо першої хвилі, що переверне наш човен. Я розумію, що вибрані врятуються за кордоном, а простих порозсаджують по тюрмах або пустять «у расход», панькатися з нами не будуть.

Чорновіл мене перебив на слові, усміхаючись сказав:

– Пане Олеже, не драматизуйте ситуацію. Народ з нами, то головне…

– Так, народ з нами сьогодні, та не завтра, народ не буде носити нас на руках і підставляти свої голови і плечі під кийки ментів, коли ми самі не подбаємо про зміну сил на користь демократично обраних, тут, у «П'ємонті». А так як ми на самоврядуванні маємо право законодавчої ініціативи, то давайте створювати при підприємствах добровільні дружини з відповідним вишколом. Треба посприяти В. Шпіцеру, який хоче при міськраді створити муніципальну дружину. Треба підтягувати активну молодь, бо вона вже від нас відвернулася.

Чорновіл махнув рукою і мовив:

– Шпіцер най собі створює, а хто їх фінансувати буде і навіщо, коли ми маємо міліцію, потрібно тільки добитися прийняття відповідних законів. Міліцію перетворити в поліцію, як то є за кордоном, певні служби віддати в регіональне підпорядкування. І більше нічого не треба.

– Добре, – кажу я, – а що робити з репресивним апаратом КГБ, успадкованим від НКВС. Вони сплять і їм сниться реванш. Вони не з нами, вони з п'ятою колоною, бо сформовані в основному з окупантів і україножерів.

– Ну, ви перебільшуєте, там також є нормальні думаючі офіцери. Ніхто не буде робити переворотів, то абсурд.

– Пане В'ячеславе Максимовичу, в КГБ свідомих офіцерів одиниці, які ні на що не впливають. Керівні структури силовиків нашпиговані промосковською або прожидівською публікою, які проводять тотальне відслідковування підлеглих і один одного. Ви ще й пукнути не встигнете, а кремлівські дяді вже знають і діють, на відміну від нас. Невже ви не стикаєтеся з ними і не бачите, що ми їм чужі? Вони, від найнижчої ланки

до перших осіб КГБ тільки вичікують моменту, коли випаде їм нагода…

– Так, Петрику, не панікуйте, краще давайте свідомих наших людей з освітою і ми їх будемо рекомендувати туди на службу.

На цьому наша дискусія закінчилася. На прощання я сказав:

– Дивіться, щоб ми не отямилися, коли вони прийдуть, щоби знову когось свого посадити у ваше крісло. Масонство процвітає.

– Що вам привиджуються якісь масони, яких видумали чорносотенці?

Я відповів, що масони це реальність, вони борються за владу чи не у всьому світі. Не виключення і Україна. На цих словах я залишив його кабінет.

Саме такі офіцери совєтських силових структур МВД і КГБ і створювали такі антиукраїнські групи як згадане у тому листі «Возмєздіє». Вони з часом увіллються у силові структури української держави, трансформуються в закриті угрупування перевертнів у погонах, таких як Пукач та інші і будуть нищити патріотів, уб'ють Гонгадзе, Бойчишина і самого В'ячеслава Чорновола.

Хоча тоді і у страшному сні мені би це не приснилося. У національно-визвольній боротьбі жодним чином не можна було легковажити з подібної інформації. Я зрозумів, що те, чого не робить влада, пустивши на самоплив, повинні робити окремі лідери-патріоти.

Представники Руху, УРП, їхнє керівництво подали Чорноволу списки рекомендованих активістів для підготовки нашої спецслужби, та жоден із них не пройшов, бо це закритий клуб.

Як думаєте, що відрізняє європейця від азіата? Європейцю притаманне вільнодумство, непокірність злу і насильству, просвітленість. Що характеризує азіата, а конкретно москаля? «Раболєпство», насильство, обмеженість, тупість, пияцтво. Так було в часи Івана Грозного, так було в часи царату протягом усієї історії, так тривало в часи комуни Лєніна-Сталіна-Брєжнєва. Так триває і в час Путіна і Медвєдєва-Менделя.

Депутат

4 березня 1990 року я став депутатом Львівської обласної ради першого демократичного скликання (1990-1994 рр.). Я був одним із шести, які пройшли в першому турі.

Уже наступного дня я пішов у виборчу комісію, де на моє прохання мені видали посвідчення з двох листочків, що засвідчувало мій статус депутата, а 6 березня двома машинами марки «Волга» Михайла Будзанівського і Славка Гапацила в кількості сім чоловік ми виїхали в Турківський район, де балотувався до Верховної Ради України перший секретар обкому компартії Яків Погребняк, проти якого ми вели агітацію.

Об'їздили майже всі села Турківського району під блакитно-жовтими прапорами, від Самбора, Старого Самбора, Турки аж до Комарник і перевалу Матків, що переходив на Сколівський район, де агітували за Ігора Деркача, Івана Макара, Степана Павлюка по їхніх округах.

У нашій команді було троє активістів Клумби, які мали тверду проукраїнську державницьку позицію та провели більше десятка десантів на Схід України: Вінниця, Хмельницький, Харків, Полтава, Сорочинці, Донецьк, Житомир, Київ та ін.

Виступаючи проти Якова Погребняка, всупереч домовленостей і запевнень В'ячеслава Чорновола і Богдана Гориня, що проти нього не проводитимуть агітацію, більш радикально налаштовані члени УГС, Руху, Клумби вирішили, що все таки буде ганебно, коли перший секретар комуністів пройде в парламент.

Під час агітаційної поїздки Турківщиною в селі Нижня Яблінка я прибив на сільраді 6 березня 1990 року щоглу з блакитно-жовтим прапором у присутності голови сільради, учнів місцевої школи, яких привела вчителька (напевно для зустрічі з агіткомандою Погребняка).

Агіткоманда Погребняка в цей день також роз'їжджала Турківщиною двома машинами марки «Волга», звичайно, службовими, де на лобових вікнах вони наклеїли жовто-блакитні прапорці. Наша команда, перестрівши їх в одному із сіл

біля церкви, з якої після відправи виходили люди, примусила привселюдно зняти ці прапорці з вікон.

Отже, у селі Нижня Яблінка 6 березня 1990 року вперше в Україні на державній споруді замайорів синьо-жовтий стяг.

Другий національний прапор на державній споруді, за рішенням сесії Зимноводської селищної ради, депутати підняли над будинком селищної ради 11 березня. І тільки третій національний прапор замайорів у містечку Стрий. Хоча стрияни почепили табличку на будинку міської ради, що саме вони встановили блакитно-жовтий прапор на державній споруді першими в Україні.

За весь період мого депутатства, крім роботи в трьох комісіях, я відгукувався на кожне звернення людей про допомогу чи захист, що не завжди робили мої колеги. Мав під своєю рукою активістів Клумби. На мій заклик за пів дня можна було зібрати кілька тисяч народу. Ми трясли не тільки директорів – компартійних функціонерів, а й «рідну» владу.

За 13 років, з 1989 по 2002-ий, активісти Клумби жодного разу не допустили комуністів на акції в центральній частині Львова.

Коли наші військовослужбовці тікали з лав совєтської армії, не тільки з України, а й прибалтійських республік і Росії, зокрема з Пітера, ми з активістами знаходили їм надійний притулок, а потім через депутатську комісію, а частіше завдяки Вірі Лясковській, яка вже працювала в апараті обласного виконкому і мала вплив і контакти з генералами ПрикВО, влаштовували цих «дезертирів» дослужувати у військових частинах Львівщини (Яворова, Бродів, Стрия, Дрогобича). Багато в цьому напрямку робили й жінки з Комітету солдатських матерів.

Разом із колегами з фракції націоналістів та активістами Клумби я добивався виділення земельних наділів селянам, відстоював тих, кому хотіли відібрати наділи. Воював із системою, запровадженою КГБ і УВС, захищаючи права людей, яких намагалися незаконно репресувати.

Ми ставали на бік патріотично налаштованих офіцерів міліції середньої ланки, яких начальство в особі Мотринця Івана та його перших заступників пресувало. Іноді доводилося

діяти на грані порушення совєтських законів, а деколи зовсім їх ігнорувати як нелюдські, і це дякуючи депутатському «імунітету», що давав захист.

Зусиллями активістів Клумби, Страйкому, профспілки офіцерів міліції, яку очолював майор міліції Павло Барнацький, разом із активними депутатами другого скликання ми таки вигнали новоспеченого генерала Мотринця з посади начальника УВС області, а згодом позбулися ще двох генералів-начальників. Ще до мого депутатства, у листопаді 1989 року ми вигнали з посади УВС області генерала Попова, зокрема через те, що міліцією були побиті протестувальники 1 жовтня на вулиці Коперника, де я виступив як потерпілий і головний звинувачувач. Генерал Попов утік до Москви.

Ми трясли комуністичних директорів, ректорів вузів, примушуючи їх позбутися комуністично-тоталітарних символів, зокрема портретів Лєніна, червоних прапорів, переводити офіційну документацію на українську мову. Ми співпрацювали з депутатами міської ради у справі перейменування вулиць.

Мені багато разів доводилося організовувати людей для поїздок у Київ на пікетування Верховної Ради, збирати підписи проти підписання Огарьовського договору (було зібрано понад 200 тисяч), за відставку генерального прокурора Ворсінова, за відставку міністра Кравченка. Ці підписи я відвозив у Київ Богдану Гориню.

Згадуються мені кілька неординарних випадків, які я пережив у Львові. Звичайно, я не поділяю принципів ідеології батька Махна, але в його діях було раціональне зерно, особливо у його лозунгу «Бий красних поки не побіліють, бий білих поки не почервоніють». Цей лозунг нам варто було би застосувати на практиці до комуняк і псевдодемократів в період з 1990 по 2004 роки, може тоді би щось радикально змінилося.

20 жовтня 1990 року перед обідом я зайшов в обласну раду, де в коридорі до мене підбігла керівник юридичного відділу облради Віра Гриців і каже:

– Олеже, в цьому тільки ти можеш допомогти. Там у скверику навпроти нашого корпусу сидить сім'я. Батька у якомусь деревообробному цеху звільнили з роботи, з його розпо-

віді незаконно, а всю сім'ю виселили з квартири, що належить до цього підприємства, де вони проживали більше 15 років. Я нічим не можу їм допомогти, а по судах його тягатимуть невідомо скільки часу і невідомо, чи вони виграють, а їм нема де навіть переночувати. Тим більше, що вже почався опалювальний сезон. Їх вигнали на вулицю з двома неповнолітніми дітьми, хоча не мали права цього робити.

Я пішов до тих людей, сказав, що все знаю і запропонував поїхати в їхню квартиру. Ми сіли у трамвай № 4 і поїхали на вулицю Замарстинівську. Вийшли на зупинці в районі вулиці Донецької і пішли до них додому. Увійшовши в подвір'я, де не було брами, почули, як гудуть верстати в деревообробному цеху, де працював чоловік. Він показав на свої вікна на другому, останньому, поверсі в кінці подвір'я. Ми пішли туди. Картина, яку я побачив у квартирі, була просто приголомшлива, розетки вирвані зі стіни, вимикачі розбиті молотком, абажур з однією жарівкою лежав на підлозі, а зі стелі стирчали голі дроти, газовий кран у кухні над плитою був заклеєний смужкою паперу, ніби контролькою. Замок у дверях був поламаний. Від цієї реальності мене просто трафило. Я спитав, хто наклеїв контрольки без печатки і підпису на газові крани в кухні і в кімнаті. Чоловік сказав, що ні з газзаводу, ні від електромереж нікого не було, жодного припису він не має. Кімнати були порожні. Я запитав, де ж їхні речі, а він сказав, що їх винесли в цех, де гудуть верстати. Ми разом зайшли в той цех, де працювала циркулярка, фугувальний верстат і ще щось гуділо. Я голосно попросив виключити всю техніку, бо стояли страшний гуркіт і пилюка. Робітники вимкнули. Я запитав того чоловіка, де його речі, він показав у кут приміщення біля входу своє майно, прикрите газетами. Я зняв одну з газет, під нею все було в пилюці. Я представився працівникам цеху і спитав, чи їм не соромно, що залишили свого колегу в біді. Всі мовчали, а було їх десь шість робітників. Один із них сказав, що знає мене з мітингів і по Клумбі, що вони нічого не можуть зробити, бо начальник їх також позвільняє. Я запитав, де начальник, а вони відповіли, що напевно у від'їзді, бо нині від ранку не появлявся. У мене свербіли руки і якщо б він у цю хвилю появився, то я натовк

би йому пику. Я попросив робітників, щоби допомогли винести речі у двір. Хлопці почали виносити. На подвір'я вийшло кілька сусідів, побачивши рух зі своїх вікон, взялися допомагати. Я попросив усіх позаносити речі в квартиру. З робітників погодилися тільки двоє молодиків, які тягнули нагору стіл, газову плитку, шафи. Через якихось пів години сусіди поприносили хто розетки, хто вимикачі, жарівки. Господар рихтував замок у дверях, казав, що тимчасово, а завтра купить новий. Я попросив у господаря аркуш паперу і ручку, щоби записати вірш, який склав. Він засміявся і приніс. Я спитав, чи є в нього сокира. Він відповів, що є. Я наказав поставити сокиру біля дверей, а сам пішов у кухню, де стояв якийсь розхитаний столик і така ж табуретка, сів і написав, що я депутат обласної ради, член Народного контролю доручаю і зобов'язую господаря цієї квартири , його прізвище, ім'я, по-батькові, рік народження, того, хто ще раз спробує виселити його з даної квартири цюкнути сокирою по голові. Я вказав на заборону виселяти з помешкання людей з малими дітьми, тим більше в опалювальний період, намастив грубого пальця чорнилом із кулькової ручки і зробив відбиток унизу листка, вказавши, що беру на себе всю відповідальність за те, що вдіє господар даної квартири при черговій спробі його виселити. Якщо він того не зробить, то зроблю я (мав на увазі, якщо не вдарить сокирою). Петрик Олег Михайлович. Підпис. Після цього я прочитав текст усім присутнім, чим підбадьорив і розвеселив їх.

Десь через півтора тижня мене покликала Віра Гриців і сказала, що приходив той чоловік, приніс букет квітів і розповів, що після того начальник, який його виселяв, обходив чоловіка десятою дорогою, а своїм робітникам сказав, що хай живе, доки не отримає нову квартиру, бо стоїть у черзі.

Отак подіяло моє втручання у справу. До нахаб і хамів нема інших підходів окрім батога або сокири.

Опишу ще один трапунок. З 1992 року до Львова внадилися московські співаки зі своєю блатною попсою: Гарік Кричевський – вишкребок зі Львова, Шуфутинський, Розенбаум, Малінін і ще різна російська наволоч. Наші холуї обклеювали цілий центр і все місто афішами російською мовою. На побутовому

рівні ми боролися з цією проблемою. Свої концерти гастролери часто проводили в приміщенні цирку. Ми з активістами Клумби, потім підключилася «Відсіч», очолювана Олександром Василюком, постійно зривали ці афіші. Мої звернення як до керівників обласної влади Чорновола, Геля, Гориня Миколи, так і до очільників міської ради Василя Шпіцера, Василя Куйбіди і його заступника Богдана Стельмаха результатів не дали, їм ці питання були в носі, бо то, як писав про подібних І.Франко, були галицькі хруні. Вони бавилися в гнилу демократію, демагогію, запхавши бузі в корита, відсиджували свої владні дупи в м'яких кріслах, ігноруючи звернення громади і керівництва Руху, УРП, СНУМу, Страйкому, догоджаючи київській владі і бізнесовим кланам, які зароджувалися і були через міліцейських і гебістських начальників пов'язані з бандитськими угрупуваннями Завіні, Артура та іншими, які спільно накопичували гроші і прагнули прихопити майна в момент прихватизації. В такій атмосфері доводилося нам боротися за українську національну справу.

А зараз колишні правителі сидять у своїх конурах і пописують про себе хвалебні мемуари. Нам, активістам громадських організацій, у тому числі Клумби, доводилося неодноразово пікетувати «рідну» владу з вимогами навести лад у політичних і господарських проблемах.

Повернуся до російської попси, що нахабно заполонила наш національний простір. Олександр Василюк зі своїм товариством «Відсіч» неодноразово пікетували проведення концертів у приміщенні цирку. Разом із громадою Клумби нам навіть вдалося зірвати один із концертів Гаріка Кричевського, Шуфутинського. А Розенбаум відмовився від концертів у Львові. Не рухали тільки Малініна до пори до часу.

Пригадую один випадок, що трапився зі мною за два тижні до концерту Шуфутинського. Тоді весь центр обклеїли його афішами. Хлопці з Клумби і «Відсічі» весь цей російськомовний продукт позривали, але через кілька днів знову де-не-де появилися російськомовні афіші, що концерт відбудеться в цирку.

Я йшов проспектом Т.Г.Шевченка зі штабу Руху у Ратушу, неподалік готелю «Жорж» проводилися ремонтні роботи

перехідного тунелю, його облицьовували гранітними плитами і обгородили високими дерев'яними щитами. Проходячи повз ці щити, я знову побачив афіші Шуфутинського і взявся їх здирати. Афіші здиралися легко, бо були свіжо приклеєні, до того ж накрапав дощик. Я вже майже закінчив роботу, аж тут з-за моєї спини вигулькнуло аж сім курсантів міліції у формі, на кашкетах – тризуби, всі, як на підбір, під два метри, і питають мене:

– Що це ви робите? Хто дозволив здирати афіші?

А я їм кажу:

– Шановні, а може й не дуже, майбутні офіцери. По-перше, я роблю те, що мали би робити ви, виконую Закон про українську мову. Ви вмієте читати, якою мовою тут написано?

Котрийсь із них булькнув, яке це має значення. А я продовжив:

– Для мене має велике значення. По-друге, є спеціальні місця, де дозволено клеїти рекламу. А, по-третє, я витер руки, забруднені клеєм ПВА, об здерті афіші, а відтак відкинув полу піджака і витягнув із внутрішньої кишені посвідчення депутата і засвітив, захований за поясом пістолет «Берета», на який я також мав при собі посвідчення. Я сказав:

– Перед вами депутат обласної ради (далі мене понесло). – Оте посвідчення Комітету національної безпеки, що дає право на носіння зброї і в особливій ситуації застосування її (я показав посвідчення Народного контролю). А це посвідчення Комітету з прав громадян. Є запитання?

Вони мовчали, мов голубчики, декотрі розвернулися, щоби йти геть. А я сказав:

– Стоп, стоп. Побачили дядечка, який зриває афіші і захотілося зірочок на погони? Тож послухайте, чи знаєте, що співає той жид блатний у дусі «как лучше отстрєлівать мєнтов», а ви здається майбутні менти, закріплені за моїм Галицьким райвідділом. Тож підемо з вами туди і все з'ясуємо, хто ви такі, чому я виконую роботу, яку має виконувати міліція, зокрема ви, а не Служба національної безпеки, тобто я. Перше, ніж щось витворити, навчіться думати головою, а не тим місцем, на якому сидите.

Хлопців мов вітром здуло. Я часом, коли мені допечуть, любив казати, що я зі Служби національної безпеки, хоча, на жаль, такої служби у нас не було, хоч вона була конче потрібна. А хто і де буде перевіряти, чи є така служба. Якщо чувак так твердо відрекомендовується, то значить є.

Звичайно, в обласній раді першого демократичного скликання була різна публіка від комуністів, якими керував Сан Санич Пилипчук, які постійно були в опозиції до рішень ради і ставили палиці в колеса радикалам, яких було чоловік десь із 16. А тих, хто ввійдуть згодом у фракцію націоналістів, усього вісім.

Серед депутатів від Руху хочу відзначити Зеновія Гаєцького з Пустомит, Миколу Бойка з Ясниськ, який став одним із перших фермерів, Всеволода Іськіва і Богдана Вовка і ще кількох осіб. Хоча більшість рухівців, які пройшли в депутати по Львову чи області, були гниленькими ліберадами, яких ми називали болотом, серед них були і невиправні стукачі.

Але найбільше особисто мене дивувала позиція голови облради пана Чорновола, який із зрозумілих причин змушений був дотримуватися центристської позиції у стосунках із депутатським корпусом. Він змушений був би прислухатися і до вимог, які ставило суспільство та радикально налаштовані депутати, але називати їх фашистами, в тому числі молодих представників СНУМу, УНСО, тим більше в прямому ефірі з екрана телевізора, це не вкладалося в моїй голові, суперечило здоровому глузду.

Якось у перерві на сесії я підійшов до Чорновола в вестибюлі і сказав, що недобре поливати лайном тих людей, які привели нас у владу, а всі молоді, яких ви обзиваєте фашистами, або охороняли вас, або проводили агітаційну роботу за ваше обрання. А ось комуняк ви чомусь не рухаєте. Він на це відповів, що комуністи поводять себе чемно і виважено і махнув рукою на прощання. Я вслід йому сказав, що прийде час і він пожалкує за тим, що так зневажливо ставився до молодих людей, якими рухала націоналістична ідея, якої він не сприймає, а також палке бажання якомога скоріше бачити Україну самостійною. То був червень 1990 року.

У час усього терміну мого депутатства, крім роботи в депутатському корпусі, я продовжував разом із активістами Клумби, якою керував, здійснювати пропагандистські десанти на Схід України. Здається в Коростишеві, в колишньому костелі, в замурованій кімнаті підвалу місцеві активісти знайшли кості і черепи, останки замордованих людей, що ми також побачили. Ми їздили і в Херсон, в Голу Пристань, на Кубань.

Не хочу описувати негідні вчинки окремих депутатів у 1992 році, в час розколу Руху, коли пан Чорновіл вирішив створити однойменну партію, щоби балотуватися на посаду Президента. Хоча громадська організація Рух мала статус блоку і також мала право висунути В'ячеслава Максимовича кандидатом у Президенти.

До того часу, відколи Чорновіл почав створювати свою партію, розколовши громадську організацію Рух, я був його прихильником, хоча не завжди поділяв його погляди, але потім глибоко розчарувався в ньому.

Окремо хочу сказати про сина Чорновола Тараса В'ячеславовича – юного, енергійного депутата обласної ради. У Тараса було помітне сіпання обличчя і незрозуміле шморгання носом, але, думаю, в людини, яка пережила травму арешту батька, може бути нервовий тик. Всі ми гарно до нього ставилися, до того ж він до депутатства був членом молодіжної організації СНУМ. І ось кілька людей від організації поїхали в Канаду і США і там домовилися, що діаспора забезпечить СНУМ серйозною друкувальною технікою. Через якийсь час через Польщу на митницю як благочинна акція прийшла в коробках обіцяна техніка. По неї поїхали двоє снумівців, зокрема Козій, який відповідав за фінанси і оргтехніку. Завезли туди, де домовився Тарас Чорновіл, на вулицю Кульпарківську, у будинок за психлікарнею, де, завдяки батькові, він винаймав приміщення під офіс. Але Тарас прихопив усю техніку у власне користування. Чутка про це дійшла до депутатів облради. Я та мій син Олег також були снумівцями, учасниками установчих зборів на горі Маківка 19 серпня 1989 року, на свято Спаса, але ми не піднімали цього питання і ніхто не робив із цього проблеми. Але якось у перерві на сесії ми вийшли на сходову

клітку погомоніти, тут було визначене місце для куріння і стояла ваза для недопалків. Повз нас пройшов Тарас, мов води в рот набрав. Хтось зауважив, що хлопець так задумався, що нікого перед собою не бачить. Вітович Олег тоді сказав, що Тарас прихопив техніку, яку прислала діаспора для організації в особисте користування, а вони не можуть її забрати, щоби друкувати агітаційні матеріали і розсилати по осередках на сході. А Тарас заробляє, друкуючи листівки, рекламні буклети і ще всіляку всячину. Тут втрутився в розмову Степан Хмара, назвавши Тараса хворою неадекватною людиною, що може не контролювати свої дії, тим паче, що він син першої особи. Тому так і поводиться.

– Він вам ще таке влаштує, що ви отямитися не зможете від його вибриків. Він вважає себе пупом землі. А це назавжди, таке не зникає і не лікується, – сказав Степан Хмара.

Я заступився за Тараса, мовляв, не годиться шмарати поза очі, але Хмара попросив, щоб я не вставляв своїх п'ять копійок на захист Тарасика, бо він знає його краще і довше, ніж ми. Хлопці докурили і пішли до зали засідань. А Степан узяв мене під лікоть і тихо сказав, що Тарас хворобливо амбітний і щось у нього з нервовою системою негаразд ще з дитинства, тому довіряти йому серйозні справи не варто. Тоді я поставився до цих слів з недовірою.

У час виборів до парламенту Тарас виснув свою кандидатуру. Хмара, звичайно, забив на сполох, щоби Тараса обирали не вище облради, бо коли він стане депутатом ВРУ, то буде ганьбою для Львівщини, але ніхто того серйозно не сприйняв, вважаючи, що Хмара перебільшує. На хвилі народного піднесення за часів Ющенка Тарас став депутатом парламенту. Цікаво, що коли українці об'єдналися навколо кандидатури В. Ющенка на посаду Президента, проти Януковича, старший брат Тараса від першої дружини В'ячеслава Максимовича, Андрій також попер у Президенти, виставивши свою кандидатуру проти Ющенка, і це в той час, коли бандит Янукович мав усі шанси пройти. Андрій замість того, щоби зняти свою кандидатуру, вирішив забрати голоси в Ющенка.

Далі, як відомо, був Майдан і перемога Віктора Андрійовича у звитяжній боротьбі. Отруєння Ющенка не давало йому повноцінно працювати, тим більше, що в парламенті у нього була хистка більшість. А пані Юлія Тимошенко старалася з цього скористатися, диктувала свої умови.

Тарас Чорновіл був у команді Ющенка, тобто у хисткій більшості з перевагою в оди-два голоси, пізніше більше, але через якийсь час він залишає команду Ющенка і переходить до Януковича, стає в опозицію до «Нашої України». Отут я згадав слова Степана Хмари, сказані ним в обласній раді. Хмара ще щось знав про Тарасика, але тоді промовчав. Завдяки таким кретинам як Тарасик Янукович докерувався до того, що почався другий Майдан і як результат – війна з Росією, на якій гинуть кращі з кращих. А той виродок виповзає, як гадюка, на телепередачі і бавиться у політолога. Хмара передбачив, що Тарас Чорновіл стане ганьбою для Львівщини. Іншою падлюкою стане Ганна Стецiв-Герман, яка ще в студентські роки під кличкою Тереза працювала на КГБ, а В'ячеслав Чорновіл запросив її в Гельсінкську Спілку, в УНВІС, що створив окремо від УГС і взяв Ганю в редакційну групу УНВІСу – видавничого органу, який до року здохне, тоді він запхає Ганю на радіо «Свобода». Отак Ганя своїми жіночими чарами причарувавши спочатку Чорновола, пробилася аж до ліжка Януковича, стала помічницею президента-бандита. Ганя завжди виступала в ролі підсадної качки.

З липня 1989 року під тиском гебістів з першого відділу на Рясненському промисловому комплексі «Електрон» я змушений був звільнитися з роботи в групі дизайну, яку сам організував в березні 1986 року. В липні 1989 року я став безробітним, заробляв на прожиття, приватно розробляючи архітектурні проекти для будівництва і консультуючи господарів, які щось будували. Весь час я присвячував роботі в громадських організаціях Рух, УГС, СНУМ, Страйком, а головне, систематично організовував і проводив масові заходи разом із громадою, яка спочатку спонтанно збиралася в центрі на квітковій клумбі, потім організовано. Це неформальне об'єднання активістів так і назвали «Клумба». Майже весь час у 1989 році я проводив

із цими людьми, формуючи, фільтруючи, визначаючи функції окремих груп чи осіб, утворюючи керовану організацію, з якою буду працювати 12 років, до 2002-го. Ми провели за цей час сотні акцій, просвітницьких десантів на Схід України, пікетів, походів під національними прапорами і тризубами, мітингів і не тільки на Львівщині, а й в різних регіонах України.

Клумба як свідома організована сила першою реагувала на різні суспільно-політичні виклики у державі, оперативно діючи проти антиукраїнських сил і різного роду антинародних рішень недолугої влади. В організації була дисципліна, мені не доводилося по кілька разів говорити хто що має робити, все розуміли з кивка голови. Активісти Клумби сприймали мене як свого побратима.

На Клумбі існував кодекс честі, запропонований Михайлом Дубецьким. За порушення кодексу честі було визначене покарання: заборона появлятися на Клумбі і брати участь у заходах, що тут відбуваються. Кодекс честі був прийнятий оргкомітетом Клумби 16 липня 1989 року. Ось його зміст.

ПРИСЯГА

Не влаштовувати між собою розбірок і чвар.

Не наговорювати один на одного.

Сповідувати національні і християнські цінності.

Зібрану інформацію не оприлюднювати, не перевіривши з інших джерел. Це робитиме оргкомітет у складі шести чоловік.

Не грати в карти і азартні ігри.

Не зловживати алкоголем.

Шанувати побратимів і допомагати взаємно один одному.

Дотримуватися кодексу честі при співпраці з національними організаціями.

Пам'ятати хто ти, звідки і шанувати наших героїв.

Україна понад усе!

Вважаю, що робота з клумбівськими активістами і моє депутатство – це були кращі революційні часи мого життя.

У 2008 році, працюючи на об'єкті майбутньої балетної академії, я отримав ще один мікроінсульт, довелося збавити оберти політичної діяльності.

Та коли ще був депутатом, я був нестримний у боротьбі за національну ідею, незалежність, справедливість, залучаючи до боротьби активістів Клумби і захищаючи їх від ментів та у судах, коли когось із них намагалися притягнути за участь у пікетах або мітингах, чи інших акціях під надуманими сфальсифікованими обвинуваченнями і завжди мені це вдавалося, особливо у час найгарячішого протистояння совєтському режиму і новим псевдодемократам, які визнавали совєтські закони. А силові органи діяли ще більш жорстко і нахабно, примовляючи: «Хотіли нєзавісімості, то маєте!».

Я був чи не єдиним депутатом обласної ради, який не пропускав сесійних засідань, а також часто заходив у кабінети владоможців із пістолетом «Берета», звичайно, газовим, який виглядав, як казав москаль, «внушітєльно», на який у мене навіть не було дозволу (та ніхто про це не запитував). Подарували мені «Берету» колеги у липні 1990 року. Для перевірки, чи мене не хочуть підставити, я зберігав пістолет у сейфі свого хорошого товариша більше двох тижнів, потім почав носити за поясом на боці або за спиною. Я не особливо демонстрував зброю, але в час ГКЧП мав намір переробити пістолет на бойовий. Комуністичний заколот за п'ять днів тріснув і я не встиг здійснити свого наміру щодо пістолета.

Уперше довелося продемонструвати зброю Миколі Гориню – голові облради в його кабінеті в присутності 12 чоловік, представників громад, які відстоювали своє право на громадські сільські угіддя, які намагалися з подачі влади у них забрати. Депутатська комісія з сільського господарства, якою керував помічник голови Григорій Дробенко, депутат міської ради Львова, в якій я і мої колеги з фракції націоналістів також брали участь, була на боці людей. Микола Горинь відмовився поставити це питання на порядок денний сесії облради, тому в перерві мені довелося запровадити людей у його кабінет і поставити пістоль на стіл, задекларувавши тим самим «Куськіну мать» «рідній» владі. Після перерви Микола одразу ж поставив це питання на розгляд сесії і після доповіді Дробенка депутати одноголосно підтримали рішення нашої комісії на користь селян від 18 квітня 1994 року.

Але на цьому справа не закінчилася. Микола Горинь на першій же прес-конференції здав мене журналістам. Після цього вийшла стаття в газеті під заголовком «Увага, увага, як заявив Микола Горинь, депутат Петрик володіє вогнепальною зброєю». Тож міліції нікуди було дітися, вони змушені були заднім числом оформити мені дозвіл на придбання і носіння зброї. Цим займався заступник обласного УВС Ярослав Король, який спитав: «Як це ваш колега так ганебно вас здав?». Я відповів, що він не колега, а начальник, а начальники всі найперше переживають за власну дупу. Він розсміявся і запропонував випити по 50 грам коньяку, але я відмовився, подякував, забрав посвідчення, яке він мені вручив, і пішов. Це було в кінці квітня 1993 року. До того часу я ходив із незареєстрованим пістолетом.

Не часто мені доводилося використовувати пістолет як аргумент, але були випадки і з рекетирами, кидалами, які біля обмінників валюти обкрадали людей, і з різними бандюгами, і з тими, хто «кришував» чиїсь брудні інтереси.

У 1995 році директор магазину зброї «Сапсан сервіс», мій колега Червінський Євген розщедрився і подарував мені ще один пістоль із гумовими набоями французького виробництва марки «Вальтер» моделі «Армі». Це була вже серйозна штука, яку я також не спішив реєструвати. Я завжди говорив колегам, що пістолет діє переконливіше від слів і колегам від того ставало веселіше.

Якось у період першої чеченської війни, познайомившись із чеченцями через мого колегу з Донецька, які приїхали до нас, щоби допомогти з провізією для армії Дудаєва, зокрема прибув племінник Радуєва, я спробував через певних людей вивести їх на керівництво елеватора, щоби вони домовилися за гречку та інші крупи. За пшеницю вони домовилися на Гуляйполі на елеваторі, звідки зерно гнали в Росію, Прибалтику, а гроші перекидали в Туреччину, отримуючи звідти зброю і провізію. Я вирішив провести мітинг на підтримку визвольної боротьби чеченців проти Московії і на мітингу прийняти рішення про перейменування вулиці Лермонтова, назвавши її вулицею Героїв Чечні. Мітинг мав відбутися перед Львівським оперним

театром. Це було за півтора місяця до загибелі Дудаєва. Журналістка Марія Базелюк, яка побувала в Чечні, де мала зустріч з Джохаром Дудаєвим, коли приїхала, то дала мені його фотографію. Я виготовив з цього фото шість великих плакатів, замовив причеп, з якого активісти можуть виступати, подав заявку на проведення мітингу у відділ міської ради з питань громадсько-політичної роботи з організаціями і забезпечення охорони порядку та озвучення заходів, яким керував колишній комсомольчик, який свого часу виступав проти створення Товариства української мови Ігор Парасюк. Так ось, він навмисно за дванадцять днів не спромігся підготувати дозвіл на проведення цього заходу, ні його озвучення. Охорону з 20 чоловік ми виставили свою, з Клумби, всі хлопці мали синьо-жовті нарукавники.

У п'ятницю, напередодні мітингу, о 16 годині я прийшов у міськраду по дозвіл, хоча на біса він був потрібен, просто, щоби показати свою лояльність до мера Василя Куйбіди, з яким у мене були добрі стосунки. Я не застав Парасюка і не отримав від дівчат з відділу ніякого дозволу, бо їхній дурко сказав нічого мені не видавати. Тоді я пішов у кабінет мера. Секретарка Ярослава Вовк зразу ж покинула робоче місце, сказавши, що Куйбіда щойно приїхав із відрядження, тому я маю сказати йому, що вона не бачила, як я заходив у кабінет, бо вона мала би йому доповісти. Я зайшов у бойовому настрої. Василь Куйбіда щось шукав під столом. Я витягнув свій пістолет. Коли мер виліз з-під столу і випростався, я спитав, направивши пістолет угору:

– Василю, скільки дірок зробити тобі в стелі?

Він спантеличено запитав, що сталося. Я коротко розповів і поставив вимогу звільнити Парасюка з роботи. Він почав мене просити заховати пістолет і за 5 хвилин вирішив питання, роздаючи команди по телефону, забезпечив і охорону порядку, і озвучення, і на якомусь бланку написав дозвіл на проведення акції, пообіцявши розібратися зі своїм підлеглим. Ми потиснули один одному руки, він побажав успіху і попросив показати йому мій пістолет, сказавши, що то хороша штука. Ми розсталися з Куйбідою, ніби давні колеги.

У неділю відбувся 15-тисячний мітинг на підтримку чеченських борців-воїнів за свободу. У резолюції мітингу була проголосована вимога назвати вулицю у центрі міста (барона Лєрмонта) іменем Героїв Чечні.

Через місяць після цієї події трагічно загинув Джохар Дудаєв. Як повідомляли російські засоби масової інформації, коли Джохар розмовляв по мобільному телефону його вирахували і вбили з літака, скерувавши ракету повітря-земля. Думаю, що то брехня, швидше за все в машину Дудаєва було вмонтовано чи прикріплено маячок, завдяки якому і була випущена ракета, і тут міг попрацювати зрадник, якого тримало на гачку ГРУ.

Ми з колегами демонтували всі таблички з будинків, які сповіщали, що то вулиця Лермонтова. Я підключив кількох впливових депутатів міської ради, щоби внесли в порядок денний сесії (при мерові Куйбіді) нашу вимогу про перейменування вулиці Лермонтова на Дудаєва. Цим питанням займалися Ярослав Лемик, Василь Дорожівський, Степан Вискіль, Тетяна Крушельницька, Богдан Федорчак та інші колеги, з якими ми разом брали участь у Русі, які були також учасниками Клумби. Вони довели це питання до логічного завершення.

Був ще один важливий трапунок, коли мером був Василь Куйбіда. Уявіть собі, що на сесію міської ради Львова приходить уже колишній депутат обласної ради з пістолетом, заходить за спину виступаючого біля мікрофону в залі, приставляє йому пістоля до спини, прикривши зброю полою піджака. Виступаючий за секунду змінює своє рішення, відмовляється від своїх попередніх слів і виголошує цілком протилежне.

А тепер детальніше. Давидяк, який керував автобусним заводом, не погоджувався дати згоду на оформлення території БУ-14 (будівельного управління, яке цей завод розбудовувало). Давидяк вважав, що ця територія його, мав інтерес прихопити цехи і землю, хоча всі документи на її оренду були в директора БУ-14 Михайла Солтиса. Тож ми з Солтисом пройшли всі інстанції і навіть земельну комісію міськради, яку очолював Солярчук, що знаходилася на вулиці Донецькій, 4. Ми добилися винесення цього питання на сесію міськради. Кворум на сесії

був на два депутати понад мінімум, тож невідомо ще було, чи рішення набере достатньо голосів. Солярчук детально доповів про проблему і попросив Куйбіду поставити питання на голосування і депутатів підтримати. Ми з Солтисом сиділи в останньому ряду. Тут до мікрофону в залі підходить один із депутатів від УНСО (а їх було всього два) і каже, щоби не ставити на голосування дане питання, як недостатньо вивчене і не розглянуте на депутатській комісії. Зрозуміло, що доповідач Солярчук, який був у цей час за трибуною, розгубився. Тоді я встав, зайшов за спину унсовця і утнув із ним те, що описав вище. Той депутат озирнувся, побачив Петрика за своєю спиною, який допоміг йому пройти в депутати по округу селища Рудно, побачив пістоль, що вперся йому в поясницю, і різко змінив свою позицію, особливо, коли почув: «Зніми питання, бо пульну». Той зняв питання і без жодного слова пішов на своє місце. Куйбіда поспішив прокоментувати подію словами:

– Пане Петрик, не лякайте наших депутатів своїм пістолетом, бо почнуть заїкатися.

Весь зал зайшовся сміхом, а пан мер поставив питання на голосування, яке пройшло з перевагою у десяток голосів. Питання оренди землі було вирішене на користь БУ-14. Коли я сів на своє місце, Солтис запитав, що я сказав Ігору, так звали того унсовця. Я відповів, що загіпнотизував його і показав люфу.

У перерві до мене підійшов той Ігор, вибачився, сказав, що не знав, що проект пройшов усі інстанції і що питанням займається Петрик від Комітету прав громадян. Ми порозумілися і пішли пити кавусю.

Отак ми з Солтисом і моїм пістолетом вирішили питання довгострокової оренди землі будівельним колективом. Просто іншого варіанту при тодішній комно-демократичній владі не було. А, зважаючи на складний розвиток суспільно-владних процесів, ще скоро не буде, крім тиску на них із допомогою зброї.

Я рідко витягав із-за пояса свій останній аргумент – пістолі «Берета» або «Вальтер». Доводилося це робити до десятка разів, залякуючи різних бандитів, а одного разу погрожуючи

«комарам». «Комарами» ми з колегами називали агресивних малолітніх шнурків.

Якось весною, повертаючись із Рудно додому у Львів, десь близько 16 години, проходячи вулицею Бандери, побачив на початку вулиці Коновальця до десяти хлопчаків років по 16-18, які щось з'ясовували між собою просто на проїжджій частині. Раптом вони оточили одного й почали бити. Я кинувся боронити беззахисного, крикнувши на ходу:

– Ану припинили і розбіглися!

Вони припинили бити хлопця, в якого обличчя вже було в крові. Я почав підходити ближче. Вони наїжачилися на мене, один витягнув із кишені розкладного ножа, відкрив лезо. Я ще раз крикнув, щоби розійшлися, але вони рушили на мене. Я ще раз попередив, що будуть мати проблеми і витягнув з-за пояса «Берету». Це подіяло, коли я спрямував пістоля вгору. «Комарі» між собою щось шемрали і, думаю, спочатку не вірили, що то справжній пістолет, може камуфляж, тож мені довелося стрельнути в хмари. Їх за секунду як вітром здуло. Хлопець із закривавленим лицем сидів на бордюрі, з носа далі юшила кров. Я дав йому хусточку, яку він притулив до носа. Хлопець встав, сказав, що може йти. Я вирішив, що найшвидше йому можуть надати допомогу на вулиці Київській, де базуються бригади лікарів із машин швидкої допомоги, повів хлопця туди. Тут у подвір'ї стояли лікарі, ми підійшли до однієї красуні і я попросив оглянути хлопця, розповів, що з ним сталося. Дорогою я запитав хлопця, чому його били, а він відповів, що вимагали гроші, а в нього було лише на дорогу додому, бо він із села, що на Самбірському напрямку. Я запропонував йому 15 гривень, які мав при собі, але він відмовився. Лікарка взяла його під руку і повела у приміщення, щоби оглянути і надати допомогу. Струсу мозку не виявила. Щоби застрахуватися від того, щоби шнурки нас не вистежили і щоб на хлопця не напали вдруге, я попросив лікарку посадити його в машину швидкої, що їхатиме в бік привокзальної і вона пообіцяла, наклеївши йому пластир із маззю на розсічену губу. Я попрощався з ними, забув навіть спитати, як потерпілого звуть.

Так було

Я був затятим прихильником В'ячеслава Чорновола. Ще у 1980-1988 роках, коли мій батько Михайло знаходив по радіо передачі з-за океану, американську «Свободу» чи англійську радіостанцію «Бі-бі-сі», то кликав мене і ми разом слухали «вражі» голоси. Так я дізнався про Василя Стуса, братів Горинів, Миколу Руденка, Глузмана, генерала Григоренка, Євгена Сверстюка і, звісно, про Чорновола. Мене особливо захопили його матеріали, які мені вдалося почути декілька разів.

Батько казав, що Чорновіл сильний чоловік і великий українець, просив мене молитися за нього і за всіх, хто сидить у тюрмі, бо й сам пройшов сім років ГУЛУГу і відчув усі злигодні і знущання над політв'язнями на своїй шкірі.

У той час, коли батько сидів, мою майбутню маму Марію Гладиш – зв'язкову на псевдо «Наталка» і «Калина» – переховували різні люди, бо енкаведисти видали розпорядження, щоб її живою не брати.

У 25 років я також мав справу з КГБ після затримання мене 22 травня 1973 року в Києві, біля пам'ятника Тарасу Григоровичу Шевченку. Далі пішло звільнення з роботи, допити, про що я вже писав, але дещо пропустив.

Коли мене допитували, то я їм добре давав «прикурити», аж не могли втямити, що діється, навіть почали змушувати до співпраці, від чого я навідріз відмовився, пожартував, що погоджуся тільки в статусі начальника КГБ або хоча б їхнього відділу і видав, що один великий чоловік радив: «Ніколи не укладай угод ні з чортом, ні зі спецслужбами». Вони запитали:

– І кто етот бальшой чєловєк?

Я відповів, що Томазо Кампанелла, той, який написав книгу з теорії комунізму «Город солнца». Правда, згодом в Італії, у місті Парма за це мотав строк. Я на ходу вигадав, що цю фразу сказав Кампанелла, бо придумав її сам, експромтом. А звідки їм було знати, що говорив чи не говорив в'язень «пармської обителі», може й не знали, хто він такий? Я їх трохи охолодив цією фразою. Під час допиту я довів їх до сказу, так що

один із них, той, який походжав за моєю спиною, вхопив мене за шию і почав душити. Аж старшой його зупинив і продовжив допит, а в кінці від іншого гебіста я отримав по печінці і мене послали на х-й, тобто на три букви.

З В'ячеславом Чорноволом я познайомився особисто в квітні 1989 року, коли другий раз прийшов на збори Гельсінкської Спілки, які відбувалися в Богдана Гориня в хаті. Я був дуже радий цьому знайомству. У Спілці не все було гладко, тривали політичні дискусії, інколи суперечки. Брати Горині, Хмара Степан, Чорновіл В'ячеслав деякі речі бачили по-різному, тому й часто з'ясовували свої позиції, але мирно.

Коли на зборах не виходило так, як бачить це Чорновіл, він залишав засідання. Так було двічі і це мені виглядало якось не файно. Але коли комуняцький журналіст Алім Лисюк на замовлення гебістів опублікував статтю «Дволикий Янус», де обливав брудом Чорновола, нам це дуже не сподобалося. Особливо нас, активістів УГС і Клумби, вразило те, що Лисюк писав про Василя Стуса, мовляв його після карцеру кинули в камеру на підлогу знесиленого, де знаходився Чорновіл, а той кричав, щоби Василя забирали геть, бо нема чим дихати. Ця публікація була в кінці липня 1989 року. Ми з Іваном Гудимою організували пікетування редакції на вулиці Стрийській, тому головний редактор «Львовской правди» Сліпушенко, де працював А. Лисюк, звільнив його з роботи і той змушений був дописувати в інші комуністичні газети під різними прізвищами. Так ми намагалися захистити честь В'ячеслава Чорновола.

Я ніколи не створював собі кумирів, але до В.Чорновола ставився з великою повагою, проте, як уже згадував, був здивований його поведінкою на раді УГС у хаті Богдана Гориня. Чорновіл забіг на засідання, коли Ігор Деркач мав доповідь про роботу в СНУМі. Богдан попросив Чорновола дати Ігору три хвилини, щоби той закінчив доповідь, але Чорновіл розвернувся і вибіг, грюкнувши дверима. Богдан, який вів раду, зніяковіло розвів руками і промовив: «На то нема ради». Був жовтень 1989 року. Ми обговорювали і підготовку до майбутніх виборів, тому поведінка Чорновола шокувала всіх. Однак до

нього продовжували ставитися доброзичливо. Також із ініціативи Михайла Гориня планувалося проведення живого ланцюга Львів-Київ 22 січня 1990 року, у День Злуки.

Ще у серпні 1989 року Чорновіл у своїй програмі задекларував федеративний устрій в Україні, що викликало обурення у патріотів, які боролися за незалежність. Першим, хто на мітингах, зборах і в публікаціях засудив такі дії Чорновола, був Григорій Приходько. На одному з мітингів Григорій назвав дії Чорновола зрадою боротьби за державність України і що ця зрада буде закарбована в історії. Так радикально поставився Григорій до чорноволівської пропаганди. Критикуючи ці принципи федералізації, Михайло і Богдан Горині, Степан Хмара назвали це маразмом, Орест Влох – збоченням.

Всеволод Іськів, коли повертався у поїзді разом із Чорноволом з Литви, цілу дорогу переконував його у згубності ідеї федералізації, але той уперто доводив своє. На зборах УГС у Богдана Гориня ми всі заявили, що засуджуємо ідею федералізації.

Я описую все це, щоби читачі могли зрозуміти, як складалася ситуація в той складний період боротьби, коли почалося руйнування імперії, а найближчі за духом люди не завжди знаходили спільну мову і позицію, нерідко ставали опонентами. Чорновіл уперто продовжував пропагувати маразматичну ідею федеративного устрою, яку підкинули йому вороги України, мабуть, масони.

Уже будучи головою обласної ради і кандидуючи на посаду Президента України, Чорновіл продовжував декларувати федералізацію. Тому Кушнарьов у Сєвєродонецьку як мантру повторював на збіговиську сепаратистів: «Ето ваш Чьорновол прєдлагал фєдєратівноє устройство». А що нині маємо? Війну в Луганську і Донецьку і в цілій Україні. Через подібні ідіотські ідеї ми втратили Крим.

Вигравши у 1990 році вибори у комуністів, ми створили оргкомітет із 18 депутатів, який збирався на вулиці Друкарській, 6, щоби визначитися, кого рекомендувати керівниками, головами всіх Рад – обласної, міської і районних. На голову

міської ради визначили Василя Шпіцера, другим номером на цю посаду обрали Володю Комара задля демократичності та якщо Василь не набере достатню кількість голосів. Таку ж схему вирішили застосувати для обрання голови обласної ради. Чорновіл був головним, хоча хтось, здається Дарій Футорській, який часто контактував із ним, сказав, що ніби В'ячеслав ще не визначився, що він хоче зосередитися на роботі у Верховній Раді. Але ми залишили Чорновола кандидатом номер один, не обговорюючи цього питання. Знаючи, що комуністи в абсолютній меншості, приблизно один до семи, що вони не висуватимуть Якова Погребняка – першого секретаря обкому компартії, тому, щоби пограти в демократію, почали обговорювати, хто має бути другою особою під час голосування на посаду голови обласної ради. Ми ще не встигли визначитися, хто має бути другим номером, як в приміщення влетів Чорновіл і просто з порога почав кричати, що він сам, без нас, стане головою ради і йому не потрібна наша підтримка. А тоді повернувся і вибіг, грюкнувши дверима, ні не привітався, як людина, не запитав нічого, ні не попрощався. За ним услід вибігли Дарій Футорський і Йосип Лось, щоби прояснити ситуацію, та не змогли наздогнати. Виникла підозра, що, коли ми обговорювали кандидатури, Чорновіл стояв за дверима і слухав, як на зоні.

Потім у розмові з ним Футорського ця підозра підтвердилася, хоча про засідання оргкомітету Чорновіл знав заздалегідь і був запрошений, як і Гель.

На цьому і закінчилось обговорення кандидатур на керівні посади в нові органи влади. Обговорення керівників районних рад ми перенесли на наступний день і вирішили зібратися в Спілці письменників у вужчому колі оргкомітету. Ми визначилися з керівниками районних рад. Єдине, де зробили промах, що за рекомендацією Койди, рухівки з осередку Кам'янки-Бузької, в Личаківську районну раду головою виконкому запхали Михайла Кожушка. Пізніше виявилося, що ця сучка була зав'язана на КГБ, яка пропхала в раду Руху ще й свого брата – гебіста майора Бурлакова. От такі були помилки, бо Рух формувався за таким принципом: «Хочеш в Рух? Давай – приймаємо!». Не

було в Русі служби безпеки, тому КГБ напихало сюди своїх людей, щоби контролювати діяльність цієї організації, а з часом і очолити її. Я намагався створити ядро для контролю кадрів і у Львові вдалося дещо зробити для очищення організації, але в районах переважали інтереси комуняк.

Коли ж В.Чорновіл перетворить Рух у партію і тим самим знищить його, і коли він трагічно загине, тоді партію «Рух» очолить резидент совєтських розвідок Удовенко, якого називали Удав у його відомстві, де він був керівником совєтських посольств. Без сумніву, він знав про замах на Чорновола, але про совість Удава мова не йде, в таких виродків її нема і ніколи не було. Загибель В'ячеслава Чорновола його повністю задовольняла.

Повернемося до обрання Чорновола головою обласної ради. Він набрав до ста голосів, Іван Гель понад тридцять, Нестор Гнатів – чотири, Микола Бойко – два. Комуністи не голосували, а в скриньку кидали порожні листочки.

Мине час, Іван Гель, даючи інтерв'ю журналістам, сказав, що він зняв свою кандидатуру на користь В'ячеслава. Але це неправда, тоді він таки сподівався стати головою Львівської облради.

Усі демократичні депутати поважали Чорновола. Про мене він говорив, що Петрик Олег – це наша важка артилерія, а Варту Руху, яка займалася охороною його і Геля в 1989 році та під час головування в облраді, Чорновіл називав бойовою піхотою. Вартою Руху керував Валерій Шміт.

З самого початку роботи облради першого демократичного скликання Чорновіл почав напихати у виконавчі служби керівниками відділів і підрозділів різних функціонерів попередньої комуністичної влади, таких як Бутрин, Сидор, Дунець, Яворський, Сняданко та інші, напевно, боявся штрейкбрехерства у господарці. Радикальніші депутати були невдоволені, але мовчали. Таким чином саме зі Львова почалася зрада національних інтересів. Але Чорноволу претензій ніхто не виставляв, крім якогось десятка депутатів, в тому числі і мене. Я постійно критикував дії Чорновола, які вважав неправильними.

А так як сесійні засідання транслювалися по телебаченню, мій батько також слідкував за сесіями. Якось він мені сказав: «Не діставай Чорновола». Я запитав чому. Батько відповів: «Бо він сидів у в'язниці». Я сказав: «І ти сидів за Сталіна в ГУЛАГу сім років, за криївку на вашому обійсті, яку поляк здав енкаведистам. Загинули двоє з родини. Ще двоє пройшли штрафний батальйон під Кенісбергом, а потім пропали безвісти. Ти ж мене, батьку, вчив нікому не кланятися, тільки мамі і Всевишньому. А Чорновіл, як назвався грибом, то хай лізе в борщ. У кип'ятку всі рівні, які сиділи і ще мають шанс посидіти. Ідея нації надто дорога, щоби брехати і робити вигляд, що Чорновіл робить усе правильно. Я зліплений з того тіста, яке ти, тату, замісив. Я намагаюся поступати так, як ти вчив». Батько Михайло промовчав, кивнув головою і пішов у свій сад, який виплекав. Більше до цієї теми ми не поверталися.

Якось у перерві зібралися з десяток депутатів і вирішили, що я маю йти до Чорновола і запропонувати йому, що у виконавчі органи попри колишніх функціонерів треба набрати наших молодих людей за рекомендаціями депутатів від Руху, щоби вони набиралися досвіду, вчилися, щоб у майбутньому мати свої кадри та інформацію про те, як працює стара команда.

На наступній перерві я пішов у кабінет до пана В'ячеслава і виклав йому цю пропозицію. Він на мене видивився і каже:

– І що, а хто за них буде відповідати? Хто їм буде платити?

Я відповів, що будуть працювати на громадських засадах безплатно. Я запитав також, хто відповідає за тих, кого він призначав. А за тих, кого ми рекомендуємо, ми й відповідатимемо. Це можна провести сесією, але він має прийняти рішення.

– Ну, Петрику, ти заганяєш мене в кут. Я не буду ризикувати. Ті, яких ми призначили, мають досвід.

– Шановний пане В'ячеславе, вони мають досвід, як нас дурити, фальшувати звіти, красти, працювати на різні структури своїх колишніх покровителів і тому подібне.

– Як ти погано думаєш про людей.

– Це не просто люди, це комуністичні функціонери.

– Ну і я також функціонер, – сказав Чорновіл.

– Про вас я поки що думаю гарно, дасть Бог буде так і надалі.

Він розсміявся і сказав, що наша ідея хороша, але трохи не на часі. Тепер засміявся я, сказавши, що коли коні на мосту, воза не повертають, як він це збирається робити, ставши головою облради. Він сказав, що моя приповідка йому сподобалася, він візьме її до уваги. І я пішов. Колеги чекали у вестибюлі перед сесійною залою. Я розповів їм про розмову з Чорноволом і Дарій Футорський промовив:

– Я знав, що з тої затії нічого не вийде.

Всеволод Іськів запитав, чому ж так, що мали б залучати людей з Руху чи «Товариства Лева» до роботи у владі, хоча б на громадських засадах, щоб у майбутньому мати своїх досвідчених людей у виконавчих структурах. Усі мовчали. Тоді Дарій, який знався на діяльності КГБ і мав із ними розбірки, мовив:

– Хто зараз є реальною владою? Кагебе. Тож Чорновіл старається їх не дратувати і хоче переманити на свій бік, щоби гебісти демократизувалися. Вони йому кажуть, що має робити.

Хтось кинув репліку, хто кого на чий бік перетягне, вони його, чи він їх. У той час повз нас до сесійної зали пройшов сам В'ячеслав Максимович і запросив і нас.

Потім, через кілька років, Футорський, який із Чорноволом буде в ближчих стосунках, скаже, що жодного керівника на відповідальну посаду він без узгодження з Кагебе не призначав, тому в нього помічниками були спочатку Петя Лелик, майор, а потім Скобленко, підполковник, обидва кадрові працівники КГБ. Була інформація, що Лелика КГБ використовувало як підсадну качку до шістдесятників у тюрмах, на зоні і у Києві.

Минав час і сесії потрохи ставали угодовськими. Ще політичні проблеми тримали відносну гостроту. А коли Чорновіл пішов із посади голови облради до Києва, а цю посаду обійняв, до речі, з моєї поради (чому мені на язику у той момент чиряк не вискочив?) Микола Горинь, то обласна рада першого демократичного скликання поступово зовсім зійшла на пси.

Чорновіл тоді ще вагався, чи залишати посаду у Львові, тож я зайшов до нього і змалював йому кризову картину початку занепаду заводів, підприємств, фабрик, розвалу сільського господарства, що до цього довели його ставленики, які вмиють руки, а за все відповідатиме він як перша особа влади. І саме до нього, як до першої особи, буде рости недовіра. Після розмови він подякував мені, сказав, що з ним так відверто і гостро ніхто не розмовляв, що він якось цього не аналізував, а підлеглі йому правди не кажуть, запевняють, що все добре. Сказав, що буде йти до Києва і запитав, кого я бачу на його місці. Я, щоб він мав підтримку братів Михайла та Богдана Горинів, порадив Миколу Гориня, його теперішнього заступника. Отже, через два тижні, з подачі Чорновола, ми обрали Миколу Гориня головою ради області, а Чорновіл поїхав у Київ.

Десь через два місяці ми побачили, як усе більше колишні функціонери, які працювали при комуністичній владі, появляються на різних посадах і до них постійно бігають депутати-комуністи на якісь балачки. Нам було відомо, що декого з них рекомендували колишні комуністичні члени виконкому, яких і ставив на посади Чорновіл, а депутати беззастережно голосували за них. І у нас, у патріотичної радикальної меншості, яка негативно ставилася до панібратства з особами, які ще вчора стояли проти УГС, Руху, СНУМ і раптом швидко перефарбувалися і вже плескають у долоні на наших акціях, мітингах, зборах нашим лідерам і депутатам, а ще вчора вони кляли церкву, віруючих греко-католиків, обзиваючи їх різними поганими словами, а нині бігають до церкви і лізуть там мало не на пристол. Було зрозуміло, що вони міняють шкіру, щоби працювати на свої інтереси, а нам це вилізе боком.

Тому група депутатів вирішила поставити питання про люстрацію. Мене зобов'язали збирати підписи за люстрацію, яку починати з депутатів, а потім перейти до виконавчих керівників відділів, підрозділів. Була підозра, що деякі депутати прив'язані до певних керівників виконкому, особливо депутати з районів області, які танцюють під їхню дудку на сесіях.

Учасники нашої групи вже знали до десятка депутатів, які були стукачами (а це назавжди). Тільки люстрація могла

зняти той камінь із їхньої душі, допомогла би очиститися від минулого. Під рішенням про люстрацію депутати не дуже бажали підписуватися, але 62 підписи я зібрав. Наступного дня сесії ми оголосили про люстрацію, якої вимагаємо. Про це з трибуни заявив Михайло Павлишин. В президії, крім Чорновола, сиділи Гель, Давимука, Орест Чабан, якого ми підозрювали в сексотстві, усі вони насторожилися. А Чорновіл аж зірвався з крісла і почав кричати:

– Що таке? Я не дозволю полювання на відьом! – і почав розмахувати руками.

Я з листочком із підписами про люстрацію підійшов до стола президії і показав його Чорноволу, сказав голосно, щоби почули депутати:

– Якщо не буде проведено люстрацію і ви не вполюєте, як ви сказали, відьом, то відьми вполюють вас. Такий відьомський закон.

Він відповів, що не такий страшний чорт, як його малюють.

Зал через відмову Чорновола від люстрації почав невдоволено гудіти. Пан В'ячеслав як головуючий оголосив перерву. Після перерви майже половина депутатів залишила сесію. Засідання продовжувалося без кворуму. Люстрації не відбулося.

Коли Чорновіл відбув до Києва і приїжджав у Львів, передавши керування областю Миколі Гориню, я досить часто бачився з ним. Він розповідав про проблеми як у Верховній Раді, так і у Народній раді, якою керував Ігор Юхновський. Завжди, коли ми розставалися, я говорив, що вороги не сплять, щоби він був обережний, бо Київ, то не Львів, де більш безпечно.

Але коли сталося сплановане вбивство Чорновола я був шокований, не міг повірити, що він загинув. І тоді згадалося мені, що я на сесії сказав про відьом, які все ж таки знищили нашу людину, попри всі його недоліки. Все ж політика не була головною причиною загибелі Чорновола.

За президентства Кучми почали формуватися злочинні мафіозні олігархічні клани, що рвалися до влади, зокрема донецький, дніпропетровський, одеський, в які входили затяті бандюки, «беспрєдєльщікі», пов'язані з силовими структу-

рами, КГБ, тепер буцімто СБУ, міліцією і мали зв'язки як не з першими, то з другими особами керівних підрозділів, які контролювалися Москвою. Влада мала свої канали впливу на ситуацію, що виникала, а у бандюків через злодіїв у законі були свої способи контролю.

Промосковські клани за будь-яку ціну прагнули дорватися до влади в Україні або мати там своїх людей, щоби керувати політичними, економічними, правовими процесами, що відбувалися в нашій державі. Ці клани, в яких також йшла боротьба, були москальськими, жидівськими або з українських покручів, які прислуговували олігархам, допомагаючи грабувати народ. У хід ішли шантаж, підкуп, вбивства. Все це Кучмі було відомо і вигідно, бо укріплювало його злочинну владу.

В міліції і КГБ сформувалися групи за інтересами, які покривали злочинну діяльність влади і олігархів. Саме цей період кучмостану став переломним, трагічним для суспільства. Відзначаються бурхливою діяльністю такі паразити як Ахметов, Пінчук, Тарута, Боголюбов, звісно, з благословення свого патрона Кучми. Хай мені вибачать, якщо я не точно висвітлюю хронологію мафіозних олігархічних розбірок, убивств, до яких поза сумнівом були причетні і державні силові структури. Можливо вони замовляли і координували ці розбірки і вбивства, адже були зав'язані на Москву як владними структурами, так і злочинним світом. Вони влаштували убивство Щербаня в аеропорту Донецька просто на трапі літака при прильоті з Москви. Перед тим була бандитська розбірка на стадіоні «Шахтар», де від вибухівки, закладеної під ложею, загинуть брати Брагіни, Алік Грек, керівник футбольного клубу «Шахтар». Ті бандити, які в свою сферу рекету і кришування, окрім міста Донецька і області, долучили Луганщину і Дніпропетровщину, загинули від вибуху, але загинули й невинні люди. І тут відразу після їхньої кончини на арену виходить Ахметов. І ще було багато вбивств, особливо в Донецьку.

Відбувалася зачистка території під нового головного бандита-мафіозі Рената Леонідовича, який став впливовим олігархом.

У цей час у керівній і політичній сфері появляється Янукович, тричі судимий, якого проштовхує донецька мафія, яка свого часу, за Кравчука, проштовхнула на посаду прем'єра Фому Звягільського. І зараз Кучма, на догоду тому ж таки клану, призначає Януковича спочатку головою адміністрації Донецької області, потім прем'єром, а в цей же час дозволяє міністру внутрішніх справ створити угрупування так званих «чистильників», перевертнів у погонах, які за вказівками Кучми зрештою знищать і самого Кравченка, а на посаду Президента України проштовхуватимуть того ж таки Януковича, забезпечуючи йому підтримку на виборах.

Саме Кучма породить нам Януковича. Коли Кучма виграє вибори у Кравчука, Степан Хмара першим побіжить його вітати. А коли ми будемо говорити йому, що вони обидва однакові комуністичні виродки, Хмара буде виправдовуватися, але незабаром і він розчарується, бо не міг ні на що впливати при Кучмі.

До речі, якось С.Хмара привіз у Львів новину, що з Москви до Києва перебрався журналіст Портников, з яким у нього хороші стосунки. Портников єврей, але хоче працювати на Україну, прийняв наше громадянство і каже, що Україна тепер стане його батьківщиною. Хмара почав розповідати йому про УПА і бандерівців і Портников сприймав це все позитивно, без роздратування.

Остаточно ми зрозуміли, хто такий Леонід Кучма, після вбивства Георгія Гонгадзе, мого побратима, яке було скоєне за вказівкою президента, про що засвідчили також записи на плівках майора Мельниченка. На жаль, В.Ющенко не довів справу з викриттям убивць і замовників до бажаного результату, хоча обіцяв це матері журналіста Лесі Гонгадзе, коли приїжджав у Львів.

А вбивство Г.Кирпи, коли Л.Кучма за кілька хвилин до нападу на нього зателефонував і порадив рятуватися, бо вже вплинути на ситуацію не може?

Ну і нарешті «прибирають» організатора і головного свідка злочинів Кучми Кравченка.

У такій атмосфері стається сплановане вбивство Чорновола, незадовго до його виборів на пост Президента України, в той час, коли Кучма має намір йти на другий термін.

Але повернемося до того, коли ми «воювали» з В'ячеславом Максимовичем проти його маразматичної ідеї федералізації України, яку він уперто пропагував і проштовхував, а також проти перетворення громадської організації під назвою «Рух» у партію, проти заведення у ВРУ за списками сумнівних мафіозних кандидатів, зокрема одеських жидів Броцького і Гурвіца. Але ніхто з нас при цьому не бажав зла нашому колезі В.Чорноволу.

До речі, як я вже писав, в Одесі було два Рухи, перший створений 1989 року, яким керував Цимбалюк, а другий, що виник значно пізніше, під керівництвом жидків Гурвіца, Броцького, Чайки та інших, які підтримували ідею Чорновола про федеративний устрій в Україні.

Першим кроком до досягнення поставленої мети була їхня затія створення вільної економічної зони в Одесі. Заради цього вони готові були на все. І коли Чорновіл відвідував Одесу, то не мав зустрічей із рухівцями Цимбалюка, а контактував із жидками та їхнім Рухом. Отут, очевидно, бере початок те, що потім призведе до трагедії. Я спробував розплутати клубок подій, які на перший погляд ніби не мають стосунку до трагедії, яка мало пов'язана з політичною діяльністю Чорновола в аспекті боротьби за президентство, бо ніяких шансів перемогти Кучму, коли той йшов на другий термін у пана В'ячеслава не було, він це розумів. Це знав і Кучма. Тоді навіщо було влаштовувати вбивство?

Коли Чорновіл задумає перетворити Рух на партію і очолити її, він почне разом із Юрієм Ключковським їздити в обласні центри, де були осередки Руху і агітувати перетворити Рух у партію. Прибувши в Одесу, вони мали зустріч із Рухом жидочків. Тому рухівці-українці під керівництвом Цимбалюка прислали нам, у львівську організацію, лист, у якому скаржилися, що Чорновіл і Ключковський не забажали з ними зустрітися. В тому листі одесити просили нас якось вплинути на ситуацію. То був кінець 1992 року. До пів року Чорновіл львівський Рух

правдами і неправдами під тиском обласної влади одноособовим рішенням перетворив у партію, з якої викинув усіх засновників Руху, своїх опонентів, і почав проводити підготовку до з'їзду Руху, на який не допустять інакшодумців, не тільки львівських, до ста впливових членів організації, а й харківських від Пасічника, з Одеси, Сум, Черкас, Києва. Тоді недопущені провели збори, зібравшись в одній із аудиторій Київської політехніки, поруч із залом, де проходив з'їзд Чорновола.

До того в Україні стрімко розвивалися події. Єльцин вимагав від Кравчука підписання новоогарьовського союзного договору. Кравчук викручувався та щось обіцяв Борису. Постійно відбувалися якісь пікетування, час від часу громадськість вимагала відставки Масола та його уряду від Верховної Ради. Назрівало питання дострокового її розпуску. Правда, це потрібно було зробити зразу ж після президентських виборів, коли обрали Кравчука. А зараз наголошували депутати ВРУ, Народної ради, що це не на часі, хоча і тоді вони противилися такому розпуску. Рушійною силою всіх змін була Галичина, а найактивнішою виступила Львівщина. Тут, у Львові при Русі було створено штаб спротиву підписання договору з Росією, в який увійшли представники всіх громадських організацій і партій, крім комуністів. За три тижні було зібрано понад сто тисяч підписів, які я відвіз у Київ депутату ВРУ Богдану Гориню. Львів готував велику акцію протесту, виїзду у Київ до Верховної Ради, залучив Тернопіль, Івано-Франківськ, частково з Рівне людей Поровського, команду Василя Червонія. В Народній раді утворилася група депутатів, які ставили питання дострокового розпуску ВР. В цю групу входили Філенко, Лариса Скорик, Іван Заєць, Микола Поровський, Михайло Горинь, Олесь Шевченко, Василь Червоній, Михайло Батіг, Ігор Деркач. Затятими противниками розпуску виступали Чорновіл, Хмара, Юхновський і ще кілька депутатів, мотивуючи, що разом із цим втратять імунітет проти силових структур, що діють не за правилами, а як репресивний орган на користь лівих.

Штаб у Львові, який готував акцію виїзду в Київ, питання дострокового розпуску ВРУ не ставив. Ця вимога прозвучить

уже в час пікету-протесту в Києві, спрямована також проти союзного договору і за відставку Масола.

Зі Львова на протест виїде понад 120 автобусів із активістами, частина приїде поїздами; з Тернополя – вісім автобусів, з Франківська – шість, з Рівного – два.

Колона зі Львова виїхала 19 вересня в неділю після обіду. В Київ прибули в понеділок о шостій ранку. Вся колона в основному припаркувалася на набережній. Під Верховною Радою з понеділка по п'ятницю, коли приєднувалися кияни, на пікет збиралося від 12 до 16 тисяч люду, а третього дня, коли стояло питання відставки Масола, було і більше людей. Усіма пікетами всі п'ять днів цілодобово довелося керувати мені, через мій гучномовець, у якому в п'ятницю вже прийшлося міняти батарейки, що розрядилися. На ніч частина людей йшла відпочивати в автобуси, а майже половина чергувала тут, на площі, на матрацах, про які подбали Лариса Скорик і Олександр Ємець, які ще й польову солдатську кухню третього дня привезли з військової частини і розмістили в парку навпроти Верховної Ради. Тут мені пощастило поспілкуватися з Миколою Руденком.

За ці дні багато депутатів мали виступи, зокрема Михайло Горинь, Олександр Ємець, Михайло Батіг, Микола Поровський, Олесь Шевченко, Лесь Танюк, Ігор Юхновський, Михайло Голубець, Філенко, Алтунян, політв'язень Євген Сверстюк.

Степан Хмара і В'ячеслав Чорновіл виступали проти розпуску ВР. Богдан Горинь з цього питання ще не визначився. Коли я запитав Дмитра Павличка, чому Чорновіл і Хмара проти розпуску ВР, той сказав, що Хмара флюгер, нині так, а завтра, як настрій покаже, а у Чорновола є якийсь партійний інтерес. Потім з'ясується, що Павличко казав, що не радий розпуску. Цілий четвер обговорювали це питання, а в п'ятницю перед обідом проголосували за саморозпуск десь близько 250 голосами. Потім Хмара, який постійно підтримував зв'язок із нашою командою, що мала штаб у Будинку культури на вулиці Вороного у Львові, виправдовувався, що мандат давав імунітет від міліції та КГБ (воно же СБУ), а ми йому говорили, що коли вони

дуже захочуть його посадити, то і мандат не допоможе. Так і сталося, це зробив із Хмарою генпрокурор Потебенько через мента Кондратьєва, якого Хмара затримав у час голодування студентів на Майдані в Києві.

У Чорновола був інший мотив. На той час він, створивши партію з громадської організації Рух, присвоївши собі заслуги створення Руху, хоча до того не мав жодного стосунку, і, будучи головою Львівської обласної ради, підім'яв під себе фракцію рухівських депутатів, не будучи членом Руху, а членом УГС. Він вважав, що йому як керівнику влади області все дозволено. Коли в Києві в актовому залі політехніки було утворено майже партію з триголовим керівництвом, а саме головами були Іван Драч, Михайло Горинь і Чорновіл, то останній дуже швидко все поламав, ті двоє змушені були вийти з керівництва, бо він не терпів, щоби хтось устрявав у його інтереси. І от уже після офіційного розпуску парламенту, який мав працювати до наступних виборів, він спробує проштовхнути на сесії питання вільної економічної зони Одеси, але патріотично настроєні радикальні депутати тричі провалять це голосування, тому в Чорновола виникне проблема з одесько-московською мафією, яка дала на партію «Рух» солідну суму грошей як аванс за таке рішення. Це я дізнався з неофіційного джерела, а також від Михайла Бойчишина, який отримав один мільйон доларів, яким розпоряджався з відома і за вказівкою Чорновола. Нічого не документувалося. Таким чином Михайло ставав заложником ситуації, що складалася. Ніхто в цьому не бачив проблеми, бо звиклося, що на партію, як і на інші громадсько-політичні організації надходили кошти, за які не звітувалося і які не поверталося. То думали, що так буде і з грошима від одесько-московського клану, бо якийсь мільйон то ніщо для одеської мафії, яка крутила або, як вони казали, «ворочала» мільярдами через тіньові московські структури з флоту, пансіонатів та іншого майна. Ні Чорновіл, ні Бойчишин не здавали собі справи і не думали, на яку небезпеку наражаються. Мені не відомо, чи були ще якісь подачки для партії або особисто її керівництву. Але те, що Михайло Бойчишин останнім часом відчував щось недобре, мож-

на було зрозуміти з його поведінки, бо він був постійно напружений, зосереджений, розмовляв при зустрічах мало, більше відмовчувався, хоча частенько любив погомоніти. Тепер його важко було викликати на якусь відверту розмову, він намагався уникати зустрічей. Мені це виглядало дивним. Я думав якось допомогти, та не вийшло.

Трагедія Чорновола почалася ще у 1993 році, як і Михайла Бойчишина, коли В'ячеслав Чорновіл погодився від одесько-московської мафії взяти мільйон доларів на партію «Рух» і, зокрема, за те, що Верховна Рада під натиском «Руху» прийме рішення про вільну економічну зону в Одесі, яку проштовхував Чорновіл зі «своїми» депутатами.

Хоча так і не відомо, що ж сталося з Бойчишином, який у той час був головою секретаріату партії і вирішував поточні питання, в тому числі фінансові та організаційні.

При позитивному вирішенні питання про вільну економічну зону партія «Рух» мала би отримати до трьох мільйонів доларів (зі слів Михайла Бойчишина). Що давала вільна економічна зона мафії? По-перше, контроль над цивільним і торговим флотом, сферами туризму і відпочинку. Пансіонати, готелі, будинки відпочинку, торгівля, вся інфраструктура Одеси, – все це мало перейти у повне підпорядкування мафії через своїх людей при владі. Отримавши вільну економічну зону, вони розпродали би флот, віддали б, що змогли, москалям. І ніколи би Кудюкіна і його банду не притягнули до відповідальності та не посадили за ґрати на сім років.

Тепер спробую викласти свою версію зникнення Михайла Бойчишина і загибелі Чорновола. Поза сумнівом у обох випадках не обійшлося без московських спецслужб, але… чому Чорновола не ліквідували раніше, як це зробили, наприклад, з Олексою Тихим, Литвином чи Стусом? Адже вони могли це зробити ще у 1988-89 роках або перед приходом В'ячеслава Максимовича до влади у Львові, чи ще тоді, коли він був скерований у команду львівського телебачення, у відділ пропаганди. Пройде достатньо часу, як він перетвориться з комсомольського лідера на борця за права людини і стане лідером цього протестного руху. Ще в тюрмі, як пише Хейфіц, Чорновіл стане

«зековскім гєнєралом». І мафія спокійно спостерігатиме, як він широким кроком іде до влади і це в «гарний» час брежнєвського комуністичного режиму.

У серпні 1989 року ми саме пікетували редакцію газети «Львовская правда» за те, що опублікувала статтю Аліма Лисюка «Двулікій Янус» проти Чорновола. Ми, члени УГС, активісти Клумби, яка почала набирати сили, очікували, що ця провокація проти Чорновола не випадкова і що спецслужби проти нього планують якусь провокацію. Тому хлопці з Варти Руху посилили його охорону, а ми, гельсінкці, просили його бути дуже обережним, перебувати постійно з друзями або під охороною.

Здається, що зручний час, щоб прибрати Чорновала, для совєтських спецслужб був, коли були перші вибори Президента і коли він балотувався проти Кравчука. Тоді було би на кого списати вбивство. Або коли Чорновіл створював свою партію, знищивши громадську організацію Рух, викинувши звідти засновників і радикальних, націоналістичних членів, тоді би це давало можливість відповідальність за його убивство перекласти на опонентів-націоналістів. Але, як стверджували в приватній розмові як Степан Хмара, так і Михайло Горинь, Чорновіл мав із гебістами якусь невідому угоду. Хоча Хмара казав, що після провокації, влаштованої ними ще на зоні, де Чорновола звинуватили у зґвалтуванні однієї курвочки, яку привіз із Києва його колега-журналіст для товариської зустрічі, що відбувалася поза зоною, куди Чорновола спеціально повезли, помістивши в якому поселенні. Тоді його надламали погрозою, що додадуть шість років за статтею «спроба зґвалтування», коли до його звільнення залишалося всього кілька місяців. Відбувся суд і ніби дали пом'якшувальний чи умовний термін. «Чого ради?», – запитував Степан Ількович. «Було багато в діях Чорновола такого, чого він не повинен був би робити, особливо, коли став головою обласної ради», – казав Дарій Футорський. «Я багато міг би розповісти», – додавав Дарій, адже він був на коротку ногу з Чорноволом і в приватних розмовах видавав перли про нашого лідера.

Щоб усе це описати, треба би було написати повість. Дещо розповідає в своїй книжці «Призначення Руху» Всеволод Іськів, в окремих місцях він вдається до аналізу тих подій.

Як би там не було, проте загибель Чорновола для нас стала великою втратою, попри всі його помилки, навіть попри те, що він говорив, що не вірить у Бога і є космополітом.

Цікавий факт про те, яку позицію зайняв Чорновіл, коли ми спробували добитися проведення люстрації, що вимагало би «засвітити» частину депутатів і функціонерів обласної влади. Більша частина депутатів облради, навіть з районів, ще й кілька комуністів знали, що серед керівників відділів облвиконкому, а також депутатського корпусу, у двох рівнях влади (обласної і міської) є 44 стукачі, які співпрацюють зі спецслужбами, що під час сесії озвучив Чорновіл. На нашу вимогу провести закрите засідання сесії облради з цього приводу Чорновіл категорично відмовився зробити це, почав розмахувати руками і кричав, що не дозволить полювання на відьом, що президія з чотирьох депутатів буде проти, хоча їх ніхто й не питав про це, бо він усе вирішував сам. Фразу про «полювання на відьом» він вжив тричі, був дуже збуджений, оголосив перерву на дві години, хоча завжди перерва на обід тривала по пів години або годину.

Ось ще одна, на перший погляд ніби й не суттєва пригода, коли в 1990 році було обрано депутатів облради на хвилі політичного піднесення громадськості. Люди на підприємствах, по церквах збирали гроші на трансляцію наших сесійних засідань по телебаченню в прямому ефірі, бо керівник державного телебачення Шайдецький відмовився транслювати засідання державним коштом. Адже ми перші в Україні приймали рішення на місцевому регіональному рівні про синьо-жовтий державний прапор, про державний герб – тризуб, бо ми розвінчували керівну роль компартії, прийняли рішення про багатопартійність і ще багато рішень і постанов, що не подобалося центральній комуністичній владі як у Києві, так і в Москві, а трансляція мала йти на три області Галичини і частково на Буковину, Закарпаття і Волинь. Люди несли гроші, щоб підтримати

нас, хоча рублі на очах ставали «дерев'яними», але назбирали до півтора мільйона. Щоби внести гроші в касу облради, люди шикувалися в довгу чергу. Депутати у зв'язку з тим, що ще не було створено ні секретаріату, ні іншої служби, якій можна було би доручити питання збору коштів, доручили мені організацію і контроль цього як людині, яка постійно працює з громадою. Тоді я на вході до облради поставив три журнальні столики, залучив хлопців із Варти Руху для охорони і доставки грошей від входу до сесійної зали на другий поверх. Забирати гроші в конвертах і носити нагору доручив перевіреним активістам і справа швидко налагодилася. Тільки час від часу, якщо щось треба було з'ясувати або хтось хотів, щоб його зачитали, щоби було чути в ефірі, публічно, яке підприємство віддає кошти чи церковна громада, тоді ми з кур'єром приносили інформацію в президію Чорноволу і він зачитував її, щоб було відомо хто і що. Були різні трапунки, але все вирішувалося в один момент. Я про це дбав. А також треба було пропускати окремих відомих людей чи художні колективи для привітань.

Якось хтось із кур'єрів сказав, що на вулиці мене чекає якийсь чоловік. Тож я вийшов, але поблизу ніякого чоловіка не було. Я вже зібрався зайти всередину, та відчув на собі пильний погляд, озирнувся, почав роздивлятися і трохи далі побачив молодика, який дивився на мене. Я жестом покликав його і сам пішов йому назустріч. І тільки тепер упізнав однокласника Валерія. Ми привіталися. Минуло вже більше 30 років, як розбіглися наші стежки. Він до восьмого класу вчився в російській школі, потім у нашій. Чому я так детально описую ці події? Щоби читачі могли відчути атмосферу, в якій творилася історія, реальна історія. Не тільки лідерами в їхніх кабінетах, які схильні перебріхувати, перекручувати факти, як це робили всілякі базіви, шпіцери, козловські, а вона творилася звичайними людьми, нашими побратимами-сучасниками. Валерій попросив відійти подалі від людей, яких багато юрмилося біля входу в облраду з національними стягами. Ми пішли у скверик навпроти. Тут він витягнув із внутрішньої кишені піджака незаклеєний конверт і простягнув мені, мовив, що то на трансляцію зібрали деякі

офіцери, попросив віддати Чорноволу в руки і сказати, звідки це прилетіло, але їхнє начальство з КГБ до цього не причетне і про це не знає, тому цього не треба оголошувати в ефірі, бо їм не треба реклами. Я при ньому привідкрив конверт і побачив невелику кількість грошей, подякував, промовив, що це приємна несподіванка. Він відповів, що там є нормальні офіцери, які усвідомлюють ситуацію і нас підтримують. Він погодився виконати доручення колег, бо знав, що я в контакті з Чорноволом, побачив мене по телевізору, сказав товаришам, що знає мене ще зі школи і гроші передасть. Він був радий мене бачити і що я серед депутатів облради. Хоча зізнався, що спостерігав за виборами і не вірив, що я переможу представника пустомитівської вапняної мафії, до того ж у першому турі, набравши майже 68 відсотків голосів. Він жартома промовив, що добре мати всюди своїх людей і додав, що навіть у пеклі, і розсміявся. Ми потиснули собі руки і я поніс листа адресату. Йдучи до сесійної зали, я думав над його словами про «своїх людей». У їхній конторі, тобто КДБ, я аж ніяк не міг вважатися своїм, бо зневажав цю контору, а стосунки з ними мав, коли вони мене прасували, тероризували, тобто з їхньої подачі мене позбавили роботи і т.д. Я розумів, що він сказав неправду, ніби начальству нічого не відомо про зібрані кошти, які він приніс, що це був пробний камінь у наш город, яка буде реакція на такий жест. Через вісім років у час похорону Лісіцина та Іванова, коли я випадково його зустрів, йдучи до університету, він видасть фразу, що якщо ситуація вимагатиме адекватного рішення, а начальник скаже пісяти проти вітру, то нічого не вдієш, мусиш. Думаю, що без відома начальника, він би ці гроші не приніс. А начальник виявився не дурним і передбачливим, вирішив промацати ґрунт, бо хто його знає, чого чекати далі.

Щодо загибелі двох офіцерів Франківського райвідділу, то Лісіцина я знав особисто, і про Іванова вже попередньо щось писав. Якось я навіть випадково познайомився з дружиною мого однокласника Валерія, коли зайшов в ощадну касу на вулиці Валовій сплатити за телефон. Прочитавши на табличці прізвище, запитав, чи вона знає Валеру. Вона відповіла,

що то її чоловік. Я часто сплачував комунальні послуги в цій касі, бо мені так було зручно, близько від роботи і швидко обслуговували, бо було багато віконець. Якось я зайшов платити і побачив її в чорному, запитав, що сталося, а вона відповіла, що помер Валерій, здало серце. Тоді я подумав, що не варто мати таку роботу, де треба пісяти проти вітру. Не міг збагнути, чи жаль мені однокласника, який рано пішов зі світу, адже все свідоме життя ми були по різні боки барикад, на різних шальках політичних і суспільних терезів. Але у мене не було начальників, які могли би мене примусити пісяти, куди вони вимагають. Можливо, що це й стало причиною його передчасного кінця. Я не називаю прізвища однокласника принципово, бо впевнений, що і його чадо працює в спецслужбах і ще добре, якщо на користь нашої держави.

Коли я зайшов тоді до сесійної зали, то попросив В'ячеслава Максимовича на хвильку передати керування засіданням Гелю, бо маю йому щось розповісти. А так як за столом президії включені мікрофони, то тут говорити не можна, бо всі знатимуть про що йдеться, як сказав би поляк, «о цо ходзі», тобто чиї майтечки висять на плоті, а то не бажано всім знати. Я простягнув пану В'ячеславу конверт із грошима і сказав, що там гроші, які передали лояльні офіцери КДБ на трансляцію. Кур'єр, який приніс цей конверт, просив віддати його вам у руки, але не оголошувати від кого, і щоб ви були певні, що в конверті не вибухівка, а гроші. Чорновіл здивовано подивився на конверт, потім засміявся і сказав:

– Бачиш, Петрику, якої честі ми удостоїлися. Навіть ті, які нас немилосердно переслідували, тепер вирішили привітати. Тож у нас не такі вже й погані справи. Ану порахуй, що вони вділили.

Я відкрив конверт і нарахував п'ять банкнот по двадцять п'ять рублів і одна п'ятдесятка, ще новенькі. В'ячеслав сказав, що вони могли би зібрати більше, бо контора не бідна. А банкноти новенькі, напевно надрукували годину тому, бо ще пахнуть фарбою. Ми посміялися і я поклав гроші на стіл, де жіночки зі Спілки політв'язнів підраховували їх і складали

в стопки, перев'язуючи. На їхнє запитання від кого пожертва, щоби записати в журнал обліку, я відповів, що пожертву приніс невідомий, він не захотів назватися. Вони так і записали. І я цього до нинішнього дня нікому не розповідав.

Чорновіл знову сів за стіл президії, а так як підійшов час перерви, то він її оголосив. Тут до мене підійшов Дарко Футорський і запитав, що я так весело обговорював з Чорноволом. Я мусів викручуватися, сказав, що на вулиці стоять три художні колективи з районів і хочуть заспівати в залі і нас привітати. Він сказав, що то добре, буде веселіше. Щоби люди не марно їхали таку дорогу, то хай покажуть їх по телевізору.

Відразу після перерви я провів хористів у зал, які співали «Червону калину», «Боже великий єдиний», «Вічний революціонер» і «Заповіт», що додало натхнення депутатам.

На такому патріотичному піднесенні проходили наші сесії. Одні депутати викладалися, намагаючись змінити систему, хоча керівництво області сприймало її як належне. Чорновіл і Гель не бажали особливо щось змінювати, повсідавшись у м'які владні крісла. Більшість депутатів пливли за течією, щасливі тим, що доля прихильно поставилася до них і тепер вони можуть походжати тут по килимових доріжках, балдіти нібито представляючи народ, інколи вони навіть ігнорували сесійні засідання.

Зібрані кошти були частково віддані на створення органу обласної ради – газети «За вільну Україну», яку очолив Вася Базів. Василь ніколи про отримані гроші не звітував. Дійшло до того, що він почав присвоювати як спонсорські, так і газетні кошти, так що аж активістам Клумби довелося відпихати його від корита.

Частину отриманих грошей віддали Івану Гелю у Фонд Андрея Шептицького для будівництва пам'ятника владиці, які також канули у невідомість, бо ніхто не знає, куди Іван їх пустив.

За решту грошей обласна влада так і не відзвітувала.

Першого квітня 1992 року Чорновіл залишив обласну раду і поїхав у Київ. Як потім розповість Мирослав Скуратко, який після ГКЧП очолив львівське телебачення замість Шай-

децького, більшу частину грошей, що призначалися на трансляцію, Чорновіл і Гель зняли з банківського рахунку.

Чорновіл залишив марудне керівництво областю, віддавшись повністю депутатській роботі у Верховній Раді, що я йому наполегливо радив.

Аж десь у вересні після чергової нашої дискусії він погодився з моїми аргументами і сказав, що ще ніхто не посмів із ним так відверто розмовляти, тільки брешуть, жонглюючи цифрами, хорошими показниками, а в нього нема ні досвіду, ні часу все перевіряти, співставляти, контролювати, бо депутатство в парламенті забирає багато енергії. Він потиснув мені руку і подякував за відвертість, запитав, чи не почастувати мене кавою, бо якраз почався обід, а він не має бажання обідати. Але я подякував і пішов. Зачиняючи за собою двері, побачив, як він витягує з шухляди канапку, розгортає салфетку. Мені чомусь стало його жаль, пошкодував, що не захотів з ним покавувати, він хоч би попив гаряченького, а не їв у сухом'ятку.

У парламенті Чорновіл був у своїй політичній стихії, відразу підсилив роботу Народної ради, яку очолював Ігор Рафаїлович Юхновський. Мені було відомо зі спілкування з Михайлом Горинем, Орестом Влохом, Михайлом Голубцем, Степаном Хмарою, якого Павло Барнацький майже кожної п'ятниці зустрічав в аеропорту і привозив до нас у Будинок культури на вулиці Вороного, 4, де розташувався наш політичний штаб, який пізніше стане ядром акцій під гаслом «Україна без Кучми».

У Народній раді умовно було три групи впливу: найбільша ліберально-демократична Юхновського , центристська Чорновола і радикально-демократична Степана Хмари, куди входили Григорій Омельченко,Єрмак, Ігор Деркач, Юрій Кармазін, який приєднається до них у другому скликанні. Тісно співпрацюватиме з Народною радою, зокрема з групою Хмари Іван Плющ (голова ради першого скликання), тому Хмара рекомендуватиме його на посаду Президента проти Кучми, коли той ітиме на другий термін, возитиме Плюща по області, агітуючи за нього.

Ще була група Філенка, не повністю сформована, тому трималася команди Чорновола. З політичних питань групи були одностайні, тільки Хмара підкидав іскорки радикальності Чорноволу, з деяких питань вдавалося перетягувати до голосування депутатів-комуністів із групи 239. Зокрема при голосуванні за суверенітет, а згодом за Конституцію.

Пізніше, у 1994 році Хмара і Михайло Горинь на друге скликання підуть по одному округу Залізничного району Львова, де Михайло у попередньому скликанні став депутатом. Ми намагалися розвести їх на різні округи, але вони вперлися і тоді Хмара виграв вибори.

Після голосування за достроковий розпуск ВРУ 24 вересня 1993 року Рада змушена була працювати до наступних виборів у березні 1994 року.

Отож, я підійшов до найцікавішого, задля чого здійснював екскурс у попередні наші діяння, розкривав психологію влади і окремих лідерів, депутатів і громадських діячів. У моїх розповідях про ці події вже йшлося, але не буде гріхом ще раз про них нагадати. На одному з останніх засідань сесії парламенту Чорновіл вийшов до трибуни і поставив питання про створення в Одесі вільної економічної зони. Я дивився його виступ по телевізору і був вражений, знаючи політичну ситуацію в Одесі, а статус вільної зони розповсюджувався на цілу область, на все господарство, в тому числі флот і всю інфраструктуру, таким чином відкривалися двері для грабунку з боку новітнього легалізованого піратства. Бракувало тільки безногого капітана Флінта, щоб очолити банду, яка вже готова була ділити скарби. Я зрозумів, що то перший крок до подальшої федералізації України. А що матиме Чорновіл за таку послугу? Я вирішив покопатися у нутрощах проблеми. Знаючи В'ячеслава Максимовича, я усвідомлював, що на цю тему розмовляти з ним не можна, бо стану ворогом, з іншими наближеними до нього також марно говорити, бо можуть нічого й не знати. Єдиною людиною для розмови був Михайло Бойчишин і він мене поважав за позицію в час ГКЧП і за мою принциповість. До того ж, коли мій брат Євген, будучи членом міського народного контролю і

виконуючи рішення комісії міськради, де був депутатом, наїхав на Бойчишина, який був тоді головою Шевченківської райради, що той продовжує тримати кімнату для гостей при своєму кабінеті, щоби приймати потрібних людей, і це всупереч рішенню комісії міськради, мені вдалося зробити так, щоби вівці були цілі і вовки ситі. Я заспокоїв брата Євгена, а Бойчишину порадив зробити кімнату для відвідувачів, щоб люди не чекали на прийом у приймальні та не шастали коридорами, а як він її використовуватиме в позаробочий час, то його справа. Він мою пораду оцінив, узяв до уваги і запам'ятав. Тому із запитанням про одеську вільну економічну зону я вирішив вийти на нього, бо як депутати облради, яку ми потім розпустимо достроково, ми часто спілкувалися на сесіях. Я свого часу займався парапсихологією і тому вирішив думками викликати його на зустріч, бо саме в той час він більше перебував у Києві. І вийшло. З якоюсь проблемою я зайшов у міськраду до Всеволода Іськіва, який керував тоді відділом культури. Коли виходив із міськради, раптом побачив Михайла Бойчишина, який вийшов із аптеки навпроти. Михайло сказав, що купив якийсь настій на меду для Чорновола, який вже давно виготовляє на замовлення якась жіночка і передає через знайому в аптеці, бо він багато говорить у парламенті чи на мітингах, напружує горло і в нього сідають голосові зв'язки і він мучиться. Ця аптека зручна для передачі ліків і надійна, бо тут працюють свої люди, а завідуюча Дарця є дружиною Ігора Кульчицького. Михайло поскаржився, що в нього також дере в горлі, бо їдучи машиною з Києва, повідкривали вікна, застудився, то і собі купив мікстуру. Нарешті я запитав Михайла, що означає вільна економічна зона в Одесі і за які такі заслуги обрали саме Одесу, хто це вирішував. Михайло видивився на мене, ніби я вкрав у нього корову і запитав, чому це мене так цікавить. Я вирішив блефувати і сказав, що Одеса виділила на Рух гроші і я знаю скільки, хоча це були тільки мої припущення. Михайло знітився і сказав, що це хтось видумав. Слово «хтось» прозвучало невпевнено і я зрозумів, що потрапив у ціль, вирішив атакувати. Делікатно промовивши «Михайле», почав розповідати, що саме

бачив по телевізору і яку інформацію виловив з цього приводу. До речі, з одеських джерел, близьких до вас, також дещо знаю. Другу частину фрази вимовив твердо і впевнено, хоча знову блефував. Сказав, що Чорновіл тричі з трибуни парламенту виносив на голосування сесії як постанову в першому читанні про вільну економічну зону. І це йому дозволив Іван Плющ, а він таке дозволяє не всім і не завжди, і просив підтримати і проголосувати, але якось невпевнено. А коли на нього налетіли Хмара і Омельченко, то наступні два рази мовчав про підтримку. Першого разу пропозиція Чорновола не добрала майже 30 голосів, а коли він побігав по залу і поагітував, вона не добрала 16 голосів, а третього разу 8. Після цього Плющ категорично відмовив Чорноволу знову поставити це питання на голосування. Той підбіг до столу президії, махаючи паперами, апелюючи до Івана, але той сказав, що досить. Я спитав Михайла, заради чого таке приниження, заради забави чи заради… і тут у мене якось вирвалося мільйона. Не знаю, чому сказав про мільйон, чи прочитав із Михайлової голови, чи тому, що в парламенті прозвучало, що справи вирішуються за мільйон. Я побачив, як після цієї фрази змінився мій колега, в нього майже відвисла щелепа. Він узяв себе в руки і сказав якось невпевнено, що то моя фантазія, а я відчув, що знову потрапив у ціль, що тут таки справа в грошах. Михайло простягнув мені руку щоб попрощатися. Я взяв його руку і дивлячись йому в очі, мовив, що якщо не за дерев'яні, а за зелені, то варто подумати. Він відвів очі, промовивши, що організація має за щось існувати, а спонсорів і жертводавців не так уже й багато, трошки допомагає діаспора, але це крапля в морі, а на носі вибори (зрозуміло, що до Верховної Ради). Я відпустив його руку і ми розійшлися. Він на площі Ринок сів у трамвай, а я пішов на роботу. Мене не полишала думка, що напевно гроші вже пішли, а рішення про вільну економічну зону не пройшло, тому можливо в наступному скликанні парламенту Чорновіл усе-таки доб'є це питання.

Десь через три тижні, за кілька днів до нашої чергової сесії облради до мене у місті підійшов мій колега, голова осередку Руху села Суховоля Ярко Коржинський і сказав, що хоче

поради. Я відповів, що радий буду допомогти. Тоді він сказав, що Бойчишин виділив йому на осередок 300 доларів і обіцяв, що коли розподілить гроші, то ще щось капне, то як йому бути з коштами. Я пожартував, що таку суму можна пропити. Ярко зрозумів, що то жарт, але скривився. Тому я сказав, якщо він у селі скаже про долари, то наступного дня вишикується черга по них. Тому він має взяти трьох осіб, яким довіряє, якщо нема скарбника, і скласти протокол приходу, а потім за частину грошей купити прапорів, патріотичної літератури, щоб переправити в осередки Руху в східні області, ще частину грошей витратити на агітпоїзди туди ж, а решту піде на вибори. Все треба задокументувати за підписами трьох осіб. Я запитав, коли Михайло їх йому вручив, а він відповів, що перед учора. Ми попрощалися, а я собі подумав: «Льод тронулся, господа прісяжниє засєдатєлі».

Через два тижні після зустрічі з Бойчишиним ми побачилися на черговій сесії облради, то було на початку листопада, після «октябрьскіх». Перед тим, як поговорити з Михайлом на тему спонсорів з Одеси, я вивідав, звичайно хитрощами, у голови Золочівського районного осередку Руху, у колеги депутата Бориса Золотника, що йому на районну організацію Михайло виділив 800 доларів для підготовки виборів до парламенту. Потім я підсів до Михайла, а він щось записував у блокнот, засідання ще не почалося, в залі було шумно. Я запитав, чи він пише, скільки доларів виділити мені з одеського пирога. Він підвів очі від писанини і сердито глянув поверх окулярів на мене, я вибачився, сказавши, що то дурний жарт. Він подав руку привітатися, тож я почав із того, що його дуже поважаю, бо він тягне всю роботу в Русі, а також у райраді і тут же дорікнув йому, як вони могли нас не допустити на з'їзд, що відбувався в Києві в політехніці майже рік тому. Він відповів, що ми самі винні, бо виступали проти перетворення Руху в партію, що на його думку було необхідно. Михайло додав, що він тоді виходив і запрошував мене і Любомира Сеника, але ж ми відмовилися. Я відповів, що ми дотримувалися чесної позиції і зауважив, що Рух, перетворений на партію, втратив близько 60

відсотків членів. Він скривався і сказав, що краще менше, але кращих. Я не став із ним сперечатися. Помовчавши, я сказав, що знаю про гроші від одеської мафії. Може це звучить трохи гіперболізовано, тому скажу, від одеської жидівської компашки, і що ці гроші не так одеські, як московські. Михайло відповів, що те, що я кажу, єрунда, а якби навіть і так, то якщо дають, то бери, а б'ють, то тікай. Я відповів, що коли б'ють по дупі, не підставляй голову, а хочеш мати руку цілою, то не пхай її у капкан чи у пащу крокодила. Михайло відповів, що їх ніхто ні до чого не зобов'язує. Але в мене були погані передчуття, тому я запевнив, що будуть у них проблеми з жидками, якщо не виконають того, про що домовлялися. Він махнув рукою, а я знову запитав, скільки обіцяли, чи один лимон, чи два. Він, насупившись, мовчав, потім запитав, яке мені до того діло, коли потрібні були гроші для ОУН, то вони нападали на польські банки, грабували поштові та кур'єрські екіпажі, а ми нікого не грабуємо, нам дають і нічого не просять. У той момент зайшли члени президії і розпочалося засідання сесії.

Я не довів розмову до потрібного мені результату з приводу вільної зони в Одесі, бо Михайло покинув сесію скоріше, не добув до кінця засідання, а наступного дня не з'явився. Третього дня засідання тривало лише до обіду, де обговорювалися політичні питання і майбутні вибори в парламент, а також про достроковий розпуск облради нашого першого демократичного скликання. Тут у перерві я знову підсів на розмову до Михайла і сказав йому, що він, як і багато інших, є жертвою амбіцій Чорновола. Він запитав, як це зрозуміти? Я почав пояснювати, що створивши з громадської організації партію, вони дуже ослабили Рух, що на майбутніх виборах як парламенту, так і Президента, чогось доброго не варто чекати. Він видивився на мене і мовив, що його це не хвилює, бо не збирається балотуватися в депутати, до ніякої ради, а зосередиться на роботі при штабі Руху, а також тягнутиме райраду, а з приводу створення партії «Рух» сказав, що я не розумію того, що громадські організації до виборів не будуть допущені, такий закон уже підготували у ВРУ. Я відповів, що в законі сказано, що до-

пускаються партії і блоки, нічого не заважає перереєструвати Рух як блок, куди ввійдуть Спілка політв'язнів, Братство УПА, «Товариство Лева», СНУМ, християнські демократи та інші громадські організації, а ліміт кандидатів визначатиме Рух як головна сила, а коли виграємо вибори в парламент, тоді на президентські вибори можна буде і подумати, хоча блок потужніший від однієї партії. Михайло пошкрябав потилицю і мовив, що перечити Чорноволу то марна затія, зразу ти стаєш ворогом, попре з організації, а він не уявляє себе поза Рухом. Я сказав, що розумію його, попросив сказати мені відверто, хто давав вказівку не допустити на з'їзд кращого його друга, засновника Руху Всеволода Іськіва, який приймав у Рух і самого Михайла. Хвильку помовчавши, він сказав, що Чорновіл особисто. Я запитав чи не тому, що Всеволод один із кращих організаторів, для організації цінний кадр, то може хтось із заступників (я натякав на Михайла) побоявся конкуренції, що Всеволод забере в нього хліб. Він здвигнув плечима і нічого на це не відповів. Я перевів розмову на ніби неактуальні питання, а тоді вирішив перейти до головного, про вільну економічну зону в Одесі, делікатно запитавши, як партія Рух вирішила це питання, куди пішли гроші, бо якщо не виконати домовленостей і не повернути гроші (але ні перше, ні друге зараз виконати неможливо), то може виникнути непередбачувана ситуація. Михайло протер окуляри, наїжився і спитав, чого мене пече ця проблема, муляють чужі гроші. Я сказав, що відчуваю небезпеку, а чужі гроші мене не хвилюють, а він як голова секретаріату і скарбник перший потрапить під роздачу. Я потиснув йому руку і пішов, услід мені він сказав, що питання вирішує шеф і нема потреби комусь сунути в це носа. Я помахав йому рукою і знову подумав, що ця «забава» може погано закінчитися, але вплинути на це не можу, тому залишалося сподіватися, що я помиляюся, все буде добре і ніхто не постраждає.

У кінці жовтня я, скучивши за подіями, приїхав до Києва і подибав до парламенту, де зібралося кілька груп людей, бо тривало парламентське слухання з соціальних питань на вимогу шахтарських колективів щодо їхніх виплат і покращання

умов праці. Так як не було кворуму, то депутати пішли працювати в комісіях, точніше почали підготовку до наступних парламентських виборів. Походивши площею, поспілкувавшись із активістами, вирішив піти на Хрещатик до музею Лєніна, де могла збиратися молодь вшанувати пам'ять Василя Стуса, Олекси Тихого, Юрія Литвина. Відійшовши від площі, я побачив Ірину Калинець, яка йшла з готелю, де проживали депутати, разом із Генріхом Алтуняном. Ми привіталися, Іра представила мене Алтуняну як генератора громадсько-політичного руху, а він сказав, що знає мене по Гельсінкській Спілці, у кожному Віснику якої висвітлювалися акції, де звучало моє прізвище, а до того ми тричі зустрічалися. Я почав згадувати: перший раз у Харкові зимою 1989 року, коли Степан Хмара ініціював створення всеукраїнського страйкового комітету «Єдність», де на зборах був присутній один із організаторів польської «Солідарності» Міхнєк. Головою страйкому Харківщини тоді було обрано Валерія Семиволоса. При зустрічі Алтунян мені сказав, що важко, щоби з того щось вийшло і не помилився. Вдруге ми зустрічалися в Києві на всеукраїнських зборах громадських організацій, коли вирішували, як відбуватиметься висунення кандидатів до Верховної Ради. І третій раз, коли як ведучий на пікеті за достроковий розпуск парламенту запросив його до слова. Алтунян сказав, що добре це пам'ятає. Ірина, послухавши нашу балаканину, сказала, що має зустріч і пішла у Верховну Раду, а ми пішли в бік Хрещатика, обговорюючи ситуацію в Україні. Я подумав, що справа йде до виборів і йому як голові харківського Руху Бойчишин теж мав би вже виділити кошти, тому ніби між іншим промовив, що йде підготовка до виборів, а Михайло Бойчишин на львівську організацію виділив усього три тисячі. Він перепитав скільки, я відповів, що три тисячі доларів. Так я спробував випитати в Алтуняна, скільки він отримав на Харків, хоча про виділені на Львів кошти збрехав, але мені потрібен був результат. Колега уважно глянув на мене, ніби хотів зазирнути всередину, як у глечик. Я дивився йому в очі не моргнувши і він промовив: «Хіба для Харкова це кошти, крапля в морі, бо інша справа свідома патріотично

спрямована Львівщина, а ми русифікована область, нам і десяти тисяч буде недостатньо». Я, щоб краще почути суму, перепитав. Що може три тисячі то тільки на початок. Він сказав, що не знає, але думає, що це все, бо коли Михайло в штабі йому видавав, то в нього тряслися руки і він попередив, що потрібно буде потім відзвітувати, бо з грошима він дуже акуратний і відповідальний. Я був задоволений, що довідався про три тисячі доларів, що підтверджувало мою підозру, що з Одеси таки пішли чималі гроші на організацію. Так ми разом дійшли до площі Незалежності і раптом він мене запитав, як мені подобається ця площа. Я відповів, що площа фантастична, але не вистачає якоїсь домінанти в її композиції. Як архітектор я бачив би в центрі площі якусь величну архітектурну форму, як на площі у Ватикані. А він додав, як Александрійська колона у Петербурзі, або Ейфелева вежа у Парижі, сказав, що в Харкові також гарна площа, але в радянському стилі, а тут європейський стиль, він завжди, коли проходить площу, стишує ходу, щоби помріяти. До речі, Генріх Алтунян відбував покарання в ГУЛАГу за український націоналізм, як трактувала його поведінку і дії совітсько-кагебістська влада. Тут ми і розсталися. Я отримав ще одне підтвердження, що Бойчишин виділяв на осередки партії «Рух» долари, можливо й ті, що дала діаспора, але я чомусь був переконаний, що то мафіозні гроші і відчував щось недобре. Через якийсь час у грудні, 13 числа, на Андрія, за день до мого народження, зустрівши М.Бойчишина, запропонував відзначити мій день раніше, бо ж він махне до Києва. Він запитав, чому мене не назвали Андрієм. Я відповів, що батько хотів назвати Пилипом на честь Пилипа Орлика, але мати сказала, що вона мене народила і вона дасть ім'я на честь першого київського князя і назвала Олегом. Батько погодився, бо коли відбував ГУЛАГ, то один із його колег на зоні був росіянин з Іпатьєво (там розстріляли царську сім'ю) і мав ім'я Олег, прізвище Логінов, який бачив, як пробували спалити розстріляних царських осіб, які не горіли. Потім трупи завантажили на машину і вивозили, а за те, що розповідав про це, отримав десять років. Ми пішли у найближче від обласної ради

кафе, що називалося «Ведмідь», куди заходило мало відвідувачів. Михайло попросив замовити лікер і канапки з сиром. Поки офіціанточка принесла замовлене ми вмостилися за столиком і почали гомоніти. Він сказав, що рідко буває у Львові, бо має багато організаційної роботи, часом доводиться сидіти допізна, розбираючи кореспонденцію, готуючи відповіді, іноді доводиться читати таку ахінею, що ним аж тіпає. Пишуть і телефонують різні провокатори, яких наймають комуністи і п'ята колона. Добре, що забезпечений машиною і може швидко добратися додому. Мені далі муляло питання про вільну економічну зону в Одесі, більше як економічне і гроші, які пішли на партію цікавили менше, але то був кінчик, узявшись за який, можна розплутувати клубок. Хто найбільше був зацікавлений у цьому питанні вільної зони в Одесі? Поза будь-яким сумнівом Москва. Радянські спецслужби, які були тісно пов'язані з бандитськими тусовками, після розвалу Союзу взяли ці тусовки під контроль, непокірних відстріляли. Так російська влада утворила мафію, яка контролювалася на найвищих щаблях у Кремлі. Московська мафія через бандитські клани пустила щупальці в середньоазійському регіоні, на Кавказі, а також в Україні і Молдові. В республіках Прибалтики вони потерпіли фіаско. Пізніше, коли в Молдові за допомогою кланів Кремлю не вдасться контролювати ситуацію і змусити їх до створення нового союзу, вони розв'яжуть війну в Придністров'ї. В Україні таке поки що не виходило, тому що в нас була ще атомна зброя, тож вони вирішили проводити послідовно тиху окупацію, прихоплюючи під контроль економіку, торгівлю, галузі виробництва, зокрема вугільну, сталеплавильну, газовидобувну, куди не потрібно було вкладати великі кошти, допомагали формуватися олігархічним кланам і досягли особливого успіху за правління Кучми. Потім буде ставленик Москви Янукович, за тим анексія Криму і війна на Донбасі, а поки що Одеса. Кремль через свої спецслужби і московську мафію виходять на ватажків одеської мафії, думаю, з допомогою місцевих спецслужб, і промацують, хто би їм міг у цьому допомогти. Не знаю, якими каналами вони виходять на Чорновола, пропонують

кругленьку суму на партію, авансують мільйон доларів, а решту (ще один або два), коли буде рішення ВРУ про вільну економічну зону в Одесі, тобто вільну від впливу української влади. Думаю, що побічно до цієї афери були причетні і Гурвіц, і Броцький, яких потім за списком партії Чорновіл заведе в парламент, а також Боделан, який контролював автозаправки в Одесі і воював із Гурвіцом за нафтовий термінал неподалік потьомкінських сходів і намагався взяти під контроль, а також новозбудований термінал в районі Лузанівки. Війна війною, а гроші треба поділити. Чорновіл клюнув на приманку і його руками Москва спробує зробити з Одеси анклав для економічного тиску на Україну та стратегічний майданчик для подальшої окупації. А поки Чорновіл тричі бігав до трибуни в парламенті, щоб таки проштовхнути рішення про вільну зону в Одесі, в Москві потирали руки, бо ж одеський порт найвигідніший у Чорному морі для Москви як в економічному, так і в стратегічному плані, випускати такий ласий шматок зі своїх зубів москалі не хотіли, все робили, щоб застовбити собі Одесу, знаючи, що там є потужна п'ята колона. Якщо би їхні плани збулися, то москалі прихопили би всю портову інфраструктуру, припортовий завод, розікрали би кораблі, зруйнували торгівельно-риболовецький флот як конкурента. Банда Кудюкіна правила би там бал і не отримав би він сім років за ґратами, а його поплічники по п'ять. Думаю, що Чорновіл не усвідомлював проблеми. Я хотів це Михайлові Бойчишину змалювати, але зрозумів, що це марна справа, бо він не сприйме інформації серйозно, тому тільки сказав, що знаю, що він виділяє кошти на осередки і що ті гроші нечисті. Він злегка набундючився і відповів, що я його даремно дістаю, бо він нічого не вирішує, а тільки виконує те, що каже В'ячеслав, і зараз він сам по собі, бо у шефа появляються якісь нові порадники, а він великого впливу вже не має. Він виглядав не найкраще, коли я уважніше придивився до його обличчя, то помітив крізь його окуляри темні дуги під очима, подумав, що то від недосипання чи безсоння і пошкодував, що почав цю розмову про долари. Щоб загладити ситуацію, запитав, чи піде він у парламент за списком Руху. Він відповів запи-

танням, мовляв, хто його там чекає. Я з тону його голосу зрозумів, що він не радий відведеною йому роллю попихача і хотів би йти в депутати. Ми вийшли на повітря, морозу не було, під ногами поскрипував сніг. Раптом Михайло витягнув із кишені куртки пачку цигарок «Президент» і запропонував курнути. Я був здивований, бо знав, що він не курить, узяв цигарку, він черкнув запальничкою і ми задиміли. Він якось дивно тримав у пальцях цигарку, було видно, що він не курець, хоча я також рідко смалив. Я сказав, що вперше бачу його з цигаркою. Він дивно засміявся, виблискуючи скельцями окулярів, запинаючи куртку, щось пробурмотів на зразок: «Прорвемося, Ольку, не перший раз». Ми розставалися, тиснучи один одному руку, я ще промовив, щоби беріг себе, бо різне буває, Київ не Львів, де все своє. Він пішов, а я ще хвильку дивився йому вслід, мене тривожили якісь передчуття, хоч я не відав, що ми бачилися востаннє.

Через місяць, 17 січня, по телефону товариш Всеволод Іськів мені сказав, що зник Михайло Бойчишин, деталей, як це відбулося, він не знав. Через якийсь час мені розповіли версію, де очевидцями не були, що ввечері 15 січня 1994 року в офіс Руху зайшли двоє з пістолетом, погрожуючи черговому, запитали, де Михайло Бойчишин. Черговий перелякано відповів, що той був і пішов 15 хвилин тому, можливо додому. Вони вибігли, на вході, як потім з'ясувалося, їх чекав третій. Усі швидко сіли в легковик і від'їхали. Більше нічого не відомо. З того часу Михайла ніхто не бачив. Залишалося тільки здогадуватися, творити версії.

Я спробую проаналізувати попередні події. Ще у 1989 році троє людей стверджували, що Михайло співпрацює зі спецслужбами. Ці люди не пов'язані між собою і не знають один одного. Один із них член Руху, працівник торгової палати запідозрив його, бо бачив зустрічі Михайла з двома коротко стриженими, помітної виправки особами аж двічі. Розмовляли вони російською. Він сказав, що то були явно не наші люди, а Михайло поводився з ними по-панібратськи, в той же час насторожено озираючись навкруги. Розсталися вони, не проща-

ючись. Коли той чоловік запитав Михайла, що то за такі круті та що хотіли, то Михайло нервово відповів, що то не його діло. Другий був мій добре знайомий сусід із Рудно, пан Василь, який працював у міському відділі міліції, в частині, що контролювала роботу правоохоронців, здається, то був 7-ий відділ. Так ось, пан Василь стверджував, що починаючи з весни 1989 року бачив неодноразово, як Бойчишин заходив у міське управління КГБ, що знаходилося на вул. Миру, 1, на першому поверсі, у тому ж будинку, що й міліція, де був той самий вхід, що й в міліцію.

А було так. Після побиття омоном людей 1 жовтня рухівці почали збиратися в Пороховій вежі і 4 жовтня тут створили Страйковий комітет. Уже в листопаді розпочали підготовку до виборів. Під час одних таких зборів я побачив Василя в залі біля входу і запитав, чи він тут по службі. Василь відповів, що ні, що він вихідний і випадково дізнався про збори, вирішив поглянути, і що його начальство не знає, не посилало його сюди. Василь сказав, що може мені показати кількох, які працюють на КГБ. Я зразу ж погодився. Ми пройшли в зал, стали під стіною. Засідання ще не починалося і люди вешталися між рядами крісел, було гамірно. Він вказав на трьох, які були в перших рядах, це були Павло Скочій, Левко Захарчишин і Ярослав Левкович, про останнього я знав уже з 1974 року, тому повірив. Потім Василь запитав, як прізвище того, крайнього справа, в окулярах. Так він засвітив і Бойчишина, який сидів у президії. Я пішов до Михайла, сказавши Василю, що зараз домовлюся про зустріч із ним просто тут, у залі, за вішаками, де висіли плащі. Підійшовши до Михайла, я розповів, що в залі є людина, яка може нам показати тих, хто співпрацює з КГБ, що він готовий йому їх засвітити. Михайло змінився в лиці. Почалося засідання і він сказав, що зустрінемося в перерві. Я сказав, що за вішаками, він схвально кивнув головою. Десь до години оголосили перерву. Василь чекав, але Бойчишин не підійшов. Я почав його розшукувати, але його ніде не було. Він вислизнув ще за хвилю до перерви і на продовженні зборів його не було. Тому я повірив Василеві, а ви робіть висновки.

Ми з Михайлом стали депутатами облради, як і Скочій, парторг в медінституті, і Захарчишин з комсомольського «Товариства Лева». Я більше не зачіпав цього питання, думаючи, що кожному своє. Чорновіл не міг не знати, хто є Бойчишин, тому й оточував себе такими людьми.

А Роман Іваничук і Михайло Косів, подібно до Чорновола, в «Просвіту» візьмуть Ярослава Левковича, незважаючи на моє попередження і достовірну інформацію про те, хто він є. Пізніше Ярослав Левкович разом зі своїм братом із московського цирку карликів, який тоді виступав у Львові, організують пограбування офісу «Просвіти» на вулиці Друкарській, 6, де викрадуть із сейфа купу доларів, фунтів і марок.

Третім, хто знав це, що Бойчишин співпрацює з КГБ, був Остап Семків, заступник мера Шпіцера, член ради Руху, який по службі в міськраді постійно мав справи з Михайлом.

Щодо зникнення Бойчишина, то якщо би він інсценізував своє викрадення, поділившись із викрадачами неповним мільйоном, то шукати його треба було би в Підмосков'ї під іншим прізвищем і зі зміненим пластичною операцією обличчям, але аж ніяк не в Канаді чи в Штатах.

Не було відомо, чи ті, котрі його розшукували, витрясли гроші, з яких уже великої частини й не могло бути. Тому залишати Михайла живим не було в їхніх інтересах, тим більше, якщо гроші не були на банківських рахунках. За цією версією викрадачам залишалося сховати тіло в Дніпрі або десь у посадці, як обезголовлене тіло Григорія Гонгадзе.

Політичних мотивів викрадати чи ліквідовувати Михайла не було. Хіба що спецслужби мали наказ ліквідувати тих, хто їх зрадив, перекинувся до іншого табору. Як це зробили з Олександром Ємцем, пізніше з Литвиненком у Лондоні чи іншими, які зреклися совєтсько-кремлівських спецслужб і яких вони вважали зрадниками.

Не знаю, хто що думає, а я впевнений, що зникнення Бойчишина було попередженням Чорноволу, і він був уже в небезпеці, але злегковажив, як і його оточення. Чорновіл ще на кількох сесійних засіданнях подавав депутатські запити про

зникнення Михайла. Кравченко відгавкувався, та результату не було, тож Чорновіл заспокоївся і перестав їх турбувати, в тому числі й депутатську комісію, що була створена в зв'язку зі зникненням М.Бойчишина. Може разом із Михайлом як скарбником зникли й гроші партії, тому й перестав піднімати перед міністром це питання, бо гроші у Чорновола були Ахілесовою п'ятою.

Пам'ятаю, після зборів Гельсінської Спілки, коли Чорновіл у жовтні 1989 року створив УНВІС, де у Львові призначив керівником Володимира Яворського, запхав туди й Ганю Стеців, яка пізніше вийде заміж за Сергія Германа, який працював на КГБ, і стане Ганею Герман, а потім буде підстилкою Януковича. У Вінниці УНВІСом керуватиме Анатолій Щербатюк. У Києві здається Доценко. Ганю, яка вже тоді була пов'язана з КГБ, Чорновіл порекомендує на роботу в американську радіостанцію «Свобода». Чи то він погано розбирався в людях, чи спецслужби попросили це зробити, мені не відомо, адже тоді ще був досить міцний Совєтський Союз, невідомо чого було чекати від совєтів.

Отож, на розкрутку УНВІСу потрібні були гроші. В'ячеслав Максимович прийшов до хати Богдана Гориня, де якраз закінчилися збори і більшість активістів уже вийшла, але ще були Олег Вітович, Адам Кардаш, Ігор Деркач і я. Чорновіл сказав, щоби Богдан виділив на УНВІС якісь кошти з каси організації, що були зібрані з пожертв, було їх мізерно мало, ледь вистачало, щоб видавати «Вісник УГС». Богдан розвів руками, сказав, що радий би допомогти, та в касі, якою опікувався Мудрий (слизький тип, який з Богданом Горинем і Володимиром Яворським редагував і верстав «Вісник УГС»), і який ще й собі вділяв 200 рублів зарплати, зрозуміло, крім тих грошей, що прилипали до рук із пожертв. Богдан здогадувався, що касир не зовсім чесний. Активісти лише сприяли поповненню каси зі збору грошей на мітингах та інших акціях. Чорновіл невдоволено покрутив головою, махнув рукою і швидко вийшов, злегка грюкнувши дверима. Богдан знову розвів руками і почав розповідати, вражений поведінкою колеги, що свого часу на зоні

в'язні збирали гроші, щоби підкупити портухаїв і передати на волю статті Чорновола, які публікували за кордоном, а гонорари складалися в діаспорі в банк на його рахунок і жодного разу і копійчини не було перепроваджено в Україну чи на УГС, чи на інші потреби, хоча була вже така можливість завдяки тим, хто приїжджав до Львова. «Він такий жадібний до грошей, що продав би рідну маму», – сказав Богдан Горинь. Я процитував дослівно слова голови УГС, сказані ним у жовтні 1989 року, щоби читачі зрозуміли одну з причин трагедії Чорновола.

Любов до грошей властива багатьом людям. Марк Твен в одній із повістей описував, як один чолов'яга звабив ціле містечко фальшивими штамповками, які видавав за золоті злитки. Всі пересварилися, а він, радий, зник.

Про любов Чорновола до грошей свідчить ще такий факт. Якось під час виборчої кампанії до Верховної Ради по Городоцько-Мостиському округу ми, тобто рухівці, проводили агітацію за Геля в селищі Мшана, після Водохреща. У розмові з паном Рудим, господарем, який нас гостинно прийняв, Іван Гель поскаржився, що не може повноцінно проводити передвиборчу агітацію, бо є тільки одна легкова машина і не вистарчає грошей на бензин і щоби хоч інколи нагодувати агітаторів, хоч канапками, бо вони цілими днями мотаються по районах, агітуючи за нього. А от В'ячеслав має спонсорські кошти, та не поділиться, бо шкодує. А якби так йому не допомогти, то пам'ятав би вік. А комсомольці Тараса Стецьківа гасають по селах, оббріхуючи Геля, що він поляк і католик.

Гель таки програє вибори Стецьківу. Але жадібність Чорновола до грошей, як він сказав, виною тут не була. Люди Стецьківа мали можливість використовувати владний комуністичний ресурс і вплив, бо в той час ще мали владу. А на рахунок жадібності до грошей, то Гель також не був святий. Пізніше, вже будучи першим заступником Чорновола, а потім при Миколі Гориню, він, керуючи більше шести років відділом області і Фондом допомоги в'язням і репресованим, аж ніяк не проявляв щедрості в допомозі. Репресовані часто скаржилися на нього. Але цього не описуватиму, залишу на його совісті, хоча, на жаль, Івана Геля вже з нами немає.

Далі подам текст моєї розмови з Д.Футорським, який був наближеним до Чорновола і багато чого знав про його справи.

Але повернемося до справи Бойчишина. Після його зникнення силовики, не маючи в наявності ні мотивів, ні жодних припущень чи версій, влаштували цілодобове стеження за його сім'єю, особливо за сином Романом, і за дружиною, і, думаю, за донькою також. Син учився в Греко-католицькому ліцеї, був відмінником. По закінченні його навчання на захисті диплому батько не засвітився. У червні, після захисту, юний, енергійний Роман загинув через, як на мене, фантасмагоричний збіг обставин, а може то був і не збіг, а робота спецслужб. Так думали і дружина Михайла, і його друзі. Роман їхав мотоциклом, таким невеличким, і ніби порушив правила дорожнього руху. «Бдітєлі» порядку кинулися його переслідувати. Десь у кінці нинішнього проспекту Чорновола його притиснуть на повороті до бордюру. Чомусь у мотоциклі трісне ланцюг. Роман спробує, зменшивши швидкість, переднє колесо закинути на бордюр, щоб утекти від переслідувачів, впаде, вдариться головою і загине. Виникає підозра, чому так напористо переслідували хлопця? За його загибель ніхто не відповів і не був покараний. Чи може навмисно це зробили, щоб засвітився Михайло, бо була підозра, що він живий, що з якоїсь причини інспірував своє зникнення. Може згріб гроші і зник?

Наш побратим Всеволод Іськів організовував похорон Романа, допомагаючи пані Любі, яка вже була інвалідом у візочку. Всеволод, оглянувши розірваний ланцюг мотоцикла, вгледів, що в ланці розриву була деформована щічка всередину, як при ударі, при розриві такого бути не повинно. Тому колеги зробили висновок, що те, що сталося з Романом, було кимось сплановане. Хлопець загинув ні за що, ні про що. А Михайло, ясна річ, не засвітився. Напевно, хтось навмисно пошкодив ланцюг, щоби після ушкодження чи загибелі сина батько якимсь чином дався чути.

1994 рік для мене виявився дуже важким. У квітні на Тернопільщині, в селі Козівка в родинній хаті помре моя тітонька Михайлина-Ольга, татова рідна сестра. Ще не встигнемо поховати її, як прийде телеграма, що померла моя мама. У червні,

за кілька днів до виборів в обласну раду помирає батько. Я отримую запалення правої легені, потрапивши у час похорону у зливу. Мені вже було не до виборів. Вирішив залишити громадсько-політичну діяльність, але коли вийшов із лікарні, то довідався від колеги Степана Хмари, який вдруге став депутатом парламенту, що до Львова з Чернівців перевели заступником начальника міліції області мента, який у Чернівцях керував затриманням як артистів, так і активістів – шанувальників Володимира Івасюка. Той начальник ментів навіть організував там побиття людей у час проведення першого пісенного фестивалю «Червона рута» у вересні 1989 року. Тоді я керував там львівським десантом. І тепер не зміг залишитися поза боротьбою, знову вийшов «на барикади», зі ще більшою завзятістю. Ми створили команду, яка трусила владу, ментів, гебістів. Ми вигнали з посад по черзі трьох генералів – начальників міліції області і ще з десяток функціонерів, узялися за Дурдинця, Кравченка, Ворсінова – генпрокурора. З командою співпрацював Степан Хмара, залучаючи депутатів парламенту другого скликання Григорія Омельченка, Єрмака, Юрія Кармазіна, Василя Червонія, Івана Плюща до вирішення питань, як громадських, так і політичних, які ініціювала і висвітлювала наша команда. Ми піднімали актуальні проблеми, що виникали повсякчас, які бачила громада, а влада, центральна і місцева, не хотіла реагувати на них.

Десь на початку вересня 1994 року на площі Соборній я зустрів В'ячеслава Максимовича, який йшов в обласний суд із якогось питання і зробив вигляд, що мене не бачить. Я пішов до нього навперейми, ми сухо привіталися, не подаючи один одному руки, він сказав, що спішить, тому, йдучи поруч із ним, я коротко розповів про нашу команду і попросив по можливості долучатися до вирішення питань, що є поточними, але актуальними як по міліції, по прокуратурі, сказав, що напрацьовані матеріали частково скидаємо на Степана Хмару. Він зупинився, глянув на мене, його аж покоробило, невдоволено засопів. Я навіть пошкодував, що назвав прізвище Хмари і, щоб відволікти його від щойно сказаного, запитав, чи відомо йому, що загинув Бойчишина син. Він відповів, що йому відомо, що то був

нещасний випадок. Я мовив, що воно виглядає не зовсім так, але списали на нещасний випадок і ніхто не зацікавлений це розслідувати, як і зникнення Михайла, але це дві сторони однієї медалі. Знаючи швидкий розум Чорновола і можливу його реакцію на пряме запитання про гроші партії, які ділив скарбник Бойчишин, щоби вивідати більше інформації про спонсорування партії через посередництво одеського клану жидочків, я вирішив схитрувати і сказав, що при останній зустрічі за місяць до зникнення Михайло казав, що хтось спонсорував, чи дав кредит на організацію, величеньку суму грошей, які треба би повернути, але це зробити в даній ситуації неможливо. То може це стало причиною зникнення Михайла? Може хтось тримає його як заручника або він сам згріб бабки і зник? Чорновіл сказав, що багато хто спонсорує організацію, але що комусь потрібно повертати кошти він не казав, хоч це питання було на ньому, він контролював фінанси організації. Ми якраз дійшли до входу в обласний суд і зупинилися. Він дивився на мене, ніби намагаючись збагнути, що мені відомо і що ще мені казав Михайло. Але запитання з його вуст не прозвучало. Злегка зам'явшись, він сказав: «Петрику, не вмішуйся в справи, які не знаєш і тебе не стосуються. Самі розберемося. Ти не перший і не останній, хто цим цікавиться, таких мудрих вже є, задовбали своїми здогадками і гіпотезами, а стосовно Бойчишина, він як зник, так і появиться». Думаю, Чорновіл знав про проблему з грошима, але зробив вигляд, що не знає.

– Пане В'ячеславе, щось мало віриться, що він появиться, бо в час останньої зустрічі він дещо розповів мені і з його поведінки було зрозуміло, що підозрював про небезпеку. У минулому скликанні ви ще піднімали питання про зникнення Михайла і не тільки в парламенті, а цього скликання вже третій місяць ні депутатського запиту, ні жодного запиту до Кравченка чи до СБУ. Зрозуміло, в серпні була парламентська відпустка. Я думаю, що напевно і ви в небезпеці як перша особа організації.

Останні слова я сказав йому вслід, бо він махнув рукою і буркнув хриплим голосом: «Не дочекаєтесь». Потім Чорновіл, усміхаючись, відкрив двері обласного суду і зник за ними.

Десь восени наступного року ми побачилися випадково в аеропорту, коли приїхали з колегою Павлом Барнацьким зустрічати Хмару з Києва, який прилітав кожної п'ятниці і ми їхали до нас у штаб на вул. Вороного, 4. Ми привіталися з Чорноволом, здалеку помахали руками, бо він біг до легковика, яким приїхали його зустрічати. Я подумав, що, слава Богу, йому пощастило, на відміну від Михайла, та я помилявся.

Хоча я багато повоював із В'ячеславом Максимовичем як депутат облради, але це було з принципових питань федералізації, люстрації, кадрової політики, проти перетворення Руху в партію, але ніколи не переходив межу морального чи особистого і завжди підтримував його в складних ситуаціях, діяв проти його ворогів, як міг, застерігав про небезпеку, хоча нічиїх порад він не дослухався, може тому й сталася ця непоправна трагедія.

Пам'ятаю той день, як сьогодні. Зранку моя дружина пішла в церкву, мій син Олег – в оперний театр на репетицію, а я готував собі чай і канапки. Задзвонив телефон, я підняв слухавку. Тихо. І раптом голос Всеволода Іськіва:

– Знаєш, загинув Чорновіл.

І знову тиша. Я був ошелешений, не вірилося. Я перепитав:

– Коли загинув?

Всеволод сказав, що ввечері попереднього дня десь під Києвом. Ніби перед їхньою машиною розверталася вантажівка з причепом. Вони влетіли в проміжок між машиною і причепом. Більше він нічого не відав. Я ввімкнув телевізор, у новинах сказали, що загинув В'ячеслав Чорновіл, передали де і коли, більше нічого. Я знав, що водій В'ячеслава Максимовича професійний гонщик, отже їздить швидко. Напевно це й використали виконавці аварії. Постало запитання, хто замовник. Я перетелефонував Всеволоду і сказав, що це схоже на вбивство. Він відповів, що в тому не сумнівається. Я почав збирати різну інформацію, аналізував її, співставляв факти.

Аналізуючи події, обрання депутатів від партії «Рух» у парламент, враховуючи як політичні, так і фінансові складові,

можна було зробити деякі висновки і припущення. Вільна економічна зона в Одесі не відбулася, а гроші на партію пішли. І це, думаю, перший мотив зникнення Бойчишина і загибелі Чорновола, але, може, не головний, бо що таке для мафії якийсь мільйон доларів, коли є повно методів компенсувати втрату? Досить того, що прибрали Михайла, тож навіщо вбивати такого авторитетного лідера, а не спробувати його використовувати в певних інтересах і не тільки як впливового політика, а й лобіста в парламенті. Тож напевно щось не спрацювало, або ж виникла серйозна причина з ним розправитися.

Якось за два тижні до трагедії мені приснився химерний сон. Я прокинувся посеред ночі і до ранку вже не міг заснути. Сон снився з четверга на п'ятницю, а моя мати, яка вміла розгадувати сни, казала, що в ніч з четверга на п'ятницю вони часто збуваються. Хто це читатиме, то подумає, що тут такі серйозні справи, а він про якийсь там сон. Але в кого подібне не траплялося, той хай не вірить. Снилося мені, що йду пішки до Києва, проминув Житомир. По два боки від дороги – зелені луки, пасовища, де вдалині пасеться худоба. Раптом повз мене промчала вантажівка з причепом, а в кузові машини троє людей вовтузяться. Раптом на ходу з машини зістрибнув великий, білий, як сніг, баран і побіг по зеленому пасовищу, за ним услід погналися двоє, зістрибнувши з машини, зловили його, а він пручався, намагаючись вирватися. І тут до них підбіг третій, витягнув із-за халяви великий ніж. Я зрозумів, що вони хочуть зарізати барана, побіг до них, але не встиг, як той перерізав барану горло. Баран вирвався і побіг, голова теліпалася на шиї, звідки цабеніла кров, поливаючи зелену траву. Я підбіг і запитав, навіщо вони це зробили. Той, який тримав ніж, забризканий кров'ю, російською мовою сказав, що баран був уже старий. Я сказав, що він такий великий, можна би було взяти його сім'я або ж ДНК, щоби виростити таких, як він, зараз наука дозволяє це зробити. А незнайомець відповів, що не потрібна їм наука чи ДНК і, показавши пальцем на двох малих сірих баранців, які паслися неподалік, далі російською мовив, що то діти того білого, що вже лежав, сіпаючись у конвульсіях.

Я спитав, хіба вони не знають, що той великий білий баран є лідером і веде за собою отару. Вони засміялися, другий показав на третього, що їхній лідер баран, і тут той миттю перетворився на барана. Я запитав, чому він червоний, а не білий. Другий запитав мене, яка мені «на хрєн разніца, какой нада, такой будєт, нє ето главноє». І враз він знову став людиною, але з лиця не таким, як був раніше. Я почав вдивлятися в його лице і побачив, що в нього на лиці чорна маска і розірвана нижня губа. Я запитав, що в нього з губою. Той, що з ножем відповів, що то спеціальна пластична операція, щоби його не впізнавали, щоби я про це нікому не розповідав і пригрозив ножем, що був у крові. Я відповів, що вже забув, що бачив. Вони полізли на машину і поїхали. А я почав згадувати, де я його міг бачити і не міг у сні згадати. Я поглянув туди, де лежав білий баран і побачив людей, які були одягнуті, як жерці. Вони клали на ноші вже не барана, а людину, щоби спалити на вогні, що горів неподалік. Тут один із жерців побачив мене і кинувся бігти до мене, розмахуючи якоюсь бойовою сокирою, я кинувся тікати, але чомусь виявився в нього за спиною. На цьому я прокинувся й почав думати, що той сон означає. Було тривожно і не по собі, відчував, щось може статися, тому попередив дружину і сина, щоби остерігалися якихось недобрих людей, щоби береглися. Ще два чи три дні цей кошмар не виходив мені з голови. А зараз, після загибелі В'ячеслава, я зрозумів, що означав сон, якого я не зміг прочитати.

Білий великий баран у сні, якого вбивають троє, то Чорновіл, а червоний баран, що перетворюється на людину, то, напевно, Удовенко, жерці – замовники вбивства і ті, хто розслідуватимуть справу. Жрець, який бігтиме на мене з сокирою, то ймовірно Панамаренко, який знає про вбивство більше, ніж говорить і, можливо, є в змові з Удовенком, який був керівником совєтських посольств у світі, а отже одним із резидентів совєтських розвідок, точніше, шпигунської системи, а в цих спецслужб колишніх не буває і вони або діють, згідно з правилами, або мертві, як Литвиненко в Лондоні, Олександр Ємець у Києві. Тому Удовенко, не дивлячись, що був депутатом укра-

їнського парламенту, куди його завів за списком партії «Рух» Чорновіл, залишився агентом Кремля і змушений був продовжувати грати за їхніми правилами, їм служити і виконувати їхні вказівки. Саме кремлівські спецслужби разом із мафіозними кланами Москви, Донецька, Одеси були зацікавлені в ліквідації Чорновола як лідера національно-демократичних перетворень в Україні, чого не хотів допустити Кремль. Удовенко виконував їхню волю. Відразу ж після загибелі Чорновола він всівся у крісло керівника найвпливовішої на той час організації, отже він також був зацікавлений.

А ситуація в Україні складалася наступним чином. Як я вже попередньо писав, у час першого перебування при владі Кучми на посаді Президента почали рости роги українських олігархічних кланів, які паслися на нафтовій і газовій трубах, підпорядковували економіку України волі Москви. Оборонна промисловість України також працювала на Росію і контролювалася Москвою. Все, що виготовляла українська оборонка, перепродувала Москва. Вся українська бізнесова наволоч: ахметови, пінчуки, боголюбови, суркіси, коломойські, фірташі, навіть Лазаренко і Юля Тимошкіна були пов'язані з нелегальним і тіньовим російським бізнесом, варили бабки, пильнуючи свої інтереси, ігноруючи проблеми держави, створювали і поглиблювали суспільну і політичну кризу, руйнуючи разом із Кучмою державну стратегію, економіку, армію.

У 1999 році на посаду Президента, крім Кучми, на другий термін, попруть Плющ, Мороз, Литвин, Симоненко, Вітренко, Богословська. А Чорновіл висуне Удовенка і, передбачаючи, що в нього немає шансів, і щоб не пройшов голова компартії Петя Симоненко, зустрінеться з Кучмою, не обіцяючи йому підтримку, але пообіцяє не балотуватися, ще про що домовлялися, невідомо. Але Кучма не вірить Чорноволу. В той же час Богдан Бойко творитиме свою партію, розколюючи Рух. Той виродок назве партію «Рух за об'єднання», висуне і свою кандидатуру на посаду Президента. Поїде глуздом і Юрко Костенко, роздираючи голоси національно-демократичного електорату, він також попре у Президенти.

Як я вже сказав, Чорновіл, роблячи чергову помилку, від партії «Рух» висуне Удовенка, якого зробить своїм заступником. Як могло статися, що у Чорновола, який пройшов табори ГУЛАГу, відняло розум? Чи може він виконував якісь зобов'язання, як стверджувалося в одному американському україномовному журналі, який привезли зі США. Стверджувалося, що Владімір Московка, депутат парламенту, був членом масонської ложі, координатором по Сходу України, а Чорновіл по Західній Україні. Ложа називалася «Спас-66», яку очолював Андрей Сахаров, а по його смерті, Єлєна Бонар, дружина Сахарова. Саме вони відстоювали права дисидентів. Коли ми з Олегом Вітовичем у приватній розмові запитали В'ячеслава Максимовича про це і показали статтю у виданні зі Штатів, він, культурно пробігши матеріал очима, віддав його мені і відмовчався. Ми це питання як депутатський запит внесли на сесію в різне. Тоді Чорновіл, червоніючи і плутаючись, заперечив написане, сказав, що то «утка», яку зловмисники склепали на нього. На тому і стало. Але було ще щось, що не давалося поясненню, навіщо то американцям, щоби його дискредитувати, бо у США масонство то невід'ємна частина політики.

Навколо Чорновола намотався клубок, який неможливо було розплутати. І все ж чому аж через п'ять років після зникнення Бойчишина знищили лідера Чорновола, який був мотив? Гроші та ще щось подібне спричинили би чисто кримінальний резонанс, тому це вбивство підвели під вибори Президента. Росію, звичайно, більше задовольняв Петя Симоненко, лідер компартії, але і Кучма був їм не ворог. Тож на цих двох і ставив Кремль.

Хто ж був виконавцем убивства? Замовник гіпотетично і реально Кремль і мафія, яку він тримав під контролем, отже і виконавці їхні. Може про них навіть знав Кучма, що не виключено. У Кучми був Кравченко Юра, який тримав банду перевертнів у погонах, якою заправляв Пукач і чи лише її, чи може ще щось серйозніше, пов'язане зі спецслужбами, що були зорієнтовані на Кремль. Банда Пукача зможе знищити Георгія Гонгадзе і ще декого, але такої операції з перекриттям траси

раптово вантажівкою з причепом, навантаженим зерном, то вже інший пілотаж.

З оприлюдненої інформації про аварію стало відомо, що після зборів у Кіровограді дві легкові швидкісні машини виїхали на Київ. У одній машині водій був професійний гонщик Павлів, там сиділи Чорновіл і Панамаренко. І в другій машині водій, думаю, був не лох, пасажири Удовенко на кличку Удав і ще хтось, то не суттєво. Десь у дорозі обидві машини зупинилися, може комусь треба було до вітру. І тут Удовенко пересідає в машину до Чорновола поспілкуватися, а я думаю, що дещо проконтролювати, може, чи водій жене на хорошій швидкості, бо швидкість у цій справі головне. За шість хвилин до аварії Удав зупиняє Павліва і знову пересідає в свою машину, дає команду «фас», а своєму водію наказує зменшити швидкість, щоби не наразитися на небезпеку і випадково не обігнати машину Чорновола і самому не влетіти в пастку. Коли їдуть командою, то водії стараються тримати один одного в полі зору. Чому тут не було дотримано цього принципу? Якби трималися в полі зору, то Удав побачив би аварію. Те, що кастетом добивали Чорновола, як твердив Тарасик, Удав мав би бачити. Отже, сталося вбивство. І сперечатися про те, що було причиною, політика чи гроші, не варто. Думаю, що одне та інше. Не знаю висновків слідства, а ті, хто його здійснював, покриватимуть убивць, яких ніколи «не знайдуть», як і замовників. Крайнім звичайно намалюють водія, який розвертав вантажівку на швидкісній дорозі і спричинив аварію, його пожурять і для початку заведуть справу, а потім виправдають. Справжні вбивці йому пригрозять або куплять його, може вколять йому якийсь допінг, а потім приберуть як небажаного свідка трагедії.

Тепер виникає купа запитань. Наприклад, чи досліджували слідчі можливість встановлення маячка в Кіровограді на машину Чорновола, щоби контролювати її рух і місце знаходження, щоби скорегувати розворот машини з причепом? Щоби машина Чорновола потрапила в пастку, час треба було вивірити до 10 секунд. Або ж корегував Удав чи той, хто сидів у машині з Чорноволом за секунди до удару, залігши за передні-

ми кріслами на дно машини. Відомо, що дронів не було, щоби скорегувати цю аварію, тож це робили «свої». За шість хвилин, відколи Удав покинув машину Чорновола, будь-який лихач міг її обігнати. А ще те, що Панамаренко, якби сидів ззаду на кріслі, при ударі влетів би у вітрове скло або, як мінімум, вилетів би вперед і невідомо, чи залишився би живим. Навіщо було лягати на задні місця, якщо до Києва було рукою подати? Отже, він ліг, бо щось таки знав, його інструктували. Хоча, звичайно, він ризикував. Якщо доведуть мені, що це не так, готовий вибачитися перед тим, який вижив. А якщо Удав був його босом? Ще одне. На той час уже були у використанні мобільні телефони, що давало можливість корегувати аварію до секунд. Чому Удовенко не доїхав до Києва у машині разом із Чорноволом і вже в Києві не пересів у свою машину? Значить, він усе знав. І чому його машина відстала від першої, що дало час виконавцям злочину. Чому, як стверджують, зокрема прокурор Микола Голомша, після зіткнення Чорновола добивали кастетом? Якщо це так, то як встигли би це зробити, коли різниця в русі машин мала би бути до 30 секунд. Чому проміжок у русі між двома машинами був такий, що вбивця, який орудував кастетом, встиг зробити свою чорну справу? Він під'їхав і втік непоміченим із місця аварії, а на це потрібен був час. Удовенко мав би щось бачити. А може не хотів бачити? Не знаю деталей, може того з кастетом і не було, бо коли би він добивав Чорновола, як стверджує син Тарас Чорновіл, то чому не добив головного свідка Панамаренка? Адже відкрити задні дверцята машини і нанести смертельний удар то справа п'яти секунд. Хтось не вірить, що Панамаренко був людиною Удовенка? А що повинен був робити Панамаренко? Правильно, покривати шефа в час слідства і далі. Звичайно, мені жаль козацюру, який міг загинути, але, очевидно, мавр мав зробити свою справу.

Я постійно думатиму про те, що сталося, бо ще раніше передбачав, що щось може трапитися, прокручував у думках варіанти трагедії, хто до цього причетний. Іноді я навіть уночі не міг заснути, мало бракувало до нав'язливих думок. Хто і знову хто винен у цьому вбивстві? От і подумав, що колись,

років 15-20 тому, займався серйозно медитацією, сеансами парапсихології, екстрасенсорикою, тому попробував поновити сеанси, щоби знайти відповіді на ці запитання і хоча би якось заспокоїти рій думок. Я був переконаний, що ця трагедія є продовженням справи зі зникненням Бойчишина. Ці думки доводили мене до безсоння, аж поки не відновив сеансів екстрасенсорики. У перший день спроба проведення двох сеансів була марною. Пізніше я зрозумів, що не очистив голову і серце від поточних проблем, думок, емоцій. Тому, щоби не відволікатися на інші проблеми, я на два дні вимкнув телефон і не виходив із дому, не вмикав телевізор. Сидів і систематизував свої записи, спогади, поезію і графічні твори, які виконав ще в совєтські часи. І тільки третього дня вирішив провести сеанс медитації і екстрасенсорики, щоби «прочитати», що і як сталося. Наступні два сеанси другого дня повторили картинки, як у фільмі, в однаковій послідовності. Я розумів, що через довгу перерву, близько 12 років, відколи полишив сеанси, не отримаю результату швидко. Перша картинка: дорога і п'ять постатей, чотири природні, а одна більша за інші, огрядніша, дуже темна. Ймовірно, дорога з Києва в Кіровоград. Друга картинка: зустріч із кількома людьми, серед яких друга темна постать, менша, дрібніша. При зустрічі темні постаті триматимуться на відстані. Третя картинка: якесь зібрання, невелике застілля, дрібна темна постать іде на контакт із двома чи трьома людьми, зближається з другою темною фігурою. Після цього кілька разів то зникає, то появляється. Ймовірно відлучалася, щоби телефонувати комусь. Одна постать постійно виділятиметься поміж усіх, думаю, то Чорновіл. Четверта картинка: бензозаправка, неподалік зупиняється позашляховик, який поїде слідом, не заправляючись. Напевно, спостерігали за машиною Чорновола. П'ята картинка: темна огрядна постать підходить до кількох людей. Бачу, що вони стоять поруч із прірвою. Я біжу, щоб їм сказати, щоби відійшли і не можу добігти, бо біжу на місці, а в той момент із прірви виповзає якась почвара, чи то щур, чи то жаба. Я кричу, щоб оглянулися, але звук зникає. Нарешті один повертається і я бачу лице Чорновола дуже

виразно. Він, сміючись, хоче копнути почвару, але вона враз щезає. Шоста картинка: від прірви рушає машина, а на її даху ця почвара, але менша від тої, яку хотів копнути Чорновіл. За кермом Чорновіл. Бачу, що якийсь мужчина наздогнав машину, що рушала і заліз у заднє вікно. То був другий. Я, знаючи, що буває роздвоєння особистості, почав кричати, що на даху почвара. Я побачив, що Чорновіл уже сидить на місці пасажира, а за кермом невідомий чоловік, який кермує ногами. Я кричу, що попереду стіна і бачу стіну з низькою брамою, що звужується. А він каже, що ми її об'їдемо справа. В ту мить Чорновіл хапає кермо лівою рукою, зі страху і ми влітаємо в браму. В темноті я відчув, що в мене мокрі і липкі руки, подумав, що то кров і що потрібно йти кудись знайти струмок, щоби помити руки. Сьома картинка: йду ніби до струмка, але вже Києвом, з боку Софійської площі в бік університету йде похоронна процесія. Попереду якийсь вусатий, подібний на Шевченка, несе хрест, а по ліву сторону йде пританцьовуючи в масці якийсь чоловік, в якому я впізнав ту меншу темну постать, яка була в Кіровограді, а за ними багато людей і також у масках. Я запитав одного, кого ховають і чому в масках. Він відповів, що ховають не одного, а двох. Перший гріб несуть далеко попереду. І як я його не бачив? І що на Байкове кладовище пропускають тільки в масках, що там охорона має когось затримати. Зі мною порівнялися ті, які несли труну чорного кольору, де по боках було вирізьблено білосніжний напис: «В.Чорновіл». Я подумав, що перший гріб попереду то Бойчишин. Я почав міркувати, де взяти маску. Зразу за гробом йшла жінка, яку з боків підтримували дві темні постаті, ті, які були в Кіровограді, одна згорблена огрядна, друга менша. Я подумав, як він може йти пританцьовуючи попереду і одночасно за гробом. Я став у колону процесії і поглянув на тих, які йшли. Вони були в кольорових масках, як на маскараді. Восьма картинка: при вході на цвинтар по обидва боки стоять двоє, перед якими всі показують лице. Я зрозумів, що без маски мене не пустять. Тут до мене підійшов чоловік, витягнув зі свого вуха маску і простягнув мені. Я взяв маску і спробував її одягнути, але в

мене в руках вона перетворилася на білосніжного голуба. Голуб випурхнув у мене з рук і полетів на початок процесії, що вже йшла цвинтарем. Я збагнув, що то його душа. Чому вона вилетіла з моїх рук? Тож поглянув на того, який дав мені маску, почав вдивлятися в його лице, він зняв маску, переді мною стояв Бойчишин. Я запитав, де це він пропадав, стільки часу не давався чути. А він приклав палець собі до губів, даючи зрозуміти, щоб я мовчав і показав у бік огрядної темної постаті, яка в чорній масці спостерігала за нами. Я запитав жестом, мімікою лиця, хто це. Він прошепотів, що це Удав, узяв мене під лікоть і повів у бокову алею. Дев'ята картинка: ми зупинилися, бо попереду були три хрести, високі, аж до хмар. Я почав вдивлятися, де там горизонтальна перекладина хреста і побачив, що від неї відходять гілочки з зеленими листочками, тож дуже здивувався. Глянув, де стояв Михайло, але там його не було. Я почав читати вирізьблений напис на хресті «Василь Стус». Подумав, що обабіч Олекса Тихий і Юрій Литвин. Помолившись, пішов шукати, де поховали Чорновола, бо не кинув грудку землі на прощання. Але могили не знайшов. Десята картинка: суцільна темнота.

Вийшовши з третього сеансу зі стану медитації, я ще довго приходив до тями. Попередні два рази, коли не так чітко повторювалося майже те саме, тривало в часі менше, тому й виходив зі стану медитації легше. Потім два дні був сам не свій. Тому вирішив припинити і не повторювати сеансів. Лиця мертвого Чорновола я не бачив і не намагався побачити. Всі постаті в час сеансів бачив так, як описав. До цього моменту я більше 12 років не займався сеансами медитації, тому починав з острахом. Будучи депутатом обласної ради, я кілька разів знімав стрес сеансами медитації після судових засідань, розборок з ментами чи владою, допомагало. Сеанси парапсихології не загрожують здоров'ю. Сеанси екстрасенсорики, спіритизму є небезпечними, бо можуть забирати енергію, здоров'я. Хто це практикує, в кінцевому результаті матиме проблеми і з психікою. Тому вирішив більше цього не робити. Картинки, які описував на окремих листочках, через якийсь час спалив. Тому

зараз усе відновив з пам'яті. Якщо хтось, читаючи ці рядки, не віритиме мені, то не треба, але хай запам'ятає три висновки, до яких я прийшов. Перше, Удовенко знав про замах на Чорновола і знав замовників особисто. Друге, зникнення М.Бойчишина і вбивство В.Чорновола пов'язані між собою. Перший мотив це гроші, а потім і політика. Адже Бойчишин не був тою політичною фігурою, яку треба би було прибрати. Третє, Бойчишин не особливо приховував, що вони отримали солідну суму грошей на партію «Рух» взамін за якусь домовленість, а за яку відмовчувався, не хотів говорити, мені залишалося тільки здогадуватися, аналізуючи події і розмови з ним.

П.С. А зараз повернуся до сну, який приснився мені за два тижні до загибелі В'ячеслава Максимовича, який остаточно сповниться у 2004 році, в час виборів Ющенка Президентом.

Пам'ятаєте, коли всі патріоти підтримали Ющенка, два сини Чорновола Андрій і Тарасік пішли проти Ющенка, проти громади. А потім відбувся Майдан. Попередньо в моєму сні, коли я сказав тому, який стояв із закривавленим ножем, перерізавши шию білому барану, що він даремно це зробив, бо від нього ще можна би було мати гарне потомство, той показав на двох сіреньких баранчиків, що паслися неподалік, сказав, що то діти цього великого білого барана. Очевидно, що вони символізували синів Чорновола Андрія і Тараса. Не знаю мотивів, чому Андрій балотувався на посаду Президента проти Ющенка і тим самим відтягував голоси. А ось Тарас спочатку був у «Нашій Україні» в команді Ющенка, а потім переповз до Януковича. Що за котяра пробігла між ними? Поговорювали, що нібито коли Ющенко був прем'єром, то Тарасик із усілякими дрібницями забігав до нього і якось, коли прем'єр мав із кимось конфіденційну розмову, хотів потрапити в кабінет Юща, але той не прийняв депутата Тарасика, не впав перед ним на коліна, тому Тарасик поліз у пляшку, точніше в пузир і став координатором команди Януковича не тільки на Львівщині, а й в цілій Галичині. І коли прихильники проводили передвиборний мітинг за Янука у Львові і хтось приніс до пам'ятника Т.Г.Шевченка, де відбувалося дійство, кошик із квітами і синьо-жовтою великою

стрічкою, то Тарасик оскаженів, кинувся викидати квіти і рвати стрічку, що символізувала державний прапор.

А в Івано-Франківську, коли студент Романюк влучив у Януковича курячим яйцем і той з переляку впав, Тарасик на каналах в ефірі верещав, що то був камінь, а не яйце. Потім коли він «обкакається» як депутат парламенту у фракції Янука, буде виправдовуватися. То ж якою треба бути наволоччю, щоби, коли був перший Майдан за Ющенка, лизати дупу ворогові, який доведе на другому Майдані до розстрілів, де буде більше сотні жертв. І цей «сірий баранець» ще бавиться у «великого політолога» після смертей наших патріотів, які віддано стали на захист честі і гідності нашого народу і держави. Це він, і такі, як він, винні у тому, що триває війна на Донбасі.

Запитайте Тараса, чому він прилип до банди Януковича, хіба не знав, що може ця тусовка мала опосередковане відношення до загибелі його батька? Чому пристав до ворогів України і ворогів тих ідеалів, за які бореться наш народ? Забув, бо пам'ять коротка і замість того, щоб як депутат добиватися з'ясування винних у загибелі батька, поліз прислуговувати ворогам. Яка ницість і мерзенність! Вирішив підзаробити на біді.

Я описую все це, щоби читачі могли зрозуміти психологію суспільних стосунків того періоду нашої боротьби, наших дій і проблем, які стояли перед нами, процесів, що відбувалися. Намагаючись бути точним у датах, подіях, діалогах, я прагну відобразити ту атмосферу, що панувала в суспільстві, між організаціями, їхніми лідерами, показати їхні характери якомога об'єктивніше, починаючи від 1989 року.

Ось що казав Михайло Осадчий у червні 1992 року, аналізуючи політичну ситуацію:

– Між шістдесятниками не було повної єдності і на зорі. Тим більше не буде і тепер. Лук'яненко і Хмара не погодяться на лідерство Чорновола, бо вважають, що в нього диктаторські замашки. І я думаю, що так воно і є. Вони розуміють, що він має великий вплив на маси, але не довіряють, куди він може повести, враховуючи його схильність до федералізації України. Він добре володіє пропагандою, усвідомлює це і не випустить

можливості поставити опонентів у стійло і навіть покепкувати з них. І не віддасть булаву за жодних обставин.

Я поцікавився, як Горині до цього ставляться, бо позиція Григорія Приходька відома.

Михайло Осадчий сказав:

– Григорій вважає, так як і я, що потрібно рахуватися з іншими і не брати їх під ноги. Ми не проти лідерства Чорновола, хоча він недолюблює Григорія за його прямоту і принциповість, а мене вважає мало не сексотом, бо я не дав знищити себе, як Стус. Убили мого брата, побили маму мало не до смерті. Я з карцера не вилізав, але витримав.

А що стосується Горинів, Михайла та Богдана, то вони трудяги і не б'ються за булаву, і з Чорноволом конфліктів не мають, хоча у них своя позиція.

Про В.Чорновола я мав розмову і з Дарком Футорським. Три дні по тому, як ми відсвяткували день народження Дарка, проходячи біля університету, я зайшов до нього. Він працював в Інституті перекваліфікації вчителів, що був створений при університеті тодішнім ректором Іваном Вакарчуком. Дарко очолив цей заклад. І коли через два десятки років конкурсною комісією був призначений інший керівник, то по суті керівною роботою продовжував займатися Дарко. Ми з ним були одними з найактивніших депутатів облради першого демократичного скликання при керуванні радою Чорноволом, з яким Дарко був у тісних стосунках, тому що брав активну участь у передвиборчому штабі.

Я запитав Дарка, чи не сів би він за перо і не описав події нашого депутатства в обласній раді, чи не розповів би про дії влади, бо знає більше від мене, адже був головою комісії з питань законності і права, членом президії, наближеним до вищого керівництва, був на коротку ногу з В'ячеславом Максимовичем. Дарко відповів:

– Я, якщо почну писати, то все, що ніби було білим, стане сірим або й чорним і наживу собі купу ворогів. Мене не зрозуміють, ще й осудять, бо чорного нам завжди вистарчало. Ніхто не був чистим чи святим, ні Гель, ні Давимука, ні Чорновіл. Тим

більше ті, кого він рекомендував, а ми голосували за них. Ліпше пиши ти, а чого не знаєш, я тобі розповім. Не переживай, я підтверджу все, що казатиму, а ти запишеш. Можемо починати просто зараз.

В офісі Дарка був молодик чи то з прикордонної служби чи з податкової, який здав екзамен. Я з ним познайомився і він пішов по пляшку наливки з вишні і закуску. А ми з Дарком, розговорившись, почали аналізувати політичну ситуацію в державі, що складалася, адже Янукович та його придворні розперезалися, почали й на Львівщині встановлювати свої порядки, здійснюючи «кришування», захоплення господарських об'єктів, спланували прихопити ринок «Південний», незважаючи на те, що засновник і головний власник ринку Петро Писарчук був у їхній фракції в парламенті. Вони обклали даниною всіх, кого тільки могли. Бо Писарчук знав, якщо не вступить у їхню команду, то все, що створив, збудував піде прахом, ринок «Південний» розграбують.

Між іншим ми згадали і Тарасика Чорновола, що був разом із нами депутатом облради, а зараз ліг під Януковича і його підстилку Ганю Герман-Стецiв, яку наші називали Золушкою, а в КГБ Терезою. Я запитав Дарка, чому В'ячеслав Максимович так заопікувався нею, водив її, як козу по базару. Той відповів, що Чорноволу потрібна була журналістка для висвітлення його роботи і матеріалів, і тоді спецслужби підсунули йому цю Ганю ще коли він у Гельсінкській Спілці створив УНВІС. А потім він порекомендував її на радіо «Свобода». Я запитав Дарка, чи Чорновіл знав, кого вона представляє? Дарко сказав, що знав, але йому це було вигідно. До того ж він, думаю, зі спецслужбами мав угоду. Старався по можливості використати все.

Я вже достатньо знав, щоби зробити певні висновки, але Дарій знав трохи більше. Я попросив його, так як ми однодумці, говорити відверто, без загадок. Тоді він натякнув, що в КГБ в нього є неофіційне джерело, звідки він має достатньо інформації про те, що діялося в той час, коли ми були депутатами, і не тільки, а задовго до того і після. Чорновіл був у них на підв'язці чи на гачку, тому й розставляв кадри за їхніми вка-

зівками. А перший його помічник Петька Лелик був капітаном чи навіть майором спецслужб. Після інциденту з Іваном Гелем в суді Залізничного району Чорновіл його прибирає з посади і на його місце ставить полковника Скобленка, також штатного працівника КГБ.

Я сказав Дарію, що до усунення П.Лелика причетний і я.

Було це так. Іван Гель на Фонд Шептицького виконавчим директором призначив Ореста Лосика, афериста, в якого після його затримання вилучили п'ять посвідчень, в тому числі посвідчення помічника Бориса Єльцина.

Якось я, проходячи повз Галицький ринок, побачив, як двоє активістів ходять і продають сигарети «Орбіта» по три карбованці за пачку. «Орбіта» тоді була в дефіциті. В магазинах, де вона коштувала сорок копійок за пачку, її не стало. Андрій Шурко мені сказав, що їм цигарки привозить чоловік машиною «Волга». І я вичислив того чоловіка. Ним виявився водій службової машини І.Геля, який як шофер облради працював і на Фонд Шептицького. Я взявся з'ясовувати, що ж діється. Виявилося, що Лосик за листом Геля від імені Фонду закупив у магазині неподалік Клумби, де через два роки вже стоятиме пам'ятник Т.Г.Шевченку, сигарет «Орбіта» на суму 40 тисяч рублів. Половину коробок запакував Гелю додому, решту завіз у Фонд. Так вони нахабно вирішили підзаробити, прикриваючись Шептицьким. Відслідкувавши, з якого магазину возять цигарки, я пішов до завідуючої, щоб усе з'ясувати (як член народного контролю від облради). Завідуюча магазину Стефанія Стефанівна показала мені лист за підписом Геля і суму в ньому на 40 тисяч рублів для Фонду, розповіла також, що Лосик хотів у неї в підсобному приміщенні тримати вісім пар жіночих чобіт, які як спонсорську допомогу взяв на взуттєвій фабриці «Прогрес» нібито для дружини Геля, щоби та вибрала собі дві пари, і ще запакував до неї на склад чотири комплекти збірної стінки, які привіз від Сірого з меблевого магазину, що на вулиці Любінській. Я їй порадив скоріше позбутися того добра, бо в неї магазин-гастроном. Вона сказала, що зараз же пошле до Лосика, який проживає в готелі «Дністер» в 318 номері, щоби

він забрав ці меблі, поки не наїхала ревізія. А я пішов до Чорновола, щоби повідомити йому цю новину. Чорновіл покликав помічника Петьку Лелика і попросив, щоб я розповів це йому, сказав, що то його особистий «гончий». Я відмовився, сказав, що Чорновіл уже все знає, то хай сам розповість своєму гончому, як я зрозумів, псу. Через два дні був затриманий Лосик, який виявився аферистом. Слідство тривало майже місяць, слідчі виявили перли його діяльності, що потягнули на кримінал.

Якось Чорновіл покликав мене до свого кабінету і попросив бути свідком у суді по цій справі. Я відмовився, мотивуючи тим, що тут замішаний Гель, а В'ячеслав Максимович сказав:

– Підеш свідчити, Петрику, бо цей негідник підставив нас, підставив демократичну владу. І чим він думав? Добре, що це не вирахували і не вхопили спецслужби, бо вони б це використали, щоб нас зганьбити.

Я був шокований принциповістю Чорновола і тим, що він сказав. Під тиском сказаного я погодився, але був невдоволений, що він доручив Лелику справу тримати на контролі, а з тим мені було не по дорозі. Хоч Іван і наламав дров, але чому гебістський шнурок має щось контролювати?

Наступного дня на Клумбі мене зустріла Стефанія Стефанівна і сказала, що її запросили в суд для ознайомлення зі справою, де листа за підписом Геля не було. Тому автоматично вона ставала крайньою, що відпустила стільки коробів цигарок. Звичайно, про зникнення цього листа подбали слідчі.

Я вирішив піти до голови суду Петра Федоровича Українця, який вів цю справу. Він прийняв мене, вислухавши мою інформацію. Я заявив, що особисто викрив цю аферу. Стефанія мені все розповіла і показала лист за підписом Івана Геля, бо думала, що робить благородну справу, щоби громада спорудила пам'ятник Андрею Шептицькому. Я попросив не висовувати їй звинувачення. Суддя взяв листок паперу, поклав переді мною і сказав, якщо так, то чи можу я відтворити підпис на тому листі. Я швидко відтворив підпис. Суддя взяв справу, витягнув з неї якийсь листок і почав порівнювати підписи.

Можливо то був лист за меблі або чоботи. Розірвавши листок, на якому я відтворив підпис Геля, він кинув його у смітник. Пожартував, що слідчі органи втратили такого цінного працівника в моєму лиці. Я відповів, що кримінальний світ втратив ще й ведмежатника, бо ще в школі для мене не було замка, якого я би не відкрив чи то зігнутим цвяхом, чи змайстрованою відмичкою. Якось у директора школи Неосяцького, де я вчився в Рясно-Руській школі, затраснулися двері. Прийшов учитель праці з цвяхотягом виламувати замок. Я це побачив і сказав, що не треба ламати дверей, я попробую їх відкрити. Пішов у шкільну майстерню, виклепав дві відмички зі сталистого дроту, поколупався ними хвилин десять у замку і відкрив двері. Не встиг я шустьнути в клас на урок англійської мови, де вчителька Бела Мойсеївна знала, чим я займався, коли це появився директор і покликав мене до свого кабінету. Він оглянув двері, поклацав замком, тоді конфіскував мої відмички і накивав пальцем. Директор запитав, де я того навчився. Я відповів, що бачив у селі на млині, коли затаскувалися двері, то мій батько клепав мельнику відмичку і той нею відкривав двері, бо ключ десь загубився. Директор покликав учителя праці і сказав йому, щоби поставив мені за чверть п'ятірку.

Я залишив кабінет судді. Після цього Стефанія проходила по справі як свідок.

У день суду, коли відбувалося вже друге слухання, мені зателефонував Петя Лелик і сказав, що мені треба прийти в суд, викликають як свідка. Я відповів, що постараюся. Тоді Петя передав трубку Чорноволу і той сам попросив мене піти в суд. Я погодився, але почав міркувати, як би то піти, але в суді участі не брати. Я подумав, що між Чорноволом і Гелем напевно пробіг котяра, В'ячеслав хоче прижучити Івана. А мені не варто між ними пхатися, бо свідка б'ють, як дідька. Потім вони знайдуть спільну мову, а я залишуся в дурнях. Я губився в здогадках, чому так сталося. Більше як через місяць Чорновіл обмовився про це. Я нехотячи був присутній при розмові Чорновола і Павла Скочія, який, думаю, також був на підв'язці у спецслужб, бо працював парторгом на якійсь кафедрі медін-

ституту. Отож, Чорновіл йому пожалівся, що Гель без його відома зняв із рахунку якусь суму з тих грошей, які громада зібрала на трансляцію сесій облради, ніби у свій Фонд на пам'ятник Андрею Шептицькому. Ці гроші потім зникнуть. А до того банківського рахунку доступ мали тільки вони двоє.

Я пішов у суд, як і обіцяв, але засідання відбувалося на третьому поверсі, а я зупинився на другому й почав прислухатися, що діється в коридорі на третьому поверсі. Вже вирішив іти геть, тільки ступив на сходи, як почулися жіночі крики, а через кілька секунд і чоловічі. Я прислухався і зрозумів, що кричить Гель, який сварився з Леликом. Звичайно, мені аж ніяк не хотілося свідчити проти Геля, тим більше в компанії з гебістом, якого більшість демократичних депутатів не любила, навіть ненавиділа за хамську поведінку, особливо, коли він, сидячи в кріслі, пер ноги на стіл.

Наступного дня Стефанія розповіла мені, що між Гелем і Леликом виникла бійка, що Іван ударив Лелика в лице і той упав. На той ґвалт вийшов суддя, який перервав слухання справи. Зчинився шкандаль.

Дарко Футорський усього цього не знав і уважно слухав мою розповідь, жодного разу не перебив. І коли я сказав, що через тиждень після цього інциденту, коли Лелик пожалівся Чорноволу, а Гель виклав свою версію скандалу, хоча Іван першим наніс удар Лелику, Чорновіл звільнив Лелика. А потім, зібравши сесію, усунув Геля з посади першого заступника, призначивши його керувати відділом репресованих, який ми створили. До того його очолював Балко. Першим заступником тоді обрали Миколу Гориня.

Дарій, глибоко вдихнувши, сказав:

– А я не знав, що ти приклався до того, що Іван злетів із посади, а натомість став Микола. Я здогадувався, що ротація не випадкова, що Іван щось вчудив і подумав, що це пов'язане з фінансами.

Я сказав, що він в принципі не помилився, і з грошима також. Але Чорновіл скоріше хотів посунути Геля, та не було причини, а тут випала така нагода.

Тоді Дарій сказав:

– Ти знаєш, що Чорновола знищили не за політику, а за великі гроші. До речі, Бойчишин пропав також через гроші. Ще коли я був біля нього, то помічав його тягу до грошей. Він хабара ніколи би не взяв, упаси Бог, але коли появлялися спонсори, то відщепити щось було нормально. Я був одним із керівників його виборчого штабу, все це бачив. Я був і керівником штабу Івана Вакарчука, коли той йшов до Верховної Ради Союзу в березні 1989 року, допомагав також Братуню, та у них була дещо інша атмосфера, там спонсорів не було, хоча Братуню допомагали фінансово деякі письменники, а також таємно дехто з торгівлі.

– Дарію, а чому Чорновіл із самого початку на різні посади розставляв колишніх і не хотів слухати жодних аргументів проти. Коли ми хотіли добитися люстрації, він просто збісився. Ти пам'ятаєш дискусії, які ми вели з цього приводу? То ти сказав, що Чорновіл не допустить жодної люстрації під жодним приводом ще тоді в коридорі, коли ми обговорювали це питання.

– Олеже, друже, зрозумій, якби ми почали серйозну люстрацію і розворушили би той термітник, узявшись за кадри, то невідомо, що би виплило. Він це знав і захищав не тільки себе, а й команду, яку привів. Бо люстрація вдарила би й по ньому, і по нас дуплетом. Знаєш, що дуплет часом сильніший.

– Дарку, та його можна було не світити.

– Олеже, будь мудрий. Коли косить коса, то чи лобода, чи кропива, чи будяк, все зітне, буде то раніше чи пізніше, не суттєво. Шила в мішку не сховаєш. Він усе порахував. З часом усе стане відомо, бо язики довгі, а вуха великі.

– Ну і що, нехай, ми все зрозуміли би. Яка проблема?

– Чорновіл із часом ставав незалежним впливовим лідером, а то їм було не потрібно, цього вони побоювалися. Ось і маєш ще одну причину того, що сталося.

– І що думаєш, вона головна?

– Ти що не розумієш, що він розставляв керівників за вказівкою знаєш яких служб і мав з ними домовленість, про яку

ми можемо тільки здогадуватися. Вони його обставили ще задовго до того, як ми обрали його головою, вони вели його. Так що тут усе не так просто. Влада, реальна влада належала їм, а ми, рада, була просто для профанації. Хочете прапор, най буде вам прапор, хочете тризуб, будь ласка, вперед, бавтеся в політику, а ми будемо ділити пиріг, робити бізнес, прихоплювати власність, дерибанити майно і бюджет, а вам туди ніззя. Ти думаєш, чому допустили до того, що розвалився Союз? Вони бачили, до чого йде і вирішили використати момент і нас у тому числі.

– Дарку, я думав над тим. Можливо, якщо би ми тут у свій час настирливіше подбали, щоби відшити від нього тих, хто тримав його «в обіймах», ту корисливу сволоту, недоброзичливців і холуїв, а в Києві також допомогли з оточенням, створивши свою команду, то не сталося би трагедії?

– Ти розумієш, то була би марна справа. Йому ніхто не смів вказувати, він нікого не слухав. Як мені відомо, люди з його оточення в партії не радили брати Удовенка. Але Чорновіл не слухав. Хоча думаю, що не все тут впиралося в нього і ще менше в політику. Бойчишин зник. І це не пов'язане з політикою, бо він був скарбник і керував секретаріатом і фінансами партії. Звичайно, під контролем Чорновола. Саме гроші були причиною зникнення Михайла. Він був, як і ми, депутатом, усе старався залагоджувати спокійно, мирно і, як мені відомо, не мав ворогів. А що там крутилося в Києві, то хто його знає. Але зникнення Михайла і загибель В'ячеслава пов'язані, невже ти не розумієш.

В'ячеслав комусь наступив на великий палець. То не зв'язане з політикою, ні з тодішніми президентськими виборами, бо в нього не було шансів обійти Кучму чи Симоненка і це всім було відомо. То навіщо було його вбивати? Він не загрожував системі і відпустив віжки… Мав домовленість із Кучмою, думаю проти Симоненка, бо відчував небезпеку для держави.

Щоб упевнитися в позиції Дарія, я запитав, чи не могла помста тягнутися ще з зони, хоча знав, що з зони так точно та нахабно не могли діяти. А Бойчишин до зони взагалі не мав

стосунку. А у Львові явних ворогів чи проблем у Чорновола не було. Та я хотів від Дарка почути конкретну версію загибелі нашого лідера.

– Олеже, загадок можна назбирати багато, але тут справа стосується фінансів, серйозних грошей і все. Хто як їх ділив і як використовував не знаю. От тобі головна причина. А звідки дув вітер невідомо ні мені, ні тобі, а тих, хто замовив убивство не дістануть, бо нитки тягнуться до Москви.

Мені так і не вдалося вивідати більш конкретну інформацію, пов'язану зі зникнення Михайла і загибеллю пана В'ячеслава. Але я думаю, що Дарко знав більше, ніж говорив, бо говорив дуже впевнено і беззаперечно.

Я почув від Дарія Футорського те, що сподівався почути, те, що висліджував доволі довго і вперто, іноді ризикуючи бути висміяним і отримати докори чи навіть осуд саме від тих, кому була байдужа доля Чорновола. І Дарко дав дозвіл на публікацію нашої розмови.

Якраз повернувся студент, який бігав по вишнівку, ми присіли до столика. Дарко сказав, що маємо вшанувати пам'ять про тих, кого вже немає з нами хвилиною мовчання і наливкою, щоб була їм легкою рідна земля.

Гроші – це диявольська сила, що здатна зруйнувати суспільні зв'язки, стосунки між друзями, близькими, рідними, зробити їх ворогами і навіть призвести до злочину.

П.С. У розмові Дарій видав цікавинку. Відомо, що Ганька Стецiв, по чоловікові Герман, прилобзалася до Януковича підстилкою і щось час від часу патякала в ефірі, а у вільний від депутатства час терла йому плечі і лизала щось нижче.

Ганька Стецiв-Герман свого часу втерлася в довіру до Степана Ількoвича Хмари, який казав, що вона наша людина.

Отже, зі слів Дарка, Ганька щось дзявкнула на Юльцю Тимошенко, яку в облраді ми називали Тімошкіною. Жінки побили горщики. А Юльця баба востра, пальця в рот не клади, бо відкусить руку і подарує Путіну. Тож найняла Петю Лелика, який був у Львові помічником Чорновола, а після бійки з Гелем у суді був звільнений і накивав п'ятами до Києва служити Куч-

мі, і той поїхав у Москву за 25 тисяч Юльчиних зелених, дістав там через свої гебістські канали повне досьє на Ганю з підтвердженням, що та ще зі студентських років співпрацювала з КГБ під кличкою Тереза. Вона здавала всіх підряд, бавлячись в Мату Харі. Так Юльця Тимошенко закрила Ганьці писок тим досьє.

А що стосується В'ячеслава Максимовича, то він, звичайно, робив помилки, але не помиляються тільки ті, хто нічого не робить. Якось зайдеш, то розкажу дещо більше. Але поки що треба буде мовчати і тримати вуха в долонях.

– Дякую, Дарцю, за відверту і щиру розмову.

Ми пошанувалися і, допивши наливку, я попрощався і не думав, що з Дарком ми більше не зустрінемося.

А тепер дещо цікаве. Я це прізвище чув як мінімум від трьох людей, від Алтуняна у 1993 році, від Миколи Поровського і від самого Бойчишина у 1998 році. Але це мені нічого не говорило, поки я випадково не почув цього прізвища містера «Ікс», тісно пов'язаного з Гурвіцом, Бродським і Боделаном. Коли почалося протистояння між депутатами ВРУ мером Одеси і депутатом Боделаном за діючий одеський нафтовий термінал. Коли Боделан добився зупинення будівництва нового терміналу в районі Лузановки і цьому «Ікс» була невигідна ця війна, а точніше не вигідна Москві, він зробив спробу помирити їх. А коли не вийшло, то «Ікс» став на бік мера Гурвіца, бо саме при ньому робив свій бізнес, тісно співпрацюючи з московською братвою. Цей «Ікс» – бізнесмен Ставніцин Алєксєй (Олександр) Михайлович, який мав великий вплив на бізнесові кола Одеси, тіньових братків, пов'язаних із московськими кланами і тіньовими оборудками, які ще при Борисі Єльцині гребли гроші лопатами, а сьогодні дехто з них є «гаманцями» Путіна.

Хто ж такий Ставніцин? Одеський маланець, який є нібито «рускім», як кажуть, росіянин єврейського походження, як Єльцин, Віцин, Лісіцин, Сініцин. Зверніть увагу на закінчення прізвищ на «цин» або «цін», а також на «цев», як от Карцев, Караченцев, Ярцев, Зайцев. За цими закінченнями чистокровні жиди називали таких «маланцями». Отже, Ставніцин був

тісно пов'язаний із московськими мафіозними кланами, варив із ними бабло, як мінімум із двома такими впливовими олігархами, з якими був пов'язаний і його син Андрій. Саме через Гурвіца Ставніцин старший у свій час вийшов на В.Чорновола і виділяв кошти на партію «Рух».

А хто міг бути найбільше зацікавлений у вільній економічній зоні Одеси? Правильно, московські клани, які мали велику частку пирога з чорноморського флоту (торгового флоту і його інфраструктури), які за Кравчука і Кучми ними ж і «кришувалися». Пасся тут і Саня Ставніцин. Яку перспективу давала їм вільна економічна зона, то зрозуміло. По суті це виглядало би, як автономія Одеси. І коли не відбулося, то мав бути хтось крайнім. Поза будь-яким сумнівом, що не Чорновіл придумав цю вільну економічну зону, яка була потрібна Москві. Але Чорновіл її лобіював, як і депутати від партії «Рух» Гурвіц, Бродський, Чайка, за яку мзду, то вже зрозуміло.

І чи не Ставніцин найбільше був зацікавлений у такій зоні, де був би місцевим князьком, мав би з того шалений зиск. Що там якийсь Кудюкін із командою, які були штіфельпуцерами, тобто чистильниками чобіт у Сані Ставніцина.

То хто був найбільше зацікавлений, щоби відімстити Чорноволу? Спочатку прибрали Бойчишина, як попередження. І чи не Ставніцин був тою людиною – представником московських акул, яка спланувала вбивство Чорновола на догоду московській мафії.

Колишнє КГБ, а нині СБУ мало би це з'ясувати і знати.

Ставніцин О. пережив Чорновола на 12 років і помер у 2011-му. Ну а що його чада, яким він залишив бізнес? Очікували «рускую вєсну», надіялися, що «прідут наші рускіє». Думаю, на таке «свято» чекав Андрюша і можливо це він фінансував тітушок, які згоріли в Будинку профспілок. І не дочекався, бо патріоти Одеси зупинили путінську окупацію півдня України, обламавши червоні роги п'ятій колоні, обскубали і скрутили двоголовому птаху голови, зав'язавши їх у вузол. Думаю, що Андрюша Ставнішин продовжує працювати з московськими братками–олігархами, думаю, що і зі спецслужбами ворога також.

До подій у «П'ємонті» та в Києві

Завдяки політичній волі і активності львів'ян, незадоволених ні столичною, ні місцевою владою, пікети, акції непокори в Україні зростали і було зрозуміло, що перегрітий котел раніше чи пізніше бабахне.

У питанні проведення дострокових виборів до ВРУ всі політичні сили поступово об'єдналися й почали працювати більш-менш злагоджено. Хоча окремі лідери, які раніше ігнорували цю ідею, «скромно» відійшли в тінь, адже частина з них у той час були депутатами ВРУ першого скликання, а також членами опозиційної Народної ради у діючому законодавчому органі.

Степан Хмара з самого початку висловлювався проти розпуску ВРУ. З часом до його позиції приєдналися Лариса Скорик, Рафаїл Юхновський, Степан Павлюк, Славко Кендзьор, Михайло Косів і врешті-решт В'ячеслав Чорновіл. Їм усім перехотілося самим себе розпускати, хоча вони першими це декларували.

Остаточно сформувавши партію «Рух» на його п'ятому з'їзді, Чорновіл і команда повинні були перейти до дій. Але хто захоче покидати тепле місце в парламенті і вирушати в невідомість? А якщо потім не оберуть, а тут таки ще рік можна пересидіти, тим більше, що зарплати немалі, квартири є в Києві, безплатний проїзд з Києва до Львова і назад, хоч поїздом, хоч літаком, як у народі кажуть, усе на шару, то навіщо рубати під собою гілку?

Так, зокрема, говорив Степан Ількович Хмара, який ніби відмовився від квартири в Києві та від інших благ, але не надовго.

Але вже була закручена пружина примарної перспективи прийти демократичним силам до влади у парламенті, а В'ячеславу Чорноволу – сісти у крісло Президента. Хоча ця політична затія поступово почала скидатися на авантюру, що не має майбутнього.

Розкол Руху, протистояння окремих лідерів від демократичних сил, які цілим косяком ідуть у президенти, як у 1994-95 роках, так і в подальшому, призведуть до повного краху спроби об'єднання навколо української національної ідеї, щоби виступити єдиним фронтом проти реакційних жидо-московських, антиукраїнських кланів, недобитих комуняк, п'ятої колони.

Деякі депутати від Львівщини, такі як Косів і Кендзьор, досидять у парламенті до геморою і пліснявих плям на макітрі, але так нічого доброго і не напрацюють. Недарма ще на початку революційного здвигу 1988-1989 років за ними тягнувся шлейф, що вони свого часу під кличками Крот і Спортсмен стукали в КГБ. Це стало відомо з заяви Юрія Шухевича в пресі. Тому вони й уникли арештів і репресій, як інші шістдесятники. Тому вони обливали брудом українську греко-католицьку церкву, називаючи «уніатською», ганьбили визвольний рух ОУН-УПА.

Щодо Михайла Косіва, то на перших виборах до ВРУ по Пустомитівському виборчому округу саме моя команда у селищі Зимна Вода висунула і підтримувала його, давши йому по Зимній Воді, Конопниці, Лапаївці, Березівці, Бортатові, Оброшино більше 10 тисяч голосів.

Натомість (може у вигляді подяки) у 1990 році депутат ВРУ М.Косів приїхав переконувати мене та інших львів'ян не демонтувати пам'ятник Лєніну перед оперним театром, з ним ще приїхали депутати Ємець, Коцюба, Скорик Лариса.

Ще одного «бійця невидимого фронту» Євгена Гриніва люди знали як майора КГБ на кличку Льогкий. Мені це відомо зі слів Ірини Калинець, Степана Хмари, а пізніше про це заговорили Михайло і Богдан Горині.

До протестів львів'ян почали приєднуватися івано-франківці, тернопільчани, а пізніше команди Червонія з Рівного і Волині, але їх було менше, їх активність була помірною, у той час, коли Львів і область уже бурлили від масових політичних акцій.

Масла в вогонь підливали чиновники, які сприяли прихватизації, розвалу підприємств, заводів, розграбуванню кол-

госпів. Дратували людей також окремі вилазки комуняк, зокрема на «пєрвоє мая», день народження Лєніна, «октябрьскую революцію», на які місцева влада не реагувала, а іноді й сприяла їхнім антиукраїнським, антидержавним шабашам, як це було, наприклад, 8 травня 1991 року на «дєнь побєди» біля оперного театру, точніше, це був шабаш в оперному театрі під крилом Миколи Гориня і з благословення Івана Геля.

На початок літа 1993 року громада Львова вже була готова до масових акцій у Києві. Активісти здійснювали координаційну роботу між громадсько-політичними організаціями, збирали кошти для поїздки у столицю автобусами.

Частина громадян була прив'язана до своїх дач і городів. Але протягом весни і початку літа львів'яни почали активно виїжджати до Києва на масові акції під Верховною Радою. За цей час від Клумби мені доводилося з десяток разів відправляти групи, залежно від того, що творилося в парламенті. Особисто я їздив в той час у Київ з десантами чотири рази. Зрозуміло, що в кінці липня починати акцію не було сенсу, адже депутати йшли на літні канікули.

З початком вересня громадськість Львова знову активізувалася, підтягувалися до акцій і райони. Почали рухатися громадські організації Івано-Франківська і Тернополя. На зібранні у приміщенні на проспекті Шевченка, 13 було вирішено всередині вересня розпочати масові акції в Києві. Остаточної дати визначено не було.

5 вересня 1993 року було проведене велелюдне віче, яке організували спільно всі організації, крім партії «Рух», яка відмежувалася, заявляючи про недоцільність акції і безвідповідальність організаторів.

УКРП, партія Хмари вичікувала благословення Степана Ількoвича, але справу в партії серйозно закрутив Володимир Фартух.

Ініціативу за проведення виїзду на Київ узяла на себе Соціал-Національна Партія України – СНПУ. Біля пам'ятника Т.Г.Шевченкові майоріли їхні прапори із символом «Ідея нації». Молодь із СНПУ запропонувала виїхати на Київ 19 вересня, а

розпочати акцію 20 вересня о 10 годині ранку. Тут же було запропоновано збирати кошти для забезпечення десанту транспортом. Просто біля пам'ятника люди хотіли збирати гроші, але хлопці з СНПУ запропонували наступного дня приносити гроші у штаби, один із яких знаходився на проспекті Шевченка, 13, інший – під номером 23, де засідав їхній провід. Активісти партії запровадили порядок здачі внесків, які реєстрували в журналах, вказуючи суму і прізвище того, хто робив внесок. Так було зібрано достатньо коштів для організації масового виїзду під стіни Верховної Ради.

Зі Львова виїхало більше 120 автобусів, з них чотири від Дрогобича, які організував М.Глубіш, тодішній голова міськради Дрогобича, два – від Моршина, два – від Борислава, що організовували Мелень і Кописі, батько і син.

До Києва на шосту годину ранку прибула і розмістилася на набережній коло морвокзалу і наша група. Сюди прибули також 20 автобусів з Франківська, Тернополя, Рівного. Поїздом приїхало близько двадцяти депутатів міськради Львова, з десяток муніципальних міліціонерів, а також близько 500 активістів Клумби, членів УНСО у звичайному одязі, студенти. Хтось купував квитки сам, комусь купували за зібрані гроші. Частина автобусів прибула на власному пальному, а частину пального оплатили з каси зібраних пожертв.

Коли колона автобусів рухалася на Київ, її ніде не перепиняли даішники. Надто вже потужно вона виглядала. Але все ж таки сталася прикра історія. Два автобуси з членами СНПУ чомусь відстали від колони. Хтось сказав, що вони виїхали зі Львова пізніше, ніби в дорозі зламався їхній автобус, чи ще щось. Ці хлопці були одягнуті в чорні уніформи зі значками «Ідея нації». Скоріше за все їх пасло КГБ, бо тодішня влада у Львові в особі Чорновола і компанії любила показувати на них пальцем, називаючи екстремістами, фашистами. Цю ідіотську пропаганду роздували комуняки, менти, гебісти і москалики. Так наші новоспечені хруні, особливо з обласної ради, лили воду на млин антиукраїнських сил і українофобів.

Тому й не дивно, що на в'їзді до Києва ці два автобуси були перехоплені спецпідрозділом, та один із них вислизнув. Другий затримали і хлопців із побоями доставили у СІЗО. Хтось пустив чутки, що вони були озброєні до зубів кастетами, нунчаками, арматурами, ножами. Можливо в когось і був ніж, щоби краяти хліб і ковбасу. Може хтось по своїй «героїчній» простоті щось мав із собою. Але це не давало права ментам забирати хлопців, копати їх, катувати.

Коли ми довідалися про затримання членів СНПУ і спробу повісити на них кримінальну чи адміністративну справу, на виручку кинулися тільки двоє чи троє депутатів ВРУ, зокрема Степан Хмара, Ірина Калинець і ще хтось третій, здається Ігор Деркач.

Коли ми маршували колоною на площу о 9 год. 30 хв. вулицею Ватутіна, що вела від Хрещатика і до Верховної Ради, вище перевулку Музейного нам перекрили дорогу шеренги ментів і омонівців. Щоб їх обійти, ми повернули в парк ліворуч з боку Дніпра і попрямували парком. Хоч нас було понад 5 тисяч, ми старалися не вступати в жодні розбірки та не створювати інцидентів. Я йшов попереду з мегафоном у руках і з десятком міцних активістів Клумби, яких дуже добре знав і міг їм вірити, що вони не піддадуться на провокацію. Більше двох десятків хлопців з жовто-синіми пов'язками я поставив обабіч нашої колони. В кожній шерензі йшло по шість чоловік, тісно зімкнувшись. У верхній частині парку в момент обходу Маріїнського палацу з боку Дніпра повз нашу колону пройшла колона з 20 чоловік хлопців із СНПУ, одягнутих у чорну уніформу. При виході на площу перед Маріїнським палацом вони чомусь вирішили очолити нашу колону і вийшли вперед. Я вів нашу колону від Хрещатика і не міг зрозуміти, чому вони тут на площі зробили такий передмарш. Може хотіли показати, що саме вони організатори цієї акції та потрапити в об'єктиви кінокамер і на сторінки преси. Та не так сталося, як гадалося. Тільки наша колона вигулькнула на площу і її спробували очолити хлопці в чорних уніформах, як від воріт Маріїнського палацу до нас побігли бійці спецзагону у ментівській формі й почали відсікати

від загальної колони хлопців із СНПУ. Я швидко зорієнтувався і дав команду розділити колону з шести рядів і взяти всередину хлопців із СНПУ. Почалася потасовка, люди гамселили ментів, двох хлопців, яких ті зловили, вдалося відбити. Люди зривали з ментів кашкети і кидали під ноги, а також рвали погони, одному подряпали лице. Я гучно крикнув у мегафон «Припинити! Генерала Недригайла сюди терміново! Припиніть провокацію!». Це спрацювало. Мої гучні команди охолодили ментів, особливо коли прозвучало прізвище генерала Недригайла, який був переведений у Київ із Донецька, де ми з ним зустрічалися на мітингу-реквіємі шахтарів на стадіоні «Шахтар» 27 серпня 1989 року.

Коли генерал Недригайло прибув і обходив площу повз турнікети, я запитав у нього, хто організував цю ранкову провокацію. Він відповів, що хлопців ніхто не збирався затримувати, а тільки хотіли перевірити, чи нема в них зброї. Це була звичайна брехня, бо менти явно намагалися затримати хлопців у чорній уніформі. Тим більше, що тих, кого було затримано при в'їзді в Київ, Степану Хмарі і Ірині Калинець вдалося звільнити тільки після обіду, близько 16.00. Приблизно в цей же час вони прийшли на площу, дехто мав синці. Їх били в груди, по нирках і ногах. Про затримання їх ми не знали, довідалися десь близько першої години.

Щоби збагнути, чому в подальшому виникло протистояння між молоддю СНПУ, а також УНСО і депутатами від Львівщини, зокрема Чорноволом, Михайлом Горинем, Богданом Горинем, Гринівим, Косівим, Кендзьором, потрібно повернутися в 1988-1992 роки. Молодь кинулася у боротьбу на барикади. Одні на заклик лідерів, інші за велінням серця, так як були вихована в дусі боротьби попередніх поколінь за вільну українську державу. У багатьох у родинах були загиблі, розстріляні, закатовані в тюрмах НКВД чи ГУЛАГах, куди були вивезені, засуджені так званими «тройками». І це відбилося на їхньому світогляді, бажанні свободи і незалежної України. Молодь у всі часи була активнішою, рушієм суспільних процесів. Так було і цього разу. Але ті, кого вони охороняли, за кого діставали палицями,

кому допомагали на виборах, беручи найактивнішу участь у пропаганді їхніх кандидатур і програм, ті, хто пройшов у владу і парламент, чи до обласного керівництва, через дуже короткий час забули, хто їх туди привів, або просто ігнорували їх у повсякденному житті, а також організації, які вони представляли, спочатку СНУМ, пізніше УНСО, СНПУ, Пласт. До речі, перших пластунів у 1989 році організували Січко Василь і його батько Січко Петро з міста Долини. Саме вони організували перші зрушення в Івано-Франківську, де про них ніхто і не згадує. А саме вони публічно декларували на мітингах у Львові гасло «Самостійна Україна», утворивши Християнсько-Демократичний Фронт (ХДФ), який потім перетворили в ХДПУ (християнсько-демократична партія України) і проводили масові акції, зокрема перший греко-католицький молебен на Володимирській гірці біля пам'ятника Володимиру Великому 13 серпня 1989 року. У цей день у Києві відбулася Всеукраїнська конференція УГС, на якій головою УГС було обрано Левка Лук'яненка (до того обов'язки голови виконував Богдан Горинь).

Ми, депутати львівської облради, багато чого прощали нашим очільникам і їхнім підлеглим, тому що вони наші, а люди і не здогадувалися, що вони собі дозволяли. Ми прощали злодіям, бо вони наші українські злодії і так далі. А цього не можна було робити, бо в результаті саме в Галичині започаткували дику прихватизацію і занепад промислових підприємств і розвал сільських господарств.

Тоді молодь відмежувалася від керівників обласної влади і від депутатів ВРУ, вважаючи їх колаборантами і зрадниками національної ідеї. Молодь обирала радикальні гасла, за які наші очільники обзивали їх то екстремістами, то люмпеном, то фашистами. Так наша влада ставилася до УНА-УНСО і до СНПУ. Але саме молодь, в основному СНПУ, куди входили «Молода Україна» під керівництвом Ю. Криворучка, «Спадщина» під керівництвом А. Парубія, «Студентське братство», де керівником був О.Тягнибок, а головою було обрано Ярослава Андрушківа, організувала масовий здвиг до Києва з вимогами розпуску ВРУ. Тоді всі наші лідерчуки, які вже сиділи в парла-

менті, побігли до народу з промовами, видираючи у мене з рук і один в одного мегафон.

Коли люди близької десятої ранку почали заповнювати площу перед парламентом, обійшовши ментівські шеренги, що стояли кількома рядами на вулиці Кірова, біля Музею українського мистецтва, біля Кабміну і біля ВРУ, то частина депутатів уже пройшла в будинок Верховної Ради, більшість їх них пройшла якимось тунелем просто від метро, інші перелякано рухалися площею, обгородженою турнікетами. До громади підійшли тільки двоє – Михайло Батіг та Ігор Деркач.

До 11 год. 30 хв. першого дня на площі вже зібралося до 35 тисяч люду. Приєднувалися кияни, спочатку обережно, а пізніше масово, активно. Особливо багато киян прибуло другого і третього дня: 22 і 23 вересня. Люди скандували гасла проти Верховної Ради. Я роздавав людям вказівки на площі, заводив їх на скандування гасел. Це була одна з найтриваліших і найбільших акцій, що ставила перед парламентом і Президентом Л.Кравчуком три основні питання. Найперше, Єльцин збирав у Москві всіх президентів СНД, щоб підписати новий союзний договір на базі Російської федерації, тобто намагався створити новий союз. Плели кремлівські вожді нові тенета і навіть озвучували через своїх посіпак вигадки на зразок: «Пусть будєт століца даже в Кієвє, ліш би…». Тільки би затягнути Україну в нове ярмо. Наш протест у першу чергу був спрямований проти такого договору.

Звучали також наші вимоги до депутатів ВРУ не дозволити Кравчуку підписувати будь-які угоди, в іншому випадку будемо готувати імпічмент. Ця акція розв'язувала Кравчуку руки перед Борисом Єльциним. Кравчук на третій день пікету задоволений вирушив у Москву, маючи козирну карту, щоби сказати: «Я би рад, Боріс Ніколаєвіч, но посмотрітє, что у мєня дєлається. Єслі я попитаюсь, то оні разнєсут і Вєрховную Раду і мнє прідьотся нє сладко, а я нє хочу закончіть, как Івашко».

Довівши свою позицію і отримавши перший результат, у середу окрилена громада поставила друге питання: усунути з посади прем'єр-міністра Кучму. Тут же у четвер до обіду було

оголошено про відставку Кучми, бо в середу Верховна Рада, за погодженням з Кравчуком, усунула Кучму з посади прем'єра. Кравчук, боячись шахтарських страйків, призначив виконуючим обов'язки прем'єра жида Фіму Звягільського. Громада не була задоволена цим рішенням, але насамперед нам треба було добитися розпуску Верховної Ради.

Уже з середи зазвучали вимоги про саморозпуск Верховної Ради, що таки відбулося в п'ятницю перед обідом. Плющ поставив це питання на голосування, але з першого разу воно не пройшло. Площа гуділа, скандувала. Громада кілька разів намагалася штурмувати турнікети. На площу вивели до двох тисяч ментів і спецназу. В парку стояло напоготові до десятка машин з ментами, що були готові кинутися проти пікетуючих.

У Москві по всіх каналах показували події під ВРУ. Кравчук міг гонорово відмовляти Єльцину у його вимозі приєднати Україну до Союзу, що мав утворитися з СНД. Плани Кремля цього разу було зірвано.

А тепер детальніше розповім про те, що відбувалося на площі перед ВРУ і про інтриги гетьманчуків.

Тож першого дня в Києві вдалося без особливих інцидентів стабілізувати ситуацію на площі. Там, де стояли львів'яни, я виставив у перший ряд активістів, які тримали віддаль до турнікетів у півтора метра, щоби попри турнікети був вільний прохід. Не вдалося цього добитися від франківської громади, яка мало не лежала на поручнях турнікетів. Менти за турнікетами тримали відстань до 5-6 метрів. Люди їх трохи ганьбили, а я просив зберігати норми етики. Мої колеги любили повторювати: «Менти нам не друзі, але й не вороги, така в них собача робота». З вікон Верховної Ради на площу виглядали то депутати, то журналюги. Громада скандувала різні гасла. Мені було непросто контролювати ситуацію та ініціювати вигукувати потрібні вимоги. Навколо швендяли групи ментів. Трохи мені стало легше, коли побачив наших муніципалів у чорній формі і кашкетах, як у поліції США, але на цих кашкетах були дубові листки з якогось сплаву, відполіровані до блиску. Це справляло враження. Кадрові київські менти були в захопленні і запитували:

– Откудава оні приєхалі? Із Канади?

Я відповідав, що зі Львова і що то форма нашої міської міліції. Я попросив муніципалів, щоби вони налагодили охорону пікетувальників зі спини, від зони парку, щоби звідтам нічого не кидали в людей. Муніципали прибули разом із депутатами Львівської міської ради поїздом. Депутати міськради були в Києві всього лиш один день, а муніципали – три дні.

Приблизно о дванадцятій годині депутати ВР зробили собі перерву, близько 20-ти чоловік вийшли на сходи будинку. Дехто з львівських обранців пішов до людей, зокрема, Михайло Батіг, Ірина Калинець, Євген Гринів, Богдан Горинь, а також поет із Франківська Пушик. Ми почали спілкуватися. Міліція не втручалася. Я оголошував прізвища депутатів, які прийшли до людей. Побачив В'ячеслава Максимовича, який вийшов із дверей Верховної Ради, також побіг до нас. Він підбіг до турнікетів і крикнув:

– Петрику, дай мені мегафон!

Я передав йому мікрофон, тримаючи рупор у руках, щоби йому було зручніше виступати. Він сказав:

– Шановна громадо!

Щоби втихомирити публіку я на секунду ввімкнув сирену в мікрофоні.

Чорновіл продовжив:

– Я вам щиро вдячний, що ви відгукнулися на наш заклик і приїхали під Верховну Раду. Наша організація зробила все, щоби це пікетування було якомога велелюдніше. Особливо вдячний львів'янам, яких бачу тут, які підтримують програму партії «Рух», щоби не дозволити втягнути нас у новий Союз, в нову кабалу. Наша партія у всіх регіонах України буде проводити акти непокори у випадку спроби підписати союзний договір.

Чорновіл говорив далі. Це було конкретне фарисейство, бо партія «Рух» жодним чином не була причетною до цього здвигу, а навпаки, вони з вказівки Ключковського проводили контрпропаганду протягом усього періоду підготовки акції виїзду в Київ. За всі 5 днів під стінами ВРУ я бачив лише 5 їхніх людей.

Клумба проводила активну агітаційну і роз'яснювальну роботу, щоб забезпечити цій акції масовість. Дехто з людей писав оголошення фломастерами і розклеював їх по місту з закликом їхати в Київ. Менти, комуняки ці листівки вночі здирали, але люди знову писали і клеїли, і так протягом тижня. А партія «Рух» повністю цей процес саботувала.

Хлопці з СНПУ, які стояли групою більше 15 чоловік, не втрималися і почали засвистувати Чорновола і тупати ногами. Почулося «Ганьба!», «Геть від мікрофона!». Чорновіл закінчив і поспішно, як примчав, так і повернувся до входу в ВР та зник за дверима. Взявши мікрофон, який Чорновіл навіть не дав мені в руки, а кинув на турнікет, я закликав усіх до порядку. Просив, щоби не з'ясовували тут стосунки публічно, бо маємо вирішити важливу справу.

До мене підійшли хлопці з СНПУ і запитали, навіщо я даю мегафон політичним проституткам. Я відповів, що розберемося у Львові, а зараз змушений тут керувати, якщо мають когось кращого, то нехай дадуть. З тим хлопці відійшли до своєї команди. Я продовжував вести пікет. Через якихось 15 хвилин я вмовив М. Батога сказати кілька слів. М.Батіг коротко розповів, що робиться в парламенті. До нас підійшов Михайло Горинь. Обійшовши турнікети, підійшов до громади і попросив нас підійти до фонтанчика з боку парку. Тут було зручно, бо він міг стати на підвищення. Зробивши висновок з виступу Чорновола, пан Михайло найперше подякував молоді, яка спромоглася, незважаючи на перешкоди, організувати таку кількість народу. Коли ми йшли до місця виступу, я коротко ввів у курс справи Михайла про те, хто і як організовував цей пікет. Тому Михайло Горинь дякував молоді, але так і не назвав організацію СНПУ. Його виступ був дуже поміркований, толерантний, як завжди. В кінці пан Михайло вигукнув «Слава Україні! Слава патріотам! Україна вічна!». Його виступ зірвав оплески і він рушив до турнікетів, щоб перейти до ВРУ у тому самому місці, звідки виходив до громади.

Менти спочатку загородили Михайлу Гориню прохід, бо за ним йшло кілька десятків львів'ян, але на вигуки громади,

а також по мегафону відреагували, щось запитали в пана Михайла, потім розступилися і відтягнули турнікет, щоби він міг пройти.

Парламентарі продовжили засідання під громові скандування громади. Я побачив, як біля пам'ятника Ватутіну в глибині парку кілька груп спецназівців про щось сперечаються, активно жестикулюючи. Я з мегафоном рушив у той бік, де знаходилося близько 20 спецназівців. Коли я вийшов на вільний простір, до мене підбігли активісти Клумби і депутат львівської міської ради Є. Ширій і розповіли, що спецназівці спробували вихопити кількох людей, які ймовірно шукали в парку туалет, та хотіли затягнути їх туди, де стояли їхні дві машини. Нам було зрозуміло, що би їх там чекало. Я підійшов із мегафоном до краю парку і попросив групу спецназівців не вчиняти протиправних дій стосовно пікетувальників. Вони спочатку були заскочені моєю на їхній погляд нахабністю, робити їм зауваження, а потім якийсь їхній старший пішов мені назустріч зі своїми двома підлеглими, зупинився метрів за чотири від мене і гаркнув:

– Іді сюда, ми атарвьом тєбє голову!

Це почули мої клумбівці – Іван Колаєць, Стах на псевдо Лисий та інші і тут же хтось побіг кликати людей. Я спокійно попередив спецназівців, що зараз матимуть неприємності, коли на сесії ВР оголосять депутатський запит до генерала Недригайла, що ви тут тусуєтеся, а не сидите в своїх спецмашинах. Вони з матюками пішли до своєї групи, а потім колоною подибали до спецмашин, де ще сиділи на галявині зо три десятки їхньої братви. Звичайно, що будь-яка провокація була би їм на користь, тому я попереджав усіх своїх, щоби не заходили в парк і остерігалися нападу.

Післяобіднє засідання сесії Верховної Ради відбувалося під супровід постійних скандувань із площі. До п'ятої години я запропонував частині людей піти до автобусів відпочити, бо багато старших втомилися, але громада виявила бажання залишитися на площі на ніч, тобто продовжувати цілодобове пікетування.

О 17 год. 30 хв. частина людей таки погодилася піти до автобусів. До нашої громади почали підходити кияни, частувати чаєм у термосах і бутербродами. До людей вийшли кілька депутатів ВРУ, зокрема Микола Поровський, Лариса Скорик, Степан Хмара, Олександр Ємець.

Серед своїх я поставив питання на голосування, щоби знати, скільки людей залишиться на площі ночувати. Усі присутні підняли руки, що вони «за». Дехто вже тягнув від автобусів коци, ковдри. Депутати пообіцяли дістати матраци. Через дві години на площу підвезли машину матраців, більше 70 штук. Тож частина людей уже мала на чому хоча б сидіти.

Увечері депутати львівської міської і обласної рад у більшості від'їхали поїздами у Львів. Михайло Горинь і, здається, Іван Драч виступили по каналу київського телебачення, розповіли киянам про пікети і закликали не бути байдужими і підтримати акцію, розпочату галичанами. Це дало результат. Увечері відбувся мітинг на площі, хтось говорив, хтось декламував вірші. О 20-ій годині я оголосив перерву до наступного ранку, до 9 год. 30 хв.

Частина наших людей мала провізію в автобусах. На перші дні вистачало, бо ми так і розраховували на два-три дні. Перша ніч минула спокійно. На набережній ми співали пісні січових стрільців і бандерівські.

Наступного ранку вже з восьмої години, нашвидку поснідавши, люди почали збиратися на площі перед Верховною Радою, до десятої вже згорнули всі матраци і склали в штабелі, затягнувши плівкою, щоб у випадку дощу не намокли. Останнього дня, 24 вересня близько 15 год. 30 хв., працюючи без обіду, депутати проголосували за достроковий розпуск Верховної Ради.

Хто, що, де і коли

На початку 1980-их років у світі посилилися протестні настрої, які проявлялися в побуті, культурі, музиці, мистецтві. У США виник рух хіпі, який починався як протест проти війни у В'єтнамі. В Англії виступала група «Бітлс». У Франції процвітала сексуальна революція, говорили, що зайнятися сексом, це як випити склянку води. І так решту подій, що відступали від традиційних суспільних канонів і будоражили молоді душі в західному світі.

В СРСР тривали дрімучі часи репресій шістдесятників, арешти, допити, тюрми, концтабори. Брежнєвщина агонізувала, тримаючись лише на штиках контори КГБ, що заправляла в суспільстві.

Антилюдська комуністична ідеологія намагалася втримати людську істоту, її мозгок, поведінку в рабстві, продовжуючи формувати хомосовєтікуса, гнути маразматичну лєнінсько-сталінську лінію позбавлення свободи людей совєтської імперії, а також східноєвропейські народи з так званого соціалістичного табору, куди вже проникли вільні від більшовицького світосприйняття реальності, без тоталітарного оскалу, виникли революційні тенденції до створення нового суспільного ладу.

У 1980 році президентом Сполучених Штатів став прогресист демократ Рональд Рейган, який разом із Папою Іоаном Павлом II заб'ють кілок у «єдиний і нєдєлімий СССР», який Рейган назве «імперією зла».

З часом ці два велетні Духу Рональд Рейган і Папа Іоан Павло II зроблять те, що не зробили би ні армії, ні атомні бомби. А поки що триває боротьба Добра проти Зла.

Війни, які вів Совєтський Союз, пожирали ресурси імперії. Перевиробництво на підприємствах, застій продукції, яка не мала ринків збуту, створюють кризу економіки. Фінансування компартій-сателітів (типу партій Альєнде, Кастро) вимагає мільярдних затрат. Гонка озброєнь також спустошує казну. Потрібно закручувати гайки і грабувати народ, який усе більше

зубожів. Утворювалися черги в магазинах по масло, молоко, хліб, який дозволяли купувати не більше двох буханців в одні руки. Люди записувалися в черги звечора, вистоюючи ночі, щоби придбати необхідні харчі, аби прогодувати свої сім'ї.

В СРСР Після смерті Брежнєва сплели капці ще два генсеки – Андропов і Черненко. Нарешті Горбачов усвідомив проблему і затіяв «пєрєстройку», а тут ще й бахнув Чорнобиль. Народ усе більше почувався заложником системи, особливо після першотравневого параду в Києві на Хрещатику, куди компартія України, очолювана Щербицьким, вигнала тисячі люду, що під радіаційним ковпаком спацерував центральною вулицею разом із дітьми. Тоді весь світ побачив трагізм українського народу, злочинні дії совєтської комуністичної влади, її гнилу мораль і знущання над особистістю, над усім народом, ігноруючи принципи людяності.

У скорому часі починаються зрушення у Східній Європі. В Польщі, в Гданську страйкують шахтарі. За вказівкою Кремля проти них кидають спецпідрозділ внутрішніх військ. Гине вісім гірників. Тоді шахтарі ініціюють створення незалежної профспілки, яку називають «Солідарність», яку очолить електрик Лех Валенса. Цей рух серйозно вдарить і по Кремлю та амбіціях московських спецслужб. При благословенні папи Іоанна Павла II і підтримці вільного світу,зокрема Сполучених Штатів, профспілковий рух набере сили і розмаху. Спецслужби закатують молодого ксьондза Єжи Попіушка, що ще більше об'єднало, консолідувало поляків.

Почнеться національний здвиг у Прибалтійських республіках. У Вільнюсі утворюють громадську організацію «Саюдіс», яка почне з просвітницької діяльності і перетвориться в серйозну політичну силу, яка протидіятиме комуно-більшовизму і окупації. І тоді в Україні в 1988-1989 роках будуть створені УГС (Українська Гельсінкська Спілка), Рух, СНУМ, майже те саме, що сталося у Вільнюсі. В «Саюдісі» будуть друкувати газети, прокламації, брошури політичного національно-патріотичного змісту і для українських активістів-революціонерів. У Ризі і Талліні також почнуться політичні зрушення.

Піднімуться громадсько-політичні сили України, насамперед Львова, який домінував у визвольних процесах України, співпрацюючи з Вільнюсом.

Коли у Польщі вже кілька років тривають антиурядові, антикремлівські протести, то в решти республік так званого соціалістичного табору ще триває тиша і спокій, що влаштовувало Москву. Зрозуміло, що мадяри, які були в 1956 році покарані Кремлем, а в час другої світової, як і румуни, стали сателітами Адольфа Гітлера, почувалися винними як перед москалями, так і перед французами, англійцями, австріяками, бельгійцями. Чехословенці також у 1968 році зазнали кремлівських репресій, тому, пізнавши «совєтського сапога», мовчки споглядали, що буде далі. Східна Німеччина була під особливим контролем Москви. Совєти створили найсильніші спецслужби в Європі, де діяв філіал московського КГБ Штазі, і не тільки на теренах Європи, а й на Близькому Сході, в Ірані, Лівані, Афганістані, Іраку, а також на Африканському континенті під прикриттям совєтських спецслужб. Тому східні німці, хоч і тікали через стіну в ФРН, піднятися на протести не змогли, надто сильний був прес, тому вичікували, що буде далі.

І тільки в грудні 1989 року люди взялися руйнувати стіну холодної війни, яка ще два роки триватиме, до падіння Совєтського Союзу.

У 1988 році почнуться заворушння зі стріляниною в Сумгаїті, в Оші. 9 квітня 1989 року в Тбілісі рубатимуть людей, які вийдуть на протести, саперними лопатками.

14 червня у 1988 році відбудеться перший велелюдний мітинг у Львові. Україна, встаючи з колін, починає розправляти спину. Створюється Товариство української мови імені Т.Г.Шевченка, а також «Товариство Лева», яке заснують представники комсомолу, але про нього буде йти мова далі, бо його діяльність і роль варто описати хоч коротко, але окремо і не надто детально, бо це потребувало би більше часу і відомостей.

А тим часом російські дисиденти ініціюють створення громадської організації «Пам'ять», щоби дослідити сталінські злочини, хоча зрозуміло, що слово «сталінські» є умовним, бо

вони одночасно і ленінські, большевицькі, комуно-совєтські, одне слово, злочини російської імперії. Тож, повіривши в горбачовську демократію, взялися досліджувати репресії. Горбачов навіть дозволив повернутися в Росію (Рашу) Солженіцину.

Про «Пам'ять» затрубіли по радіо, телебаченні. Почувши це в ефірі мій батько Михайло, колишній політв'язень, сказав мені:

– Сину, не вір у цю большевицьку пропаганду, бо це ненадовго, лише, щоби виявити неугодних і випустити пару. Вони ніколи не дозволять розкрити ті страхіття, що творили, засвітять тільки остя з колосків, а зерно трагедії народів приховають за сімома замками. Я вже це проходив. Не вір і остерігайся, бо вони знову здурять нарід.

Про «Пам`ять» заговорили і в Києві, і у Львові, навіть збиралися групками і обговорювали, щоби створити у Львові щось на зразок «Пам'яті», придумували, як назвати. Навіть я не залишився байдужим, придумував назву. Тоді я працював на заводі «Електрон». Об'єднання випускало телевізори, співпрацюючи з японською фірмою «Тошіба», де в дизайнерській групі, що була створена мною, працювало семеро моїх однодумців. Саме в цей час було створене «Товариство Лева». Про це я довідався від колеги Гриця Козія, який уже відвідував їхні збори і мені запропонував приєднатися.

Тож якось у неділю «Товариство Лева» в подвір'ї реставраційних майстерень організувало виставку-торги мистецькими творами, а саме картинами, виробами зі скла і дерева. Грицько також представляв свої вироби, в тому числі там продавали гаварецьку кераміку. Гарно було, що митцям прочинялися двері для відкритого спілкування і реалізації своїх творів. Тут же оголосили, коли відбуватимуться збори, запросили приєднатися, по можливості приходити на збори кожного четверга у приміщення на проспекті Т.Г.Шевченка, 11. У найближчу суботу просили прийти на толоку на Личаківський цвинтар, аби очистити занедбані гробівці, надгробки, вирубати зарослі кущів, сказали взяти з собою лопати, граблі, мітли, про що оголосили на зборах. І це було чи не єдине суттєве, про що там

говорили. Бо, як завжди, всі гомоніли, щось радили, пропонували, мудруванням не було меж. Нарешті хтось завів розмову про плани організації, пропагування Статуту і Програми на підприємствах. На тому я і полишив ці збори.

У суботу я прибув на Личаків дещо раніше, людей ще було обмаль. На доріжці лежав реманент для роботи. Відразу причимчикував Гриць ще й з дружиною Роксоланою, яка також як художник працювала в дизайнерській групі на «Електроні». Я вибрав собі сокиру, зроблену на Харківському тракторному заводі, здоровенну, як гільйотина, але не дуже гостру, бо напевно нею рубали цегляні стіни, і взявся вирубувати хащі навколо гробівців і могил. Був березень 1988 року, кущі вже починали прокидатися з зимової сплячки, випустили бруньки зеленцю. У нас у господі було не дозволено рубати деревину з весняного просоння, але що вдієш, коли треба. От москалі рубали люд у будь-яку пору року, як весною, так і літом, восени і взимку, чомусь шляк їх не трафив. Багато тут польських могил, склепів і українських, як періоду першої світової, так і з 1939-го, 1960-го років, коли людей знищували совєти.

Через якихось 30 хвилин роботи сокира не витримала мого натхнення й почала злітати, а потім рукоятка і зовсім зламалася, не винесла тяжкої долі. Я почав стягувати на купи на доріжку зрубане гілляччя, а потім узявся очищати від торішнього листя і сухих гілок гроби, надгробки. Потім ще одну суботу я працював на Личакові.

Як мій батько і передбачав, у Москві КГБ прикрило «Пам'ять» як тільки організація почала досліджувати їхню діяльність і злочини НКВС із часу створення. Тоді ж Андрій Сахаров, ставши депутатом Вєрховного Совєта СССР, почав створювати «Меморіал», організацію, яку гебістам швидко прикрити не вдасться, бо вона набере статусу правозахисної і буде визнана на міжнародному рівні. Разом із Сахаровим засновником «Меморіалу» виступить Лев Понамарьов, головою стане Сергій Ковальов. Завдяки «Меморіалу» будуть розкриті злочини розстрілу польських офіцерів в Катині, в Білорусії, в Курапатах, але до кінця дослідити не дадуть, проголосять, що

архіви будуть закриті. Але поїзд таки рушить. У Литві функції «Меморіалу» візьме на себе «Саюдіс», в Білорусії також створять подібну організацію завдяки депутату ВС СССР Лесю Адамовичу. В Україні, в місті Києві також створять «Меморіал», який очолить Лесь Танюк. Члени організації відкриють у Биківнянському лісі поховання тисячі закатованих.

І у Львові 9 квітня 1989 року на стадіоні «Дружба» відбувся мітинг, де було також проголошено про створення «Меморіалу», за що одноголосно проголосувало до восьми тисяч людей, а установчі збори відбулися 24 травня в Будинку культури трамвайників. Головою було обрано Ігора Юхновського, а головою виконкому Євгена Гринів, працівника Інституту суспільних наук, штатного майора КГБ, який очолював відділ атеїзму, а згодом і літературознавства. Є.Гринів із часом підімне під себе керування «Меморіалом», зробить це в гебістському стилі. А рекомендуватиме його не хто інший, як Ірина Калинець, за що Степан Хмара, який був категорично проти цього, назве її приручено… Звичайно, то виглядало негарно, але то була його позиція. Він розповідав, що ніби Євген Гринів у час репресій зробив серйозну послугу Калинцям. Проти Гринева виступали і Григорій Приходько, і Михайло Осадчий. Брати Горині, Михайло і Богдан, зайняли очікувальну позицію. Ірина Калинець добилася свого. Потім вони всі, крім Осадчого і Приходька, стануть депутатами Верховної Ради України.

Як київська, так і львівська організації візьмуть Статут і Програму «Меморіалу» московської групи Сахарова і дещо підкорегують під нашу ситуацію і проблеми. Тут в організації буде багато ініціативних, відданих справі людей, тому Є.Гринів змушений буде рухатися вперед. Особливо активні були районні осередки Борислава, де на чолі організації стояли батько і син Кописи, які з одної криниці витягнули 600 останків замордованих і провели ексгумацію; активісти Дрогобича на чолі з Мироном Бучацьким також виявили до тисячі розстріляних і закопаних на території колишньої тюрми; члени «Меморіалу» Старого Самбора з соляних шахт Саліни, що біля Добромиля, витягнули сотні вбитих пострілами в потилицю людей.

У 1990 році 27 липня до приходу третіх москалів, тобто приходу совєтської армії до Львова в 1944-му, я разом із активістами Клумби провели акцію пам'яті закатованих, розстріляних москалями за роки окупації.

Ми йшли 20-тисячною громадою зі свічками, факелами, квітами до всіх тюрем і до КГБ, яке перейменували в СБУ, хоча суть їхня і кадри не змінилися.

Отож, від оперного театру частину людей я спрямував до колишньої тюрми на вулиці Замарстинівській для покладання квітів і запалення свічок пам'яті, інші вулицею Городоцькою рушили до тюрми «Бригідки», до тюрми на вулиці Судовій, далі вулицею Бандери до міського управління міліції, колишньої тюрми на Лонцького, де провели мітинг, вшанували загиблих в'язнів, закопаних просто в подвір'ї, звідти вирушили до так-званого СБУ, де обліпили палаючими свічками два квадратні метри стіни при вході.

Як міська влада на чолі зі Шпіцером, так і обласна на чолі з Миколою Горинем, відмовилися брати участь у заходах, хоча були про них поінформовані. Також до організації походу пам'яті не долучилися ні Рух, ні УРП, ні «Меморіал» Євгена Гриніва, хоча в коридорі його офісу на стенді потім наліпить фотографії акції, до яких «Моморіал» не мав стосунку.

До нас приєдналася тільки Спілка полів'язнів. Цією акцією ми добилися рішення провести розкопки на подвір'ї тюрми на вулиці Лонцького, 1, потім Сталіна, з 1958 року Миру, а тепер Бандери.

У 1990 році під тиском громади і обставин, що склалися, «Меморіал» почав розкопувати поховання на території тюрми на вул. Замарстинівській, де в той час знаходилося відділення військової частини. До роботи приєдналися небайдужі львів'яни, активісти Клумби. Викопали 66 розстріляних у потилицю в'язнів, яких ексгумували і з почестями перепоховали у збудованому склепі на так званому Марсовому полі.

Як розповів один із активістів Андрій Шурко, який також займався розкопками, вони назбирали з людських черепів цілу жменю золотих зубів, мостиків, коронок, навіть кілька золотих

прикрас, які, очевидно, жінки зуміли приховати від тюремників. Андрій з колегами віддали це золото Є.Гриніву, коли той появився на розкопках, і попросили скласти акт, щоби вони могли розписатися, щоби потім ці речі опинилися в музеї, який починали організовувати як музей визвольних змагань. Взявши золото, Гринів пообіцяв наступного разу, коли прийде, то принесе акт для підписів, а знайдені золоті речі передасть музею. Але наступного дня, як і в подальшому, Гринів не прийшов. Хлопці якось перестріли його і запитали, чому не приніс акт і що сталося з золотими зубами і прикрасами, а він здивовано витріщився і сказав, що в них нічого не брав. Хлопці розлютилися і мали намір його побити, розповіли представникам організацій, але ті не відреагували, бо готувалися до перепоховання, яким заправляв Гринів.

Якось після перепоховання я зустрів Гриніва і запитав, чому він приховує те, що передав йому Андрій на псевдо Юзик, а той замахав руками, сказав, що нічого не брав, що хлопці брешуть і дременув від мене. Коли про це довідався Степан Хмара, то сказав, що цей гебістський перевертень зняв би з Христа.

А зараз опишу розповідь колишнього працівника КГБ на прізвище Гнап, якому було тоді поза 70 років, він був уже на пенсії, казав, не хоче забирати з собою на тамтой світ усе, що знає. Він вийшов на пенсію у званні полковника. Отож я викликав його на відверті розповіді, коли він приходив на Клумбу, 5 чи 6 разів. Він говорив, що коли отак поспілкується зі мною, то йому легше стає на серці і зникає безсоння, але просив, щоби я нікому цього не розповідав і не писав, поки він ще живий. Я дав слово і дотримав його.

Гнап розповідав, що був водієм начальника і 5 березня 1950 року бачив, як привезли тіло Романа Шухевича і обезголовленим закопували в подвір'ї тюрми, а голову відправили в Москву як доказ, що Шухевич убитий, але потім тіло ще викопували. Говорив, що брав участь в арешті Михайла Гориня, Ігора Калинця і ще багато чого про Кендзьора, Косіва, Олену Антонів, В'ячеслава Чорновола, Зеника Красівського, якого на-

зивав муровим хлопцем, якого поважали навіть гебісти за те, що був витриманий і безкомпромісний, про те, як арештовували перший раз Михайла Осадчого.

Жив Гнап на вулиці Глибокій, 1 (колишня Чекістів) у квартирі, в якій раніше мешкав Петро Федун на псевдо Полтава з Бродів, один із провідників ОУН-УПА з відділу пропаганди, який народився в селі Шнурів Бродівського повіту 24 лютого 1919 року, закінчив Бродівську гуманітарну гімназію, з 1939 року став студентом медичного факультету університету у Львові, загинув 23.12.1951 року в селі Вишнів Рогатинського району.

Ось що розповів Гнап про Євгена Гриніва. Євген на початку був позаштатним працівником КГБ, підпорядковувався безпосередньо другій особі управління, займався питаннями релігії, зокрема, як називали греко-католиків, уніатами, і, звичайно, римо-католиками. З самого початку служби був на випробувальному терміні, виступав у ролі підсадної качки.

Ось один із випадків діяльності Гриніва-кагебіста. Начальство дало йому завдання втертися в довіру до Калинців, коли Ігор вийшов із тюрми на початку весни 1981 року, бо прослушка була неефективною. Спочатку Євгену не вдавалося нав'язати контакт, бо Ігор був дуже обережний, але в 1986 році йому вдалося нав'язати свою дружбу Ірині Калинець. Відбулося це в одній із компаній під час відзначення дня народження когось із скульпторів, чи то Чайки, чи то Миська. Тоді зав'язалося їхнє товаришування, спочатку хитке, але потім переросло в дружбу. Життя примушувало крутитися і Євген час від часу намагався Калинцям чимось допомогти, а гебісти задля справи нічого не шкодували, найбільше їх цікавили зв'язки Калинців. Ірина займалася політикою, тому Євген намагався глибше проникнути в її оточення, тому покривав дещо з її діяльності, таким чином дружба тривала.

Саме тому в 1989 році Ірина Калинець наполягла, щоби «Меморіал» очолив саме Гринів. В рядах гебістського офіцерства недолюблювали Гриніва через його запопадливість перед начальством і швидкий ріст у кар'єрі. Навіть кадебістська

кличка його була Льогкій, про що я знав раніше і це підтвердив Гнап.

…Прийшов липень 2005 року. Ми з колегою йшли з Кастелівки вулицею Коперника і помітили, що брама в подвір'я колишньої тюрми на Лонцького поламана і сперта до стіни, там йдуть якісь роботи. Тепер тут було міське управління міліції, де на першому поверсі розміщувалося міське КГБ. Не встиг я зайти в браму, як її друга половина розкрилася і з подвір'я виїхав Камаз, доверху завантажений землею. Зайшовши на подвір'я, побачив, що під стіною протилежного будинку повним ходом йде будівництво, а в половині виритого котловану покладені фундаментні блоки до рівня цоколя, а подекуди до метра над землею. Далі екскаватор від вулиці Брюлова продовжує рити котлован і завантажує землею інший Камаз.

Я підійшов до навантаженого самоскида, що вже мав від'їжджати, і запитав водія, чи є в землі кістки. Він відповів, що спочатку були навіть черепи. Я запитав, куди возять землю, він сказав, що в якийсь кар'єр, але де він не хотів сказати, сів у кабіну і поїхав. Я ще пооглядав, що там робиться і привернув увагу трьох осіб, які тут керували. Щось переговоривши між собою, один вирушив у мій бік. Щоб не з'ясовувати з ним, хто і що тут будує, я покинув подвір'я, але вирішив підняти рейвах серед керівників партій і громадських організацій, розповісти людям про це блюзнірство, адже клумбівські активісти разом із полів'язнями, проводячи похід до всіх тюрем, щоби вшанувати пам'ять замордованих в'язнів, поставили вимогу владі провести розкопки на цьому подвір'ї, але влада в особі міського голови проігнорувала цю вимогу. А Євген Гринів замість того, щоби почати роботи після дозволу, що дав Київ, зайнявся бізнесом під прикриттям «Меморіалу».

Першому я повідомив про будівництво голові Спілки репресованих Петру Франку. Він щось промимрив і поклав трубку. В офісі УРП нікого не застав, як і в Спілці політв'язнів. Подався у штаб партії «Свобода», тут молодик, який чергував і сидів на телефоні, сказав, що Тягнибока вже три дні немає, ніби в Києві, а він нічого не вирішує і навіть інформації не записав.

Тому я, хоча минуло тільки пів року, як вийшов з лікарні після мікроінсульту, вирішив наступного дня зібрати громаду активістів Клумби, кого ще можна назбирати, бо громадську організацію я розпустив, активістам порекомендував приєднатися до інших офіційних патріотичних організацій, таких як «Свобода» чи УНА-УНСО, так як Клумба була неофіційною структурою. Хоча саме Клумба миттєво реагувала на політичні процеси з 1989 по 2002 рік, 13 років виконувала завдання з боротьби за Українську Національну Незалежну Державу. Зараз я шкодував, що немає поруч тих активних бойових побратимів. Багато з них були старшого віку і відійшли від політичного життя або померли.

Повертаючись додому в трамваї, я зустрів Крушельницьку Тетяну, депутата міськради чотирьох скликань, і розповів їй, що відбувається в подвір'ї колишньої тюрми. Вона порадила наступного дня зайти в міську раду, де збереться їхня депутатська комісія, до Віри Лясковської, також депутата міськради, з якою я ще з часу мого депутатства (вона тоді працювала в облвиконкомі) мав приятельські стосунки, вона називала мене соколиком.

Коли я прийшов до Віри Лясковської, вона сказала, що вже знає про проблему, бо Тетяна їй розповіла, адже живуть в одному будинку. Я детально розповів, що відбувається. Вона запевнила, що вони витребують всю документацію по цьому будівництву (дозволи, рішення, проект) і розглянуть на найближчій сесії ради. Тетяни в цей час не було, та я пішов із надією, що будову зупинять.

Впливові депутатки, залучившись до з'ясування обставин цього будівництва, виявили, що будівництво самовільне і жодних документів, дозволів, рішень, ні проектної документації немає. Кагебісти вирішили собі, що живуть при совєтах і можна, як і тоді, «що хочу, те ворочу», вважаючи подвір'я колишньої тюрми своєю відомчою територією, бо міське управління КГБ знаходилося в цьому ж будинку на першому поверсі. Вони думали таємно збудувати кілька поверхів, а вже потім оформляти дозволи, рішення, Київ підключити. І куди мала

дітися міська влада, не розбирати ж уже збудованого, хоча будинок і подвір'я належали до міської міліції і були в них на балансі.

І що ж знайшли депутати в забудовника, коли викликали на комісію? Їм представили лист-висновок «Меморіалу», підписаний Євгеном Гринівим, де було сказано, що «Меморіал», тобто Гринів, викопав кілька шурфів і останків замордованих не виявив, тому можна проводити будівництво в даному подвір'ї. Звичайно, міськвиконком заборонив це будівництво з подачі чотирьох депутатських комісій.

А тепер щодо «бамаги» Гриніва, де не було ні схеми викопаних шурфів (їх насправді ніхто не копав), ні свідків, ні прізвищ копачів, така собі туфта. Причина тої туфти зрозуміла: гебіст для гебістів «малює» документ-фікцію, гаратає на ній аж три штампи і печатки задля більших понтів. Тож якщо проканає, то буде там і йому квартирка на три кімнати, по кімнаті за кожну печатку і четверта за підпис. Але тут не проканало, бо лиха година наднесла Петрика, який побачив у подвір'ї «стройку вєка» і наробив галасу, тож гебістам і Гриніву не поталанило, а то би стояв на кістках в'язнів 5-6-поверховий будинок із підземними гаражами мінімум на три під'їзди і це не де-небудь, а в центрі міста. Може людських кісточок багато вже й нема, бо НКВД чи КГБ, замітаючи сліди своїх злочинів, викопували трупи закатованих і вивозили з землею в різні кар'єри і засипали навіть сміттям. Але тут, у подвір'ї, залишилася земля, полита кров'ю невинних жертв і треба бути юродивим, щоби гратися в перегонки зі совістю і одноособово вирішити питання забудови, зганьбити організацію, місто Львів, створивши тут гебістський Вавилон.

І все ж чому Гринів дозволив собі «состряпать» таку аморальну фальшивку? Очевидно, що на замовлення колись всесильних друганів.

Попередньо я описав акцію, яку провели активісти Клумби спільно зі Спілкою політв'язнів, похід до всіх львівських тюрем із факелами, свічками, квітами. І ми добилися дозволу на розкопки у згаданому подвір'ї, а Гринів ігнорував це питан-

ня роками, хоч це був обов'язок «Меморіалу». І крім пожертв влада дозволила заробляти і навіть виділяла якісь кошти «Меморіалу», тобто Гриніву, для цих робіт. От він тепер вирішив використати це у своїх гебістських інтересах і це йому майже вдалося. Отака то наволоч. І коли я тоді разом із активістами проводив акцію, то Гринів зі своїм «Меморіалом» не долучився до неї, хоча мав би це зробити, а вмив руки.

Уже описано про діяльність УГС Богданом Горинем у книжці «Не тільки про себе», Всеволодом Іськівим написано про діяльність Руху у книжці «Призначення Руху». Потрібно було би написати ще про одну з перших партій національного спрямування – Українську християнсько-демократичну (УХДП), створену у 1988 році Петром Січком із міста Долини Івано-Франківської області.

Ще про одне. Від 1974 року до 1980-го дратував владу вокально-інструментальний ансамбль «Вуйки» (пізніше «Супер-вуйки») своєю західною програмою і українськими піснями, за що влада переслідувала їх. Членів гурту неодноразово викликали до міліції і в КГБ і погрожували. Гурт своєю діяльністю сповідував українську ідею та пропагував усе українське, була велика підтримка молоді, зокрема, після одного з виступів «Супер-вуйків» 1979 року на вулиці Городоцькій виникла демонстрація, до двох тисяч людей, що збудоражило компартію і спецслужби, які посилили контроль за молоддю аж до переслідування особливо активних. До речі, продюсером у «Вуйків» і «Супер-вуйків» працював проукраїнськи налаштований жид Леонід Гуревич, син заступника директора одного з львівських заводів, друга Богдана Котика. Тому цим хлопцям багато сходило з рук.

У той час були створені також ВІА «Оріон», «Прометей», «Символ», що працювали в державних клубах і отримували зарплату, але вони також почали виконувати заборонений західний рок, популяризувати джаз. Поряд із ними появилися неформальні організації типу хіпі як протестний рух молоді, який совєтська влада неспроможна була заборонити, тому намагалася ці явища контролювати, а якщо це не вдавалося, то

наввипередки почали створювати свої неформальні молодіжні організації, щоби очолити ці процеси.

В КГБ були розпрацьовані цілі схеми, як діяти, був створений спеціальний відділ, на який виділялися кошти, залучалися психологи, психіатри, у психлікарнях були негласні інструкції, залучалася міліція і так звані дружинники, яких також впихали в молодіжні осередки під соусом «нужних людей». Розпрацьовувалися різні варіанти впливу на молодь від екстрасенсорики до так званого вирощування лідерів молодіжних рухів, інколи залучаючи навіть зеків, зеківську філософію, зеківські пісні, щоби відтягувати увагу від впливів «гнилого запада», не пропонуючи нічого нового ні в культурі, ні в мистецтві, ні в музиці, крім обшарпаного соцреалізму, блювотної пропаганди «Ми новий мір пастроім», що нудило і відпихало активну молодь.

З початком горбачовської перестройки тактику відносно молоді змінили і почали створювати Клуби творчої молоді (КТМ). Катееми мали вплив на молодь, хоча головна роль тут відводилася комсомолу. При райкомах, міськкомах комсомолу створювалися об'єднання молодіжних клубів, які очолювали свої люди з комсомолу. Така ж структура була створена у Львові при міськкомі комсомолу, якою керував Ярослав Кіт, його заступником був Марк Заркін. Тут же, у міськкомі комсомолу, керував Адам Мартинюк, польський жид, заввідділом був Орест Шейка, який згодом очолить «Товариство Лева». Про це Товариство надруковано небагато інформації, тому опишу дещо в подальшому. А зараз про КТМ, який було створено спецслужбами десь у 1982-84 роках і який розміщувався в залі цокольного приміщення готелю на вулиці Городоцькій, при в'їзді у вулицю Фурманську, яку чомусь написали «Фурманська», хоча треба би було писати «Фірманська».

У цей час у Львові було десь зо п'ять молодіжних розважальних центрів, але потрібен був такий, щоби його контролювали гебісти. І його було створено, де вхід був дещо дешевший. Якось я вирішив просто з цікавості заглянути туди. На вході стояло двоє, які перевіряли запрошення і квитки.

Якось у трамваї я почув, що тут солістом Орест, який співає і грає на електрогітарі, тому сказав, що я прийшов до Ореста в його справі. Пройшовши упевнено поза танцюючими, яких тут крутилося близько десяти пар та ще кілька дівульок тряслися окремо, одна з яких спробувала залучити мене до тряски, хапаючи за рукав, але я дав їй зрозуміти, що то марна справа і я не танцюю. Вона, не перестаючи трястися, підстрибуючи, як курочка, з якої тільки що зліз півник, відкопилила губу, витріщивши невдоволено оченята, висловила своє «фе», на що я ввічливо вклонився та пішов у бік сцени, знаючи, що за мною спостерігають придверники. Інша дівулька смикнула подругу, яка продовжувала висловлювати своє невдоволення моєю поведінкою. Я глянув у бік дверей, тепер чергові були зосереджені на тих, хто заходив, тому я вільно почав обсервувати ситуацію, зрозумівши, що лисуватий, який розмовляє з колегою, тримаючи в руках мікрофон, то і є Орест. Через сім років наші дороги перетнуться, ми станемо приятелями. Він з дружиною організують, одними з перших, туристичну фірму «Вербена» і возитимуть туристів у Болгарію, а потім і в Грецію.

У 2006 році Орест захворіє на рак і помре. Але ще у 2000 році він безплатно повезе мого сина у Варну на міжнародний конкурс із балету, як свій благочинний внесок у цю справу. Мій син скаже, що Орко був доброю і чуйною людиною.

Ще раніше, у 1990 році Орест часто по неділях навідувався до нас на Клумбу, щоби поспівати з громадою. А зараз у КТМі, як тільки стихла музика, почався гамір. Я уважніше глянув на двох красунь, бо ввімкнулося світло, обидві були під кайфом. Та, яка тягнула мене до танцю, засунула руку за своє декольте, вийняла пачечку дамських цигарок, запальничку, з пачечки почастувала колежанку, яка, дивлячись у мій бік, витягнула з пачки тонку сигаретку довгими пальчиками з півторасантиметровими червоними нігтиками і взяла її в губи не фільтром, а тютюнцем. Подруга висмикнула з її губів цигарку і зі сміхом узяла собі, запропонувавши їй іншу. Вони зневажливо поглядали на мене, потім цьомкнули одна одну в губи і пішли курити в туалет. А я подумав, що як попадеш таким

рибкам у кігтики, то перемелять так, що забудеш хто ти, де ти і хто тебе хрестив, адже є в нас така приказка «дурний тебе піп хрестив». Тож я пильнував, аби не наступити на граблі і думав: «Стережися, козаче, коли відьми виходять на лови».

Позбувшись уваги красунь, почав вивчати іншу публіку. Хлопці метушилися, підбираючи собі пасію на ніченьку. Я не сумнівався, що тут тусуються й ті, які мають великі вуха і за обов'язком служби пасуть публіку, як пастухи овечок. Двох зафіксував одразу, вони стояли під стіною неподалік сцени і не брали участі у загальній метушні, ще один сидів за столиком і попивав мінеральну водичку «Олеську», уважно цинкуючи обстановку. Один із тих, які стояли під стіною, не зводив із мене очей, хоч я стояв десь за три кроки від нього, тож я подумав, що вони тут один одного знають, а я нова персона, або ж він голубий і йому мало того, який із ним спілкується, хоче намотати когось свіжого. Тож подумав, як би його розіграти і запросити до танцю, бо в цьому місиві не розбереш, хто з ким танцює, дівульки одна з одною, мужики у колі скопом викидають ноги один перед одним, чи то гопак, чи то хаванагілу, яку тепер хитромудро називають «Сім-сорок». Заграла музика, але я, звісно, відмовився від цієї авантюри. Людей усе прибувало. В приміщенні через погану вентиляцію ставало душно, в повітрі витали феромони, флюїди, як наслідок вивільнення енергії і скупчення запахів жіночих парфумів, поту, запареної кави, невипраних шкарпеток, алкогольного перегару, жіночих принад, тому я вирішив не давати лиха закаблукам, а скоріше змитися, як то кажуть, не довчивши уроку.

Вилітаючи звідти, як корок із-під шампанського, мало не зіштовхнувся з молодиком, який заходив, нижче середнього зросту, трішки сутулий, короткі пухленькі пальці, широка постава ніг, шатен, лице округле, світлошкіре. У 1998 році я випадково через колег познайомлюся з ним у невеличкій кав'яренці за готелем «Жорж», що називалася «Апендицит». У ці часи в КТМі він був адміністратором.

Другою особою в закладі був Ярослав Гера. Зараз він винаймав невеличке приміщення на вулиці Дорошенка, 25, де

організував магазинчик взуття, одягу і галантереї, найняв продавщицю і так виживає. Казав, що в колгосп і в політику не бавиться, знав, що в колгоспі б'ють по задниці, а в політиці – по голові. Іноді, зустрічаючись зі мною на каві, він згадував про несолодку роботу в КТМі, бо спочатку там не було ні кави, ні алкогольних напоїв, тільки танці і забави типу КВНу, тому через якийсь час молодь гнала в «Рокс», «Вечірній Львів», що під театром ім. М.Заньковецької, в «Ляпу» чи в «Романтик», що в парку ім. Б.Хмельницького, або ж у «Газ» (Будинок культури будівельників) на вулиці Стефаника, 16, де гульбан тривав цілу ніч. «Газ» – це була точка, яку кришували менти Галицького району і гебісти, тут йшло у хід усе, від алкоголю до наркоти, і про це всі знали. Хоча від 1990-го, 11 років підряд цим закладом опікувалася УРП.

Коли ми з сином перебрали цей будинок під балетну академію, в ньому було жахіття, в туалетах зливні бачки були забиті порожніми гаманцями, маленькими барсетками з візитками, саме тому туалети доводилося зливати з відра. Під сходовою кліткою в купі піску лежало відро використаних шприців. Нам із сином довелося близько шести років робити ремонт своїми силами. Пощастило, що голова адміністрації області Михайло Гладій нам допоміг і частково залучав до ремонту будівельні організації.

При зустрічах із Герою я розпитував його про атмосферу в КТМі, сказавши, що один раз його відвідав, тож він розповідав, що збіговиська там контролювали гебісти, інколи двоє, інколи три-чотири, яких вони вже знали, знали також про прослушки і попереджували про це близьких і друзів. Коли в КТМі дозволили алкоголь, то молоді там побільшало. Одного з гебістів катеемники «прикормили», він був ніби свій. Тут можна було зняти проституточок, розважитися просто в готелі, де вони були ніби на роботі, адже адміністрація готелю брала свої відсотки, були тут ті, які зводили клієнтів, їх називали вербовщиками або котами. Комуністичній владі і КГБ були потрібні такі заклади, бо треба було якось впливати на молодь, яка у всі часи була двигуном суспільних процесів. Влада намагалася будь-якою

ціною відволікти молодь від серйозних проблем. Старша генерація, яка була більше зазомбована, не становила для них, як їм здавалося, небезпеки. Молодь завжди була радикальніше налаштована, тому комуністична влада через комсомол, дещо послаблюючи гайки, намагалася адаптувати суспільство до нових обставин, що складалися, але совєтський котел рвало, хоч як вони не намагалися випустити пару. Національні порухи робили своє. Тож комуністична верхівка в Москві, маючи цілі аналітичні центри-інститути, в основному через КГБ спускало інструкції на низи в усі республіканські органи влади, які дещо відрізнялися в Прибалтиці чи в Грузії та на Україні від республік Середньої Азії, де процеси відбувалися менш радикально, де влада проводила більш угодовську політики стосовно Кремля, зомбуючи і тримаючи в покорі свої народи. Особливу проблему для Кремля становили сателіти Союзу – держави європейського соцтабору, де молодь уже сповідувала західні, «капіталістичні» цінності демократії в культурі, музиці, мистецтві, літературі. Запанували джаз, рок, поп-музика, експресіонізм, модернізм, гіперреалізм, сюрреалізм, у побуті електроніка, джинсоманія. Усе це робило революцію в свідомості молодих. Потрапляючи під ці впливи, радянська молодь розкріпачувалася, зростало усвідомлення себе як особистості, по-новому трактувалися суспільні цінності, змінювався психотип людини з гомосовєтікуса вона перетворювалася в цивілізовану вільну істоту, що приводило до суспільного психологічного прогресу, який пришвидшить кончину совєтської імперії зла і відтермінувати чи зупинити це вже не могли навіть репресіями, бо пахло трупом, імперія конала.

Я так детально описав деякі події і факти, намагаючись згадати тодішню атмосферу, те, що починало творитися в нудному повсякденному соцреалістичному штучно змонтованому житті і чого це коштувало не тільки окремим громадянам, а й націям, народам.

Почалася горбачовська перестройка, в совєтському суспільстві наростала криза, війна в Афганістані, Чорнобильська трагедія пожерли ресурси і привели людей до усвідомлення

ситуації як у Прибалтійських республіках, так і в Україні, Грузії, а ще більше це усвідомлювала центральна влада в Москві, що кінець неминучий. Тому Горбачов намагатиметься лібералізувати суспільство, запроваджуючи так звану перестройку, знижуючи градус «в обществє», пом'якшуючи режим буття, демонструючи «гнилому западу» свої кроки до демократизації. Адже він був затиснутий у кут проблемами, що наростали, також і з одягом, ширпотребом, продуктами, за якими стояли черги, де масло в одні руки відпускали по 200 грамів, молока 2 літри, хліба дві буханки, цукру два кілограми, а черги, як і громадське невдоволення, росли в геометричній прогресії. Центральна кремлівська влада тиснула на місцеві республіканські, які викручувались, хоча одні і другі усвідомлювали, що гряде «собірай, Ваня, лапті».

Починають звільняти в'язнів-шістдесятників, повертають у Москву Сахарова, звільняють Солженіцина і навіть дозволяють виїзд за кордон, звільняють українських політв'язнів, грузинських, прибалтійських.

Якось у Львові на зібранні обкому компартії один кагебіст сказав: «Послушайтє, я нє панімаю, што же ето дєлається, ми так работалі і всьо коту под хвост». Добрик тільки знизив плечима, розвів руками і, показуючи пальцем у стелю, відповів: «Там, наверху, лучше знают, што дєлать. Ми ісполнітєлі. Всє согласни?». Запанувала мовчанка.

Добрик потихеньку спивався, але так як мав близький контакт із Брєжнєвим, бо всі вони вихідці з однієї команди з Дніпра, Брєжнєв, Щербицький, Щолоков, Добрик, в мафіозному клані це називалося «сім'я», тому трималися купи. Звичайно, це була верхівка, але нижча ланка також підбиралася зі своїх, дніпропетровських, бо кожен тягнув тих, кому довіряв. Єльченка тягнув Щербицький, в якого правдоподібно грала польська кров.

Коли вже набрала обертів горбачовська перестройка, згори надійшла вказівка до політичних процесів більше залучати молодь, тобто комсомол, щоби перехоплювати ініціативу. Тоді був поширений вислів: «Якщо п'янкку неможливо зупи-

нити, її потрібно очолити». Як я уже писав, perpetum mobile, тобто активнішою частиною суспільства завжди виступає саме молодь. «Партія сказала «нада», комсомол ответіл «єсть!»». Отож, коли почало рвати котел, почали створюватися громадські організації, до речі, з подачі партії і КГБ, які спочатку будуть називати неформальними, а потім вони знайдуть своє місце під сонцем, суспільну визначеність, такі як «Пам'ять», «Меморіал», «Товариство Лева», Товариство української мови, Українська гельсінкська група та інші.

Не витримавши тих подій, що відбувалися, Добрик попросився у відставку і в скорому часі дременув у Москву. На його місце призначили Погребняка Якова Петровича, який спочатку намагався гальмувати і придушувати процеси, що вже набирали сили. Пізніше він побачить, що то марна справа і чим більше влада намагається «нє пущать», тим більше народ буде протестувати і дійде до сутичок, що примусить його йти на поступки, компроміси, а це не задовольнятиме ні Київ, ні Москву. Пізніше він спробує загравати, шукати спільну мову з Чорноволом, братами Михайлом і Богданом Горинями, але це його не врятує, народ провалить його на виборах і до цього прикладуться активісти Клумби, хоча і Чорновіл, і Богдан Горинь відмовляли нас і просили не провалювати Погребняка.

У цей період «Товариство Лева», створене з комсомольців, не мало жодних проблем, купалося, як пиріг у маслі, підтримуване владою, гебістами і фінансами. Головою організації було «обрано», тобто призначено, Ореста Шейку, який донедавна був завідуючим відділом міськкому комсомолу і зараз йому була визначена роль збирача каміння, що розкидала партія протягом десятиліть.

Я вже попередньо описував дещо про цю контору і початок їхньої діяльності, тож хочу детальніше розібрати по кісточках і розкласти по поличках окремі постаті, їхню роль у житті громади Львова, а також на рівні українського парламенту.

Члени «Товариство Лева» за весь період, починаючи з його створення, не брали участі в жодних політичних акціях,

а відсиджувалися в райкомах комсомолу, очікуючи слушного моменту, щоби примкнути до демократичних перетворень у суспільстві і використати ці процеси у своїх шкурних інтересах. Звичайно, що не всі тут були поганню і, як у будь-якому середовищі, були і гарні люди.

Наш колега Всеволод Іськів ініціював створення Руху, зібрання інтелігентів, науковців, активістів Товариства української мови, УГС 7 травня 1989 року в Пороховій вежі о 10 год. Зібрання мало бути майже підпільним, але де знають троє, то неодмінно знатиме і свиня, тобто КГБ, яке напхає туди своїх шпигунів, тим більше, що частина запрошених були ще членами компартії і навіть пленумів, наприклад Ігор Юхновський, якого кілька днів вмовляли взяти участь так «таємно», що аж Іван Драч із Києва по телефону вмовив його прийти на установчі збори, бо Іськіву не вдавалося цього зробити. Юхновський так «таємно» прибув на збори, що аж у супроводі свого парторга, без сумніву гебіста. Прибув чомусь і стукач-педик Ярослав Левкович, якого притягнув Роман Іваничук, а коли довелося обирати і сісти в президію, то великі «метри» Ігор і Роман відмовилися, тому що боялися, не знали, що з того зібрання вийде, скількох загребуть, адже знали, що тут присутні не тільки стукачі, а й кадрові гебісти. А от Ігор Гринів від «Товариства Лева», коли хтось запропонував його в президію, відразу ж погодився, можливо мав вказівку від компетентних органів, але сумлінно прикладатиметься до справ у Русі.

Як я вже писав, протягом літа і до половини осені левенята не брали жодної участі в пропагандистських десантах ні на Київ, ні на схід України, на навіть у Галичині і на Львівщині. У похід за легалізацію греко-католицької церкви, який відбувся у Львові 17 вересня, до якого долучилися всі громадські організації, коли на вулиці і площі міста вийшло більше ста тисяч люду, ніхто з їхнього «Товариства Лева» участі в цьому не брав. Зате таке гімно, як Тарас Стецьків, щоби черговий раз пролізти в парламент, через 25 років створить рептильку з назвою «Зарваниця». Який стосунок комсомольський вилупок мав до Зарваниці не можу збагнути, але про це в подальшому.

Коли 1 жовтня менти ОМОНу зроблять провокацію і поб'ють, покалічать людей на вулиці Коперника, коли комуністична влада влаштує святкування міста Львова в честь окупації Західної України москалями в 1939 році, продовжуючи називати окупацію «Золотим вереснем», то левчики і вухом не повели, щоби хоч щось булькнути на підтримку громади. А коли 4 жовтня у відповідь на побиття громадські організації створять у Пороховій вежі Страйком, куди долучаться і депутати Вєрховного Совєта СССР Ростислав Братунь і Роман Федорів, приєднаються Іван Вакарчук і Юрій Сорочик, і це питання побиття людей винесуть на сесію Вєрховного Совєта, і таки змусять створити депутатську комісію, яка прибула у Львів 16 жовтня з Москви. Але ніхто з левчиків не долучився ні до Страйкому, ні до громадської комісії, створеної комітетом, який очолив Богдан Горинь, щоби розслідувати цю справу побиття, точніше хоча би зібрати докази того, що менти перевищили методи і засоби реагування, напавши на мирну колону. Це детально було описано мною в окремому матеріалі.

А ось уже через півтора місяця до початку оголошення виборів як у Верховну Раду України, так і у місцеві органи влади, левчики скопом полізли балотуватися, як таргани. Не маю інформації про те, скільки від контори пройшло в районні ради, а в міську 6 чи 7, в обласну 8 і у Верховну двоє Ігор Гринів і Тарас Стецьків. Останній порушив рішення ради блоку і пішов на округ, який був визначений за Іваном Гелем, як я попередньо описав. Вчиняючи наклепи на Івана за допомогою комуністів, гебістів, функціонерів місцевої на той час комуністичної влади, Стецьків виграв вибори. На запитання, чому порушив рішення виборчого штабу, хоча нічого доброго як активіст не зробив, він єхидно посміювався і втікав.

Я, працюючи на реконструкції Будинку будівельників під академічну школу з балету, що на вулиці Стефаника, 16, часто йдучи вулицею Драгоманова, заходив до Ореста Влоха, який заснував інститут оптики, був головою обласної організації Руху, депутатом парламенту 1990-1993 років.

Орест Влох вихована, тактовна, працьовита людина з традиційної патріотичної родини, його предки, галицькі інтелігенти, були в січових стрільцях. Коли я забігав, якщо була хвиля часу, то при каві без алкоголю гомоніли, він гарно до мене ставився, говорив, що те, що я робив протягом 1989-1997 років в акціях, спрямованих на боротьбу за незалежність, ніхто не потрафив би зробити. Якось у нас зайшла розмова про колег-депутатів, тоді він охарактеризував декого, але просив нікому цього не говорити, хіба що як мине трохи років. Тому тепер я висвітлюю його «перли», бо минуло вже більше 15 років, а Ореста Влоха вже немає з нами.

Перше, що я запитав, яке в нього враження про Степана Хмару, бо той співпрацював із нашою командою. Влох відповів, що Хмара позитивно ворохобить не тільки Народну раду, очолювану І.Юхновським. Не добре те, що Степан Хмара хоче все і зараз, що є неможливим, тому багатьох налаштовує проти себе, навіть своїх, які мають таку ж радикальну позицію, але так само, як він, працюючи в парламенті, не тріщать язиками.

Тоді я запитав про Ігора Гриніва, Євгена Гриніва, Тараса Стецьківа.

Орест Влох розповів таке:

– Ви знаєте, що в КГБ Євген Гринів мав кличку Льогкій, бо він верткий і слизький, як в'юн, але дисципліну тримає.

Ігор Гринів у законах тямить і дуже працьовитий, а от із Тараса законотворенць, як із мого члена футболіст, поки з'явиться на комісії і рухнеться, то вже й без нього вирішать. Часто на комісії на появляється, а на засіданнях його не чути, вичікує, переживає за свою дупу у випадку погіршення ситуації.

Що стосується братів Михайла і Богдана Горинів, то це серйозні хлопці, які не опускають з виду ні політичну, ні гуманітарну сферу, до них ставляться із повагою навіть комуняки, в ідеологію не бавляться.

– А що скажете про Михайла Косіва, Ярослава Кендзьора, Калинчиху? – спитав я.

– Ірка Калинець кобіта гостра, колись чи то Коцюбі, чи ще там комусь хотіла врізати по пиці за те, що перестрибну-

ли до групи 239 Олександра Мороза, та здається Філенко її стримав. Але вона має мухи в носі і часом не знаєш, хто радикальніший, чи вона, чи Хмара. Про Косіва не хочу говорити, думайте самі. А Славко тільки бігав з кінокамерою, навіть не знаю, чи був у якійсь комісії і мав якийсь стосунок до законів, думаю, що він заробляв на тому, що знімав, бо діаспора була зацікавлена в тих матеріалах, що він робив і не тільки у Верховній Раді, а й на мітингах, на різних імпрезах. Зрозуміло, що платили йому валютою. Я не заздрю і не рахую чужих грошей, але він був такий скупий, що не пам'ятаю, щоби він поставив комусь бодай каву.

– Пане Оресте, не дивуйтеся, бо зараз підприємці, бізнесовці усі скупі. Чорновіл це називає «періодом набуття первинного капіталу», а це тяжкий і жорстокий час, бо навіть не знаєш, що від кого чекати.

– О, якщо ви вже згадали В'ячеслава, то не збагну, в яку гру він грав, бо склалося враження, що він проти всіх. І не знаю, чи в Народній раді його хтось влаштовував. Я навіть казав йому, щоби переобрати Юхновського, який із задоволенням віддасть керування Народною радою, щоби брав віжки в свої руки, але Чорновіл не погодився, бо критикувати легше, ніж конструктивно працювати. Хоча в плані роботи в нашій команді він був як лідер. Алтунян його обожнював, але то виглядало не дуже добре, бо в таких випадках когось треба тримати за ноги, щоби не злетів на небо. Я звичайно трошки жартую.

– А як наш снумівець Ігор Деркач, він здається був у комісії з військових питань?

– Ігор був старанний, ініціативний, а головне не зазнавався і при потребі радився у старших. Він тримав тверду позицію в комісії з Поровським Миколою проти дев'яти, троє ніби підтримували деякі положення і постанови, що вони пропонували.

– А ви знаєте, що Степана Павлюка по Сколівському і Турківському виборчому округу наша команда з восьми активістів запхала у Верховну Раду і провалила Якова Погребняка.

– Ну то ви поміняли шило на мило, той хоч перший секретар обкому компартії, але набагато порядніший від того кар'єриста. Не вірите? А хто його притягнув у Рух та ще й протягнув кандидатом у парламент?

– Саме на Турківську частину округу розраховував Погребняк, куди навезли цукру, гречки, варених ковбас, але ми двома легковими машинами об'їздили всі села і агітували за Павлюка. А Павлюк потім нам «віддячив», коли ми воювали з ментами проти Івануси, він як секретар блоку патріотичних сил, в якого знаходилася печатка, одноособово вирішив і перекинувся на бік ментів, перед тим узявши 60 тисяч гривень на річницю святкування Музею етнографії, який він перереєстрував на Інститут народознавства. На прохання генерала Романюка, який виділив ці гроші, почав захищати Володимира Іванусу, якого перевели у Львів із Чернівців на прохання заступника міністра внутрішніх справ із кадрів Скавуляка, родом із Буковини, хоча ми поінформували Павлюка Стефця і підтвердили документами, що саме за командою Івануси менти переслідували артистів першого фестивалю «Червона рута» імені Володі Івасюка на стадіоні в Чернівцях, де вони покалічили наших хлопців. Після з'ясування всіх обставин того падлюку (так його називали люди) рада блоку демократичних сил виключить, а ми, активісти Клумби, примусимо віддати печатку Руху. Одне слово, Павлюк скурвився.

– А хто ж то його втягнув у Рух і рекомендував у парламент?

– Наш шановний Всеволод Іськів. Замість того, щоб іти в парламент самому, він поступився цьому виродку, якого знав ще з університету, але добре не розгледів, бо той виглядав на порядного. Тепер Всеволод кається, бо він його і притягнув у Рух. Ви уявіть, він печатку блоку патріотичних сил, а вона була і Руху, бо блок, як ви пам'ятаєте, був створений на базі Руху і Рух був його основою, то він використовував цю печатку в своїх особистих шкурних інтересах.

– Ви дивіться, як то буває, виглядає на одно, а насправді гімно.

– Ви не хочете хоч щось сказати про Косіва. А ви знаєте, коли валився «вєлікій і нєдєлімий Союз» і тріщала по швах комуно-більшовицька система, то мудріші комуністи кидали партійні квитки, переорієнтовувалися на демократію. Львівщина була в авангарді подій, тут уже два роки тривали протестні акції. В журналі «Жовтень» вийшла величенька стаття Косіва «Порадьмося з Леніним», хоча Іськів радив йому той маразм не публікувати, коли вичитав, але Міша так поклонявся Іллічу, що коли 14 вересня ми демонтовували ідола на площі перед оперним театром і коли Л.Кравчук прислав чотирьох депутатів ВРУ, а саме Коцюбу, Ємця, Скорик і Косіва, то Косів виступав перший на захист ідола. Я надав йому слово виступити перед майже стотисячною громадою, яка скандувала «Геть ідола зі Львова!», але Косів виступив на захист пам'ятника, назвавши громаду дурнями. Тоді мені з колегами довелося його захищати від розлючених людей.

Орест Влох сказав:

– Оввa, а я того не знав. Друже Олеже, люди ще довго будуть закомплексовані, зазомбовані тою радянщиною, совєтською ідеологією, поки нарешті втямлять, де їхні корені. Ви знаєте, як іржа роз'їдає залізо, так поколіннями наші вороги на заході і на сході пожирали наш етнос, нашу націю, її генофонд, століттями як поляки, так і російські монголи, а ті висмоктували українські таланти, геніїв, нашу потугу і ми ще довго будемо вириватися з їхніх «братських обіймів» і випльовувати совєтчину, поки позбудемося хомосовєтікуса в нашій ментальності і станемо монолітною нацією, благословенним народом.

– Я все розумію і думаю, що нам ще прийдеться повоювати і не обійдеться наша Свобода без крові, бо москаль точить зуби на Крим. І ще не було в історії проклятої імперії, щоби щось не загарбувала.

– Лишіться так думати, бо Господь не допустить такого.

– У Господа вистачає проблем і без нас. Думаю, що в його плани не входить опікуватися нами, а в москаля ми давно в планах. Але я щодо Косіва, то не якийсь забитий хлопунько, а інтелектуал, який виставляє себе шістдесятником-дисиден-

том, хоча ні дня не сидів у цюпі за ґратами. За що він так поціновує цього нелюда Лєніна? Думаю, що то ганебно для людини, яка представляє законодавчий орган держави. Чи не так?

Орест Влох на це відповів:

– Ви бачите, а я про ці речі не знав, сприймав його як рафінованого патріота, хоча були певні застереження.

– Я міг би вам розказати дещо більше, але не хочу псувати настрій при каві. Я також багато чого не знав, поки не стикнувся і не зрозумів, чого Григорій Приходько та Іван Кандиба його не любили, якщо не сказати моцніше. Це і я маю грішок, бо у 1990 році з командою рудневського і зимноводнівського осередку Руху проводив агітацію за нього у Пустомитівському виборчому округу в парламент і таки запхали. Не буду забирати у вас дорогого часу. Дякую за кавцю і рушаю, бо в балетній школі багато роботи.

Він сказав, щоби я заходив. Я подякував за розмову і ми попрощалися.

А тепер знову дещо про «Товариство Лева», про окремих членів-депутатів зокрема обласної ради, про їхню діяльність. Активісти Клумби не співпрацювали з тою командою, бо вважали її прокомуністичною. Я не дуже вникав у їхні справи, але так як вони як асоційована організація входили в блок Руху і під його брендом вони йшли в депутати всіх рівнів рад, від Верховної до районних, дещо відслідковував.

Як я вже попередньо згадував, Ігор Гринів пройшов у Верховну Раду по округу, узгодженому з передвиборчим штабом Руху і він був членом президії установчих зборів Руху в Пороховій вежі 7 травня 1989 року і в парламенті працював доволі плідно протягом кількох скликань, був радником у Ющенка і міністром у Порошенка, будучи в їхніх командах. У час президентства Януковича був в опозиції.

Стецьків Тарас пройшов у депутати ВРУ по округу, який був визначений Івану Гелю, як я уже писав, проігнорувавши рішення виборчого штабу, і теліпався там кілька скликань.

У Львівській міські раді було сім чи вісім депутатів від «Товариства Лева». Кого пригадую, про того пишу: Юрко Во-

лощак, Олег Микита – художник, Гавришкевич Ігор – художник, Мирон Колодко, Зеновій Сірик, Ігор Зінько, Орест Шот, який був і депутатом обласної ради першого скликання. Про кожного можна би було багато писати, але не варто, хоча було багато хорошого, але були і темні сторінки. Ми всі входили до блоку демократичних сил, але кожен розумів демократію по-своєму. Одні бавилися в політику ради понтів, інші сподівалися зробити кар'єру і декому це вдалося, ще інші пішли в демократи за вказівкою спецслужб і тільки незначна частина за покликом серця. Але майже всіх єднала нелюбов до комуністичної системи, покрита іржею ленінської ідеології брехні, терору, страху, зневаги до людини, її визискування заради ілюзорного «світлого будущєго», марксистсько-ленінського фетишу.

Дещо про вище згаданих. Орест Шот поміркована особистість, більше працював як депутат облради, ніж міської, дотримувався принципів, які декларував Рух, після депутатства працював у юридичній службі Фонду комунального майна міста, жалівся на команду мера, казав, що йому доводиться розгрібати за ними лайно. Вони довели його до інфаркту, але він вижив, написав книжку, понад 1000 сторінок, правда, я її не бачив.

Зеновій Сірик. Прізвище відповідає його суті. Коли наші активісти СНУМ у 1989 році збиралися на лавочках біля Порохової вежі по четвергах, то він ходив поза каштанами неподалік, боячись приєднатися до нас. На четверте скликання, коли мером стане Буняк, Сірик буде обраний депутатом у міську раду і стане секретарем ради, але нічого не зробить, як і інші депутати, коли Буняк дозволить червоним генералам провести авіаційне шоу 27 липня 2002 року в Скнилові, де загине 77 людей, але думаю, що й більше, бо там, у тім місиві загиблих, були і бомжі. Це зі слів Степана Козака, син якого також загинув, голови сімей потерпілих, і він збирав усю інформацію і вимагав судити Любомира Буняка і голову облдержадміністрації Мирона Янківа, які дозволили авіашоу і не забезпечили безпеки людей. Після падіння літака можновладці, які сиділи

на трибунах, як щурі кинулися тікати до своїх машин. Я багато разів спілкувався зі Степаном, який добивався справедливості і покарання для обох представників влади, ходив по судах, які судили крайніх і не брали до уваги його вимог і доводів, а ми тимчасово його команді дали кімнатку в балетній академії, де з ним працював наш колега – оператор ТБ Євген Возняк, фіксуючи на телекамеру всю інформацію.

Коли Л.Буняк почне воювати з журналістами і депутатами, то буде все вирішувати одноособово. Наприклад, виділяти ділянки під будівництва потрібним людям, використовуючи як прокладку фірму свого сина. Депутати висловили йому недовіру і відсторонили від керівництва радою. Отут Сірик узяв віжки в руки і «тяжкою працею» вирвав собі квартиру в новобудові на вулиці Гординській у кінці вулиці Коновальця. І поталанило чоловікові, як утопленому, а взагалі як людину терпіти його можна.

Про Зінька не можу нічого поганого сказати. Пам'ятаю, що на сесіях міськради, які я відвідував як депутат облради, він завжди був активний, долучався до позиції, яку проводили депутати від Руху, нічого не нахапав, хоча мав можливості.

Мирон Колодко був таким собі ліберaлом, дув на холодне, щоби часом не обпектися. Як депутат займався питаннями екології і захисту природного середовища. Був учасником експедиції на станцію академіка Вернадського в Антарктиді. Починав якийсь бізнес, але ніби покинув цю затію. До визвольного процесу долучився в березні 1989 року в передвиборчих акціях за участю Івана Драча.

Гавришкевич Ігор інколи заглядав до нашої компанії, яка збиралася ще в 1978-1986 роках в художній майстерні Івана Крисевича на вулиці Сербській, 3. Його колеги остерігалися. Як «інтелектуал» плутав Гоголя з Гегелем, а Бабеля з Бебелем. Бавився у великого художника. Запам'ятався як депутат міськради, який увійшов у фракцію Руху і намагався потурити Василя Шпіцера з посади мера і запхати на його місце Пашку Качура, але депутати від УРП не дали йому такої можливості. На підтримку Шпіцера долучився і я, як депутат облради,

привівши перед мерію свою команду Клумби, яка скандувала гасла проти Качура та керівників облради Давимуки, Геля, Миколи Гориня, які прийшли на сесію усунути Василя і поставити Качура. Тому включився і я, щоби поставити в стійло керівників області.

Наступний мер Василь Куйбіда призначить Гавришкевича директором Личаківського цвинтаря, де за його керівництва цвинтарем поляки робитимуть, що захочуть, навіть упруть меч-щербець.

При Микиту сказати щось доброго не можу, комсомолець як комсомолець, але ще з одним художником Валерієм Потюком приклався до оформлення актового залу Київської політехніки з нагоди установчого з'їзду Руху 9-10 вересня 1989 року. За прекрасне оформлення делегати висловили їм подяку на з'їзді.

От згадав, що у Чернівцях на першому фестивалі «Червона рута», коли активісти зі Львова зустрілися біля готелю «Буковина» за півгодини до початку заключного концерту з трьома колегами від «Товариства Лева», бо ми знали, що в них є зайві квитки-запрошення, тож попросили поділитися, щоби на турнікетах на нижньому вході створити прецедент, маючи право входу на концерт не дати себе обшукати і таким чином, сперечаючись із ментами, заблокувати вхід, щоби зібралося більше людей, які мали би прорвати шеренгу міліції. Двоє левчиків пішли вперед, а Микита Олег зупинився, побачивши двох наших із прихованими блакитно-жовтими прапорами, запитав, чи ми з тими прапорами збираємося на стадіон. Наші хлопці відповіли, що так. Тоді він, віддаляючись услід за своїми колегами, повернувся в наш бік і покрутив вказівним пальцем біля скроні, даючи зрозуміти, що ми ненормальні. Хтось із наших услід гукнув, що понабираємо вареників, які вони не доїли в готелі «Буковина», і, траскаючи вар'ятів, понатикаємо на патички і так підемо на концерт. А коли до Львова в міліцію перевели з Чернівців Володимира Іванусу, який організував побиття і виривання в нас прапорів у час фестивалю, то ми робили все, щоби вигнати Іванусу з

міліції. А Микита виступив на його захист і дав інтерв'ю журналістам.

Я це описую не для критики і щоб когось виставлити дупою до вітру. Пишучи це, сам поринаю в минуле, аналізую події і атмосферу, в якій творилася історія, яку робили мої сучасники, хто як умів, кожен на свій погляд, позицію, інтереси у суспільному і політичному житті, в середовищі, де, здавалося, всі ми однодумці.

Як казав голова Страйкому Яків Ухач, що у кожного, крім громадської і політичної позиції, у процесі діяльності появляються шкурні інтереси. А я додавав, що коли беруть гору шкурні інтереси, то індивідуум деградує, стає антисуспільним, антидержавним, антиморальним і зрештою ворогом Нації. Таке відбуватиметься з нашими деякими сучасниками і навіть колегами. Хоча і Якова не оминула шкурна доля і він почне здавати тих, кого брався захищати, бо полюбив зелені більше за свою совість і обов'язок.

Ще про Волощака Юрія, з яким я пересікався у 1985-му і 87-му роках у майстерні Славка Крука, художника, де збиралися на піддашші в одному з будинків на площі Ринок. Тоді він як архітектор працював у реставраційних майстернях, де було багато моїх друзів, де керував гуцул Іван Могитич, подібний на Довбуша, родом десь із тих країв поблизу Косова, Криворівні. Потім він буде депутатом облради першого демократичного скликання. Тут, у реставраційних майстернях була своя копіювальна машина, що називалася «Ера», де працював свідомий жид Льоня, в якого можна було відерити хоч самого чорта лисого, в тому числі заборонені в той час книжки або матеріали, були би гроші, які в той час називали дерев'яними. Тож Юрій Волощук дістав книжку М.Грушевського, відерив її, переплів і віддав якомусь колезі в Лавочне Сколівського району, якого накрили кагебісти і вилучили книгу, потягнули на допит і той здав Юрія, а Юрій здав Льоню, який ерив. Льоня відкупився і сказав, що він єврей і не знав, що то книжка націоналістична. А ось Юркові пощастило менше, його звільнили з роботи і записали в «нєблагонадьожниє». Якось я зустрів його на вулиці Шевчен-

ка зимою у потертих кирзових чоботах, коли він чимчикував у свою майстерню, і запросив його на роботу в бюро дизайну, яке організовував на заводі «Електрон», вмовивши директора Германа Геннадія Павловича поставити його керівником нашої дизайнерської групи, бо сам не полюбляв начальницьких посад, різних фінансових та інших звітів, тому вирішив звільнити для нього своє керівне місце. І ось коли на завод приїхали представники японської фірми «Тошіба» і їх поселили в новозбудований гуртожиток, треба було якось облагородити великий вестибюль на першому поверсі. І Юрко в робочий час узявся виконати роботу за окремим договором за живі гроші, запросивши ще художника Богдана Сойку та ще двох колег і разом із ними за два тижні виконали велике настінне графіті кольоровими штукатурками. У той час я займався плановою роботою. А коли я відлучився на один день в особистих справах, то він написав директору доповідну, зарахувавши мені прогул, на що директор не відреагував, бо знав, яку роботу я зробив ще до того, як привів Юрка. Пройде небагато часу і його звільнять за два прогули. Про це мені скаже обліковець пані Ганна. Тоді я піду до директора і попрошу не звільняти Юру за статтею, а хай розрахується за власним бажанням. Геннадій Павлович сказав, що не розуміє мене, адже Юра недавно написав на мене кляузу, а я прийшов за нього заступитися. Я відповів, що ми обидва архітектори, люди творчі і маємо прощати такі вибрики, бо цього вимагає професійна солідарність. Директор узяв зі столу телефон, подзвонив у відділ кадрів і відмінив наказ звільняти його за статтею.

Юрій Волощак не був радикалом, скоріше поміркованим демократом, інколи робив рішучі випади в національному здвигу. В день чорнобильської трагедії 26 квітня 1989 року прийшов на велелюдний мітинг з великим синьо-жовтим прапором, два менші прапори принесли дружина Михайла Гориня і Роман (прізвища не пам'ятаю). Ми з Богданом Горинем і ще п'ятьма людьми стояли на стінці фонтану Нептуну і користувалися гучномовцем, а неподалік на ближчому куті міськради знаходився зі свитою перший секретар обкому компартії Яків

Погребняк, які виступали, користуючись озвученням. Погребняк бачив синьо-жовте знамено, яке тримав Волощак, але не мовив і слова про прапор, хоча це було вперше і виглядало як виклик. Але комуністи і менти мовчали. Тоді ми сформували групу з чотирьох активістів, яку очолив Всеволод Іськів, відправилися в Москву, щоби добитися права балотуватися Івану Драчу в Верховну Раду СРСР.

Весною 1990 року комуністи у Львові і на Львівщині програють на виборах до всіх рівнів рад, від Верховної до районних. Третього квітня 1990 року скликають першу сесію демократичних сил, на якій буде вирішуватися питання підняття над вежею міськради нашого священного знамена. Мене зобов'яжуть організувати підготовку підняття прапора і контролювати порядок проведення події. Богдан Котик дасть мені прапор, щоби я разом із іншими людьми закріпив його на щоглі. Так як прапор шив Орест Карелін і попереднього дня приніс його у міськраду, то я залучив Ореста і провів репетицію на вежі. У цей час у сесійній залі тривало обговорення. Прикріпивши прапор для підняття, я змушений був охороняти його від Ореста, який сам, без рішення сесії, захотів підняти над Ратушею синьо-жовте знамено. Поставивши на охорону двох пластунів, ми спустилися до сесійної зали, де все ще тривали дебати. Комуністи і три гебісти були проти. Хтось із залу до них пожартував, щоби не боялися, бо кінець світу не настане. Почалися дискусії і між своїми. Аж хтось згадав, що на фронтоні над дахом є червоний прапор із серпом і молотом. Ситуація загострилася. Одні заявляли, що потрібно його прибрати, а з десяток зчинили ґвалт, що «нєззя патаму што нєззя». Головними захисниками червоної шмати виступали два депутати – начальник міського КГБ Ісаєв і заступник Маліка, начальника КГБ області, Землянскій. Перший після закінчення депутатства піде до жида Геншафта охороняти його «Гранд готель», щоби прихопити цей будинок у одноособову власність, замовить убивство Мельничука, адвоката співвласниці зі США Марти Федорів, яка пізніше відмовиться від своєї частки, і прибере Богдана Котика як ще одного

претендента на частку в цьому готелі. Б.Котик після уколу в поліклініці отримає обширний інфаркт під час гри в теніс, на тенісних кортах. Землянського за заслуги захисту совєтської реальності переведуть на службу у Київ, а його сина запхають у керівництво «Нафтогазу». Така була постсовєтська реальність, наслідок нашого лібералізму.

Те, що ми комуняк не добили, нам вийшло боком, бо ці колишні прихоплять економіку, отже, матимуть реальну владу. Ми боролися, боролися і залишилися біля розбитого корита. Прийде час і ця наволоч – деркачі, новінські, азарови, бойки, кивалови – припровадить війну на нашу землю.

А зараз триває сесія міськради Львова, за те, щоби прибрати червону шмату з Ратуші виступають радикальні депутати-патріоти Володимир Комар, Юрій Туркевич, Ярослав Путько (перший озвучив цю вимогу), Мар'яна Долинська, Марія Бабій, яка була ще й депутатом облради, Богдан Савуляк, Євген Ширій, Тетяна Крушельницька, Богдан Горбовий, Роман Матковський, Ярослав Лемик і ще кілька. До десятка лібералів виступали проти. Останнім узяв слово для виступу Юрій Волощак і я зрадів, але даремно, бо він почав здалеку, риторичними запитаннями, а в кінці сказав, що так як є держава Радянський Союз, то має бути прапор цієї держави. На цей його аргумент почувся свист із площі, бо сесія озвучувалася на площу. Приступили до голосування і щоби прибрати червону шмату не вистачило 9 голосів. Залом пробіг шум невдоволення, бо перед виступом Юрія атмосфера видавалася нам позитивною, депутати наполягали вже голосувати і припинити обговорення. Проте багато депутатів утрималося, утримався і головуючий на сесії Богдан Котик, який був при попередній комуністичній владі головою міськвиконкому, тож червона шмата для нього була як рідна подушка, тому дотримувався тактики «ні вашим, ні нашим», побоювався, що повернуться комуністи, але й боявся громади, щоби не виявитися між молотом і наковальнею, тому викручувався, хоча в подальшому його вже наші призначать на цю ж посаду і паралельно проведуть у Верховну Раду від Руху.

По закінченні сесійного засідання і після підняття нашого прапора над вежею міськради я підійшов до Волощака і запитав, чому він так виступив. Волощак шморгнув носом і махнув рукою, щось промимрив і пішов. До року часу в одній дискусії я йому пригадав дослівно закінчення його виступу, але він нахабно буде заперечувати і казатиме, що такого не було, він був за те, щоби червоний прапор забрали. Я був шокований його дволикістю.

Через два дні після сесії я навідався в кабінет до Б.Котика і попросив якщо він не хоче, щоби я привів до кабінету активістів Клумби, то нехай тихо та непомітно до найближчої неділі забере червоний прапор, а якщо хтось буде цікавитися, куди він подівся, то нехай скаже, що його взяли випрати, а коли запитають, хто буде прати, то скажіть, що Петрик, то вони й зрозуміють, що баба сама впала з воза.

9 квітня в оперному театрі відбулося перше засідання сесії обласної ради. Це було символічно, у знак того, що ми прийшли як відповідь тим, які прийшли в 1939 році як окупанти і тут, у Львові, проводили збори щодо так званого «воз'єднання» 28 жовтня під головуванням Кирила Студинського, сина якого потім розстріляють, а разом з ним і Петра Франка, а самого Кирила знищать за невідомих обставин.

У наступний понеділок на другий день нашого сесійного засідання у будинку обласної ради на вулиці Радянській, 16 (нині Винниченка) я проходив через площу Ринок і побачив серпастий червоний, трохи потріпаний прапор, тож вирішив зайти до Котика. Він зустрів мене привітно і я зразу запитав, чому він не прибрав той прапор до неділі. Подаючи руку для привітання, Котик сказав:

– Пане Петрику, вірно, домовилися до неділі, але до котрої неділі ми не узгодили.

Так він викрутився. Ми розсміялися. Тоді він продовжив, що в середу має приїхати якийсь серйозний гість із Києва, який завітає і до Ратуші. А вже до неділі питання буде вирішене. Я попросив Котика, щоби демонтували і щоглу, на якій висіла червона шмата. Коли хтось із депутатів-комуністів запитає,

куди поділася щогла, Котик мав сказати, що там протікав дах, треба відремонтувати його, а після ремонту щоглу відновлять. З п'ятниці на суботу червоний прапор зник, пізніше зникла і щогла висотою чотири метри.

Десь до двох місяців від початку першої сесії міської ради депутати підняли питання про українізацію документації у міській і районних радах. На таку ініціативу відгукнулася обласна влада і прийняла якісь рішення, які не поспішали виконувати, бо навіть секретарка Ярослава Кендзьора, який тоді керував обкомом профспілок, ботала до відвідувачів на «общепрінятом язикє» ще три роки, аж доки я не завітав із командою і запропонував, що куплю його «вівчарці» чемодан, білет і навіть відвезу на таксі на вокзал після того, як вона нагавкала на нас із колегою, коли ми прийшли у справі профспілки Камаз-центру. У кабінеті у чотири ока я порадив йому посадити її на ланцюг, щоби була кого не покусала.

Паралельно до рішення міськради про українізацію документації депутатами було прийнято рішення про створення комісії з перейменування вулиць, площ, скверів, закладів, а також запровадження рекламних стендів, вивісок українською мовою. Останнє питання багато хто ігнорував, особливо торгаші з барів, кафе, мотивуючи тим, що немає такого закону, але їх підтискала громада, зокрема активісти Клумби, і вони змушені були реагувати.

У комісію входили депутати, запрошені науковці, історики, громадські діячі. Головою комісії був Орест Мацюк, керівник державного архіву, громадський діяч, історик Ярослав Якимович, завідуючий відділом культури міської ради історик Всеволод Іськів, керівник депутатської комісії національного і духовного відродження Мар'яна Долинська, репресована в студентські роки, Ярослав Лемик, дядько якого Микола Лемик, член ОУН, будучи ще студентом у 1934 році застрелив совєтського резидента, енкаведиста Майлова, щоби привернути увагу світових урядів до голодомору на сході України. Марія Бабій, секретар президії міськради, депутат облради і ще десяток діячів і депутатів.

Спочатку перейменовували вулиці і площі в центральній частині Львова: Вулицю Радянську на Винниченка, Жовтневу на Дорошенка, Пушкіна на генерала Чупринки (Романа Шухевича), Дзержинського на Вітовського, площу Галана на Петрушевича, площу Возз'єднання на Соборну, вулицю Тургенєва на Героїв УПА, 17-го вересня на Січових Стрільців, вулицю Московську на братів Міхновських, Крилова на Горбачевського, Калініна на Замарстинівську, Боженка на княгині Ольги, Артема на Володимира Великого і так далі.

До Дня проголошення незалежності 24 серпня 1991 року було змінено 660 назв вулиць і площ Львова. Окремо хочеться сказати про вулицю Скельну, що поруч із площею Франка, проходить від Вітовського до Зарицьких (в минулому Воровського). Цю вулицю перейменують в Андрія Волощака. Хто ж він, Волощак? Член КПЗУ, який вірив у комуністичну ідею, з надією чекав совєтів, коли українські патріоти з ОУН боролися за самостійність і багато з них гинули у боротьбі з польськими і совєтськими окупантами, страждали як у польських тюрмах, так і в совєтських катівнях. Хіба саме вони не заслужили бути увіковічнені в назвах наших площ, вулиць, скверів?

Мені випало бути в 1979 році на презентації збірочки поезій Андрія Волощака «Спалахи і горіння», де й познайомився з цим незрячим паном, якого супроводжувала приємна жіночка, його дружина. Пан Андрій був гарний співрозмовник. Його дружина взяла зі стопки червону книжечку, дала йому в руку ручку і контролювала, як він підписує її мені на пам'ять. З розповіді присутніх і розмови з ним я зрозумів, що він був членом КПЗУ, і зараз його як комуніста запрошують на пленуми та інші заходи компартії для промивання наших мізків. Я відкрив збірочку і побачив перші вірші про Лєніна і партію, і мені захотілося відкласти її вбік, до інших, але не хотів образити гарних людей. Пан Андрій з мого голосу визначив, що мій батько, то Михайло Петрик, бо років 30 тому приїздив на хутір Солуки, де ми тоді жили, відпочивати, вудити рибу. Пан Андрій сказав, що в мене голос, як у мого батька. Я був вражений, коли його дружина назвала ім'я моєї мами і описала, як вона виглядала. Я чемно попрощався з ними.

І ще дещо про КПЗУ, що сформувалася і почала діяти у той час, як і ОУН, але намагалася загравати з польською владою. КПЗУ також була заборонена, але її не переслідували так, як ОУН, бо сповідувала комуністичну ідеологію і пропагувала її. У Львові одним із пропагандистів був Антін Крушельницький, який мав власне видавництво, розумний, впливовий, якому націоналісти пропонували перейти на їхній бік, але він не погодився і десь у 1935-36 роках більшовицька влада його з сім'єю, як і ще декого, заманила у Харків, який зробила столицею України, наобіцявши золоті гори, а через якийсь час усю сім'ю репресували. Антона, дружину, синів, вісьмох членів сім'ї розстріляли, тільки чудом врятувалася малолітня донька Лариса. Отак московіти розправилися з тими, хто їм повірив.

З приходом совєтів у Галичину, зокрема і до Львова, з 1939 по 1941 роки, вони винищать майже всю інтелігенцію Галичини і продовжать це робити з приходом совєтської армії у 1944 році, 27 липня.

А ось як відбувалися так звані Народні збори у жовтні 1939 року. Постановою ЦК ВКПб було вирішено провести їх 26 жовтня в оперному театрі. До того часу було заарештовано більше чотирьох тисяч активістів та інтелігенції. На місцевих виборах до так званих Народних зборів від 22 жовтня було обрано 1484 делегати по округах. Збори в оперному театрі відбувалися з 26 по 28 жовтня, більшість депутатів сприймали це як серйозну демократичну забаву, а не забаву кота з мишками, де червоний ненажерливий кіт почав своє полювання.

От як розповідав про ці збори один із делегатів, який уникнув важкої долі, моєму батькові у 1956 році. «Першого дня депутати зареєструвалися, розсілися хаотично, групувалися менше по делегаціях, більше, хто кого знав. Багато хто був у вишиванці. 36 делегатів під час гимну СССР не встали, що викликало шушукання як у президії, так і у залі. Кирило Студинський висловив привітання делегатам і зачитав порядок денний, попросив подавати записки для реєстрації виступаючих. Першого дня можна було ще вільно виходити з театру, пред'являючи мандат воєнізованій охороні, а також заходити. Біль-

шість депутатів були здивовані і спантеличені з такої надмірної уваги. У перервах у вестибюлях і коридорах збиралися групами, сперечалися, поруч вешталися якісь люди, які прислухалися до обговорень. Наступного дня той чоловік помітив, що деякі делегати не з'явилися, а на їхніх місцях по рядах сиділи інші люди. Він сказав колезі, що йому щось у тому не подобається, але той відповів, що не прийшли, то не прийшли, мало що. Але не було й декого з виступаючих попереднього дня, а після обіду охорона не випускала людей із театру. Делегат зрозумів, що пахне смаженим, почав думати, як вийти з театру. Здогадувався, що в підвалі мають бути підсобні приміщення, тому чкурнув до сходів і вниз. У темноті, де майже не було світла, почав обмацувати кожні двері і таки одні відкрилися. То була невеличка кімнатка прибиральниці. Намацав вмикач, увімкнув світло, побачив купу мотлоху, в кутку стояла мітла, шуфелька і відро, на дні якого було трошки сміття. Він швидко зметикував що робити, висипав сміття на якусь шмату зі старого транспаранта, зняв піджак, кинув у відро, зняв светер і потоптав його ногами. У відро на піджак кинув шмату зі сміттям, одягнув халат, який висів на якійсь рамі, скуйовдив волосся, почекав, поки скінчиться перерва і нагорі втихне гомін, узяв мітлу, шуфельку, відро і подався сходами вгору. В коридорі зробив вигляд, що замітає, так дійшов вестибюлем до виходу, де стояло двоє у військовій формі. Злегка згорбившись, роблячи вигляд, що приглядається, чи є ще що підмести, пощастило побачити два недопалки поруч із патрулем, заходився їх підмітати, що побачили патрульні, які напевно їх кинули. Підмівши, з опущеною головою пішов до дверей, патрульні розступилися і лише один щось рявкнув. Та депутат вже вийшов за двері, що закрилися за ним, швиденько пройшов повз театр у бік Високого Замку, забіг у браму, кинув відро, з якого витягнув піджак, стріпав його і взяв під паху, кинув мітлу і шуфельку і обережно визирнув на вулицю. Тоді подався в бік Знесіння до товариша, де жив тиждень, додому не йшов, щоби не загребли, як це зробили з багатьма іншими делегатами. Членом КПЗУ він не був, тільки делегатом, мав тоді 27 років, холостякував. Через тиждень

навідався додому, де мама дала йому якусь повістку, де було сказано з'явитися в комендатуру. Нашвидку поїв, узяв хлібину, шматок сала і тут у Скнилові, вони жили неподалік залізничної станції, сів у ранішній поїзд і поїхав у Щирець. Маму навчив казати, що він додому давно не появлявся. Зі Щирця поїхав у село до родини. На Різдво в село приїхала мама і розповіла, що все спокійно, ніхто не приходив, тому на Водохреща він поїхав у Львів. Тут свят не відчувалося, як у селі, де ходили колядувати. Минали дні, тижні, роботи не було. Деревообробний завод на Замарстинові, де він раніше працював, був закритий. Прийшла весна. Влада організувала «пєрвомайскіє празднікі», набирали людей для оформлення міста. Він вирішив ризикнути, так як мав справу з деревом і вмів трохи малювати, працювати з гіпсом, відливаючи різні прибамбаси для інтер'єрів. Не сидіти же дома в мами на шиї. Пішов у будівельну контору, попросився на роботу, сказав там, що поляки не дали йому документів, ті виписали довідку. Так почав працювати.

Розповів ще, що у половині травня йшов вулицею, а назустріч йому знайомий пан Мирон, який також був делегатом на тих зборах, худий, неголений. Той спитав, чому Мирон так опустився, що сталося. А він почав розповідати, що по закінченні зборів у вестибюлі театру відсортували 70 чоловік, посадили на машини і повезли на Клепарів, де помістили в телячі вагони. Думав, що йому кінець, бо по черзі викликали в якийсь штабний вагон і 4 дні допитували. Люди були голодні, пупки до спин прилипали. На п'ятий день того Мирона відвезли в тюрму «Бригідки», де дали миску баланди без хліба. Решта людей посадили кого на Лонського, кого відправили на етап. У «Бригідках» його тримали пів року, допитували, головне про священиків. Перед пєрвомайскімі викликали і примусили розписатися в тому, якщо довідається про можливу диверсію або хто проти совєтської влади, то прийде в комендатуру і замельдує. Так хотіли зробити з Мирона сексота, тому мусів щось видумувати, брехати. Коли його розкусили, то дали ще три роки в'язниці, але через рік прийшли німці. Що сталося з Мироном далі той делегат не знав.

Поляки з приходом совєтів надіялися на співпрацю з ними, здали їм тюремні архіви разом із арештованими патріотами, доносили на українців, але скоро москалі взялися і за них. За два роки окупації совєти повністю знищать КПЗУ. Так само поляки спробують робити з приходом гітлерівців. Усе це мій тато переповідав священикові Коржинському, коли мені було 14 років і я все чув.

А зараз повернувся до вулиці Андрія Волощака, що була так названа в час запеклої боротьби з совєтчиною, комуністичною ідеологією у час національного здвигу за незалежність України. У мене нема претензій до того, що у своїй збірочці пан Андрій восхваляв Лєніна і партію, що можна хотіти від сліпого нещасного чоловіка в часи комуно-більшовизму, коли треба було виживати, коли здорові метри – письменники восхваляли це лайно у своїх творах, зокрема Мушкетик, Павличко, Яворівський, наш доморощений Іваничук. Якось потрапила мені до рук збірочка Романа Лубківського «Звіздар», то, якщо порівняти її зі збіркою Волощака, не вмився пан Андрій до восхвалянння комуністичних ідолів і «совєтського будущєго». А як вони поливали бандерівців, називаючи їх фашистами, ворогами, як розпинали і «клєймілі позором» греко-католиків і їхню церкву та віру, називаючи уніатами, ганчували українську національну ідею. А нині вони перемалювалися, в дошку свої, але червоні рила та хвости сховати неможливо. Зрозуміло, що не могли вони стати іншими Симоненками чи Стусами, але… у парламент таки пролізли. А як щебечуть і Гимн України співають, а Павличко ще й заповзявся писати новий текст Гимну.

Як і коли вулицю Скельну перейменовували, я поцікавився у члена комісії з перейменувань Всеволода Іськіва. Він розповів, що депутат Юрій Волощак час від часу навідувався на засідання їхньої комісії і навіть пропонував варіанти назв вулиць, так і проштовхнув назву вулиці імені Андрія Волощака, свого дядька, що Іськів його особисто знав, що то капезеушник, але Юрко представив його як видатну людину, поета і ніхто не хотів з'ясовувати більше. Всеволод, пригадуючи цю історію, не може пригадати, як це пройшло, бо приймали списком, відразу по 20-30 перейменувань.

Якось на початку вулиці Зеленої я зустрів Ярослава Лемика, також активного члена цієї комісії, який наполіг і домігся перейменування вулиці Лермонтова на Джахара Дудаєва. Коли я разом із активістами Клумби, провівши багатотисячний мітинг на площі перед оперним на підтримку воїнів Чеченії у боротьбі з Московією, також ініціювали це питання і прийняли резолюцію мітингу зі зверненням до міської ради і до мера Василя Куйбіди про таке перейменування, на що мер не реагував. Зустрівшись із Ярославом, ми поспілкувалися на актуальні теми і в кінці я запитав, чия то була ініціатива назвати вулицю Скельну іменем Андрія Волощака. Він почав згадувати і сказав, що це двічі пропонував Юрій Волощак. І хоч Ярослав знав, що пан Андрій був членом КПЗУ, та все ж, щоб не образити Юрка, погодилися на його пропозицію. Я сказав Лемику, що тоді, коли приймалося рішення про перейменування вулиць, мій знайомий Володимир Філіпов, який проживає в будинку на куті вулиць Скельна і Вітовського, з яким я пропрацював сім років, тричі посилав у комісію міськради звернення, щоби Скельну перейменувати на Юрія Клена. Я запитав, чи знає він, хто такий Юрій Клен. Він відповів, що чув, але не знає. Тож я йому розповів, що це український патріот Освальд Бургардт, німецького походження, народився на Вінничині в 1891 році. Коли заарештують Зерова, Драй Хмару, Косинку, яких розстріляють в урочищі Санрдармок, він у 1931 році встигне виїхати в Німеччину, напише поему «Прокляті роки» і «Попіл імперії», яку не закінчить. Помре у 1947-му, у віці 57 років. Так як Ярослав полюбляв жарти, то на прощання я вирішив пожартувати і кажу, якщо вони вирішать назвати якусь вулицю іменем Петрика, то нехай краще назвуть Юрія Клена. Він глянув на мене, прищуривши очі, злегка надувшись і запитав, чи я приглянув собі якийсь проспект. Я сказав, що є коротенька вуличка архітекторська, а я вчився в політехніці, то пасувало би її назвати Юрія Клена. Він сказав, якщо тільки довідаються про її перейменування, то набереться ціла черга архітекторів і першим у черзі буде Юрій Рудавський – ректор політехніки. Я сказав, що хай буде так, бо він гарна людина. Так жартуючи, ми розсталися. Жарти жартами, та через якийсь ча помер Ярослав

Лемик, а потім і Рудавський, гарні були люди, хай буде їм вічна і добра пам'ять.

Я вже й забув, що хотів коротко описати діяльність депутатів обласної ради від «Товариства Лева». Їх було вісім, а Ігор Гринів і Стецьків були ще й депутатами Верховної Ради. Про Ореста Шота вже розповідав. Були ще Левко Захарчишин, Ярослав Рибак, Тарас Кліш, Олександр Кривенко. Коли створювали депутатську фракцію, то ще хтось приєднався. Кліш і Захарчишин, як і Кривенко, мали свою позицію на дії Чорновола і взагалі влади, яка старалася робити вигляд, що нічого не відбувається, ігнорувала не тільки їхні вимоги і пропозиції, а й інших депутатів і особливо це почало робитися, коли Чорновіл відбув у Київ, а обласну раду очолив Микола Горинь. Ось тоді ці хлопці задекларували, що мають вісім потрібних для фракції депутатів і оголосили про створення фракції, щоби відстоювати свої позиції. Микола Горинь відреагував на цю фракцію з великим невдоволенням і обізвав їх «хлопчиками в рожевих штанцях». У залі захіхікали, тоді я взяв слово, щоби поставити Миколу в рамки пристойності, щоби не ображав депутатів, а свої претензії виставляв на закритих засіданнях, пропонував поведінку Миколи розглянути на комісії з етики. В залі почулися оплески і Микола щось невдоволено пробурчав, видивившись на мене, як бузьок на жабу, в нього аж склалося потрійне підгорля, що сягало грудей. Він вродив ще одну фразу, з якої потім потішалися колеги:

– Петрику, може ви ще присуди і вироки будете виносити?

Я відповів:

– А чому б ні, якщо зобов'яже комісія.

Микола Горинь невдоволено застогнав, а Гель нахилився до нього і щось на вухо пробурмотів. Зал загудів ще більше і Микола оголосив перерву. Проходячи повз мене, сказав:

– Петрику, багато на себе берете.

На що я відповів:

– Беру стільки, скільки можу підняти.

І він пішов. Колеги в вестибюлі сміючись казали, що Микола собі дозволяє принижувати колег і то не вперше. Хтось

пожартував, щоби я його не діймав, бо він схудне і потім жінка вижене з дому. Дехто вже пішов у сесійну залу, нас залишилося 3-4, коли повз нас посунув Микола, мов маленький танк, закликав заходити до зали. Поблизу нас він зупинився і звернувся до мене, чи я забезпечив гільйотину. Цей жарт виглядав, як насмішка, тому, відкинувши полу піджака, я продемонстрував йому пістолет марки ARMI, який був за поясом, промовивши, що можемо обійтися без гільйотини. Він скорчив кислу міну, зайшли до зали. Гель як завжди трошки затримувався. Всі розсілися, зал затих і Олександр Кривенко, який у перерві узгодив позицію з членами фракції, як її голова, оголосив, що вони йдуть в опозицію до влади. В залі почувся невеликий шум зі смішками. В президії Гель щось невдоволено процідив і вони з Миколою завовтузилися перемовляючись. Степан Давимука здивовано хлипнув повітря, відкривши рот, як риба, яка в ополонці випливла з-під льоду, невдоволено покрутив головою й почав перебирати папери перед собою, ніби шукаючи «бамагу», на якій написано про щось, що озвучив Кривенко, що попередньо приймала президія і що не входило в його плани на сесії. Напевно, коли пана Миколу дружина дома не встигала погодувати, то він поводив себе зверхньо, зневажливо, демонструючи хто тут господар, уявляючи себе щонайменше римським патрицієм, який повеліває рабами. А інколи, коли він гарно поснідав, був такий смирний, хоч до рани прикладай, але це бувало рідко, в основному диктував, що йому хотілося, ігноруючи запити і пропозиції депутатів, переформатовуючи на свій розсуд рішення, що приймалися попередньо на президії, так що деколи виникало бажання витягнути ґвера і пальнути в стелю, щоби збити пиху тих, які сиділи в президії. Я був не сам такий, хто намагався доводити, що керівництво нас здає як у політичному, так і в економічному аспекті, воно плювати хоче на запити часу революційного сьогодення, на вимоги громади, обзиваючи її люмпеном, збіговиськом неадекватів та іншими принизливими епітетами. З цього дуже потішалися комуністи.

Бабій Марія, Всеволод Іськів, Микола Драк, Олег Вітович, Мирослав Мелень, Роман Копись, Мирон Бучацький, Богдан Вовк, Олег Петрик, Андрій Парубій, Олександр Кривенко,

Михайло Павлишин, Володимир Комар, Дарій Футорський, – ці депутати задавали тон сесіям, змушуючи керівництво ради і виконкому рахуватися з депутатами і проблемами, що були на порядку денному і впливали на прийняття рішень. На початку у цій умовній команді був і Мирон Глубіш, який був членом УГС, ставши мером Дрогобича, почав розбудовувати свій особняк, як він хвалився, майже на три поверхи, де більше 20 дверей, тому потрапив у залежність від керівництва області, бо весь час снував біля Геля, потім всрався, заліг на дно і почав вихваляти обласне керівництво. Думаю, що ще багато депутатів не могли стрибати вище своєї дупи, бо були залежні через посади або інші зашморги. Ось як Ярослав Рибак від фракції Лева, який постійно лизав… і хвалив керівництво, за що отримав посаду в структурі в справах молоді, в конторі «Рога і копита» або «Не бий лежачого», або Паранюк, депутат від Пустомит, чи Зеновій Мазурик, поставлений керівником управління культури області (який провалить всю роботу) і ще зо два десятки їм подібних.

Я розумів, що пан Микола не є пропащою особою як голова ради і намагається догоджати Києву замість того, щоби як у політичному, так і в адміністративному чи національному аспектах примушувати Київ рахуватися з нами та підтягувати рівень їхньої свідомості, бо Львівщина вела перед у національно-визвольному здвигу. Замість того наша влада крок за кроком здавала позиції, як при Чорноволові, так і при Миколі Гориню. Якось мені двічі доводилося вдаватися до крайнощів, щоби відстояти громадянську позицію. Перший випадок, коли Микола запросив на сесію всіх керівників силових відомств – з міліції Мотринця, з юстиції Костура, з прокуратури Степана Паламара, з СБУ Пшеничного, з ПРИКВО генерала Скокова. Микола почав розхвалювати їх і хвалити себе за успіхи, хоча сам зі своєю командою порушував те, що самі приймали, зокрема рішення по ліцензіях, що мали підписуватися трьома особами разом, він, Давимука та Бутрин, а підписували кожен зокрема, без двох інших; в області і у Львові процвітала злочинність, корупція, рекет, тож я витягнув зашморг, зроблений із альпі-

ністського шнура, який деколи носив із собою для самозахисту, щоби насилити на залізяку чи затягнути в петлю кусок цеглини, щоби в разі потреби можна було відбиватися, то я цей зашморг мовчки проніс перед носом силовиків, які сиділи в першому ряду, як звинувачення в їхній бездіяльності, натякаючи на те, що їх в майбутньому може очікувати. Вони зрозуміли, про що йдеться й мовчали, кліпаючи повіками, а Микола не витерпів і викрикнув:

– Пане Петрику, не влаштовуйте тут цирків.

Я відповів:

– То не цирк, пане голово, а реальність, до якої ви допровадили, докерували і дуже не стрибайте, бо там, під каштаном, під гіллякою ви може бути першим.

У залі знали про що йдеться, тому весело загули, а головуючий пан Микола не витримав цієї словесної дуелі і оголосив перерву. З президії до мене вискочив Орест Чабан і почав лепетати про те, як я так посмів. Я порадив, якщо не хоче висіти поруч, хай замовкне. І це подіяло.

Ще один серйозний трафунок стався до закінчення нашого терміну депутатської діяльності, який ми вирішили достроково скоротити на 9 місяців саморозпуском. Протягом осені і зими 1993 року багато сільських громад навколо Львова скаржилися на те, що місцеві і львівські нувориші незаконно прихоплюють ділянки землі, що належать селищним та сільським громадам і радам, але ті не реагують і навіть дозволяють такий грабунок і беззаконня. Обласна рада вирішила відреагувати і створила комісію з депутатів і представників обласної держадміністрації, яку, як і раду, очолював Микола Горинь. У комісію запропонували депутатів, активних і благонадійних, які не давали дрімати керівництву, зокрема Марію Бабій, Миколу Драка, Олега Петрика (тобто мене) і від адміністрації Григорія Дробенка. Про стан справ і зібрані матеріали ми мали доповідати на сесії, що призначили в березні. Майже за місяць ми зібрали матеріали по всіх випадках у процесі виїздів. На 27 березня сесія призначила слухання, що було озвучено по телебаченню. Приїхало 12 представників від восьми громад,

від котроїсь навіть голова сільради. Як відбувалася робота на виїздах повторно описувати не буду, бо вже десь попередньо описав. Тож почалася сесія, пан Микола озвучив порядок денний, але звіту нашої комісії в ньому не було. Я підійшов до столу президії і запитав Миколу, чому не включений наш звіт, а він голосно відповів, що звіт слухатися не буде. Я попросив це питання поставити на голосування і звернувся до депутатів, які сказали, якщо буде внесено на розгляд, то вони готові підключитися. Я ще раз звернувся до Миколи, щоби поставив на голосування про розгляд звіту, але він знову відмовився. Гель і Давимука вдоволено спостерігали, як Петрик «рве на собі сорочку», їхній попихач у президії Орест Чабан, поговорювали, що він стукач, гугнявим голосом почав давати мені пораду, що можливо заслухають на наступній сесії… Я порадив йому стулити писок. Усі троє раділи, що Микола Горинь мене футболить. Григорій уже збирався йти геть, але я його зупинив і переконав, що все буде нормально, він доповідатиме. Підійшов Драк і запитав, що будемо робити, висловив припущення, що Миколу підкупили. Я подумав, що торбу грошей Микола би не взяв, він на таке не здатний. Скоріше за все в нього заграли амбіції, мовляв, от я вам покажу. Але взагалі то хто його знає, де чорт пожартує і спокусить, бо ж елітну квартиру він уже прихопив в люксі на вулиці Дорошенка, а Іван Гель на Кастелівці, хоча вони мали квартири і не здали. Шухевичу Юрію ми голосували, щоби йому виділити квартиру, а щоби тим, то не пам'ятаю такого. Марія Бабій була розстроєна, бо стільки роботи пророблено і все намарно. Тому я вирішив діяти. Тільки пан Горинь оголосив перерву і пішов до себе в кабінет запарити собі каву, як я вискочив на площу, забрав 12 осіб, які чекали, провів через пост № 1 охорони, яку я колись порятував від генерала Мотринця. Ми піднялися на другий поверх і я запустив людей у кабінет Миколи. Він витріщився на нас, не знає, що діється, здивовано питає:

– Петрику, що то таке?

– Спокійно, пане Миколо, ми тут будемо ночувати. Спочатку без матраців, у кріслах, а там дасться чути, як погода покаже. Люди приїхали здалеку, може й без харчів і не снідавши.

Він протяжно застогнав, намагаючись щось видушити з себе. На столі парувала кава. Я підійшов до його робочого місця у формі літери «Т», витягнув з-за пояса і виклав пістолет і спитав:

– Ви знаєте, що то за штука? Вона бахкає… А я не жартую, жарти закінчилися в залі.

Оговтавшись, Микола каже:

– Знаю, що бахкає, але в мене є ліпша.

Ми з депутатами знали, що він, Гель і Давимука на шару по 180 дерев'яних придбали у військових ПРИКВО карабіни ескаес, той кажу, взявши ґвера в руку:

– Це ліпше, що у вас у сейфі, вам до нього ще треба добігти.

Запала мовчанка, тільки хтось у шерензі, що стояла посеред кабінету, хіхікнув, а я продовжив:

– То ви не хочете, щоби я тут наробив дірок у стелі? От буде сміху…

– Добре, Петрику, най буде так, як ви хочете.

– Пане Миколо, то ви при свідках даєте слово?

– Добре, добре, даю слово.

Я випровадив людей із кабінету і сказав їм чекати на вході до будинку, а сам пішов до сесійної зали. У вестибюлі чекав Григорій. Я сказав йому, що все добре, щоби готувався доповідати. Він здивовано дивився на мене, не розуміючи, що відбувається. Я сказав, що Микола радо погодився, пізніше розкажу чому.

Пан Микола зайшов до зали і всі всілися на місця. Він запитав, чи є кворум, щось пробурмотів до Давимуки і Геля, двічі кашлянув, щоби зрушити голосові зв'язки, і каже, засопівши і постукавши олівцем по столі:

– Ви знаєте Петрика, то нема на то ради, будемо голосувати.

Рахівники швидко порахували і підтвердили, що є кворум і Микола оголосив, що голосуємо. В залі весело загули. Тоді він надав слово для доповіді Григорію, який вклався у 15 хвилин. Я від мікрофона з залу підтвердив, що доповідь вірна, що комісія по можливості виконала завдання, попросив під-

тримати звіт голосуванням. Пан Микола знову дав старт і зал проголосував одноголосно, проти не було нікого, навіть із комуністів, утрималися тільки чотири члени президії, щоби продемонструвати Петрику своє «фе». Чабан спочатку підняв руку з карточкою, точніше з посвідченням, а коли побачив, що троє за столом не голосують, то швидко опустив руку.

В одному з розділів, за що голосували, було про утворення нової сільської ради в Лапаївці, що потрібно було від'єднати від селищної ради Водяного Пустомитівського району, щоби вони самі розпоряджалися своїми землями. Всі питання були вирішені з владою Водяного і Пустомит, які я пролобіював, залишалося тільки голові облвиконкому Давимуці і Миколі Гориню підготувати документи, висновки до Кабміну, щоби той затвердив усі рішення, але вони чомусь навіть не намагалися це зробити, хоча необхідні погодження з владами Водяного і Пустомитівського району вже майже рік як валялися в Давимуки. Тому мені як депутату від цього округу довелося так діяти і обіграти шановне панство. Звичайно, після голосування в перерві депутати питали, як мені вдалося вломити Миколу. Я жартував, що висповідав його, а вони запричащали своїм голосуванням. От і все. Бабій Марійця так раділа, ніби хтось подарував їй ляльку Барбі.

Ще хочу повернутися до «Товариства Лева». Левенята-депутати облради, перші в облраді нашого скликання створять фракцію, другою буде створена фракція націоналістів, яку очолить Мирослав Мелень і третьою фракцією Руху, найбільшою, керуватиме спочатку Нестор Гнатів. Члени фракції Лева – депутати Верховної Ради Ігор Гринів і Тарас Стецьків на сесії облради не з'являлися, хоча останній можливо мав якийсь шкурний інтерес, до влади приходив. Він чотири чи п'Зять разів був депутатом парламенту. Як відзивався про нього як про законотворця Орест Влох, я вже згадував. Стецьків і у черговий раз захотів до корита, тобто в парламент, бо коли в свині забрати корито, то вона казиться і готова розвалити клітку, так і Тарасік. Він створив організацію «Зарваниця», хоча який стосунок він мав до Зарваниці, того ніхто не збагне, можливо, як бомок до вола, щоби посмоктати крові.

Якось на вулиці Грушевського я зустрів священика православної церкви Павла Кочкодана, який поважав традиції греко-католиків і неодноразово бував у Зарваниці, бо вважав, що то святе місце для всіх християн. Коли я показав йому передвиборчу листівку Стецьківа «Зарваниця», яку пахолки розносили по квартирах, звісно за оплату, а грошенят Тарасік нагріб у парламенті, бо з роду-віку ніколи тяжко не працював, і на «Новій хвилі» Руху причалив до Зарваниці. Отець Павло, який знав особисто Стецьківа, скривався і промовив, що то по-фарисейськи, не смачно, що той комсомольський вишкребок і сатані битиме поклони, щоби тільки до корита пропхатися і біда наша, що таких багато і саме вони правлять бал у нашій державі. Отець перехрестився, що мусів погане казати. На тому ми розсталися.

Якось я зустрів Всеволода Іськіва і він розповів, що телефонував йому Поровський Микола і казав, що Стецьків подав в Інтернеті матеріал про те, як він створював і розбудовував організацію Рух, як у Верховній Раді творив Декларацію про Суверенітет і ще якісь небилиці і що Микола не витримав, там же, на сайті усе спростував, назвавши ці публікації несусвітньою брехнею, бо з самого початку був членом великої ради Руху і депутатом як першого демократичного скликання, коли приймали документи про Суверенітет та Незалежність, і ще кількох наступних скликань, як і Стецьків. Я сказав Всеволоду, що коли я і сотні патріотів билися на барикадах, то Стецьківа я й далеко не бачив, бо його там не було, хіба що під ліжком робив із гімна кулі, бо всрався тай забрався.

Я вже писав, як про нього відзивався Орест Влох. Любомир Сеник, коли Стецьків не дотримався в час виборів рішення виборчого блоку, утвореного Рухом, назвав його політичним аферистом, а Степан Хмара сказав, що він політична проститутка. І якби повернулися комуністи, то перший побіг би нас здавати.

Прийшовши додому, я зателефонував Миколі Поровському і він розповів мені, що вичитав в Інтернеті матеріал Стецьківа, де він виставляє себе як великого організатора Руху і творця законів про Суверенітет і Незалежність. Микола не ви-

тримав тої брехні і дав в Інтернет спростування на статтю Тарасіка, написавши: «Ти, чорт, чому ти брешеш, що створював і організовував Рух, хоча не мав до цього жодного стосунку, як я пам'ятаю, і до тих законів, про які розповідаєш, до яких я таки мав стосунок, але тебе в цій справі не пам'ятаю, то не бреши, бо ганебно закінчиш».

Прочитавши це, Тарасік у наступному викладі в Інтернеті назвав Миколу дурнем, облаяв поганими словами. Отакий Тарасьо курвасьо.

Продовжуючи розповідь про «Товариство Лева», хочу коротко сказати про їхнього керівника Ореста Шейку, про якого вже згадував. Почну з того, що поляки, наші західні сусіди, знахабніли, забули, скільки лиха завдали нашому народові як окупанти ще з часів Речі Посполитої, як Пілсудський зрадив Симона Петлюру, пішовши на угоду з москалями, забули пацифікацію, як на перевалі з мадярами розстрілювали січовиків, як використали армію Галера не проти москалів, а проти ЗУНР, як у концтаборі Явожно у 1936 році розстріляли 655 членів ОУН, а ще 200 закатували. А нині вони в Євросоюзі пани нашим холуям щиро платять за продажність, і у нас у Львові знайшли таких холуїв як мер Андрій Садовий, хрунів типу Тараса Возняка, Ореста Шейки, які дують у їхню дудку, а вони «мітять» свою історичну пам'ять окупантів, як песики.

Мої колеги Олесь Ворона і Всеволод Іськів вирішили нагадати їм і нашим хруням дещо з історії і встановити на стіні обласної ради дошку пам'яті, як нагадування про атентат, який здійснив студент Львівського університету Мирослав Січинський, застреливши польського цісарського намісника Галичини Анджея Потоцького 12 квітня 1908 року.

Тут появився ще один хрунь Орест Шейка, який став депутатом обласної ради лише на п'яте скликання, чи то за партійним списком, чи по мажоритарці. На виборах першого демократичного скликання він програв комусь від Руху, а тепер навіть став головою депутатської комісії з питань культури, то ініціаторам встановлення тої пам'ятної дошки Іськіву і Ворoні заявив, що вони встановлять дошку тільки через його труп.

Іськів відповів, що таки доведеться його закатрупити, після чого той всрався, а дошку пам'яті встановили 29 січня 2014 року. А вже через якийсь час він став консулом у Польщі.

Як не згадати тут ще одного підспівувача ідеї так званого багатокультурного Львова, що благоволить перед польськими ідеологами, які мріють, що «Львув єще бендзі наш» Ярослава Грицака, історика холуйського штибу, який так і не визначився, заплутався в ідеологічних нетрях сьогодення. А на рахунок «Львув бендзі», то ні хрена не бендзі, матимете його хіба на «відокувках» (відкритках).

Пригадую, у 2006 році, ставши мером, Садовий запросив Грицака на пошанування річниці першого скликання депутатів міської ради і підняття синьо-жовтого прапора над Ратушею 3 березня 1990 року. Так ось що у своєму привітальному виступі блеїв цей «історик». Подаю його слова: «Демонтовуючи Леніна, ми взялися не за ту справу, замість того, аби щось робити, ми зруйнували пам'ятник. І що з того, нащо то було робити, то не було найважливіше». Біля мене сидів Богдан Савуляк тай каже: «Ти завалив Леніна, бачиш, і нащо ти то зробив, видиш, як плаче худоба, йди дай йому в морду». Я відповів Богдану, що можу то зробити, але зіпсую тим всю параду, хоча рука в мене свербіла… Знаєш, Богдане, мої бабуня казали: «Помовч язичку, будеш їсти паляничку».

«Щось не дуже ти слухаєш, що радила твоя бабця. Язик у роботі: і владу бештаєш, ментів і комуняк поливаєш.

«Так, але це інша сфера суспільних стосунків».

«Ага, інша, мудра була старенька, та я, як і ти, не можу змовчати, коли бачу фальш».

Вийшло так, як у нас на хуторі полюбляв жартувати старий мельник: «Спасібо за привітання, товаріщ Маня». Заблукав пан Грицак у трьох соснах і нема на то ради. А мій дідусь Василь Петрик любив у подібних випадках приповідати: «Через засране повішання мало ся хлоп не забив, коли зламалася гілляка чи то ввірвався шнурок».

Коли ти подаєш історії та її учасників поверхово, а не детально за хронологією, а тільки концептуально, то втрача-

ються ті пласти, які можуть бути вирішальними у висновках. Якщо не відтворювати історію, то вона помирає, як людина, яка не отримує кисню, історія вимагає постійного повторення, нагадування, тоді вона живе і навчає.

Описуючи події та їх учасників, мені іноді доводиться повторювати те, що я висвітлював у зв'язку з іншими подіями, і можливо було щось упущене або пов'язане в інших аспектах і стосунках. Але не гріх повторити двічі, аніж залишити невідомим. Як вважав Гіппократ, краще рецепт повторити двічі, ніж не написати зовсім. А у середньовіччі лікар, поет, філософ, математик, арабський учений Аль Ібен Сіна, відомий у Європі як Авіцена, навчав своїх учнів, що повторювати щось важливе завжди потрібно і це називається наукою. Звідси й московіти взяли приповідку «повторєніє мать учєнія».

Згадуючи наш депутатський корпус обласної ради першого демократичного скликання 1990 року, хочеться спімнути п'ятьох депутатів, яких називав жартома реліктами, спілкуючись із колегами Всеволодом Іськівим і Марією Бабій, на що Марія відповідала, що ці релікти ще можуть таке вчудити, що тримайтеся. Це були п'ять військових, які стали депутатами по так званих закритих округах військових частин, що були у Львові, Бродах, Кам'янці Бузькій, Черлянах, Шклі, Яворові і один священик на прізвище Балаш. Військові у ранзі полковників, яким було простіше простого стати депутатами, ні тобі конкурентів, ні спостерігачів, за кого начальство сказало, за того солдатики і проголосували. І хто би там займався якимись підрахунками, то дурниці, сказано – сдєлано. Через якийсь час двоє з них голосуванням приєднаються до демократичних депутатів, а двоє залишаться «нєпоколєбімимі» і голосуватимуть із комуністами.

У 1991 році перший полковник Віталій Лазоркін примкне до Руху, їздитиме до Києва, щоби в комісії, яку створять депутати ВРУ другого скликання, напрацьовувати закони по армії, жалітиметься при розмові зі мною, що Кучма здає військо москалям, бо при генеральному штабі їх багатенько і навіть не дуже приховують свої шовіністичні погляди. І це його тривожить. Сина він прилаштував у військову академію.

Другий лояльний полковник Микола Пустовиченко почне керувати великим деревообробним комбінатом (ДОКом) на вулиці Городоцькій, що був підпорядкований військовим.

Третій був варгатий опецькуватий полковник Ніколай Лискін, не вельми лояльний, який ніколи не виступав, але твердо тримав лінію з комуністами, який після депутатства відбуде в московію.

Четвертий пройшов по військовому округу в Черлянах, відвертий російський шовініст Давидов, який відзначився тим, що за день до демонтажу пам'ятника Ульянову-Лєніну 13 вересня 1990 року організував і привів 130 курсантів політучилища, озброєних палицями, кастетами, нунчаками, щоби захопити площу навколо пам'ятника і до наступного дня підтягнути п'яту колону, щоби не дати повалити ідола, а так як я передбачив щось подібне, то разом з активістами Клумби і СНУМ ми налагодили цілодобову охорону ще з 12 вересня, виставили понад сто молодих активістів, а коли 13-го Давидов пригнав курсантів, нас уже було більше тисячі, тому вони всралися і розбіглися після 10 хвилин протистояння. На 14 вересня я притягнув на 16 годину з «Електрону» 16-тонний кран, вмовивши за три дні до того водія крану Івана Кальмука і о 16 год. 30 хв. Владімір Ілліч уже висів на тросах. Це детально мною описано, хоча через 10 років появилося до десятка фіглярів, які сплітали байки, що вони організовували демонтаж ідола, серед них навіть Іван Гель, який за місяць до демонтажу на сесії облради за ініціативу демонтажу пам'ятника Лєніна називав мене провокатором.

Не появляючись на сесіях, через рік Давидов також чкурнув у свою московію.

Ще був такий собі сіренький, невиразний полковник Муравйов, який народився в поселенні Шуя Івановской губернії, який також намилився в свою Рашу.

Не хотілося б писати погано про депутата священика Балаша, та є одне «але». Тож почну з «роздягання». Балаш закінчив московську духовну академію і в 1993 році він стане деканом у православній церкві. А до того як стати священиком, був парторгом у якомусь колгоспі Золочівського району. Звіс-

но, що депутатом облради він став із благословення районної комуністичної влади, бо де хто видів, щоби при їхній владі попа пропустили в депутати, якби він не зобов'язався служити їм вірою і правдою, але хай там… Поглянемо на Балаша як на депутата. Саме в цей час уже легалізувалася, вийшовши з підпілля, УГКЦ, яка прагнула повернути збудовані нею храми за Австрії та Польщі, з яких їх вигнали совєти. Головною святинею у Львові був собор св. Юра, там на посту перебував Нікодімушка, з волі якого була затіяна справа проти Ірини Калинець і 11 березня 1989 року вона отримала в Залізничному суді (суддя Дикунська) 12 діб арешту за те, що організувала мирний громадський молебен на подвір'ї собору.

17 травня 1990 року на сесії облради обговорювалося питання повернення собору св. Юра Українській греко-католицькій церкві. Звісно, що комуністи цього не підтримували. Балаш мав промову, що це незаконно, що це цькування приведе до розбрату і таке інше. Та коли ми забрали собор, не було ніякого розбрату. Хоча нами було прийняте рішення на користь УГКЦ, та попи, які засіли в митрополичих палатах собору, не збиралися його виконувати. Це рішення мала примусити їх виконати обласна влада разом із правоохоронними органами, але Чорновіл через певні причини залишався бездіяльним. По-перше, цитую його слова: «Я космополіт. Як людина невіруюча мені буде легше примирити ці дві конфесії і так вирішити це питання». Друге, православні московського патріархату володіли майже усіма церквами, а це були парафіяни, керовані попами, які впливали на рейтинг влади, в тому числі Чорновола.

Та коли влада не діє, то за справу береться народ. Львівська громада, особливо старші люди, репресовані, колишні політв'язні, неодноразово вимагали від влади Чорновола виконати рішення сесії облради і повернути храм законним господарям, а так як багато з них були активістами Клумби, то докоряли мені як керівнику, що ми не домагаємося повернення храму. Я почав думати, як це зробити без мордобою. До мене долучився Володимир Волинець і з половини червня ми

почали пробиратися до собору на розвідку через браму з боку цирку, бо через головний вхід було не доступитися, тому що «православні» пускали в хід каміння і палиці, а нам треба було вичекати слушного моменту, коли їх буде мало і вони не чекатимуть нашої масової появи. Такий момент видався на Зелені свята в неділю під вечір. Але в суботу Орест Карелін зібрав три десятки людей і пішов до собору св. Юра, спровокувавши інцидент, нахапав копняків і синців та дременув. Обійшлося розбитими головами, бо за людьми летіли куски цегли. Таким чином Карелін мобілізував тих, які чергували у подвір'ї, які підтягнули чоловіків із районів. Тому нам довелося відмовитися від захоплення собору і розпустити підготовлену команду хлопців зі Львова, Мшани, Зимної Води і знову чекати моменту. Момент наступить 12 серпня 1990 року, в неділю, після приїзду наших зі святкування 500-ліття козацтва в Капуліївці. Ми заберемо нашу святиню, штурмуючи кілька шеренг міліції, які на нижній брамі чинитимуть спротив, а на верхній розступляться, побачивши, що діялося внизу, як літали кашкети їхніх колег і як вони підстрибували без мешів, які погубили в момент штурму. Два-три десятки православних, як перелякані овечки, з'юрмилися в кутку подвір'я, які ще хвилю тому з-за спин ментів крутили нам дулі і покрикували, щоби менти нас били палицями, які намагалися їм запхати в руки.

Через пів години після забрання собору сюди машиною примчить Чорновіл, вийде на верхній майданчик і почне кричати, що ми вчинили самоуправство, що будемо за це відповідати. Щоби він даремно не надривав собі голосових зв'язок, я підніс йому гучномовця. Чорновіл продовжив бештати громаду через гучник, та його освистали. Він зблід, йому стало погано. Я попросив людей швидко принести води, він попив, стан його стабілізувався, він збіг сходами і пішов до машини, не захотів навіть вислухати людей.

Через чотири дні на черговій сесії облради Чорновіл влаштував мені розбірки, та я взяв слово і сказав, що разом із громадою виконав рішення сесії, на що влада не спромоглася три місяці. Депутати відмовилися голосувати за позбавлення

мене мандата, але адміністративну справу проти мене міліція таки відкрила. Це було 12 чи 13 адміністративна справа, крім шести кримінальних, які я виграв у судах, бо всі вони були політичними. Через більше як 20 років Ігор Калинець у своїй книзі брехатиме, що то він усе організовував і забирав для греко-католиків собор св. Юра, написав, що забирали собор 13, в понеділок, а не 12, в неділю, як було насправді. У цей день 12 серпня за півтора години до подій біля собору св. Юра я підняв синьо-жовтий прапор над львівським аеропортом. Це був славний день.

У цій розповіді основну увагу я приділив «Товариству Лева», яке з часом увійшло в структуру Руху, займало в блоці свою позицію, часом конструктивну, інколи навпаки. А зараз хочу розповісти про одного з найсерйозніших громадських і політичних діячів Михайла Гориня. Він був політв'язнем, впливовим шістдесятником, виваженим, без зайвих амбіцій, на відміну від більшості колег, був скромний, мав природжений хист бачити проблему глобально, вмів впливати на громаду, захоплювати і вести за собою. Виступаючи з промовами, ніколи не користувався написаним, найбільше міг мати листочок, на якому були тези виступу. Мені це імпонувало, я перейняв від нього цей метод виступів і також ніколи не говорив із написаного. Вперше я познайомився з ним як із одним з лідерів УГС на її зборах, що відбувалися в квартирі його брата Богдана. Він викликав у мене особливе сприйняття. Інтуїція мене не підвела. Свого часу я займався фізіономістикою, сеансами парапсихології і зразу ж прочитав його і збагнув, що вартувало би мати такого вчителя. Він не був радикалом, який сповідував націоналізм, але сама його сутність була такою. Він на віче в селищі Рудно, де було більше 10 тисяч люду, що зібрався з навколишніх сіл та зі Львова, 21 червня 1989 року закликав їхати до Полтави, де москалики з Москви запланували відсвяткувати перемогу над Мазепою і провести театралізоване дійство, проштрикуючи штиками опудала шведів і козаків. 12 активістів УГС виїхали 7 липня до Полтави, щоби висловити свій протест і зірвати їм це ганебне дійство. Полтавські гебісти і

менти, боячись того, що ми привеземо зі Львова тисячу чоловік з синьо-жовтими прапорами і пригрозили акціями, якщо довідаємося, що вони дозволять це дійство. Тому влада дозволила тільки покладання квітів до ганебного пам'ятника полтавській битві, який свого часу полтавчани демонтують і продадуть москалям на пам'ять про кривавий терор, який вчинив пахолок Петра І Меншиков. Цю нашу акцію я вже описував детально.

Або ж іще одна ідея пана Михайла Гориня, що була втілена в реальність, це живий ланцюг Львів-Київ, проведений 21 січня 1990 року в неділю, присвячений Дню Злуки ЗУНР і УНР у 1919 році.

Дозволю собі ще раз коротко нагадати, як усе починалося, бо дивився по телевізору розповідь Івана Зайця про ланцюг Злуки, коли він дуже гарно розповів, як усе організовувалося з Києва і жодного разу не згадав, що саме у Львові Українська Гельсінська Спілка, очолювана тоді Богданом Горинем, 1 вересня 1989 року вперше обговорювала ідею на своїх зборах після приїзду з Вільнюса шести членів організації, які брали участь в інформаційно-протестній акції проти пакту Ріббентропа-Молотова. Адже 23 серпня 1989 року прибалтійськими республіками було організовано і проведено живий ланцюг Вільнюс-Рига-Таллін. У час нашої розповіді зайшов Михайло Горинь, який трошки затримався, і попросив Ігора Деркача, який був керівником нашої делегації у Вільнюс і саме доповідав про поїздку, розповісти ще раз, після чого сказав: «Чому би нам не зробити живий ланцюг зі Львова до Києва?». Спочатку присутні сприйняли це як фантазію, бо у Прибалтиці ланцюг робили три республіки і віддаль між ними майже така ж, але активність людей набагато більша і більша густота населення. Час від часу на своїх зборах ми обговорювали цю пропозицію пана Михайла, розставляючи по поличках пропагандистську та організаційну роботу і в кінці жовтня, здається 25, у четвер, на зборах Руху в Пороховій вежі Богдан Горинь доповів про ідею живого ланцюга та напрацьовані варіанти його проведення. Почулися зрідка оплески, але більшість засумнівалася у такій можливості. По рядах пройшов шум обговорення. Збори

вів Орест Влох, який злегка постукав по столі, щоби публіка втихомирилася, і сказав: «Ну що ж, то цікаво». Влох поставив це питання на голосування, хоча сам не вірив, що то можливо, в чому після проведення ланцюга Злуки мені зізнався. На диво тоді майже всі проголосували «за». Так було дано старт до проведення живого ланцюга Злуки. Хоча як гельсінкцям, так і рухівцям, підключивши новостворений 4 жовтня Страйком, треба було «добити» генерала Попова і вигнати з посади начальника УВС області за побиття громади 1 жовтня на вулиці Коперника. Попри проведення десантів на Схід України, люди включилися в обговорення та пропагування проведення живого ланцюга. Лише в половині листопада Михайло це питання озвучив на раді Руху в Києві і на початку грудня, як він розповів, почав у роботу включатися й Київ.

Тоді, у серпні, на акцію до Вільнюса їздило шість активістів: Ігор Деркач, Роман Балух, Віктор Петерхнов (українець естонського походження), Наталя Стецик, Роксолана Кардаш і Олег Петрик. Так що Іван цих речей не міг знати або не хотів, тому й розповідав те, що знав із київської дзвіниці і, як я вже сказав, жодним словом не обмовився, що саме Львів був ініціатором і провів основну роботу, бо львів'яни на чолі з Олегом Вітовичем прибули автобусами і в Новоград-Волинський, і в Житомир. Я ж розставляв людей, які прибували на границі Київської області в бік Житомира, згідно зі схемою, яку отримав від Михайла о шостій годині ранку в штабі Руху (провулок Музейний, 8). На схемі було вказано, що я маю зустріти три автобуси, два з Ірпіня і один із Ніжина і розставити людей. Але вони не прибули, зате приїхав третій автобус зі Львова.

Минуть роки, «ковдру» історії проведення живого ланцюга почнуть тягнути на себе не тільки окремі маніпулятори, а й представництва громад Тернополя, Івано-Франківська, розповідаючи небилиці. Якщо Тернопіль щось пробував організувати в бік Києва, то в Івано-Франківську розповідають байку, що організували ланцюг аж до Львова. Хочу сказати таким фальсифікаторам, щоби не робили з тата вар'ята, а з мами подивування, бо ніякого ланцюга з Франківська до Львова не було.

Хіба що від залізничного вокзалу до автовокзалу, так що не треба смішити публіку, бо нічого й зі Львова в бік Івано-Франківська не організовувалося, адже всі сили були спрямовані на київську трасу: Червоноград, Рівне, Новоград-Волинський, Житомир, Київ. Частина львів'ян, щоби було не скучно, як самодіяльність, потягнула ланцюг по вулиці Личаківській у бік Винник, бо не мали чим добиратися на Житомир. Ось так воно було насправді.

Що стосується Михайла Гориня, то ця видатна постать ще потребує серйозного дослідження і опису його життєвого шляху та діяльності. Думаю, що найкраще це міг би зробити його брат Богдан. Хоча і в Михайла траплялися прорахунки, зокрема свідчення про такого ж патріота шістдесятника Михайла Масютка, від чого Михайло на суді над Масютком відмовився, звинувативши слідчих, що вибивали в нього зізнання силою. Але його брат Богдан по суті здав Масютка і в суді не відмовився від своїх свідчень (з книжки Масютка Михайла Савовича «В полоні зла»).

Пригадую, коли Михайло у 1994 році програв вибори до парламенту по Залізничному округу, де попередньо був обраний, Степану Хмарі, став замкнутим, дратівливим, завжди раніше відкритий до спілкування, почав уникати зустрічей, навіть я потрапив до нього в немилість, хоча за рішенням нашої команди проводив перемовини між обома, щоби розвести їх на різні округи, але обидва відмовилися поступатися, то вибори виграв Хмара з мінімальною перевагою.

Десь через півтора року пан Михайло почав створювати партію з назвою Українська християнська республіканська. Якось зустрівши його, я порадив краще очолити УРП, аніж творити нову, бо вже була УХДП, очолювана Петром Січком і його сином Василем, яка не мала успіху на Сході України і так і не вийшла за межі Галичини. Я спитав, нащо йому на своєму горбі тягнути всіляких політичних невігласів? Михайло подякував за мої слова і, добродушно усміхаючись, мовив, що хоче надолужити згаяне і підтягнути молодих політиків. Через кілька років у партію потрапить кілька сіреньких невігласів, навіть

один із них стане депутатом облради і робитиме кар'єру, але так нічого й не втне. Після смерті Михайла партію очолить його колега по парламенту Микола Поровський з Рівенщини, але на парламентський всеукраїнський рівень вона не вийде. Пан Микола був одним із найактивніших членів великої ради Руху від Рівенщини, депутат парламенту, комісії з військових питань, він розробляв декларацію-постанову про українське військо 1991 року, яка була проголосована зразу після прийняття Акту про незалежність, в якій було задекларовано, що все майно армії і зброя, що знаходяться на території України, належать Українській Незалежній Державі.

У кінці цього опису хочу подати короткі висновки щодо подій і нашої влади того часу. Наші сесії обласної ради, як і рішення чи постанови, мали в основному політичний характер. Перше демократичне скликання депутатів облради мало право законодавчої ініціативи. Політичні рішення голова ради як одночасно депутат ВРУ В.Чорновіл старався через Народну раду виносити на сесії парламенту та дещо з поправками депутатів Народної ради йому вдавалося проштовхнути. Взагалі, як би я критично не ставився до тодішньої нашої влади і окремих депутатів, усе ж ми були кращі і перші, які торували дорогу до незалежності і для тих, які прийдуть після нас, у демократично-революційний час. У наступні скликання у владу пройде більше пристосуванців, які свого часу перефарбувалися під демократів, кар'єристи з мішечками грошей, деякі менти і гебісти, тому від такої ради очікувати чогось доброго не доводилося. До речі, головою облради наступного скликання знову був Микола Горинь, який уже не так пузирився, а старався догоджати групкам за інтересами, бо могли зіпхнути з горба, не забував і про себе. Подальші скликання були ще гірші. Громадським активістам Клумби часто доводилося приводити депутатів до норми. Чого, наприклад, вартувала справа продажу дітей за кордон. Ми контролювали хід розслідування. Чого вартували викрутаси Серйожі Медведчука – керівника податкової, який був ще й депутатом облради. Нам доводилося і його ставити рилом до плота. Або справи жида Гофмана, який намагався

з благословення деяких депутатів, в тому числі і Верховної Ради, прихопити лікарню залізниці на вулиці Огієнка і багато іншого. До речі, коли ми пікетували Серйожу Медведчука, під час сесій він тікав іншим входом, швидко застрибував у машину, ще не встигав затраснути двері, як водій тиснув на газ. Тоді я з двома клумбівськими активістами, членами Страйкому їздили в податкову і діставали його в кабінеті, від чого він пітнів, синів і боявся нацькувати на нас охорону. А Гофмана охороняв бандит Тіша зі своїми архаровцями. А начальника залізниці Георгія Кирпу у той самий час пікетував Таліпов зі своїми соціалістами з партії Сані Мороза, яких ми просто розігнали. Нічого Гофману не допомогло, лікарня залишилася при залізниці, а він дременув у Москву, де протягом двох років врізав дуба.

Один депутат облради, який був членом комісії, що мала з'ясовувати питання прихватизації лікарні Гофманом, головний лікар обласної лікарні на вул. Чернігівській, 7 пан Кривко і не намагався протидіяти Гофману, хоча в комісію був призначений головою також прокурор генеральної прокуратури, який був подивований байдужістю і відсутністю реакції обласної влади і депутатів. Це було вже третє демократичне скликання, куди пройшло більше 30 лікарів, начмеди, завідуючі лікарень, які пастимуть переважно свої інтереси, підлаштовуючись під ситуацію і вибиваючи бюджетні кошти – це все, що їх цікавило, замість того, щоби впроваджувати реформування господарств, підприємств, приділяти увагу культурі, пропагувати національні цінності, розвивати їх. Комісією з культури керувала така собі дуня Христинич, здається з Сокаля, яка була просто порожнім місцем в облраді і в управлінні. Лікар Пазиняк з пинягів – нащадків татар, які осіли на Яворівщині. Він, використовуючи Ігора Держка, заступника обладміністрації, який відповідав за медицину, намагався сісти в крісло керівника обласного управління, провокуючи хірурга-депутата Харполу виступити з фальшивою заявою на сесії проти Миколи Хобзея, тодішнього очільника медицини області. Тоді нам разом із головою Страйкому вдалося припинити цю аферу. І все це творилося в нас, у так званому П'ємонті, а що відбувалося в змоскаленому ко-

румпованому парламенті чи уряді, то просто жах. Вони здавали державні інтереси України на користь Кремля, розвалювали армію, ворогами поповнювали міністерства і спецслужби. Свої яничари продавали державу оптом і в роздріб. Правильно говорив Симон Петлюра: «Не так страшні московські воші, як свої гниди». А Степан Бандера вважав, що спершу треба відстріляти своїх зрадників, колаборантів та іншу антиукраїнську наволоч, бо вони приведуть ворогів, які розстрілюватимуть нас. І це актуально й сьогодні, бо вже маємо окупацію Криму і війну на Донбасі.

Ще у 1992 році, будучи депутатами облради, ми з Олегом Вітовичем говорили нашим хруням, що раніше чи пізніше москаль знову зазіхне на нашу державність і тільки зміниться цар-батюшка тай почнеться. А холуї тільки посміювалися з нас. А Микола Горинь і його владна компашка Іван Гель, Степан Давимука і ще з десяток наближених називали нас провокаторами, а коли Олег створив УНА-УНСО, то вони хлопців української народної самооборони прозивали п'ятою колоною і твердили, що то розробка КГБ. Хлопці казали, що москаля потрібно бити на чужій землі, поки не прийшов на нашу, вони їхали бити москаля в Чеченію, Грузію і гинули там. І москалі боялися потикатися туди, де поруч із чеченцями на смерть стояли унсовці, а особистим охоронцем Дудаєва був унсовець із Волині Олександр Музичка на псевдо Саша Білий, якого за домовленістю Путіна з Ю.Тимошенко, за вказівкою вірменського жида Авакова у 2014 році в'бють яничари – путінські пси. На рідній батьківській землі на нього полювали і шукали привід, щоби порахуватися за минуле. При затриманні його поранили в ногу і на нього накинулися, звалили на землю і коли він віддав їм свій пістолет, вони з нього його застрелили, лежачого.

А ще в часи єльцинівського придворного – Кучми унсовців переслідували, садили до тюрем нібито за так зване найманство, хоча хлопці їздили воювати не за гроші чи посади, як було у кучмостані, а за волю поневоленого народу. У Києві на Майдані другим після Нігояна від кулі кремлівського найманця-снайпера загине унсовець, син білоруського народу Михай-

ло Жезневський, у якого на береті був шеврон УНСО, тому й полювали на нього.

У час президентства Ющенка продовжувалися репресії проти УНСО. У Києві організацією керував спочатку Дмитро Корчинський, пізніше Сергій Гринчук. Попередньо я описував, як із подачі пана Юрка Шухевича Гринчука і Мирослава Лева заперли за ґрати. Всеукраїнською організацією кучмівського періоду керував багатолітній політв'язень зі стажем більше 20 років таборів, романтик Анатолій Лупиніс, який із Джохаром Дудаєвим мав не одну зустріч. Про нього і про Гринчука розповім коротко в подальшому.

Восени, після проголошення Україною незалежності, Лупиніс поїхав у Баку, через політв'язнів Азербайджану вийшов на президента Алієва і той більше 20 офіцерів українців звільнив зі служби в армії і надав літак. І Лупиніс привіз їх в Україну, в декого з них була сім'я. Ними не хотіла займатися влада Кравчука і ще й була невдоволена цим актом, бо потрібно було вирішувати питання житла для офіцерів, які повернулися в Україну. Хлопці готові були стати на службу і цим питанням почав займатися Григорій Омельченко, Степан Хмара, Лупиніс і унсовці.

У 1995 році почнеться перша чеченська війна під проводом Джохара Дудаєва. Після загибелі Дудаєва весною 1998 року його дружину хлопці через Львів переправлять у Європу, а його син загине під час другої чеченської війни. Боротьбу очолить Зелімхан Єндербієв. Завдяки йому і Басаєву, який візьме автобуси з заручниками, а також Радуєву, Єльцин уповноважить Черномирдіна провести переговори з Басаєвим. Єльцин прийме рішення надати Чечні незалежність, за яку поруч із воїнами Дудуєва билися і унсовці. Басаєв спробує підняти на боротьбу вахабітів дагестанців, зробивши рейд у Дагестан, але вони не підтримають Басаєва. У цей час Єльцин під тиском і погрозами КГБ і ФСБ приводить на престол Путіна, а той організовує вибухи в Буйнакску і звинувачує в тому чеченців та розпочинає другу війну проти Чечні, в якій загине багато москалів, загинуть і Масхадов, Басаєв, потрапить у полон Радуєв, якому

вибухом знесе частину лоба і він помре у московській в'язниці на Луб'янці.

У 1996 році, після Дудаєва, коли визвольний рух очолить Зелімхан Єндербієв, на зустріч із ним із Києва виїдуть Лупиніс, Сергій Гринчцук і Дмитро Ферцович, керівник УНСО Львівщини. Вони доберуться до Баку, а далі до кордону з Дагестаном, ближче до Каспію. Далі, з розповідей Сергія і Дмитра, вони радять змінити зовнішність Лупиносу, зголити бороду. Путін дав вказівку при затриманні його розстіляти, бо той у свій час заявив, що Росія має залишитися в границях московської області. Але Лупиніс сказав, що бороду в нього можуть забрати лише з головою. Дочекавшись ночі, з провідником перетнули кордон і пішли територією Дагестану. Десь близько до півночі провідник поселив їх у якусь стару хатину неподалік дороги і вони лягли відсипатися. Зранку почули якийсь гул мотора і гомін. Дмитро легенько відхилив краєчок фіранки і побачив гараву москалів, які метушилися і сідали у вантажівку. Дмитро мовив: «Ми приїхали». Залягли, думаючи, що мають робити, коли озброєні гості зайдуть до хати. На щастя машина від'їхала, але п'ятеро озброєних чоловіків залишилися. Один перевзував портянки. Сергій вродив пропозицію, якщо зайдуть, то він бере на себе двох більших, а вони вдвох трьох менших. Він ногами їм підсобить, зате матимуть купу зброї, яку подарують чеченцям, якщо пощастить. Вони так собі мізкували, коли через якоїсь пів години тильні двері легко відчинилися і зайшов їхній провідник і сказав, що ті п'ять це дагестанці і що проблем не повинно бути.

Вони вийшли тильним ходом і поза якусь напіврозвалену клуню поза кущами добиралися бездоріжжям ближче до кордону з Чечнею, де знову залягли в якомусь сараї, очікуючи ночі. Провідник пішов і з'явився після півночі. Хлопці трохи передрімали. Подорож тривала залишок ночі, ще цілий день і ввечері у гірській місцині мали перейти на Хасавюрт. Тут попрощалися з провідником, який розповів, як добратися в Чечню через кордон, який майже не охороняється, в Гудермес. З Гудермесу вони вирушили в бік Грозного, в Нові Атали, де через чеченських воїнів, які їх тепло зустріли, були спровад-

жені на зустріч у штаб Єндербієва, який розташувався в підвальному приміщенні невеликого двоповерхового будиночка. Зелімхан був радий їхній появі, гомоніли, частувалися сухим вином і міцним чаєм. В їхнє завдання входило підтримати чеченців, зібрати інформацію, що погодили з Єндербієвим, бо чеченці були в інформаційній блокаді. Він сказав, що знає, що за ним полюють і скільки москалі готові заплатити за його голову. Хлопці казали, що готові при потребі допомогти через Україну перебратися в Європу, але він подякував і мовив, що про те ще рано думати, вони поки що ще тримають Грозний і не збираються піддаватися, а якщо змушений буде залишити батьківщину, то має варіант (хлопці зрозуміли, що через Азербайджан на Іран).

Десь через пів року йому доведеться покидати Чечню і через Іран емігрувати в Емірати, де москалі його підірвуть вибуховим пристроєм і він загине. Але тепер він готував оборону Грозного. Біля трьох тижнів Лупиніс із хлопцями курсували «Грозний – Атаги», а потім виїдуть в Інгушетію, де зустрінуться з Русланом Алушевим, який так і не наважиться підняти людей проти окупантів і стане депутатом госдуми Росії. Ще вони зустрінуться в Інгушетії з іншою групою київського УНСО, журналісткою Наталкою Чангулі і Владом Собіліані, псевдо Дощик, які також працюватимуть у Грозному в час другої війни. Багато інгушів воюватимуть на боці чеченців проти Росії.

При розставанні Єндербієв дав хлопцям касети з записом бойових дій, бойовий чеченський прапор, прошитий кулями, хотів подарувати Лупиносу автомат, але той подякував за таку увагу чеченського генерала, бо провезти зброю було майже неможливо. Толя сказав, що автомат тут потрібен більше. Прощалися так, ніби відчували, що ніколи знову не зустрінуться. Повернувшись в Україну, вирішили всю зібрану інформацію, прапор і касети передати у львівське УНСО, а так як секретарем організації і завідуючим сектором пропаганди був Андрій Шкіль, то Дмитро Ферцович передав у його відання, але цей урод нічого не зробив, можливо касети комусь продав, навіть не опублікував звіту про цю поїздку, пропав і прапор.

Ще кілька слів про Анатолія Лупиноса. Пан Анатолій був великим романтиком і оригіналом, володів гарною властивістю переконувати, але викурював до п'яти пачок цигарок у день. Став помічником депутата Верховної Ради. Крім цього посвідчення мав ще три-чотири, які показував залежно від ситуації. Якимсь чином потрапив у делегацію в Ірак на зустріч із Хусейном і через перекладача сказав Хусейнові, що Росія ганебно погана держава, що не заслуговує на існування. Садам був дуже здивований цим. З Іраку вже з іншою делегацією Лупиніс потрапляє в США, де зустрічається з діаспорою і таке інше. Якось там його запитали, чому він налягає на ліву ногу, а він віджартувався, що не пам'ятає, чи то корова стала на ногу, чи куля трафила, не хотів розповідати, що валявся по психушках на зоні, більше чотирьох років був паралізований після травми в час бунту. І от настав час повертатися в Україну. Він як завжди почав показувати свої посвідчення, а йому кажуть: «Нов, паспорте». А в нього паспорта чорт ма. Вони здивувалися, як він без паспорта потрапив у Сполучені Штати і сказали, якщо нема паспорта, то неможливо виїхати зі США. Тоді він посилає телетайпом інформацію в Київ, де знаходять в анкеті якусь його фотографію, за три дні роблять паспорт і літаком переправляють його Анатолію. Ще через тиждень колеги зустріли Анатолія в Борисполі, тож сміху було.

І ще про Сергія Гринчука на псевдо Зелений, яке він отримав у часи вишкільних таборів УНСО до 2000 року і воно не має жодного стосунку до жидка Зеленського. На Львівщині Олег Вітович започаткував вишкільні табори, ще з весни 1992 року. Багато хто проходив вишкіл в тих таборах УНСО, а нині воюють на фронті з москалями на Донбасі, як і Сергій. Про нього я розповідав в описах, коли Юрій Шухевич Сергія та Мирослава Лева здав ментам, а ті запроторили їх за ґрати, де вони в СІЗО провели сім місяців і лише в суді Галицького району мені вдалося їх витягнути з криміналу. Я описав дії Юрія Шухевича в одному з матеріалів, то було ще задовго до його депутатства в парламенті від радикальної партії Олега Ляшка. Незадовго до цього я зустрів Юрія Шухевича біля входу у виборчий штаб

Ляшка, поруч із будинком, в якому жила Леся Гонгадзе, яку я інколи провідував на вул. Стефаника, 12. Юрій стояв під дверима офісу і курив, у той час його супроводжуючий відійшов по цигарки, з-за дверей спостерігав за Юрком хлопчина, підстраховуючи супроводжуючого. Я підійшов, привітався, назвався, а він сказав, що впізнав мене по голосу, бо осліп ще на зоні. Я запитав, чи він іде за списком від радикальної партії в парламент, що вже було кимось із журналістів озвучено. Він мовчав. Я продовжив, що вони використають його, зроблять з нього помело і нащо йому це потрібно, щоби на ньому їхали. Хвильку помовчавши, він відповів, що не використають, буркнув, що він буде мати свою позицію. Я промовив, що дай Бог нашому теляті їхнього вовка з'їсти і розпрощавшись пішов. Коли оглянувся, то побачив, що супроводжуючий повернувся.

Юрій Шухевич, зайшовши у Верховну Раду депутатом, змушений був робити все, що вирішувала фракція, точніше Ляшко, що стало так, як казали в народі, скачи, враже, як пан каже. А пан Ляшко казав те, що велів Янукович, який фінансував його контору. Тож пан Юрій мусів щебетати так, як хотів Янук, тримати його позицію, мав його хвалити і битися в груди, що служить вірою і правдою. З вовками жити по-вовчому вити або ж назвався грибом, то лізь у борщ. А тут ще й під боком перша курва з гарему пахана Ганка Герман на кличку Тереза. Пам'ятаю, як вона зверталася до Шухевича зверхнім тоном і її чоловік Сергій Герман ще за совітів був скерований у Польщу відслідковувати дії «Солідарності», який ще зі студентських років працював на КГБ, у минулі часи заграваб і підспівував пану Шухевичу, щоби набрати балів у патріотів, а потім став у Януковича на підхваті. Ганька виб'є Сергієві звання генерала СБУ, відомо, яким органом. У всій цій шоблі пан Юрій змушений був почуватися своїм напевно до того моменту, поки банда Янука не вирішила відібрати звання Героя України у його батька Романа Шухевича, справжнього бойового генерала УПА, і у провідника нації Степана Бандери, які їм присвоїв в останній тиждень свого президентства Віктор Ющенко. Ну і що? Виступив пан Юрій із трибуни Верховної Ради, «повозбухав» чи то

поскиглив, а фракція Ляшка мала то в одному місці, вона не протестувала проти наруги над героями. Але пан Юрій не повернув голоблі в інший бік, а проковтнув ці фекалії і залишився прислужувати. Отака то паска для дурного Яцка.

Звичайно, жаль пана Юрія, бо ще з дитинства все життя натерпівся страждань і наруги в тюрмах ГУЛАГу, але це чомусь не навчило його, що ворог є ворог, як би він не перефарбовувався, у що би не перевтілювався, його потрібно чути нюхом і шкірою.

Про Сергія Гринчука потрібно говорити і писати як про героя і мало би було навіть книжки, щоби описати його життя і діяння. Відкрию кілька найважливіших сторінок, які мені відомі.

Із Гринчуком я познайомився у вересні 1993 року, коли він приїжджав на вишколи УНСО, які організував Олег Вітович. В очі впадала міцна його статура, ріст він мав під два метри, рішучий і швидкий погляд глибоких, широко посаджених очей на видовженому вузькому овальному обличчі, європейського типажу, мав високий баритон і любив більше уважно слухати, ніж говорити, чітко формулював свою позицію. Було в ньому щось справжнє, козацьке, так і просилася шабелька в його міцну долоню.

Коли Вітович у 1994 році став депутатом Верховної Ради, через якийсь час Сергій очолив організацію УНА-УНСО. Потім сім із половиною місяця сидів за ґратами в СІЗО з подачі Юрія Шухевича. Вийшовши, у залі суду перше, що сказав, що не має ні на кого зла, в коридорі підійшов до Юрія і потиснув незрячому руку, сказав, що трапляються такі непорозуміння. Повернувшись до Києва, почав стягувати хлопців, формуючи команду для вишколу. У той час організацією в Києві керував Дмитро Корчинський, але організаційна робота лежала на плечах хлопців і Сергія. До УНА-УНСО долучиться і Лупиніс. У той час Корчинський усе робитиме за гроші і у власних інтересах, злигається з Натою Вітренко (зі слів Вітовича). Якось Сергій, повертаючись ввечері додому, побачив хлопця, який порпався у сміттєвому баку. Він підійшов і запитав, чого той риється у смітнику, коли має руки і ноги і, здається, навіть голову.

Хлопець середнього зросту, білявчик, не худенький, зашарівся і щось пробелькотів у своє виправдання. Сергій йому твердо мовив, щоби в такій то годині завтра був там то і там, запитав, як його звати, той відповів, що кличуть Вальдек. Наступного дня Сергій думав, що хлопець не прийде, але Вальдек прийшов і відтоді почав відвідувати зібрання. Через два тижні його прийняли і посвятили в бійці Сергієвого підрозділу. З того часу Вальдек забув про сміттєву історію. Якось будучи з Сергієм у Львові на вшануванні загиблих у Чечні унсовців, похованих на Личакові, він скаже, показуючи на Сергія, що то Дон Кіхот, а він його Санчо Панса. Сергій сміючись поплескав Вальдека по плечу, мовивши, що добрий Панса, але менше би тикав ножичком у стіл між розведеними пальцями, заплющивши очі, тренуючи вестиб'юлярний апарат, бо ще проштрикне собі пальця.

Я запитав Сергія, чи вже облаштував своє життя, цим його розвеселив, бо він у відповідь мовив, що воїн, як перекотиполе, сьогодні в одному місці, а завтра невідомо де.

У Києві панувала звичайна буденщина, кучменістан, розрадою були зустрічі з побратимами, вишколи, підготовка до того, що ситуація в Україні погіршується, хлопці починають включатися в боротьбу на Кавказі, інші поїхали в Придністров'я, сподіваючись зупинити мадяризацію Молдови, прагнули втримати Придністров'я в полі впливу Києва, як етнічний анклав, але москалі введуть армію, якою командував Лєбєдь і обіграють наших. Саме в Придністров'ї Діма Корчинський злигається з російським шовіністом Єдуардом Лімоновим, що не підтримали більшість членів УНСО і були проти того, щоби в той момент влізати в Придністров'я, що було помилкою.

У 2004 році почнеться Майдан за Ющенка, в якому Сергій братиме активну участь. Сподіваючись гіршого, хлопці відпрацьовували можливий спротив. Перед тим помре владика Української Православної Церкви Романюк, який посвячував, сповідав унсовців і вони мали з ним гарні, довірливі стосунки, тому хлопці вирішили взяти участь у похованні владики, поховронити його на подвір'ї храму святої Софії, всупереч московітам, які зазіхали на цей храм. Навіть одного разу московський

патріарх Алєксій приперся в храм св. Софії всупереч волі патріотичної громадськості, яка пікетувала його приїзд. Тут у присутності московських і київських гебістів, де не було жодного представника української влади, проголошував особливий статус УПЦ московського патріархату. Все тому, що московіти злякалися, бо патріарх УАПЦ Мстислав (Скрипник) 11.06 1993 року з діаспори приїхав в Україну, в Полтаву. Це буде вже другий його приїзд, перший був до Львова і також на собор, що відбувся ще в 1990 році в Києві.

Коли 14 липня 1995 року помре владика Української православної автокефальної церкви Володимир Романюк, то організацію похорону візьме на себе УНСО. Жоден високопосадовець не був на похороні крім кількох депутатів Верховної Ради. Міська влада Києва вирішила поховати владику на Байковому цвинтарі, та унсовці не погоджувалися, бо вимагали поховати в подвір'ї храму св. Софії. Після відспівування у Володимировому соборі колона похоронної процесії рушила на Софійську площу, але влада зігнала туди ОМОН, який перекрив доступ на вході до дзвіниці залізними турнікетами.

У цей день зранку Кучма чкурнув у Білорусію до Лукашенка, залишивши на господарці Діму Табачника, мером був Леонід Косаківський, ніби у відпустці, прем'єром Євген Марчук, а команди роздавав Курас, цей виродок і послав ОМОН на Софійську площу проти унсовців, бо ніхто з вище названих окрім Кураса не хотів себе підставляти.

Попереду похоронної процесії в камуфляжній формі у кілька шеренг по чотири йшли унсовці, а також як почесна варта по боках. За унсовцями йшли люди, які несли хрест, вінки, квіти, за ними шестеро унсовців несли домовину з тілом владики. Вів процесію депутат Олег Вітович, поруч йшов Сергій Гринчук, який сказав Олегові: «Щоб не сталося, ми не відступимо». У повітрі витала атмосфера серйозної сутички. До Вітовича, який крокував попереду і зліва колони, підбігали то Хмара, то Червоній, щоби той погодився ховати владику на Байковому, але Олег йшов і навіть не реагував, хоча Хмара голосно ричав і хапав його за рукав.

Раптом омоновці, які стояли перед турнікетами, кинулися на процесію з палицями. Перший удар узяли на себе хлопці, які голіруч відбивали атаку, потім у хід пішли вазоночки з квітами, вінки. Омонівці гамселили людей, в тому числі жінок і дівчат, напали навіть на тих, які несли труну, які відбивалися ногами. Труна мало не впала, її довелося опустити на дорогу і стати до бою. Хлопцям вдалося вирвати в кількох омоновців гумові кийки, ті стали відступати за турнікети. Хмара і Червоній відразу дременули, щоби не бути причетними до цієї події.

Унсовці загнали омоновців за огорожу з турнікетів, розірвали ці решітки й почали жбурляти в ментів, які кинулися в різні боки. Хлопці піднімали турнікети по двоє, а Сергій сам піднімав ці важкенькі штуки над головою і кидав на віддаль до шести метрів, з ним іще двоє здорованів. Під натиском хлопців омоновці відступили в подвір'я і заблокували вхід. Кілька унсовців заволоділи омонівськими кийками. Решітками хлопці почали роздовбувати асфальт за кілька кроків від входу у дзвіницю. Хтось приніс лопату, хтось лом, шматки асфальту виривали руками. Викопавши за 30 хвилин яму до двох метрів глибиною, провели молитву і опустили в яму труну, кидаючи на неї грудки землі. Зі слів Сергія було багато травмованих, для десятка людей потрібні були швидкі допомоги, які відвозили потерпілих у лікарню.

Поховавши владику, на його могилі заприсяглися шанувати його пам'ять і боротися за свою церкву та ідеали, які сповідував владика Романюк.

Хлопці з УНСО з компетентних джерел мали інформацію, що агенти Кремля владику отруїли, що пізніше стверджуватиме також протодиякон Драбинко, якого також намагатиметься прибрати московська агентура, щоби закрити йому рота, візьмуть під арешт. Це координуватиме регіонал жид Новінський. Коли стане президентом Порошенко, маючи всі докази і підстави його судити, та він цього не зробив.

Кілька діб унсовці охороняли могилу, поки все не вляглося і москалі змирилися з тим, що могила владики буде поруч із храмом св. Софії.

Після владики УПЦ Романюка і УАПЦ Димитрія (Яреми) головним в українській православній церкві стане Філарет (Денисенко), який відійде від московського православ'я, коли Кремль поставить патріархом московської церкви не його як першого претендента на патріарший престол, а Алєксія (Рігерта). Алєксій виповість Філарету анафему, але той продовжуватиме розбудовувати українську церкву. До речі, Володимирський собор для УПЦ допомогли відвоювати унсовці. Мине ще трохи часу і хлопці з УНСО виконають обіцянку, яку дали на могилі владики Романюка, і заберуть київську Лавру, під проводом Сергія Гринчука розженуть московських попів, залишать з десяток лояльних монахів, управителя-ключника, тримаючи Лавру під охороною кілька днів. Хлопці послали довірених людей до Філарета, щоби дав сюди українських монахів, але цей унтер відмовився. Потім поговорювали, що він вів якісь таємні переговори з Алєксієм. Сергій сказав, що якби той не був священнослужителем, то його покарали би буками, бо вийшло так, що він їх здав. Після того кучманоїди почали активніше переслідувати членів організації, заарештовувати їх, висуваючи фальшиві обвинувачення. Завдяки Філарету і Кучмі москалі ще більше укріпилися в Лаврі, виставивши охорону, навіть мали приховану зброю, вони застосовували режим перевірки відвідувачів, видавали перепустки парафіянам.

Гринчуку також москалики висунули звинувачення і тероризували його, навіть спробували організовувати на нього засідки. В якомусь із сіл біля Києва до Гринчука і Ферцовича, під'їхавши машинами, напало семеро молодиків. В бою Сергій був нестримний, так що молодикам довелося тікати. Гринчук був учасником обох Майданів (за Ющенка і Майдану Гідності), а звідтам добровольцем пішов на війну у батальйон «Азов» під Маріуполем, командував підрозділом розвідки на передовій під псевдонімом Зелений. Коли «Азову» одягнули погони, Гринчук із частиною інших добровольців перейшов у окремий добровольчий батальйон «Айдар», де начальником обрали Сергія Мельничука, який стане депутатом ВРУ. Хлопці запідозрили за ним щось недобре і вислідили, що той має справи з

сепаратистами. Мельничук почав виправдовуватися, що підтримує контакт з одним із сепарів, щоби добувати зброю, але з'ясувалося, що він організував власний бізнес. Хлопці забрали зброю і вже збиралися розстріляти його як зрадника, але Гринчук, який був командиром роти УНСО, зупинив екзекуцію, сказавши, що вони не москалі і не проливатимуть кров українця, навіть якщо той негідник, не чинитимуть самосуд. Вирішили посадити Мельничука під арешт і віддати спецслужбам для розслідування. До сьогодні не відомо, як він утік з-під варти. Сергій розповідав, що той ніби попросився в туалет і охоронець на псевдо Повар дозволив, але не догледів, як той махнув через вікно. Хлопці передали звинувачувальні матеріали в СБУ і незадовго Мельничука розшукали, але він уже був депутатом Верховної Ради, заарештувати не могли, тому на сесії ВРУ прокурор Луценко доповів про результати попереднього розслідування. Мельничука було позбавлено депутатської недоторканності і просто в сесійній залі взято під варту. Сергій казав, що Мельничук зганьбив батальйон, що напевно мав прикриття у керівництві, тому його справа тягнеться вже не один рік. Сергій воював більше чотирьох років, організовував розвідку. У січні 2021 року захворів на ковід-19, впав у кому і через два тижні, 7 лютого помер. Вічна слава Герою.

Демонтаж пам'ятника Лєніну

У мене з'явилося трохи часу ось і вирішив описати одну з подій, яку організовував у 1990 році: демонтаж пам'ятника вождю кровавого перевороту 1917-го В. Лєніну перед оперним театром у Львові.

Пройшло вже більше 20 років і за цей час понаписували стільки фальшивок, що, здається, ніхто вже не зможе розібратися, як це відбувалося насправді. Ходили чутки, що пам'ятник демонтували В. Чорновіл та І. Гель. Потім появилася купа самозванців, які також вихвалялися демонтажем пам'ятника цьому виродку. Одну з легенд переповідають окремі депутати Львівської міської ради першого демократичного скликання, які приписують демонтаж власним персонам, навіть колишнього мера В. Шпіцера намагалися в цьому переконати.

Хтось розповідав, що демонтаж пам'ятника організував депутат міської ради О.Семків, який тоді працював на «Електроні». З липня 1986 р. до липня 1989 року там працював і я, очолював створене мною разом із двома однодумцями, Е.Кужиком і Р.Шанайдою, бюро естетики, що потім перетворилося в дизайнерський відділ. Це було тоді ж, коли керівники запросили на завод японську фірму «Тошіба».

З «Електрону» мене було звільнено за вказівкою КГБ після моєї спроби передати М. Горбачову, коли той відвідував «Електрон» у лютому 1989 р., зошит з описом провокацій цієї служби в Галичині. Останньою краплею для них став той факт, що я як член УГС з 4 квітня 1989 року передав на радіо «Свобода» інформацію про те, як біля собору св.Юра мене з хлопцями Ігорем Процаком із Червонограда (працював тоді на заводі «Смєна») і Степаном Риваком кинули в міліцейський воронок, запустили туди токсичний газ у задню камеру (менти називали її «стакан») і зачинили дверцята. Мені тоді вдалося вирватися і врятувати себе і своїх колег від отруєння. Застосували ймовірно той самий газ, який використають у Тбілісі 9 квітня 1989 року. Військовий газ Сі-ЕН або як він називався в американців, які застосовували його у В'єтнамі, газ «Бізет».

Хтось із хлопців прочитав мені статтю, яку подав журналістам І. Гель, який безсовісно збрехав, що саме він організовував демонтаж і зачитував рішення міськради, прийняте позачерговою сесією 14 вересня 1990 року о 16.30-16.50. Цю брехню І. Гель розповсюджував у пресі і на телебаченні.

Усе це змусило мене в хронологічному порядку детально описати не тільки демонтаж, а й його передумови, підготовку і подолання спротиву холуїв-демократів, які сиділи у вищих посадових кріслах в обласній владі.

Ще в дитинстві від свого батька я чув, що за вказівкою В. Лєніна була знищена Українська Народна Республіка, розстріляні бандою п'яних матросів, яких вів Муравйов, 300 студентів під Крутами, про жорстокі репресії проти української церкви і священиків, про розстріл царської сім'ї. Я все це чув із п'яти років і відчував ненависть до цієї потвори, яку іменували вождем пролєтаріату.

Коли я вчився у четвертому класі у селі Карачинів, нас усім класом прийняли в піонери. Десь через годину я пов'язав свій піонерський галстук бродячому псу, якого хотів забрати на хутір, але він вирвався від мене і кілька днів бігав по селу в моєму червоному галстуку. За цей вчинок мене на два тижні виключили зі школи. Коли я повернувся в клас, учителі почали ставити мені з усіх предметів тільки двійки і трійки.

А в Рясно-Руській школі, коли я був уже в шостому класі, в шкільній стінній газеті, що висіла в коридорі, я домалював Лєніну роги. Вся школа гуділа, було багато сміху і рейваху, але мене не вирахували і зам'яли той, як тоді казали, шкандаль. Хоч учитель фізкультури Микола Теодорович здогадувався, але не здав мене. Приблизно в 1963 чи 65 році Миколу Теодоровича було заарештовано і засуджено за шпигунство. Виявляється, він мав підпільну радіостанцію під підлогою своєї хати. Він жив тоді у Рясній-Польській, тепер Рясне II. Директором школи в Рясне був Неосяцький. Кажуть, що Миколу Теодоровича здала його жінка, яка вчителювала в тій самій школі. Дітей у них не було.

Після закінчення Львівського політехнічного інституту я працював у проектному інституті «Укржитлоремпроект», який

називали «Ремжидпроект», бо всім тут керували обрізані. У групі геодезистів і геологічного дослідження ґрунтів двоє ще старого гарту спеціалістів Гаркавий і Васечко були моїми добрими колегами. Якось я від них почув, що у будинку на вулиці Жовтневій (тепер Дорошенка), де знаходився наш інститут, за Австрії був готель і Лєнін, який їхав у Швейцарію десь у 20-му році лікуватися від сифілісу, на дві доби тут нелегально зупинявся. Я цю історію переповідав друзям з університету, з якими спілкувався.

Одного дня зранку наш проектний інститут облетіла чутка, що якийсь чоловік о 7-ій годині ранку у робочому халаті заліз по драбині на пам'ятник Лєніну і гаратав Лєніна по плечах і по голові, а перед тим обтовк гранітні грані постаменту. Розповідали, що менти спочатку подумали, що то прислали майстра зішліфувати зелений окис міді, але коли козацюра почав гаратати лисого по макітрі, по центру пішов такий гуркіт, що до ментів нарешті дійшло, що наш герой не реставратор, а гаратає вождя з «великої любові», тоді стягнули трудягу з пам'ятника. Коли я прибіг туди, там уже зібралося трохи людей, яких менти примушували розійтися, а ідола загороджували великими дерев'яними щитами. Я підійшов до одного міліціонера і запитав, що сталося, а той гаркнув на мене, щоб я забирався геть. Я сказав, що прийшов допомагати як архітектор. Мент вирячив очі та уточнив: «Долбать или ремонтировать?». Я відповів: «І те, і інше».

Того хлопця менти запхали в СІЗО, потім у психушку, а потім засудили на три роки. Але він не покаявся. Через багато років, коли я побував в лікарні на Кульпаркові, санітар мені розповів, що того хлопця звали Михайло Ромашко. Якось ніби між іншим я запитав у психіатра Вячеслава Веселовського, що далі з тим хлопакою сталося. Він відповів, що вилікували і показав пальцем у небо. Цю історію, звісно, влада замовчувала. А між митцями ходив віц, що той козак хотів виклепати Лєніну на макітрі ярмулку і з вождя зробити рабина. Цю мулю запустив ваш покірний слуга Олег Петрик.

У 1977 році з дружиною Іреною ми відпочивали по курсівці в Косові на турбазі «Зорі Карпат», жили в приватній го-

споді. В кінотеатрі там демонстрували фільм, здається він називався «Голий дипломат». Рекламний щит був розміром 1 м на 1,5 метра. Я захотів пожартувати. Прив'язав до того щита дріт і вночі заніс і повісив на пам'ятник Лєніну. Зранку почався ґвалт. Менти запитували людей у Косові, і в торгових точках, і в бібліотеці, і на турбазі, хто це зробив. Але ніхто не бачив.

4 квітня 1989 року я став членом УГС. 20 травня організував осередок УГС і осередок Руху в селищі Рудно. У червні влився в новостворену організацію СНУМ, в яку прийняли і мого 11-річного сина Олега.

4 жовтня 1989 р., коли утворювався Страйком у Пороховій вежі, після побиття людей на вулиці Коперника, я став одним із організаторів і засновників Страйкому, брав активну участь у національно-визвольному русі.

4 березня 1990 р. мене було обрано депутатом Львівської обласної ради. Я виграв вибори у Пустомитівському районі, у першому турі обійшов комуністичних висуванців, яких підтримувала «мафія» від вапнозаводу, яким керував Папроцький. Їхній висуванець Володимир Мельник з тріском програв вибори. У першому турі я набрав 67 відсотків голосів, хоч кандидатів було близько десяти. Оргкомітет з проведення першої сесії обрав мене прапороносцем і зобов'язав організувати підняття прапора спочатку над оперним театром, а потім й над обласною радою, в якій на той час повністю правили комуністи. Завдання я успішно виконав.

Перший день сесії обласної ради відбувся в оперному театрі, другий день – у сесійній залі облради. Мені довелося серйозно повоювати з обкомом компартії, перш ніж вдалося встановити другу щоглу для нашого на той час національного прапора. Для цього використали 4-метрову трубу і закріпили її на правому бастіоні даху.

Ще до початку сесійного засідання ми вмовляли Чорновола і Геля винести з зали погруддя В. Лєніна, яке стояло між колонами позаду стола для президії, вивищувалося на тумбі на висоту більше трьох метрів. Але Чорновіл і Гель не погодилися.

Як тільки розпочалося засідання, питання винести ідола з залу постало першим. До мікрофонів у проходах між рядами стільців одразу ж вишнурувалися черги. Я, звичайно, також приєднався. Першими виступили О. Вітович, С. Хмара, М. Бабій, М. Глубіш. Вони висловили пропозицію, щоб не розпочинати сесію, поки не винесуть з залу бюст В. Лєніна.

Чорновіл і Гель у президії нервували і намагалися припинити дискусію і перевести розмову в інше русло, пропонували обговорити порядок денний, регламент, обрати лічильну комісію. Їх підтримували комуністи і військові, яких у залі було небагато. До виступів долучилися Чобіт, Копись, Бучацький. Звичайно, ми не могли допустити, щоб засідання розпочалося у присутності цього виродка. Треба було поставити питання ширше, зробити короткий аналіз кривавої діяльності «вождя октябрського перевороту». Хмарі вдалося у виступі розкрити злочинну сутність цього путчу та його наслідки для народів імперії, зокрема для України. Хмара до мікрофону добирався двічі. Нарешті десь сьомим чи восьмим до мікрофону дістався і я. Зрозуміло, що винесення боввану з залу особливо нічого не змінювало, але саме обговорення цього акту мало велике значення, бо сесія транслювалася на всю область по телебаченню і, здається, ще й на Франківську і Тернопільську області. У ті часи пам'ятники В. Лєніну стояли в кожному районному центрі, у колгоспах, на підприємствах, у військових частинах, у наукових закладах. Тому мій виступ був глобальним. Спробую відновити його по пам'яті.

«Шановні депутати, президіє, гості. Без сумніву, винесення цього ідола з сесійного залу є категорично обов'язковим, бо це зміна не тільки в інтер'єрі, але й і у психології людей тут присутніх, зрештою, і в цілому суспільстві. Ідеї, що були втілені цим виродком, не мають права на подальше існування. Адже так звана класова ідеологія, яку сповідують комуністи, є руйнівною з погляду моралі і відповідно злочинною. Комуністична ідеологія, заснована на безвір'ї, цькує брата на брата, дозволяє зробити ворогом сина проти батька чи матері. Як Павлика Морозова. Тому це питання пропоную розглянути і обговорити

ширше, бо воно тільки самим винесенням ідола з залу не обмежується і не вирішується. Бо сотні таких ідолів наставлені в навчальних закладах, на підприємствах, на площах районних центрів, у селах. Як приклад можу навести пам'ятник біля оперного театру…».

І. Гель почав мене перебивати. В. Чорновіл майже не слухав, перебирав папери на столі. Я попросив дати мені можливість завершити виступ і продовжив.

«Якщо йти по центральній алеї до оперного театру, то цей бовван закриває собою фасад, забирає увагу на себе. Його не було в архітектурному ансамблі Горголевського. Адже відомий архітектор, проектуючи оперний та площу перед театром, не планував тут жодного монументу. Захищаючи його авторське право, я як архітектор пропоную демонтувати ідола з цієї площі, а проспект перейменувати…».

Гель знову невдоволено загудів, наказав вимкнути мій мікрофон і промовив: «Пане Петрик, не влаштовуйте тут інсинуацій і різних провокацій». Потім почав щось мурмотіти до Чорновола. У залі почулися оплески. Чорновіл сказав, що може колись цей пам'ятник віддадуть до музею. Я крикнув: «На сміттєзвалище у Грибовичах!». Гель сказав у мікрофон: «Не будьте такі мудрі! Не влаштовуйте провокацій!».

Комуністи, які сиділи за моєю спиною через три ряди по ліву руку, заплескали Івану Гелю. Я розвернувся до них і показав правою рукою латинський знак «V» (Вікторія) і вигукнув: «Я його все одно шарну!».

Нарешті зал проголосував за те, щоб затулити вождя якоюсь шторою. Дехто погодився. Дехто, більш послідовний, залишив залу. Я також вийшов у вестибюль. Тут стояли два великі фотелі з засмальцьованими чохлами. Я зняв з одного з фотелів засмальцьований і трохи подертий чохол. На найбільш витертому місці зробив пальцем дірку, щоб вождь пролетаріату міг одним оком підглядати на депутатів, повернувся у зал і натягнув той чохол вождеві на голову. Чохол повністю закрив гіпсове погруддя, а дірка в чохлі випала йому просто на рот. У залі засміялися. Хтось спробував прилаштувати ідолу крізь цю

дірку недопалок цигарки. Комуністи запротестували. Сесія все не розпочинала роботу. Пропонували повністю закрити Лєніна. Я сказав, що легше його роздовбати і винести, але Чорновіл і Гель запропонували знайти якусь штору і затулити його, але з місця не рухати. Я їх розумів. Хлопці вийшли з зони, а там поки не дав добро «гражданін начальнік» або пахан і пукнути не можна було.

У цей час на площі перед обласною радою зібралося близько трьох тисяч люду, бо засідання сесії озвучувалося на площу. Вони скандували: «Геть дідька з хати!». Я вийшов до громади і попросив знайти Ореста Кареліна. Він підійшов до мене, адже був на площі серед людей. Я попросив його принести синьо-жовту тканину, яку він тримав удома. Тим часом у сесійній залі встановили погруддя Т.Г. Шевченка.

31 травня на Клумбі було зірвано національний прапор і осквернено освячений символічний камінь, де, на думку громади, мав би стояти пам'ятник Т.Г. Шевченкові. Були порозкидувані квіти і вінки.

30 червня 1990 року я спільно з активістами Клумби організував підняття національного прапора над головним вокзалом. Поки тривав мітинг на площі Ринок і багато патріотів виступали біля мікрофона, я зібрав кілька десятків активістів і ми поїхали на головний залізничний вокзал. Незабаром над вокзалом залопотів на вітрі український синьо-жовтий прапор розміром 6 на 3 метри.

Потім я зібрав активістів і сказав, що будемо готуватися до зняття пам'ятника Лєніну перед оперним театром. Друзі щиро зраділи. Я сказав, що робити це будемо цивілізовано і легітимно. Зберемо багато підписів і примусимо владу його демонтувати. Громада погодилася. Ми створили групу, яка повинна була стабільно займатися цим питанням, куди ввійшли Роман Оприск (член УГС), Ігор Желізко (очолював радіостанцію «Вільне слово з України»), Олена Конашевич. Головою оргкомітету (так ми пізніше назвали цю групу) було обрано мене, моїм заступником призначили Романа Оприска. Коли я був у від'їзді, збирали підписи Роман і Олена. Ігор розгорнув на

Клумбі радіостанцію і займався агітаційною роботою. Хлопці притягнули на Клумбу стіл і крісло, придбали грубий зошит і почали збирати підписи. Люди ставали в чергу, щоби віддати свій голос за демонтаж пам'ятника. Щоб зменшити чергу, принесли ще один зошит. Наступного дня хтось вкрав один із зошитів із підписами, а їх там було вже близько трьохсот. Тоді ми сформували охорону, яка постійно чергувала біля столу, запобігала різним провокаціям. В охорону включилися Володимир Синюта, Андріан Хиляк і його батько Ігор, який працював в оперному театрі, Іван Колаєць (псевдо Сотник), Богдан Собенко, пан Стах та інші активісти.

Підписи збиралися дуже активно, особливо у вихідні дні. Ігор постійно крутив на Клумбі музику і проводив агітацію. Підписувалися гості з усіх усюд: з великої України, Грузії, Польщі, Литви, Кубані, Росії (Петербург, Москва, Тюмень), Білорусії, Канади, США, Англії і навіть Бразилії. Траплялися і провокації, і веселі історії. Наприклад, коли підписувалися міліціонери, вони віддавали свої кашкети потримати іншим і не вказували в зошиті своїх домашніх адрес.

Якось у неділю Ігор Желізко знову проводив агітацію за збір підписів, надавав слово активістам для виступів. Людей було дуже багато. Поряд на лавках продавали значки з тризубом, листівки, книжечки, різну національну атрибутику. Я був неподалік виступаючих і раптом звуковідтворююча апаратура затріщала і замовкла. Хтось почав поправляти кабелі, що йшли до колонок попід ногами. Ігор тряс мікрофоном. Я кинув поглядом на колонки, де хлопці поралися з контактами, потім глянув на стіл, де стояла апаратура. Коло столу між людьми побачив Аліма Лисюка, журналіста , який у серпні 1989 року надрукував у газеті статтю «Дволикий Янус» проти В. Чорновола. Тоді активісти Клумби під керівництвом угеесівця Івана Гудими і мене провели 5-годинний пікет видавництва «Вільна Україна» і добилися від головного редактора Сліпушенка звільнити А. Лисюка. Я пробрався між людьми і зловив Аліма за руку, коли він намагався перерізати жилеткою вже інший провід. Як за командою хлопці оточили Аліма. Хтось копнув його в ногу. Я за-

пропонував Лисюку або зробити внесок у касу радіостанції як відшкодування за завдані ним збитки і поставити свій підпис за демонтаж пам'ятника, або дістане від хлопців ще копняків. Він сказав, що має тільки 5 рублів, які й віддав у касу радіостанції. Багато людей вносили благочинні пожертви, бо Ігор за власні кошти придбав колонки і підсилювач, купував також касети, щоб постійно звучали українські пісні. Я чемно наказав Аліму не тільки підписатися за демонтаж, а й написати великими літерами «Вимагаю демонтувати». Коли він це зробив, я попросив хлопців вивести його за межі Клумби, щоб його не побили. Це була друга неділя липня. На початок серпня у нас було вже 500 тисяч підписів. Громада хотіла якнайшвидше звалити ідола, але я пояснював людям, щоб не спішили, маємо ще інші не менш важливі акції. Наприклад, пікетування Верховної Ради, підготовка до поїздки на Запоріжжя на святкування 500-ліття козацтва, а також велася підготовка до повернення Собору св. Юра греко-католицькій громаді. Рішення про це було прийняте на сесії обласної ради ще в травні. Обговорення тривало впродовж кількох засідань. Тим часом ми продовжували збирати підписи за демонтаж пам'ятника Лєніну біля оперного театру.

Я був в оргкомітеті поїздки в Запоріжжя, разом із Мироном Ревтем відповідав за збір інформації, скільки буде потрібно автобусів, також ми збирали українську національну символіку, щоби подарувати запорізьким козакам.

Коли ми поверталися з Запоріжжя через Тернопіль, то побачили, що тамтешня громада тримає в облозі пам'ятник Лєніну. Наш автобус зупинився і львів'яни підтримали вимогу тернопільчан зняти ідола. Мені надали слово для виступу. Здається, то була неділя. Наступного дня пам'ятник Лєніну у Тернополі зняли.

Отже, з Хортиці ми повернулися в перших числах серпня, 4 чи 5-го. 12 серпня разом із вірянами повернули УГКЦ Собор св. Юра. Підготовка до цієї акції велася разом із Володимиром Волинцем. Цілий тиждень, аж до Спаса, 19 серпня, ми разом з активістами Клумби тримали оборону собору, бо міліція не хотіла втручатися у міжконфесійні розборки і готова

була залишити його російській православній церкві. Чорновіл явно не був настроєний на негайну передачу собору греко-католикам.

На 1 вересня 1990 року у нас було вже 760 тисяч підписів за демонтаж пам'ятника вождю пролетаріату.

4 вересня ми зібрали від Клумби делегацію і вирушили на 15 годину до обкому компартії. Серед організаторів акції були І. Желізко, О. Конашевич, Р. Оприск, один фотожурналіст і я, О. Петрик. В обкомі партії ми піднялися на третій поверх для переговорів з комуністами. Там нас зупинив міліціонер, який охороняв пост № 1. Він сказав, що з керівництва нікого нема, ні В. Секретарюка, ні депутата обласної рад від компартії О. Пилипчука. Ми сказали, що почекаємо у приймальній, щоб не стояти на сходах чи в коридорі. Міліціонер пішов питати у когось дозволу. Повернувся через кілька хвилин і сказав, що вже є третій секретар Борисюк, він зайшов через інший вхід, бо перед обкомом уже зібралося близько 50 громадян. Борисюк погодився нас прийняти. Ми виставили йому наші вимоги: по-перше, щоб обком компартії своїм рішенням розпустив комуністичну партію на теренах Львівської області, по-друге, щоб комуністи швидше звільнили частину третього і четвертий поверх, згідно з рішеннями сесії облради та арбітражного суду (З.Котик – голова суду), які я їм вручив на прохання В. Чорновола ще в червні, по-третє, щоб компартія своїми силами до 10 днів демонтувала пам'ятник своєму вождю перед оперним театром. Борисюк нас зустрів досить привітно, з кожним поручкався і запросив до стола переговорів, який стояв під стіною. Я поклав листок із нашими вимогами на стіл і попросив нашу зустріч провести протокольно. Він сказав, що нема секретарки і взяв зі свого стола, що стояв неподалік, блокнот для записів. Коли я поставив перше запитання, він спочатку оторопів, потім спробував засміятися, але в нього не вийшло. Поклав ручку на стіл і заявив, що нашу вимогу виконати неможливо, що позбувшись нестійких членів компартії, вони набирають нових. Пані Олена на цей рахунок пожартувала: «Прийміть мене, я трохи наведу порядок». На друге питання Борисюк відповів, що вони поступово звіль-

нять вказані приміщення. Але в окремих кабінетах ще ведуть консультації з Києвом, розмовляють з В. Чорноволом, бо не мають куди помістити своїх функціонерів. Я пожартував, що у нас на Клумбі багато вільних лавочок, то будуть ближче до народу і охоронятимуть національний прапор. А якщо серйозно, то Клумба готова виставити постійні блокуючі пікети. Борисюк попросив не згущувати фарби і не тиснути, що вони до двох тижнів остаточно вирішать цю проблему. З третього питання дискусія тривала 30 хвилин. Ми переконували Борисюка, що Лєнін це злочинець з погляду суспільної моралі як керівник партії, яка здійснила злочинний переворот, і як убивця, який знищував інтелігенцію, священиків, заможних селян. З його наказу була ліквідована Українська Народна Республіка, вчинені масові розстріли, пограбування. Зокрема вбивство студентів під Крутами, розстріл сім'ї царя Миколи II, яке він доручив виконати Свердлову. Він слухав і червонів, напевно від злості. Говорив, що час був такий, що під час революції неминучі жертви. Я відповів йому, мовляв, уявіть, що ми, роблячи революцію, дали б команду розстріляти вас, а ви Богу душу винні. Ну й що? Він трохи зблід і сказав, що комуністи пам'ятник не можуть демонтувати і ми також не повинні цього робити, бо він входить у каталог мистецьких цінностей. Я спитав, чи комуністи рахувалися з такими фактами, коли зносили не тільки окремі пам'ятники, а й цілі цвинтарі, церкви і собори, такі архітектурні перлини як Михайлівський золотоверхий. Мої колеги також включилися в суперечку, яка закінчилася тим, що Борисюк сказав, що доповість на бюро компартії. Я порадив йому ще сказати, що коханцем Лєніна в Разлівє був здається Каменєв. Борисюк махнув рукою. На цьому ми залишили його кабінет.

Після цієї розмови ми пішли до В. Чорновола, але його не було в облраді. Тоді ми пішли на Клумбу і розповіли про результати переговорів з комуністами громаді. Залишилося призначити дату демонтажу. Вирішили орієнтуватися на 20 вересня.

Через кілька днів я знову пішов до В. Чорновола, щоб розповісти про нашу зустріч з Борисюком. В. Чорновіл дуже сміявся, коли я переповідав йому деталі нашої розмови. Але

коли я заговорив про демонтаж пам'ятника, В'ячеслав Максимович перестав сміятися і сказав: «Пане Петрик, нащо вам то здалося, ви ж не Степан Хмара, який за шию вішав Лєніна в Червонограді». Чорновіл відмовив мені в тому, щоб обласна рада брала в цій акції участь. Тоді я сказав, що громада зібрала вже 760 тисяч підписів. Пам'ятники Лєніну вже демонтували в Червонограді, Коломиї, Тернополі. Після короткої мовчанки В. Чорновіл сказав: «Ви мені краще з'ясуйте, що там будує Іван десь у селі, бо кудись зникає і по пів дня його нема на місці, з усім я змушений розбиратися сам. Тільки най це буде тільки між нами». Я дав йому слово, що ні пари з вуст.

Як мені вдалося з'ясувати, Іван Гель постійно їздив у Городок, звідки возив цеглу на будівництво будинку ніби то в Кліцко біля Комарно. Документи і всі послуги для нього організовував голова Городоцької районної ради, депутат обласної ради І. Маланчак. Деякі деталі стосовно цього оповідав мені Ярко Коржинський. Десь у жовтні після сесійного засідання Чорновіл покликав мене до себе. Я розповів усе, що знав. Чорновіл подякував і щось записав у блокнотик, який поклав у шухляду стола. Спочатку я думав, що В'ячеслав хоче навести дисципліну в команді, а потім зрозумів, що він не може пробачити Гелю, що той також балотувався на посаду голови облради, але це інша тема і досить гостра.

8 вересня наш оргкомітет прийняв рішення готувати плакати і транспаранти. До справи долучилися снумівці. Ми разом далі проводили активну пропаганду щодо демонтажу пам'ятника. Напруження зростало, усі чекали, коли назвуть точну дату.

10 вересня зранку оргкомітет отримує інформацію, що В. Фурманов, скориставшись нашою працею, спробував стати героєм у такий спосіб, що зранку пригнав кран ніби з фірми «Карпати», де працював. Міліція затримала Фурманова, кран попросили негайно забрати, склали відповідний акт. Активісти Клумби розцінили це як провокацію і засудили вчинок Фурманова, а також почали постійно наглядати за площею перед оперним театром.

10 вересня оргкомітет приймає рішення призначити демонтаж на 20 вересня. Я їду на завод «Електрон», щоб заздалегідь домовитися за кран. У гаражах нікого не застаю. Питаю чергового, як мені вичислити кранівників, мовляв, треба завантажити фундаментні блоки. Він каже, що 40-тонний кран у від'їзді, а 16-тонний у Кожичах на дачах. Завод там отримав ділянку. Черговий порадив приїхати зранку, о 7 год. 30 хв., бо кранівники о 8 годині виїжджають з бази на заправку, а потім вирушають на об'єкти. Я поцікавився, коли вони заїжджають на базу. Черговий відповів, що як коли, іноді о 17-ій, іноді о 20-ій. Була 15 година і я вирішив пройти на територію заводу, в 17-ий цех, де працювали мої колеги. Тут працював і я по 1989 рік, знав усі ходи і виходи. Через прибудову до харчоблоку пройшов на територію «Електрону». У цій прибудові я керував оздобленням концертного залу, починаючи з розрахунку акустики (стелі, стіни, пандуси, підлоги), закінчуючи сценою. Ці роботи були підпорядковані мені і Г.Герман зобов'язав мене контролювати їх. Обладнання інтер'єру я успішно завершив. Але це не завадило гебістам поперти мене з роботи, коли я взяв участь у революційних подіях 1989 року, що закінчилися побиттям людей ментами. О 17-ій годині я знову навідався на базу. На моє щастя обидва крани вже стояли на території. Я підійшов до більшого. Водій якраз витирав руки від мазуту. Я привітався і спитав, чи він готовий стати героєм і увійти в історію. Він мене з вигляду знав, бо ми часто пересікалися то в їдальні, то на об'єктах. Він скептично усміхнувся. Я розповів, що треба зняти пам'ятник Лєніну біля оперного театру, що ми задля цього зібрали 760 тисяч підписів. Він налякано подивився на мене і спитав: «Вам не страшно? Завтра прийдуть і загребуть, і небо в клітку». Я гарантував йому, що ми зробимо це не таємно, а публічно, що ми примусили владу підписатися під цією акцією. Він почав вагатися, озираючись на всі боки. А потім, щоб я його більше не вмовляв, сказав, що його 40-тонний чорт, як розкине лапи і впреться, то може провалити каналізаційний колектор. Я заперечив, що кран дістане ідола з дороги. Проте кранівник захитав головою і запропонував підійти до

Івана Кальмука, свого колеги з 16-тонного крана. Я запропонував йому ще подумати і повідомив, що акція призначена на 20 число. Підійшов до іншого кранівника, який якраз зачиняв будку управління краном, а потім заліз у кабіну, кілька разів газонув, наробив хмару диму, тоді вимкнув двигун. Я підійшов до крану, коли він замикав кабіну. Він спитав, що треба, на що я прямо випалив: «Зняти дідька з постаменту перед оперним». Далі все йому розповів. Іван одразу ж погодився, тільки спитав: «Коли?». Я сказав, що 20 вересня. Він засміявся і сказав, що ще треба дожити. Я відповів: «Доживемо». Іван попросив прийти за день наперед, уточнити, щоб у нього не було на той день відрядження. Домовилися твердо.

Повертаючись у центр, я ще заїхав на Левандівку в БУ-1 від залізниці, бо знав там багатьох хлопців. Тут зустрів водія самоскиду Михайла, який познайомив мене з кранівником. Той довго вагався, але погодився на мою пропозицію. Я щасливий побіг на Клумбу, щоб повідомити людям добру новину, бо знав, що один із двох кранів таки спрацює. О 20-ій годині ми з Романом Оприском уже писали оголошення фломастерами: «На 20 вересня призначено демонтаж пам'ятника Ульянову-Лєніну на площі перед оперним театром в 17 год. 30 хв. Просимо громаду взяти участь». Під вечір розклеїли їх на Клумбі, на стінах міської ради, два оголошення Роман забрав на Сихів. Люди переповідали текст оголошення один одному.

11 вересня 1990 року зранку ні на Клумбі, ні на стінах міськради оголошень не було. Зірвали!

12 вересня о 9 год. 15 хв. ми зустрілися з Романом і вирішили знову писати оголошення. Роман пішов по папір. О 10 год. 30 хв. до пам'ятника Лєніну підійшли активісти СНУМу з плакатами, які не узгодили з нами час виступу, що могло призвести до зриву акції. Їх було не більше десяти чоловік. Клумба змушена була їх підтримати. Ми від Клумби передислокували до них близько 50 людей.

Коли я прийшов до оперного, хлопці скотчем пробували прикріпити плакати до пам'ятника, але вони відпадали. На проспект з боку магазинів під'їхав черговий воронок з мі-

ліціонерами. З машини вони не виходили, інформували своє начальство по рації. То був патруль з Галицького райвідділу, вони добре знали мене з мітингів, пікетів, виступів в облраді як радикально налаштованого депутата. Я підійшов до них, привітався і сказав, щоб вони не хвилювалися, бо створений оргкомітет, у який входять депутати облради, що зібрані підписи, щоб примусити міську раду прийняти рішення про демонтаж пам'ятника Лєніну на 20 вересня. Що Червоноград, Коломия, Тернопіль уже демонтували своїх ідолів. Вони спитали, чи ми не плануємо це зробити сьогодні. Я заперечив і запевнив, що буде порядок, не буде хуліганства. Ми виставимо своїх активістів з пов'язками. Менти заспокоїлися і доповіли начальству, що зняття пам'ятника заплановане на 20 вересня і поїхали геть.

Того дня я ще заїхав у Львівську політехніку до Ю.Багранівського, якому мав передати Чабан альпіністський капроновий шнур, щоб обв'язати ідола. Об 11 год. 30 хв. я знову зустрівся з Р. Оприском, який писав оголошення. Може і не випадково повз Клумбу проходив один з бігунків компартії. Я його знав з виду вже кілька літ. Він жив на тодішній вулиці Жовтневій, недавно одружився, років йому було близько сорока. Він постійно ходив пити каву в кафе «Хвилинка» на вулиці Банківській. Там збиралися нишпорки-гебісти. Тут їх можна було всіх побачити і запам'ятати. Працюючи у своєму «Укржитлопроекті» на Жовтневій, ми з колегами часто забігали в цю бляшанку, бо тут варили добру каву і досить дешеву, за 19 копійок. Звали комуняку Микола Одарченко. Він підійшов до мене і сказав: «Ви хрен знімете Володимира Ілліча. Наші вчора поїхали в Москву до Горбачова по вказівку поставити до його пам'ятника караул з двох бронетранспортерів, як то зробили в Ризі. І кукіш вийшло у них». Я зробив вигляд, що мене це не турбує, а в грудях аж дух заперло від такої несподіванки. Одарченко почалапав у бік оперного театру, а я підійшов до Романа і кажу: «Ромцю, все. Алярм». Він питає: «Який «алярм»?». Я відповів, що пам'ятник треба валити не 20-го, а 14-го, післязавтра. Він оторопів. Я все йому розповів, яка виникла ситуація. Роман почав виправляти оголошення, які вже встиг написати, з 20 на

14 вересня, на 17 годину. А я зібрав активістів і дав команду інформувати людей у трамваях, автобусах, усюди, де тільки можливо, переорієнтовуючи їх на 14 вересня. О 12-ій годині я побував у міській раді та поінформував усіх депутатів, кого побачив, просив, щоб вони повідомили своїм колегам, щоб збирали позачергову сесію, бо ми можемо повалити ідола й без них. Людей, які працювали в апараті міськради, я попросив також розповідати про це усім. Звичайно, це спрацювало. Пам'ятаю, що Наталія Мельничук була заскочена цим повідомленням, але сіла на телефон, щоб повідомити новину своїм колегам. Цього дня і наступного я зустрів ще з десяток депутатів і попросив поінформувати інших. Чутка про демонтаж 14 вересня в момент облетіла місто. Мій брат Євген також був депутатом міськради і членом міського народного контролю. Я йому повідомив про це все, коли він прийшов на Клумбу, я попросив, щоб він наполягав на скликанні позачергової сесії, бо чергова сесія мала би відбутися десь в останніх числах вересня. У місті почався справжній рух. Під вечір почали масово приходити люди і питати, як то все буде виглядати. Треба було добре все прорахувати, спланувати безпеку, щоб не сталося якого лиха під час демонтажу. Необхідно було дістати шнури, щоб обв'язати постамент, зроблений з окремих масивних гранітних плит, що могли розпастися на боки і когось поранити. Щоб грані плит не розрізали шнурів при ривку, коли кран буде стягати ідола, на гострі кути тумби я придумав зробити чотири дерев'яні метрові кутники. Кожен кутник був зроблений із двох дощок, які ми з колегами збили на заводі, вони мені їх винесли за територію. Я поінформував кранівника про зміну дати і часу демонтажу. Кутники відвіз у майстерню на вул. Сербську, 3, де була одна з моїх точок, куди можна було за потреби сховатися. Інша точка була на вул. Севастопольська, 4, в майстерні художника І. Юрченка.

Тепер розповідатиму за хронологічним порядком.

12 вересня о 15-ій годині біля пам'ятника зібралося більше 300 людей, в основному активісти Клумби і снумівці. Штаб Руху тоді знаходився на проспекті Лєніна, на куті біля театру ім.

М.Заньковецької, куди пізніше поселять муніципальну міліцію, а штаб Руху перенесуть на проспект Шевченка, 13 (колишня вул. Академічна). В цьому штабі на пр. Лєніна, де був телефон і постійний черговий, частково минули мої три дні – 12, 13, 14 вересня. Тут базувалися і снумівці, бо свого штабу в них не було, гарячі хлопці і дівчата, які прагнули самоутвердження. Ми побоювалися, щоб якась провокація не зірвала наші плани. Але це згодом сталося.

О 17 год. 30 хв. я поїхав на «Електрон». Я вже був на заводі, коли Євген Кужик та Ігор Левцьо почали збивати кутники. Пішов у гараж. О 18 год. 20 хв. приїхав 16-тонний кран. Водій зрадів, що дата демонтажу змінилася. Але я все таки переживав, щоб його не відіслали у відрядження. Ми домовилися, що 13-го числа я знову приїду, щоб все уточнити, бо відрядження їм розписували в кінці попереднього дня. Кранівник сказав, що 13 вересня буде в Кожичах ставити фундаментні блоки на дачах, там роботи ще на кілька днів і ще сказав, що начальство і люди вже знають, що мають демонтувати пам'ятник Лєніну, тому в цей день його просто можуть не випустити з гаража. Тоді ми придумали такий хід. Я подав ідею щось у крані відкрутити, ніби він зламався і не може повернутися на базу, а кранівник мусить заночувати в Кожичах на дачах. Йому ця ідея сподобалася. Щоб я зайвий раз не світився в гаражі якщо щось піде не так, він повинен був зателефонувати в Рух і повідомити, що є проблема. Я забрав кутники і поїхав у центр.

Біля Лєніна зібралося близько тисячі чоловік, пам'ятник був обліплений плакатами типу «Лєнін, геть зі Львова!». Емоції кипіли. Міліція шастала навколо, але не втручалася. О 20 годині я приніс мегафон, який тримав удома, з яким провів півсотні поїздок і походів.

О 22-ій годині громада і активісти СНУМу прийняли рішення чергувати біля ідола цілу ніч, змінюючи одні одних.

О 24-ій годині біля пам'ятника залишилося близько 20 чоловік, які взялися пробути тут до ранку. Я перебував у штабі Руху, де хлопці варили собі чай і каву до 3-ої години ночі. Потім пішов на Сербську в майстерню, щоб трохи поспати.

13 вересня з самого ранку я знову поїхав на «Електрон», але в гараж не заходив. Хлопці повідомили мені, що кран знаходиться в Кожичах. Потім я заїхав на Левандівку в БУ-1. Кранівник працював на території. Я з ним домовився, що він приїде о 17-ій годині на вулицю Б. Хмельницького, неподалік від кінотеатру і буде чекати моєї команди.

Уже в 10-ій годині я був біля пам'ятника, де вже зібралося близько 500 чоловік і куди постійно прибували нові люди. Я приніс свій мегафон і розпочався мітинг. Виступали І. Качмар, А. Соколов, І. Коцюруба, О. Вітович, студентка лісотеху Н. Стецик, І. Желізко, Р. Оприск.

Незабаром до штабу Руху прийшли В. Іськів та В. Парубій, працівники відділу культури міської ради, депутати облради, брати Колайці Андрій та Іван (псевдо Сотник), його син Богдан, який трагічно загине в 1995 році, Олена Конашевич, батько і син Хиляки, В. Синюта, колишній політв'язень С. Вискіль, пан Стах…

Усе йшло гладко до 15-ої години. О 15 год. 10 хв. до пам'ятника прибігли клумбівські активісти і повідомили, що у парку Костюшка перед університетом якісь курсанти з червоними прапорами переодягаються у спортивний і цивільний одяг і прийдуть до пам'ятника, бо мають плакат «Лєнін вєчно жівой». Хлопці помітили в них кастети, нунчаки і кийки. Починався серйозний карамболь. Я взяв мегафон і проінформував про це громаду, запропонував познімати з держаків прапори і вийти з ними назустріч курсантам.

Близько шести шеренг вишикувалося на центральній алеї. Перші дві шеренги з сильніших хлопців і чоловіків, далі стояли навіть чисто випадкові люди, бо на площі перед театром уже було близько двох тисяч. Ми розраховували, що будемо мати справу з бойовиками, хоч і молодими. Через кілька хвилин на алею з боку Клумби вийшла колона з червоними прапорами. Попереду йшли курсанти у військовій формі, а за ними – перебрані. Вони розмахували своїми червоними шматами з серпами і молотами, дружно щось вигукували, енергійно маршуючи, стукаючи палицями об палиці. Я дав команду

щільніше зімкнути ряди, переднім приготуватися до бою. Крайнім і тильним взятися за руки під лікті, щоб не пропустити їх до пам'ятника. Намагатися не допустити до кривавої сутички. Курсанти зі своїми керівниками з цією метою й прийшли, щоб розпочати бійку і виграти час на розбірках з поліцією, поки головні комуняки поїхали до Горбачова. Якби сталося побоїще, вони б поставили біля пам'ятника патруль з бронетранспортерами з внутрішніх військ. Зараз противники швидко наближалися. Вони бачили масу народу. Нам було важливо психологічно їх подавити. Тому я з мегафоном вийшов на кілька кроків перед наші шеренги і громовим голосом почав роздавати команди: «Шикуйсь! Перша шеренга крок уперед!». За 20 кроків від нас вони трошки стишили ходу, перестали кричати і стукати палицями, почали між собою про щось перемовлятися. Між ними я побачив депутатів обласної ради у військовій формі шовіністів Давидова і Лазоркіна. Коли вони наблизилися на відстань до десяти метрів, я вигукнув: «Стояти! Вислати керівників на переговори!». Але вони підійшли ще на п'ять метрів. Біля мене появився Володимир Парубій, який також вигукнув: «Назад у казарми!». Але вони наблизилися до трьох метрів. У кількох місцях між двома вороже налаштованими шеренгами почали виникати сутички. Доводилося розчіпляти їх, кричати у мегафон то на одних, то на інших, щоб залишалися на своїх позиціях. Просив своїх людей не порушувати стрій, не піддаватися на провокації і не вчиняти сутичок. Я пригрозив Давидову, що у випадку інциденту з трагічними наслідками він буде позбавлений депутатської недоторканності і постане перед судом. А зараз будуть подані заяви до прокуратури про порушення ним як військовим громадського порядку з порушенням військової дисципліни, що його завтра чекає військовий трибунал. Почувши своє прізвище і мої погрози, він перестав закликати йти на прорив і трохи заспокоївся. Проте сутички все ж виникали то з одного краю шеренги, то з іншого. Курсанти в формі подалися під нашим тиском назад. З деяких позлітали кашкети. Я звертався до них уже без мегафона, мовляв, вас тут чоловік двісті, начальники кинули вас на мордобій, а самі стоять збоку. А нас

тут більше трьох тисяч. В. Парубій також намагався їх переконувати, нормально, без образ. Хоч від наших звучали образливі викрики у їхній бік, як от: «Худобу в казарми!». Я закликав по мегафону офіцерів, які привели курсантів, вийти у проміжок між шеренгами. Після третього звернення по мегафону нарешті Давидов і Лазоркін вийшли до нас. В. Парубій почав їх ганьбити, як вони могли кинути фактично дітей на ці розбірки. Він сказав Давидову, якщо той хоче проблем, то вже їх має. Якщо хоче сам підійти до пам'ятника, то нехай іде, але без курсантів. Давидов огризався. Лазоркін також вступив у дискусію з нашими активістами, які закликали його до єдності з народом, адже він давав присягу служити народові, а сам привів курсантів проти народу. В цей час на бетонну вазу виліз один із курсантів з червоним прапором і почав ним розмахувати над головами наших хлопців. Богдан Колаєць підстрибнув, вхопив червону шмату і вирвав у курсанта прапор. Курсант, втративши рівновагу, зістрибнув із вази між своїх. Я кинувся до місця події, тому що Богдан держаком прапора намагався вдарити того курсанта. Я встиг підставити руку і удар прийшовся мені по руці і по плечу. Курсанти почали дорікати молодику, який заліз на вазу. Богдан знітився. Лазоркін почав заспокоювати курсантів, але небезпека сутички висіла в повітрі. Від штабу Руху до нас йшли В. Іськів та М. Ревть, якого виключили з Руху, але він далі приходив у штаб, а з ними ще кілька снумівців. Ситуація ставала більш контрольованою. Хоч з одного та іншого боку лунали образливі вигуки і намагання затіяти шарпанину, але емоції вже трохи вщухли.

Протистояння тривало більше 40 хвилин. Курсантів ставало все менше і менше, деякі вже зрозуміли, що їх використали, вони посідали на лавки. Парубій продовжував бештати Давидова і запитував, яке той має відношення до Лєніна перед оперним театром, адже він військовий і повинен думати не про «вождя народов», а про курсантів, яких могли покалічити.

Нарешті курсанти просто через газон, проїжджу частину і тротуар пішли у бік університету. Ситуація стабілізувалася. Наші хлопці позбирали порвані червоні прапори і кілька злама-

них держаків. Ми підійшли до пам'ятника і оточили його кількома колами, близько нікого не допускаючи.

Описуючи події 13 вересня, я випустив з уваги одну досить суттєву деталь. Після сутички з курсантами о 17 год. 30 хв. до пам'ятника завітав секретар обкому партії В. Секретарюк. Прийшов сам, без супроводу. Я попросив охоронців провести його до пам'ятника, щоб його хто не штовхнув чи не вдарив. Прийти до роздратованої публіки після сутички, це був досить сміливий вчинок з його боку. Я запросив його до виступу, громаду просив не кричати і не освистувати, а просто порозмовляти з першим секретарем обкому компартії. В. Секретарюк погодився дати відповідь на ряд запитань, які йому будуть задані. Я представив його людям, дав йому мікрофон від мегафона, для його зручності сам тримав перед ним мегафон. В. Секретарюк вибачився за інцидент з курсантами і повідомив, що він його не планував і не має до цього жодного стосунку, дав зрозуміти, що цю акцію організувало керівництво політучилища. Дискусія з Секретарюком тривала близько години, без криків, але час від часу зі сміхом. Нарешті я спитав його по мегафону, куди б він хотів, щоб ми відправили пам'ятник вождеві. Він сказав, що хотів би, щоб він і надалі стояв на своєму місці і подякував за увагу. Люди трошки пошуміли. А я попросив Секретарюка, щоб він востаннє сфотографувався на фоні пам'ятника свого вождя. Він погодився і хтось із хлопців заклацав фотоапаратом. Нарешті він сказав, що хоче вийти з оточення. Люди відразу розступилися, хлопці провели його в бік Гетьманських валів, щоб бува хто не зачепив.

За годину перед тим стався ще один прикрий випадок, коли на алеї ще залишалося з два десятки курсантів, які продовжували скандувати: «Слава вєлікаму Лєніну!», а люди відступили до оперного театру, щоб проводити мітинг, Андрій Соколов пожбурив пляшку з фарбою і влучив у верхній край постаменту. Пляшка розбилася, а скло і фарба полетіли на тих, хто стояв поблизу. Десяток людей було у фарбі, в тому числі і я, хоч і не дуже сильно. Один чоловік весь був у фарбі: лице, руки, світлий плащ-пороховик, – усе стало черво-

но-коричневим. Одні обурювалися, інші кляли, хтось вигукнув: «Провокація!». Єдине втішало, що фарба залила совєтський герб на постаменті. Але взагалі це було нерозумно. Хтось пішов по бензин, щоб почистити одяг.

О 17 год. 30 хв. на площі перед оперним театром було близько трьох тисяч людей. Було прийняте рішення тримати пам'ятник в облозі цілодобово. Приходили й депутати міської ради, які довідалися про демонтаж, які розповіли, що більшість уже поінформована і завтра о 10 годині збираються на позачергову сесію. То була добра новина, бо сесія мала легітимізувати акцію демонтажу.

Випадок із курсантами так збурив громаду, що без будь яких оголошень о 20-ій годині на площі перед театром було вже більше 5 тисяч народу, які були готові довбати, ламати, трощити ненависний пам'ятник. Доводилося заспокоювати розбурханий натовп. Знову почався мітинг, який тривав більше години. Я попросив, щоб на ніч залишилося якомога більше людей і щоб одні змінювали інших. На ніч біля пам'ятника і на лавочках центральної алеї залишилося більше 200 активістів. Мені вдалося кілька годин передрімати в майстерні на Сербській.

14 вересня о 6-ій годині ранку почали підходити нові люди, щоб замінити тих, які чергували і не спали вночі. Дехто трохи передрімав у штабі Руху, а дехто ліг просто на плити на площі, підстеливши газети, хоч ніч була прохолодною. Активісти СНУМу вночі влаштували забави. Я взяв у Іськіва пов'язки для чергових і попросив людей контролювати проспект з обох боків, де мали би проїжджати крани, щоб комуняки не заблокували проїзди машинами, або їх не заблокували інваліди-ветерани разом із афганцями, які тусувалися з комуняками.

День починався гарно. Погода була чудова. О 7 год. 30 хв. хлопці з блакитно-жовтими прапорами повністю контролювали площу і прилеглі вулиці, куди б мали приїхати крани і машини для завантаження боввана. О 9-ій годині ранку знову почався мітинг. В. Іськів отримав інформацію, що у Львів приїхала делегація з депутатів Верховної Ради, щоб протистояти

демонтажу пам'ятника Лєніну. Іськів сказав, щоб ми готувалися їх зустріти. Я попросив Ігоря Хиляка, який працював у театрі робітником, щоб приніс невеликий подіум (коровку) для організації їхніх виступів. Але Хиляк відповів, що йому не дадуть. Тому я сам пішов до адміністратора і той одразу ж дозволив. Ми з Ігорем принесли на площу невелике дерев'яне корито розміром 150 на 80 см зі сходинкою висотою 50 см і поставили перед пам'ятником з боку магазинів близько до газону і перенесли мітинг сюди, щоб не давати доступитися до пам'ятника нікому, оточивши його з усіх боків.

О 10 год. 30 хв. нам повідомили наші кур'єри від міської ради, що кворуму на сесії поки що нема, але депутати збираються, засідання має розпочатися десь об 11-ій.

На площу прибула столична делегація у складі чотирьох депутатів Верховної Ради: М. Косів, О. Ємець, Л. Скорик і горезвісний плюс 1 Коцюба. Я по мегафону привітав делегацію, попросив громаду зустріти їх чемно і оплесками, що громада і зробила. Після цього запросив делегатів ВР до подіуму для виступів. Першим слово взяв Михайло Косів. Він почав з того, що Лєнін – неоднозначна постать, його, без сумніву, засудить історія, бо він спричинився до руйнування УНР, репресій проти церкви і т. д. Але ми не можемо так однозначно приймати рішення, яке може призвести до… Почався свист. … До протистояння в суспільстві. Почулися крики: «Геть з трибуни! Геньба!». Косів почав у мікрофон кричати: «Ви не мудрі!». Мені довелося забрати мікрофон і заспокоювати 5-тисячну громаду, щоб Михайла не побили. Я попросив чергових з пов'язками підійти до подіуму, щоб стримувати людей і охороняти гостей зі столиці. Нарешті вдалося втихомирити громаду. Слово взяла Лариса Скорик. Зваживши на ситуацію, що склалася з Косівим, Скорик зайняла більш зважену позицію і навіть отримала схвальні оплески, висловивши думку, що це має бути рішення громади і депутатів, яких обрали люди, тобто Лариса переклала відповідальність на сесію міської ради, що повністю всіх задовольнило. Адже ми знали, що міську владу ми дотиснемо, що перед міськрадою теж зібралося більше тисячі людей. А

після виступів гості з ВР візьмуть участь у засіданні позачергової сесії міської ради. Колона разом з гостями вирушила до Ратуші. Нам було важливо демонтувати ідола легітимно, згідно з протоколом сесії. Бо якби в майбутньому комуняки подали до суду і тяганина відбувалася б тільки на рівні Києва, ми мали всі шанси виграти. До того ж була можливість переконатися, що маємо за депутатів у міській раді і дати їм можливість виглядати перед народом гідно та ввійти в історію. Просто шарнути вождя пролетаріату з постаменту не було проблеми, бо до 17-ої години на площі зібралося вже до 60 тисяч люду, тільки дай команду, зубила, молотки і добрий трос і за годину його не буде. Наступним я надав слово О. Ємцю. Він почав із ситуації, яка складається у Верховній Раді, з пошуку компромісів, політичного аналізу в державі, а коли перейшов до конкретики з приводу пам'ятника народ його засвистав. Побачивши ситуацію, що склалася, Коцюба слово не попросив, хоча я його запрошував до виступу, називав його прізвище. Площа скандувала: «Юда! Юда!». Всі виступи гостей тривали до 15 хвилин: Косів 2 хвилини, Скорик 6 хвилин, Ємець 7 хвилин і Коцюба 0 хвилин.

Як любив говорити мій колега Андрій з Польщі, який досить часто приїжджав до Львова і відвідував Клумбу: «Юзю, юш го маме» (вже його маємо). Це була його улюблена приповідка.

Сесійне засідання розпочалося аж десь близько 12-ої години. На порядку денному було тільки одне питання: «Бути чи не бути? Стояти пам'ятнику чи не стояти?». Почалися кулуарні дискусії. Комуністи-гебісти то заходили до залу, то виходили, таким чином створюючи безпорядок. Це зі слів Ромка Оприска, який змушений був бігати від пам'ятника Лєніну до сесійної зали і назад. Він був зв'язковим-інформатором того, що діється у міськраді. Про це ми довідувалися кожні 15 хвилин. Оприску допомагали Володимир Синюта, Олена Конашевич, Андрій Шурко. З їхніх слів, поки обрали лічильну комісію, затвердили порядок денний з одного питання, то саме обговорення розпочалося близько 13-ої години.

Я площі не залишав, вів підготовку до демонтажу. Постамент по кутах ми облаштували кутниками з дощечок і досить тісно обв'язали капроновою альпіністською линвою, щоб у випадку розлому постаменту плити не розлетілися в боки і не попадали на людей. Адже люди все прибували і кільце навколо пам'ятника звужувалося. Довелося вибрати з громади близько 40 міцніших хлопців, щоб стримували людей і не давали дуже близько підходити до постаменту, бо активістів з пов'язками не вистачало, вони патрулювали прилеглі вулиці.

О 15 год. 40 хв. появився кран. Чергові швидко утворили коридор з людей для проїзду крана. Коли він заїжджав на площу, люди раділи, аплодували. Я попросив Б. Собечка та Ігоря Хиляка побігти до пам'ятника Б. Хмельницькому і відпустити іншого кранівника, який стояв там і чекав команди. Кранівник запасного крана трохи розстроївся, що не він зніматиме ідола, але замкнув машину і прийшов разом із нашими активістами на площу. Пізніше я запропонував йому гроші за простій, але він відмовився.

Коли перший кран зупинився, мої помічники кинулися до нього на допомогу. Кранівник сказав, що йому потрібна тільки одна людина, щоб розгорнути кран. Через 10 хвилин кран уже був готовий сіпнути «діда», як хворий зуб чи пеньок. Я по мегафону заспокоював громаду, яка вимагала уже тягти, пояснював людям, що з поваги до наших депутатів міської ради треба дочекатися їхнього позитивного рішення. Обрані народні представники повинні себе показати, чи вони з народом, чи з комуною. Люди заспокоїлися. Снумівці заспівали «Червону калину». За цей час один із козаків заліз на пам'ятник вождю і монтував йому сильку, тобто зашморг. Я подумав, що якщо вождя добре прикріпили до постаменту анкерами в бетоні, то трос може тільки зірвати йому голову, яка полетить хто знає куди на людей. Через того чорта ще хтось може стати калікою. «Безпека понад усе завжди», – говорив мій тато, який в БУ-16 монтував баштові крани, коли йому було вже 60 років. Наприклад, споруджував будинок преси на вулиці Стрийській, здійснював монтаж кранів та іншої техніки. Пам'ятаючи про безпеку

людей, я попросив зняти трос із шиї вождя і обв'язати його під пахи. На монумент заліз ще один хлопець і вони разом зробили те, про що я просив. Громада була трохи невдоволена тим. Кранівник Іван Кальмук подав стропи і хлопці засилили гаки за петлі, залишилося тільки подати знак «Віра». Щоб люди не нудьгували, ми продовжили мітинг, чекаючи звістки з міської ради. Згадали про підписи, які збирали для демонтажу, їх було вже 820 тисяч. Вирішили спорудити біля пам'ятника палатку, розгорнули в палатці три великі листки ватману і продовжили збір підписів громадян. О. Конашевич принесла 14 альбомів з підписами і запропонувала віднести їх на сесію міськради. Представником від громади обрали мене як депутата облради і головного ініціатора демонтажу. Я передав мегафон і право керувати біля монументу Романові Оприску, а сам поніс альбоми з підписами у міськраду. Коли я прибіг, тут продовжували точитися дискусії. Слово мав депутат Землянський, заступник начальника КГБ міста. Повторно взяв слово О. Ємець. Виступали Є. Ширій, Я. Путько, Т. Крушельницька, які перед Ємцем наполягали на демонтажі. Нарешті мер В. Шпіцер надав слово мені. Усі звернули увагу на стос альбомів, які я ніс. Альбоми я поставив на стіл президії перед головою сесії Василем Шпіцером, а сам пішов до трибуни. Зал притих, депутати прагнули довідатися, що за «вибухівка» лежить на столі президії. Мій виступ тривав не більше двох хвилин. Спробую відновити його дослівно.

«Шановні колеги депутати, президіє, гості. Я тут поклав на стіл президії альбоми з 820-ма тисячами підписів громадян не тільки міста Львова і області, а й майже з усіх регіонів України, з республік Прибалтики, з Польщі, Грузії, Росії, підписи українців Канади, США, Бразилії. Люди, звичайно, покладаються на ваше рішення. Ви знаєте, що вже демонтовані ідоли в Червонограді, Коломиї, Тернополі. Ми вже тут, у П'ємонті, не перші. Прошу звернути увагу, що громада не просить вас, а вимагає, бо вважає, що саме ви повинні виразити її волю. Кран стоїть під пам'ятником, троси натягнуті і залишилося тільки скомандувати «Віра!». Навіть якщо ви не проголосуєте «за»,

його вже нині там не буде. Боюсь, що поки я тут виступаю, він уже там повис на тросах над площею. Тому закінчую свою коротеньку доповідь і йду, щоб встигнути. На площі вже близько 60 тисяч люду чекають вашого рішення. Бажано, щоб воно було позитивним. Дякую за увагу».

В. Шпіцер підкликав мене і тихо сказав: «Петрик, організуй, нехай чекають. Зараз проголосуємо».

Зал гомонів. Голосніше за всіх кричав Г. Путько: «Голосуймо, що тут панькатися зі злочинцем». Є. Ширій, який був заступником голови в комісії з питань законності, підбіг до столу президії, щось пояснював В. Шпіцеру. Я залишив зал і поспішив на площу. Люди скандували: «Рішення! Рішення!». Озвучення сесії йшло на вулицю, де також зібралося до 5 тисяч людей. Коли я вийшов з міськради, то почув, як Шпіцер поставив питання на голосування. Рахівники підбивали голоси, подаючи інформацію в президію. Раптом зал вибухнув оплесками, коли Шпіцер оголосив, що рішення прийняте. Площа також зірвалася бурею вигуків і оплесків. Я побіг до пам'ятника, щоб хтось часом не порушив порядку. Як пізніше мені розповіли колеги, пан Василь дав вказівку швидко видрукувати рішення і сам затвердив його печаткою. Наступним його кроком була команда О. Семківу забезпечити машину для транспортування пам'ятника.

На площі перед оперним був порядок, але хтось уже поінформував громаду. Люди переповідали один одному, що вже є рішення. По алеї до площі підійшла група десь від 30 до 40 комуністів, яких чергові до пам'ятника не допустили, хоч вони і не дуже рвалися, щось між собою з'ясовували, тримали кілька плакатів і два червоні прапори. Виглядало так, ніби вони прийшли на похорони свого вождя. Раптом одна старенька комуністка, років так під 70-ть з квітами підійшла до охоронців. На моє прохання її пропустили, щоб на прощання поклала квіти до підніжжя пам'ятника вождю, якому вона віддала все, а він її предків морив голодом, розстрілював і нічого більше їй не дав. З боку старенької то був дуже сміливий вчинок, що в багатьох викликав і подив, і співчуття, і сміх. Поклавши невеликий букет

із троянд, вона пішла назад до своєї групки, що стояла в оточенні тисяч львів'ян. І тут сталося непередбачуване. Один з активістів Клумби років 50-ти, ніби з родини репресованих, кинувся до пам'ятника, вхопив букет, наздогнав стару і став цим букетом лупцювати її по плечах і по голові. Туди кинулося з десяток журналістів з кінокамерами і фотоапаратами. Виглядало на спланована провокацію. Не вистачало, щоб збуджена громада кинулася на розправу з опонентами, які й так вже були морально побиті і переможені. Я зрозумів, що цей епізод буде використано як пропагандистський матеріал на східних теренах проти львівської влади і нашої громади, тому крикнув у мегафон: «Припинити провокацію! Провокатора зупинити. Встановити порядок».

Пізніше цьому горе-патріотові довелося відповідати перед громадою, йому пояснили, що такий вчинок дискредитує громаду, організаторів акції, владу і міг би призвести до безпорядків. Якби виникло заворушення в такій масі люду, то невідомо, чим би воно могло обернутися.

З мегафоном у руках я виліз на верхню площадку крана і ще раз оголосив, що міська влада прийняла рішення за демонтаж. Люди раділи і аплодували. Хтось вигукував: «Тягніть чорта, тягніть!». Я знову звернувся до громади з проханням дотримуватися порядку і дочекатися письмового рішення, яке зараз принесуть депутати міськради, бо це буде неетично починати без них і позбавити їх такого задоволення, коли демонтований ідол потьопає на брухт. Я просив громаду виявити терпіння, витримку, толерантність до опонентів, які незабаром осиротіють без свого вождя. Щоб пом'якшити обстановку, треба було трохи жартів. І тут мені впали в око два плакати, які тримали комуністи. На одному було написано: «Не нада іздєватся над мьортвимі!», а на іншому: «Лєнін жівой, Лєнін вічно будєт жить!». Тоді я звернувся до комуністів, щоб вони уважно прочитали свої плакати і вирішили нарешті чи «жівой Лєнін», чи таки подох. У цей час на алеї з'явилася колона депутатів міської ради ще з кількома тисячами людей, які були під Ратушею. Я попросив громаду зробити прохід, щоб депутати змогли підій-

ти до пам'ятника і передати організаторам рішення про демонтаж. Депутат Ярослав Сватко піднявся на кран, щоб передати рішення мені для зачитання. Оскільки я не міг одночасно тримати в руках листок паперу з рішенням (до речі, печатка на ньому була свіженька) і мегафон з відокремленим від нього на шнурі мікрофоном, до того ж за два дні безперервних виступів голос у мене трохи сів і горло поболювало, я шукав у натовпі когось, хто би зробив це замість мене. Неподалік побачив Павла Чабана і попросив його піднятися до мене на кран. Кажу: «Павле, читай рішення голосно, не збивайся з ритму. Тут тобі судилося ввійти в історію». До речі, у Павла добре поставлений, гучний голос. А щодо того щоб увійти в історію, то Павло, як і я, до цього ставився просто: треба працювати і боротися, а історія, чи слава, сама тебе знайде. Ми не прагнули популярності на відміну, наприклад, від М. Косіва, Я. Кендзьора, І. Геля, О. Кареліна, котрі думали про те, як би їх показали по телевізору чи у фільмах, які вони собі замовляли, чи написали в газетах, приписуючи звершення, які творив народ, різні громадсько-політичні сили. Наприклад, похід від Порохової вежі до собору св. Юра, який організовували церковні братства, УГС, Рух, СНУМ, УХДФ, Просвіта (ТУМ). Події 17 вересня 1989 р. як заслугу собі приписав І. Гель. При цьому він забув про живий ланцюг у дві безперервні лінії з десятками тисяч свічок, зроблений 17 вересня ввечері від оперного театру до вулиці Саксаганського, де знаходився квітковий портрет Т. Г. Шевченка (зараз там пам'ятник М. Грушевському). Цей ланцюг став однією з причин побиття львів'ян комуняками руками КГБ та міліції, що сталося 1 жовтня 1989 року на вул. Коперника. На мирних демонстрантів кинули ОМОН, озброєний щитами та гумовими палицями, газовими балончиками, в захисних намордниках із прозорого оргскла та шоломах на головах.

Поки Павло Чабан читав вирок – рішення депутатів міської ради, в моїй уяві пролітали події, які були спричинені цим виродком, який ще стоїть тут, у позеленілій бронзі. Скільки лиха завдав цей нелюд нашому народові, зокрема, знищення УНР, загибель юних героїв під Крутами, затоплення барж із в'язня-

ми у Білому морі, концтабори, голодомор. І комуняки-кати цю нечисть возвеличили до рівня спасителя народу. Яке звироднiння, блюзнірство, святотатство і знущання над звичайними людьми.

Павло гучним голосом закінчив читати рішення сесії і передав мені мегафон. Я дав команду: «Приготуватися! Обережно! Віра!». Кран натягнув троси-стропи. Почувся скрегіт, заскреготав метал об гранітний постамент, який затріщав як то кажуть по швах. Ідол помалу став відриватися від постаменту. В якусь мить шнури, що тримали дерев'яні кутники, зачепилися за край металевої основи. Кран зупинив хід, щоб дати можливість відчепити шнур, але один із нетерплячих снумівців перерізав його ножем. Шкода мені стало такого шнура. І, слава Богу, що плити постаменту, хоч і розтріснулися, але не розпалися на боки і що творіння скульптора Меркулова не було поставлене на анкери. Кран продовжив піднімати ідола догори. Скоро він, похитавшись на тросах над площею, поплив до ЗІЛа, якого пригнав Остап Семків – заступник В. Шпіцера з господарських питань. Згідно з рішенням, треба було «дідька» завезти на склад комунгоспу. Коли за командою «Майна» поклали ідола на ЗІЛ мордою донизу, то хлопці з радості стрибали по його лисині і крижах. У цей час якась жінка з квітами прошмигнула повз охоронців. Я уважно стежив за всім, що відбувалося навколо. Подумав спочатку, що знову якась комуністка хоче покласти квіти до лежачого в кузові свого вождя. Але я помилився. Букет був призначений Іванові-кранівникові, якого ця жінка привітала і ще й чмокнула у щоку. Через якусь хвилю люди розступилися і машина повезла ідола на склад комунгоспу. На складах був свій кран, тому Іван залишився демонтовувати постамент. О. Семків поїхав ЗІЛом, щоб розвантажити його. Кранівник опустив стропи на порожній уже постамент. Хлопці з другого троса зробили петлю, що обхопила передню гранітну глибу, де був совітський герб, облитий червоною фарбою, яку пожбурив Соколов. Зачепили петлю за гаки стропів. Кранівник попросив, щоб люди відійшли. Я оголосив по мегафону, щоб люди відійшли на десять метрів від по-

стаменту. Чергові допомогли, відтіснили людей і стали колом, узявшись під лікті, щоб ніхто не наблизився до небезпечного місця, де вже на гаки натягували петлі. Кранівник почав на гаках піднімати блок, троси натягнулися, як струни. Глиба піднялася на півметра догори, коли трос, перерізаний гострим краєм граніту, тріснув і вона впала на постамент гербом донизу, розплющивши його. Каменюка чудом втрималася і не впала вниз із 4-метрової висоти. А могла наробити лиха, ковзнувши вбік, впасти на людей, якби вони не були відтиснуті на належну віддаль. Робота зупинилася. Почали думати, де знайти новий трос. Перебрали кілька варіантів. Кранівник іншого крана вільного троса не мав, а стропи з цією метою не використаєш. Хтось запропонував поїхати на склозавод на вул. Шевченка. За той час повернувся О. Семків. Кранівник Іван запропонував поїхати по трос на «Електрон», на базу, але є небезпека, що його можуть потім не випустити. Я попросив Остапа поїхати з нами, адже він був тоді начальником 17 бляхарського сантехнічного цеху. Він спочатку сказав, що йому якось не пасує своїх грузити. Я його зрозумів. Він хоч і був при владі, яка в той час була непевною, бо совітська система ще міцно трималася і діяла на всіх рівнях, КГБ і перші відділи на підприємствах усе контролювали. Кадрова політика була провалена нашими демократами. Але люди на площі скандували: «Звалити!». Тим паче, що той камінь, що зірвався з тросу і лежав угорі, міг кожної миті впасти вниз, був серйозною загрозою для людей. А ми ще пообіцяли, що завтра зрівняємо це місце з землею. У нашого Остапа загорілися очі і він, промовивши «хрен із ним», швидко стрибнув у кабіну крана і чоловіки поїхали на базу. Приблизно через годину вони повернулися і ми продовжили демонтаж постаменту. Плити і гранітні бруси бордюрів вантажили на той же ЗІЛ, що відвіз ідола на склад і повернувся. Вертикальні гранітні плити піддавалися легко, відліпившись від бетонної маси, хоч одна плита тріснула. Коли демонтували горизонтальні плити і щоб не було небезпеки травматизму, ми дали команду відколупувати гранітні бордюри, ломом підважувати їх так, щоб можна було підіпхнути під них гаки крана.

Ще дві-три години і майже весь граніт було вивезено. Потім я побачив його складеним під стінами училища прикладного і декоративного мистецтва ім. І. Труша.

Коли кранівник закінчив роботу, люди дякували Іванові, вітали його. Далі потрібні були зубила, ковадло, молотки, ломи, щоб роздовбувати саму бетонну тумбу висотою до 3-ох метрів, верх якої був уже трохи розтрісканий, бо коли кран смикав вертикальні плити, то бетон угорі давав тріщини. Я просив людей, хто може, то нехай принесе ломи, зубила, молотки і ковадло. Між людьми під час демонтажу був і мій син Олег. Удома, на вул. Миру (згодом Бандери), 47 а, де ми тоді проживали, було добротне зубило з арматури. Я послав по нього Олега і він привіз його через 40 хвилин. Ще два зубила (майзлі) принесли хлопці зі склозаводу. Є. Галапа приніс ковадло і молоток, який мав слабку ручку, що за годину роботи зламалася. Довелося з ніжки старого стільця витесувати нову ручку до молотка. Хлопці знайшли частину старої драбини, збитої з дощок, до двох метрів висотою, приставили її до тумби. Ломами і ковадлом за годину збили майже метр тумби. Галапа приніс ще добротного клина довжиною 40 см. Коли ми заганяли клин у тріщини, за кілька добрих ударів відколювалися цілі глиби. За дві години тумба ще значно зменшилася. Бетон був міцний, аж синій, від зубил летіли іскри. О. Семків відпровадив кран на «Електрон» і знову повернувся на площу. Він був здивований результатом нашої роботи, як активно громада валила бетонну тумбу. Хтось подав ідею притягнути компресор і відбійний молоток. Я знову попросив Остапа виконати замовлення громади, але він відмовився, сказав, що на базі вже нікого нема, робітники розійшлися, тому відбійний молоток і компресор він може доставити тільки зранку. Я заперечив, що ми зобов'язалися зрівняти пам'ятник із землею ще сьогодні. Тому ми знову взялися до роботи. Стукіт молотків, скрегіт бетону лунали над площею. З десятої вечора до першої ночі ми роздовбали лише 50 сантиметрів. Хтось з пляшки налив води на тумбу, а коли вода почала підсихати, на постаменті появилися незрозумілі горизонтальні смуги, які тримали вологу трохи довше. Вони вказували на неоднорідність

бетонної тумби. Я попросив знайти шматок крейди, щоб намалювати нею ці смуги, аби ми могли бачити, куди вбивати клини. Ці смуги швидко зникали і знову треба було поливати тумбу водою, якої під руками не було, треба було бігти по неї до фонтану на площу Ринок або на вул. Сербську у майстерню. Уночі працювати залишилося нас 15 клумбівських «партизанів», мій малолітній син був шістнадцятим, допомагав товкти молотом і відтягувати менші шматки бетону вбік. Десь близько третьої години ночі ми дійшли до цих мокріших ліній і почали зубилами і клином відбивати пласти бетону по лініях. Коли відкололи перші ряди пластів, скинули вниз, то побачили в бетоні плити натурального пісковику з орнаментами. То були надгробні плити, вмонтовані у постамент і залиті бетоном. Я вже знав, що у Коломиї у постаменті теж були знайдені надгробні плити з каменю-пісковику. Хлопці зійшлися поглянути на це. Ми розбивали бетон пластами по окреслених смугах і повитягували десятки плит з українських, польських, жидівських надгробків з орнаментальними розетками, а також фрагментами вирізьблених написів. Знайдені плити ми розкладали для огляду громадою. Вгорі бетон був не армований, але на висоті одного метра появилися куски сталевих прутів і 8-міліметрових дротів. Тому робота пішла важче. Надгробні плити ми розклали по периметру від постаменту, середина була закидана бетоном з кусками битих плит, куди були вбетоновані металеві прути. До 7-ої години ранку постамент було зрубано до 40 см. Коли з восьмої години почали сходитися люди, вони були шоковані побаченим. Близько 9-ої підійшли депутати міської і обласної рад Є. Ширій, М. Колодко, Я. Лелик, Я. Путько, Я. Кирилюк, В. Іськів, Й. Лось, М. Бабій, В. Парубій, І. Мельник , О. Ворона, М. Драк. Близько 12-ої прийшли депутати Верховної Ради В. Швайка, М. Батіг, а також В. Шпіцер, Р. Братунь, Р. Федорів.

Ще близько 9 год. 30 хв., коли О. Семків організував компресор і відбійний молоток, почали підходити журналісти і фотокореспонденти, і не тільки львівські, а й з Польщі, Німеччини, Росії, які брали у нас інтерв'ю. З Канади був Борис Вжесневський.

В. Шпіцер зобов'язався поінформувати депутатів на найближчій сесії міської ради про побачене на площі. Один пан з Німеччини, який має вдома як реліквію шматок стіни, що розмежовувала Берлін, із кулею, яка влетіла і розплющилася у бетоні, той пан попросив уламок від пам'ятника ідолу. Я відбив йому шматок від гранітної плити, що відламалася і лежала поруч. Він витягнув із кишені 20 марок і простягнув мені. Я засміявся і пожартував: «Ні. Нехай пан відкриє фірму і ми будемо йому поставляти шматки не тільки з нашого Лєніна, а й з тисяч ідолів, яких будемо роздовбувати на Україні. А він най продає в Європі і робить бізнес». Він щиро розсміявся і потиснув мені руку. Перекладачем між нами був один мужчина, який виявився поруч і зрозумів, що я не можу порозумітися з паном Ольгердом, так звали німця, який виявився моїм тезкою.

Після цього всі просили шматки граніту на згадку про демонтаж. Я давав їм ковадло і пропонував відламувати самим. Кілька десятків людей цього дня взяли собі шматочки пам'ятника як сувеніри.

Коли ми з допомогою компресора повністю роздовбали постамент, залишився подіум висотою 20 см, розміром 5 на 5 метрів. Це вже зробили з допомогою спеціальної техніки. Бурили отвори діаметром 4-5 см, глибиною до 50 см, куди вставляли спеціальні стержні, всередину яких під тиском масляних компресорів і поршнів, заповзав клин і рвав бетон досить легко, бо відбійний молоток цього бетону вже не брав. А ще надто великий квадрат треба було видовбати, щоб опустити місце під подіумом на 20 см, а потім замостити його плитами, щоб знаку не залишилося. До зими ще стояли на площі дві сріблясті ялини, які згодом пересадили десь чи у парк Залізні Води, чи на Збиранку, чи на дачі під Брюховичі. Витягали ялини краном із примерзлою до коріння землею і вантажили на величезну вантажівку, бо висота ялинок була до 10 метрів.

Сьогодні появилося чимало циніків-пройдисвітів, які намагаються переписувати і спотворювати історію, приписуючи собі заслуги громади і окремих патріотів. Цікавим є і те, що навколо цих фальсифікаторів уже зібралися купки холуїв,

дуполизів, стукачів, які ще вчора повзали навколішки перед комуністами, вилизували на застіллях тарілки, а сьогодні примазалися до нових нібито демократичних правителів-невдах, які фальсифікують події, приписуючи собі все те, до чого не мали жодного стосунку. Що і змусило мене детально описати все, що відбувалося в ті буремні дні і роки, події, у яких я брав активну участь або й організовував різні здвиги, акції як активіст чотирьох організацій. У 1989 році я належав до УГС, Руху, СНУМ і Страйкому, а з березня 1990 р. став депутатом Львівської обласної ради першого демократичного скликання, де, як висловився Микола Горинь, був їхнім важким хрестом, який вони змушені були нести. Це через те, що не давав депутатам схибити, красти, брехати, принижувати громаду, яку Микола Горинь полюбляв називати люмпеном. А демонтаж пам'ятника Лєніну перед оперним театром, приміром, приписували В. Чорноволу. Він це слухав і усміхався своєю єхидною, якщо не сказати мольфарською, усмішкою. А пан Гель пішов далі, адже публічно заявляв журналістам на різних заходах, що саме він приймав рішення про демонтаж і навіть зачитував резолюцію, точніше рішення сесії, з монтажного крану в момент демонтажу, навіть дав інтерв'ю газеті «Україна молода», здається за лютий 2010 року, де лукаво просить прокуратуру і суд притягти його до кримінальної відповідальності за демонтаж пам'ятника Лєніну у Львові, і це після подій у Києві, де патріоти повідбивали Лєніну бороду та інші частини. Пора б уже зняти покривало святості з Івана Геля, особливо через його ганебні вчинки у 1989-2006 рр., коли він був при владі і догоджав Кучмі, Кравчуку та іншим владоможцям і при тому постійно, як то кажуть, гріб під себе і брехав.

Як двічі довелося забирати приміщення на проспекті Шевченка, 13

Вигравши вибори весною 1990 року і ставши депутатами обласної ради, нова влада почала приймати політичні рішення, декларуючи принципи демократії та інтернаціоналізму, як це робила комуністична влада. Різниця була лише в тому, що комуняки, крім декларування власних концепцій, насправді робили все навпаки. А ми частково почали втілювати свої концепції у життя, маючи право законодавчої ініціативи, яким наділила нас Верховна Рада. Ми в обласній раді приймали рішення, що стосувалися в основному політичного і громадського життя області, що дублювали Тернопільська та Івано-Франківська обласні ради. Але все ж у більшості ці рішення залишалися лише на папері. Заводами та іншими підприємствами керували ставленики комуністичного режиму під контролем КГБ. Але у громадсько-політичному житті брали на себе ініціативу організації Рух, УГС-УРП, ХДПУ, СНУМ та інші, хоча були ще недостатньо сформовані і загартовані для боротьби з комуністичною ідеологією та їхніми порядками.

Важливу роль у громадсько-політичному житті відігравало громадське формування Клумба, яке протягом 1989 року загартувалося в масових акціях, пікетах, агітаційно-пропагандистських десантах-поїздках по всій Україні, що були спрямовані на побудову самостійної Української держави.

В громаду Клумби входили представники Руху, УГС, УХДП, СНУМ, багато полів'язнів і репресованих, які лише починали формувати свої товариства в офіційному статусі. Вони були найактивнішою ланкою Клумби, куди входили і депутати міської і обласної ради, які починали свою діяльність з весни 1989 року, ще до того як стали депутатами.

На Клумбу, де в основному збиралися активісти Львова і області, часто навідувалися депутати ВР СРСР Ростислав Братунь, Роман Федорів, Іван Вакарчук, також депутати ВРУ Степан Хмара, Роман Лубківський, Ірина Калинець, Ігор Деркач, Михайло Горинь, які в своїх виступах інформували грома-

ду про роботу депутатського корпусу. Особливо уважно люди слухали Братуня, Хмару, Іськіва, Вітовича, Ігора Калинця.

12 років я разом із Романом Оприском керували цією неформальною громадською організацією під назвою «Клумба» і в людей не було ніякої недовіри до керівників. Ми були офіційно не зареєстровані, що розв'язувало нам руки в наших діях. Не було ніяких розколів, не було дерибану грошей чи бійок за посадові крісла, що появлялися в партіях. Відбувалися розколи у Русі, УРП, СДПУ, аграрній партії та інших.

Клумбівці діяли на засадах націонал-демократичних принципів, тобто на засадах демократичного націоналізму. Я цю фразу вживав, коли у 1991 році В'ячеслав Чорновіл, з подачі масонів-космополітів, називав рухівців інтегрованими націоналістами. Тоді я в очі йому казав, що він досить непоганий журналіст, але хреновий політик, і поняття не має, що означає слово «інтеграл». Коли я його особисто в кабінеті запитав, щоби він мені «тупому архітектору», який мав в інституті з вищої математики за вирішення диференціалів та інтегралів тільки «чотири» і «п'ять», пояснив, що таке інтеграл, то він не відповів і тільки махнув рукою.

Так ось, Клумба була демократичною структурою, там дискутували на різні політичні, громадські та соціальні теми. На Клумбі заборонене було рукоприкладство і міжконфесійні суперечки. Якщо хтось хотів таким чином з'ясувати стосунки, то міг це зробити тільки поза межами Клумби. Таких принципів дотримувалися і в Русі, і в християнсько-демократичному середовищі, і в УГС, а пізніше і в Спілці політв'язнів. Цих принципів не поділяли комуністи і представники УНСО.

Активісти Клумби першими надзвичайно швидко реагували на політичні виклики у суспільстві, саме вони постійно блокували комуно-большовицькі заходи протягом 12 років, починаючи з 1990-го жодного разу не допустили комуняк на їхні заходи у центр Львова, ні до пам'ятників Шевченкові, Франкові, ні до міської чи обласної ради.

Однією з постанов, точніше рішень, обласної ради в кінці весни 1990 року була постанова про департизацію промислових підприємств, навчальних закладів, лікарень. Так ось,

ще задовго до цього рішення 8 активістів, яких я організував, разом зі мною навідалися в Будинок комуністичної політосвіти на проспекті Т.Г.Шевченка, 13, саме 22 квітня, у день народження їхнього вождя і поставили вимогу про звільнення ними всіх приміщень у цьому будинку. Там, на першому поверсі у їхньому штабі було троє чоловік. Один одразу ж накивав п'ятами, два інші були просто шоковані нашими вимогами. Один, який сидів за столом із телефоном, отямившись, сказав, що буде дзвонити в міліцію. Після того, як я пред'явив посвідчення депутата обласної ради і народного контролю, в нього пропало бажання телефонувати в міліцію. Я сказав їм, що міліція може допомогти нам викинути їх із приміщень і тоді вони наклали в штани.

Коли Іван Колаєць підійшов до стіни і висмикнув телефонний провід з розетки зі словами «тепер телефонуйте», вони було остаточно в замішанні. Я попередив, що ми даємо їм один тиждень на виселення, запитав, чи вони мене зрозуміли. Той, який сидів за боковим столом, перекладаючи газети, відповів: «Понялі». З тим ми й покинули їхню «богодєльню». Комуняки зрозуміли, що з нами жарти кепські.

Штаб Руху у той час базувався на проспекті Свободи, на куті, навпроти театру ім. М. Заньковецької. Так як голова Руху Орест Влох і співголова Михайло Голубець були депутатами ВРУ і в той час були в Києві, то в штабі громадсько-політичною роботою керував В. Іськів, а господарською і фінансовою займався Володимир Парубій, обидва депутати облради, працювали в міськраді, відаючи культурою. Парубій на роль секретарки прийняв пані Елю, яка була львівською полькою, дуже акуратною, ще старої школи, було їй за 60 років. У штаб люди приносили грошові пожертви для підтримки організації, які реєструвалися в журналах, сторінки яких були пронумеровані, прошиті і стояла пломба з печаткою. Таких журналів з відома проводу мало бути два, в один з яких записувалися пожертви від приватних осіб, а в інший – від підприємств і організацій.

Якось пані Еля відкрила шухляду столу і я побачив третій журнал. Узявши його, був неприємно здивований, бо листки там були не пронумеровані і не прошиті, не опечатані, а суми

грошей там стояли немалі, хоча тоді вони девальвувалися досить швидко. Я запитав пані Елю, що це означає і вона сказала, що цей журнал у шухляду поклав В. Парубій і сказав більші суми записувати в нього. Я попросив пані Елю припинити цю аферу і повернути журнал Володимиру, а кошти переписати в офіційні журнали, бо підніму це питання на проводі Руху як його член.

Думаю, що пані Еля про все це розповіла Парубію, бо він став скоса дивитися в мій бік. А потім, коли ми перейдемо в штаб на пр. Шевченка, 13, він за секретарку візьме собі наполовину жидівку з Сихівського осередку Руху і разом із нею продовжить тихенько свої афери. Так, без рішення проводу Руху він дасть винаймати окремі приміщення сумнівним типам, яких мені доведеться викидати, згідно з рішенням керівництва Страйкому. Але про все за порядком.

Минуло більше тижня з того часу, як 22 квітня ми з активістами Клумби побували в Будинку політосвіти з вимогою звільнити приміщення. За щоденними політичними і депутатськими клопотами я навіть забув про дату, коли комуняки мали виселитися. 7-8 червня 1990 року я навідався в Будинок політосвіти. Там за столом сидів уже знайомий мені чоловік і з кимось говорив по телефону. Я його не перебивав, оглядав напівпорожнє приміщення. Закінчивши розмову, чолов'яга повідомив мені, що його начальство сказало йому, щоби не залишав робочого місця в цьому приміщенні. Я сказав, що ввечері приведу пів сотні людей, ми поміняємо замки і поставимо своїх чергових, так що вони більше сюди не зайдуть. А потім підемо і викинемо його начальство з обкому компартії.

Чолов'яга хмикнув, щось пробурмотів і попросив іще тиждень часу, бо не знають, куди завезти речі, що ще залишилися тут. Сказав, що залишають сейф, два столи і стару книжкову шафу. Я подякував і попередив, що даю йому тиждень і ні дня більше. Він заявив, щоби ми не ламали дверей і не переставляли замків, він залишить усі ключі в шухляді, а ключі від кімнати, в якій ми знаходимося, віддасть у майстерню поруч, під номером 15 або у вестибюлі засуне під ляду в гардеробі. Я погодився на другий варіант.

Через тиждень я прийшов, ключі були в умовленому місці. Наступного дня мої колеги з проводу Руху оглянули будинок, де крім актового залу, оформленого в комуністичному дусі, з великим транспарантом над сценою, з трибуною, на якій була п'ятикутна зірка, було ще два великі зали поверхом вище з довгими, по шість метрів, обкомівськими столами для засідань, де не було комуністичних символів, а на стіні була не вицвіла пляма, де ймовірно висів портрет їхнього вождя.

Ще через день я запросив своїх колег з Клумби, щоб очистити приміщення від комуністичного непотребу. Добре, що на сцені в кутку була захована висока драбина, що дало змогу познімати транспаранти, і найбільший, що висів над сценою, близько восьми метрів довжиною про керівну роль партії.

До обіду всі агітаційні транспаранти були зняті, акуратно розламані і віднесені до підвалу, а в актовому залі ми встановили два наші прапори – синьо-жовтий і червоно-чорний. До тижня часу штаб організації Рух перебрався на пр. Шевченка, 13. Під свій контроль ми взяли цілий будинок. У всіх сейфах дядько, з яким я розмовляв, залишив ключі від кімнат, а також і від сейфів, у шафах лежало з десяток протигазів, дозиметри, щоб вимірювати радіацію, навіть електрична друкарська машинка.

Йшов час, наша організація зростала і міцніла, аж поки у вересні 1992 року В. Чорновіл почав створювати свою партію «Рух». Отут усе й почалося. Більшість активістів, розуміючи, що це неминуче приведе до розколу, були категорично проти перетворення існуючої громадської організації в партію. Проте амбіції Чорновола та купки його дуполизів узяли гору.

У результаті розколу Рух втратив до 60 відсотків людей у Галичині, на Волині, в Закарпатті. А в східних регіонах взагалі припинився його розвиток, адже там тільки починали формуватися наші осередки.

Мені і не думалося тоді, коли ми з колегами з Клумби перший раз відбирали приміщення на пр. Шевченка, 13, що мені доведеться робити це вдруге, тобто забирати його від «своїх» для своїх.

На 29 лютого – 1 березня 1993 р. Чорновіл зі своїми прихильниками Михайлом Бойчишином, Дмитром Чоботом, Лавриновичем, Алтуняном з Харкова, Богданом Бойком, Цимбалюком з Одеси, Лесем Танюком ініціювали з'їзд Народного Руху України, щоби перетворити громадську організацію в партію під назвою «Рух» та узурпувати владу, всупереч думці багатьох рядових членів Руху, яких не запросили на з'їзд.

З'їзд Руху відбувався в актовому залі Київського політехнічного інституту, де ми перед центральним входом організували акцію протесту з приводу недопущення нас у залу під час з'їзду. На це була особлива вказівка Чорновола. Крім львів'ян, які були засновниками Руху, коли Чорновіл був в УГС і не мав стосунку до Руху, на з'їзд не допустили і делегатів із Черкас, Одеси, Харкова, а також тих, яких очолював Пасічник з Полтави.

Кільком нашим розвідникам вдалося проникнути до залу і вони час від часу нас інформували про хід з'їзду. Хоча на вулиці було до 8 градусів морозу і трошки сніжило ми два дні вистояли в пікетах з плакатами протесту. Під час пікету Михайло Бойчишин вийшов до людей, підійшов до мене, відвів убік і сказав, що може мене пропустити, але я відмовився.

Другу половину другого дня учасники з'їзду працювали в комісіях по аудиторіях. Це була чистої води показуха, під час якої Чорновіл бігав від правової комісії Сергія Головатого до економічної комісії Щербака, та ще в інші. Якусь із комісій очолював Філенко. Але рішення з'їзду було готове заздалегідь. Трьох голів партії «Рух» було визначено, ними стали І.Драч, Михайло Горинь і В. Чорновіл. Це був вирок громадській організації Рух, яку вже не вдасться врятувати. Сценарій КГБ був втілений успішно і остаточно.

До речі, Богдан Горинь разом із Левком Лук'яненком також УГС перетворили в партію УРП. А християнсько-демократична партія Петра Січка увійшла в новостворену партію «Рух». Тому що спрацювала мотивація Чорновола, що Рух не буде допущений до виборів, тому що, згідно з новим виборчим законом, який мала прийняти ВРУ, до виборів будуть допущені

тільки партії і блоки. Але це було блефом, обманом, бо Рух був у той час блоком, куди входили партії, і з допуском до виборів та реєстрацією кандидатів не було жодних проблем. Чорноволу просто хотілося бути одноосібним керівником, диктатором, чого він з часом і досяг, розваливши потужну структуру, яка досить активно вже почала розвиватися й на сході України. Чорновіл став гробарем для громадського Руху. Київ уже не міг зупинити цього чорноволівського політичного стриптизу або не захотів. Іван Драч самоусунувся від керівництва. Михайло Горинь, який міг би протистояти цьому бедламу через свого брата Миколу не хотів псувати стосунки з Чорноволом, про що він, коли створював свою нову організацію, відверто розповів.

Чорновіл створював свою партію «Рух» із розрахунком, що балотуватиметься на посаду Президента України, але тут шансів у нього не було, бо у східних регіонах його вже не вважали за свого. При спілкуванні з активістами Кіровограду, Полтавщини, Хмельниччини, Харківщини та інших областей, вони говорили, що люди проголосують скоріше за Симоненка Петю, ніж за Чорновола. Це були наслідки совєтської пропаганди, яку було важко переламати.

Зразу ж після з'їзду, приїхавши до Львова, партійні рухмани забрали собі приміщення на пр. Шевченка, 13, на вхідні двері поставили охоронців і не пускали тих громадських активістів, які були проти перетворення громадської організації Рух (який включав ще 6-7 організацій) на партію. Згідно зі статутом партії, ми були змушені залишити ряди Руху, не дивлячись на те, що саме я забирав це приміщення у 1990 році разом із хлопцями з Клумби.

Ми з колегами терпляче чекали, коли ті, які нас нахабно витурили, збагнуть, що вчинили недобре і запросять зайти, адже там є п'ять залів. Але не тут то було. Керівником області від партії «Рух» було, на вимогу Чорновола, призначено Юрія Ключковського, який і заправляв «конторою». Ми ж усю зиму проводили свої збори у Франківській районній раді, де головою був Василь Дзера, в актовому залі, деколи збиралися в приміщенні Спілки письменників. У цей час у штабі партії «Рух» на

проспекті Т. Г. Шевченка приміщення здавали в оренду, а сам Ключковський налагодив заробіток, видаючи клопотання до директора залізничного вокзалу Бучинського з проханням виділяти квитки на поїзд до Польщі, які були дефіцитом, бо люди масово їхали за кордон з побутовими товарами, починаючи від електродрелей, прасок і до телевізорів, везли на продаж також біжутерію і золото. За подібне клопотання пан Юрій особисто брав на лапу по 20 доларів з особи. У день до нього звертало-ся більше 10-15 людей.

Коли ми нарешті забрали приміщення, то виявили багато заяв від людей на ім'я Юрія Ключковського, а також відерені бланки клопотань до Бучинського, начальника вокзалу.

Отже, В. Чорновіл під назвою «Рух» зареєстрував партію. Громадську організацію, що залишалася на початкових позиціях, не влаштовували судові розбірки, тому ми вирішили перереєструватися під назвою Всенародний Рух, що узгодили на конференції, яку провели делегати Львова, Черкас, Одеси, Полтави, Харкова, представники Івано-Франківська, Києва, Херсону. Конференція відбувалася в Києві у Спілці письменників, де з ініціативи представників Харкова було обговорено і прийнято рішення, що Всенародний Рух свою програму і діяльність базуватиме на засадах націоналізму, що дало підставу Чорноволу називати нас фашистами, вживаючи такі епітети як «інтегровані», «махрові» і т.п. Тоді багато хто ще лякався наших принципів, але пройде час і саме ті, які цуралися націоналістичної доктрини, тепер будуть одягати червоно-чорні вишиванки і верещатимуть, що саме вони є справжніми патріотами.

Коли стало зрозуміло, що Іван Драч залишає співголовування в партії «Рух», наша команда Всенародного Руху вирішила, що він повернеться в нашу організацію, що зберегла статутні принципи попереднього Руху, і очолить її. Ми запросили Івана Драча на зустріч. Організовував зустріч Всеволод Іськів. Ми зібралися в сесійній залі Франківського райвиконкому, де керував В. Дзера, який також потрапив у немилість до Чорновола. Дзера був ще депутатом облради, і не завжди підтримував те, що творили обласні керівники, очолювані Чорноволом.

На зустріч із І. Драчем зібралося близько 80 членів попереднього Руху. Обговорили останні події, те, що сталося з Рухом. Драч розповів нам, що робиться у партії «Рух» і сформулював причину свого виходу від керівництва партією такими словами: «Не хочу мати справ із хворою на бонапартизм особою, яка топче все раціональне і святе». Від пропозиції очолити Всенародний Рух він також ввічливо відмовився, сказав, що не хоче двічі входити в ту саму ріку, але мине півтора року і він пошкодує, що не погодився. Після зборів хтось повіз Івана Драча в кафе повечеряти і на поїзд на вокзал. Більша частина людей розійшлися, нас залишилося з десяток і ми почали мізкувати, як діяти далі. Я слухав колег, а потім подумав і запропонував забрати від партії «Рух» наш штаб на пр. Шевченка, 13, який вони незаконно собі прихопили, бо приміщення зареєстровано на громадську організацію Рух. Я сказав, що вистачить нам тинятися, ніби ми наймити, бо я з активістами Клумби, троє з яких присутні сьогодні, забирали це приміщення в комуняк, а тепер змушені збиратися Бог знає де. Моя позиція застала їх зненацька, запанувала тиша. Хтось мовив, що то було би добре, але як це зробити. Я відповів, що все беру на себе. Ніби погодилися, але сказали, що треба зібратися завтра зранку і вирішити, що і як. Це мене трошки розсердило і я процитував їм слова «вождя пролєтаріата», коли в Пітері захоплювали приміщення, де засідав Тимчасовий уряд: «Сєгодня і только сєгодня, завтра будєт поздно. Промєдлєніє смерті подобно». Колеги розміялися, натякаючи, що я непогано засвоїв уроки «строітєлєй свєтлого будущєго». Тоді я сказав: «Пожартували і досить, я йду сам забирати приміщення». Колеги зрештою погодилися зі мною. Нас п'ятеро сіли у дві легкові машини, дорогою заїхали до мене додому на вул. Бандери, де я взяв спеціальний молоток з розплескаою на кінці ручкою, щоби підважити вхідні двері, і поїхали в свій колишній штаб. Хлопці стали на чатах, а я сам, щоби не привертати зайвої уваги, бо ще не стемніло, підважив двері знизу. Коли нижній шпиндель вискочив, я шарпнув двері і обидві половинки розчинилися. Прибігли колеги і ми разом зайшли всередину, поставили на місця верхній і нижній шпинделі, закрилися зсередини і заблокували двері.

Оглянувши приміщення, ми вирішили скласти акти про стан залів, про майно. В останньому з залів стояли три сейфи. Третій звідкись притягнули сюди, бо залишилися сліди на паркетній підлозі. Сейфи ці були виготовлені ще за бабці Австрії, вогнетривкі, понад 200 кілограмів. Ключі від них, зрозуміло, були в Юрка Ключковського, начальника.

Я був ще з 1989 року знайомий з Володимиром Волинцем, який був майстром відкривати різні замки, тому запропонував поїхати по нього додому. Пан Володимир уже лежав у піжамі на дивані і дивився телевізор, але на моє прохання швидко одягнувся, взяв інструменти, в'язку відмичок і ми повернулися в штаб. Хлопці писали акти, а Володимир за годину відкрив усі три сейфи. Всередині лежала купа паперів, різні бланки, 17 девальвованих рублів і, що найцікавіше, 78 мандатів, фальшиво оформлених на невідомих людей, яких ніколи не було в Русі, які були запрошені на з'їзд у Києві, коли створювали партію «Рух». Щоби створити партію і поставити Чорновола її керівником, його команда і сам він не гребували нічим, ні брехнею, ні обпльовуванням опонентів, ні приклеюванням їм фальшивих ярликів, ні фальсифікацією мандатів конференцій і з'їзду, ні захопленням назви «Рух» у громадської організації. Позбутися обох співголів Драча і Михайла Гориня – оце воістину зеківська школа.

До ранку ми документально все зафіксували, навели порядок, зібрали купу сміття, так що на ранок був порядок. Зранку по телефону я підтягнув активістів Клумби для чергування в штабі і його охорони. Прибули й наші рухівці, які дуже втішилися з цього приводу.

Близько одинадцятої години у штаб прийшли вчорашні «господарі», рушили до дверей, але коли у вікнах побачили наших хлопців, дали задній хід і подалися у Галицький райвідділ міліції, який я з хлопцями з Клумби трусив, як грушку, і менти не раді були зачинатися зі мною, бо знали, що я депутат облради, але для профанації прислали двох своїх. Ми пропустили ментів усередину і показали документи, що склали за ніч, пояснили, що ми тут на законних підставах. Я з Все-

володом Іськівим показали депутатські посвідчення, а я ще й посвідчення народного контролю, так що менти розвернулися і пішли геть.

Через два дні Чорновіл на розбірки з нами прислав Лавриновича, який ще з трьома партійцями з Києва появився в штабі для з'ясування стосунків. Я якраз знаходився в нижньому вестибюлі і дав команду охоронцям їх пустити. Підійшовши до мене і навіть не привітавшись, Лавринович запитав, що тут відбувається і чому ми захопили приміщення. Я відповів, що вони стали партією, то нехай шукають собі приміщення, а це штаб громадських організацій, згідно з первинною угодою оренди. Він почав підвищувати голос, висловлюючи претензії. І я його попередив, якщо не хоче летіти по сходах головою вниз, то най поводить себе ввічливо. Вже іншим тоном він запитав, чи можна піти поглянути всередині. Я відступив і дозволив йому з одним із своїх пройти, але двох інших не пропустив. Він піднявся нагору до залу, де господарювало з десяток наших хлопців, та швидко повернувся назад, щось буркнув і разом зі своїми колегами пішов на вихід. Услід я їм побажав щасливої дороги. Лавринович озирнувся і я попросив передати привіт начальнику від Петрика. Я вважав Лавриновича напівжидком, він нагадував мені глиста, з першого погляду я збагнув його гниле нутро і якось навіть сказав про це Чорноволу, але той носився з ним, як з писаною торбою. Через три дні ми запропонували іншим громадським організаціям вибрати собі вільні кімнати і до нас приєдналися ще п'ять організацій, які співпрацювали між собою тут до 2001 року і зробили багато добрих справ. Це були Всенародний Рух, Спілка репресованих, Комітет захисту прав громадян, Братство УПА, «Спадщина», товариство «Відсіч». А збори тут проводили всі, хто забажав.

П.С. З приходом Януковича на посаду Президента цей глист Лавринович зразу ж переметнувся до регіоналів головним юридичним радником і разом із шефом творитиме злочинні діяння проти держави Україна.

ГКЧП і новоспечений генерал

У 1972 році я закінчив архітектурний факультет Львівської політехніки, при цьому шість років займався альпінізмом у клубі «Буревісник». У листопаді цього ж року відмовився йти до армії.

22 травня 1973 року я був затриманий у Києві гебістами, бо потай фотографував події перед пам'ятником Т.Г.Шевченкові та перед університетом, які гебісти хотіли приховати. Від того часу й почалося системне переслідування мене, з вказівки гебістів, як на роботі, так і в творчості, в побуті. Але це переслідування мене тільки загартувало психічно і морально, підготувало до активної боротьби за Українську незалежну державу протягом 1988-2000 років.

З першого мітингу 14 червня 1988 року я включився в боротьбу проти режиму. За період з 1989 до 2001 року як совєтська, так і своя псевдодемократична влада, очолювана українськими доморощеними холуями, відкривала на мене провадження за 20 адміністративними і 10 кримінальними справами за мою принципову націоналістичну позицію, яку не сповідували і не поділяли не тільки ліберальні колаборанти, конформісти, вчорашні комуністи і комсомольці, але й Чорновіл, Микола Горинь, Гель, Давимука та інші наближені до них особи.

Наприклад, у 1991 році, 8 травня, коли я з клумбівськими активістами не допустив ганебного святкування дня «пабєди» в оперному театрі, згідно з тим рішенням, яке прийняла у квітні 1990 року сесія обласної ради. Ми не допустили в театр комуняк разом із ветеранами-енкаведистами, які планували підняти там червоні прапори і викинути у зал із балконів антиукраїнські листівки.

Тоді влада, очолювана В'ячеславом Чорноволом, Миколою Горинем та Іваном Гелем, не тільки відкрила проти депутата львівської облради Олега Петрика кримінальну справу, а й поставила на черговій сесії облради питання на голосування, щоби позбавити мене депутатського мандата. А коли це питання на сесії не пройшло, то вони через прокуратуру підготували

звернення до вищої інстанції Верховної Ради України, очолюваної Л.Кравчуком і групою з 239 комуняк. До розгляду цього питання Верховною Радою не дійшло, але юридична служба ВРУ прислала мені попередження, а Львівська обласна прокуратура, очолювана Зеноном Котиком, тільки через два місяці перекваліфікувала мою справу в адміністративну, а через якийсь час змушена була закрити, так як я своєї вини не визнавав і пояснення писати відмовився, а на кожній наступній сесії робив заяву, в якій констатував, що областю керують холуї і колаборанти, за що під час одної з сесій Миколка Горинь публічно заявив: «Кожен несе свій тяжкий хрест, а обласна рада несе О.Петрика». Цим я гордився, бо вони показали громаді справжнє своє нутро, а в майбутньому остаточно скурвляться і доведуть регіон до економічного і політичного розбрату і краху.

Починаючи з розвалу підприємств, сільського господарства, до розкрадання у всіх галузях і закінчуючи справою дітей, за яку таки дійшли до криміналу.

Звичайно, про справу продажу дітей вартує говорити окремо, вона в суді нараховувала понад десяток томів. Але цікаво, що у ланцюжку причетних до цієї ганебної дії до криміналу сіли лише окремі особи, так би мовити, крайні. Зі слів Ярослава Гнатіва, все почалося з директора протезного заводу, батька депутата ВРУ від «Товариства лева» Ігора Гриніва. Ігорцьо був затятим комсомольцем, а його татусь – затятим комуністом, який їздив уже в 1990 році на комуністичні збіговиська, які таємно збиралися в технікумі гідромеліорації у директора комуняки Найди.

Так ось, дилери, зі слів Я.Гнатіва, вперше вийшли на батька Гриніва, а той звів їх із лікарями. Лікарі вийшли на Ю. Зиму, депутата обласної ради, який у той час чомусь координував роботу медичних установ. У повному розумінні керував медициною області, бо знімав з роботи завідуючого обласним управлінням Зеновія Криворучка, організувавши збори головних лікарів з районів, де прочитав доповідь із сфальсифікованими фактами. Мені довелося бути на цих зборах, з яких мене Юрій Зима погрожував вивести з допомогою міліції. Я як депутат облради заявляв, що на зборах нема ні кворуму, ні са-

мого пана Криворучка, тому ці збори є нелегітимними і вимагав припинити вакханалію. Мене підтримав хірург Мікієвич,заступник Криворучка, який заявив: «Якщо будете виносити зі зборів депутата Петрика руками міліції, то виносьте і мене, бо я також з цими зборами не згідний». Тому Ю.Зима переніс збори у свій кабінет, куди зігнав лікарів, і, замкнувшись із середини на ключ, відкритим голосуванням, під тиском Зими, лікарі таки усунули Криворучка з посади.

Усунення з посади Криворучка погодили Чорновіл, Микола Горинь, Давимука. Це відбувалося за три чи чотири роки до справи дітей, в якій Зима був обвинувачений і отримав два роки криміналу, лише частково відсидівши у в'язниці. Крім нього на лаву підсудних сіли двоє лікарів, а також Зеновій Урсул, голова ради Галицького району м. Львова. Але ж торгівля дітьми діялася не без відома перших осіб керівництва області Миколи Гориня, С.Давимуки, які таки уникли покарання.

До речі, хоч окремі особи були покарані, але доля дітей так до кінця не була з'ясована ні судом, ні прокуратурою. Хоч О.Баганець намагався це зробити, але Микола Миколайович на сесії обласної ради почав тиснути на прокуратуру, намагаючись рішенням сесії висловити недовіру О.Баганцю, на що громадськість, організована активістами Клумби, виставила пікети перед обласною радою, вимагаючи не порушувати закон і не втручатися у слідчі дії органів прокуратури. До сьогодні нікому з нас не відома доля деяких дітей, які були продані за кордон, скільки точно дітей було продано і чи пішли вони на трансплантати. Суд так і не з'ясував усе до кінця, бо частина закордонних дилерів відмовилася свідчити, інші свідчили не в залі суду, а листами з-за кордону. Відомо, що декотрі діти, яких вивозили за кордон, були неповносправні. Далі здогадуйтеся самі. Це тільки один штрих діяльності наших очільників, так званих «п'ємонтерів».

У 1999 і 2000 році я неодноразово намагався з'ясувати, де зберігаються стенографічні записи наших сесій обласної ради першого демократичного скликання, але нічого не зміг знайти. Один із функціонерів юридичного відділу сказав мені,

що за вказівкою когось із демократичних керівників стенограми були знищені. Вказівка надійшла від одного з найвищих очільників області – В.Ч. На телебаченні, як сказав мені Мирослав Скуратко, влада також заборонила транслювати повтори сесійних засідань облради, а якщо щось і було дозволено, то тільки з купюрами, показувати тільки заслуги влади і те, що ні про що. Записи сесій, які постійно транслювалися по телебаченню, також знищили (розмагнітили, стерли). М. Скураткові, керівникові львівської телестудії, було категорично заказано не допускати на студію, не брати інтерв'ю у представників громадськості, не показувати виступів на мітингах і сесіях Всеволода Іськіва, Володимира Парубія, Олега Петрика, Степана Хмари, Олега Вітовича, Миколи Драка, Миколи Бойка. Така ж вказівка надійшла і Володимиру Кметику, якого громадськість таки домоглася вигнати з телебачення.

На сесіях, коли я підходив до мікрофону і брав слово, з президії звучало: «Виключіть мікрофон». Якось Є.Гринів, який був тоді головою Народного контролю, порахував, скільки хвилин я говорив перед мікрофоном і жартома заявив, скільки я маю заплатити за використання ефірного часу. Тож наступного дня після чорного гумору Є.Гриніва я приніс на засідання сесії свій мегафон і примусив депутатів і очільників слухати мої заяви і зауваження, які я виголошував через нього. На якийсь час я досягнув бажаного результату: мікрофон перед неугодними виступаючими перестали вимикати.

До речі, цим прийомом, який я застосував першим, почали користуватися депутати ВРУ, виступаючи з балкону сесійної зали, коли представникам Народної ради (її очолював І.Юхновський), не надавав слова тодішній голова Верховної Ради Івашко або сам Кравчук, а пізніше С. Плющ. Виступали з допомогою мегафону С.Хмара, І.Заєць, В.Чорновіл та інші нардепи першого демократичного скликання.

Ще раз хочу повернутися до блокування комуністів, які 8 травня 1991 року зі згоди очільників обласної влади мали в оперному театрі святкувати день «пабєди». І коли активісти Клумби захопили плацдарм перед театром і, відтіснивши мілі-

цію від входу, заблокували його чотирма причепами, що стояли тут від Дня матері, то наші можновладці дали вказівку ментам розігнати людей, чого б це не коштувало.

До оперного театру прибув генерал Шабаєв. Оцінивши обстановку, те, як укріпилися пікетувальники, яких було більше 500, він зрозумів, що це надто серйозно і без крові не обійдеться, тому відмовився виконувати усне розпорядження можновладців. З того часу наші владні хруні мали на нього зуб. Спочатку його запросили на сесію облради для звіту, звинувачуючи в організації побиття людей 1 жовтня 1989 року, на День міста. Але виступило ряд депутатів, які спростували звинувачення, бо команду тоді давав генерал Попов, який потім утік у Москву.

На захист Шабаєва виступили депутати С.Хмара, О.Вітович, один із керівників акції 1 жовтня О.Петрик. Ми доповіли про висновки комісії депутатів Верховної Ради Совєтського союзу. Комісію з Москви організував Ростислав Братунь. Під висновками, крім Р. Братуня, підписалися Р.Федорів і ще кілька депутатів від Москви. Тож на якийсь час Шабаєва залишили в спокої, бо й на сесії Львівської обласної ради владі не вдалося висловити йому недовіру.

Але після ГКЧП Шабаєва звинуватили у невизначеній позиції під час спроби перевороту. В.Чорновіл таки добився від Ю.Кравченка усунення з посади генерала Шабаєва. Хоча, якщо характеризувати Шабаєва як офіцера, то він, на мою думку, заслуговує на повагу. Офіцери вищих чинів і середньої ланки ставилися до нього з повагою. Говорили, що він строгий, але справедливий, не бере хабарів, не возить їх до Києва, не принижує гідності підлеглих, має почуття гумору, поважає українські звичаї і традиції.

Наприклад, якщо регіональне партійне керівництво у застійні часи довідувалося, що хтось із офіцерів охрестив свою дитину, в того відразу виникали проблеми, аж до звільнення з роботи. А від Шабаєва підлеглі таких фактів не приховували, бо знали, що він ні на кого не напише доповідну. А якщо в когось виникали проблеми, якісь негаразди по службі, і якщо підлеглий офіцер був сумлінним працівником, то Шабаєв на-

віть намагався його захистити від свого вищого керівництва або партійного. Дуже цваних, ревних партійних керівників генерал недолюблював. Тож, чому звільнили Шабаєва, депутати обласної ради так і не були поінформовані. Коли я запитав про це у Миколи Гориня, той відповів: «Так він підтримав ГКЧП». С. Давимука також заявив мені те саме. Мені в це не хотілося вірити, бо в день спроби перевороту я один з перших прибув в обласну раду і зразу ж пішов у кабінет Давимуки, тому бачив особисто, що відбувалося.

19 серпня 2991 року до мене додому на вул. С.Бандери, 47а прибіг захеканий знайомий електрик Віктор Болдирєв і сказав: «Олег, у Москві переворот. Треба готуватися йти в підпілля в Карпати, а то ті скоти просто так не захопили власть. Або то узгоджено з Горбачовим, або з воєнними, а ті будуть стрєлять у народ без угризєнія совєсті, которой у ніх нєту».

Я одягнувся і запропонував Болдирєву разом поїхати в центр, бо збирався зайти в обласну раду. У центрі ми вийшли з трамваю і пішли на Клумбу. Тут уже було до сорока активістів. Всі задавалися запитанням, що будемо робити. Я сказав, що йду в обласну раду, де буде створено Комітет із надзвичайних дій. І що через годину-дві все буде відомо. Але цей переворот протримається не більше тижня, далі почнуться громадські бунти, як у Прибалтиці, на Кавказі і в самій Росії. Віктор Болдирєв підтвердив, що вже чув по радіоканалу «Русская свобода» звернення Єльцина до російського народу і зокрема до жителів Москви.

Проходячи повз міськраду, ми побачили людей, які дивилися на вежу міськради. Коли й ми поглянули, то побачили, як опускається наш прапор. Люди хвилювалися й почали кричати. Болдирєв запропонував піднятися на вежу і припинити цю ганьбу, а також з'ясувати, хто дав команду зняти прапор. Я попросив людей не галасувати, а хвилину зачекати. Хлопці засвистіли. Того моменту, коли хтось із вежі помахав рукою, я не побачив, бо відволікся на розмову. Але хлопці помітили це. За хвилину над вежею знову затріпотів на вітрі наш національний стяг.

Коли прапор опускався, то Віктор сказав: «О, вже злякалися суки, ходімо їх спихнемо». А коли прапор знову замайорів над ратушею, тоді Віктор і всі люди, які тут зібралися, полегшено зітхнули, заплескали в долоні і вигукували «Слава Україні! Навіки слава!». Віктор залишився з людьми біля міськради, а я у піднятому настрої пішов в обласну раду. На посту № 1 на вході чергували троє міліціянтів, якраз мінялася зміна. Вони привіталися, запитали, чи будуть якісь серйозні справи. Я відповів, що то агонія кремлівського режиму, більше тижня вона не протриває. Вони здивувалися, що я надто спокійний, сказали, що вже пригнали всі начальники силових відомств, які бігли нагору сходами, навіть не відповідаючи на привітання, коли чергові охоронці віддавали їм честь.

Я піднявся у приймальню до секретарки, але її ще не було, а черговий, який був тут на посту всю ніч, показав на двері кабінету Давимуки і промовив: «Вони всі там». Я зайшов у кабінет і привітався «Слава Україні!». Хтось від вікна відповів: «Слава!». Я жартома уточнив: «Слава КПСС?». На що Шабаєв розсміявся і сказав: «Слава героям!». Я з ним першим і привітався, а потім і з рештою – начальником ПрикВО Скоковим, начальником ГБ, здається то був Пшеничний, з Лясковською Вірою Дмитрівною, яка весело щебетала, погладжуючи Скокова по плечу, наполягала, щоб він сказав, що армія з народом. Головний гебіст мовчав, лише сопів. Я підійшов до столу, за яким сидів блідий Давимука Степан Антонович, шия його влізла в плечі, на лиці – крива усмішка, наморщене спітніле чоло, як перед стратою. Я спробував підбадьорити його. У цей час у кабінет зайшов Микола Горинь і промовив: «І Петрик тут». Не знаю, що він мав на увазі, може, що всі генерали тут і Петрик також як «генерал піщаних кар'єрів», точніше польовий командир масових заходів УГС, Руху, Клумби. Але в нього це вийшло, як у творі Гоголя «Вечори на хуторі біля Диканьки», коли голова запитує: «Чим ви, куме, мастите чоботи?». Микола добре знав, що дебільні жарти зі мною недоречні, бо навіть на сесії облради я ходив із газовим пістолетом марки «Берета» (вагою 1 кг 200 гр) або з газово-гумовим «Армі». Звичайно, він

здогадався, що один із них у мене за поясом під піджаком і що при серйозних розбірках я можу використати зброю.

Пан Микола почав про щось тихо радитися з паном Степаном Давимукою. Я відійшов до Віри Лясковської, яка розмовляла з генералами, звернувся до неї зі словами: «Пані Віро, офіцери України не мають жодного бажання воювати, чи то в Афганістані, чи в Карабаху, тому вони будуть з українським народом. Тим більше, що вони краще від нас орієнтуються в тому, що «забава» в Москві протриває не більше тижня, бо влада гекачепістів нелегітимна і повалити таких двох лідерів як Єльцин і Горбачов їм не під силу. Тому генерали воліли б зараз бути в своїх кабінетах зі своїми підлеглими, аніж тут стояти біля вікна, як на посту». Скоков повернувся в мій бік і вперше за весь час засміявся і сказав: «Так, ми з народом. Нам поступив наказ, але ми вирішили зібратися тут, а не в обкомі партії». Тепер настала черга засміятися мені і потиснути йому руку. А Вірі Дмитрівні я сказав: «От бачите, не такий страшний кремлівський чорт, як його малюють». Я сказав це голосно, щоб підняти дух обласних керівників, Давимуки і Гориня, але вони так щось обговорювали, що не почули ні репліки Скокова, ні моєї. Через якусь мить Микола кулею вилетів із кабінету, я навіть не встиг його запитати, що вони з Давимукою вирішили. Пробігаючи повз мене, лише махнув рукою, мовляв, беріть що хочете, тільки мене не рухайте. Виглядало на абсолютну паніку на кораблі. Я знову підійшов до Степана Антоновича, який скривився, ніби захворів на жовтуху або шлункове отруєння. Я запитав, чи телефонував В'ячеслав Чорновіл. Він відповів, що поки що не телефонував і що він швидше за все в Києві. Я спитав: «Ну то що робимо?». Він нерішуче здвигнув плечима, зморщив чоло, як зсохлу печерицю, здвигнув плечима і сказав: «Чекаємо команди з Києва». Я сказав; «Якої ще команди? Що самі організуємо, то й буде, а з Києва хіба що можуть дати команду нас порозстрілювати». Від моєї репліки він аж підскочив, ніби прийшов до реальності й каже: «Петрику, ти так не жартуй, краще йди на Клумбу, щоб там було все спокійно, щоб люди не збиралися. Боже збав якісь мітинги робити. Чекаємо!».

У ту хвилину до кабінету влетів Гель. Виглядав він досить пристойно, жваво привітався зі всіма, підійшов до столу Давимуки, який пробував з кимось зв'язатися, бо крутив диск на телефоні. «Ожив», – подумав я про себе.

Привітавшись з Гелем, я сказав, що треба організувати якесь звернення до громади, бо люди стривожені і не знають, як себе поводити. Іван сердито глянув на мене і каже: «Ви що, ніяких звернень. Має бути спокій, ніяких зборів, ані мітингів. Краще йдіть на Клумбу до людей, щоб ті чогось не натворили. Степан Антонович поклав трубку і мовив: «Я йому також це кажу. Чекаємо, що скаже Київ». Гель запитав, чи щось чути з Києва чи від Чорновола. Давимука здвигнув плечима і видушив із себе: «Чекаємо». Я запитав, чи не з моря погоди. «Не будьте такий мудрий. Ніхто не знає, що завтра буде і чим то всьо скінчиться», – мовив Гель. Я сказав: «На чому почалося, на тому і закінчиться, бо Москва вже стала під прапор Єльцина, а його повалити буде непросто, тому у нас є час організувати народ, молодь». «Який народ? Один танк приїде у Львів і всі розбіжаться», – сказав Гель.

Тут я ще раз переконався, що ті, кого ми привели до влади, не вірять своєму народові, львівській громаді. Чого від них чекати у найближчий час? Виглядало на те, якщо візьмуть верх гекачепісти, то вони першими побіжать каятися, повитягають з нафталіну свої заховані партійні квитки, будуть складати списки, кого поставити до стінки і підписуватимуть вироки тим, на кого вкажуть пальцем комуняки разом із КГБ. Тих кільканадцять хвилин було мені достатньо, щоб побачити безпринципність, безвідповідальність і бездарність, безхребетність наших очільників.

Наступною у кабінет енергійно ввійшла Ірина Онуфріївна Калинець. Привіталася з усіма, підійшла до столу, де знову почав пробувати з кимось зв'язатися Давимука. А Гель ще раз попросив мене йти в центр, контролювати обстановку і доповідати їм про ситуацію. Коли прийшла Ірина, то найперше спитала: «Що ви вирішили?». «Поки що нічого», – відповів Степан Антонович. «Як нічого?», – сердито запитала Калинцева і про-

довжила: «Готуйте звернення до громади, бо люди чекають і питають, де влада. Де Микола Горинь? Де Чорновіл?».

Я пожартував, що Микола побіг на третій поверх, в обком партії каятися, а Степан Антонович пошукає свій партійний квиток і зараз також побіжить його доганяти. «Петрику, не жартуй так», – сказала Калинцева. Я відповів: «Які можуть бути жарти, бачите, козака паралізувало». Ірина тихо сказала: «Подумай, де друкувати листівки, бо може знадобитися їх багато». Давимука нарешті трохи осмілів, бо його роздратували мої кпини про партійний квиток, у нього навіть прорізався командний голос і він мовив: «Кажемо Петрику йти і контролювати події в центрі на Клумбі, бо ситуація непроста, мало хто там зараз… Пані Ірина погодилася з ним. Гель перебирав якість три листочки, перекручуючи третій раз то вверх, то вниз, напевно готувався писати звернення. Ірина Онуфріївна їх трохи зворохобила. Я сказав, що йду на Клумбу і спитав, що сказати людям. Гель відповів: «Не збиратися разом, щоб було тихо, не організовувати мітингів. Ми готуємо звернення, завтра вони почують». «Як завтра? Треба ще сьогодні. Най Степан з Миколою підуть на телестудію і там у прямому ефірі виступлять», – випалила Ірина. Давимуці знову стало не по собі, бо він раптом ніби в підлогу вгруз, став удвічі меншим, знову сів у крісло. Пані Ірина навіть почала сердитися. Я зрозумів, що Давимука залишається в своєму кабінеті, а Ірина з Іваном йдуть у кабінет до Гориня писати звернення. Я вирішив таки йти на Клумбу, як мене попросили Давимука і Гель, які дуже боялися будь-якого народного збурення. Але спочатку я піднявся на третій поверх. На посту стояв міліціонер. На моє запитання, чи обком вже зібрався, він засміявся і сказав: «Ні, нікого немає крім чергового в приймальні Секретарюка». На четвертому поверсі в кабінетах, де засідали депутатські комісії, а також громадські і політичні організації, такі як УРП, ХДП (Християнська демократична партія), якою керував М. Бойко, ніде нікого не було, двері були замкнені. У кабінетах персоналу Ради було тихо, дехто тільки прийшов на роботу, хоч було вже близько десятої. Оглянувши всі поверхи, я пішов у центр. Тут як завжди було досить

людно і гамірно. Уже зібралося приблизно з 200 активістів, які чекали мене. Перше, що я почув від громади було таке:

– Пане Петрику, що робимо? Що каже влада? Де Чорновіл?

Зібравши в коло активістів, я розповів про ситуацію, що панує в обласній раді. Влада радить сидіти тихо і стулити писки, слухати, як трава росте. Народ збунтувався. Довелося заспокоювати людей. Я сказав, що зі слів Давимуки зрозумів, що Чорновіл у Києві, що Ірина Калинець з Миколою Горинем і Іваном Гелем готують звернення до громади і що воно буде оголошено по радіо і телебаченню. А ГКЧП як почали в Москві, то там воно ймовірно за три дні здохне, але про всяк випадок треба бути готовими до спротиву. Найперше підготувати пляшки з соляркою, бензином, мазутом. Хто може, то нехай у певних місцях усе це збирає, але без зайвого галасу.

На Клумбі запанувала тиша. Я зрозумів, що люди, які тут зібралися, готові щось робити, більшість із них будуть жбурляти в ворогів запалені пляшки з сумішшю Молотова. Іван Колаєць запропонував піти до міської ради і з'ясувати, що там діється. Я попросив кількох довірених активістів йти зі мною та Колайцем до міськради, а решту хай залишаються на Клумбі.

По дорозі біля катедри ми зупинилися, нас було восьмеро, надійних, перевірених у різних акціях бійців. Я назвав їм дві точки, куди стягувати пляшки з сумішшю, різні шмати, які можна буде використати як фітілі для пляшок. Головне запастися мазутом, хто має вихід до котельні, де ним палять. Солярy і бензин дістати буде простіше. Залучати до справи тільки дуже надійних людей, щоб не засвітити передчасно цих точок на вул. Сербській, 3 у підвалі і на вул. Севастопольській, 4, також у підвалі. Колаєць сказав, що в центрі в нього є знайомий у пункті збору склотари, тому з пляшками проблем не буде. Ми з Іваном відразу пішли до пункту збору склотари на вул. Фрунзе (зараз Староєврейська), а решту хлопців пішли до міськради. Пункт склотари був зачинений, але в кутку під стіною стояло більше 40 пляшок не кондиції, яких не прийняли. Ми запакували ці пляшки в один більший ящик і забрали у підвал на вул.

Сербській. Уже звідтам ми пішли у міськраду. Наші колеги стояли біля входу, бо чергові муніципальні міліціонери всередину їх не пропускали. Очевидно, такий був наказ В. Шпіцера. Я попросив хлопців не нервуватися і повертатися на Клумбу. А ми з Колайцем піднялися на другий поверх ратуші, до кабінету Шпіцера, але його не застали. В сусідньому кабінеті нам повідомили, що пан Василь був і напевно пішов до обласної ради. Я попросив, щоб дозволили зателефонувати. Мені не відмовили. Я хотів подзвонити дружині, щоб вона з сином Олегом їхала до моїх батьків у селище Рудно, але біля телефону побачив листок з номерами телефонів районних рад, тому спочатку вирішив потелефонувати до Василя Дзери у Франківську райраду. Секретарка сказала, що голови нема на місці. Тоді я набрав телефон Михайла Бойчишина у Шевченківську райраду. Трубку підняв сам Михайло. Я привітався, представився, розповів, що в обласній раді готують звернення, яке… Михайло мене перебив словами: «Звернення це херня, треба діяти. Їдь до мене».

Я вийшов у коридор. Колаєць Іван вже з кимось сперечався. Я розповів усе йому і ми разом поїхали до Бойчишина. По допозі Колаєць сказав, що заїде до себе на роботу в гараж, бо працював водієм Камазу чи Кразу і запасе кілька каністр солярки і ще має каністру масла, треба і її забрати, щоб хтось не «позичив». Ми розсталися біля оперного театру і домовилися о 16 годині зібратися на Клумбі.

Прибувши у кабінет до Бойчишина, побачив, що він розмовляє по телефону, переконує когось, що кран за вісім годин упорається. Він показав рукою, щоб я сідав. Хтось на протилежному кінці дроту напевно завершив розмову, бо Михайло подякував, попросив тримати з ним зв'язок і поклав слухавку. Чоло його змокріло від поту, він звернувся до мене:

– Ти розумієш, у мене тут найскладніша ситуація. Хочу до ранку перекрити блоками дороги під трьома мостами через залізницю, якщо складеться така ситуація…

Бойчишин швидко начеркав на папері схему залізниці і показав три мости на вул. Замарстинівській, 700-річчя Львова і на Варшавській. Я сказав, що ще є переїзд через колію на

вул. Б. Хмельницького. Він сказав, що якось випустив його з рахунку.

– Якщо я скину будівельні бетонні блоки під мостами і на переїзді, то можемо виграти час, щоб зупинити їх на в'їзді в місто, – сказав Михайло.

Бойчишин радився, де краще звалювати блоки, перед мостами чи з боку центру. Я сказав, що краще з боку центру, так їх буде нападникам важче розтягувати. Задзвонив телефон і Михайло почав комусь пояснювати, що домовився за півтори сотні блоків і треба ще один кран і кілька самоскидів, бажано Камази, щоб були напоготові. Я спитав, чи він має список будівельних управлінь у своєму районі, які б могли дати блоки і техніку додатково. Він сказав, що всі вони, як мокрі кури і ще й перелякані, багато хто у відпустках. Депутати також у відпустках. Він хоче о 14.00 зібрати у райраді депутатів та активістів Руху, щоб разом прийняти рішення, як діяти. Я сказав Михайлові, що активісти Клумби готові підключитися до роботи, тим паче, що серед них є водії, кранівники, механіки і молоді енергійні хлопці з Варти Руху, СНУМ. Тоді Михайло подзвонив в обласну раду, де взяв слухавку Гель і сказав, що Микола Горинь і Степан Давимука пішли на телестудію із зверненням до громади. Як потім стане відомо, директор телестудії Шайдецький, виконуючи рішення Києва, ГКЧП і компартії, не дозволив їм цього зробити (зі слів М.Гориня). Я думаю, що вони й самі не дуже рвалися виступати в ефірі, бо наклали в штани. Тому сиділи на студії, грали в шахи, як потім розповість Мирослав Скуратко, який згодом стане керівником телестудії замість Шайдецького. Зі слів Мирослава: «Обидва виглядали налякано, вели себе так скромненько, без жодної ініціативи. Ця нахабність, яку вони демонстрували під час сесій, зникла».

Отже, як сказав Скуратко, Давимука і Горинь сиділи на студії десь з 12 години до 17.00 і навіть не наполягали, щоб Шайдецький надав їм ефірний час для виступу. Громадяни Львова і області так і не дочекалися виступу цих предводителів. Прощаючись із М.Бойчишином, я сказав, що частина активістів буде готувати пляшки з сумішшю солярки, бензину і

мазуту про всяк випадок. «Якщо буде потрібно, то я дам службову машину, щоб завезти їх куди треба. То є дуже добре, Олеже, але поки що тримай це в таємниці і на контролі, може й не знадобиться, але мусимо бути готові до гіршого», – сказав пан Михайло.

Коли я вийшов з райвиконкому, мене вже чекав легковою машиною «Жигуль» Богдан Собенко, один із активістів Клумби. Йому сказали наші колеги, що ми з Колайцем пішли в Шевченківський райвиконком.

Ми з Богданом Собенком поїхали на Клумбу. Тут було все спокійно, крім хіба того, що появилося кілька стукачів, яким клумбівська охорона надавала копняків і вигнала геть, про що мені доповіли Р.Оприск і В.Синюта. Ми з Богданом (родом він із Звенигорода) поїхали до облради. Богдан пішов у гаражі, що знаходилися на подвір'ї біля сесійної зали, по ключ, щоб щось там у двигуні підкрутити, здається клеми акумулятора, а я пішов в облраду. На посту № 1 стояли ті самі міліціонери, які питали мене, що діється в місті і чи є новини. Я заспокоїв їх, що все нормально. Вони сказали, що в обком партії пішло кілька працівників, а з депутатів-комуністів тільки О. Пилипчук. Заходив ще Мартинюк, але через годину вийшов з будинку. Я піднявся на другий поверх. Нікого з генералів тут уже не було, не було й Миколи Гориня і Давимуки. Я пішов до І.І.Бутрина, який сидів у кабінеті і щось писав. Коли я зайшов, він вийшов з-за столу мені назустріч, ми привіталися. Я жартома запитав:

– Ви за кого, за красних, чи за білих? Як в анекдоті.

Він розсміявся і сказав:

– Ну, Петрику, ви оце й провокатор!.. Ви бачили, як в Янаєва тряслися руки, коли вони засідали і оголошували, що беруть на себе керівництво. Горбачов напевно під арештом, кажуть, що в Криму. Я по своїх каналах дещо довідався. Єльцина їм не вдалося нейтралізувати, він же в Москві готує контрнаступ, уже звернувся до москвичів не піддаватися паніці і не визнавати кремлівську хунту.

Мені справді полегшало на душі. А Іван Іванович продовжив:

– Я думаю, що як до завтра вони не розв'яжуть з допомогою внутрішніх військ бійню, то Бог милував. Армія за ними не піде, але дров вони наламають. Тут і до громадянської війни може дійти.

Я запитав, чи є вже щось від В'ячеслава Максимовича. Він відповів, що точної інформації нема, але, як сказав Давимука, Чорновіл нібито в Києві. Прощаючись, я запитав, чому так тихо на третьому поверсі у наших лівих. Він скривився і відвів погляд. Я продовжував тримати його за руку і дивився на нього пильно. Він неохоче промовив, що вони заскочені несподіванкою і що Секретарюк їх зібрав у Брюховичах в якомусь санаторії, де саме поправляє здоров'я, бо має проблему з серцем. Я спитав:

– Туди напевно і поїхав Мартинюк?

– Та ця нендза напевно дуже надіється, що тепер дорветься до керівництва. Тому що рив під Погребняка Якова Петровича, тепер риє під Секретарюка. Зараз може вилізти на першого.

На тих словах ми розсталися. Вийшовши з будинку обласної ради, я побачив М.М. Драка, який заходив. Драк сказав, що йде зі штабу Руху, що був на пр. Т.Г. Шевченка під номером 13, але там зачинено, нікого нема. Я якраз туди направлявся, сказав, що в облраді також нікого, крім Геля, нема. Тоді ми пішли на вул. Сербську, 3 у майстерню І. Крисевича, яку використовували як схрон. Тут у підвалі троє активістів з паном Стахом Гудем на псевдо Лисий уже напакували до 300 пляшок-півлітрівок і 70 з-під шампанського, притягнули старий ватний матрац, щоб з вати крутити корки. Драк був здивований такою оперативністю, особливо, коли йому пояснили навіщо все це добро. Звідти попри міськраду ми пішли на Клумбу. В міськраді було спокійно. На вежі міськради годинник показував 16 год. 30 хв. Тут ми зустріли Хиляка Ігора, який проживав на пл. Ринок, а працював техніком і електриком в оперному театрі. Він розповів, що тільки що почув по радіостанції «Свобода» звернення Б.Єльцина, що в Москві люди вийшли на вулиці і площі і що гекачепісти кинули проти мирних людей внутрішні війська, міліцію і що Єльцин закликав депутатів ВР Росії не

виконувати постанов і указів організаторів перевороту і зібрати екстренну сесію Верховної ради Росії. Було зрозуміло, що громадськість Москви уже на барикадах. Без сумніву, багато залежало від того, чи втримається Єльцин. На Клумбі громада хвилювалася, чому мовчить і не діє наша влада. Чому не чути жодного функціонера вищого рангу, нема ні звернення, ні жодної інформації про те, як діяти.

Усвідомлюючи, що доля суверенітету вирішуватиметься в Києві, активісти готові були їхати до столиці, деякі пропонували їхати в Москву з національними прапорами. У нас із Романом Оприском і з ближчими моїми колегами було завдання не допустити паніки і провокацій. Тому тут на Клумбі було організоване цілодобове чергування.

Увечері я поїхав у Рудно до батьків, а через три години, о 23-ій повернувся на Клумбу. Тут було досить спокійно, але люди не розходилися до першої години ночі. Переночувати я пішов у майстерню І. Юрченка на вул. Севастопольську, 4.

Цей день я висвітлив, щоб було зрозуміло, яким бездарним, паралізованим, перестрашеним виявилося наше обласне керівництво в перший день гекачепістського путчу. Якби це протривало ще тиждень, то вони всі побігли би по свої партквитки. Зате після путчу вони складали легенди про свій героїзм, вистрибуючи один перед іншого, б'ючись у груди і брешучи, що готові були дати бій гекачепістам. Я бачив їх у той день «голими», перепудженими, безрадними. При нагоді затикав їм писки, насміхався з того їхнього «героїзму», тому вони ненавиділи мене більше, ніж комуняку Мартинюка, якому пізніше встелять дорогу до ВРУ, а таким як Матрохін, Саня Голуб дадуть дорогу до обласної ради. Якось я запитав Дмитра Чобота, чому В.Чорновіл так і не прибув тоді до Львова, щоб тут у випадку необхідності очолити спротив путчистам. Дмитро жартома відповів:

– У Києві до посольства ближче.

А потім, як з'ясувалося, Євген Ширій як депутат міської ради дістав путівки на відпочинок, завдяки своїй дружині, в один із пансіонатів у Карпатах, де відпочивали Євген з дружиною, Чорновіл з Атеною, Остап Семків і Шпіцер із жінками. І 19

серпня, в день ГКЧП, прибули у Львів і всі залягли, вичікуючи, що буде робитися. Чорновіл був у Львові до 21 серпня і тихенько відбув до Києва. У Львові не давався чути. Це розповів мені Ширій Євген і просив того не рекламувати і не світити. Отак мурували, мурували і гімном заштукатурили. Або ж як мій дідо Василь, який воював за цісара Франца, полюбляв пожартувати: «Писалисьмо лист до цісара, а гімном запечатали». Але тут найкраще пасували би слова героя роману Гашека, які сказав солдат Швейк полковнику Лукашу, коли той нагримав на нього і запитав: «Кажи, Швейку, скурвий сину, як то було?». І той випалив: «Як було, так було, а все-таки якось було. Ще ніколи так не було, щоби якось таки та не було».

Хочу повернутися до питання усунення Шабаєва з посади головного начальника УВС області, тавруючи його як спільника путчу, хоча Шабаєв публічно заявив, що не давав жодної вказівки, жодного розпорядження відносно підтримки путчистів, хоч отримав такі вказівки з Києва і що вказівки чи укази з приводу перевороту і були доведені до керівників міських і районних управлінь телетайпами і телеграмами, бо йшли напряму. Усунули генерала Шабаєва, щоб поставити на його місце корумпованого голубого полковника І.Мотринця, сподіваючись, що він із шкіри вилізе, так буде догоджати нашим першим очільникам. І він їм догоджав до пори до часу. Ці холуї навіть допомогли йому стати депутатом обласної ради, отримати звання генерала і він зі згоди В.Чорновола, який 7 листопада 1992 року проводив конференцію про створення партії «Рух» у Шевченківському райвиконкомі, кинув озброєних ментів проти львів'ян, хлопців з УНА-УНСО, які проводили перед оперним театром антиімперську акцію і спалювали совітський червоний прапор. Десятки людей були покалічені і потрапили в лікарні. Деякі активісти з УНСО були затримані і сиділи за ґратами в Галицькому райвідділі міліції. Отак повелися оті доморощені виродки, які наклали в штани під час путчу, а проти своїх людей застосували кийки. Пізніше Мотринець їх здасть, напише на них кляузу до Кучми і Кравченка, і в Москву, що у Львові керують бандьори і фашисти.

Стосунки або ж співпраця наших першопосадовців – очільників демократичної влади В.Чорновола, І.Геля, С.Давимуки, М.Гориня, окремих депутатів ВРУ, як Косів, Кендзьор, І. Гринів, Є.Гринів, а також цілої когорти депутатів обласної ради, з силовими структурами КГБ, МВД, прокуратури, судів вимагає кропіткого дослідження і аналізу, щоб з'ясувати і зрозуміти трагічну реальність, до якої довели, в яку вплутали галицьку спільноту ці горе-провідники, колаборанти. До якої ницості вони доходили, щоб брехати народові, який їх запхав у владні крісла. До якого словоблудства треба було докотитися, щоби декларувати, що в нашому «П'ємонті» справи йдуть якнайкраще, створювати провокативну Галицьку Асамблею, для відводу очей говорити, що це не політичне шоу, а економічне, хоч задумувалася вона з ціллю рекомендувати і висунути В. Чорновола кандидатом у президенти. Можна було би на це дивитися крізь пальці, якби сам В'ячеслав Чорновіл першим на повний голос не декларував федеративний устрій в Українській державі, яка тільки йно вирвалася з московсько-більшовицького рабства, тому належало б декларувати її унітарність, національну єдність, політичну волю підняти весь український народ з колін, натомість вбивався психологічний клин розбрату у суспільстві, який потім використають комуняки та інші україножери всіх мастей, а також москалі, як у Криму, так і в Сєвєродонецьку. До якої засліпленості, цинічного властолюбства потрібно було дійти, щоб розвал підприємств, сільського господарства назвати реформами і модернізацією всіх галузей, а безсоромне розкрадання фондів і майна називати приватизацією. І робилося це свідомо, за жидо-масонськими програмами і вказівками, згідно зі схемою, яку розробив Вітя Пинзеник, учень шановного Юхновського, а на Львівщині їх втілив інший учень Ігора Рафаїловича Степан Давимука у тандемі з Миколою Горинем, Іваном Гелем із благословення В'ячеслава Максимовича. У 1990-1993 роках бюджет області розподілявся за закритими дверима в ручному режимі, про нього не звітували на сесіях облради, як мені стало відомо від І.І.Бутрина, що три роки підряд бюджетні кошти області використовувалися то на 65, то

на 70 відсотків. І тому кожен наступний рік Київ скорочував асигнування бюджетних коштів приблизно на ту суму відсотків, яку не було використано в попередньому році. Невикористані кошти поверталися в державний бюджет, а перші керівники області отримували за це преміальні, і це в той час, коли розвалювалися унікальні виробництва, заводи «Сільмаш», автобусний, автонавантажувачів, мехсклозавод, фірма «Райдуга», де виготовляли художнє скло, що конкурувало з європейськими зразками, науково-дослідні інститути та інші.

Згадується мені випадок, який я особисто побачив по телевізору, як пан В. Чорновіл апелював на сесії ВРУ до Л.Кравчука з якогось питання. Це було напередодні виборів президента 1991 року, стосувалося владних повноважень голів обласних рад, здається саме тоді вирішувалося питання про самоврядування регіонів.

Не маючи жодних симпатій до комуно-масона вертихвоста Кравчука, я оцінив його репліку і позицію, де прозвучало наступне:

– Шановний В'ячеславе Максимовичу, ніхто не притісняє і не забирає ваших повноважень. Ви на самоврядуванні і як покеруєте, так і буде, а потім ваші досягнення і досвід використаємо для інших регіонів України. Візьмемо всі ваші успіхи як приклад.

І взяли за приклад. Перші приватизаційні процеси, конкурси, аукціони започаткували на Львівщині. І вже через якихось 4-5 років звітували, що ми перші все приватизували на теренах регіону, а малося на увазі розвалили, розграбували, дестабілізували регіон остаточно. Незважаючи на протести якихось десятка-двох депутатів обласної і міської ради, з яких вони собі влаштовували насмішки і кпини, а також протести громади, вони продовжували прихватизацію до того часу, поки людям увірвався терпець.

Чорновіл залишив замість себе Миколу Гориня, а сам зайнявся роботою в парламенті. В конструктивній опозиції до очільників влади на Львівщині були С.Хмара, депутат обласної і Верховної рад, В.Парубій, О.Вітович, М.Драк, М.Бабій, З.Гаєцький, Дробчак, О.Кривенко. На вістрі цих подій, суперечок і

вимог доводилося виступати і мені, починаючи з серпня 1990 року, з моменту забрання собору Юра, коли Чорновіл уперше дозволив собі обізвати мене екстремістом. До цього моменту В'ячеслав Максимович говорив: «Петрик це наша важка артилерія». Я віджартовувався, мовляв, я артилерія української ідеї, яка може пальнути по своїх, якщо вони виявляться колаборантами і зрадниками. Що потім і сталося. З весни 1995 року мені довелося збирати громаду на мітинги і пікети і добиватися усунення від влади С.Давимуки, а потім і Миколи Гориня. Ми зробили це силами Клумби, активістів якої вони також вважали екстремістами, люмпеном, маргіналами, бо ми вимагали порядку і збереження підприємств і реформування, а не критинічної санації.

Очільники влади на Львівщині, задля яких, щоб вони сіли на трон, у 1989 році мені вибивали зуби омоновці, труїли газом у міліцейському воронку, ламали ребра, перебили гумовим кийком судини на лівій нозі, ці владоможці, доморощені хруні, згодом почали називати мене то екстремістом, то «вічним революціонером», то «важким хрестом», чим у принципі я міг би гордитися, якби не було так боляче. Іван Гель навіть дозволяв собі називати мене провокатором у той час, коли я організовував демонтаж пам'ятника Ульянова-Лєніна перед театром опери і балету у Львові.

Тому я далі очолював Клумбу – радикальну опозицію до хрунів-можновладців, які ігнорували інтереси і вимоги громади, нівелювали самі поняття «українська влада», «національний патріотизм», «національна ідея».

Щоби в історичному контексті з дотриманням хронології подій висвітлити всю діяльність нашої демократичної влади, її стосунки з громадськістю, стосунки обласної і міської ради, яку очолював В. Шпіцер, стосунки обласної влади з правоохоронною системою, чи з освітянами, потрібно було би мати стенографічні записи засідань президій і сесій або відеоматеріали. За чиєюсь таємною вказівкою майже все це було знищене, як стверджував Мирослав Скуратко, що то була особиста вказівка Чорновола, яку він отримав від нього. Тому мені доводиться описувати факти і події, в яких я брав участь або мав про

них перевірену інформацію від моїх колег, які були у виконавчій владі, або від окремих депутатів чи активістів Клумби, які мали тісні зв'язки з громадою, були учасниками всього громадсько-політичного життя Львова і області, а також всієї України, тут я маю на увазі просвітницькі десанти на Велику Україну, пікетування ВРУ, конференції, з'їзди, різні акції в Києві, Полтаві, Харкові, Донецьку, Тернополі, Франківську, Хусті.

Як я вже описував, наші очільники обласної влади, добившись усунення від керівництва УВС області Шабаєва, рекомендували на цю посаду І. Мотринця, який у той час був полковником і керував Франківським райвідділом міліції. У призначенні І. Мотринця і отриманні ним звання генерала сприяв його земляк Дурдинець, звичайно, за велику винагороду. Ще керуючи Франківським райвідділом, Мотринець був тісно пов'язаний з бандитським світом. Йому вже тоді сплачували данину кидали і наперсточники, які тусувалися на автовокзалі на вул. Стрийській. Також він контролював бандитське угруповання в аеропорту, в так званому сателіті, і ринок Привокзальний. Деяку інформацію про це я отримував від Тереховича, який працював із Мотринцем, Терех називав його «Мотя». В міліції ходили чутки про одіозні стосунки Моті з Завіньою. Мотринець через певних бандитів пробував контролювати і ринок «Південний». Спроба прибрати директора цього ринку Петра Писарчука також була здійснена не без відома Івана Михайловича. Від Тереховича я багато довідався після загибелі його сина на вул. Боженка. Терех мене дуже просив підтримати його, щоб у міськраді дали дозвіл на встановлення пам'ятної дошки і хреста на місці загибелі його сина. Трагічну подію, коли загинуть Лісіцин та Іванов, я опишу окремо.

Як стверджував Терехович незадовго до своєї смерті, коли він розіб'ється в машині (він тоді працював в обласному УВС), важко було розібрати, хто на кого працює, чи менти на бандитів, чи бандити на ментів, маючи на увазі Мотринця, очільника УВС області, і його найближче оточення.

Призначення Мотринця добивалися керівники обласної ради в лиці В.Чорновола, І.Геля, Миколи Гориня, які в той час не могли не знати про злочинну діяльність Івана Михайловича.

Крім того, багато людей у міліції і владі знали про сексуальні стосунки з підлеглими чоловіками начальника. Зі слів Михайла Червінка і Василя Пісного. Напевно нашим першим особам вигідно було мати такого керівника УВС області, який був слухняним виконавцем у їхніх руках. Довести це можна багатьма фактами. Щоб відібрати кошти, які завіз у Київ як хабар за посаду, Мотя вирішив з допомогою Завіні і ще кількох кримінальних авторитетів поставити на лічильник усі базари, щоб збирати з них данину. Завіня зі своїми архаровцями завітав і на Галицький ринок, де вони зіткнулися з дільничим ринку Павлом Барнацьким, який не дав їм можливості контролювати цей ринок, бо мав підтримку депутата ВРУ С. Хмари і окремих активістів громадських організацій, депутатів обласної ради, до яких належав і я, хоч тільки познайомився з Павлом Степановичем.

Дізнавшись, що П.Барнацький відшив бандюків, Мотринець вирішив порахуватися з Барнацьким по службовій лінії, організувавши йому перевірки шостим і сьомим відділами, підсилаючи стукачів, щоб ті записували розмови з дільничим. Одного з таких провокаторів із Солонки я вирахував на Клумбі і відверто набив йому писок, бо він шпигував і за нашими активістами і доносив у міліцію. Пізніше Мотринець пошкодує, що допустився до таких діянь. А поки що, після призначення Мотринець наблизив до себе в колегію УВС певних офіцерів, таких як Опальков, Альянов, батьки яких були «освободітєлямі», енкаведистами, тих украіножерів, які ще вчора давали вказівки переслідувати членів УГС, Руху, СНУМ і свідомих офіцерів. Так розпочав свою «героїчну» діяльність в силовому відомстві Мотринець. Хтось із КГБ, думаю, допоміг Моті наблизитися до В. Чорновола, бо вони вийшли на зв'язок з керівництвом обласної ради ще під час перших сесій. Це стверджував мій однокласник з Руднівської школи Валерій, який працював у штаті КГБ, коли ми зустрілися з ним на похороні Лісіцина та Іванова, який починався з міліцейського клубу на вул. Січових стрільців. Це саме стверджував Іпатов, який часто бував у готелі «Жорж», у кафе «Підкова», як ми його називали. Про це розповідав і Гнап, який жив на вул. Глибокій, 1, який уже був на пенсії та деколи по неділях придибував на Клумбу. Говорив, що

часто хворіє, але любить послухати, як тут гарно співають. Напевно, щоб облегшити собі душу, розповідав мені надзвичайно цікаву інформацію зі своєї служби, зокрема про те, як ще будучи лейтенантом змушений був заарештувати Михайла Гориня, як затримували Олену Антонів, Ірину Калинець. Розповідав, як на подвір'ї тюрми на Лонцького за вісім кроків від брами закопували обезголовлене тіло Романа Шухевича.

Так ось, Мотринець почав вчащати до обласної ради зразу ж після свого призначення. Походжаючи коридорами майже навшпиньках, оглядаючись на всі боки, щоб часом не пропустити повз увагу когось із перших, реагував на кожен стукіт дверей і вітався з ними, прикладаючи руку до грудей і кланяючись майже в пояс. Після того, як хтось із перших після такого привітання, зникав за дверима свого кабінету, Іван Михайлович потирав руки від задоволення, чухав потилицю, підходив до шафи у вестибюлі, де на внутрішній стінці були дзеркала, і розглядав свої пози, свою фігуру. Таку сценку мені змалював один із моїх колег, працівників виконкому М.К. і зробив висновок, що Іван Михайлович має якийсь серйозний комплекс, напевно, хворіє нарцисизмом або якоюсь іншою манією, що для керівника такого рівня є безнадійною хибою. М. К. як у воду дивився. Напевно, Іван Михайлович тоді, оглядаючи себе, уявляв на собі форму генерала, бо поки що був тільки полковником, на підхваті у своїх аферах мав майора Єфименка, який виходив на бандюків і збирав данину, маючи під собою наряд озброєних ментів у бронежилетах.

Перший «героїчний подвиг» на своєму новому посту Іван спробував провернути через два-три тижні після призначення. Якось напередодні однієї сесії мені поскаржилися міліціонери з поста № 1, які охороняли вхід в обласну раду і відповідали за охорону всіх приміщень обласної ради, а також третього поверху, де засідали комуняки, яких після ГКЧП з будинку викурили. Охоронці попросили мене захистити їх від Мотринця, який одноособово прийняв рішення всіх хлопців, а їх там було 8 чи 10, звільнити і набрати нових. Я вник у це питання і зрозумів, що Мотринцю на цьому посту потрібно були віддані

йому цербери. А так як тоді трясли ОМОН, який прасував нас у 1988-1989 рр., Мотринець вирішив цих псів поставити на пост № 1, щоб знати, що відбувається у приміщеннях, щоб самому вирішувати, кого пропускати, а кого ні, запровадити тюремну пропускну систему і зробити навіть депутатів обласної ради частково залежними від своєї служби. З трьома патрульними, які в цей день чергували, я мав розмову.

– Чим ми провинилися, що нас так нахабно звільняють, – спитав мене їхній старший. – Проти нас виступає сам Мотринець, без рішення колегії, без жодних пояснень. Тільки сказав писати всім заяви на звільнення. А коли ми його запитали, що далі, у нас є сім'ї, які ми утримуємо, він відповів, що це його не турбує. Там буде видно, може нас кудись розіпхають.

На мої запитання, чи їх попереджали заздалегідь, коли вони отримали цей наказ, чи є письмове розпорядження, охоронці відповіли, що їхньому старшому вчора вранці в усній формі заявив сам Мотя, викликавши його в управління, а сьогодні зранку, коли йшов на якесь засідання виконкому, підтвердив своє рішення. Тому вони просять мене захистити їх від звільнення. Старший мовив:

– Пане Петрик, ви вже з нами тут спілкуєтеся більше року і знаєте, хто чим дихає, тим більше знаєте, яку позицію наша команда займала в момент ГКЧП. Всі активісти громадських організацій могли спокійно заходити сюди в усі дні. І коли ваші забирали обком компартії, то Миколі Бойкові ніхто не заважав, ми віддали вашим усі ключі від їхніх кабінетів. А тепер Мотя хоче поставити на наше місце відданих йому людей, які будуть про все йому доповідати, ще не встигне хтось із депутатів і пукнути, а в УВС це вже буде занотоване. А бандити почнуть ходити сюди, мов по свячену воду.

Я зрозумів, що хлопці мають рацію, пообіцяв, якщо вони не почнуть з'ясовувати між собою стосунки і будуть триматися купки, то завтра я поставлю це питання на сесії і дам депутатський запит. Після цієї розмови я вирішив детально розібратися в цій справі, тому пішов у юридичний відділ до Віри Гриців, яка постійно інформувала мене про всі порушення і витребеньки, які вчиняли наші урядовці.

Щоби не підставляти пані Віру, бо можновладці брали на замітку своїх підлеглих, хто зі мною спілкувався, ми домовилися, щоб вона передавала мені інформацію таємно; навіть, проходячи одним коридором, ми робили вигляд, що не спілкуємося, бо якби довідалися, звідки Петрик почерпнув ту чи іншу інформацію, у неї були б неприємності. Ось таку «демократію» ми отримали. Ще багато горщиків натовчу я об макітри наших можновладців за їхнє відступництво, і це завдяки пані Вірі Грицiв.

Отож, я тільки відкрив двері у кабінет юридичної служби, як пані Віра збагнула, що в мене є якесь питання. Пані Віра вийшла і пішла до пожежних сходів, туди подався і я. На моє запитання, що їй відомо про те, що хочуть звільнити хлопців з патрульної службу посту № 1, п. Грицiв була здивована. На запитання, чи були якісь погрішності у цих міліціянтів, може вона щось знає, Віра сказала, що вони нормальні хлопці, майже всі місцеві, як їй відомо, що порушень не мають, вона б знала, тим більше, що її чоловік працює суддею в Галицькому суді, а до суддів завжди долітає інформація про те, що де діється. Подякувавши пані Грицiв, я пішов до іншої Віри – Лясковської, яка тут працювала ще до приходу демократів. Лясковська також підтвердила, що охоронці – нормальні офіцери, золоті верби за ними не ростуть. До речі, моя тітка Михайлина-Ольга любила цей вислів, говорила мені, коли був малим: «Олюню, куди підеш, там за тобою золоті верби ростуть». Після розмови з Лясковською В.Д. я пішов поінформувати про цю ситуацію голову обласної ради В.Чорновола. Він прийняв мене досить привітно і я йому виклав усю інформацію, попросив втрутитися. Чорновіл трошки помовчав, щось міркуючи, глибоко вдихнув повітря, глянув прискіпливо на мене і каже:

– Петрику, ти розумієш, що це відомство нам не підпорядковане, в них є своє керівництво? Нехай вони там розбираються. Ми туди втручатися не будемо. А на рахунок того, що охоронців звільнять, то тут нічого страшного, треба робити ротацію, а їх кудись влаштують.

Насправді я такої відповіді не чекав, вона мене стривожила і я затіяв з Чорноволом дискусію. Кажу:

– В'ячеславе Максимовичу, як звільняти Шабаєва і рекомендувати на його місце Мотринця, то вам можна втручатися, а коли нам відкрито хочуть нагнути голову, то…

Чорновіл заперечив:

– Ми нікого не рекомендували, це питання вирішували в Києві, нас тут не питають.

– Невже не питають? – сказав я. – Треба, щоб питали. Нас усіх обирала громада і громада має право спитати, чому поставили полковника і чому саме Мотринця, хіба немає достойніших, чи збідніла Львівщина на офіцерів? До речі, я маю інформацію, що саме наша влада зробила ставку на Івана Михайловича, незважаючи на те, що його райвідділ за показниками лише на третьому місці, і це з п'яти райвідділів.

В'ячеслав Максимович сів у своє крісло і мовив:

– Петрику, не робіть проблем із нічого. Мені потрібно готуватися до завтрашньої сесії, не забудьте прийти.

– Пане В'ячеславе, – сказав я, – коли було ГКЧП, то вас на місці не було, а я бачив усе власними очима, всю кухню. І був би тоді Мотринець на місці Шабаєва, ми б сиділи по клітках уже наступного дня. Я не хочу залежати від якогось самодура, унтерпришибеєва. І заміну охоронців він робить не просто так, а з прицілом на ще одне ГКЧП, але вже регіональне. При нагоді здасть будь-кого з вас. Я як у воду дивився, через три роки воно станеться.

На цьому я попрощався з паном Чорноволом, який виглядав досить роздратованим. Він махнув рукою, навіть не глянувши в мій бік. Я подумав, що може десь трохи перегинаю, і пішов в обласне управління міліції. В управлінні я попросив, щоб черговий повідомив Ярослава Короля, що до нього депутат облради Олег Петрик. Черговий набрав його внутрішній номер телефону і доповів, поклав трубку і звелів мені зачекати. Хвилин через п'ять вийшов пан Король. Я зрозумів, що в управлінні він не хоче розмовляти зі мною, навіть намагається робити вигляд, що з «екстремістом» Петриком він не контактує. Він пройшов у кімнату-почекальню поглянути, чи там багато людей. Проходячи повз мене, привітався і сказав чекати біля входу в інфіз, поки він вийде на обідню перерву. Я пішов

до інфізу, через якусь хвилину підійшов Я. Король і ми пішли в бік вул. Дорошенка. Я оповів йому коротко, що звільняють охоронців облради без будь-яких пояснень. Він сказав, що вперше про це чує і додав, що це неправильно, мусять бути якісь мотиви чи підстави. Король поцікавився, як реагують на це керівники облради. Я сказав, що Чорновіл тільки годину тому від мене довідався про це і не хоче втручатися в справи УВС. Пан Ярослав прицмокнув і сказав:

– Шкода хлопців. У нас буде скорочення, по них пальнули в першу чергу.

На цьому ми розсталися. На прощання він сказав, щоб я заходив у разі потреби. Після розмови з Я.Королем я впевнився, що поступаю правильно.

Наступного дня на сесії обласної ради я підготував депутатський запит і заяву, вдалося записатися на виступ восьмим, бо як сказав Гель, що інші записані ще з попередньої сесії. І коли підходила черга мого виступу, Чорновіл, Гель, Микола Горинь почали перешіптуватися. Коли надійшла моя черга зачитати депутатський запит, Чорновіл передав ведення сесії Гелю і покинув зал, як я потім дізнався, щоб дати інтерв'ю якимсь журналістам. Дійшовши до мене, бо ще декому давали слово за піднятою рукою, до речі, я також тримав підняту руку, Іван Гель у мікрофон оголосив, що припиняємо зачитувати депутатські запити і переходимо до питань порядку денного. Це мене роздратувало, я пішов до столу президії і поставив вимогу дати мені зачитати свій запит, бо в іншому випадку принесу мегафон і зірву їм сесійне засідання. Частина депутатів у залі підтримала мене вигуками, щоб дали мені слово. Гель почав викручуватися, мовляв, продовжимо зачитувати депутатські запити після обіду, хоч це регламентом не передбачалося, було порушенням затвердженого регламенту на цей день. Я не вступався з-перед стола президії, бо розумів, що вказівку дав В.Чорновіл, який знав, з приводу чого буде мій депутатський запит. Нарешті президія в особах Геля, Миколи Гориня і Давимуки психологічно не витримала тиску, бо зал гудів, мені надали слово. Ведучий Гель відразу забелькотав: «Петрику, п'ять хвилин». До того нікому час не регламентува-

ли, а мені вирішили дати 5 хвилин. Звичайно, щоб зачитати запит, я вкладався в цей час, але треба було пояснити, хоч коротко, цю проблему депутатам, бо під заявою на захист охоронців посту № 1, яка звучала як звинувачення Мотринця в самоуправстві, я мав намір зібрати підписи депутатів. Ще хочу відзначити холуйську поведінку Ореста Чабана, який сидів у президії як обраний секретар і надувався, як легені в горшку. Він був родом зі Стрия, свого часу працював за скеруванням у Середній Азії, повернувся на Львівщину і пояснив, що змушений був тікати, боячись погромів, що виникли після ошської різанини. Думаю, що він перепровадився на Львівщину і став депутатом облради зі сприяння КГБ, був таким собі стукачем, як і його брат, який ще у 1978 році затесався в компанію моїх колег. Одне слово, Орест був дуполиз, також дозволяв собі на догоду першим особам відкривати до мене губу, аж поки одного разу я його не попередив, якщо ще раз влізе не в свою справу, дам у морду. Здається, допомогло. Може б і не вартувало про нього згадувати, але саме він втирався в розмову, коли мої колеги-депутати обговорювали якісь питання в вестибюлі чи де інде, які стосувалися владних посадовців, і відразу біг їм доносити. На цьому я його вистежив і тому хотів набити рило. А коли виникло питання про проведення люстрації спочатку у владі області, а потім і в інших службах, то воно найбільше верещало з-за столу президії, що то незаконно і неправильно. Одне слово, мерзота.

Після зачитання депутатського запиту і заяви, я оголосив, що збираю підписи депутатів на захист охоронців, їх честі і гідності, підійшов до столу президії, щоб також підписали. Першим відмовився І. Гель, а потім М. Горинь, Давимука і Чабан. Але протягом години просто під час сесії я зібрав 87 підписів, що вже було більше половини від присутніх. Перед самою перервою я від мікрофону оголосив кількість зібраних підписів і примусив поставити на голосування про підтримку мого депутатського запиту. Під час голосування до заяви приєдналися ще десять депутатів. Заяву про недовіру Мотринцю, яку я запропонував висловити і поставити на голосування, Гель таки не поставив. Коли я збирав підписи в залі, то окремих депу-

татів доводилося вмовляти, переконувати. Проголосували за охоронців навіть п'ять ліберальніших комуністів. На захист Мотринця ніхто з комуністів не виступив, натомість захищали його Гель, Горинь, Нестор Гнатів, який мав шкурні інтереси, і міліцейський журналіст Іван Сало, якого Мотя згодом прилаштує редактором ментівської газети «Міліцейський кур'єр».

Так що нікого з хлопців з патрульного поста № 1 не звільнили і більше жоден начальник їх не рухав, а якщо згодом йшли на іншу службу, то з власного бажання.

З перших сесій я займав більш радикальну позицію на відміну від більшості депутатів, бо брав найактивнішу участь у революційних подіях 1989-2000 років, у мене виробився імунітет від різної фальші, холуйства і, крім набутого досвіду і певного авторитету серед громадськості, відточилася інтуїтивна реакція на події, які мали відбутися. Завдяки своєму альпіністському вишколу чи організації масових акцій, штурмуючи кордони міліції з громадою, чи вступаючи у розбірки з КГБ, мені вдалося повністю позбутися страху, а це надавало впевненості, переваги, можливості прорахувати, якими будуть перебіг подій і результат. Дуже часто мені доводилося приймати важливі рішення експромтом. Так як усі наші сесії транслювалися по телебаченню, люди бачили поведінку своїх обранців, тому зверталися до найактивніших. Я був одним із них. І коли громадяни бачили, що комусь вдалося захистити тих чи інших людей, до того і зверталися. У мене не було відбою від громадян і я ніколи нікому не відмовляв. Якщо сам не давав ради вирішити якісь питання чи проблеми, то залучав громадські організації, зокрема Страйком, вільну профспілку, Рух, активістів Клумби. Часто громадяни зверталися, щоб захиститися від влади, міліції, судів, прокуратури і навіть бандитів, рекетирів. У цей час чиновники «демократичної» влади робили вигляд, що нічого поганого не відбувається і здавали позиції, політичні, економічні, моральні. Чорновіл займався усім потрохи, але більше політичними справами. Гель, усівшись у владне крісло, в основному вирішував ті справи, що були ближчі до його інтересів. Микола Горинь ніколи не був до кінця компетентний в тому, що треба робити, як діяти, на мою думку, просто владний невда-

ха. Трохи вчився вирішенню економічних питань у Давимуки, який був боягузом, мовляв, усе беріть, тільки мене не рухайте. Одягнувши задимлені окуляри, старався не бачити, що діється навколо нього. А коли вже почалася прихватизація, то відвів душу, здаючи все жидкам і прасуючи своїх, як асфальтний каток. Це приводило до такого роздратування серед громади, що дехто готовий був їх, проклинаючи, підвішувати на гілляках. Особливо, коли владні особи демонстрували свою зверхність над простим людом, який привів їх до влади, посадив їхні дупи у м'які фотелі, просмерджені комуністами.

Якось Микола Горинь і Давимука прийшли на «Круглий стіл» з громадськими організаціями. Це було в музеї етнографії. Спочатку вони виступали перед аудиторією, розповідали байки, аж довелося їх просити перейти до запитань і відповідей. Представники громадськості, керівники політичних організацій задавали запитання, але не отримували конкретних відповідей і тому покидали «Круглий стіл». Говорили можновладці про щось і разом із тим ні про що, в стилі Леоніда Кравчука. На моє перше запитання, чому протягом півтора року з дня прийняття рішення у червні 1990-го не опрацьована концепція сприяння розвитку фермерських господарств, колгоспні господарства розвалюються, техніку розкрадають, фермерам паїв не виділяють, коли ми задекларували, що першими в Україні виплекаємо фермерські господарства, натомість колишні голови колгоспів грабують усе підряд, на це запитання Давимука крутив у пальцях кулькову ручку, потім почіхав скроні і сказав, що з мотивацією погоджується, а над програмою вже працюють. Микола Горинь єхидно засміявся і запитав, чи я часом не хочу бути фермером. Я відповів, що хочу грати в футбол і роздавати копняки посадовцям. І як стану фермером, то бики будуть не раді. Мій натяк вони проковтнули. А так як м'яч копаю з обох ніг, то буду… Всі мене зрозуміли. Друге запитання звучало приблизно так: «Чому не мучить сумління наших доповідачів за те, що робиться зараз на Львівщині і як вони можуть дивитися людям в очі, чи не варто було добровільно подати у відставку, щоб не доводити ситуацію до економічного краху?».

Степан Давимука скорчив гірку міну, намагаючись усміхнутися, а пан Микола сказав:

– Ну що, Петрик буде визначати нашу професійну придатність?

Я промовив:

– Чому б ні, я про вас знаю більше, ніж ви собі уявляєте. Тому у вас ззаду мокріють штани.

Горинь силувано засміявся, спресувавши при цьому підборіддя, що мало не луснуло від перенапруги. В залі також почулися смішки, ніби моя претензія недоречна. А я подумав, що почекаємо ще пів року-рік і буде вам не до сміху з такими урядниками. І я не помилився.

По закінченні «Круглого столу», точніше зустрічі урядовців з громадою, я таки вирішив підвести риску під сказаним і почутим. Мій висновок звучав так:

– Шановні присутні, колеги, провідники організацій. Йдучи до влади, під час виборів наші лідери декларували, що жидам у нас буде жити краще, ніж в Ізраїлі, москалям краще, ніж у Росії. Як бачимо з діяльності наших очільників, вони свого слова дотримали і результату досягли. Отже, пора подумати і про українців. Зал вибухнув оплесками.

Це була чи не єдина зустріч керівників обласної ради з провідниками громадсько-політичних організацій і активістами Клумби. Звичайно, на цій зустрічі виступали з претензіями до очільників з приводу керівництва регіоном. Петро Франко від політв'язнів, Ігор Калинець їх причесали, а також Іван Гупка від Конгресу націоналістів, Малицький, і Антоняк, який на той час зареєстрував організацію «Третя республіка», яка так і не набула розвитку, тому Антоняк перейшов до І. Гупки в Конгрес українських націоналістів. Через якийсь час Губка запідозрив, що Антоняк мітить на його місце і вигнав з організації.

Пізніше, після цієї зустрічі Микола Горинь з благословення В.Чорновола під вибори президента в кінці 1991 року очолить Комітет громадянської злагоди при обласній раді, в який входили представники різних політичних сил. Своєю правою рукою, або, як він казав, секретарем, М.Горинь призначив з подачі Володимира Парубія Юрка Сухецького, одіозного сту-

кача, що був родом із Городоцького району, який під час перших демократичних виборів їздив із комуняками і вів агітацію проти кандидатів від Руху, ми з ним неодноразово стикалися на зборах із висунення кандидатів до всіх рівнів рад у Мшані, Городку, Суховолі та інших селах району Парубій ізза жадності першим приблизив Сухецького до керівництва Руху. Через якийсь час він зачастив у штаб Руху біля театру ім. М.Заньковецької, втерся в довіру до В.Парубія, Л.Сеника, які ймовірно й порекомендували його як представника від Руху у цей комітет. Коли я прийшов на друге засідання, бо під час першого був на засіданні в Києві, то побачив Ю.Сухецького в президії Ради громадської злагоди, який як секретар зборів надавав слово для виступу Миколі Гориню. Тут я не витримав такої зневаги до моїх колег і запитав М.Гориня, хто посадив цього стукача в президію, вказуючи на Сухецького. Зал затих, можна було почути політ комара. Відповіді не було. Я знову звернувся до Миколи Гориня:

– Пане Миколо, вам не встидно, що якийсь стукач надає слово заступнику голови обласної ради при цій шановній спільноті патріотів, яка зараз сидить у залі?

А в залі було не мало, не багато, близько 70 як провідників організацій, так і депутатів обласної ради. Після цих слів я вигнав Сухецького з президії і попросив його залишити зал. Під час перерви у засіданні, на якому обговорювалося висунення В.Чорновола кандидатом на посаду Президента України, я вийшов у коридор і попередив Сухецького, щоб це було в останній раз, коли він виступає від імені Руху або приходить на збори організації чи на провід, чи сідає в президію, я натякнув, що це може погано для нього закінчитися, бо для початку наб'ю морду. Він знав, що я постійно при зброї, тому відповів, що нема жодного інтересу приходити на рухівські збори чи на комітет злагоди, що його порекомендував В.Парубій. Потім я довідався, що Юрко збирав побори в магазинах від імені Руху і ніби для Руху, а відвозив їх окремим керівникам і навіть депутатам. Сухецький не розмінювався на дрібниці, брав ящик ковбаси чи сосисок, пів ящика масла, десяток тушонок або рибних консервів і, як годиться, кілька пляшок коньяку нібито

для керівників Руху. Збирав гроші у Городку, Мшані, Бартатові. Про це вивідав Славко Гапачило з Бартатова і розповів мені. В Бартатові в магазині біля траси мені підтвердили цей факт, я довів його до відома керівників Руху Л.Сеника, В.Парубія, В.Іськіва і голови Руху Ореста Влоха. Парубію вигідно було мати такого попку, що часом щось їстівне принесе, тому пробував захищати Юрка (зі слів Сухецького). Я описав це для того, щоб люди зрозуміли, в який спосіб стукачі проникали в організації і як нахабно і впевнено себе там поводили, а наші провідники закривали на це очі. Тому я з вибраними моїми колегами змушений був організувати неофіційну службу безпеки, яку очолив на Клумбі і при Русі. Рішення, як діяти в тому чи іншому випадку, найчастіше я змушений був приймати сам, інколи з Орестом Влохом або Всеволодом Іськівим, бо в організації Руху щось серйозніше можна було вирішити тільки з ними, так як я відшив Сухецького і він зник із горизонту. Траплялося багато серйозних випадків, а іноді і курйозних.

Отже, після перерви координаційна рада Злагоди вирішуватиме питання висунення В.Чорновола на посаду Президента України. Збори вестиме Микола Горинь. Спочатку вносили пропозиції щодо регламенту цієї процедури без присутності пана В'ячеслава. Десь приблизно через 10-12 хвилин від початку другої частини зборів у зал зайшов пан В'ячеслав, гарно привітався. Присутні встали, залунали оплески. Хтось навіть вигукнув «Браво!». Всі були одностайні, атмосфера добродушна. Пан Микола доповів Чорноволові ситуацію і почалося обговорення. Секретарем зборів було обрано Марію Бабій. Подавали різні пропозиції. Хтось сказав, що як для протоколу бажано було би заслухати кандидата в Президенти і його програму і зафіксувати це в протоколі. Всі погодилися. Чорновіл чомусь занервував і сказав, що програма, це програма, яку ми прийняли обласною радою. Хто був з депутатів, переглянулися, щоб згадати, яку ж програму приймала обласна рада. Щоб згадати програму, що має бути виборчою, я вніс пропозицію її задекларувати концептуально, а коли писатиметься протокол, окремі пункти при необхідності уточнити. Ніби всі погодилися. Микола запитав у Чорновола, скільки йому потрібно часу.

Чорновіл, сидячи біля Миколи, щось йому тихо відповів. В залі зрозуміли, що скільки треба, стільки хай виступає. Чорновіл запропонував продовжувати збори й почав собі щось нотувати. Тому слово взяв Михайло Павлишин. Цитую дослівно:

– Я думаю, що сьогодні наше зібрання можна вважати як підготовче для вироблення програми нашого кандидата, узгодження позицій громадських організацій. Ми сьогодні декларуємо, що хочемо бачити кандидатом у Президенти пана Чорновола, але багато представників організацій відсутні і не поінформовані, що сьогодні буде вирішуватися таке питання. Тим більше, що не найкраще, що ми нашого кандидата будемо пропонувати від імені влади, яку очолює пан В'ячеслав, бо більша частина присутніх є депутатами обласної ради, в президії також депутати. Чи ми тим не пошкодимо нашому кандидату? Я б запропонував не спішити, а зробити це ґрунтовніше. Оголосити про збори, винайняти зал, а не в приміщенні нашої влади, запросити широке коло представників чи делегатів зборів, щоб могли взяти участь і бажаючі громадяни. Це виглядало б поважніше і ніхто б не зміг опротестувати ці збори. А то виглядає, що ми самі себе висунули.

Михайло Павлишин ще мав намір щось аргументувати, як пан Микола Горинь, зрозумівши, що виступаючий має рацію, перервав Павлишина, як він це любив робити на сесіях облради, сказав, що пропозицію Павлишина візьмуть до уваги, а поки що це Михайлова особиста думка, яку в залі не поділяють. В залі зчинився легенький шум, бо частина присутніх сприйняла виступ Михайла нормально. Раптом пан В'ячеслав різко зірвався з місця і голосно заявив:

– Я не прийшов до вас напрошуватися, обійдуся без вас і ваших зборів.

Чорновіл швидко вийшов з-за столу президії і попрямував через зал до дверей. Порівнявшись із рядом, у якому сидів Павлишин, зупинився, повернувся в бік Михайла і вигукнув: «Мене висунуть інші!». Чорновіл вийшов із зали. Всі були шоковані. Цей реверанс Чорновола виглядав істеричним зривом, просто ганебно. І це вже був другий подібний випадок. Перший раз був у Товаристві української мови на вул. Друкарській, 6,

коли його кандидатуру оргкомітет з проведення першої сесії обговорював на посаду голови обласної ради, де я також брав участь. Точнісінько такий був реверанс. Тут, в облраді, коли Чорновіл залишив залу, колеги з фракції Руху накинулися на Павлишина, але той відповів, що не мав найменшого наміру нікого ображати і хотів як краще для самого кандидата. Микола Горинь висловив своє невдоволення відносно виступу Павлишина, зібрав зі столу свої папери, записи Чорновола, які він там залишив. У залі почали радитися, що робити. В мене промайнула думка, що подібні вибухи роздратування нагадують психічний розлад, так званий моторний синдром, який не личить майбутньому президенту держави. Нарешті кілька депутатів від фракції Руху вирішили піти до В'ячеслава Максимовича в кабінет, щоби попросити в нього вибачення і переконати, що то просто непорозуміння вийшло з тим виступом Павлишина. Вони попросили Миколу Гориня піти з ними. Група з п'яти чоловік вийшла з зали, решту продовжували дискутувати. До мене підійшла Марія Бабій і сказала:

– Господи, що робиться. То є патологія, хвороба. Так усіх мати в носі і влаштувати істерику. Я не розумію, до чого то все йде.

Я спробував перевести розмову в інше русло, але пані Марія була настільки шокована вчинком Чорновола, що продовжила:

– І що такого крамольного Михайло сказав? Я теж не сподівалася, що обговорення і висунення кандидата відбуватиметься сьогодні і в такій обстановці. То все наколотив Микола Горинь. Хіба не можна було нормально підготувати збори, щоб прийшли науковці, авторитетні громадяни міста. А то так з бухти-барахти і такий же результат.

Без сумніву, М.Бабій висловила те, що думали й інші присутні. Я сказав пані Марії, що з такими організаторами, як Микола Горинь, Юрко Сохецький, який інформував, хто має прийти на ці збори, результат закономірний. Бо я довідався про ці збори чисто випадково від Володимира Парубія, в коридорі обласної ради за пів години до початку. Після всього, коли ми

вийшли в коридор, Парубій в оточенні кількох колег (Л.Сеника, Я.Малицького, В.Січка, М.Бойка) мовив:

– Ото нам так і треба. Це з нами так повівся голова обласної ради, а що чекати від цієї особи, коли він стане президентом держави?

Наступну репліку кинув Микола Бойко:

– Дай В'ячеславу Максимовичу необмежену владу, то він нас перших накаже розстріляти.

На цьому і розійшлися. В коридорі ще чувся голос Павлишина, який виправдовувався, що не бачить у своїй пропозиції нічого погано, хотів якнайліпше.

Від часу описаних мною зборів мине понад пів року і в обласній раді постане питання про недовіру голові виконкому Степану Давимуці за його подвійну гру, за бездарне виконання обов'язків керівника такого рівня, за розвал підприємств, свідоме розкрадання майна.

Перше підприємство, яке вони знищили, віддавши на приватизацію за схемою Пинзеника, був «Електрон», потім почали розвалювати інші заводи і фабрики, колгоспи, майно розкрадати. І всю цю вакханалію очолював Давимука з благословення Чорновола, який крім політики нічого не хотів знати, а в галузях господарювання не мав поняття. Депутати були налаштовані добитися відставки Давимуки, тому підготували і винесли на порядок денний обговорення і проведення голосуванням двох кандидатур на місце Давимуки – Василя Дзеру і Михайла Павлишина. Дзера як голова Франківського райвиконкому взяв самовідвід. Пізніше ми пропонуватимемо Дзеру на місце першого заступника замість Миколи Гориня, чим роздратували Чорновола не на жарт. А поки що буде поставлена на обговорення кандидатура М.Павлишина. Хоча багато з нас розуміли, що Михайло є не зовсім тією кандидатурою, якою варто замінювати Давимуку, але потрібно було розворушити це болото, а кандидатура появиться. Тим самим ми примусили Давимуку зрозуміти, що він повинен до своїх обов'язків ставитися так, щоб приносити користь громаді, що його діяльність не влаштовує громаду, зате влаштовує Чорновола, Геля, Миколу Гориня і ще декого за лаштунками влади.

Синьо-жовтий прапор над Київською радою

Прочитавши статтю Миколи Цимбалюка «Прапор над Київрадою» у газеті «Слово Просвіти» № 30 від 28.07-03.08 2011 року, я був вельми здивований «знаннями» даного дописувача з новітньої історії і хронології подій. Я подумав, як то можна все перековбасити на свій лад, якщо хочеться щось встругнути задля оригінальності. На жаль, саме через таких писак все перекручується і ставиться догори ногами. Особливо зараз, коли минуло вже чимало часу від підняття першого синьо-жовтого прапора над Київрадою.

Мені цей опус Цимбалюка нагадав анекдот про «брєвно», яке несли з Владіміром Ілычьом. Чим більше років минало від несення того «брєвна», тим більше там ставало учасників, які це «брєвно» несли. У період брежнєвського застою хтось підрахував, що їх набралося більше сотні.

Уявляєте, зараз будь-який нувориш, який у ті буремні роки торгував привезеними з Польщі жіночими трусиками чи ганяв наперстки на базарах, або якийсь олігарх наймуть собі подібного писаку за відповідну винагороду, а той намалює з них революціонерів, крутіших від Че Гевари.

Насправді надто мало було на той час таких людей, які, ризикуючи всім, кар'єрою, достатком і навіть життям, змагалися за становлення Української Держави, звалили собі на плечі важку ношу боротьби, взявши відповідальність за свої дії, що суперечили тодішньому комуно-більшовицькому режиму.

Не знаю і не можу стверджувати, на скількох акціях у буремні 90-ті роки минулого століття писака Микола Цимбалюк був присутній, але, як випливає з його статті, він 24 липня на площі перед Київрадою не був і нічого не бачив, а тому описує подію підняття прапора з розповідей інших людей. Щоправда, він вдало описує боротьбу депутатів-демократів із їхніми противниками комуністами, протистояння в депутатських комісіях, молодих людей на деревах і тролейбусах… Він навіть придумав івано-франківських майстринь, які виготовили синьо-жовте полотнище (розміром 6 на 3 метри) і доправили до Києва.

Але пан Микола чомусь полінувався довести справу до повної ясності і відшукати хоч би слід тих майстринь, які шили прапор, привезли його в столицю, понесли в святу Софію освятити, зустрітися з кимось із тих, хто з 8.30 тримали в облозі площу перед міською радою, проводили безперервний мітинг аж до 19 години.

Не добре, пане Миколо, так знущатися над подіями та учасниками революційного здвигу. Ви непогано описали верхню частину айсберга, а під воду навіть не зазирнули. Моя вам порада: коли описуєте настільки важливі події, то шукайте тих, хто до них причетний, хто творив це не для показухи, а для Нації. Або ж ще простіше: зверніться до КГБ, в службу, яку сьогодні намагаються подавати як СБУ. У них, пане Миколо, інформації про події буремних 90-их хоч греблю гати: і протоколи, і доноси, і навіть фільми про майже всі масові акції, про революціонерів, лідерів, керівників як влади, так і опозиції. Так що, пане Миколо, для дерзання і писання безмежне поле досліджень. Але, як писав сатирик XIX століття Козьма Прутков (придуманий образ братами Жемчужніковими та Олексієм Толстим): «Зрі в корєнь».

А тепер, щоб остаточно з'ясувати перебіг подій, про які ви пишете, я дозволю собі взятися за перо і «поховати» невідомих івано-франківських майстринь і ще деякі домисли, які час від часу можуть появлятися в ЗМІ, пов'язані з подіями такої визначної і навіть героїчної події як підняття прапора на площі перед міською радою Києва.

Як я вже розповідав, цілком офіційно і легітимно перший наш прапор в Україні було піднято 11 березня 1990 року над селищною радою села Зимна Вода Пустомитівського району Львівської області. У той же день цією ж радою було ухвалено рішення роздовбати пам'ятник В.І.Лєніну, який бовванів неподалік від церкви. Вже в обідню перерву це рішення з радістю було виконане (крихтою від роздовбаного боввана засипали на дорозі велику калабаню).

Наступне підняття синьо-жовтого прапора було зафіксоване над міськрадою міста Стрия Львівської області, куди ко-

муністична влада скерувала ОМОН. Але ОМОН у Стрию спасував і повернувся в свої стійла з півдороги.

Наступним містом, де підняли синьо-жовтий прапор над ратушею 3 квітня 1990 року, був Львів. На площу Ринок тоді зійшлося до сорока тисяч люду.

9 квітня 1990 року було піднято український прапор над оперним театром м. Львова, де проходила перша сесія Львівської обласної ради, депутатом якої я мав честь бути. Чому саме над оперним театром? А тому, що у вересні 1939 року нас приєднали до «вєлікаго і нєдєлімаго» тут таки, в оперному. Звичайно, після такого «любєзного» приєднання частина депутатів поїхала «заробляти до Сибіру», когось розстріляли або згноїли в тюрмах, а інші не захотіли бути депутатами (в тому числі члени КПЗУ).

До двох подій із підняттям синьо-жовтих прапорів дав мені Господь щастя бути причетним або готувати ці підняття знамен: над львівським залізничним вокзалом 30 червня 1990 року та львівським аеропортом 12 серпня 1990 року. Але ще задовго до того наші львівські десанти підняли національні прапори в Івано-Франківську 14 червня 1989 року і в Полтаві 8 липня 1989 року.

Це я 13 серпня 1989 року привів колону за участю 300 львів'ян після відправи служби Божої на Володимирській гірці біля пам'ятника князю Володимиру отцем Гаврилівим (УГКЦ) до Верховної Ради Української РСР. Тоді колона з 40 національними прапорами поклонилася пам'яті загиблих, на яких упав карниз головпоштамту і через цілий Хрещатик пішла під Верховну Раду, де кияни проводили сидячий мітинг-протест проти засудження письменника Кагарлицького і студента Діми Корчинського. Тоді ще правили Щербицький і Валентина Шевченко, які наказали снайперам причаїтися на даху Маріїнського палацу. Тоді ж на ковані ворота палацу виліз Іван Скорняк і встромив синьо-жовте полотнище розміром 240 на 120 см держаком між прутами решітки. Після цього «пісатєль» Яворівський майже плачучи почав вмовляти Івана зняти прапор із брами і стогнав, щоби забрати всі прапори, бо на нас пустять

танки. Саме в цей день Всеукраїнською конференцією УГС Левка Лук'яненка було обрано головою цієї організації.

Так, друже Миколо, це я, керуючи масовим здвигом, підтягнув бензовоз, якого з Івано-Франківська пригнав Борис Голодюк, під вікна ВРУ, на якому сидів із пачкою сірників Іван Гордий.

Тож дозвольте нарешті відрекомендуватися: Петрик Олег, син Михайла і Марії, член УГС з 4 квітня 1989 року, член народного Руху України за перебудову, один із ініціаторів створення СНУМ 19 серпня 1989 року на горі Маківка, а також Страйкового комітету 4 жовтня 1989 року в Пороховій вежі Львова; депутат Львівської обласної ради першого демократичного скликання (один із восьми членів фракції націоналістів) на псевдо Вічний революціонер або Мисливець, відповідальний за масові заходи з липня 1989 року в УГС і Русі, організатор демонтажу пам'ятника Лєніну перед оперним театром у Львові 14 вересня 1990 року і ще більше 20 таких бовванів роздовбав із друзями-однодумцями. До того ж протягом 10 буремних років на мене було заведено 21 адміністративну та 10 кримінальних справ із політичних мотивів. Жодної справи я не програв у судах і не сплатив за них жодної копійчини і не сидів у цюпі ні години. У 1992 році у вестибюлі Спілки письменників України в Києві саме я демонтував три стенди з прізвищами антиукраїнських письменників, за що отримав чергову кримінальну справу (з цього приводу Леонід Кравчук верещав з телеекрану: «Це акт вандалізму! До криміналу!»).

Що ж до легітимного демонтажу пам'ятників ідолу Лєніну, згідно з рішеннями місцевих рад, то після повалення 11 березня 1990 року ідола у селищі Зимна Вода наступний пам'ятник звалили шахтарі Червонограда в кінці червня, а через тиждень демонтували ідола в Коломиї, 27 липня в Тернополі і тільки 14 вересня у Львові. На жаль, тут ми виступили не «П'ємонтом» визвольної боротьби, як називали Львів, тому що були тільки четвертими в зв'язку з тим, що мали завдання спершу повернути собор Юра для греко-католицької громади, що є його власником.

Не у належній послідовності перерахував писака М. Цимбалюк й області України, де офіційно підняли національний прапор. Тут Львів таки був першим. Кепсько, шановний, висвітлюючи такі значущі і величні для нації події, користуватися інформацією від служби ОБГ, тобто «одна баба говорила».

А тепер по суті згаданої паном писакою першої події. «Дві події сколихнули Київ, – писав він. – … І понині достеменно не відома причина страйку». Так от, пояснюю: тролейбусники застрайкували цілком закономірно, через низькі заробітні плати, невчасні виплати, девальвацію грошей. Все це привело до зубожіння населення. Перед тим страйкували шахтарі, залізничники. Але в страйку тролейбусників була зацікавлена комуністична влада, бо знала, що на цей день призначено підняття національного прапора.

Тодішня комуністична влада постійно припиняла рух громадського транспорту в той час і у тих місцях, коли і де мали відбутися масові протести або мітинги. Так було у Львові, Франківську, Тернополі, Полтаві, Чернівцях. Чому? По-перше, коли не функціонує громадський транспорт, то на місце проведення акції може прибути менше народу. По-друге, коли влада не може передбачити розвитку подій і готова організувати провокації, застосувати побиття людей ОМОНом, то громадський транспорт недоречний, бо випадкові люди також можуть перетворитися на свідків і учасників протесту, що є зайвим для влади.

У Києві владою готувалася складна провокація з кінцевим побиттям непокірних. Група 239 твердо заявила, що націоналістичного прапора над Київською міською радою не буде.

Натомість Сергій Головатий телефонував у Львів Всеволоду Іськіву, у штаб львівського Руху, малював ситуацію, що складається в Києві, просив організувати десант для підтримки депутатів Київради щодо підняття національного прапора. Всеволод Іськів, один із засновників створення Руху, проведення установчої конференції 7 травня 1989 року у Львові, член Великої ради Руху і один із організаторів І з'їзду Руху 9 вересня 1989 року. Отож, 19 липня 1990 року В.Іськів дає О.Петрику до-

ручення організувати десант на підтримку підняття синьо-жовтого прапора в столиці 24 липня. А так як у Києві можуть потрафити не пошити прапор, доправити туди гарний великий стяг зі Львова.

Із пошиттям прапора проблем не було. Але щоб застрахуватися від прикрих несподіванок, наприклад, вилучення гебістами в нас прапора дорогою до Києва або в самому Києві, я вирішив, що необхідно пошити два прапори і доставити їх різними людьми. Так як знав, що дружина одного з наших активістів Ореста Кареліна пані Наталя постійно, починаючи з 1988 року, шила прапори, то звернувся до нього з проханням організувати два прапори, хоч не інформував його про справжні цілі, щоб не було завчасного витоку інформації. Орест, як завжди ретельний, у той же вечір повідомив мені про готовність прапорів і запитав, куди їх доставити. Я відповів, що прапори задля зменшення їх ваги мають бути без френзелів, а от посвятити їх було би варто, знаючи, що Орест любить документувати стяги, освячені священиками, і ставити на них печатки. Я попросив один із прапорів залишити чистим. У суботу Орест розшукав мене на Клумбі, так називалося місце на центральному проспекті, де зараз знаходиться пам'ятник Т.Г. Шевченкові. У цей час активісти Львова та інших міст Західної України постійно їздили на пікети під Верховну Раду України.

Я відправив близько 30 організованих сподвижників у неділю ввечері на пікет до Верховної Ради з проханням затриматися в Києві до ранку вівторка 24 липня.

Орест усе ж допитувався, куди потрібно доставити прапори. Я відповів, що мені про це нічого не відомо, бо замовник не дається чути. У неділю Орест повідомив, що посвятив два прапори у владики Володимира Стернюка і той навіть поставив свій підпис та печатку греко-католицької єпархії на одному з них.

У неділю я сказав Оресту, що обидва прапори треба доставити до Києва. Він з радості випалив: «Ми ще посвятимо їх у Софії». Для чого в Києві знадобилися прапори я йому не розповідав, але попередив, що в Софії через конфесійне

протистояння може бути освячений тільки один прапор без печатки В.Стернюка. До речі, другий прапор із печаткою досі знаходиться в Ореста, який збирає колекцію національних прапорів.

У Київ домовилися везти обидва прапори окремо, купивши квитки в різні вагони. Ввечері на пероні біля 92-го потяга ми бачилися тільки на віддалі. Крім прапора в свою сумегу (сумка олімпійців великих розмірів) я запакував ще й мегафон із комплектом нових батарейок.

Коли Орест сів у вагон, на пероні я побачив пана Гураля, керуючого справами у Львівській обласній раді, нині професора юридичного факультету ЛНУ ім. І.Франка. Я з'ясував, що він їде в міністерство у справах. Для конспірації зі свого вагону я перебрався у вагон СВ до Гураля. Гомоніли ми довго і на різні теми. Згодом я запитав, яким чином Гураль добиратиметься до міністерства з вокзалу. Він відповів, що за ним приїде службова автівка і чекатиме перед входом до вокзалу. Я запитав, чи не міг би він підвезти мене до штабу Руху в провулок Музейний, він відповів, що хоч на Дарницю.

У Києві ми відразу сіли в машину, куди я запакував свою сумегу, і попросив водія почекати кілька хвилин, щоб побачити Кареліна з донькою. Побачивши його та доньку, яка несла дипломат із другим прапором, я подав йому знак, що все гаразд.

Приблизно через 15 хвилин, по сьомій годині ранку я вже був у штабі Руху. Тут чергувало двоє рухівців і кілька десятків людей із прапорами вже йшли до ВРУ. Я, звичайно, відрекомендувався, хоч хлопці і без того мене впізнали. На моє запитання, чи буде тут Михайло Горинь, який керував штабом, хлопці відповіли невпевнено, бо день перед тим він допізна працював з документами і швидше за все піде просто на сесію ВР. Я взяв свій мегафон і також вирішив піти до Верховної Ради, щоб забрати звідтіля мітингувальників, у тому числі своїх активістів, і перекочувати разом із ними на площу перед Київрадою. Мою сумегу з прапором хлопці на моє прохання запакували в шафу-сейф під ключ. Приблизно за чверть восьма я з мегафоном уже був на площі перед ВР.

На площі було вже півтори сотні людей. Хтось готував гасла. З наших ще не було нікого, крім Івана Колайця, який був чомусь дуже роздратований. Я попросив його заспокоїтися і ні в що не втручатися. Потрібно було дочекатися якомога більшої кількості людей, в тому числі і наших, зі Львова, щоб повести їх до Київради. Я попросив, щоб люди зосередилися навколо мене, щоб пояснити їм, що потрібно буде йти до Київради, де має відбутися підняття синьо-жовтого прапора. Дехто ставився до мене з недовірою, мовляв, що за молодик із самого рання командує, та ще й із мегафоном. Несподівано до мене підійшла молода жіночка і попросила відійти з нею вбік, бо вона хоче про щось важливе повідомити. Ми відійшли і жіночка почала розповідати:

– Шановний, тут нічого робити. Терміново треба збирати людей на Хрещатику. Мій чоловік працює в компетентних органах і наказав мені, щоб я з кимось зустрілася і донесла цю інформацію. Я не знаю вас і не знаю, чому довіряюся саме вам із надією на вашу порядність. До подвір'я міської ради вже прибуло кілька машин із ОМОНом. Можливо, що омоновці будуть розташовані також у подвір'ї на протилежному боці вулиці. Десь коло десятої площу перед міськрадою мають під контроль узяти комуністи і ветерани з афганцями включно, які запаркують свої машини біля тротуару коло міськради. Вони мають розпочати свій мітинг проти підняття прапора, а потім організують провокацію, щоб ОМОН узяв площу перед міськрадою під свій контроль. Питання про підняття прапора розглядатиметься останнім, тому вони не поспішають. Терміново необхідно бути там, тим більше з вашим озвученням. Ви мене не бачили і я вам нічого не казала!

Я щиро їй подякував і вона швидко пішла. За цей час людей зібралося більше і Колаєць на псевдо Сотник розповідав їм про події у Львові. Я попросив мітингувальників серйозно поставитися до того, що ми повинні робити і закликав терміново організованою колоною вирушати до міськради. Ми рушили. На площі залишилося близько десятка людей, яких я попросив орієнтувати і скеровувати інших, щоб ішли до місь-

кради. Тут залишив і Сотника для продовження роботи, наголосивши на важливості допомогти депутатам демократичного блоку підняти український прапор над міськрадою.

До Київради ми прийшли без пригод і вже о 8.30 розпочали мітинг, узявши площу під свій контроль. На Хрещатику до колони приєдналося з десяток киян. Неподалік біля площі я побачив знайомих мені лише київських активістів СНУМ. На початок мітингу сюди прибуло 168 людей. Магічне число, чи не так? Розставивши по обидва боки від площі активістів для запобігання паркування машин уздовж тротуарів, я оголосив про початок акції, задекларував час і кількість присутніх. Зробив це на випадок того, якщо хтось спробує нас звідти попросити або в майбутньому захоче позиватися до суду. Першим я поставив на голосування питання, чи будемо вважати віче відкритим. Друге, чи надаємо слово всім бажаючим і толерантно, без суперечок його слухаємо. Регламент виступів було встановлено до 15 хвилин, присутні підтримали одноголосно. Першому я надав слово активісту СНУМ Черемському, якого впізнав, бо саме він під час перепоховання В.Стуса, Ю.Литвина і О.Тихого йшов попереду колони, яку я вів на Байковий цвинтар, тримаючи в руках червоно-чорний прапор боротьби. Скільки не гавкали на нього оскаженілі гебісти під час цього походу, він ні на мить не знітився, не збився з кроку і не допустив найменшої провокації.

Коли я поглянув на двері Київради, то звідти якраз виходило кілька людей, ймовірно працівників, які, глянувши на натовп, мовчки подалися своєю дорогою. Я не спускав із них очей. Проминувши громаду, один із них повернувся і продемонстрував трьома середніми пальцями тризуб – привітання. Мені потеплішало на серці. Виступаючи, я інформував людей про рухівські і снумівські справи у Львові, про ситуацію у львівських обласній і міській радах, наприкінці заявив, що ми перші прийшли на площу, тому не збираємося залишати її за жодних обставин. Громада зааплодувала. Поінформувавши присутніх, яких, незважаючи на завмерлі посеред Хрещатику тролейбуси, прибувало все більше, що міську раду охороняє ОМОН, тому

в жодному разі ніхто не повинен намагатися проникнути всередину, бо наша територія – це площа, я надалі тримав ситуацію під контролем.

Близько 9 години почали прибувати активісти з львівської Клумби. Коли побачив їх, то на серці стало веселіше, бо з ними провів десятки десантів у різних містах України, я підсилив охорону. Раптом за спиною почув знайомий голос депутата львівської обласної ради, одного з організаторів шахтарського Страйкового комітету в Червонограді Бендзяка. Його сива кучерява шевелюра виблискувала на сонці. Він попередив мене, що у подвір'ї стоять близько двох сотень омоновців. Я відповів, що знаю про це. На мою пропозицію виступити зі словом він відповів, що хоче потрапити на сесійне засідання ради, а виступить пізніше, щоб завчасно не світитися. Ми з Бендзяком домовилися, що, у зв'язку з відсутністю озвучення роботи сесії на площу, він інформуватиме мене та віче про перебіг подій усередині. А я не міг залишити площу ні на хвилину. До нас приєдналися Орест Карелін із донькою. Орест тримав у руках розп'яття, освячене отцем Будзінським. Я відразу надав йому слово. За традицією він привітався: «Слава Ісусу Христу!». Площа гучно відповіла: «Слава навіки!». У зв'язку з малою кількістю бажаючих виступити, я, зі згоди громади, зняв 15-хвилинний регламент для виступів. Виступ Кареліна тривав більше 20 хвилин.

У Київраду почали заходити працівники і депутати, деякі з них були вкрай насторожені, швидко зникали за дверима, а дехто, усміхаючись, вітав громаду помахом руки. Як сказав депутат Бендзяк, більшість працівників і депутатів заходять не з головного входу, а з бокового і з подвір'я. Мітинг тривав безперервно. Бендзяк періодично виходив та інформував віче про перебіг подій у сесійній залі. Сесія розпочалася з невеликою затримкою. У порядок денний вносили питання про страйк водіїв електротранспорту. Від Верховної Ради сюди постійно прибували люди. Прийшов і наш Сотник. Десь близько 12 години йому стало зле, поколювало серце і він смоктав валідол. Я попросив Івана залишити мітинг і в супроводі одного з наших

колег повернутися під стіни Верховної Ради, де було спокійніше, а звідтам скеровувати людей сюди. Колаєць Іван спочатку не хотів, але коли я йому пояснив важливість чисельності мітингуючих тут, на Хрещатику, він погодився і зібрався йти вгору, до парламенту. В якийсь час ми з Іваном зауважили невелику групу людей, яка стояла на протилежному боці вулиці з двома червоними прапорами. Комуністи пильно спостерігали, що діється під міськрадою, прислухалися до виступів. Ймовірно вони, йдучи сюди, думали, що на площі зібралися їхні люди. Але через якихось 10 хвилин компартєйці зникли. Вони також робили спроби припаркувати свої автомобілі при тротуарі поруч із міськрадою, але чергові, яких я попередньо там розставив, не дали цього зробити, мотивуючи це рішенням депутатів міськради з метою уникнення заторів. Водії з розумінням ставилися до нас і від'їжджали від площі дещо далі. До обіду на площі вже зібралося понад десять тисяч народу. Під час перерви я попросив Бендзяка контролювати ситуацію на площі, де вона виглядала стабільною. Поруч із нами був і Орест. Я повідомив йому, що мушу побігти принести прапор, щоб у жодному разі до виступів не допускати невідомих людей.

На сесії тривала перерва. А я біг у штаб Руху по прапор. Повернувшись, побачив, що все спокійно, але з мене піт падав градом.

До площі все прибували кияни. Після обіду засідання ради затримувалося. Ми з Орестом вирішили, що пора нести прапор на посвяту до св. Софії. Орест узяв прапор, перехрестився, поцілував його. Я обрав із громади для його супроводу близько 30 хлопців, які пішли з ним до св. Софії.

А я з Бендзяком пішов до сесійної зали. Депутати окремими групами спілкувалися між собою. Хтось переглядав документи, можливо порядок денний сесії, хтось перечитував якусь пресу. Бендзяк сказав, що багато депутатів-комуністів покинули післяобіднє засідання. Я попросив Бендзяка зі снумівцями контролювати події на площі, щоб і самому тим часом піти до Софії та спробувати пришвидшити внесення нашого прапора до Київради.

Ми вийшли з будинку Київради. Я взяв кількох хлопців і свій мегафон і ми швидко подалися на Софіївську площу. На подвір'ї собору було близько тисячі людей, йшла служба Божа. Відбувалася посвята прапора, який тримали хлопці, а Орест стояв біля священиків і владики. Тут були і депутати ВР Олесь Шевченко, Микола Поровський, Сергій Головатий, Лариса Скорик та інші. Коли владика окропив прапор свяченою водою, Орест із розп'яттям у правій руці взявся лівою за правий кут прапора і, описуючи півколо, прапор поплив подвір'ям храму св. Софії через ворота і на площу.

На площі також було багато людей. Перед дзвіницею залунали оплески і вигуки «Слава Україні!», «Навіки слава!». Я сформував колону в шеренги по п'ять чоловік і ми рушили вулицею, що вела вниз, до Хрещатику. На марші я час від часу зупиняв колону і замінював іншими тих, які несли полотнище, щоб усі могли доторкнутися до освяченої святині. Така була традиція в українських скаутів, а також в ОУН у часи святкувань.

Ближче до Хрещатику я в колоні побачив шістьох активістів у сірій формі січових стрільців. Серед них було дві дівчини. Отож я подумав: саме вони мають внести знамено на Хрещатик. Я підійшов до них із запитанням: «Звідкіля ваша команда?». Вони відповіли, що з Івано-Франківська. Зупинивши колону, я скомандував передати знамено січовим стрільцям з Івано-Франківська. Січовики взяли знамено, кожен із них поцілував його і всі рушили на Хрещатик. На Хрещатику прапороносців довелося змінювати частіше, бо бажаючих нести знамено було дуже багато.

На якомусь відтинку шляху я згадав, що у моїй нагрудній кишені є фотографія моєї мами у віці, коли вона була зв'язковою ОУН та посвячений образок, який мій тато проніс через ГУЛАГ, тому спокусився стати біля посвяченого полотнища з піднятими в руці образком і фотографією, віддавши перед тим мегафон одному зі снумівців. Саме цей момент зафіксував фотограф і опублікував в одному із номерів журналу «Україна». У цей час моя хвора мати молилася за Україну, щоби наш прапор навіки майорів над Києвом.

Наближаючись до площі, ми почули радісні вигуки «Несуть! Несуть!».

Площа була вщент заповнена людом. Складалося враження, що Хрещатик перетворився в суцільну колону. Коли прапор вносили на площу перед Київрадою, люди самі, без команди, розступалися, щоби пропустити знамено до щогли. Молоді хлопці залізали на завмерлі від ранку тролейбуси, на сусідні будинку, на стовпи. Ми піднесли прапор до щогли. Фіксатор, що тримав трос, уже було налагоджено. Я допомагав Оресту кріпити полотнище до тросу щогли.

Бендзяк укотре повідомив нам, що нічого ще не відомо, рішення про підняття прапора ще немає. Ми вирішили чекати. Площа кипіла. Згодом нам принесли інформацію, що депутати ВР С. Головатий, Л. Скорик поїхали до відсутніх на сесії депутатів чи то в лікарні, чи в квартири, чи на дачі. Я намагався заспокоїти громаду, переконуючи, що рішення обов'язково буде, хоча вже й сам трошки сумнівався.

Люди почали скандувати: «Прапор! Прапор! Прапор!». Орест ухопився за трос. Я змушений був укотре його зупиняти, доки не буде рішення сесії в руках або хоча б одного з депутатів Київської міської ради поруч із нами. Тому що в іншому випадку будь-який суд може визнати підняття нашого прапора незаконним. А це було би послугою для комуністів.

Орест поцікавився: «А що, як не буде такого рішення?». Я відповів, що поки що є шанс, будемо чекати. Про відсутність потрібного рішення нам повідомить Бендзяк і тільки тоді ми попросимо громаду проголосувати, і з волі десятків тисяч громадян України звершимо підняття прапора.

Хвилини тягнулися вічно. Було 20 хвилин на сьому вечора, а рішення сесії все ще не було. Десятки національних прапорів тріпотіли над площею, бо ними розмахували активісти. Напруга зростала. Хтось уже не витримав і запропонував відправити у міськраду представників громади. Я заперечив і закликав до спокою. З дверей укотре вийшов Бендзяк і жестом показав, що ще нічого не відомо. А площа нуртувала і скандувала: «Прапор! Рішення! Прапор! Рішення!».

Орест Карелін нервував. Ми разом із ним стояли на тумбі біля щогли. Раптом Орест ухопився за трос. Я обурився: «Оресте, не смій, бо скину з бетонної тумби». Хтось із сесійної зали повідомив, що знайшли ще одного депутата, якого бракувало для прийняття рішення більшістю голосів. А за мить почали вибігати депутати з криками: «Є рішення!». Бендзяк біг і підстрибував від радості, плескав у долоні. Площа захлинулася оплесками і радісними вигуками. Я вкотре перевірив кріплення прапора, яке було надійне. Декілька депутатів залізли до нас на подіум. Орест читав молитву. Полотнище плавно поповзло догори, здіймаючись усе вище і вище. Я промовив сам до себе: «Господи, дай хоч маленького вітру, щоби наше знамено розгорнулося і замайоріло». Врешті прапор піднявся нагору і в цю ж мить розгорнувся і плавно заколихався на фоні блакитного неба. Звершилося, подумав я. Площа скандувала: «Слава! Слава! Слава!». Люди обнімалися, вітали одне одного. Молодь на тролейбусах аж пританцьовувала.

Ось, здається, і все, що можна було розповісти про цей Знаменний день.

Але ні. В гущі святкового дійства почулися тривожні крики: «Допоможіть! Швидку!». Я з мегафоном кинувся до того місця. За 10 кроків від щогли лежав на тротуарі чоловік років за шістдесят. Хтось уже побіг до швидкої, яка заїжджала на площу. Над чоловіком схилилася жіночка і зі сльозами на очах просила Всевишнього врятувати її чоловіка, а також промовила: «Я казала йому не йти, бо має хворе серце, а він не послухав мене, казав, піду і все. І я пішла з ним, щоб не залишати самого». Чоловік ще чув, що говорить його половина і тільки усміхався. Жіночка стояла перед чоловіком на колінах, а під голову йому хтось підклав свій жакет. Жінка знову промовила: «Він побачив угорі прапор і сказав мені, що тепер може вмерти. І в цю хвилину йому стало погано. Добре, що люди підтримали його, бо впав би…». Він усе ще чув її і кивав головою, не відриваючи від неї очей. Люди розступилися, дали пройти лікарям швидкої. Лікарі ввели в вену хворого заспокійливе. Люди допомогли покласти його на ноші і занести у швидку. Дружина сіла

разом із ним у машину і швидка, ввімкнувши сирену, помчала по Хрещатику. Я відчув, як спазм стис мені горло. У цю мить я думав про те, як гинули герої в борні за нашу державу. Зі слів того чоловіка, він умре щасливим, бо побачив наш прапор на Хрещатику.

Ще понад годину гомоніла площа перед Київрадою. Хрещатик святкував, над морем людей тріпотіло багато національних прапорів. Усі були в ейфорії від здобуття віковічної мрії, навіть деякі ветерани. Дехто підходив до мене, тис руку. Незважаючи на втому, я почувався щасливим. Один сивуватий чоловік підійшов, привітався і запитав, як мене звати. Я відповів, що Олег.

– Знаєш, Олєг, я відєл, как ти толково вьол колону со знамєнєм. Я афганєц. Намі всєгда питалісь затикать брєші. Сєгодня тоже, но наші рєбята уже нє дуракі. Ми с народом, а нє с етімі краснопузимі.

Ми попрощалися, потиснули один одному руки.

Я оголосив по мегафону, щоб ті, хто їде у Львів, підійшли до протилежного боку від щогли з прапором, поруч із входом у міськраду. Четверо активістів Клумби повідомили, що більшість із тих, хто прибув у понеділок, ще залишаються в Києві. Під стіною неподалік я підібрав свою сумегу, запакував у неї мегафон і поплентався до метро, щоб доїхати до вокзалу.

У поїзді людей було мало. В моєму пасажирському купе сидів тільки один дядечко, який їхав, здається, до Новограда-Волинського. За хвилю поїзд рушив. Дядечко сказав, що їде зі столиці під великим враженням, бо бачив, як над Хрещатиком піднімали наш прапор. Почав із великим натхненням почав розповідати мені про колону, яка несла прапор, як багацько людей там було, як вони вигукували «Слава Україні!». Мені було приємно чути, як людина зі сторони сприйняла це дійство. Я думав про свою маму, яка знала, куди я їду, і дуже переживала, а ще про мою дружину і мого карапуза, синочка, також Олега. Так і задрімав, шкодуючи, що не взяв малого з собою на таку визначну подію.

10 кримінальних справ

Не відаю, чи ще хтось мав у своєму послужному списку більше кримінальних і адміністративних справ, звичайно, політичних, з подачі як комуністичної влади (1988-1989 рр.), так і демократичної (1992-2001 рр.). Десять кримінальних справ і двадцять одне адміністративне провадження, не рахуючи кількості судових засідань, де я жодного не програв, не сплатив жодного штрафу і не сидів жодної години за ґратами, крім двох попереджень і затримання в місті Миргороді на три години в складі нашої групи з п'яти членів УГС до вияснення осіб після підняття мною і Наталією Стецик 24 серпня 1989 року синьо-жовтих прапорів на Сорочинському ярмарку у момент відкриття. Нас відвезли в Миргород у міліцейський відділок. Начальник райвідділу взяв у нас агітаційну пресу Руху, УГС, «Меморіалу», почастував нас чаєм із коржиками і навіть повернув відібраний міліціонерами синьо-жовтий прапор, правда, попросив заховати його, а також дав автобус, який відвіз нас у Полтаву. Прізвище цього героїчного начальника було Марченко.

Спробую описати всі пригоди, які пригадаю, починаючи із затримання мене гебістами у 1973 році 22 травня в Києві, де я знимкував, як гебісти затримували людей біля пам'ятника Т.Г.Шевченкові в день річниці перевезення його праху з Петербургу на Україну. Але спочатку згадаю і пошаную громадську активістку Наталю Стецик.

На той час Наталя Стецик була студенткою другого курсу Львівського лісотехнічного інституту, членом УГС, пропагандисткою, учасницею всіх акцій на Львівщині і в Україні, які я проводив. Загине Наталя у США на швидкісній трасі, коли її колега з Івано-Франківська, здається у 1994 році, на швидкості врізався в одного з бізонів, які переходили дорогу. Водій залишився живий і в Україну, де на ньому висіла кримінальна справа, не повернувся. В Наталі вдома залишилася мама. Материнське серце ніби чуло біду, бо вона просила не прив'язуватися до того хлопця і не їхати у США.

Адміністративні справи на мене запроваджувалися у 1989-1990 році одна за одною майже щотижня або двох то за несанкціоноване проведення мітингів або походів «с націоналістічєской сімволікой і флагамі, в том чіслє красно-чьорним, бандєровскім». Приблизно так звучали звинувачення або так: «Вьол колону без разрєшенія і заявкі по проєжджей часті уліци, што мєшало двіженію транспорта». Такі подання на мене формулювалися не тільки у Львові, але приходили переважно у Галицький райвідділ, де у нас був штаб Руху, спочатку на площі Ринок, 8, потім біля театру ім. М. Заньковецької, а з травня 1990 року – на проспекті Шевченка, 13. Також подання надходили в обласну прокуратуру, в Галицький або Залізничний районні суди. Інколи по дві-три адміністративні справи відкривали одночасно, що відволікало мене від активної громадсько-політичної діяльності, але жодна з цих справ не була мною програна.

Адміністративна справа мала бути розглянута, згідно з законом, протягом двох місяців. Якщо не розглянули, її закривали. Якщо не хапали переважно в останній тиждень, то вистарчало на цей час зникнути і все. З кримінальними справами було складніше, але інколи вони переводилися в адміністративні, а далі справа часу.

Перше адміністративне притягнення спробували мені склепати за проведення першого мітингу 14 червня, на Зелені свята, у Івано-Франківську. Тоді Деркача Ігора, отця Семкайла засудили на 10 і 12 діб, а мене затримати не змогли, бо я ночував на нелегальній точці в майстерні на вул. Сербській, 3/12, у флігелі, якого вже нема, знесли у 2009 році. Потім приходили подання з Тернополя, Полтави, Києва, Гадяча, Капуліївки, коли на 500-ліття козацтва наші хлопці зі всіх стовпів позривали червоні прапори і почепили блакитно-жовті. Там стояла велика військова палатка біля роздоріжжя, коло кургану, куди запрошували на розмову деяких наших колег. Так як я працював із мегафоном, запросили й мене і спробували звинуватити, що ми все це утнули вночі, але доказів у них не було.

А 19 листопада 1989 року під час перепоховання В. Стуса, О. Тихого, Литвина я очолював колону похоронної процесії

від Софійського майдану до Байкового цвинтаря. Загортання могил без лопат замерзлою землею активізував я, розбиваючи мерзлоту ногами так, що потім не відчував п'ят. А впродовж усього шляху від Софії Черемський ніс попереду червоно-чорний прапор, крокував поруч зі мною, а гебісти вигукували: «Убрать бандеровскій флаг!». Черемський, член СНУМ, і оком не змигнув, хоч були і свої, які також наказували заховати прапор, зокрема Михайло Горинь, Чорновіл, Яворівський, Павличко. Але я радив Черемському не слухати їх, підстраховував його, вигукуючи на гебістів через мегафон. Тож прийшло на мене подання в обласну прокуратуру за «іспользованіє бандеровской сімволікі, красно-чьорного флага» (адміністративна справа). 9 грудня 1989 року в Гадячі на передвиборчому мітингу у ВР я заявив, щоби комуністів у парламент не обирати, бо це злочинна організація, яка вартує Нюрнбергу. За це прийшло адміністративне подання у Львів, з якого наші менти ржали.

Перша кримінальна справа була на мене заведена 22 березня 1989 року, а слідчі дії прокуратура розпочала у перших числах квітня, коли я на мітингу на підтримку Івана Драча кандидатом до Вєрховного Совєта Союзу, заявив, що нас, трьох чоловік, омоновці зловили біля собору Юра, де ми прикривали Івана Макара, запхали в так званий міліцейський воронок, у задню камеру і запустили туди з балончика токсичний газ СІЕН-2, щоб нас потруїти. Газ мав запах сірководню, тухлих яєць і мигдалю, при вдиханні був дуже холодним, розривав легені, бо в легенях моментально розширювався.

Це сталося 12 березня біля собору Юра, наступного дня після суду над Іриною Калинець.

Після мітингу біля ратуші на площі Ринок, звідки менти відтиснули нас до пам'ятника Івану Федорову, ми вирушили пікетувати Никодима до собору Юра, де нас трьох схопили і посадили у воронок. Мені вдалося вирватися з рук омоновців. Про це я розповідав на кількох мітингах, що проводилися в березні на площі Ринок біля фонтану Нептуна. Я оголошував, щоби ті, кого труїли зі мною, відгукнулися, але марно, хоча один із них, Степан Ривак, чув це, але побоявся відгукнутися.

Саме тоді львівська міська прокуратура, очолювана Степаном Крикливцем, «за наклеп на правоохоронні органи» відкрила на мене першу кримінальну справу, яку доручили прокурору Новікову, що не мав правої руки. Вадим Новіков був слідчим у міській прокуратурі.

4 квітня 1989 року я зробив заяву про цю подію на радіостанції «Свобода» як член Української Гельсінкської Спілки. Моя заява ментів і гебістів ще більше роздратувала і шокувала.

Прокурор В.Новіков, який кожного другого дня надсилав мені повістки в селище Рудно, вимагав представити свідків, що нас у воронку труїли газом.

Тоді я вже був одружений з Галун Іреною і жив за іншою адресою: м. Львів, вул. Миру, 47а/1а, але про це не знали ні менти, ні прокурори. Тому я на повістки не реагував, а коли хотів, тоді й приходив у прокуратуру.

Я повинен був знайти тих, кого труїли у воронку разом зі мною. Звернувся за порадою до адвоката Жолобака, який захищав Івана Макара. Він порадив розшукати хоча б одного з потерпілих або написати в прокуратуру зустрічну заяву, щоби з'ясували, кого вони затримали в той день біля собору Юра.

Я пішов у прокуратуру до Новікова і написав зустрічну заяву, але він відмовився її приймати. Тоді я сказав, що наступного дня принесу другу таку ж заяву, але вже з двома свідками, а цю залишив йому на столі. Не реєструючи, він поклав її у папку, а я пішов. У цей же день брат Євген дав мені газету, в якій міліцейський керівник міського управління Шабаєв звітував, скільки людей і з яких районів було затримано 12 березня у Львові під час мітингів. Там була вказана цифра, здається 98 чоловік. Двоє з Червонограда, двоє з Ходорова, хтось із Жидачева. При ситуації отруєння газом у міліцейській машині, коли я вирвався з рук омоновців, з несміливої поведінки інших двох я зрозумів, що вони не львів'яни, тож почав їх розшукувати в Ходорові, витративши день, а потім у Червонограді два дні. І таки другого дня чудом знайшов одного з них – Процака Ігора в Червонограді.

А було це так. Першого дня я облазив базар, магазини, розпитував перехожих, чи хтось чув про затриманого хлопця на мітингу у Львові, отруєння його газом у міліцейській машині, але марно. Наступного дня я знову поїхав у Червоноград, невідомо чому, але в мене було передчуття, що саме тут живе цей потерпілий. Обходив усі людні місця години чотири і знову безрезультатно, вже хотів їхати у Львів, сів в «Ікарус» на заднє сидіння, зручно вмостився, щоби подрімати, бо сонце добряче напекло мене під час ходіння Червоноградом. Притулившись до вікна, побачив, як два молоді хлопці йдуть через площу автостанції, розмовляючи між собою. Водій уже почав обілечувати пасажирів, йдучи салоном автобуса. У мене майнула думка вибігти і наздогнати хлопців, запитати їх, але чомусь передумав. За хвилину, коли водій мав уже дати мені квиток, я вибачився, сказавши, що сів не в той автобус, а в голові була думка, якщо поїду і не спитаю тих двох хлопців, то пошкодую. Я наздогнав незнайомців, вибачився, коротко розповів їм історію, що сталася у Львові на мітингу. Хлопці з недовірою переглянулися, але коли я запевнив їх, що не мент, і що той, який був зі мною у машині, також отруєний і може мати проблеми зі здоров'ям, вони сказали, що то Ігор, який працював на заводі «Смєна», що його звільнили з роботи. Хлопці дали мені адресу, де проживає Ігор, недалеко від автостанції і базару, на вулиці 40-річчя ленінського комсомолу, номера квартири вони не знали. Я подякував і пішов вираховувати Ігора. Сидячи три години перед його будинком на дитячому майданчику, я таки побачив Ігора, коли він йшов додому. Коли я підбіг до вхідних дверей, він уже встиг сісти в ліфт і поїхав угору. Я на слух визначив, що ліфт зупинився на четвертому поверсі. Коли я вибіг на четвертий поверх і постукав у перші від ліфту двері, ніхто не відізвався. Я тричі стукав, але безрезультатно. Під дверима була маленька щілинка і я побачив, як промайнула тінь. Тоді я промовив:

– Ігоре, я знаю, що ти вдома. Я той колега, якого разом із тобою труїли газом у міліцейській машині. Я Олег.

Тоді клацнув замок, двері відчинилися. Перше, що він сказав: «Як ти мене знайшов?». Я розповів. Ми розговорилися.

Він поставив чайник, щоби приготувати нам чай, розповів, що його звільнили з роботи. Я розповів, що потрібне його свідчення про цей випадок, бо менти шиють мені кримінальну справу за наклеп на міліцію. Він узяв блокнот і написав, як нас труїли газом із балончика, що я вирвався, а його разом з іншим хлопцем повезли в Шевченківський райвідділ складати звинувачувальні протоколи. В кінці написав своє прізвище, ім'я, поставив підпис і дату та вручив листочок мені.

Того ж дня, їдучи автобусом у Рудно, я вирахував іншого потерпілого Степана Ривака, який був прописаний у батьків у селищі Зимна Вода, на вулиці Суховільській, а проживав у Львові на Левандівці, вулиця Сирка. Його вулиця носила ім'я хлопця, який добровольцем воював в Афганістані і за два тижні до ротації загинув. Я потім познайомився з батьками Сирка, які розповіли, що гебісти не дозволили розпаяти труну і подивитися на сина. А через тиждень його могилу хтось перекопав. Батьки підозрівали, що в труні крім останків сина були наркотики, які переправляли разом із «вантажем 200». Щодо Степана Ривака, то він побоявся писати свідчення, бо їздив у Польщу по товари, якими тут підробляв, але пообіцяв, якщо буде суд, то він прийде як свідок. Я сказав, що знайшов другого, кого труїли у воронку, аж у Червонограді і той написав, як усе було.

Я віддав заяву Ігора Процака Богдану Гориню, голові УГС, яку той зачитав на радіо «Свобода». Копію заяви Процака я заніс у прокуратуру слідчому Новікову. Він був дуже здивований, що я сам розшукав обох свідків. Справу терміново закрили.

Друга кримінальна справа була заведена міліцією Полтави, де нас 11 членів УГС було затримано 8 липня 1989 року, куди ми поїхали з синьо-жовтими прапорами провести акцію протесту проти святкування москалями перемоги у полтавській битві над Іваном Мазепою і королем Швеції Карлом. Москалики збиралися поробити з соломи опудала козаків і шведських вояків і під час так званої імітації битви мали проштрикувати їх штиками. Ми просто з поїзда були затримані полтавськими гебістами і ментами та доправлені в «Красний уголок» для допиту і складання протоколів. Але святкування, яке вони запла-

нували, ми їм таки зіпсували, обійшлися покладанням квітів до колони з двоголовим орлом-мутантом.

Мене гебісти допитували разом із Ільницьким з Миколаєва. На всіх завели адміністративні справи. У мене з великої сумки «Пальмас» при понятих вилучили три гасла, змотані в рулони, довжиною до чотирьох метрів. На гаслах були тексти: «Петро І – кат українського народу», «Іван Мазепа – герой української нації», на третьому було щось проти російської імперії, що найбільше роздратувало гебістів. На мене завели кримінальну справу.

Коли один із гебістів розкручував рулони на підлозі, одна з понятих протарабанила до свого чоловіка: «Ваня, посмотрі, что еті бандьори напісалі о нашем Петре, што он бил катом, а Мазєпа героєм і што ім нє нравітся совєтская власть». На що Ваня відповів: «Успокойся, Маша, наші с німі разбєрутся». Гасла були внесені в протокол, я поставив під ним свій підпис. Потім мене привели в «Красний уголок», чи «Лєнінскую комнату», де були всі наші. Адам Кардаш мав вивихнуту руку. Я сказав ментам, що напевно «Лєнінская комната» найбільше підходить для тортур.

У наших хлопців повідбирали всі прапори, які капітан Петренко поскладав на столі. Я йому порадив акуратно складати і розгладжувати, бо незабаром їм доведеться вивішувати їх над своїми райвідділами. Раптом якийсь шоферюга залетів у кімнату, схопив і зім'яв наш прапор і гукнув: «Ето будєт хорошая тряпка, чтоби витірать машіну». Тоді я встав, витягнув праву руку над головою, так, як віталися бандерівці, і громовим голосом запитав його: «Чи не повикручує вашим дітям руки і ніжки, аж до третього покоління? І ходитимуть по світу напівсліпі». Він як ошпарений кинув прапор на стіл і зі словами «вот дурак, вот ідіот» вибіг з кімнати.

У цей час зайшов якийсь чоловік у штанах з лампасами, виявилося, що генерал, і почав мовчки спостерігати за нами.

Серед присутніх був один полковник, який здався мені порядним, і я звернувся до нього:

– Ви обшукали всіх і вилучили всі прапори?

Він схвально кивнув головою, а я продовжив:

– А тепер моя умова: якщо я знайду у наших не вилучений ще прапор, то заберу його з собою у Львів. Згода?

Він погодився. А я наголосив, що свідками нашої домовленості є його міліціонери і всі мої колеги. Тоді роздягнувся. Моє тіло було обмотане 2-метровим прапором, який я розкрутив і розгорнув перед собою. Запанувала гробова тиша. Тоді той, який зайшов, генерал, дав команду відібрати в мене прапор. Менти кинулися до мене, але я дав прапор у руки полковнику, який дав гарантію, що я заберу його з собою. Віддаючи прапор, я промовив:

– Ваші слова такі ж брехливі, як і вся совєтська система.

Генерал, у штанах з лампасами, сказав, що таких, як я «надо вєшать». Я відповів, що вже пізно, бо на таких, як я, шнурків не вистачить, а от на таких як він й одного достатньо. Він скипів і вибіг із кімнати.

Нас усіх завантажили в «Пазик», ще охорону з 13 ментів, і майже дві доби везли до Львова. Менти запаслись на дорогу хлібом, огірками, помідорами, мінеральною водою і той пайок ми ділили між усіма. Але у нас у запасі ще було сало і ковбаса, якими ми пригощали міліціонерів.

Львівська міліція нам назустріч вислала туристський автобус, який ми зустріли на границі Львівської і Тернопільської області, і дві машини з мигалками. Але ми всі відмовилися пересідати з «Пазика», вирішили з полтавськими міліціонерами доїхати до самого Львова, бо вже трошки потоваришували і хотіли, щоби полтавчани побачили, як у нас на Клумбі розвівається синьо-жовтий прапор. Адже коли ми розповідали, що у нас ходять містом із національними прапорами і ніхто їх не відбирає, і що наш стяг майорить на щоглі у самому центрі Львоваа, то вони не вірили.

Це було 11 липня 1989 року, здається в понеділок, після звільнення Івана Скорняка з-під арешту, коли 10 липня зупинилися всі трамваї у Львові.

Під час поїздки в Полтаву наші хлопці трималися по-бойовому. Найбільше пригніченим був керівник нашого десанту Володимир Яворський, бо, по-перше, після станції Гребінка я запропонував усім нам розійтися по різних вагонах і вийти в

Полтаві з різних вагонів, і проникнути в місто, він відмовився. Тому нас усіх згребли менти і кагебісти з одного вагону. По-друге, менти вилучили в нього два блокноти з телефонами і адресами активістів УГС з усієї України. Ось такий подарунок зробив їм Яворський Володимир.

Звичайно, після масових протестів у Львові міліція і прокуратура позакривали справи, що порушила міліція Полтави.

Десант у Полтаву 8 липня 1989 року організували і провели активісти Української Гельсінкської Спілки. Керівником групи був Яворський Володимир зі Львова, учасниками були Гарбар Ігор з містечка Хирів, Підкович Іван, Приймак із Судової Вишні, Кардаш Адам і Кардаш Роксолана зі Львова, Стецик Наталя – студентка зі Львова, Балух Роман і Петрик Олег зі Львова. Ще двох хлопців прізвищ не пам'ятаю. А в Києві до нашої групи приєднався Ільченко з Миколаєва, якого я зразу запідозрив, що він підсадна качка і не помилився.

Третю кримінальну справу на мене запровадила київська влада за події 13 серпня 1989 року, що було описано в газеті самвидаву «Досвітні вогні». У той день у Києві відбувалися три серйозні акції.

Перша акція почалася о 10 годині біля пам'ятника Володимиру Великому, де отець Гаврилів проводив Службу Божу. Парохіяни, які брали участь у відправі, приїхали поїздами з різних сіл Львівщини, було близько 300 людей зі Львова. Одним із організаторів був Петро Січко з міста Долина Івано-Франківської області. До 20 пластунів організував Іван Скорняк. Більше ста чоловік були активістами нашої Клумби, а також колишні політв'язні, активісти Руху, бо Спілки політв'язнів тоді ще не було. Були на цій відправі Микола і Богдан Горині, Олег Вітович, бо в цей день члени УГС мали обирати головою своєї спілки Левка Лук'яненка. Навколо по парку шниряли гебісти і менти, бо це була перша Служба Божа вірян греко-католицької церкви у Києві.

Під час відправи відбувся інцидент. Двоє ментів домовилися викрасти у священика чашу. Один сказав іншому: «Ти хватаєш кубок, бросаєш мнє, а я убєгаю вніз по склону. А потом отнімєм то, чем он машет». Малося на увазі кадило. Жінки

підслухали цю розмову. І коли менти почали проштовхуватися поміж людей, то їх оточили учасники відправи, почали товкти, зірвали шапки і погони. У мене був невеличкий нагрудний мегафон, з його допомогою мені ледве вдалося вивести тих двох ментів із оточення. Інші менти, які стояли купками в парку, в інцидент не втручалися. Двоє потерпілих, знайшовши свої кашкети, швиденько зникли.

У той час, коли тривала відправа біля пам'ятника Володимиру Великому, під Верховною Радою з 13 години, 13 серпня, тривав мітинг за звільнення з-під арешту на 12 діб письменника Кагарлицького і Дмитра Корчинського, які були затримані за проведення екологічного мітингу тижнем раніше. Тож львів'яни повинні були поїхати на підтримку киян, які організували сидячий мовчазний пікет під Верховною Радою за їхнє звільнення.

Відправа затягувалася, тому я підійшов до отця Михайла Гавриліва і попросив його трішечки скоротити відправу, бо ми мусимо йти під Верховну Раду. Отець відповів, що ще 10 хвилин триватиме відправа, скоротити неможливо. Наші активісти нервували, бо вважали, що треба вже йти. Після закінчення відправи я попросив своїх, щоби прапорів не розгортали аж до виходу на Хрещатик, щоби нас у парку не заблокували. Федька Макара прийшлося приструнити, бо намагався підняти прапор у парку. Лише коли зайшли в тунель, то настромили на держаки і розгорнули більше 20 прапорів. Колона з синьо-жовтими прапорами вийшла з тунелю і пішла Хрещатиком. Гебісти і менти були шоковані. Біля головної пошти ми віддали шану загиблим від падіння карнизу, змовили молитву і пішли Хрещатиком до тодішньої вулиці Кірова, а далі до ВРУ.

Цілу дорогу гебісти з воронка кричали, щоб ми прибрали прапори, але їх ніхто не слухав. Коли колона, до якої приєднувалося сотні киян, повернула на площу перед Верховною Радою до Маріїнського палацу, де, сидячи на плитах, протестували кияни, ті з радістю кинулися назустріч нашій колоні. Лише Яворівський, біжучи нам назустріч, благав заховати прапори, кричав, що вони на нас пустять танки. Наші жіночки відповіли Яворівському, що ляжуть на площі, так що танки до нього не доїдуть. Тоді я порадив Яворівському оголосити про закінчен-

ня своєї акції, а я оголошу про початок нашої, бо маємо до Верховної Ради України таке ж відношення, як і кияни. Дмитро Поїзд віддав мені свій мегафон, бо він був гучнішим. Ми почали мітинг просто на невеликому фонтанчику перед Маріїнським палацом. Іван Скорняк узяв найбільший прапор, заліз на ворота Маріїнського палацу і встромив його між прутами брами. Хвилин через 10 я побачив на даху Маріїнського палацу кількох людей у військовій формі, подумав, що то снайпери, тому голосно, щоби почули на даху, дав команду Скорняку зняти прапор з воріт і стати на чолі колони. Що Скорняк і зробив.

На мітингу виступили Михайло Горинь, Богдан Горинь, Олег Вітович, Ігор Ткачук, ще хтось із киян. Ященко грав на сопілці, всі співали «Реве та стогне Дніпр широкий» і «Червону калину». Закінчуючи мітинг, я показав рукою на купол Верховної Ради і п'ятикутну зірку, яку назвав масонським символом, зіркою Соломона, а червоний прапор – символом юдеїв, «цвєта нєотомщьонной крові», сказав, що вперше він появився в Росії 1905 року, коли гріб Миколи Бавмана під час похорону накрили червоним полотнищем. Після цього мого виступу проти мене відкрили третю кримінальну справу «за оскорблєніє государствєнних сімволов».

Після мітингу під Верховною Радою я повів колону з національними прапорами до пам'ятника Тарасу Григоровичу Шевченку, де ми провели коротке віче, заспівали гімн «Ще не вмерла Україна». Звідтам колоною з національними прапорами кияни повели нас на вокзал, де менти і гебісти без квитків підсаджували нас по десять чоловік на поїзди у Львів, тільки би нас швидше позбутися з Києва.

У Львові мене викликали в прокуратуру і щоб я їм не створював проблем мою кримінальну справу перекваліфікували в адміністративну, а за два місяці закрили за відсутністю складу злочину. До речі, головною вимогою мітингу під ВРУ було скасування шостої статті Конституції про керівну роль КПРС.

Четверта кримінальна справа була заведена на мене за події 1 жовтня 1989 року, коли міліція влаштувала провокацію і побиття активістів Клумби і просто випадкових людей на вул. Коперника, поруч із пам'ятником М.Шашкевичу, кинувши проти

мирних людей озброєних кийками і балончиками зі сльозоточивим газом омоновців.

Кримінальна справа була в цей день заведена не тільки на мене, а й на Ігора Деркача і Олега Вітовича. Вони ходили по місту, протестуючи проти пакту Ріббентропа-Молотова та свята міста Львова, що було перенесене з 17 вересня на 1 жовтня. Деркач і Вітович сформували театралізовану колону, яка представляла окупацію Західної України. В колоні першою йшла Ірена Томочко зі зв'язаними колючим дротом руками під охороною нібито совітських солдатів, одягнутих відповідно. Вони були і на стадіоні «Дружба», нині «Україна», і у Шевченківському гаю, де давав концерт Олег Кульчицький, який написав заяву в міліцію за зрив його концерту, який після театралізованої ходи був продовжений. Та через два дні Кульчицький заяву забрав, довідавшись про побиття людей.

1 жовтня 1989 року я приєднався до колони за п'ять хвилин до побиття людей.

Ми з Ростиславом Братунем і братами Колайцями тільки приїхали з Бродів, де відбувся перший великий мітинг на стадіоні, куди пригнали військових з червоними прапорами на підтримку Юрія Сорочика, якого висунули комсомольці і підтримали комуняки. 10 активістів зі Львова поїхали в Броди, щоби переламати ситуацію і висунути Івана Драча. Дмитро Чобіт, тутешній керівник Руху, був під домашнім наглядом міліції. Таку команду дав голова райкому партії, який через три роки повіситься. На стадіоні ми пройшлися біговою доріжкою з нашими прапорами, натомість солдати з червоними прапорами, які були розставлені вгорі навколо стадіону, кудись зникнуть. Весь стадіон нас вітав оплесками. Слово для виступу таки надали Братуню, який висловився на підтримку Драча і проти шостої статті про керівну роль КПРС. У той час Братунь, Вакарчук і Роман Федорів уже будуть депутатами Вєрховного Совєта СРСР. Сорочика дообирали, бо по Бродах вибори не відбулися.

Зрозуміло, по Бродівському району, де були військові частини, Сорочика таки протягнули, звичайно, з фальсифікаціями, бо нас не допустили спостерігачами на головну дільницю,

коли через місяць почалися вибори, а ми на подвір'ї виборчої дільниці поставили стіл і влаштували пункт підрахунку тих, хто прийшов на дільницю. Голова комісії, здається то була Приймак, директор швейної фабрики, дала вказівку міліції вивезти нас, спостерігачів, у поле, за 15 кілометрів від Бродів. Коли менти прийшли з'ясувати з нами стосунки і коли дізналися, що я член УГС і вони завтра почують про свої дії по радіо «Свобода» США, то швидко втекли. А тих, хто прийшов на дільницю голосувати, ми нарахували 22 відсотки від усіх зареєстрованих. Тому було зрозуміло, що комунякам довелося підтасовувати підрахунки голосів, бо якщо на головній дільниці вибори не відбулися, то на інших дільницях справи були ще гірші. Але вони прозвітували, що на головну дільницю прийшов 51 відсоток виборців, хоч було 22%.

Це буде пізніше, а зараз ми тільки що приїхали з Бродів. Братунь поїхав додому, а ми пішли на Клумбу, куди прибула колона з Шевченківського гаю. Тут Федько Макар і Тампофальський запевнили Вітовича і Деркача, які водили колону по місту, що двох активістів затримала міліція на стадіоні «Дружба», відвезла у міське управління. Вже відбулася одна спроба довідатися, кого затримали. Групу очолював Федько Макар, але їх розігнали. Тому, приєднавшись до колони, я запропонував Деркачу і Вітовичу вибрати кількох чоловік для з'ясування обставин і розвідки, бо вже темніло і в мене були погані передчуття. Але вони під тиском людей вирішили далі йти колоною. Менти на вул. Коперника дали вказівку вимкнути вуличне світло і кинули на людей омоновців з палицями і щитами. Після нападу і побиття людей, ми відступили на Клумбу, куди покликали Ростислава Братуня і Романа Федоріва.

Через день Братунь і Федорів запросили ще двох депутатів ВС СССР з Москви і створили комісію, яка за три дні зробила висновок, що міліція без потреби застосувала проти мирних людей кийки і палиці. Я тоді проходив як головний свідок, бо першим отримав палицею по обличчі, внаслідок удару втратив два зуби.

Комісія депутатів ВС СССР засідала в Пороховій вежі, куди я приводив потерпілих і свідків. Паралельно справу вела

обласна прокуратура, яку провадив молодий прокурор Гончаров, який об'єктивно розслідував побиття людей і подав висновок, що звинувачував міліцію в неадекватному застосуванні сили і перевищенні міліцейським начальством своїх обов'язків. В результаті начальник обласного УВС, який організував побоїще, був звільнений і швидше за все його перевели кудись під Москву. А кримінальну справу «на головного організатора нападу на міське управління міліції», бо я був із мегафоном на чолі колони в момент, коли ми зупинили колону біля школи № 9 і пам'ятника М. Шашкевичу, закрили. Закрили також кримінальні провадження на Деркача і Вітовича, бо не було потреби на колону, що стояла мирно, за 120 метрів від УВС міста (вул. Миру, 1) застосовувати фізичну силу. Тим паче, що у своїй заяві я написав, що колону організовував я.

Мене вразило, що відразу після побиття людей на вул. Коперника я передзвонив Богдану Гориню, голові УГС, попросив прибути на Клумбу, а він просто кинув трубку, хоч я сказав, що не знаю, що з Вітовичем і Деркачем, бо справді не знав, що вони втекли одними з перших, а я людей не залишав до кінця, аж до відступу на Клумбу і приїзду депутатів Р.Братуня і Р.Федоріва.

Коли після побиття люди зривали червоні прапори і пробували їх палити на вулиці біля головної пошти, я знав, що влада використає цей факт на своє виправдання, будуть доводити, що ми зривали і палили прапори і це буде головний ментовський козир. Тому я ще вночі пройшов вулицею Жовтневою (тепер Дорошенка) від центру до головної пошти, позбирав усі порвані і попалені червоні шмати і закопав у ящику з піском у подвір'ї будинку під № 33.

Коли наступного дня комісія з прокуратури і ментів, а потім і депутати ВС СССР, прийшли на місце події, то ніяких речових доказів не отримали, бо я все прибрав, бо знав, що ніхто не буде розбиратися, коли ці червоні шмати палили, до побиття людей, чи після їхнього побиття. А так вийшло все чисто, ніяких доказів не було.

Тоді я до другої години ночі відслідковував тих, які спровокували інцидент, коли колона мовчки стояла в темряві на

вул. Коперника за кілька хвилин до побиття. Їх було вісім молодиків, які потім, під покровом ночі, прослизнули в міське УВС і вийшли майже через годину, і тут же на вул. Брюлова посідали в дві автівки марки «Жигулі» і поїхали геть, про що я свідчив в обласній прокуратурі слідчому Гончарову. Крім того, у нас було дві фотографії, які встиг зробити Козій перед побиттям, як менти тримають в руках каменюки і якийсь корінь, щоби кинути в своїх і звинуватити в цьому людей. Фотографії приклали до справи і склали протокол. Таким чином ми повністю виграли справу, хоч багато людей були потовчені і покалічені.

Через півтора місяця після цього почнеться активізація Руху в Європі, зокрема, в Угорщині, Чехословаччині, а в грудні впаде берлінська стіна.

Після виграної справи з побиття людей ментами 1 жовтня 1989 року громадськість Львова значно активізувалася. Менти трохи притихли, присмирніли, бо ми далі достовірно висвітлювали цю подію на різних заходах.

6 листопада я прийшов на Клумбу близько десятої години ранку і довідався, що комуняки вирішили в Народному домі (Будинку офіцерів) організувати «октябрьскій» шабаш, що мав би відбутися о 10.30. Велика частина активістів Клумби побігла туди. Організували цей похід Колаєць Іван (Сотник) і Богдан Собенко (Астма). Я також побіг туди. Близько десяти старших людей і кілька комуняк уже сиділи в залі. На сцені коло столу стояв совєцький червоний прапор, на шторі висів вицвілий портрет Ілліча, навіть не витертий від пилюки. Наші хлопці заблокували сходи і нікого в зал не пускали.

У вестибюлі також стояли люди з Клумби, які про щось сперечалися з двома ментами. Прийшли якісь двоє з орденами і спробували командувати і піднятися вгору сходами, але їх швидко поставили на місце, як і комсомольця, який спробував розпускати руки, шарпатися. Мені принесли мегафон і я взяв ситуацію під контроль, дав команду більше нікого не пропускати всередину. Якогось офіцера, який, можливо, мав якесь відношення до роботи в Будинку офіцерів, я дав команду пропустити. Сказав йому, якщо хтось з їхніх службовців прийде, то зможе вільно зайти. Він був трохи заскочений ситуацією, що

склалася, але не втручався в справу. За цей час під Будинком офіцерів зібрався натовп колишніх енкаведистів із медалями на грудях, які намагалися пробратися всередину, але марно. Прибуло ще кілька міліціонерів і гебістів. Я помітив, що один із них у цивільному, знімає прихованою камерою, тому просив громаду, щоби не було рукоприкладства.

Незабаром один із клумбівських хлопців виніс червоний прапор, який викрав із залу, то був Андрій Шурко (Юзик). Ще хвилина і від прапора нічого би не залишилося, і то був би козир для гебістів. Тому я попросив Андрія передати прапор на вулицю і ці з медалями нехай йдуть з ним, куди хочуть, хоч і до монументу на вулиці Стрийській. Вони забрали свій прапор. Із залу повиходили й ті, які чекали «праздніка». Наші активісти культурно їх випустили. Одна жінка, вийшовши на вулицю до своїх, мовила: «Ну наконєц на свєжем воздухє». Я подумав, що небагато їй треба для щастя.

Клумбівські активісти тримали облогу Будинку офіцерів до 15 години. Після 17.00 туди почали приходити офіцери. Ми їх не рухали.

Наступного дня, 7 листопада 1989 року активісти Клумби і рухівці двома автобусами виїхали для проведення мітингу у Вінницю. Мітинг був оголошений Мулявою, але сам він не прийшов. Львів'яни, хитрощами подолавши шеренги військових і ментів, таки провели перший демократичний мітинг у Вінниці.

А вже 9 чи 10 листопада мене викликали в міське УВС, на вул. Миру, 1 (тепер вул. Бандери) у справі відкриття кримінального провадження за перешкоджання «провєдєнію праздніка октябрьской революції в Домє офіцеров». Це була вже п'ята моя кримінальна справа, яку вів слідчий Осьмак. Я представився, він записав для протоколу мої дані. Перше, що я його запитав, якого числа в листопаді відбувся «октябрьскій пєрєворот», 7-го листопада, чи 6-го. Він відповів, що 7-го. Тоді я запитав, якого біса вони шабаш робили 6-го, коли дитина ще ся не вродила. Він мовчав. А, по-друге, я пояснив, що моя присутність там була потрібна, щоби не виникло мордобою. По-третє, ми віддали їм їхню червону шмату на патику і порадили йти на вул. Стрийську до монументу, а ще краще їхати в

Петербург, тобто Ленінград, де ржавіє на якорі крейсер «Аврора». Він мовчки все це проковтнув і каже:

– Я напишу все, що ви сказали, а ви розпишіться.

Я відповів, що він уміє писати, то нехай розпишеться за мене. Він почервонів, сказав, що нема потерпілих і моя справа швидше за все буде перекваліфікована в адміністративну, але порадив:

– Старайтеся бути серед людей і не ночуйте декілька днів удома, до закриття адміністративної справи. Мине два місяці і адміністративна справа закриється автоматично.

Я подякував за сприяння і консультацію у безнадійній для правоохоронців справі і додав:

– Ви їм перекажіть, якщо спробують мене копнути чи кинути в ящик, то у Львові зупиняться всі трамваї і тролейбуси, як то було при арешті Івана Скорняка. Тепер буде ще веселіше. Люди заблокують і міліцію, і прокуратуру, так що туди ніхто не зайде і не вийде. Ви їх попередьте.

Ми потиснули один одному руки. Справу незабаром закрили, навіть мене не попередивши.

4 травня, у першу неділю місяця, міський відділ культури, яким керував В. Іськів спільно з активістами Руху, СНУМ і Клумби вперше вирішили провести День матері. Основні питання щодо сценарію, а також облаштування сцени у вигляді чотирьох зв'язаних докупи причепів, лежали на Іськіву, який вирішив, що дійство повинно відбуватися на площі перед оперним театром.

Свято Матері тривало цілий день до пізнього вечора. Виступали хорові колективи, окремі солісти, звучали виступи учасників.

Наступного дня, 5 травня причепів ніхто не забрав і тут відбувалося спонтанне читання віршів, виступали окремі активісти. А ввечері на Клумбі я зустрів художника з оперного театру Тадея Рензака, з яким ми разом вчилися в політехніці в одній групі на факультеті архітектури і разом у 1972 році закінчили інститут. Він сказав:

– Олеже, чи ти знаєш, що комуністи разом із совєтськими ветеранами будуть проводити «празднік побєди» 8 травня в

оперному театрі? Влада дозволила і вони притягнули і сховали за сценою портрет Лєніна, завтра притягнуть червоні прапори і зроблять у театрі шабаш. Деякі червоні шмати вже приховали за сценою.

Я подякував Тадею Рензаку за інформацію і пообіцяв, що 8 травня шабашу не буде, ні в театрі, ні в місті.

7 травня повинні були забрати причепи, але 6-го зранку я зайшов до Всеволода в міськраду і переконав його причепи ще не забирати, а залишити біля оперного до 8-го числа, до вечора, а сам розіслав своїх активістів у розвідку, щоби зібрали всю інформацію про заплановане комуняками святкування.

Один наш розвідник довідався від когось із червоних, що друкують якісь відозви. І це мене насторожило.

7 травня зранку стало відомо, що влада в лиці Миколки Гориня, Степана Давимуки, Івана Геля підтримала рішення комуняк щодо святкування в оперному театрі дня пабєди. І це всупереч рішенню сесії обласної ради про те, що оперний театр, а також театр ім. М. Заньковецької не мають права на проведення жодних політичних заходів. І цим усе сказано. Але не для манкуртів від обласної влади. Крім того влада підтягнула на це святкування мера Львова Василя Шпіцера, депутата ВРУ Михайла Косіва, а також прокурора області Зенона Котика. Звичайно, яке свято без Геля і Давимуки. Відомо було, що частина ветеранів із комуністами о 13 годині зберуться на вулиці Стрийській біля монументу, а частина москаликів зустрінуться на вул. Короленка, біля російського товариства. Найкращу інформацію принесли Богдан Собенко і Євген Галапа (трошки дивакуватий), які розкрутили полковника-афганця, який їх вербував для збору інформації з Клумби. Вони ніби погодилися, він повів їх на каву і тут вони від нього довідалися, що голова компартії Саня Голуб друкує листівки-відозви, щоби в оперному театрі під час святкування кинути їх з балконів у зал. Адреса, де виготовляють листівки була чи то на квартирі Голуба, чи в будинку навпроти Домініканського собору на другому поверсі. Звичайно, штурмувати квартири ми не збиралися, але ще раз переконалися, що пускати їх у театр не можна.

Я попросив активістів Клумби, хто живе ближче до центру, 8 травня організувати чергування навколо оперного театру вже з восьмої години ранку. А сам у той день зранку почав писати відозву як до громади, так і до влади з приводу комуністичного шабашу. Без двадцяти десята потелефонував Роман Оприск і попросив терміново прибути до театру, бо підвезли турнікети і будуть розставляти як загорожу від людей.

Я вибіг із хати, зловив таксі і вже через 15 хвилин був на місці. У цей час міліція перед входом у театр почала встановлювати турнікети-решітки для блокування громади. Клумбівських було до 600 чоловік і близько 50 міліціонерів. Ми акуратно відтіснили ментів і зайняли позиції за турнікетами і перед ними.

Відбувся один трапунок, про який варто згадати. Коли міліція сформувала шеренгу в два ряди навколо входу, зробивши з турнікетів прохід до дверей театру, то люди почали напирати. Менти побачили, що не втримають їх, покликали на допомогу інших, які стояли по краях біля стін. Тоді Андріан Хиляк витягнув із кишені балончик із сльозоточивим газом і почав бризкати на ментів, які вже встигли сформувати третю шеренгу. Менти рвонули в боки, люди прорвалися до дверей. Менти схопили Андріана і потягнули до машини, але він устиг викинути балончик у натовп, де його передавали з рук у руки. Андріана вирвати від ментів не вдалося, бо воронок із ним одразу від'їхав у Галицький райвідділ. Через п'ять годин його відпустили, бо він не зізнався, що то він використав балончик.

Біля театру я дав команду розв'язати чотири причепи, ніби знав, що вони знадобляться, відтіснити міліцію через проспект на тротуар. Ми розібрали турнікети, затягнули три причепи аж перед вхід у театр, скрутили докупи тими ж дротами, а перед причепами поставили загорожу з турнікетів-решіток і пустили до причепів і за турнікети людей. Четвертий причеп з охороною поставили біля бокового службового входу, до 40 хлопців.

Тоді обласним управління міліції керував генерал Шабаєв, який стояв на проспекті і за всім спостерігав. Кругом нього

юрмилося до трьох десятків міліціонерів, які також оцінювали нашу роботу. Коли все було готове до блокади, якось не пасувало не підійти до Шабаєва Георгія Яковича. Я підійшов і з гумором відрапортував, що все готове для виконання рішення сесії обласної ради від 22 квітня 1990 року. Генерал злегка скривився. Я запитав, чи він хоче щось сказати. Він відвів мене вбік і сказав, що отримав вказівку від Чорновола охороняти проведення дня побєди в оперному театрі і забезпечити порядок. Я відповів, що забезпеченням порядку будуть займатися наші активісти.

Контролювати захід в оперному театрі збиралися Микола Горинь, С. Давимука, І. Гель. Наша влада таки прийшла згодом, щоби переконати громаду у потребі проведення цього святкування. Ми їм усім допомогли залізти на причепи для виступів. Найважче було витягнути на причеп Геля. Але представники влади були освистані людьми та подалися до Будинку офіцерів, куди з буфету оперного за ними понесли на тацях якісь наїдки.

Шабаєв отримав усну вказівку по телефону від Чорновола з Києва, ніби цього вимагав Кравчук, провести «праздваніє дня пабєди». Але про святкування в оперному театрі вирішив сам Чорновіл і його компанія. Микола Горинь як заступник Чорновола 7 травня викликав до себе Шабаєва з цього приводу. І коли я перепитав Шабаєва, чому він не виконав розпорядження урядовців, то він відповів:

– А зачєм воєвать со своімі людьмі?

Далі він перейшов на українську мову:

– Я усних розпоряджень не виконую. Хай дають письмову ухвалу сесії або виконкому і ми розглянемо на колегії УВС її доцільність. Вистачить Шабаєва використовувати, а потім робити крайнім.

Шабаєв усвідомив, що штурмувати таку барикаду зв'язаних причепів і турнікетів – то серйозний ризик, чого не розуміла влада. Для штурму потрібно було в три рази більше міліціонерів.

Ми потиснули один одному руки і я пішов до громади, яка чекала представників влади.

Далі, як я вже написав, освистана влада подалася в Будинок офіцерів. Туди ж попрямувала частина клумбівських активістів. Там, як нам стало відомо, при закритих дверях можновладці Микола Горинь, С. Давимука, І. Гель, В. Шпіцер влаштували півгодинне шоу під червоними прапорами і портретом Ілліча разом із ветеранами-енкаведистами і комунякаами. А коли вийшли з Будинку офіцерів, люди почали їх товкти. Миколка Горинь дістав кілька копняків, Гель обійшовся стусанами. Якась жіночка зацідила Давимуці мештом, який зняла з ноги, і розбила його затемнені, як у Піночета, окуляри, які він нахилився, щоб підняти, і дістав ще й по шиї.

Я там не був присутній, бо керував громадою з причепів під оперним. Про це мені розповіли. Найменше дісталося мерові Шпіцеру, який чкурнув попід стіною. Прокурора Зенона Котика минула екзекуція, бо його народ не знав в обличчя, тим паче, що його не підвела інтуїція, він стояв і спостерігав збоку.

А наступного дня проти мене, депутата облради, була відкрита кримінальна справа вже при рідній місцевій демократичній владі, шоста за рахунком і перша при демократах.

Але щоби притягнути мене до криміналу, треба було спочатку зняти депутатську недоторканність.

Коли почалася сесія, багато депутатів підходили до мене і тиснули руку. Із 140 депутатів тільки 30 хотіли позбавити мене мандату: 20 комуністів і 10 холуїв-чорноволівців. Один із секретаріату, який засідав у президії, Орест Чабан у вестибюлі перед голосуванням спробував пригрозити мені кулаком, мовляв, зараз ми тобі встружемо, але коли я рушив до нього, то він чкурнув до зали між депутатів.

Прокурор Зенон Котик зовсім не агресивно ставився до мене після цих подій і просив хоч щось написати з приводу блокади театру, але я запропонував йому прочитати рішення сесії обласної ради про заборону проводити в оперному театрі політичні заходи. Кримінальну справу проти мене довелося закривати. А влада зазнала політичної ганьби і громадського осуду, але, як казав один хлопський фільозоф, їхні псячі шкури вже адаптувалися до народної зневаги і вони це сприймають, як подув вітерця, продовжуючи від'їдати свої писки.

27 липня 1991 року я організував багатотисячний мітинг біля оперного театру під гаслом, що цей день не є визволенням Львова, а черговою його окупацією з зачистками, тюрмами, розстрілами. З мітингу ми послали делегацію з квітами, вінками, свічками для вшанування пам'яті замордованих до тюрми на вул. Замарстинівській, де тоді базувалася військова частина.

Після повернення делегації ми зі свічками і факелами багатотисячною колоною пішли до тюрми «Бригідки», до тюрми на вул. Судовій, потім по вул. Городоцькій до Привокзальної, біля собору Єлизавети повернули і по вулиці Миру пішли до тюрми на Лонцького, до міського управління міліції.

Біля всіх тюрем ми запалювали свічки і виступали ті, хто пройшов ці тюремні застінки.

Звідтам колона повернулася на вул. Коперника і пішла до КГБ. Тут люди вже відвели душу, пікет тривав більше години. Люди ліпили розплавлені свічки на стіну біля дверей, які палахкотіли на стіні у формі тризуба. Звичайно, закоптили шмат стіни, за що міська влада запровадила адміністративну справу за цим фактом проти організатора пікету, тобто проти мене.

Але так як КГБ не виставляло претензій, а ми самі зішкребли парафін і віск зі стіни і пофарбували її, то мою справу закрили.

Уперше я з громадою пікетував КГБ ще у липні 1989 року, коли всі ще мали страх перед цією гідрою. У тому пікеті брав участь учень 8 класу Андріян Лабай, якого в результаті цього довелося переводити в іншу школу.

А після походу до тюрем 27 липня 1992 року комуняки з ветеранами-енкаведистами через рік знову намагалися зібратися в Будинку офіцерів (Народному домі), тож знову довелося їх розганяти, бо частина з них з портретом свого Ілліча і червоною шматою вже вперлася до зали, де планували святкувати «освобождѣніе города в 1944 году». Ми швиденько їх випровадили, навіть не встигла прибути міліція, яка запізнилася. Потім міліціонери зі слів ветеранів-енкаведистів писали якісь протоколи. Одна бабулька навіть показувала ментам якісь синці на

плечі, які ймовірно за день до того поставив їй власний чоловік, хильнувши зайвого. Два менти опитали мене і Оприска, не складаючи протоколу. За скаргами комуняк і ветеранів-енкаведистів, яких було близько півтора десятка, хотіли відкрити проти нас нову справу. Ми запевнили ментів, що ніхто нікого і пальцем не рухнув, ми мирно випровадили їх із зали. Вони дуже жалілися, що хтось із наших устиг вихопити в них портрет Лєніна і розламати його. Міліція все-таки відкрила кримінальну справу за цим фактом, яку, як годиться, повісили на організатора, тобто на мене. Потім прокуратура перекваліфікувала її в чергову адміністративну справу, яку закрила за відсутністю складу злочину, потрактувавши як розбірки між громадськими організаціями політичного характеру.

Це була чергова запроваджена проти мене кримінальна справа. Комуністи спробували цю справу винести на сесію облради, але на порядок денний і на голосування не поставили.

Потім щороку клумбівські активісти виганяли комуняк із центру на 1 травня, 9 травня, 7 листопада і 27 липня. А ще через кілька років у той клятий день у честь нової окупації Львова міські і обласні виродки організують авіашоу у Скнилові, де за офіційними даними загине 77 людей.

А зараз полишу описувати ще три мої кримінальні справи, а розповім про те, як і чому відбулася Скнилівська трагедія 27 липня 2002 року.

Якісь совєтські генерали вирішили відзначити «день освобождєнія города Львова 27 июля» і приплели сюди версію про створення повітряно-десантного чи то полку, чи то ще якоїсь совєтської льотної частини. Хоча навряд її створення відповідає даті 27 липня, проте вони вирішили нагнати понтів. Отож, створили бамажку і подалися до голови міської ради Любомира Буняка, а той дав зелене світло авіаційному шоу, незважаючи на те, що більше десяти років клумбівські активісти разом з громадою міста не дозволяли 27 липня жодних святкувань.

Я керував активістами Клумби з червня 1989 року по 1 вересня 2001 року, а потім зібрав біля пам'ятника Т.Г.Шевченку

близько 30 найактивніших людей та оголосив, що громадська організація Клумба свою роль виконала. Багатьох старших політв'язнів у той час уже не було, повмирали, ми пом'янули їх молитвою і хвилиною мовчання. Отже, я розпустив Клумбу, сказав, що вже є багато партій і організацій, які можуть виконувати ту роль, яку виконували ми. Подякував за те, що терпіли мене 13 років. Багато моїх побратимів не хотіли вірити, що я залишу громаду Клумби, хоч вона була вже досить ослаблена. Але якщо б ми як активна громадська сила проіснували ще один рік, то не дали би провести цього авіашоу 27 липня 2002 року.

Після того, як комуняки отримали добро в Буняка на проведення святкування, генерали поперли до голови адміністрації Мирона Янківа, щоб обговорити стратегію, і потягнути кави з коньячком і отримати офіційний дозвіл на проведення авіашоу.

З 24 липня по телебаченню почали крутити рекламу, запрошуючи всіх бажаючих 27 липня в Скнилів (на свою погибель). Коли ввечері 24 липня по телевізору я побачив цю рекламу, мені стало не по собі. Я подумав, що ми стільки років не давали їм у цей день проводити жодних святкувань, а тут на тобі, приїхали. Я вирішив наступного ж дня піти до Мирона Янківа і переконати його, щоби не дозволяв проводити це шоу хоча би у Львові. В Бродах і в Любені Великому, в Цунові, то ще біс із ними.

На десяту годину 25 липня я прийшов в обласну адміністрацію, але секретарка сказала, що Янківа нема. До Янківа я заходив без особливих проблем, бо його ставив Михайло Гладій, з яким я був у дуже добрих стосунках, бо кілька разів розганяв пікет комуністів біля обласної ради і адміністрації, особливо на четвертий чи п'ятий день його призначення, коли він очолив делегацію від Львівщини до Польщі. Тоді й зав'язалася дружба Гладія з Комітетом захисту прав громадян (Страйкомом). І Сенчук, і Янків про це знали і поводили себе зі мною коректно. Гладій ніколи би не дозволив жодних авіашоу у Львові і саме в цей день. Я звичайно секретарці не повірив, що Янківа нема на місці, тому пішов до його помічника В. Кач-

ковського. Його кабінет був поруч із ліфтом. Ми з Качковським були в хороших стосунках, коли він ще працював у соцзабезі на вулиці Невського. Він зустрів мене привітно, навіть запропонував каву, хоча був вельми заклопотаний, бо готував для Янківа якісь документи. Я від кави відмовився і запитав, хто придумав дурість з авіашоу. Він сказав, що то ідея військових, а вони задовбали, бо вже було дві наради і вже виділили кошти на це дійство. Качковський ще сказав таке:

– Якщо Буняк дав згоду, то чого ми маємо бути проти?

Тоді я кажу:

– Апелювати до Буняка марна справа. Його простіше застрелити.

Це був прояв злості, що не можу цього змінити.

Качковський каже:

– Все буде окей, вони дали гарантію.

– Ти знаєш, що на таких показухах часто падають літаки? У Москві упав під час авіашоу, у Франції на «Ля-бурже» і ще було кілька таких трагедій.

Розпрощавшись із Качковським, я пішов у міськраду, щоби знайти впливових депутатів, які б змогли зупинити цей захід. Депутати були у відпустці, як сказав один колега з комісії по екології. Я пояснив, у чому річ, а він відповів:

– Якщо Буняк приклав до чогось руку, то ти йому хоч кіл на голові теши, не переконаєш.

У той період ми з сином Олегом, ще при Куйбіді, отримали приміщення в довгострокову оренду під балетну школу на вул. Стефаника, 10. То я й пішов у це приміщення проводити ремонтні роботи. Я погруз у цих роботах більше, ніж на 6 років, але це було недаремно, бо син Олег створив там балетну академію під назвою Творча спілка «Прем'єра», яка сьогодні є університетською кафедрою і творчість молодих майстрів львівського балету вийшла на європейський і світовий рівні.

То була ціла епопея з тою балетною академією і з бандитами, які претендували на ці зали, частину яких Михайло Павлишин (керівник УРП) у той час здав їм у суборенду. Бо у той час, коли УРП керував Богдан Горинь, у 1990-1991 роках, цей будинок культури «Будівельник» був відданий партії УРП,

яка в свою чергу за грошенята здавала приміщення бандюгам під нічне кафе, і під офіси різним сумнівним конторам.

Коли ми з сином Олегом перебирали будинок культури «Будівельник» під свій контроль, здійснюючи в ньому капітальний ремонт-реконструкцію, то отримали від міської влади в особі Василя Куйбіди право орендувати його протягом 40 років.

Але повернуся до авіаційного шоу.

Наступного дня, у п'ятницю, я знову пішов в обласну держадміністрацію до Мирона Янківа. Секретарка сказала, що він знову на виїзді. В приймальній під його кабінетом було близько десятка людей. Хтось ішов до заступника, здається тоді був П'ятак, який проводив нараду, решта чекали Янківа. Я почекав півгодини і знову пішов до помічника В.Качковського. Він якраз прийшов з купою паперів, захеканий, відімкнув двері і ми зайшли до його кабінету. Була десята година. Качковський сказав, що на тему авіашоу із Янківим не розмовляв, бо все вже вирішено, у нього на столі лежало шість запрошень на суботу в Скнилів.

На запрошеннях синього кольору був зображений модерновий літак, як ракета, спрямований у небесну синь. Він узяв зі столу два запрошення і запропонував мені. Я подякував і сказав, чи він має мене за ідіота, то най погляне на мене:

– Я і тобі раджу туди не подаватися, бо на таких авіашоу літаки падають, як сливи з дерева, то впав у Росії у Жуковському, то в Польщі, то в Німеччині, у США було два випадки у 1988 році, у Рамштайні загинуло більше 60 чоловік, у 2001 році у Пітері, у Франції в 1999 році в Ля-бурже. Були й інші випадки. Чує моє серце, що то погано закінчиться.

Він відповів, що начальство буде там і йому по службі також належить бути там. Сказав, що нічого змінити неможливо, що Мирон Дмитрович буде біля п'ятої, бо виїхав у район.

Я знервований пішов працювати на балетну академію на вулиці Стефаника, 10. Сюди допомагати мені прийшов мій клумбівський колега Богдан Скобенко, який займався збором інформації, і потішив мене, що завтра збирається поїхати в Скнилів подивитися на це шоу. Я його переконав, що не по-

трібно цього робити. Він і в суботу, в день катастрофи, знову прийшов мені допомогти.

Богдан Скобенко у неділю на Клумбі дякував мені, розповідав, що з п'ятниці на суботу йому приснився сон, що він сидить у якійсь ямі, а я його якимсь дротом витягую, і що він точно би загинув, бо ходив би по злітній смузі.

У суботу зранку, йдучи на заняття о 8 год. 45 хв., син Олег повідомив мені, що сьогодні в Скнилові шоу і чи не пасувало би поїхати подивитися. Мене аж струсонуло і я пояснив йому, що 27 липня 1944 року москалі втретє прийшли нас «визволяти», від чого наш люд знову опинився в тюрмах і на Сибіру. Я категорично заборонив синові туди їхати, сказав, що до 14 години в нього балет, а потім мені потрібна буде його допомога на Стефаника, 10. Він послухався мене.

Десь перед обідом я пішов по продукти в магазин, що біля готелю «Жорж», бо на Стефаника, 10 прийшли два робітники з «Карпатбуду», яких прислав пан Юрій Карвацький, щоб оглянули фронт робіт. Мені треба було приготувати якийсь обід. Біля готелю я побачив Павла Барнацького, який щось голосно говорив у мобільний телефон, не звертаючи на мене уваги. Я подумав, ну і колега, але тут він закінчив розмову по телефону і сказав:

– У Скнилові на авіашоу впав літак, є жертви. Я мав мати зустріч із Василем Рябошапкою, та він терміново виїхав туди.

Я остовпів. Павло почав телефонувати колегам з міліції, щоби довідатися більше. Я подумав, що дограліся «освободітєлі».

Коли ввечері побачив аварію по телевізору, то жахнувся, коли той палаючий літак змітав людей. У той момент згадав, що ще за два тижні до цього мені приснився сон, що я їхав автобусом у Рудно, раптом на скнилівському мості автобус зупинився і всі пасажири почали дивитися у вікна у бік злітної смуги. По натягнутому шнурку від поручнів мосту до якогось дерева на аеродромі ходив канатоходець. Люди повиходили з автобусу подивитися на це чудо. Вийшов і я. Коли той чоловік повернувся на шнурі й почав іти в наш бік, я йому гукнув, щоби перестав ходити по шнурку, бо він такий довгий, що може урва-

тися. Він відповів, що вчора теж ходив і все було нормально. Не встиг чоловік закінчити фразу, як шнур тріснув і він полетів униз. Люди також побігли з насипу вниз, я за ними. Канатоходець сидів, обхопивши голову руками, потовчений, але живий, а навколо було повно трупів. Я запитав, що то за загиблі, а він відповів, що то ті, які ходили по канату вчора, а вчора був інший канат, міцніший. І ще сказав, що встиг ухопитися за кінець тріснутого канату, тому залишився живий. На тому я прокинувся. Цей сон, як я вже сказав, снився мені за два тижні до шоу.

Узагалі мені снилося досить віщих снів трагічного змісту. Один із них снився за тиждень до загибелі Олександра Ємця, з яким я познайомився на першому установчому з'їзді Руху. Снився сон і за кілька днів до загибелі В'ячеслава Чорновола, і за тиждень до загибелі Ігора Білозіра, і за три тижні до зникнення Гіві Гонгадзе, коли він говорив мені, що має справу на мільйон і що йому допомагає журналістка Олена Притула вийти на Литвина. Я попередив Гіві, що Литвин то наволоч і що за ним будуть полювати, але Гонгадзе мене не послухав.

Так ось, першими судити треба було тих, хто давав дозвіл на проведення авіаційного шоу у Львові, а саме Буняка і Янківа, які були на трибуні в момент падіння літака, що знаходилася на віддалі 70 метрів. Коли літак упав, вони швидко збігли з трибуни до своїх машин і дременули перестрашені геть, до своїх кабінетів. Це зі слів Качковського і очевидців.

Щоби відстоювати права потерпілих, люди, які втратили близьких під час падіння літака, організувалися в товариство «Скнилівська трагедія», головою обрали Степана Козака, в якого загинув син, якому було близько 25 років. Степан робив усе, щоби притягнути винних у цьому злочині до кримінальної відповідальності, найняв серйозних адвокатів, неодноразово звертався і до нас у Комітет захисту прав громадян як до організації, що мала серйозний вплив на систему правоохоронних органів. Наша позиція полягала в тому, щоби крім льотчиків і кількох генералів на лаву підсудних притягнути Буняка і Янківа, які давали дозвіл, а в їхньому розпорядженні нічого не було про безпеку і охорону порядку в зоні польоту, на злітній смузі і поруч із нею. Хтось навіть організував екскурсію для дітей,

яких напхали в літак, що стояв поруч зі злітною смугою, у якого палаючий літак відрубав кабіну пілотів, де також були діти. Ні Буняк, ні Янків як гаранти влади і порядку не дали розпорядження ні міліції, ні військовим, ні жодним наземним службам забезпечити безпеку людей, які, як Божі овечки, вешталися безконтрольно хто де хотів, ходили злітною смугою. Тому так багато загинуло невинних душ. Ми радили Степану Козаку в час судових засідань увесь процес знімати на кінокамеру, яку він придбав для товариства, де оператором зйомок був наш колега Євген Возняк, який колись працював на телестудії.

Страйком як міг допомагав Степану Козаку юридично і порадами. Та якось Степан проговорився на Страйкомі, чому він не хотів рухати Буняка, бо за ним стояв Юрій Шухевич, в офісі якого був виборчий штаб Буняка. Буняк забезпечував Юрія усім необхідним, починаючи від службової машини, закінчуючи будинком на Майорівці. На жаль, серце Степана не витримало.

Звичайно, рідко хто має право судити про дії пана Юрія, сина Романа Шухевича, якого КГБ жорстоко покарало за його батька. Совєтська влада до таких людей, як Юрій Шухевич, була немилосердна. Він ще дитиною був мічений як ворог режиму, хоч який у той час із хлопчини міг бути ворог і як він міг загрожувати совєтській владі, яка мстила дитині за дії героя-батька. Ще на зоні Юрій Шухевич втратив зір, але залишився патріотом. Повернувшись із Нальчику у Львів у 1990 році вирішив включитися в політичну боротьбу. Влада надала йому квартиру на вул. Федьковича. Патріоти і патріотки взялися опікуватися і допомагати пану Юрію. Першими його почали відвідувати активісти СНУМ, що була створена 19 серпня 1989 року на горі Маківка.

Так, у пана Юрія бували дві дівульки Олена і Роксолана, які стали його радницями, очима і вухами і не тільки (як смачні кобіти). Все, що вони радили, пан Юрій виконував. Як вони ввійшли в довіру до пана Юрія невідомо. Звичайно, і КГБ не залишило намагання тримати під контролем колишнього політв'язня, а ще й сина генерала Чупринки, де саме прізвище важило достатньо, щоби не випускати його з-під контро-

лю. Тому навколо пана Юрія часто швендяли сумнівні особи. І коли зі СНУМ викристалізувалася нова радикальна патріотична сила, яку очолив у той час мій колега депутат обласної ради Олег Вітович, і назвав її УНА-УНСО, тоді я став його негласним радником, який контролював прихід в організацію нових членів і допомагав, залишаючись у тіні, був його розвідкою доки організація міцніла.

Я був категорично проти, коли Вітович узяв в організацію Ілясевича, а Шкіля поставив своїм заступником. Якось у перерві сесії обласної ради Вітович сказав:

– Нам в організацію УНА-УНСО потрібно взяти якусь впливову відому людину, якогось професора або ж науковця, щоби він став нашим прапором.

Я уточнив, хто йому потрібен, професор чи людина з відомим брендом. Якщо потрібен прапор радикально налаштованої сили, то може підійти Юрій Шухевич.

– О, дійсно, я щось не подумав, – сказав Вітович.

Я продовжив розмову:

– Відсунь Шкіля та Ілясевича, зроби Шухевича своїм заступником.

– Він надто амбітний, на таку роль не погодиться.

– Тоді зроби його співголовою або почесним головою.

Так Юрій Шухевич став співголовою УНА-УНСО, почав спільно з Вітовичем керувати організацією, інколи через власні амбіції вносив непорозуміння в організацію. Поважний вік і незрячість не давали змоги Юрію діяти, згідно з вимогами часу. Тому у 1995 чи 1996 році рада вирішила зробити пана Юрія почесним головою, бо вже точилася війна у Придністров'ї і Чеченії, куди унсовці вирушали воювати. Тоді пан Юрій робить розкол в організації, створюючи під себе ще одне УНСО на проспекті Шевченка, 13, яке хлопці з УНА-УНСО розігнали.

Саме тоді через Ю.Шухевича, за його заявою, були заарештовані Сергій Гринчук (Зелений) і Мирослав Лев, які сім місяців просиділи в СІЗО, поки через Галицький районний суд мені вдалося добитися їх звільнення завдяки моєму колезі голові суду Мамчуру Ярославу Степановичу.

Ще багато наламав дров Юрій Шухевич як лідер і політик, у тому числі з обранням мером компартійного номенклатурника Любомира Буняка.

Про Л. Буняка можна говорити багато. У той час, коли на західних теренах України перемогла демократична влада, у 1990 році, після Якова Погребняка, компартію очолив Секретарюк, який почав збирати активних комуністів у якомусь із будиночків пансіонату в Брюховичах, де ніби відпочивав. Сюди на наради приїжджала більшість червоних директорів і депутати облради Пилипчук, Гончарук, Буричко і також Буняк. Ніхто від нього не чув, що він поклав партквиток. Але його виборчий штаб очолив у своєму офісі-квартирі Юрій Шухевич. Урешті Буняк вже як мер догосподарювався до того, що його з тріском вигнали, але урвати він устиг досить. Кращі, вигідніші будівельні майданчики віддавав будівельній організації свого сина, який тут підкеровував. У свої перші заступники взяв патентованого злодія Лозинського, який, керуючи групами будівельних студентських загонів, присвоював собі грошенята, зароблені студентами. Яке їхало, такого здибало, не кажучи вже про решту аферистів-заступників із виконавчої служби. А що пан Юрій Шухевич на те? Нічого.

Але повернуся до ще трьох кримінальних справ, які були як політичні запроваджені на мене в ті роки. Одна була відкрита за демонтаж мною комуно-большевицьких трьох настінних стендів у вестибюлі Спілки письменників України.

Тоді В.Іськів винайняв зал у Спілці письменників, де ще не було ні державного прапора, ні тризуба. Був лютий 1993 року. На стіні у вестибюлі висіли на 30-сантиметрових штирях три стенди письменників-комуністів, які стали членами Спілки після знищення Зерова, Хвильового, Куліша та інших українських письменників. На цих мармурових плитах були викарбувані 35 прізвищ, з них 19 жидів, 8 писали на івриті, решту підтримували голодомор і репресії проти українців. От я вирвав ті плити зі стіни разом із залізними анкерами, виніс їх на стрих по сходах навпроти туалетів, повідбивав у мармурових плитах усі кути з дірками, через які ці плити кріпилися до стіни. Коли гардеробниця, яка могла мене бачити зі спини, викликала мілі-

цію і вона поперла на горище, я швидко зняв піджак і заніс його у жіночий туалет, облив водою і повісив за дверима туалету, щоби він сох, бо якщо гардеробниця таки бачила мене зі спини, треба було міняти вигляд.

За той час поки гардеробниця за кутом розповідала щось трьом міліціонерам серед яких був підполковник, я зайшов за стінку гардеробу, взяв яскраву балонову голубу куртку з білими рукавами і пішов просто до міліціонерів спитати, що сталося, що на збори Руху приїхала міліція. Тут із залу вийшло кілька делегатів конференції і менти попросили гардеробницю, щоби вона впізнавала, кого бачила. Вона відповіла, що бачила когось зі спини. Менти сказали двом делегатам повернутися до неї спиною, вона сказала, що це не вони. Дійшла черга і до мене. Я повернувся спиною трішки зсутулившись, підняв плечі майже до вух, гардеробниця зробила два кола навколо мене і сказала:

– Кажется, кажется, но нєт, нє он, явно нє он, даже одєт по-другому.

І я пішов до зали. Менти забрали Олександра Василюка, який у кутку біля дверей розклав свій прилавок і продавав книжки про національно-визвольну боротьбу.

Делегати конференції пішли ночувати в якусь військову частину, де нас нагодували вечерею. Через годину менти привезли і Василюка.

Чиюсь голубу курточку, що її позичив, після того, як міліція поїхала, я закинув на вішак гардеробу просто через бар'єр.

Тоді управління внутрішніх справ Старокиївського району м. Києва відкрило кримінальну справу за фактом вандалізму у Спілці письменників у Києві, хоча мене так і не вирахували.

Після приїзду до Львова я попросив Василюка взяти антологію української поезії і з'ясувати, чиї 35 прізвищ були на тих стендах, їхні біографії.

Під тими трьома стендами був напис: «Оні защіщалі нашу Родіну». То я ушкварив статтю в унсовській газеті «Голос нації» з нищівною критикою. Цю газету повезли в Київ у Верховну Раду, де Кравчук на телебаченні верещав, щоби винних віддати до криміналу за акт вандалізму, але, прочитавши мою

статтю і звинувачення тих, чиї прізвища були на тих стендах, замовк. Справу довелося закривати. Мушкетик зі страху мало не наклав у свої штани.

Більше місяця не знали, що з Петриком робити, бо в статті я описав чому і як демонтував три стенди і як доказ, що це зробив Петрик Олег Михайлович, можу представити п'ятикутну зірку з центрального стенду та штирі-анкери, на які кріпилися стенди, що лежать під сидінням одного з фотелів у вестибюлі.

Окреме пояснення. Завдяки В. М. Чорноволу, його ліберальній позиції як першої особи обласної влади, перефарбованим комуністам і стукачам у депутатському конгломераті, ми, демократично-патріотична частина депутатів, а відповідно і суспільства, втрачали свої позиції, а представники КГБ повністю диктували свої умови.

А друге і третє скликання депутатів облради керувало дерибаном у регіоні, прихватизацією, розвалом підприємств, заводів, що призвело до стагнації економіки. Колгоспні господарства почали розвалювати ще при нас, депутатах першого скликання.

В ще одній кримінальній справі комуністам і команді Мотринця, начальника УВС Львівської області, які лобіювали це подання, де мовилося про «блокування і розгін колони, що намагалася пройти до пам'ятника Івану Франку, а звідтам до центру», голова суду Галицького району м. Львова Мамчур Ярослав Степанович їм відмовив.

А блокували комуняк близько 200 активістів Клумби, якими знову керував я. Наші розвідники за дві години до походу цієї колони з вулиці Стрийської до центру принесли цю інформацію і у нас було досить часу, щоб організувати спротив у парку навпроти університету ім. І.Франка.

Наші активісти порвали комуняцькі червоні шмати, але нікого не били, а запропонували дибати назад на Стрийську до свого меморіалу. Вони й розповзлися.

Ще одну кримінальну справу мені шили за антисемітизм. Правда, це була не остання справа, бо було ще кілька десятків адміністративних. Але опишу цю, яку організували два жидки,

які в Рибінка на «Електроні» заснували якусь ліву адвокатську компашку «Тедіс адвокат» для відмивання грошей, як вони це вміють, прикриваючись тим, що гроші потрібні на газету «Ді-Ді». Наші розшифрували цю назву як «Діловий дебіл» або «Діловий дерибан». Чомусь у співзасновники газети заліз і наш Давимука, тоді начальник фонду держмайна області.

Тож ті два жидки звернулися в реєстраційну палату міськради, яку очолював Євген Пограничний, щоби зареєструвати свою контору. Юристи вивчили статутні документи і знайшли в них порушення. Жидкам було відмовлено в реєстрації до заміни кількох суттєвих пунктів, але ті не погодилися і подали до суду, чомусь не до Галицького районного, де поруч знаходилася реєстрація, а до Личаківського. Виникла підозра про домовленість. Тому я і Клумба, щоби захистити від «криво суддя» честь міської ради і мера Василя Куйбіду, вирішили організувати пікет суду, щоби поставити цих жидків на місце. Ми намалювали кілька плакатів і стали перед судом, втикнувши держаки плакатів у гору снігу перед входом, щоби не тримати їх у руках. Так як я керував із гучномовцем, то відповідальність за порядок лежала на мені і позивалися вони до мене.

Що ж стало мотивом позову? На одному з плакатів великими буквами було написано «Геть жидів з України!», а внизу малими буквами їхні прізвища та імена, що вони, звичайно, до уваги не взяли. Почався процес і суддя Михайло Гриців запитав, чи знаю, в чому мене звинувачують. Я відповів, що не знаю. Суддя почав зачитувати звинувачувальну заяву, а потім запитав, чи я маю адвоката і що я можу сказати на те, що їх некоректно обізвали жидами пархатими в час пікету, а на плакаті було написано «Геть жидів з України!». Я сказав:

– Ваша честь, по-перше, я не ображав гідності і честі цих людей.

Я повернувся і показав у їхній бік пальцем і продовжив:

– Бо не можна образити те, чого нема. Була би у них честь, то не вимагали б від фонду майна порушувати закон. І якби гідність у них була, то не стояв би я тут і щось доводив.

По-друге, з приводу слова «жиди», що звучало і фігурувало на плакатах, то це літературне слово, що зустрічається

в творах багатьох письменників, зокрема Тараса Шевченка, Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Степана Руданського і навіть в Алейхема Шльоми. А те, що хтось вигукнув слово «пархаті», то це також літературне слово, що походить від слова «перхоть», по-нашому порплі, але я не знаю, чи в них вони є, бо їм у пейса не заглядав, може, той хто це гукнув, щось побачив. Заборонити народу щось казати чи не казати я не в праві, бо народ усе знає краще за мене.

І останнє, що стосується антисемітизму, що ці товариші сплутали його з антисіонізмом. Я антисіоніст, не хочу ні цієї ідеології, ні її популяризаторів в Україні. В Ізраїлі будь ласка, а в Україні є свої закони, які потрібно поважати. А щодо антисемітизму, то це мене не стосується, бо близько 10 жидів є моїми колегами у Львові, Києві, Донецьку, можу назвати прізвища, дехто з них є членами УГС, депутатами ВР як Алтунян чи Лесь Танюк . А щодо плакату «Геть жидів з України!», то внизу на ньому були прізвища цих двох і це стосувалося саме їх, а не всіх жидів, які живуть в Україні. А якби ці двоє чухнули до Ізраїлю, то було б їм там краще, що хотіли, те нехай би творили. А якщо вони не жиди, то на пікеті хай би продемонстрували, що не є обрізані. Ми би плакат забрали. Ось і все. Ваша честь, більше не маю що сказати.

По залу, де було до десятка наших активістів, прокотився смішок. Суддя Гриців злегка зашарівся і оголосив, що йде з секретаркою, яка також зловила рум'янці на щічках, в нарадчу кімнату. Вони дуже швидко повернулися і суддя зачитав, що мене виправдано. Всі почали розходитися. Два аферисти ще до зачитання вироку залишили судове засідання.

Як інформацію до цієї справи, я маю своє пояснення начальнику Галицького райвідділу УМВСУ у м. Львові: «У даній справі і по суті заданих мені питань пояснюю. Ознайомившись із заявами «Тедіс адвокат», доводжу до вашого відома наступне. Коли послідовно відслідковувати їхню діяльність і наклепницьку політику так званих «блюстителів» закону і права (чим я зайнявся вже після суду), можна зробити висновок, що це аферисти і фальсифікатори-наклепники, місце яких як мінімум десь поза межами України, а в кращому випадку за ґратами.

Тому можливо під час судового засідання у Личаківському суді громадою, яка збирається в центрі міста на Клумбі, було доставлено декілька плакатів із різними написами. Люди з Клумби відреагували на чергову подію, яких у Львові відбувається десятки протягом місяця, а то й тижня. До речі, Клумба не є ні громадською, ні політичною організацією, юридичного статусу не має. Є просто громадою активістів, що не має ні Статуту, ні визначених членів, ні банківського рахунку, але інформація сюди доходить постійно і швидше, ніж до СБУ і до начальника УМВСУ у Львівській області генерала Б. Романюка. Люди реагують на всі політичні, кримінальні, соціальні події у Львові і за його межами. І без сумніву, що вже третій суд, який відбувався тут з неабияким шумом, не міг бути непоміченим, тим більше, що навіть бабусі на Клумбі оповідали, як відповідачі у попередньому суді тупали ногами під час судового засідання, висловлюючи свої емоції. Бабульки з Клумби так і гомоніли: «Ті жиди так гупали ногами, що мало підлога не запалася». Громада Клумби серйозно готувалася прийти на наступне засідання більшою групою. Дана інформація дійшла і до представників громадських організацій, зокрема Страйкому, ВНРУ, УКРП і щоб не сталося мордобою в суді або напередодні його, ми вирішили перевести настрій громади у більш мирне русло. Коли ми підійшли, то коло суду було вже більше 20 чоловік, дехто мав плакати з написами, що звинувачували відповідачів у нелояльності до влади і держави. Були вимоги і до суду. На одному з плакатів стояли прізвища Осадчого, Погуляєва та інших. На іншому плакаті була вимога «Геть з України!». Десь на плакатах були слова «комуняки», «жиди», які є літературними. І якщо громадськість вважає, що ці слова треба вживати і так висловлює своє бачення, то, вважаю, вона має на це право. До речі, я думаю, що все, що було написане на плакатах, було щирою правдою. Тому прошу не дратувати громаду дурними звинуваченнями і не підтримувати злочинну групку жидків, які бавляться в блюстителів закону. А я як активіст і лідер громади Клумби виконував і виконуватиму обов'язки, якими наділила мене громада. О.Петрик. 8 березня 1998 року».

Отож жидки програли суд, рішення було не в їхню користь. Коли ми з активістами проходили повз кабінет судді, то відчинилися двері і суддя запросив мене зайти. Він спитав, яка різниця між семітизмом і сіонізмом. Я пояснив, що семіти – це расова приналежність. Він сказав, що знає це. Я продовжив, що сіонізм – це ідеологія, така як комуністична, чи наша, націоналістична. Сіонізм це для Ізраїлю націоналізм, коли його пропагують там, це нормально, але в нас в Україні неприйнятно. Він сказав, що отримав задоволення від мого захисту без адвоката. Я запитав його, чи він знає, що до семітів належать також вірмени і палестинці, колишні фелестимляни, і що ті три народи вийшли з фінікійського царства, одного з найдревніших, які були на африканському континенті на Середземному морі. Вірмени першими торували так званий Шовковий шлях, започаткували торгівлю з Азією, заснували на Кавказі державу Урарту і саме вірмени одними з перших прийняли християнство, а палестинці – мусульманство, а жиди – іудаїзм. У єгиптян частково також тече семітська кров, в Африці є ще племена семітського походження. Олександр Македонський, завойовуючи Азію, на Кавказ не пішов. А жиди як почали воювати з палестинцями (фелестимлянами) ще в дохристиянські часи за землі, угіддя, пасовища, то воюють донині. Ще довго там не буде миру, доки не знищать одні одних. До речі, в Біблії написано, коли Ісус Навін після смерті Мойсея (де він похований невідомо й нині) привів плем'я юдеїв, які втікали від фараона, з єгипетської неволі, під стіни Єрихону – міста фелестимлян, то затрубіли труби, впали стіни Єрихону. Навін дав команду вирубати на смерть все чоловіче населення, а жінок і дітей жіночої статі взяти в наложниці. Так що ідея фашизму не нова, а бере початок ще з тих часів, що видно з тексту Старого Завіту, що є історією жидів. Я запитав суддю, чи знає, скільки років своє плем'я жидів водив пустелею Мойсей. Він відповів, що сорок. Я пояснив йому, що 40 років за єгипетським календарем, що був місячним, їхній рік мав три наших місяці, а не 12, як наш. Отож, у наш рік вміщається чотири єгипетських. Поділіть 40 на чотири і маєте 10 років за сонячним календарем, яким ми

користуємося. Тож Мойсей водив жидів пустелею наших 10 років, тому й не дивно, що в Біблії написано, що тоді люди жили 300-500 років, візьміть ці числа. Поділіть на 4, і будете мати приблизно той вік, який проживають і тепер. Михайло запитав, як я до цього докопався. Я сказав, що читав Біблію, історію древньої епохи, співставляв, які події відбувалися в той самий час в різних державах. Тоді можна зробити висновки. Михайло сказав, що це цікава ідея, що він якось над тим не думав, а тепер буде так робити.

Я частенько заходив до Ярослава Мамчура, бо ще були справи, які заводили на мене менти, а якщо не на мене, то на моїх активістів, яких треба було захищати. А я виступав від імені Комітету захисту прав громадян.

Ще одну кримінальну справу намагалися склепати на мене за заявою Юрка Шухевича, який керував виборчим штабом Буняка, коли той балотувався на посаду мера Львова. Буняку як мерові на третьому році керування містом депутати міськради висловлять недовіру і дадуть копняка під зад. Але накапарити він встигне. В штабі Шухевича якісь мудрагелі звинуватили мене, що хтось бачив, як я розклеював листівки, що дискредитували Буняка, хоча насправді чогось такого, на жаль, не було.

Юрій Шухевич поставив свій підпис під цими заявами як в міліцію, так і в прокуратуру, де було написано, що він це бачив. І коли за викликом я з'явився в міліцію, мені дали прочитати заяву, підписану Шухевичем. Я запитав ментів, чи вони знають, що пан Юрій сліпий. Вони відповіли, що знають. Тоді я тикнув пальцем у підписаний ним текст і запитав, як сліпий міг бачити. Тож менти, ошелешені, почали реготати. Тоді я сказав, що в прокуратуру не піду, нехай самі туди телефонують і їх повеселять.

Хоча, поза всіляким сумнівом, шістдесятники, до яких належить і Юрій Шухевич, жертовно приклалися до розвалу радянської імперії зла. Вічна їм пам'ять і шана. А кому не вгодив, най вибачають.

Події, факти, коментарі

20 лютого 1993 року, під час проведення конференції Всеукраїнського Руху, у вітальні Спілки письменників України в Києві було демонтовано комуно-жидівські антиукраїнські стенди. Цю корисну справу зробив депутат Львівської обласної ради п. О.Петрик.

Позаяк УВС Старокиївського району м. Києва порушило кримінальну справу за даним фактом, то п. Петрик вирішив через «Голос нації» подати деякі роз'яснення.

Формування народу як нації повинно починатися саме з його очищення. І не тільки від учорашніх тоталітарних символів, але від хворої рабської психології, від тоталітарно-окупаційної ідеології, яка заволоділа мізками і душами людей; з перегляду і встановлення історичної правди і справедливості. І письменництво повинно бути гарантією і оплотом народу.

Саме таку ціль я переслідував, свідомо демонтуючи у вестибюлі Спілки письменників України стенди, що неправдиво відображали справжні події, не відображали масштабів і правди нищення української нації, культури, духовности та українського письменництва в тому числі. Ці стенди були чисто більшовицькі, комуністичні, що підтверджують наступні аргументи.

1. Більшовицькі п'ятикутні символи на стендах не можуть мати нічого спільного з українською національною ідеєю, яку ми, українці, повинні відроджувати разом із нашою українською духовною письменницькою елітою, яка повинна бути провідником та ініціатором відродження і становлення українського національного демократичного суспільства, але зводить його на манівці.

2. Незаперечним є той факт, що письменники, прізвища яких були викарбувані на мармурових плитах, були комуністичним рупором, який виконував замовлення молотових, берій, кагановичів у совітській окупованій Україні, рупором, який брехав, замовчуючи факти нищення мого українського народу, моєї нації, моєї держави. Брестська зрада проти Укра-

їни, інтервенція і окупація УНР, битва під Крутами, голодомор 1932-33 років, розстріли і репресії у Західній Україні в 1939-41 рр. Замовчування і дезінформація з приводу перерахованого є злочином проти українського народу. Приховуючи ці факти, письменники, чиї імена є на стендах, стали співучасниками переслідування і нищення таких геніїв української духовності і літератури як М. Зеров, М. Куліш, Г. Тютюнник, М. Хвильовий, О.Олесь, О.Теліга та багато інших.

Саме ці комуністичні письменники були носіями «большевизму», сприяли теророві, несучи українському народові рабство, ідейну деградацію, русифікацію. Вони поширювали комуністичні ідеї, були співучасниками того злочину, що творив окупаційний тоталітарний режим, руйнували державницьку психологію народу, і саме тому не заслуговують на вшанування пам'яті.

3. На стендах було відзначено, що вони «Загинули за незалежність нашої батьківщини». Якої батьківщини, якщо Совітський Союз був тюрмою народів, а Україна була колонією Москви?! Отже, на стендах продовжувалася брехня і фальсифікація, закладена режимом. Ці стенди я бачив ще у 1988-89 рр., коли батьківщиною називалася Московська імперія. Скільки батьківщин малося тут на увазі? Московію, Ізраїль чи може рейх?

4. Тудор і Гаврилюк загинули від першої із трьох бомб, що впала на Львів 22 червня 1941 року в перші години війни. У чому саме полягала боротьба двох комуністів Західної України, які стали жертвою фатуму падіння бомби? За яку батьківщину вони загинули: за Московію, чи за іншу державу, комуністичні ідеї якої сповідували і пропагували. Бо не було на стендах слова «Україна». Із 35 прізвищ, які були на плитах, 19 жиди, 8 з яких писали на івриті, що є далекими навіть від того імперського інтернаціоналізму, який пропагувався режимом. Українці, росіяни, литовці, татари, грузини, вірмени та інші – всі разом складають у цьому списку 16 осіб. Чию ж то пам'ять вшановує «Союз пісатєлєй»? У той час, коли в Ізраїлі за сфабрикованими документами намагаються засудити І.Дем'янюка, а у зви-

нуваченні виникає той самий період історії, «Вшановується чи то у Спілці, чи то у Союзі, не то Україну, не то іншу державу, адже ні прапора, ні тризуба, ні на поличках, ані портрету чи погруддя Шевченка, інших основоположників української духовності, таких як Котляревський, Сковорода, Франко, Л.Українка, тут немає. Зате стенди висіли на найвиднішому місці. Хотілося б запитати наших шановних письменників, які входять в антикомуністичний, антиімперський фронт: чи не зі своєї хати потрібно починати очищення, вимітати сміття? Бо по-іншому – це знову брехня і облуда, моральне і духовне падіння, на яке ми вже не маємо ні часу, ні права. Ось що змушувало мене бути ініціатором демонтажу стендів, і я не вважаю це вандалізмом. Всі ці люди мають право на карбовані знаки пам'яті, як усі смертні, на цвинтарному ансамблі.

Газета УНА-УНСО «Голос нації», 4 березня 1993 року.

П.С. З Антології української поезії я довідався, що з 35 прізвищ на стендах у вестибюлі 8 письменників пописували на івриті. Четверо з них померли в час війни і після. Двох зарубав Махно. Два загинули від бомби у Львові, йдучи раненько від двох сестер, де ночували. «Заслуги» їхні перед народом України в тому, що вони сприяли його знищенню і благословляли катів. Так що звертаюся до письменництва України: не будьте московськими холуями, а усвідомте свою роль у розбудові української національної держави.

Своя бюрократія

З 1992 року по 2000-ий з комуністами, а також із силовими структурами, міліцією чи СБУ, що по суті своїй залишалася КГБ, було легше боротися, ніж зі своєю бюрократією і перевертнями, баригами, особливо з тими, які пропхалися до влади, у депутати і виконавчі органи. Вони поводилися так ганебно, що появлялося бажання декого з них повідстрілювати.

Наша демократична влада Львівщини, починаючи від першого демократичного скликання, яка організувала першою в Україні дику прихватизацію, руйнуючи підприємства, заводи, фабрики замість того, щоби перепрофільовувати їх, реформувати, вони заганяли їх у безвихідь, руйнуючи основи підприємництва, психологію виробника – господаря, продовжуючи добивати та руйнувати те, що не добили совіти в останні роки. Тому тисячі людей змушені були покидати Україну і виїжджати за кордон на заробітки. Теж саме відбувалося і в сільському господарстві. Замість того щоб створювати сільськогосподарські спілки на принципах приватної власності, фермерські господарства, бездарна влада області дозволила головам колгоспів все майно, техніку розікрасти, розграбувати, а з нерухомості зробити руїну, а селян довели до такого стану, що ті не бажали брати і обробляти землю, тисячі гектарів заростали бур'янами.

Першим було поставлене на приватизацію за московські гроші виробниче об'єднання «Електрон» в Рясне-2 В'ячеславом Чорноволом на сесії обласної ради весною 1991 року, за чималу суму, яку виділив Рибінок, щоби прихопити підприємство, і технології, і виробничі лінії, які впровадила японська фірма «Тошіба». В кінцевому результаті все забрала Москва, а Рибінок на Цитаделі зробив свій банк «Електрон».

Свої бюрократи зруйнували всі великі підприємства – «Полярон», «Автонавантажувач», «Сільмаш», «Алмазінструмент», що був відомий не тільки в Союзі, а й у цілій Європі, «Кінескоп», військові заводи – 246-ий, 125-ий, 117-ий, навіть «Мехскло» – завод на вулиці Шевченка, хоча для його роботи

потрібен був кварцовий пісок, якого на Львівщині хоч відбавляй, і промислова сода. І ось вам результат, в Україні не залишилося виробництва свого скла. Знищили і завод в селищі Пісочному Стрийського району. І тепер скло будемо купувати і привозити з-за кордону за валюту. А також знищили фірму «Райдуга», яка вигравала своїми скляними виробами виставкові конкурси в Європі.

Окремо хочу описати руйнацію автобусного заводу, скоріше його трагедію. Львівські автобуси колесили всім совітським союзом, від Закарпаття до Сахаліну, від Мурманська до мису Кушка. У 1972 році я їздив з альпіністською командою на Памір, довелося побувати в Ташкенті, Самарканді Бухарі. Наш інструктор Роман Струк сказав: «Дивіться, козаки, і гордіться. Наш Львів годує своєю продукцією технічно відсталі республіки. І не тільки Азії». Тоді ми це сприйняли так собі. А це була дуже гарна похвала Львову.

Десь за 15 років чи навіть 10 після того Москва дала вказівку частково скоротити виробництво львівських автобусів, бо проштовхувала на внутрішній ринок свої автобуси – хліви виробництва Лікінського заводу, що були вмістиміші і простіші в експлуатації. А на дальші рейси почали закуповувати угорські «Ікаруси». Львівський автобусний для виробництва своїх автобусів використовував французькі двигуни фірми «Reno», німецькі, «бундесовські» мости і ходову, а дещо з комплектуючих закуповували в Московії. З проголошенням української Незалежності почали виникати проблеми з постачанням комплектуючих, бо українська центральна влада погрузла в політичних розбірках та інтригах, їй було не до заводів, а місцева влада не вміла покерувати, а бюджетні кошти, які виділяв Київ, частенько використовували не за призначенням, а те, що не використали, від 20 до 40 відсотків, замість дати на порятунок підприємств, повертали у центральний бюджет, за що отримували премії. А тут ще й москаль зривав прямі договори і втручався у міжнародні, щоби зашкодити економіці України. Фірма «Reno» почала переорієнтовуватися на інші ринки збуту, зокрема на Китай.

У цей період розвалу совітської імперії, падіння берлінської стіни і виходу москалів із західної частини Європи відбувалося повне переформатування економічних стосунків і ринків, що вплинуло і на економіку України. Звичайно, наша місцева влада і в вус не дула, щоби знайти вихід із ситуації, що складалася, шукати фірми для співпраці чи інвесторів, а пливла за течією, не намагаючись вирішувати назрілі проблеми, дозволила незаконну дику приватизацію, яка розпочалася ще з благовоління В.Чорновола, вона по суті продовжила грабування заводів, фабрик, всього майна, ресурсів, а також і сільського господарства. Чим більше руйнували, тим легше і дешевше було приватизовувати.

На той час громадська організація Рух перетворена в партію В.Чорноволом під назвою «Рух» остаточно втратила ініціативу і авторитет, а блок патріотичних сил ще не спромігся діяти відповідно до ситуації, в тому числі громадський Всенародний Рух, Братство УПА, Спілка політв'язнів, Страйком, УРП, Спілка репресованих, а також неформальна організація під назвою «Клумба», які продовжували боротьбу з комунякаами, корумпованими чиновниками, фальшивою демократичною владою як у Львові, так і у Києві. Ставили вимоги до президента Л.Кучми, до генпрокурора, робили звернення і до парламенту, збирали підписи до цих вимог і звернень, влаштовували масові акції на регіональному рівні, залучаючи широку громадськість і місцевих депутатів.

На початку осені 1997 року Кучма знімає з посади голови Львівської держадміністрації Миколу Гориня, а через місяць його переобирають і з посади голови ради. Думаю, що все це було в певній мірі пов'язано зі справою продажу дітей за кордон. Адже Микола Горинь намагався покривати злочинні дії Юрія Зими та інших учасників цієї афери.

Під весну, в кінці лютого, головою Львівської держадміністрації Кучма призначив Михайла Гладія. 3 березня 1998 року комуністи планували організувати його пікетування, висуваючи свої вимоги, коли він ще й тижня не пропрацював. Клумбівські розвідники поінформували мене о 9 год. 30 хвилин, що о 10-ій

буде пікет. Я за неповну годину зібрав по телефону активістів Клумби, рухівців зі штабу Руху, близько 300 чоловік і ми встигли заблокувати колону комуністичних пікетувальників, що вийшла з будинку російського товариства на вулиці Короленка, більше 200 осіб, не дали їм вийти на площу перед будинком обласної держадміністрації. У цей день М.Гладій мав повернутися з Варшави. Наступного дня йому доповіли, що відбулося, що комуністи намагалися прорватися на площу, але активісти Клумби їх відкинули назад у бік вулиці Короленка. Гладію розповіли також і про те, хто організував блокаду колоні комуняк. Через день Гладій запросив мене в адміністрацію. Говорили про різне при каві, потім він спитав, хто приймав рішення не допустити сюди комуністів. Я відповів, що таке рішення було прийняте на зборах блоку патріотичних організацій. Гладій сказав, що хоче мати підтримку від блоку і готовий з нами до співпраці. Коли я доповів про цю зустріч на зборах блоку, то колеги призначили мене координувати цю співпрацю. Так було зроблено багато добрих справ, зокрема щодо створення фермерських господарств, припинення масового розкрадання лісу, коли замість Ореста Фурдичка лісовим господарством прийде керувати Анатолій Дейнека, буде спроба врятувати автобусний завод. Але важливим було й ставлення до людей, до громади, громадських організацій, культура спілкування. У той час, коли з одного боку «у дошку свій», виходець із патріотичної родини Микола Горинь дозволяв собі називати громаду бидлом, люмпеном, непотребом, в тому числі представників патріотичних організацій, які свого часу сиділи в тюрмах, і привели його до влади, як і його братів, а тепер проводили велику роботу по всій Україні, а найбільше на Сході, з іншого боку – М.Гладій, який не був у Русі, як Микола Горинь, й ніби не мав прямого стосунку до визвольного здвигу в минулому, був членом КПРС, але він ніколи не вживав принизливих епітетів чи нецензурних висловів до людей, одразу запропонував співпрацю з громадськими організаціями для вирішення назрілих проблем. Що стосується автобусного заводу, то Гладій звернувся до президента Кучми і погасив заборгованість по зарплаті колективу за п’ять місяців.

Якось М.Гладій навідався на Клумбу, побачив бідненький стенд для оголошень і дав команду виготовити і встановити тут гарний стенд.

У проводі Всенародного Руху у нас був колишній головний інженер автобусного заводу Роман Пак, який доповів на проводі про ситуацію на заводі. Його слова: «Коли я пройшов прохідну і зайшов у цехи, то вжахнувся, хотілося плакати. З мостових кранів в окремих цехах були зняті двигуни і лебідки. Рами тих гігантів почали різати на брухт. Я кажу їм, щоби загнали опори в кінець цеху, законсервували до кращих часів, а вони сміються. Дурний наш нарід, любить щось ламати. Один дурень дав команду, другий дурень нищить». Тоді на проводі Руху мені дали завдання йти до Гладія, розповісти конкретно, що робиться на заводі і якось вплинути на ситуацію.

М. Гладій прийняв мене без затримки. Я розповів йому все, що почув від Р.Пака, сказав, що завод вже випустив нове покоління автобусів, на одному з них їздить футбольна команда «Карпати». То є престиж Львівщини. Гладій вислухав мене і сказав, що мої друзі, Горинь і Давимука, сім років керували і докерували до ручки, все розвалили, а я вимагаю врятувати ситуацію. Він сказав, що проситиме Кучму, щоби той допоміг, бо з місцевим бюджетом тепер цьому ради не дати. З тим я і пішов, доповів на проводі. Гладій сказав, що заводом керує досвідчений технар, депутат обласної ради, його заступник із питань промисловості Давидяк. Але через неповний рік довелося копняками розбиратися з Давидяком, який вирішив прихопити суміжну територію БУ-14 (будівельного управління), яке як окрема структура колись будувала цей завод. Давидяк планував перепродати територію і на цьому заробити, так як комунікації проходили територією заводу, тобто вода, електрика, газ, телефонний зв'язок. Він знайшов спосіб, як усе повідключати і залишити 140 працівників без роботи. Тож директор БУ-14 Михайло Солтис звернувся до нас по захист, адже Давидяк на його заяви не реагував. На раді ВНРУ вирішили захистити БУ-14. Я повів Солтиса до Гладія, а той в хвилі перетелефонував Давидяку, сказав, що той, незважаючи на те, що депутат, матиме проблеми.

Поки М.Солтис заїхав із центру міста на Хуторівку, його люди вже працювали. Незабаром трудовий колектив автобусного заводу прогнав Давидяка з посади. Так Гладій дотримувався домовленості з нами. Потім його забрали в Київ, де він очолив міністерство, а на його місце призначили Степана Сенчука.

Гладій, що міг, те робив для заводу. А тепер ми звернулися до С.Сенчука, щоби взяв автобусний під контроль, та він не дуже старався, хоча воював з начальником податкової Серйожею Медведчуком у питаннях заводу. Цей податковий щур пішов шляхом Давидяка, його архарівці увірвалися у квартиру Солтиса і без слідства і суду описали його майно. Про це згодом пошкодує головний щур, який також вирішив прихопити територію заводу, цехи, а також адміністративний двоповерховий корпус. Незабаром йому як депутату облради доведеться втікати з сесії чорним ходом. А коли я ще з одним крутим клумбівським активістом навідався в податкову, він червонів, білів і нарешті всрався. Бо перед тим він собі думав, якщо його брат Вітьок ошивається на побігеньках у Кучми, то і він великий пуріц. Серйожа визнав свою вину, пообіцяв покарати тих, хто робив опис майна Солтиса, і його БУ-14 залишив у спокої.

Після Давидяка директором автобусного зробили Любка Крайника, якого ми свого часу призначали директором Інституту автобусобудування і який їздив по закордонах, щоби перейняти досвід. Але на тому все, бо він трохи покерував, а далі не дав собі ради. Усі директори намагалися з заводу урвати щось для себе.

Коли президентом став Ющенко, після отруєння йому стало не до заводів. Хвала Всевишньому, що Ющенко виклигав, бо допомогла пасіка, бджоли, мандри на Говерлу.

Детальний аналіз роботи автобусного заводу у Львові з 1978 по 2000 рік здійснить Всеволод Іськів, про що доповідатиме на засіданні блоку патріотичних організацій та різних конференціях, наукових і державних.

Нарешті лихий нашептав виборцям обрати президентом колекціонера шапок перехожих Януковича, який знав, «що тво-

йо, то завтра буде мойо». Ще полюбляв на мавзолеї смоктати льодяники і припрошувати царка-недомірка і собі смоктанути.

Московія робила все, щоби знищити конкурентів своєї економіки, розвалити всі підприємства в Україні. І цей унтер пришибєєв тягне в Україну інвесторів, злодій запрошує злодіїв із Московії, і запровадив на автобусний двох братів Чуркіних, які заробили свій капітал на злодійстві. З самого початку було зрозуміло, що вони прибули, щоби знищити конкурента, красти, хоча пообіцяли владі і колективу, що за квартал випустять 12-16 автобусів, а випустили здається два, склепані на коліні, бо продовжували все різати на брухт і відправляти в Московію. А наші хруні все це бачили і мовчали. До того ж, воно ніби й не має прямого стосунку до заводу, їхній рідний дядечко в ООН поливав Україну на всі лади. Не було засідання, щоби він не лихословив на Україну. А два виродки Чуркіни жирували за рахунок Львівського автобусного заводу з 2010 по 2014-ий роки.

Неможливо зрозуміти, чому з самих початків, починаючи з 1992 року, наша влада, зокрема Микола Горинь і Степан Давимука навіть не намагалися врятувати автобусний, який у кращі часи випускав на рік до 14 тисяч автобусів і був одним із кращих у совітському союзі. Розвинута інфраструктура, більше 13 тисяч працюючих, першокласне підприємство, яке вже почало випускати модерні автобуси нового покоління. Ринок збуту був, бо вся Середня Азія, починаючи з Казахстану, Прибалтика, навіть Польща, Чехи, Румунія і та ж Росія купували наші автобуси. Потрібне було тільки мудре керівництво. А зараз роблять малі автобуси в якихось гаражах, мало не у хлівах, а колишній гігант лайдаки перетворили у нетрі, у розвалину.

А найгірше те, що команда Чорновола майже за п'ять років, коли ми були депутатами, і в подальшому не підготувала і не напрацювала ніякої заміни як у представницькі, так і в законодавчі органи влади, на чому наполягали депутати і громадські організації. Наші владоможці самовдоволено пливли, як гівно по Полтві, без страху, докору і встиду.

Мотринець на службі в Чорновола

Отримавши звання генерала, Іван Мотринець за наказом В.Чорновола вирішив спочатку розібратися з новоствореною силовою структурою, муніципальною міліцією, яка йому не підпорядковувалась, а лише міській раді, тобто Василю Шпіцеру.

Роком раніше, коли міська рада поставила питання про створення муніципальної міліції, то демократичні очільники обласної ради виступили категорично проти. Думаю, що В.Чорновіл нічого не робив із власної волі і тільки виконував вказівки КГБ з колишньої вулиці Дзержинського.

На сесії обласної ради В.Шпіцер як депутат обласної ради просив підтримки у депутатів-колег, але, знаючи позицію В.Чорновола, М.Гориня, С.Давимуки, ніхто з депутатів не палав бажанням підтримати голову міської ради пана Василя. Тоді Шпіцер звернувся до мене, щоби я допоміг йому добитися розгляду питання про муніципальну міліцію на сесії обласної ради.

Так як у міській раді більшість депутатів були рухівцями і УРПівцями, а комісію з питань законності і правопорядку також очолювали мої колеги Є.Ширій і Б.Савуляк, які також були за створення муніципальної міліції, навіть із цією метою прибули на сесію обласної ради, я зразу ж узявся до справи. З 11.00 до 14.00 і за одну годину обіду я зібрав близько 110 підписів, які після перерви поклав на стіл президії облради, перед тим зробивши кілька копій, одну з яких віддав депутатам міської ради, другу В.Шпіцеру. Я наполягав на тому, щоби це питання відновити в порядку денному, як просив пан Василь і надати йому слово для доповіді. До речі, це питання В.Шпіцер виносив на президію обласної ради, яка відбувалася напередодні чергової сесії, але Чорновіл заперечував і мотивував це тим, що в цьому немає потреби. Наполягали на створенні муніципалів і ще з десяток депутатів, такі як М.Бабій, В.Парубій, В.Комар, В.Іськів, тому це питання все таки було прийняте до розгляду, хоча й тут Чорновіл намагався переконати депутатів, що його треба

відкласти, бо воно вимагає вивчення, а це означало завалити справу. Але в той день у депутатів був хороший настрій, зіграв свою справу той факт, що пан Василь переконливо виступав, окрім того подіяв на атмосферу в залі збір підписів. Тому з певними зауваженнями, які висловили Нестор Гнатів, Володимир Парубій, Ігор Мельник, М.Бучацька, М.Бойчишин, питання створення муніципальної міліції було вирішене позитивно, тобто підтримане більшістю голосів.

У нову команду набирали хлопців із Варти Руху, а також колишніх міліціонерів, які в знак незгоди з тим, що УВС області очолив Мотринець, покинули ряди міліції добровільно. Керівником було призначено Стельмаха, який також залишив ряди міліції.

Атестаційна комісія з набору у муніципали базувалася на комісії з питань законності. Приймали також хлопців, які прийшли з війська. Члени комісії задавали запитання про склад сім'ї, з якої родини кандидат, соціальний стан, чому виявляє бажання стати муніципалом, про історію України, чи знає текст Гимну України. Хлопці з Варти Руху отримували рекомендації від своєї організації. Євген Ширій (з його розповіді) одного разу, коли атестували якогось хлопчину з селища Рудно, де я в той час проживав і здійснював роботу з відновлення пам'ятника Борцям за волю України, запитали, чи знає він Олега Петрика. Той відповів, що не знає, бо тиждень тому прийшов із війська. Тоді Б.Савуляк сказав: «Прийдете наступного разу, коли будете знати активіста Руху, революціонера, який організував відновлення не одного пам'ятника Борцям за волю України і першим підняв десятки національних прапорів у містах і селах України, зокрема у Львові. Через тиждень веселий хлопець прийшов знову на комісію і був прийнятий на службу. Коли мені Є.Ширій про це розповів на сесії міськради, я подякував і попросив цього питання кандидатам у муніципали більше не задавати. Посміялися, вдарили по руках і питання зняли.

Коли вже була сформована команда муніципалів, стало питання фінансування. Керівництво обласної ради не хотіло виділяти бюджетні кошти на утримання цієї нової структури.

В.Шпіцер змушений був вирішувати цю проблему коштами з бюджету міста.

Муніципали, крім охорони міської ради, зобов'язані були проводити патрулювання центральної частини міста разом із державною міліцією.

Свого часу, у 1989 році, ще при Щербицькому, Валентіна Шевченко підпорядкувала всі міліцейські підрозділи міністерству в Києві, регіональна влада не мала впливу на правоохоронну структуру. Тому створення муніципальної міліції було явищем позитивним як у політичному, так і в моральному аспектах. Львівщина використовувала це сповна. Проблема полягала в іншому. Державна міліція мала достатньо повноважень, зброю, транспорт, але була наскрізь корумпованою. А муніципали крім палиць і бажання служити громаді не мали навіть права на носіння зброї, ні транспорту, ні нормального штабу. Тому виникали непорозуміння, бо менти влаштовували провокації муніципалам або підставляли їх при затриманні порушників. В окремі інциденти змушені були втручатися депутати і громадські організації. Мотринцю ці непорозуміння та інциденти були на руку, він намагався добитися рішення про ліквідацію муніципалів. Тоді мені довелося зайнятися Мотринцем, збирати інформацію про побори ментів, тобто незаконне вилучення грошей при затриманнях або особистих речей (годинників, золотих ланцюжків, фотоапаратів) без протоколу і наступного неповернення їх законним власникам.

4 жовтня 1989 року під егідою Руху був створений Страйком, у 1992 році переформатований у Комітет захисту прав громадян. Страйком утворився після побиття львів'ян омоновцями 1 жовтня 1989 року. Сюди надходило багато інформації від громадян і я був за це відповідальний. Такі функції доручив мені провід Руху.

Здається, що у грудні 1989 року у Харкові відбувся з'їзд страйкових комітетів України, де було створено всеукраїнську організацію «Єдність». На з'їзд прибули представники зі Львова, Полтави, Одеси, Харкова, Донецька, Києва, Тернополя, Луцька та інших міст. Головою було обрано Валерія Семиво-

лоса. «Єдність» спрямовувала роботу на захист прав шахтарів, учителів та інших знедолених категорій працюючого люду, заодно ставила питання про скасування шостої статті Конституції СРСР, проти Союзного договору, відсунення компартії від влади, підтримки Народної ради в парламенті України. Це було основне завдання рухівців у 1992 році.

Повертаючись до попереднього, констатую, що у Страйкомі назбирувалося достатньо інформації про непорядні дії нової демократичної влади в особі керівників області С.Давимуки, Миколи Гориня, І.Геля, звучали заклики до них схаменутися і діяти не на власні інтереси, а на благо регіону та всієї України. Було достатньо інформації і проти КГБ. Я організував кілька пікетувань цієї контори. Перше пікетування ми провели у листопаді 1989 року, наступні – весною 1990 року, а також восени. Але найбільше негативної інформації назбирувалося на правоохоронні органи, міліцію, суди. Тому в подальшому при Комітеті захисту прав громадян було створено юридичну службу для консультації громадян і захисту їх від міліції, суддів, прокурорів.

27 липня 1991 року за поданою заявкою від Страйкому я організував і провів політичну акцію «Визволення чи окупація», так звучало у заявці, поданій у міськраду, яку не хотіла подавати більше жодна політична сила. Ініціатором походу зі смолоскипами і свічками, вінками і квітами до всіх львівських тюрем була громада Клумби.

По закінченні акції було поставлено вимоги до КГБ відкрити архіви і висвітлити репресії совітів на теренах Львівщини, а від УВС вимагали дозволити почати розкопки на подвір'ї тюрми на Лонцького (згодом вул. Миру, 1, тепер вул. Бандери, 1) і колишньої тюрми на вул. Замарстинівській. Доручили контролювати проведення розкопок організаціям Політв'язнів і репресованих, Братству УПА і «Меморіалу». Наші вимоги було передано керівництву КГБ, під стінами якого закінчувалася жалобна хода. Другий екземпляр вимоги було передано І.Мотринцю, який у той час керував міським управлінням міліції. І.Мотринець, погодивши це питання з КГБ і обласною вла-

дою, дав згоду на розкопки, але люди, які мали працювати на подвір'ї тюрми, повинні були отримати спеціальний допуск. Ні політв'язні (Малицький, Франко), ні Братство УПА (Пущик), ні «Меморіал» (Гринів) за цю роботу не взялися. Дозволом на проведення розкопок Мотринець хотів завоювати авторитет у громади Львова. Коли через кілька днів я зайшов до Чорновола, то він висловив невдоволення проведеною нами акцією 27 липня і запитав мене, що ми хотіли тим заходом доказати. Я відповів пану В'ячеславу, що ми доказуємо, що 27 липня не було визволенням Львова, а черговою окупацією зі страшними наслідками. Окрім того у нашій резолюції ставиться питання про заборону компартії і проведення над зловісною комунобандою Нюрнберзького процесу-2. Ще сказав, що ми ставимо питання про проведення розкопок на місцях захоронень невинно убієнних і хотілося би, щоби влада області підтримала нас і взяла це під свою опіку і контроль. В.Чорновіл відповів, що не бачить у цьому в даний час доцільності і відмовив мені. Я пішов від влади ні з чим. Про це я інформував провід Руху, УРП і політв'язнів.

У кінці жовтня 1991 року я познайомився з Дмитром Ферцовичем, який розповсюджував релігійну літературу, орендував приміщення біля обкому профспілок, де відкрив магазин із продажу скляного посуду. Ми втрьох (плюс Стапан Пахолко) спробували створити галерею українських відзнак, орденів і медалей, яких у Степана назбиралося до 300, а потім і більше, бо Степан поповнював свою колекцію, виготовляючи копії деяких відзнак. Першу виставку грошових знаків із часів УНР, медалей і орденів, марок із національною символікою Степан Пахолко влаштував на Клумбі на лавках у червні 1989 року. А тепер міськрада, зокрема відділ, який очолював Остап Семків, нічого не зробили для того, щоби закріпити під галерею невеличке приміщення на пл. Ринок, 16, яке ми знайшли, і яке поки що ніким не використовувалося, хоч знаходилося просто навпроти входу в міськраду. Потім це приміщення віддали у користування комсомольцям, які якимсь чином мали доступ до адміністрації греко-католицької церкви, мали вільний вхід

у митрополичі палати до отця Дацка і владики Кенета Новаківського. Не дивлячись на це, що я організував забрання собору св. Юра разом із своїми колегами депутатами Бабій Марією, Драком Миколою за чотири спроби ми ні разу не були прийняті жодним функціонером зі святоюрської адміністрації. Тоді я зрозумів, що тут також існує своя мафія, що гебісти порядкують навіть у митрополичих палатах. Прізвище одного з комсомольців, який бігав на святоюрську гору у митрополичі палати, було Решетівський. Потім я довідався, що вагітна дружина Решетівського нібито мала працювати в приміщенні, де ми мали організувати галерею. Потім цим приміщенням заволоділи люди з редакції газети «Високий замок».

Тоді ми на пл. Ринок, 12 знайшли ще одне вільне приміщення. Наш рухівець, якого ми запхали заступником Шпіцера, годував нас більше трьох місяців обіцянками, але цього питання для нас не вирішив. Коли ми почали діставати Остапа Семківа, чому він так із нами повівся, той відводив очі і так і не відповів кому, за які хабарі це приміщення віддали. Коли ми спробували довідатися про це у Шпіцера, то він сказав, що у справи розподілу нежитлових приміщень не втручається, цим керує тільки Остап, маючи такі повноваження і збираючи комісію, яку сам формує, тобто вирішує одноособово, підтверджуючи рішенням своєї комісії і дає документи на підпис Шпіцеру.

Але повернемося до міліції, очолюваної Мотею. Якось у приміщення Руху прибіг захеканий Д.Ферцович і сказав, що зранку до нього нагрянули рекетири і поставили умови, що він має або виплачувати їм данину кожного місяця, або вписати одного з їхніх людей співзасновником торгової фірми, що була зареєстрована як Товариство з обмеженою відповідальністю на Дмитра, а співзасновником був його колега Крисленко. Рекетири погрожували йому, що як не погодиться, то вони доберуться до його дружини Наталки, яка працювала в цьому ж магазинчику площею до 25 кв. метрів, а потім і до дітей. Коли Дмитро сказав, що не може зараз дати відповіді, вони призначили йому стрілку наступного дня на 15.00 у школі, що біля пам'ятника М.Шашкевичу. Потрібно було терміново діяти. Я

повів Дмитра в обласне управління міліції, щоби він написав заяву. Коли ми підійшли до обласного управління на вул. Григоренка, якраз підійшов Ярослав Король. Я йому виклав суть справи і він повів нас до Мотринця. Іван зустрів нас привітно, вислухав викладену нами інформацію. Через п'ять хвилин у кабінеті вже стояв майор Єфименко, начальник групи захоплення. Мотринець розпорядився, щоби Єфименко наступного дня скординувався з нами і виїхав із групою на затримання рекетирів. Ми домовилися зустрітися об 14.00 біля картинної галереї і визначити, як діяти. Ми прибули з Дмитром на умовлене місце. Я взяв свій газовий пістолет, який уже був зареєстрованим. Мені подарував його Д.Коваленко, який пізніше зареєстрував охоронну фірму «Галактика». А в той час Коваленко ще з кількома колегами покинув ряди міліції за власним бажанням, коли її очолив Іван Мотринець. Щоби заробити початковий капітал, хлопці восени 2001 року зареєстрували підприємство і цілу зиму на чотирьох лотках продавали овочі, фрукти, кондитерські вироби у пачках. Через депутатську комісію міськради я допоміг їм отримати дозвіл на встановлення трьох лотків, зокрема біля цирку, на зупинці трамваю на Привокзальній і на початку вул. Шевченка. Пістолет мені Коваленко подарував 14 вересня 1991 року з нагоди Дня міста Львова.

На домовлене місце майор Єфименко та його архарівці не прибули. Ми з Ферцовичем зайшли в школу. Неподалік побачили припаркований міліцейський воронок. Подумали, що він тут випадково зупинився. Зайшли в школу, оглянули приміщення. В школі нікого не було, бо вже були канікули. В цокольному приміщенні були складені ряди парт, приготовані для ремонту. На підвіконні лежала пачка з шурупами, викрутка і молоток. Я пожартував, щоби Дмитро взяв молоток за пояс для самозахисту. Було вже 14 год. 30 хвилин. Ми вийшли з приміщення школи і стали біля входу. Мені спала на думку хороша ідея. У картинній галереї стояли на посту два охоронці з автоматами. Одного з них я трохи знав. Я швидко пішов до галереї і розповів хлопцям, що о 15.00 буде проводитися операція із затримання рекетирів і попросив, щоби при потребі хтось

із них вийшов на перехрестя вулиць Коперника і Стефаника і пострілами в бік стіни головної пошти прострелив колеса машини втікачів при погоні за ними групи захоплення. Охоронці були в бронежилетах. Мій знайомий погодився вийти до перехрестя о 15.00 і у випадку тривоги, орієнтуючись по ситуації, спробувати допомогти групі Єфименка, якого він знав особисто, бо до цього також служив у такій же групі захоплення у міському управлінні. Після розмови з охоронцями я пішов до школи. Воронок, який стояв при тротуарі нижче школи, раптом дав задній хід і зупинився просто навпроти школи. Там сиділи кілька ментів і один із них тримав кінокамеру, що стирчала з вікна. О 14 год. 50 хв. згори вул. Коперника до початку вул. Колеси під'їхав рожевий легковик, водій побачив воронок із кінокамерою і повернув на вул. Колеси, розвернувся і швидко поїхав знову вгору по вул. Коперника, звідки приїхав. Саме в цій машині знаходилися кривдники Дмитра, які в школі так і не появилися.

Пізніше я зрозумів, що ніхто й не збирався нікого затримувати. А воронок з ментами і кінокамерою так відкрито стояв, щоби попередити рекетирів. Тоді я згадав, що коли ми вийшли з Дмитром від Мотринця, він попросив Єфименка залишитися. Мені стало зрозуміло, що то була вказівка Мотринця засвітити групу захоплення, щоби рекетири не потрапили в пастку.

Через два з половиною року Єфименко мені це скаже, коли ми випадково зустрінемося на хуторі Солуки, куди він виїде для затримання Боровця, який вербував людей на збір урожаю в Середню Азію, а вони там потрапляли в рабство. В цей вечір у Солуки я привезу 10 кубів лісу на тартак, щоби розпиляти на дошки. Ліс випише мені мій колега зі Сколе, який працював у лісгоспі.

Під Мотринцем менше, ніж через рік від початку його роботи керівником обласного УВС, опинилися всі головні бандитські і рекетирські угруповання, починаючи з дрібних кидал біля канторів, наперсточників на вокзалах і базарах, кишенькових злодіїв і закінчуючи такими фігурами як Завіня, тобто Завінський і Артур, керівник мафії, якого потім грохнуть на вул. Бандери.

Коли Завіня спробує підпорядкувати собі Галицький ринок, то зіткнеться зі спротивом дільничного інспектора Павла Барнацького, який у той час був у потужній команді, що базувалася в Будинку культури працівників торгівлі на вул. Вороного, 4. В команду входили депутат ВРУ Степан Хмара, я та мої побратими, активісти Клумби. П.Барнацький із опорного пункту на вул. Федорова, створив міліцейську профспілку. До нас в БК вчащали два журналісти: Богдан Гнатовський і Павло Романюк. Потім ми залучили Богдана Вовка з редакції газети «За вільну Україну». Всі правові і юридичні питання корегував директор БК. До справ я залучив також Комітет захисту прав громадян і його керівника Якова Ухача, а також при необхідності запрошував активістів Руху, погоджуючи з керівництвом проводу. Нашу команду влада не любила, побоювалася і називала «Осиним гніздом». Саме наша команда доклала зусиль, щоби викинути з керівництва міліцією Івана Мотринця. Ми організували і провели півторарічну війну проти ката «Червоної рути», першого пісенного фестивалю української пісні у серпні-вересні 1989 року у Чернівцях, присвяченого пам'яті В.Івасюка, де Івануса керував розгонами як учасників, так і шанувальників, які прибули у Чернівці у народних строях і з національними прапорами. У вересні 1997 року під тиском нашої команди, генерал Богдан Романюк змушений був розпустити колегію УВС області і відсторонив В.Іванусу від служби, який був його заступником з громадського порядку і через якийсь час (до пів року) мав отримати звання генерала і посісти крісло Б.Романюка, який мав бути відкликаний на службу в Київ.

Пізніше наша команда вирішила долю начальника Янковського, який був переведений із міста Трускавця і також отримав звання генерала і посаду начальника УВС області завдяки Кучмі, якому лизав дупу, коли Кучма знаходився там на відпочинку.

З 1994 по 2002 рік наша команда добилася більше сотні усунень з посад різного рівня корумпованих чиновників і функціонерів, які порушували як законодавство, так і моральні засади. Ми надали допомогу як порядним офіцерам, так і

чесним чиновникам, захистили сотні скривджених чи обдурених громадян не тільки міста, а й області. Саме наша команда допомогла прокуратурі, очолюваній Баганцем, довести до завершення кримінальну справу з продажу дітей, після чого змушені були залишити посади під нашим тиском С.Давимука і М.Горинь. Дістали ми на той час головного податківця Серйожу Медведчука і керівника львівського телебачення Володимира Кметика, і витурили жидів, які незаконно заволоділи найбільшим у той час торговим центром – універмагом «Львів». До речі, універмаг «Львів» С.Давимука продав за суму, за яку можна було придбати трикімнатну квартиру. Тоді він уже керував фондом майна області. Його туди призначили після того, як ми добилися усунення його від керівництва облвиконкомом, тобто щуку кинули у річку до карасиків.

Повернемося до аналізу діяльності Мотринця.

Від Тереховича я отримав інформацію, що кожен керівник мафіозного угруповання мінімум по два рази в місяць платить данину Моті. Одна із таких схем була зафіксована у «Сателіті», що знаходився біля аеропорту, де заправляв Завіня. Гроші передавалися наступним чином. У «Сателіт» приїжджав із нарядом Єфіменко і отримував від Завіні тисячу доларів, собі залишав сто, а 900 передавав Опалькову. Опальков залишав собі 200, а решту, 700 доларів, віддавав Мотринцю. Цю схему після того, як Завіня захопив в свою машину на розмову Барнацького, розповів йому прямим текстом. Завіня хотів схилити Барнацького до того, щоби Галицький ринок також платив йому данину, але після півгодинної розмови вони розійшлися миром і пізніше жодна група рекетирів не збирала данину на Галицькому ринку, хіба що хтось сам носив якісь гроші до якихось окремих здирників.

Іван Мотринець у подяку нашим керівникам області, які затвердили його на посаді, догоджав, як дід Касьці, всупереч будь-яким моральним принципам і законам, а тому втерся в довіру не тільки В.Чорноволу, а й багатьом депутатам ВРУ від Львівщини.

У жовтні 1992 року у палаці ЛОРТА планувалося проведення обласної конференції, де В.Чорновіл намагався пере-

творити громадську організацію Рух у партію під назвою «Рух» і винести це рішення на третій з'їзд Руху в Києві.

До речі, В.Чорновіл був членом УГС, а пізніше УРП. Будучи головою обласної ради, він, всупереч Статуту Руху, на сесії обласної ради запропонував депутатам від фракції Руху, яка була найбільшою і нараховувала близько 50 членів, що він очолить фракцію Руху в обласній раді. Частина депутатів запротестувала, бо таке питання повинна була вирішувати рада Руху або принаймні президія, в яку входили О.Влох, М.Голубець, В.Парубій, Л.Сеник. Але більшість депутатів фракції дали згоду, щоби їх головою став В.Чорновіл, який тут же під час сесії у перерві зібрав більшу частину фракції (але менше, ніж дві третини) і провів засідання, де сам себе рекомендував на голову фракції і поставив питання на голосування. І більшість присутніх членів цієї фракції проголосували за це. Це була відверта авантюра, що не вкладалася ні в статутні, ні в моральні засади громадської організації. Основну підтримку в момент голосування Чорновіл отримав від депутатів від Руху з районів, зокрема Стрия, Миколаєва, Пустомит, Ходорова (Жидачева), Старого Самбора, Турки, які були в тій чи іншій мірі залежні від обласного керівництва і захищали свої певні інтереси.

Ще під час підготовки конференції Руху активістів, які не погоджувалися на перетворення громадської організації в партію, намагалися усунути від організаційної роботи. Чорновіл почав проводити в Русі роботу на розкол організації, на тих, хто підтримує створення партії, і на тих, хто цю ідею не підтримує. Стару гвардію, яка з перших днів засновувала і розвивала Рух, тобто В.Іськіва, В.Парубія, Л.Сеника, Куспіся зі Сколе, М.Драка, О.Петрика, З.Гамкала, Копися з Борислава і навіть Ореста Влоха, наша влада, користуючись своїми важелями тиску, постаралася відтіснити від організаційної роботи, дискредитувала їх, розповсюджуючи неправдиву інформацію, залучаючи до цього КГБ. Під найбільший прес потрапили В.Іськів, В.Парубій, які працювали на посадах у міськраді. М.Голубець зайняв нейтральну позицію у цих питаннях. В.Чорновіл особисто про-

сив керівництво КГБ зібрати дані для дискредитації ядра Руху, зробивши ставку на нових членів, які тільки прийшли в організації, таких як Ю.Ключковський, Р.Шміт, Н.Герман, Б.Корпан, І.Держко, О.Гудима. Думаю, що цю братію благословило КГБ. Саме цій групі Чорновіл доручив розподіл мандатів для участі в конференції. Нам вдалося отримати мандати для рухівців із районів. Але більша частина активістів усе ж таки не змогла отримати мандатів на конференцію в палаці ЛОРТА. Зате через кілька місяців, коли я організую захоплення рухівського штабу на пр. Шевченка, 13, то у сейфах ми виявимо більше 100 мандатів із прізвищами активістів, яких не було допущено до участі в конференції. Пізніше Ю.Ключковський буде відбріхуватися, що їх випадково не врахували, загубили. А бажаючі активні члени Руху не змогли їх отримати, під час конференції вони стояли на вулиці.

Чим ближче надходив день конференції, тим більше зростала напруга між прихильниками і противниками створення партії «Рух», тобто між тими, хто створював організацію з перших днів, і тими варягами, які прийшли в Рух на початку 1991 року. Ці другі, яких я не бачив на жодних революційних акціях із повалення комуністичного режиму, як шакали рвалися до влади, тому терлися біля В.Чорновола, плазували, а потім вони його і зрадять. Коли В.Чорновіл трагічно піде зі світу, вони будуть щасливі, бо матимуть розв'язані руки і не будуть зобов'язані людині, яка привела їх до корит, людині, яка в політичних і владних питаннях була жорсткою і в будь-який момент могла ставити цим хруням свої вимоги і умови. Чорновіл потрапив у лещата, які сам для себе створив. З одного боку його оточать вороги, з другого зрадники. І це спричинить його фатальний кінець, а перед тим кінець Михайла Бойчишина.

У переддень конференції ми зібралися в штабі Руху на засідання проводу, яке проводив В.Парубій. Головою Руху в той час був Любомир Сеник. На засідання проводу не прийшли ні Р.Шміт, ні Ю.Ключковський. Першим питанням було, чому багато активістів не мали повноважень делегатів і чому квоти від окремих районних організацій були зменшені, а окремих районів (Сихівський, Стрийський) були збільшені.

І ще хочу повернутися до питання, яке випустив з уваги. Ще у 1990 році на сесії обласної ради була створена фракція націоналістів, яку очолив Мирослав Мелень, яка нараховувала вісім депутатів (Мелень, Копись, Драк, Петрик, Вітович, Бабій, Глубіш, Хмара). У тому ж році було утворено організацію політв'язнів і репресованих і Братство УПА, яке очолив Сергій Пущик. ХДПУ також сповідувала національну ідею, цією партією керували Петро Січко та його син Василь. До 1992 року націоналістичні ідеї витали в повітрі, але наші можновладці до них ставилися вкрай негативно. Пан Чорновіл неодноразово заявляв, що націоналісти це фашисти. Наприклад, на Всеукраїнському форумі українців у Києві, на якому головував Михайло Горинь, першими мали виступати представники українського уряду в екзилі і ще хтось із делегатів, здається, з Канади. Чорновола це роздратувало, чому не він перший відкриває форум, він вибіг без черги на трибуну і заявив: «ОУН-УПА не можна визнавати воюючою стороною. Це мотлох історії, який немає потреби витягувати на світ. І цю ідеологію треба відправити на смітник». Форум транслювався на телебаченні в прямому ефірі. Так Чорновіл зганьбив українців в очах мільйонів глядачів, і не тільки українців. А як тішилися комуняки та україножери всіх мастей, а особливо москалики з п'ятої кремлівської колони. І що мали в цю мить відчувати українські патріоти, родичі яких були замордовані, розстріляні, заслані у Сибір. Почувши це, можна було згоріти з сорому і відчаю. А я подумав, що цю наволоч носить українська земля, цього комсомольця, який пропхався до влади завдяки боротьбі тих, хто сповідував святі ідеї любові до України і вмирав за неї в ГУЛАГах. А тепер, коли нарешті відбулася українська держава, цей патріот- масон, якого не любили навіть на зоні ті хлопці, які створили в ГУЛАГах свої організації, піднімали повстання в Норильську і Кінгірі, захищали шістдесятників від бандитського «бєзпрєдєла», щоби їх не спідарастили і не зробили содомітами, всі були зганьблені на цьому форумі Чорноволом. І я пошкодував, що в 1988-1989 роках ідеалізував його, мріяв бачити провідником нації, а зараз був готовий застрелити цього колаборанта. Адже у моїй родині троє дядьків загинули в загонах УПА на Тернопільщині, а бать-

ко сім років катувався у концтаборах під Краснотуринськом, де сиділи також Н.Шухевич, Л.Комар, Пришляк. А моя мати Марія Гладиш (дівоче прізвище) і тітка Михайлина як зв'язкові УПА змушені були переховуватися до 1955 року. Мамина сестра Ганна Гладиш із п'ятирічним сином Орестом Петриком були вивезені в Хабаровський край, в тайгу. І ще з десяток моїх рідних та близьких були мордовані по ГУЛАГах.

До 1992 року національна ідея відродилася у свідомості більшості людей Галичини, сколихнула прогресивні верстви громад Волині, деяких інших регіонів. Активісти львівської Клумби з портретом Степана Бандери, червоно-чорними і синьо-жовтими прапорами марширували Києвом, Полтавою, Хмельницьким, іншими містами України.

Коли ідея «Рух за перебудову» себе вичерпала, треба було вдихнути в громадську організацію свіжу енергію, вивести на новий щабель суспільної української ідентичності і моралі. Тому засновники Руху мали винести на конференцію 1992 року обговорення нової стратегії організації і не скотитися в тил політичної боротьби за розвиток України. Було заплановано і прийнято більшістю рухівців Львівщини (Іськів, Парубій, Влох, Гамкало, Сеник, Петрик, Бабій, Драк, Копись з Борислава, батько і син, Куспісь зі Сколе, Коржинський з Городка, Барановський, Ширій, Лукасевич та інші) обговорити концепцію націоналістичної платформи, внести пропозиції щодо реконструкції громадської організації і винести це питання на Всеукраїнський з'їзд як один із стратегічних варіантів подальшої діяльності Руху саме як громадської організації.

Чорновіл зі своїми наближеними вже на той час колишніми комсомольцями-стукачами Ю.Ключковським, Р.Шмітом, Н.Германом, Б.Корпаном, І.Держком, Д.Чоботом були налаштовані категорично проти. В.Чорновола з боку влади підтримували І.Гель, С.Давимука, Микола Горинь, Павло Качур. Михайло Голубець тримав нейтралітет.

Що ж відбулося 24 жовтня 1992 року на конференції Руху в палаці ЛОРТА? Реєстрація делегатів мала розпочатися в 10.00 і тривати одну годину, щоби встигли прибути люди

з районів. Близько восьмої години ранку мені зателефонував Володимир Парубій і попросив прийти якомога скоріше і взяти з собою мегафон, бо напередодні зникла частина мандатів хлопців із Варти Руху, яких очолював у той час Валерій Шміт. Перед тим проводом було прийняте рішення, що всі хлопці з Варти Руху є делегатами і охоронятимуть, точніше, забезпечуватимуть порядок на вході, у вестибюлі і в залі перед початком зборів. У момент зборів хлопці з Варти Руху мали брати участь у них, за винятком кількох чергових. На конференцію було запрошено почесних гостей та активістів визвольних змагань, активістів Клумби, також були запрошені керівники від організації політв'язнів, Братства УПА, вільної профспілки ВОСТ, що утворилася на базі Страйкому, представники партій УРП, УХДП, «Меморіалу».

Володимир Парубій ще сказав по телефону, що потрібно тримати під контролем ситуацію, бо готуються якісь провокації, попросив підтягнути охоронців, серйозних, дисциплінованих хлопців від Клумби і щоби вони були з пов'язками. У мене було з десяток пов'язок у резерві, тому я їх узяв, замінив частину батарейок у мегафоні, швидко зібрався і побіг на тролейбус. У тролейбусі сиділо кілька знайомих рухівців, які приїхали з районів електричками, львівські делегати та активісти Клумби. Віталися, гомоніли, заспівали пісню «Червона калина». Так доїхали до Будинку культури ЛОРТА на вул. Ряшівській. Тут уже було кілька десятків людей. Одні заходили в будинок, інші стояли, курили, розмовляли. Хлопці з Варти Руху вже охороняли порядок на вході. Мене зустріли радісно, з жартами. Одні питали, чи я не продам мегафон, інші балагурили, що я сплю з мегафоном під подушкою, треті пропонували, щоби не було скучно, провести маленький мітинг. Я привітав присутніх зі святом по мегафону і тому, хто запропонував провести мітинг, надав слово. Люди все підходили, одні відразу заходили в приміщення, інші слухали вітання виступаючого. Так коротко виступило кілька делегатів. Дехто з представників районів казав, що їм не зрозуміло, як виділялися квоти на районні делегації. Оголосили, що починається реєстрація. Частина людей пішла до ве-

стибюлю на реєстрацію, інша частина не поспішала. Я також вирішив, що зареєструватися встигну, коли заходитиму в зал, а зараз потрібно контролювати обстановку.

Володимир Парубій прийшов під час короткого мітингу і відразу зайшов всередину, бо був членом оргкомітету. Через якийсь час вийшов і саме він попросив оголосити початок реєстрації. Підійшовши до мене ближче, щоби не викликати паніки, він тихо сказав: «Олеже, будь на сторожі, бо крім наших хлопців із Варти Руху у вестибюлі вештаються якісь невідомі молодики. Хтось навіть поставив кількох із них на дверях, щоби перевіряли і пропускали учасників конференції». Я попросив, щоби Парубій з'ясував, з якої вони делегації. В.Парубій сказав, що питав у Ю.Ключковського і Н.Германа, які також є членами оргкомітету, то вони сказали, що то з сихівського районного осередку, але Зеник Гамкало їх не знає, хоч перебуває в сихівському Русі від самого початку.

В момент реєстрації декого з активістів не пропустили всередину. Тому я взяв мегафон і оголосив, що спочатку заходять делегати і запрошені гості, хто має пройти реєстрацію, а пізніше, через 20-30 хвилин пройдуть усі бажаючі. Всі мене почули і зрозуміли, обстановка стабілізувалася.

До виступу на мітингу попросилася пані зі Сколівської делегації, здається Куспісьова. Вона поінформувала присутніх, що депутат ВРУ Степан Павлюк організовує ще один Рух у Скольому, який він рекомендує очолити якомусь комсомольцеві, який керував чи керує райспоживспілкою, бо той Павлюку догоджає. Таким чином є тенденція і вона впевнена, що таке намагаються зробити в інших районних осередках.

В.Парубій сказав, не через мегафон, а так, що це питання виникало вже неодноразово, тож нехай вона виступить на конференції і запропонує це питання на обговорення, але вже після основної частини, тобто після обговорення першочергових питань, бо конференція є звітно-перевиборною.

Усім уже було зрозуміло, що Чорновіл робить ставку на Ю.Ключковського як на керівника організації. Більшість рухівців, в тому числі членів ради і проводу, не довіряли Ю.Ключковському і не хотіли, щоби він очолив Рух, бо добре знали

його та його батька по університету. Дехто відверто казав, що не допустимо, щоби стукачок керував Рухом. Більшість схилялася поки що до двох кандидатур – Любомира Сеника або Володимира Парубія, бо Іськів брав би самовідвід на користь Сеника.

У планах ще було заслухати пропозиції районних керівників з приводу висунення кандидатури на посаду керівника організації і обговорити її, щоби втілювати в Русі програму, що базуватиметься на націоналістичній платформі, пристосовану до мирного періоду розбудови держави. Проти цього категорично виступив В.Чорновіл зі своїм владним оточенням та новими рухівськими холуйчиками, які рвалися до влади.

У 1990-1991 роках КГБ серйозно попрацювало, напихаючи в Рух своїх стукачів або навіть своїх працівників. Як виявиться пізніше, саме на них і зробив ставку голова обласної влади В.Чорновіл, що в майбутньому призведе до розколу найпотужнішої сили і до трагічних наслідків стосовно окремих активістів, зокрема М.Бойчишина та і його самого.

Для того, щоби не допустити переведення Руху на національну платформу, пан В'ячеслав об'їде всі обласні організації Руху і до з'їзду Руху в Києві одноособово повиключає всіх неугодних, саме тих, хто засновував Рух у 1989 році, основне діюче ядро.

З Ю.Ключковським, після його обрання на нелегітимних зборах у Шевченківський адміністрації 7 листопада 1992 року, Чорновіл буде їздити по обласних організаціях і декларуватиме свою концепцію створення партії, а тих, хто не поділятиме його принципів створення партії, він називатиме фашистами, які намагаються захопити владу.

У Тернополі Чорновіл зробить ставку на гебіста-стукача Богдана Бойка, у Києві – на жида Лавріновіча, в Харкові – на напіввірменина Алтуняна. В Одесі Чорновіл взагалі збере збіговисько жидів і проведе міську конференцію, куди запросить Гурвіца, Броцького, а проукраїнськи налаштованих рухівців навіть не допустить до зборів, де Цимбалюк утратить реальний вплив на одеську організацію.

Мітинги на підтримку Чеченії

Якось я ще у 1990 році через двоюрідного брата моєї дружини Коропася Зеника, який у той час із сім'єю проживав у Донецьку, познайомився з його колегою Геною Дерев'янком, який трошки займався дрібним бізнесом і якого він запросив до Львова. Гена частенько приїжджав до Львова і я йому давав різну патріотичну літературу, книги про націоналістів, газети Руху, СНУМ, Мемеріалу та інші речі, щоб він віз їх у Донецьк і роздавав колегам, яких мав у службах правоохоронних органів.

Якось восени 1994 року Гена приїхав у Львів із чеченцем, який проживав у Росії, в Калузі, його звали Бек. Я надав їм для проживання квартиру на вул. Балабана, сестри моєї дружини, бо сестра у той час проживала в Сокалі у чоловіка. А я використовував цю квартиру як явочну, збираючи тут своїх однодумців. Бували тут Степан Хмара, Григорій Омельченко і наші львівські лідери-патріоти. Якось увечері за кавою Бек сказав, що у чеченських воїнів велика проблема з провізією, що Гена його вивів на зв'язок з директором елеватора на Гуляйполі, який допомагає зерном. Бек це зерно спроваджує в Росію, там продає, а гроші переводить в Туреччину, звідки постачають частково зброю, а, головне, провізію, бо з Росії постачання неможливе. Я через друзів вивів Бека на керівника львівського елеватора, де можна було, крім пшениці, яку він брав достатньо на Гуляйполі, діставати гречку, пшоно, інші крупи. Господар елеватора звів Бека з постачальниками. Я пообіцяв Бекові провести у Львові політичну акцію на підтримку чеченців, тим більше, що мій колега, який вишколював хлопців в УНСО, Олег Вітович казав мені, що люди, які воювали в Придністров'ї, рвуться в Чечню воювати з москалями. Він їх готує, вони проходять вишкіл. У грудні 1994 року я домовляюся з представниками націоналістичного блоку про проведення мітингу на підтримку Джохара Дудаєва. 14 грудня подаю заявку у міську раду, а 25 грудня проводимо мітинг. З балкона оперного театру (попередньо я домовився з дирекцією оперного про використання балкону) звучать виступи. Ведення мітингу я взяв

на себе. Виступають Вітович Олег, Базилюк Марія, яка у Львові очолювала антибільшовицький блок, потім поїхала в Чечню і мала зустріч із Джохаром, привезла мені його фотографію на пам'ять. Виступили також Пущик Сергій з Братства УПА, біженці з Чечні, які були з дітьми, депутати міської ради, політв'язні. Прийняту резолюцію відправили Єльцину, Кравчуку, Дудаєву. Пізніше Ігор Залізко озвучив це на радіо «Свобода». У березні 1996 року Бек удруге приїздить до Львова, з ним двоє хлопців, один із яких племінник Радуєва, командира підрозділу, який брав площу «Мінутка» в Грозному.

Коли ми зібралися на явочній квартирі на вул. Балабана, я включив телевізор і по новинах передали, що Радуєв загинув. Племінник зі сльозами на очах вийшов на сходову клітку. Потім це виявиться неправдою. Радуєв ще більше двох років воюватиме, поки з тяжким пораненням голови потрапить у полон, помре у московській в'язниці.

Бек знову намагався домовитися за провізію, яку продасть у Росії, а гроші перешле в Туреччину, щоб звідти підтримати своїх партизан зброєю і харчами. Я пообіцяв Беку і хлопцям, що наступний мітинг, який буде проведено найближчим часом, у резолюції до міської ради поставить вимогу назвати одну із вулиць «Героїв Чечні», ймовірно буде перейменовано вулицю Лермонтова.

27 березня я подав заявку на мітинг на 4 квітня. Відповідальний відділу Ігор Парасюк, ще донедавна комсомолець, спробував відмовити в прийомі заявки. Тоді я пішов у секретаріат, зареєстрував заявку, залишивши собі копію. Навідувався у міську раду, та дозволу не було. Мітинг планувався на неділю на площі перед оперним театром. Потрібно було, щоб міська рада забезпечила озвучення, виділила машину з радіотрансляційного відділу. П'ять гарних транспарантів я написав. Намалював воїна-чеченця, скопіювавши з плакату Йосипа Терелі. Замовив платформу – причеп Камазу. Колеги, яким я доручив, ще організували сім плакатів. Найцікавіший був мій великий транспарант «Гнила курво, Європо, чого мовчиш, Чечню розпинають!». І другий «От Івана Грозного до Боріса в Грозном Росія – кровавая куча навозная!».

У п’ятницю я зайшов у черговий раз у міську раду по дозвіл. Парасюк утік з роботи ще з обіду. Працівниці відділу сказали, що нічого не знають, Парасюк не давав ніякої команди. Я примусив їх знайти у папках мою заявку, взяв її і пішов до кабінету мера Василя Куйбіди. Секретарка пані Ярослава сказала, що Куйбіда перед обідом появився, бо був у відрядженні, заходьте, але я вас не бачила, як ви заходили, бо на хвильку відлучилася. Я зайшов, а пан Василь щось писав. Піднявши голову, запитав, що привело Петрика у п’ятницю під кінець дня, вийшовши з-за столу назустріч. Я витягнув із-за пояса свій газово-гумовий пістолет і кажу:

– А так, пане Василю, при п’ятниці вирішив у тебе в кабінеті трошки постріляти і наробити дірок у стелі.

Василь каже:

– Олеже, та не жартуй, говори, яка проблема.

Я розповів, що Парасюк не виконав своїх обов’язків, бо немає дозволу на мітинг, немає озвучення. Поставив вимогу звільнити комсомольського шнурка з роботи. Куйбіда каже:

– З якого часу тобі знадобився дозвіл. Ти робиш, що хочеш, а тут раптом дозвіл. А з озвученням зараз вирішимо.

Він підійшов до столу, перетелефонував керівнику трансляційного вузла, щоб організував озвучення. Я сказав, що порядок ми забезпечимо самі, без міліції. За 5 хвилин питання було вирішене.

У мітингу взяли участь більше десяти тисяч людей. Обласна влада висловлювала невдоволення з приводу цього мітингу, але я не звертав на них уваги. В нашій резолюції була вимога до влади Росії припинити війну в Чечні і другим пунктом було перейменувати вулицю Лермонтова.

Прийшовши додому, я побачив фотографію Дудаєва на підлозі і не міг собі уявити, як фото, яке дала мені Марія Базелюк, могло злетіти з книжкової полички і опинитися майже посеред кімнати, коли в хаті нікого не було. Я подумав, що то погана прикмета. Через кілька днів Дудаєв загинув від ракети «воздух-земля», яку повинні були навести на машину Джохара або з самої машини запустити по електронному чіпу інформацію, де знаходиться Дудаєв. Наступного дня я зустрівся з кіль-

кома депутатами міської ради Ярославом Леликом, Василем Дорожівським, Григорієм Чопиком, колегами від УРП і Руху і запропонував їм, щоб питання перейменування вулиці Лермонтова поставити на сесії міської ради і назвати її вулицею Дудаєва.

1 травня серед білого дня з допомогою лижної палиці ми з колегою відірвали 5 табличок із написом «вул. Лермонтова» і віднесли до мене на роботу в Будинок культури на вул. Вороного, 4. Ще більше місяця я проводив роботу з депутатами на рахунок перейменування. Мер, маючи резолюцію мітингу і авторитет у депутатів, підтримав рішення. У скорому часі були виготовлені і прикріплені на будинки таблички з написом «вул. Д.Дудаєва», незважаючи на те, що російське товариство, яке очолював стукач Сокуров, який колись працював у тому ж проектному інституті, що і я, і стукав на мене в КГБ, пробувало щось булькати і протестувати. Так на теренах колишнього Совітського Союзу у Львові першою появилася вулиця героя чеченського народу Джохара Дудаєва.

За перейменування вулиці Миру на Степана Бандери також тривала боротьба. За Польщі нинішня вулиця Бандери називалася Сап'єги. При перших совітах її назвали вулицею Сталіна, при других совітах за Хрущова назвали вулицею Миру. Це одна з найзавантаженіших у розумінні транспортного комунікування вулиця. Назву Бандери вона отримала літом 1990 року.

Читачу, мабуть, цікавою буде така інформація про назви цієї вулиці в різні часи. У 1840 році – Новий свят. При Австрії і Польщі, 1886 рік – Сап'єги. У 1940 році – Комсомольська. 1941 рік – знову Сап'єги. 1941 рік – Кюртенштрасе. 1944 рік – знову Сап'єги, 1944-ий – Сталіна. 1961 рік – Миру. 1990 рік – Степана Бандери.

З 1961 року я проживав у селищі Рудно. Після одруження у 1977 році проживав як у Рудно, так і в дружини Галун Ірени на вул. Миру, 47а/1а. Син Олег ходив у першу школу, сьогодні гімназія неподалік. З березня 1989 року я включився в національно-визвольний рух як член УГС і Руху. З травня 1989 року очолив громадський здвиг у Львові під назвою «Клумба».

Люди, які прагнули боротися за незалежність України, спочатку збиралися в центрі міста стихійно. Більша частина цих людей зазнала гонінь, репресій, поневірянь по ГУЛАГах у Сибіру, які стали ядром громадського здвигу, проводили масові заходи з синьо-жовтими прапорами і тризубами не тільки на Львівщині, а й по всій Україні. Команда Клумби твердо сформувалася з 14 червня 1989 року і разом із групою УГС виїхала для проведення першого мітингу у місті Івано-Франківськ на зелені свята. Мітинг відбувся біля пам'ятника Денису Січинському, де в той день зібралося до 80 тисяч люду. Львів'яни тут перші продемонстрували національні символи, синьо-жовті прапори, яких налічувалося 10 знамен і одне знамено з тризубом. Від того дня почалися поїздки не тільки в межах області, а й по всій Україні, так звані клумбівські десанти. Велика робота проводилася нами і у Львові, зокрема за спорудження пам'ятника Т.Г.Шевченку, який був встановлений тут завдяки діяльності нашої громади. Без сумніву, до нас долучилися інші громадські організації – УГС, СНУМ, Рух, УХДП.

В місті Івано-Франківську я був ведучим мітингу, де зібралося 80 тисяч народу. Службу Божу правив отець Семкайло. Наступного дня його затримала міліція і дала 12 діб арешту. За мною приходили у Львові, але я ночував не вдома, а в майстерні художника на вул. Севастопольська, 4. Коли зранку о 7 год. 45 хв. завітали до мене на вул. Миру, дружина сказала, що я вдома не ночував і злякалася, бо не знала, що сталося. А от Ігора Деркача, який виступав на мітингу, зняли з ліжка, повезли до Івано-Франківська і присудили 10 діб. А мене шукали аж у Рудно в батьків. Так була заведена перша адміністративна справа на мене. Через день після арешту Ігора активісти Клумби виїхали до Франківська пікетувати СІЗО за звільнення отця Семкайла і Ігора Деркача, але безрезультатно. Я не поїхав, бо мене відразу б хапнули.

Після кожного мітингу чи у районних центрах, чи у різних містах України ми йшли до пам'ятників Т.Г.Шевченкові пошановувати Кобзаря короткими виступами, піснями і обов'язково співали Гимн. Після повернення до Львова з вокзалу з прапо-

рами йшли до центру на Клумбу, де доповідали громаді про проведену роботу. З вокзалу ми завжди проходили повз собор св. Ольги та Єлизавети, схиляючи прапори в поклоні, заходили на площу, де зараз стоїть пам'ятник С.Бандері та декларували, що тут має стояти цей пам'ятник і також виконували Гимн України. Нам було зрозуміло, що тут, на колишній вулиці Сталіна, одне реальне місце для пам'ятника С.Бандері, на чому ми постійно наголошували. Я як архітектор бачив, що ця площа реально підходить для цього пам'ятника. І коли постало питання про перейменування вулиці Миру, то я все зробив, щоб вона також отримала ім'я Степана Бандери, хоча в міській раді затягували з рішенням.

Ідею націоналізму і пропаганду особистості провідника С.Бандери з 14 червня 1989 року першою почала декларувати громада Клумби. Перші портрети Степана Бандери появлялися на Клумбі, наші активісти читали тут лекції про нього, коли інші громадські організації ще мовчали, а влада ставилася до нас вороже, в тому числі і демократична, яка називала активістів Клумби люмпеном, маргіналами. Дуже частенько це слово полюбляв вживати пан Чорновіл, потім його перебрав Микола Горинь, цей неофіт, галицький хрунь, який проліз у владу на плечах своїх братів. Він – влада – зневажав громаду Клумби за її активну громадянську позицію, напористість, ідейність, радикалізм і непримиренність до збочень на шляху поширення національної ідеї. Вони частенько називали себе космополітами, інтернаціоналістами, які боролися за права людини, не більше. Вони навіть у 1992 році боялися слова «націоналізм» і служили масонським ідеям.

Серед депутатів міської ради першого скликання більшість із яких були рухівці було багато моїх однодумців, можливо навіть більше, ніж в обласній раді, депутатом якої я був. І коли постало питання про перейменування вулиці Миру, я почав усіх переконувати, що саме вона має називатися вулицею Бандери, аргументував, що саме цією вулицею будуть рухатися більшість приїжджих, по-друге, тут є площа для пам'ятника, і, третє, вулиця називалася колись «Сталіна», тому тепер му-

сить бути «Бандери». Більшість патріотів я переконав, серед них був мій брат Євген, який також вів активну агітацію. Зрозуміло, що гебісти, прокомуністичні хвойди і гниленькі демократи були проти і вимагали це питання поки що не виносити на сесію, але симпатики включилися в розгляд. Брат Євген розповів мені, що двічі ставили це питання на голосування і двічі не вистачало голосів. Наступного дня воно втретє не пройшло. Ввечері я говорив про це з колегою по телефону і мій син, учень шостого класу першої школи, почув і по закінченні моєї розмови по телефону підійшов до мене і сказав, що організує чотири або й більше класів на пікет сесії міської ради, коли розглядатиметься це питання, бо їхня школа є на цій вулиці.

Наступного дня я зустрів пана Василя Шпіцера і почав виясняти, чому не вистачає голосів. Адже Василь Шпіцер був депутатом обласної ради і я неодноразово підсобляв йому у його питаннях. Як з'ясувалося, він ставив питання про перейменування в різному, в кінці сесії, коли частина депутатів утікають, хто куди. Комуняки і гебісти тікають, щоб не було кворуму. Тоді я порадив пану Василю поставити це питання на початку сесійного засідання, адже питання про перейменування вулиці Миру на попередніх сесіях ставилося в кінці засідання, то тепер воно має стояти першим. І ще сказав Шпіцеру, що учні першої школи на вулиці Миру готові вийти на підтримку з вимогою назвати їхню вулицю іменем Бандери. Василь видивився на мене і запитав, чи це я збираюся організовувати учнів. Я відповів, що не я, а молодший Петрик, учень шостого класу. Василь похитав головою, буркнув «Ну й ну. Це добра пропозиція. А я й не подумав».

На наступній сесії Шпіцер поставив питання про перейменування вулиці Миру на Бандери на початку засідання. Депутати проголосували «за» і з радістю вітали один одного. Тільки гебісти, які сподівалися, що нічого не вийде, навіть хотіли внести протест до регламенту, сиділи мовчки незадоволені. Я стояв в кінці зали і радів із результату. На площі кілька сотень людей, більшість яких були активістами Клумби, яких я запросив, аплодували і кричали «Слава! Слава!».

Відповідь Сватку і Шпіцеру і ще дещо

Прочитавши розповідь Ярослава Сватка «Як ми демонтовували «львівського Леніна» у книжці «Національний прапор над Львовом», я диву дався з обізнаності цього писаки, депутата міської ради першого демократичного скликання, в подіях і фактах, які він викладає у цій книжці зі спогадів депутатів.

Книжка присвячена 20-ій річниці подій у Львові, зокрема у міській раді, в 1990-1994 роках. Він, як і його колега Володимир Піх, перекрутили по-своєму історичний факт демонтажу пам'ятника Лєніну у Львові на площі перед оперним театром, чим дезінформували читачів, точніше буде сказати, висвітлили цю подію неправдиво, як їм заманулося.

Насправді демонтаж пам'ятника Лєніну здійснювали активісти львівської Клумби, які нині ще живі, і робили це з 20 червня 1989 року, тобто з моменту початку збору підписів за демонтаж, який ініціював я, Олег Петрик. Тоді я був обраний головою оргкомітету цієї неформальної громадської організації, яка за місцем своєї дислокації отримала назву «Клумба». Ми з активістами Клумби разом працювали над цією проблемою аж до моменту повного демонтажу пам'ятника Лєніну, включаючи постамент і подіум. Роман Оприск як мій заступник і член УГС, Ігор Залізко – засновник радіо «Вільне слово з України», який постійно озвучував події та вів агітацію за збір підписів, ще Олена Конашевич, яка збирала підписи в журнали, і Володимир Синюта, який очолював охорону, Іван Колаєць на псевдо Сотник, який долучився пізніше, і Богдан Собенко, і ще багато інших.

А от що пише Сватко. Перша брехня про те, що «у середовищі народного Руху за перебудову Ленін не сумісний з перебудовою суспільства з травня місяця». Оце так утяв! Адже 7 травня 1989 року в Пороховій вежі тільки був створений Рух, який хіба що не мав інших проблем, тільки як обговорювати пам'ятник Лєніну біля оперного театру. Далі Сватко пише, що було зібрано 200 тисяч підписів, щоби тут, на клумбі встановити пам'ятник Т.Г.Шевченку. Такого я не пам'ятаю, бо підписи збирали за демонтаж пам'ятника Лєніну і було їх зібрано 820

тисяч у 12 чи 14 журналах, які я передав у президію міської ради меру Василю Шпіцеру на позачерговій сесії, за годину до демонтажу. Сесія змушена була зібратися, бо клумбівські активісти призначили демонтаж на 14 вересня. Якби сесія не зібралася, то цей пам'ятник все одно було би демонтовано, без рішення депутатів і розпорядження сесії. А підписів за встановлення пам'ятника Т.Г.Шевченку ніхто не збирав, за це ми воювали разом із громадою, влаштовуючи владній верхівці пікети та мітинги.

Третє, що пише Сватко: «Семків мав виконати рішення і підготувати демонтаж». Цікаво, як це представник влади мав готувати демонтаж, коли ще не було відомо, чи відбудеться сесія, чи буде кворум, чи проголосують за це депутати. Знову брехня, бо Семків мав таке саме відношення до демонтажу, як Сватко, і як я до Ватикану.

Четверте. Сватко пише, що «Семків запланував на цю акцію два крани, один стояв за рогом вулиці Павлика Морозова і мав вступити в дію, якщо би щось сталося з головним краном».

Так от, я раджу таким писакам, як Сватко, який не мав жодного стосунку до того, що накалякав, звернутися в його рідне КаГеБе, де йому можуть видати на гора детальні матеріали про такі важливі історичні події і навіть продемонструвати фотографії та відео, як і що відбувалося насправді. Сватко чув дзвін, та не знав, де він, бо обидва крани замовляв я, один – на заводі «Електрон», де до того працював, а інший на Левандівці в будівельній організації № 1, де начальником був Угрин. Другий кран, запасний, стояв не на вулиці Павлика Морозова, а на вулиці Богдана Хмельницького, неподалік від кінотеатру. Домовлявся я за крани 12 вересня, уточняв 13 вересня. А Семків не мав жодного стосунку і поняття зеленого про крани. Коли крановик Кальмук Іван 13 вересня зранку о 8.30 сказав, що його не випустять із гаражу, бо вже знають, що мають валити Лєніна, то я його запитав, де він має працювати 13 вересня. Він відповів, що на дачних ділянках у селі Кожичі ставитиме блоки в фундаменти. То я йому порадив зробити вигляд, що кран поламався і не заїжджати в гаражі на заводі, що він і зро-

бив. Тому о 15.00, як і домовилися, я чекав на нього біля театру Марії Заньковецької на площі, де зараз вернісаж. Кран до пам'ятника Лєніну я допровадив о 15.30, де уже було кілька десятків тисяч люду.

Сватко пише: «А от з обв'язкою монумента промахнулися, плити роз'їхалися і посипалися вниз, коли кран почав їх піднімати». Знову брехня, бо жодна плита не впала вниз, а обв'язка була організована як страховка, бо коли б Лєнін був забетонований з арматурними анкерами, то плити могли би посипатися. Передбачаючи такий варіант кріплення, я вирішив обв'язати постамент альпіністським шнуром. І коли у момент демонтажу найважчого блока, на якому був совітський герб, тріснув трос, то і той блок не впав униз, а залишився на постаменті. Нехай би пан Ярослав позичив касету в тих, хто знімав на відеокамеру, вставив її у відеомагнітофон і продер очі.

Ще одна Сваткова туфта: «Комуністи десь всередині тижня відрядили до пам'ятника військових та курсантів… на захист пам'ятника Леніну. Вийшло їм на гірше, бо рухівці кинули туди значно більше людей, які почали з військовими дискусії про комуністичний терор і так дальше».

Інформую особисто Сватка, що 13 вересня 1989 року, у переддень демонтажу, о 15.00 депутат обласної ради військовий Давидов зібрав курсантів політучилища, що на вулиці Стрийській, в парку Костюшка біля університету, які переодягнулися, хто у цивільний одяг, хто в спортивну форму. Вони мали з собою палиці, нунчаки, арматуру і ще не встигли вийти з парку, як клумбівські розвідники вже про все мені доповіли. Тому ми для зустрічі непроханих гостей запросили до пам'ятника більше людей з Клумби і снумівців, але не рухівців, як пише Сватко. Більше тисячі людей підійшли до площі перед пам'ятником і ще на алеї перегородили дорогу курсантам. Ми з Володимиром Парубійом стояли між вороже налаштованими сторонами. Я через мегафон зробив попередження Давидову, що він сяде в тюрму, я йому це організую, а мої люди розмажуть курсантів по бруківці. Від громади лунало «Геть, у конюшні!». Наші хлопці знімали прапори з держаків, які передавали в тил, а древка приготували до бою. Вони з криками «В конюшні,

до стайні!» почали гамселити курсантів, виривати у них з рук червоні шмати. І ніяких дискусій, як пише Сватко, не розводили. Нам із Володимиром ледь вдавалося стримувати своїх молодих і запальних активістів. Я випадково мало не отримав по голові палицею від Богдана Колайця на псевдо Молдаван. Протистояння тривало хвилин двадцять. І коли курсанти відчули нашу силу, то один за одним почали потихеньку втікати.

На ніч ми організували охорону в кількості 400 активістів: клумбівців та снумівців із палицями. Я разом із ними стояв до шостої ранку, потім передав контроль над ситуацією Роману Оприску, віддав також мегафон, а сам поїхав на Левандівку в БУ № 1 уточнити, чи прибуде кран-дублер.

І ще одне. Відкриваю книжку Сватка на сторінці 102 і читаю звіт Долинської Мар'яни про її депутатську діяльність і про роботу депутатської комісії з питань національного відродження, головою якої вона була. Так ось, слово «Ленін» тричі звучить у звіті пані Мар'яни і пов'язане воно з музеєм, куди вона намагалася перенести ікони і таки перемогла у цій нерівній боротьбі, хоча свої байстрюки все робили, щоби не дати можливості це здійснити, в тому числі голова облвиконкому Богдан Котик.

Так деякі наші холуї полюбили Лєніна, що навіть у 1990 році в журналі «Жовтень» Михайло Косів опублікував статтю «Порадьмося з Леніним». А за дві години до демонтажу пам'ятника на площі перед оперним виступив (я першому надав Косіву слово) і сказав, щоби Леніна не рухати, бо він був дуже мудрим. Люди намагалися Михайла потовкти, мені ледь вдалося їх стримати. Аж чотирьох депутатів ВРУ (Косіва, Ларису Скорик, Ємця і Коцюбу) прислав Л.Кравчук, щоби не дозволити демонтажу пам'ятника Лєніну у Львові.

Так ось, у звіті пані Мар'яни жодного натяку нема на те, що комісія з питань відродження розглядала питання про повалення пам'ятника Леніну, як нафантазував Сватко.

Я порадив би пану Ярославу менше писати різні дурниці про події, до яких він не мав жодного стосунку, а піти в туалет і виблювати цю брехню в унітаз. Думаю, що за період депутатської каденції він нічого суттєвого не зробив, тому ви-

рішив примазатися до демонтажу пам'ятника Лєніну чи радше «приклеїтися», бо це слово він сам вживає, яке більше пасує стукачам, щоби хоч так виглядати людиною діла. Ось фраза з його статті: «Мені стало цікаво і я «приклеївся» до Котика, щоби знати подробиці, чого це Кравчук від нього хоче», бо Кравчук зв'язувався кілька разів із Б.Котиком, щоби той зробив усе можливе, щоби не демонтували пам'ятник вождю пролетаріату у Львові.

Поясню, що у стукачів є правило «приклеюватися до когось», щоби вивідати інформацію. Як стверджував один мій знайомий, який потрапив у лабети КаГеБе і тільки в 1989 році йому вдалося вирватися і порвати з конторою і це завдяки УГС і Рухові, куди він прийшов покаятися і просити допомоги. Так от, той мій знайомий Ігор говорив, що стукач це не робота і не обов'язок, а покликання, що згодом трансформується в хворобу. Приклеїтися, примазатися, увійти в довіру – це з часом стає способом життя, який диктує вже не розум, а підсвідомість. Стукач не може навіть спокійно спати. Встаючи зранку з ліжка і лягаючи ввечері спати, його не полишає думка, що він повинен десь щось вивідати, підслухати і доповісти, від чого отримує задоволення і сатисфакцію. Тож, думаю, чи й у Сватка звичка «приклеюватися» не є часом хворобливим професійним комплексом? Бо знаю, що кагебістом був його друг Горовий, колишній парторг на заводі «Кінескоп», який потім втерся в довіру громади і очолив Спілку політв'язнів, і став комерційним директором у Сватка в редакції газети «Шлях перемоги», яку видавав Конгрес Українських Націоналістів (КУН).

Ото була система, за якої людина сама лізла в зашморг і ще й раділа з того. Я маю на увазі, що добровільно вступала в партію, щоби чогось добитися в житті, добровільно підтримувала злочинну систему, яка гнобила її і розправлялася з нею, як хотіла. А вона змушена була робити те, що противне нормальній людській істоті: доносити, зраджувати, підставляти навіть рідних та близьких.

Пригадую, що одного разу Сватко зробив добру справу. Десь у травні 1990 року приніс на сесію книжечки про Біласа

і Данилишина, які сам видав і роздавав депутатам, вручив і мені, за що я був вдячний.

Про Біласа і Данилишина я чув від батьків у свої шкільні роки, про їх героїчну загибель. Узявши книжечку у пана Ярослава на сесії міськради (на сесії сюди я приходив частенько, бо мав тут друзів і брата Євгена, які мене інформували, коли розглядатимуться важливі питання), я промовив, ніби сам до себе, мовляв, цікаво, де Сватко узяв засекречені матеріали і фотографії. Збоку стояв Олег Микита, який відразу відреагував: «Не знаєш, та в КГБ, бо він там свій». Правда, і про Микиту поговорювали, що він також їхній. А час був такий, що стукачі, щоби завоювати довіру громади, частенько здавали один одного. Олег Микита тусувався в комсомолі, йшов у депутати від їхнього «Товариства Лева», що вірою і правдою служило справі комуністичної партії.

Ще дещо про мого знайомого Ігора, якого КГБ зобов'язало слідкувати за мною з вересня 1986 року. Контора, щоби взяти на гачок людину і зробити її стукачом-інформатором, мала напрацьованих з десяток стандартних варіантів: через роботу, через друзів, через сім'ю, через науку, соціальні вигоди, політичний шантаж і так далі. Ігор потрапив на гачок КГБ дуже просто. Хоч він не був професійним художником, проте інколи разом з ними виконував роботи (стенди) для наочної агітації на підприємствах, частіше в колгоспах. Виконували одну роботу, а їм приписували більші об'єми, а, закриваючи наряди, під час розрахунку залишали «відкат» замовнику. Ігора підловили на подібній афері, відкрили справу, але в суд не подали, бо потрібно було би покарати і замовника, який частенько був із їхніх. Кагебісти мали запасний варіант: погрожували мобілізацією в Чорнобиль. Так зробили з Ігорем, якому запропонували, щоби їхав у Чорнобиль або підписав папери і став їхнім агентом. А в нього півтора місяця як народилася донечка, пробував відкрутитися від Чорнобиля, але марно. Погодився на співпрацю. Його жінка працювала в книжковому магазині. Я часто відвідував цей магазин, бо збирав книги, переважно з мистецтва, де й познайомився з Ігорем. Кагебісти дали йому завдання доносити на трьох чоловік. Я був об'єктом № 1, дру-

гим був ще один художник і третій – колега з шахового клубу, бо Ігор займався шахами і вчився в інфізі. Я з ним на політичні теми ніколи не вів розмов, хоча він іноді намагався про щось почати. Сценарій розмови йому писали заздалегідь. Про це він розповість мені у вересні 1989 року. Ігор прийде на Клумбу, де збиралися активісти, відкличе мене вбік і в усьому зізнається, попросить допомоги, щоби вирватися з їхніх тенет. Він сказав, що нічого суттєвого на мене не доносив, а зараз гебісти вимагають тільки на мене зібрати компромат, бо я почав керувати громадою під назвою «Клумба». Я запитав Ігора, яким чином вони виходять із ним на контакт, чи він ходить до них на якусь явочну точку. Він сказав, що кожну зустріч його ведучий призначає по телефону додому або ж вираховує його в інституті фізкультури. Зустрічі призначаються біля інституту фізкультури, біля книжкового магазину, біля пам'ятника Міцкевичу або десь на каві. Така зустріч має відбутися і сьогодні о 16.30. Ігор нервував, бо до зустрічі залишалося три години. Я порадив йому не захищатися, а, навпаки, атакувати. Відкрити карти і сказати кагебісту, що тепер він є активістом Руху та УГС, якщо не дадуть йому спокою, то почують про себе по радіо «Свобода» в заяві Степана Хмари. Я попросив Ігора чітко сформулювати свою вимогу, навіть назвати моє прізвище, бо вони знають, з ким матимуть справу.

Приблизно через вісім днів після тієї розмови з Ігорем я з активістами Клумби і Руху організував пікетування КГБ. Це було перше пікетування у Львові на початку вересня 1989 року. Звичайно, я на пікеті не світив Ігора, але однією з наших вимог була така: «Припинити вербування агентів серед української студентської молоді». Я нагадав їм, як намагалися весною 1974 року зробити стукачем мене і як це закінчилося. Нехай піднімуть в архіві мою справу і уважно її переглянуть, тоді зрозуміють, з ким мають до чиніння. Тоді пікет тривав більше чотирьох годин. Виступали колеги з Руху, СНУМ, колишні політв'язні, які входили в неформальну організацію «Клумба». Гебісти тільки заглядали з вікон, бо вони не чекали такого «нахабства» від нас. Їхнє керівництво знало, хто організатор цього пікету, знали також і про те, що я возив десанти протестуваль-

ників по всій Україні, зокрема, у Івано-Франківськ, Тернопіль, Київ. Після тої зустрічі Ігора залишили в спокої. КГБ вирахувало, що в нього є дядько в США і цим також його шантажували. У 1990 році Ігор зміг вирватися в США до свого родича. При зустрічах він згадував, як вирвався з лабет КГБ, як йому було важко зробити цей крок і зізнатися, що змушений був збирати інформацію на мене.

Коли я був депутатом обласної ради, уже після ГКЧП на одній із сесій, коли ми намагалися змістити з посад кількох колишніх і почали зі «свого» Степана Давимуки, який плив у фарватері своїх підлеглих зі старої команди комуняк, а Чорновіл їх захищав, бо мав надію, що служитимуть щиро і вірно, а, можливо, й КГБ дало відповідні вказівки. Тоді ми на місце голови виконкому С. Давимуки запропонували Михайла Павлишина, щоби зрушити це болото, хоч знали, що Михайло занадто слабкий для цієї посади, але ми дуже хотіли щось змінити. Тоді Чорновіл на сесії відкрито звинуватив Михайла, що той нібито здав своїх друзів із підпільної дитячої організації ще в шкільні роки. М.Павлишин подав у на В.Чорновола у суд, але той у суді жодного разу не з'явився. На черговій сесії ми поставили вимогу Чорноволові, щоби він спростував звинувачення і вибачився публічно перед Павлишиним, але він відмовився і на сесії в прямий ефір заявив, що отримав інформацію, що сорок чотири депутати двох рівнів (міські і обласні) співпрацювали з КГБ. Ми почали вимагати від пана В'ячеслава провести закрите засідання і назвати прізвища тих депутатів, нехай покаються і звільняться від гебістського рабства. Чорновіл відмовився. Тоді нам стало зрозуміло, що і він нечистий у цьому плані. Після сесії я зайшов до нього і запропонував інший варіант: утворити групу з трьох людей, не депутатів, з Братства УПА, з політв'язнів, виділити їм в обласній раді приміщення і оголосити на сесії й на телебаченні, що хто хоче скинути з себе ярмо КГБ, може до них звернутися і отримати реабілітацію, зняти з себе тягар, щоби нове керівництво СБУ не робило з ними того, що робило КГБ. Чорновіл погодився, але щоби все було без записів, протоколів, обіцяв подумати, але так нічого й не надумав.

Щодо опису подій у книзі Сватка стосовно демонтажу пам'ятника Лєніну, то це суцільна брехня. Брехня не тільки в цьому, а в тому, що стосується Остапа Семківа.

Я прийшов працювати на ВО «Електрон» у Рясне на прохання директора Германа і створив там дизайнерську групу, яка зробить багато проектної роботи і в натурі, за що ми отримаємо в Москві на ВДНГ золоту і три срібні медалі. На «Електрон» мала приїхати група японців з фірми «Тошіба», яка мала впровадити ряд технологій із випуску плоского телевізора. В зв'язку з цим нам дали завдання облагородити побут на підприємстві, в їдальні, в гуртожитку і т.д. От тоді я й познайомився з Остапом Семківим, який був начальником 17-го цеху і головним енергетиком, також отримав срібну медаль і премію 400 рублів за роботу, якої не робив (цю роботу виконувала в основному наша дизайнерська група з восьми чоловік, якою я керував).

Остап Іванович Семків стверджує, що не був членом комуністичної партії, як і мій швагро Володимир Терендій, який був начальником цеху металообробки. Цех Семківа виконував роботи з сантехніки, електрики, вентиляції, ремонту різного обладнання, навіть дахів заводу. Так ось, вони обидва були членами КПРС і постійно відвідували партійні збори, які проводив комуніст Хороших, який мені це стверджував, коли отримав срібну медаль завдяки нашій роботі. Звичайно, в 1989 році вони стали активістами Руху, а 4 жовтня того ж року – членами Страйкового комітету, відповідали за організацію страйку, коли ОМОН побив людей на вулиці Коперника. Так ось, члени УГС Вітович, Петрик, Стецик Наталя цілу ніч на принтері друкували відозви про страйк, рішення, яке було прийняте в Порохові вежі на раді Руху, в якій брали участь і Терендій, і Семків, які зобов'язалися підняти на страйк не тільки «Електрон», а й «Автонавантажувач» і «Конвеєрний».

З шостої години ранку, вийшовши від Чорновола, ми з Олегом Вітовичем та з Наталею Стецик узялися розповсюджувати звернення. Кожен поїхав в інший район. Я розповсюджував листівки в автобусах, в яких зранку люди їхали в Рясне на

роботу. Коли я прибув на завод, то почув, що Терендій взяв відгул на цей день. Семківа по території шукав півгодини, а коли знайшов і запитав, чому люди працюють і ніхто нічого не знає про страйк, він відповів, що не має зараз часу, бо має бути нарада. Я зробив вигляд, що погодився, а він пішов у 17-ий цех проводити нараду. У мене за пазухою було три прапори. Я зайшов до колег художників-оформлювачів, які вже мали готові древка для прапорів (підготували їх для червоних). Я взяв древка і надів на них блакитно-жовті прапори і ще з одним колегою вперлися з цими прапорами на нараду, яку проводив Семків. Ми й словом не натякнули на страйк, але можете собі тільки уявити, що сталося в залі, де було більше ста чоловік. Я, не питаючи дозволу Семківа, взяв слово. У мене ще на пів лиця був синяк від удару палицею омоновцем під час походу 1 жовтня. Не встиг я закінчити свій виступ, як люди (в основному чоловіки) зірвалися з місць, вхопили прапори і рушили на територію заводу. Коли ми йшли в бік їдальні, то люди в цехах на першому поверсі відчиняли вікна і вилазили на подвір'я, приєднувалися до нас, формуючи колону. Бо двері в цехах начальство дало команду позамикати. Семків до колони не приєднався, бо злякався. Наш страйк перекинувся на «Автонавантажувач», «Конвеєрний», інші заводи. Бо коли я включив мегафони, то до нас приєдналися страйкомівці та рухівці, які тут же побігли організувати страйк на своїх заводах.

Була 9 година 30 хвилин ранку, коли начальник першого відділу Грудзевич разом із трьома гебістами спробували мене витурити за територію заводу «Електрон». Але в них не вийшло, бо в мене була перепустка на завод, яку я не здав, коли розраховувався. А Когут дав копняка Грудзевичу і він утік. Мітинг тривав до години. Виступило до десяти людей, розповідаючи про проблеми, які виникають між трудовим колективом і адміністрацією заводу. Після мітингу розпочався повномасштабний страйк. Не страйкували тільки допоміжні служби, які зобов'язані були контролювати безперервність технологічного процесу, бухгалтерія і відділ кадрів. Конвеєри зупинилися.

Після мітингу я з двома колегами Левцівим і Кужиком пішли в 17-ий цех. Вони зайшли в майстерню до художників

на першому поверсі, а я пішов до Остапа Семківа. Зайшовши в кабінет, побачив, що Остап у пригніченому стані, на столі попільничка, повна недопалків і порожня пачка від сигарет. Він відкриває другу, запалює. Я стою біля дверей, мовчу. Нарешті він запрошує зайти і говорить:

– Ти розумієш, Олег, я начальник і організовую страйк. Я й так уже тут біла ворона. Тобі легше, ти з заводом розпрощався, але тебе люди знають і йдуть за тобою. Ти на заводі працював п'ять років, а я двадцять.

Я перебив його і сказав:

– Розумію, ти на зборах у Пороховій вежі назвався грибом, як і Терендій, який сьогодні втік, і в борщ лізти нема кому. Вибач, друже, вийшло негарно з вашого боку. Не треба було на зборах обіцяти, брехати, щоби нині обісратися.

Я пішов, на центральній прохідній побачив два свої портрети і прізвище, що були наклеєні на стіну, а під ними напис «Категорично заборонено пропускати на територію». Один із охоронців засміявся і сказав, що мене роздрукували як злочинця, але ви добре всипали начальству, будуть пам'ятати Петрика.

Але я не про те, бо в цілому Остап Семків був доброю людиною і, будучи при владі, намагався вирішувати проблеми працівників, хоча від нього не так багато залежало, як написав Сватко у своїй книжці: «…про квартири і відселення вирішувала депутатська комісія, де більшість становили рухівці і робили це під тиском проводу Руху. Я неодноразово приходив на комісію з пропозиціями від ради Руху, як на комісію, так і до Остапа. Включався в процес Степан Хмара, депутат ВРУ, з вимогами, і Шпіцер був не останній у цій ланці. Так що 100 квартир і 500 відселень є загальною заслугою багатьох». А сам Остап багатьох, в тому числі політв'язнів, ігнорував, обіцяючи, що для них колись збудують будинок, а коли і за які кошти – нікому не відомо.

Так от, коли збиралися матеріали, свідчення депутатів, до друку, то шановного Остапа Івановича Семківа вже більше п'яти років не було в живих, а той, хто формував текст, накрутив нісенітниць, які хтось буде сприймати як правдиву історію.

Можливо це робота Андрія Левика, який довший час працював з Остапом у квартирному секторі і був депутатом міськради першого скликання. Тому я змушений спростувати деякі моменти, особливо, що стосується демонтажу пам'ятника Лєніну. Семків був членом партії, як і Терендій, який нині відхрещується від минулого, і до демонтажу вони не мали відношення, крім того, що Семківа зобов'язали пригнати машину, щоби депортувати «вождя», який уже висів на тросах. Остап не був ініціатором демонтажу, ними були активісти Клумби, очолювані мною. Я провів усю підготовчу роботу та організував збір підписів – 830 тисяч, хоч визнали дійсними 820 тисяч. Я запросив один підйомний кран з «Електрону», а інший з БУ № 1. І не Семків готував рішення про демонтаж, а було це зроблено колективно (серед інших були Бабій Марія, Долинська Мар'яна, Дробенко Грицько). І те, що Остап Семків приніс рішення на площу перед пам'ятником і зачитував його з кабіни крана, то найбільша брехня. І те, що хтось збирався підняти проти людей війська – також вигадка.

Як я вже писав в одній із своїх статей, це рішення приніс не Семків, а Петро Гуковський з фракції УРП і передав мені. Я піднявся на площадку крана (а не в кабіну, як пишеться в книжці), хотів зачитати, але за два дні роботи з мегафоном у мене сіли голосові зв'язки і голос був хрипкий. Тоді я глянув униз і побачив Павла Чабана, з яким ми неодноразово проводили мітинги. Я покликав його, щоби піднявся до мене і віддав йому рішення міських депутатів, щоби зачитав. Я тримав для нього мегафон. І коли він закінчив читати, то багатотисячна площа захлинулася від оплесків. А далі була справа техніки Івана-кранівника.

За багато років я начувся всілякої маячні про демонтаж пам'ятника Лєніну у Львові. Що Гель організовував цю акцію, що демонтували пам'ятник і Шпіцер, і Чорновіл, і ще з десяток самозванців. Господи, прости їм, бо не відають, що верзуть і пишуть.

Отож, Остап Семків не демонтував пам'ятник вождеві пролетаріату, заспокойтеся. А Чорновіл і Гель у той час уже тихенько сиділи в театрі ім. М.Заньковецької, очікуючи початку

зустрічі з Євгеном Сверстюком, не бажаючи брати участі в заході, де зібралося понад 70 тисяч люду.

Коли машина, завантажена «вождем», відбула на базу комунгоспу, я побачив за спинами народу, що на площу прибув голова виконкому Богдан Котик, який комусь із журналістів дає інтерв'ю. Та це інтерв'ю було профанацією, та й сам Котик потім попросив журналіста не світити його, бо боявся бути причетним до цього дійства.

Ще одне. Остап Іванович Семків при міськраді створив фонд для будівництва двох будинків на вул. П.Панча для політв'язнів, куди люди несли гроші. Для збору коштів організовувалися благочинні акції, конкурси, концерти. Частину грошей повинна була внести міськрада, а частину будівельні організації, що прикладуться до справи. Розпочалося будівництво.

У цей час на вибори депутатів другого скликання балотувалися Василь Шпіцер і всі чотири його заступники, які також хотіли стати мерами. Але переміг п'ятий – Куйбіда. А так як Семків, який також балотувався і програв, не мав шансів увійти в команду Куйбіди, довелося втрутитися рухівцям і тільки під їхнім тиском Семків далі очолив квартирний сектор. Перед тим ми радили Остапові не йти на вибори, а займатися фондом. Але однаково вийшло добре, бо Куйбіда, хоча недолюблював Семківа, але, на вимогу рухівців, його не рухав.

З часом фонд захирів, гроші, яких і так було замало, девальвувалися і будівництво перетворилося у довгобуд. Остап Іванович побачив, що ідея забезпечити житлом частину політв'язнів провалилася і полишив цю справу, подався очолювати футбольний клуб «Карпати».

Без сумніву, Остап Семків був патріотом і приклався до добрих справ. Хоча страждав від того, що син влип у погану справу, де один із пройдисвітів створив фіктивний «контроль» нібито від міської ради, який ходив по магазинах, кафе, барах з фіктивними документами і вимагав гроші за те, що не штрафуватиме власників. Довідавшись про це, я застерігав і попереджав Остапа, що його сина втягнули в кримінал. Через якийсь час їх усіх зловили і керівник отримав п'ять років тюрми, а син

Остапа Семківа два. Після перебування в СІЗО майже протягом шести місяців, його син отримав умовний термін, бо дехто з друзів Остапа намагався допомогти і це їм вдалося.

Дещо про новочесну міську владу часу першого демократичного скликання, де переважаючою частиною були депутати від Руху. Голова ради Василь Шпіцер також пройшов від Руху. Богдан Котик, голова облвиконкому, залишився на посту від старої комуністичної команди. Ті, хто його рекомендував, а це І.Гель, Я.Кендзьор, М.Косів і навіть В.Чорновіл, говорили, що він добрий господарник. Не було куди дітися демократам, бо Б.Котик з їхнього благословення і підтримки став депутатом ВРУ.

Ще один «одіозний» автор Василь Шпіцер у своїй книзі чомусь не розповідає правди про багато моментів свого керівництва. Недопрацювання і ліберальна позиція у багатьох питаннях не дали йому можливості виграти вибори на ще один термін, він програв Василю Куйбіді, який, керуючи міським народним контролем, зібрав достатньо матеріалу проти Василя Шпіцера.

Найболючішим місцем нової міської влади без сумніву був квартирний сектор, бо тисячі людей по багато років стояли у квартирній черзі (більше 20-25 років). З приходом нової влади люди надіялися на позитивні зміни, бо при комуністах квартири в першу чергу отримували «нужниє люді». При попередній владі найкорумпованішим був квартирний сектор, який і тепер таким залишився. Очолювала його пані Смолова. Вона залишилася тут завдяки Богдану Котику і при наших демократах. Її за якісь серйозні порушення звільнив другий мер Василь Куйбіда, коли Б.Котика вже не було при владі. Але пані Смолова не довго залишалася без роботи. В команду її взяв голова обласної адміністрації Микола Горинь, бо потрібно було віддячити «нужним людям». Саме Смолова при Б.Котикові, керуючи квартирним відділом у міськраді, підшукала квартиру з трьох кімнат в елітному будинку між вулицями Коперника і Дорошенка, де перед будинком люкс класу ще є прекрасна зелена зона. При комуняках його називали «Будинок-мрія». Депутати облради хотіли тут виділити квартиру В.Чорноволу,

але він відмовився. Пішов іншим шляхом. Віра Лясковська, яка також була в команді, підібрала йому житло на вул. Алтайській, нині Гординських, одноповерховий будинок, який вивільнили, надавши людям квартири. Луців Олександр і Володимир Яворський, які керували будівництвом при міській і обласній владі організували там прибудову і надбудову. Хоча пан В'ячеслав там майже не жив, бо мав житло в Києві як депутат ВРУ, а тут господарювала його дружина Атена Пашко. По смерті Чорновола цей будинок отримала у спадок донька Атени. Але я відійшов від головного.

Та от, за спиною Смолової стояла невелика квартирна мафія, яка залишилася від старої влади, якою керував Литюга. Я, будучи ще архітектором у проектному інституті і часто погоджуючи проекти у відділі архітектури, яким керував Роман Мих, частенько бачив його секретарку в компанії працівниць квартирного сектору, зокрема, з гарненькою заступницею Смолової, будемо звати її Гарна, другою була обліковець квартир Мазур, яка відігравала не останню роль у підборі квартир для черговиків і, звісно, у підтасовках черговості, бо деякі люди замість того, щоби рухатися за чергою вперед, посувалися назад. Люди почали звертатися зі скаргами до Руху і в Страйком (в комітет захисту прав громадян), де я був заступником голови комітету і мені як депутату облради доручили відстоювати права громадян.

Ще в період депутатства першого демократичного скликання я розшифрував схему, за якою діяли функціонери, навіть за спиною Смолової. Можливо вона і знала про неподобства, але мовчала. А все було просто. Пані Мазур у черзі вираховувала людей, які мали найближчим часом отримати квартиру, давала інформацію Гарній, а та передавала її колишній секретарці Миха, яка працювала у відділі молоді і спорту. У тої була ще подруга, яка взагалі ніде не працювала і постійно тусувалася по барах. Отже, дві останні виходили на людей, чия черга була майже на підході, і пропонували їм сплатити певну суму, щоби отримати житло. Час був непевний і люди давали гроші. Компашка у складі Гарної і Мазур проштовхували питання через депутатську комісію, маючи там свою людину. Гарна також

виходила прямо на Остапа Семківа, який давав добро, підписуючи папери. Далі була справа Шпіцера донести до Котика для виконання, де доповідала чомусь не Смолова, а Гарна. І справа була вирішена. Семків давав добро і влада видавала ордер. Відслідкувавши весь ланцюжок, маючи навіть факти, які давали мені люди, хоча боялися про це відкрито свідчити, я йшов до Семківа і викладав йому зібрану інформацію. Але Семків був очарований молодою Гарною і не давав ходу справам. Іноді я заставав їх разом із Гарною в його кабінеті за кавою. Тоді зрозумів, що не в ті двері стукаю і звернувся до мера Василя Шпіцера. Він кілька разів вислуховував мене і наполягав на тому, щоби я привів людину, яка напише заяву і вкаже суму, яку передала мафії, а краще двох людей. Я зрозумів, що воюю з вітряками і вирішив діяти через депутатську комісію, хоч вона не мала повноважень щось змінити і довіряла Семківу на всі сто. Я також вирішив, маючи переконливу інформацію, натиснути на Семківа, щоби проштовхнути питання отримання житла близько десяти людям, в тому числі політв'язням, безквартирним офіцерам, які емігрували з Росії. Степан Хмара як депутат ВРУ звертався за них із клопотанням, а також священик Євген Костів і Василь Кобрин з комітету відродження УГКЦ, який чотири роки відбув через свою діяльність у тюрмі (1974-1978). Але всі квартири, які надавали цим людям, були з резерву, неповноцінні, десь була спільна кухня, десь не було ванни, туалет на балконі і таке інше. Тому з черги цих людей не знімали.

У 1994 році на нові вибори проти Шпіцера, як я попередньо писав, пішли всі його заступники, в тому числі Семків, які програли вибори Куйбіді. Семків залишився на своєму робочому місці, бо така була вимога до Куйбіди з боку Руху, зокрема в особі Всеволода Іськіва. Ми з Всеволодом вели перемовини з Куйбідою, щоби залишити Семківа на посаді, згідно з рішенням проводу Руху. Включилася в гру і СНПУ, молодь, яка також вимагала залишити Семківа. Куйбіда погодився, щоби не мати проблем.

Якось через півроку після вступу Семківа на посаду я зустрівся з Василем Куйбідою і розповів йому про проблеми в

квартирному секторі. Та, як мені здалося, він пропустив мою інформацію повз вуха. Та все ж у скорому часі групою Гарної зацікавилася прокуратура, видно, що вони роздратували когось серйозного. Гарну вони хапнули на хабарі. Щоби не мати неприємностей, її ділки все звалили на неї і вона отримала чотири чи п'ять років тюрми. У цей період її доня викинулася з вікна і загинула. Чоловік покинув її, знайшов собі іншу кралю. Потім він став депутатом міськради. Не допомогли засудженій ні колишній чоловік, ні її подруги, ні модні речі, які вона міняла, як шкарпетки. Ця люфтова кобіта до людей ставилася, як до непотребу. Вона захворіла раком і здається померла в тюрмі. Так трагічно закінчила Гарна свою земну дорогу.

Дещо про очільника міської ради першого демократичного скликання Василя Шпіцера. Він із таким пафосом і такою героїкою у своїй книжці описує каденцію свого керівництва міськрадою, вихваляючи при тому О.Луціва, Б.Котика і критикуючи В.Парубія, В.Іськіва, хоча завдяки саме їхній підтримці став мером. Саме В.Іськів та інші рухівці з оргкомітету Руху (на вул. Друкарській, 7) вирішували питання, хто буде керувати як обласною, так і міською владою після перемоги демократичних сил.

В.Шпіцер ніколи не був рішучим керівником, по кілька разів зважувався, чи ставити ті чи інші гострі питання на порядок денний сесії, наприклад, перейменування вулиці Миру на Степана Бандери, де «за» депутати міськради проголосували тільки з четвертого разу, або питання про демонтаж пам'ятника Лєніну, коли громада, за ініціативою Клумби, примусила його зібрати позачергову сесію. Я частенько бував у міськраді на комісіях і сесіях і добре бачив усю кухню зсередини.

Хочу кілька хороших слів сказати про роботу в міськраді Всеволода Іськіва, який керував відділом культури. Крім роботи у міськраді на його плечах лежала відповідальність за всезростаючу діяльність Руху, адже перші його керівники Орест Влох, Михайло Голубець стали депутатами ВРУ. Пізніше до керівництва в Русі приєднався і Любомир Сеник.

Як я вже писав, багато проблем виникало в різних підрозділах, зокрема в квартирному, господарському (з транспор-

том, дорогами, водопостачанням), а також у громадсько-політичній сфері, бо тривала боротьба за самостійність України, де міський голова не надто активізував свої сили і можливості. Це робили депутати від Руху і УРП, які займали радикальні позиції у раді, стимулюючи Шпіцера до дій. Активно підштовхували мера до конкретних справ депутати Марія Бабій і Всеволод Іськів. Марія Бабій була також депутатом обласної ради у нашій фракції націоналістів, що була утворена у червні 1990 року на сесії облради, яку очолив Мирослав Мелень, депутат від Моршина. У фракцію націоналістів входило вісім чоловік: М.Мелень, О.Петрик, О.Вітович, М.Бабій, М.Драк, Р.Копись, М.Глубіш, С.Хмара. Пізніше приєднався Олесь Ворона.

Чорновіл ігнорував міську владу, відкинув молодь, яка стояла за нього горою, називаючи їх екстремістами. Молодь, не маючи підтримки влади, радикалізувалася, зі СНУМ утворилося УНСО, на той час найрадикальніша політична організація, яку сформував Олег Вітович. Саме вони ще у 1998 році передбачали, що Росія нападе на Україну, і пішли воювати в Чечню, потім у Грузію. Але про це не згадує в своїй книзі Василь Шпіцер і не пише ніхто з депутатів.

В.Шпіцер пробував тримати лінію, напрацьовану Рухом, дещо незалежну від обласної влади Чорновола, бо в місті були специфічні проблеми і політична ситуація була гострішою, ніж на теренах області. Цього не хотіла розуміти обласна влада, очолювана Чорноволом, який вважав, що перемогла демократія і він тримає Бога за ноги.

Час від часу у владних структурах виникали протиріччя, які загострювалися. Наприклад, питання про створення муніципальної міліції, чи створення міського народного контролю на чолі з Куйбідою, забрання під контроль фонду майна ряду серйозних об'єктів та інше.

Тож В'ячеслав Чорновіл вирішив турнути з посади мера Василя Шпіцера чи то за непоступливість, хоча пан Василь не виявляв особливого непослуху, а може, щоби поставити на це місце якогось свого холуйчика. На цю роль Чорновіл мітив поставити заступника мера Павла Качура. Тривала підготовка до виборів. Частина депутатів-рухівців створили в міськраді

окрему групу, якою поставили керувати Ігора Гавришкевича. Гавришкевич не мав авторитету серед депутатів, тим більше, що пройшов у депутати від «Товариства Лева», таких собі демократичних комсомольців, які відчули подих вітру свободи і долучилися до боротьби одними з перших, які однак мали дах у комуністичній владі і в КГБ. Так ось, група депутатів під керівництвом Гавришкевича мала довершити підготовчу роботу у раді з усунення Шпіцера. Але все пішло не так, як планували функціонери Чорновола в області. Навколо Шпіцера згуртувалися депутати від УРП Гуковський, Чопик, Шостак, Гречило, Дробенко, Савуляк, Долинска Мар'яна, Бабій Марія, Ширій Євген, Петрик Євген. Думаю, що проти Шпіцера працювали представники легальної мафії. Скажімо, тесть Паші Качура очолював сферу шкірзаводів, а в той час це було грошовите лоббі, яке, як говорили, бабло солять у бочках.

Провід Руху так і не визначився, кого підтримати, бо збори проводу вів В.Парубій, який недолюблював Шпіцера і волів, щоби мером став Качур, але відкрито не діяв, бо побоювався, що Качур програє і йому знову доведеться працювати зі Шпіцером. Він був великим інтриганом, але коли затівалася якась ризикована справа, то ховав голову в пісок і робив вигляд, що він ні при чому, але полюбляв скосити «зелену рослинність» і то на шару.

І от настав час ікс. На сесію міськради на підтримку П.Качура пригнало «Тре Круно» (хокейна команда Швеції), як я їх величав, маючи на увазі («три хруні»): Миколу Гориня, Івана Геля і Степана Давимуку. Не вистарчало тільки В'ячеслава Чорновола.

Сесію вів Василь Шпіцер, почали за попередньо узгодженим регламентом. Зробили невеличку перерву, потім слово мав Миколка, який почав здалеку, аналізував ситуацію в Україні, області і місті, мотивував, що міська влада не допрацьовує, але дуже на Шпіцера не наїжджав. Другим узяв слово Гель, почав за здравіє, а закінчив під шум у залі, почалося замішання. Слово узяв Давимука. Зал трошки притих. Давимука казав, що ми повинні бути об'єднані, бо час того вимагає, але є певні протиріччя між очільниками обласної влади і мером міста. По-

тім спробував пом'якшити проблему і на тому закінчив. У залі до мікрофону вишикувалася черга, хтось пішов до трибуни. Я вирішив на трибуну не лізти, бо вже хтось виступав на підтримку Шпіцера. На трибуну подався один із заступників Риборак, який трошки похвалив мера, трошки покритикував за недоробки і лібералізм, що вважалося найбільшим злом для тих, хто нічого не робив. Зрозуміло було й без особливої критики, що він ллє воду на млин Качура. Виступили Бабій Марія і Долинська Мар'яна, Ширій Євген на захист мера. Кілька депутатів із групи Гавришкевича почали ганити роботу мера. Василь Шпіцер кілька разів пив воду, бо сохло в горлі, далі огризнувся, що викликало шум і сміх у залі. Шпіцер червонів, чувся невпевнено. Депутатам від комуністів та гебістів був вигідний Качур і вони, домовившись, могли вирішити долю голосування. Черга дійшла і до мене. Я виголосив коротку промову від мікрофону в залі, не зачіпаючи ні Шпіцера, ні Качура. Мене цікавила крупніша риба, тому вирішив зачепити амбіції депутатів, бо багато з них, дивлячись на настрої в залі, не знали, кого їм підтримувати після виступів авторитетних обласних очільників. Тільки десь через півроку депутати обох рад зрозуміють, хто такі наші обласні очільники, після того, як Чорновіл остаточно відбуде в Київ, і тільки звідти диригуватиме командою, яку залишив на Львівщині. А громада під егідою Руху, Клумби, Страйкому почне наполегливе пікетування обласної влади, вимагаючи дій проти розвалу підприємств, колгоспів, скорочення робочих місць, що відбулося зокрема на автобусному заводі, куди призначили бездарного директора. Заводи навмисно доводили до розвалу, плануючи дику прихватизацію. Ми так дістали Степана Давимуку, що він змушений був піти з посади. А до року потурили й Миколу Гориня з посади голови облдержадміністрації, так як він сидів на двох кріслах, голови ради та адміністрації. Коли він втрутився у розслідування справи про продаж дітей за кордон, до якої були причетні і самі обласні очільники, на сесії облради спробував турнути з посади прокурора області Баганця, то Страйком і Клумба так дістали Миколу, що він погодився скласти повноваження голови ради області, хоча після нього раду очолив не кращий.

У цей період депутат ВРУ Богдан Горинь пробував рятувати свого брата, та марно. Богдан якось зустрівся зі мною, знаючи, що я є головною фігурою пікетів разом із головою Страйкому Яковом Ухачем, почав мене переконувати, що Микола гарний хлопець і ми даремно його цькуємо. На це я йому відповів:

– Так, у вашій родині є борці – лідери національного здвигу, це Михайло, ваш брат, і ви, пане Бондане, за вами піде наш люд, але не Микола, який є слабаком і не вдався у вас ні на йоту.

Я перерахував йому всі промахи Миколи, які він допустив у кінці правління Чорновола, зокрема, підтримав розвал Руху і створення Чорноволом партії «Рух», проти чого категорично виступав Михайло, а також розвал господарства і на завершення ще й втрутився у справу продажу дітей за кордон. Богдан уважно вислухав, тяжко зітхнув і каже:

– Ну, він же не ворог.

А я відповів:

– Так, не ворог, ніхто не вважає його ворогом, а от керівник нікудишній, а його бездіяльність ллє воду на млин ворогів.

На прощання ми мовчки потиснули собі руки. Богдан хотів ще щось сказати, але тільки махнув рукою і пішов.

Але я відволікся від того, що відбувалося в той час у міській раді. Прощаючись з Богданом, я зрозумів, що він затаїв на мене зло, хоча ще кілька років тому вважав мене одним із найактивніших членів Української Гельсінкської Спілки, якою він керував до обрання іншого очільника в новоствореній УРП. А як і чому повстали проти Богдана його наближені члени УГС Володимир Яворський, Олег Вітович, Володимир Фартух, то спробую висвітлити окремо.

А зараз мікрофон у міській раді, а я надумав натиснути на амбіції депутатів і зганьбити тих, хто примчав підтримати П.Качура, а рикошет звісно вдарить по їхньому ставленику. Свою промову передаю дослівно.

«Шановні депутати, ті, хто прийшов вам на допомогу від обласної влади, вважають, що вас обрали дурніші виборці, ніж ті, які обрали їх. Вони думають, що тут сидять неповноцінні,

які самі собі не можуть дати ради, тому й прибули вас повчати. Це по-перше. По-друге, запитайте цих порадників, як вони керують на своїх посадах, коли розграбовується вся господарка в області, колгоспи, підприємства. Ще недавно вони зобов'язувалися реформувати колгоспи у селянські спілки і фермерські господарства. Про підприємства я навіть говорити не буду, бо самі знаєте – там пшик. І по-третє, вони у свій робочий час, усі троє начальників, замість того, щоби працювати на місці, прибігли сюди давати вам настанови, що ви маєте робити, бо так полюбили Павла Качура… (Мене перервали оплесками, але я підняв руку, щоби закінчити і зал затих). Так от, розтолкуйте їм, що міська рада не є їхньою власністю, не є васалом обласної ради чи її нижчим підрозділом, куди вони прийшла давати повчальні уроки. Дякую за увагу, тепер вирішувати вам, на кого поставити».

У залі зірвалися оплески. Хтось навіть дозволив собі освистати прибульців, які зірвалися з місць і помчали на вихід. По дорозі до дверей Іван Гель погрозив мені кулаком. Я вийшов за ними в коридор і коли вони озирнулися на моє тупання ніг, скрутив їм дві дулі.

Голосували депутати вже без них і Шпіцер переважаючою більшістю голосів втоптав Пашу Качура у… Колеги підходили і тиснули Шпіцеру руку, який залишився на посаді мера.

Проте з ініціативи обласного керівництва у міській раді продовжувалися інтриги, до яких підключалися прикуплені рухівці, комуністи і гебісти (депутат Землянський очолював їхній відділ, що знаходився на вул. Миру, 1), які почали підтримувати створення Чорноволом однойменної партії. Хоча в політичному плані міська рада, очолювана Шпіцером, поза сумнівом зробила багато для утвердження національної ідеї.

Таємниці галицької бездіяльності

Коли в політичному аспекті Львівщина, як і вся Галичина, набирала обертів, то в економічно-господарському плані відбувалося падіння. Наші очільники пояснювали, що це через

блокування і впливи на економічні і господарські процеси влади центру, тобто Києва, що було абсолютною брехнею, бо в перші приватизаційні та інвестиційні справи Київ не втручався.

Першим в Україні В.Чорновіл кинув на приватизацію ВО «Електрон», яке тільки почало співпрацювати з японською фірмою «Тошіба», освоювати нові технології, заклало в програму випуск нового покоління плоских телевізорів, було рентабельним і мало неймовірний успіх і ринок збуту не тільки в республіки Союзу, а й у Польщу, Угорщину, Чехословаччину. Щоби зняти з себе відповідальність за цю авантюру, Чорновіл виніс питання приватизації на сесії обласної ради і ці телепні проголосували «за», хоча зо два десятки депутатів вимагали відкласти це питання до наступної сесії, а за цей час вивчити всі аспекти справи. Але Чорновіл і слухати про це не хотів. Проти проголосували тільки вісім депутатів із фракції націоналістів, три депутати з «Товариства Лева» і ще з десяток інших, зокрема Гаєцький, Дробчак, Калинець.

Хоча було відомо, що голова того об'єднання була у Москві, а хвіст – у Львові. Скільки генеральний директор «Електрону» Рибінок відщипнув Чорноволу як мзду, може і на партію «Рух», невідомо. Пізніше, коли ми з Павлом Барнацьким кожної п'ятниці їздили в аеропорт зустрічати Степана Хмару, то частенько бачили там Чорновола в компанії Рибінка, який згодом відкрив однойменний банк на Цитаделі, голова якого також сиділа в Москві. Приватизували ВО «Електрон», незважаючи на те, що на державному рівні не було закону про приватизацію. В той же час, коли Чорновіл не хотів чогось робити, то кричав, що нема Закону.

У зв'язку з тим, що на той час обласна рада володіла правом законодавчої ініціативи, то коли Чорноволу було щось потрібно, то він через слухняних депутатів на сесії або через президію з успіхом проштовхував ці питання. Потім так само робив і Микола Горинь, особливо, коли потрібно було дати комусь або собі прихопити ласі шматки нерухомості, в тому числі і підприємства. І коли їм припекло, то вони організували так звану ваучерну прихватизацію, хоча на неї також не було За-

кону. Чорновіл та іже з ним Гель, Давимука, Зима, Пахолюк організували контору «Галицькі інвестиції». До справи залучили одного могола Віктора Пинзеника, який благословлявся Ігорем Юхновським, і той розробив положення ваучерної прихватизації, яке також не проходило ні обговорення, ні експертизи, ні затвердження ВРУ. Всі сили були кинуті в роботу для пограбування людей. А яка була реклама в банерах, біг-бордах, плакатах, на телебаченні. Пообдирали народ на рівному місці, самі збагатилися на мільйони, а люди продавали ці ваучери за два буханці хліба за один, а хтось зі злості роздирав і кидав їх у смітник. Отаку аферу провернули наші виродки через так звані «Галицькі інвестиції». А коли хтось із багатих українців приїжджав з-за кордону і хотів інвестувати в економіку свої кошти, то ці хруні казали, що не можна, бо нема Закону. Розводили всіх, як лохів. І жодної падли не посадили, бо дахом у них була владна мафія і КГБ, які на тому паслися.

Опишу, з чим зіткнулися мої колеги, а також і я, намагаючись комусь допомогти чи на щось вплинути як депутати. Я намагався постійно бути на вістрі подій і не тільки політичних. Якось на Клумбі я готував з активістами черговий мітинг, стояв із мегафоном, коли до мене підійшов мужчина років 60 і зі своєрідним акцентом заговорив зі мною, представився громадянином Канади, навіть назвав своє прізвище, яке я, на жаль, не запам'ятав. А звали його Степан. Він сказав, що хотів би допомогти Україні, бо має бажання і можливості, адже має бізнес у Канаді, Бразилії, США. Я запитав, що він хотів би запропонувати Україні. Він сказав, що може відкрити цех із виготовлення меблів, може виготовляти й бандури, гітари, а також може відкрити завод, що переробляє відходи деревообробної промисловості, може робити зі стружки, картону, шмаття перфект папір. Я запитав, де мав би стояти завод із переробки сміття, а він відповів, що де завгодно на околиці міста, в полі, але щоби не дуже далеко від Львова, в межах 20 кілометрів. Вислухавши його, я запропонував піти у міську раду на другий поверх, назвав номер кабінету Степана Кисіля. Я сам пішов із ним, бо мав там справи, бо Москва готувала для Кравчука

якийсь договір, тому потрібно було гуртувати громаду. Після мітингу, десь близько 17-ої години підійшов до мене С.Кисіль разом із тим канадцем і каже: «Петрику, дякую тобі, що ти посилаєш до мене грошовитих людей з діаспори, але я допомогти в тому питанні не можу, то компетенція Шпіцера». Тоді я попросив Степана Кисіля вивести канадця на мера, а так як уже була п'ятниця, то домовилися на понеділок. Кисіль організував зустріч канадця з мером.

Якось до тижня часу я зустрів канадця в оперному театрі, бо мій син у цей день виступав у головній ролі балетної вистави. Канадець також прийшов подивитися балет у львівському оперному театрі. В перерві я запитав його, чи відбулася зустріч зі Шпіцером. Він засміявся, кивнувши головою, почав розповідати, що Шпіцер зажадав, щоби він вніс кілька тисяч доларів у якийсь фонд, тільки тоді може йти про щось розмова. «Той ваш мер думає, що хтось дурний, ще нічого не запропонував, жодної угоди чи перспективи, а вже клади тисячі, так, ніби вони падають, як листя з дерева. Здається він трохи не мудрий». Я перевів розмову на тему вистави, сказав, що в головній ролі виступає мій син, якого також звуть Олег. Канадець сказав, що захоплений, як він веде танець. Після вистави ми пішли в кафе погоститися кавою. Він понабирав солодкого, аж довелося замовляти ще каву. Алкоголю ні він, ні я не бажали.

Через якийсь час на сесії обласної ради я підійшов до Шпіцера і сказав, що є люди, які хочуть вкладати гроші в інфраструктуру міста, зокрема хотіли би організувати переробку сміття і різних відходів. Василь глянув на мене і спитав, на якій основі вони зможуть це робити, коли нема Закону, і хто потім буде відповідати. А в нас поки що у Грибовичах є сміттєзвалище, вистачить років на тридцять, тому з переробкою ще встигнемо. Я сказав, що ми на самоврядуванні і як депутати обласної ради, яка має право законодавчої ініціативи, звернемося до Чорновола на сесії і запропонуємо йому варіанти. Шпіцер відповів, що дурне мені в голові, зараз є інші проблеми.

Після сесії я підійшов до пана В'ячеслава і сказав, що людина з діаспори хоче збудувати сміттєпереробний завод

для міста. Чорновіл сказав, що нема закону про інвестиції, що вони у Верховній Раді тільки збираються такий закон провести. Я заперечив, що обласна рада має право законодавчої ініціативи. «А ще коли ви виступали з трибуни Верховної Ради з якимись ініціативами відносно реформ у сфері господарки, то Кравчук вам сказав, що ви у себе у Львові зробите, той ми підемо таким же шляхом, будемо робити, як ви запропонуєте, це і буде перевірка можливостей». Чорновіл глянув на мене з-під лоба і спитав: «Петрику, ви що вірите тому лисові Кравчуку? Давайте краще того пана сюди і ми подумаємо, що йому запропонувати».

Я розумів, що Чорноволу не просто справлятися з обов'язками голови у Львові, не маючи професійної команди, яка могла би запропонувати хоча би якісь реформи в господарці, а є стара консервативна комуністична команда, яка при попередній владі робила все за командою згори, є зашореною. По-друге, треба воювати у Верховній Раді, координувати роботу демократичної меншості, і йому не до львівського сміття, яке рано чи пізно вистрелить у серйозну проблему.

Що стосується мера Львова Шпіцера, то нічого він не довів до ладу у господарстві міста, ні з водою, ні з транспортом, ні з дорогами. Обласна влада воліла в кінці року невикористані кошти, 30 відсотків від бюджету, повернути в Київ і отримати за це премії для очільників, ніж віддати ці гроші місту.

Ще одна туфта команди Чорновола. Майже з перших днів роботи нової обласної ради на сесіях неодноразово ставилося питання реформування сільського господарства, створення кадастру земель, залучивши професіоналів-науковців, змінивши форми господарювання на селянські спілки і фермерські господарства, застосовуючи європейський досвід. Пройшло три роки і крім говорильні нічого з місця не зрушилося, жодного кроку з боку влади. Ініціативу, після того, як їм надоїла тріскотня з трибуни облради Давимуки і Гориня Миколки під режисурою Чорновола, окремі господарі взяли на себе та самі почали створювати фермерські господарства. А влада замість того, щоби сприяти цьому процесу, виділяти землю,

допомагати технікою, вже на кажучи про кредити, старалася гальмувати нові утворення, блокувати розвиток фермерства, співаючи деферамби керівникам колгоспної системи Дунцю Леонтію, Павліву Степану, Комару Петру. Воно й не дивно, бо в облвиконкомі за сферу сільського господарства відповідав Леонтій Дунець, заступник Давимуки, ящур старої комуно-колгоспної школи, який якщо щось робив, то в основному для номенклатури, для голів колгоспів, начальників бригад. Йому розв'язав руки сам Чорновіл, який не реагував на запити і вимоги депутатів.

Одним із депутатів, який спробував об'єднати починаючих фермерів, був Микола Бойко з Ясниськ, який ще у 1988 році став приватним підприємцем, у невеличкому господарстві вирощував свиней та індиків. Микола Бойко був головою комісії з питань законності і порядку, до того випадку, коли він після якогось застілля з ментами поїхав додому через село Бірки. Хитрі менти, щоби взяти Миколу на гачок, влаштували йому засідку, а потім нічну погоню, де Микола машиною влетів у фосу, але на щастя залишився живий і неушкоджений. Тоді сесія з подачі ментів та очільників облради намагалася позбавити його мандату, але не вийшло, бо більшість депутатів не повірила у версію ментів. Миколу тільки переобрали з голови комісії з питань законності та, з ініціативи Чорновола, на його місце поставили більш лояльного до влади і силових структур Дарія Футорського, який мав тісні зв'язки з КаГеБе. Весною 1992 року Микола організував фермерів, які обрали його головою своєї спілки, на пікет обласної влади, подавши заявку. Фермери виїхали до міста тракторцями марки «Білорусь» і машинами з плакатами на свій захист. Та Чорновіл дав вказівку начальнику ментів Мотринцю виставити міліцейські кордони і не допустити фермерів до обласної ради. Міліція перекрила дорогу на вул. Стрийській, коло совітського пам'ятника, і на вул. Личаківській, нижче кінцевої зупинки трамваю № 2 і не пустила пікетувальників у центр, вони змушені були пішою ходою йти до владоможців, але їхній пікет результату не дав.

1995 р.

Шпіцеріда

Я довго думав і зважувався, чи висвітлювати ці питання, бо вже деякі колеги, депутати облради першого демократичного скликання, інші придворні, понаписували купу статей, брошур, книжок про те, що було і чого не було, що бачили і чого не бачили, лише чули краєчком вуха, в чому можливо брали участь, дотикалися до революційних подій 1988-2004 років, або писали зі слів очевидців, перекрутивши історичні події на свій лад. Хотілося б якомога об'єктивніше проаналізувати і спростувати, заперечити або додати інформації у їхні твори, хоча зробити це буде важкувато, бо правда тут перемішана з купами вигадок і неправди, точніше буде сказати, мотлоху, який уже вийшов у світ, виданий «нужнимі» людьми за солідні кошти і гуляє серед читачів, дезінформуючи громадськість.

У часи першої демократичної революції, в час розвалу совєтської імперії, ці брехуни не знали, куди скерувати свої оглоблі і сиділи тихо в своїх норах аж до 1993 року, а потім виповзли на світ Божий.

Хочу розпочати з нашого колеги – першого мера демократичного скликання Василя Шпіцера, який написав і видав книжку «Рікою пам'яті».

Звичайно, шкода пана Василя, бо мав проблеми з головою, лікарі змушені були зробити трепанацію черепа, то, можливо, після цього й була написана ця книжка, бо читати її людині, яка була причетна до подій, що описуються, без здивування і посмішки на деякі перекручені факти, просто неможливо. Не читав я повністю цієї грубезної книжки, щоби не плюватися.

Я попросив свого колегу Всеволода Іськіва, який був першим організатором Руху 7 травня 1989 року, який добре знав Шпіцера не тільки як рухівця, а й працював із мером чотири з половиною року, знав усю його діяльність, щоби він прочитав писаніє Шпіцера і щоб відкреслив для мене найцікавіші уривки тієї дозволю собі сказати «порнографії».

Почну з того, що пан Шпіцер у своїй книжці взявся критикувати Всеволода Іськіва і Володимира Парубія, завдяки яким і став мером.

На обговоренні кандидатур на голову міської ради в комісії з 18 чоловік, які збиралися в приміщенні № 7 на вул. Друкарській, з приводу розподілу рухівців на керівні посади, саме ці двоє твердо наполягали, щоби Василь Шпіцер став мером. Добре пам'ятаю цей факт, адже був одним із членів цієї комісії.

Зате Шпіцер у своїй книжці розхвалив Олексу Луціва, який керував будівництвом і при ньому відбувся повний розвал у цій галузі, прихватизація і розкрадання.

По-друге, я частенько бував у міській раді, заходив як до Іськіва, який керував відділом молоді, культури і спорту, і до Парубія, який був заступником голови того ж управління, і мав більше функціональних навантажень. Коли до Парубія можна було мати якісь незначні претензії, то до Іськіва претензій не було, але пан Василь полюбляв «виловлювати блохи».

Як працював Всеволод? Одного разу я зайшов до нього десь близько десятої години, в той день, коли він вийшов із відпустки. У нього на столі лежала купа паперів, розпоряджень як від мера, так і від В.Парубія, що зібралися за час його відсутності. Це були різні завдання, термінові і такі, що не вимагали раптовості. Я не хотів заважати, коли Іськів почав розбирати ці розпорядження і розкладати на три столи, тому пішов.

У кінці дня я вирішив знову заглянути до Всеволода. На його столі лежало з десяток листів. Коли я запитав, куди поділася гора документів, він відповів, що частину розписав адресатам, частину роздав підлеглим, навіть обідати не ходив. Кілька паперів повернув у секретаріат мера, щоби правильно оформили подання. Ось і залишилося найважливіше. Я був здивований його оперативністю і професійністю. Так що Шпіцер часто свої недоробки переводив, як стрілочник, на підлеглих, а закінчивши роботу службовою машиною з водієм їхав додому відпочивати. А Парубій та Іськів ішли в штаб Руху, щоби проводити громадсько-політичну роботу майже щодня і до пізнього вечора. Своєю громадською роботою вони також допомагали міськраді і особисто пану Шпіцеру.

Ще одне, що стосується Всеволода. З 1991 по 1994 роки він забрав на культуру близько 11 закладів, що належали комуно-соціалістичним організаціям, і зробив це без судів.

А пан Шпіцер пише, що рухівці створювали йому опозицію, що є несусвітньою брехнею, бо більша частина депутатів міськради була представниками Руху. А Рух у той час був дуже потужною організацією і якби він створив опозицію Шпіцеру, як той пише, то він у кріслі мера не просидів би і дня.

До речі, біографія Шпіцера не була такою світлою і безхмарною, як він це виставляв. Думаю, був він членом компартії, бо його фотографія красувалася на дошці пошани на вул. Чупринки біля скверика навпроти початку вул. Київської, висіла там, поки не пожовкла.

Спочатку я хотів відповісти панові Шпіцуру на його спогади у книжці «Рікою пам'яті» в гумористичному дусі, але, занурившись трохи у цю його «ріку», мені стало не до гумору і веселощів від цих «мимо арів».

Ще одна цікава історія виникла зі Шпіцером десь 1990 чи 1991 року. До мене на Клумбі підійшов старший чоловік, довідавшись від когось, що я депутат обласної ради, і попросив, щоб я звів його з керівництвом міста. Чоловік представився як канадський українець, який ще юнаком з батьками виїхав до Канади, зараз там стоїть твердо і хотів би допомогти Україні, вклавши гроші в якусь справу, в пекарню, чи в сміттєпереробку, чи в якесь будівництво, або може в щось інше, що дуже потрібне місту.

Я вирішив не виходити з ним на Шпіцера, а звести його з одним із його заступників, Степаном Кісілем. Я пішов разом із ним у міськраду, розшукав пана Кісіля, познайомив їх, попросив поспілкуватися і представити мерові. Кісіль, як і при попередній владі, керував фінансово-економічним відділом. Наступного дня, зустрівши мене на Клумбі, канадієць підійшов до мене і каже:

– Ну й апетит у вашого мера. Сказав, що було би добре, якби я вклав гроші у якийсь фонд, три тисячі доларів. Зрозуміло, що він керуватиме цим фондом. Я сказав, що подумаю, подякував і пішов. Хіба він думав, що напав на дурня?

Той канадієць казав, що насамперед хотів був допомогти збудувати два компактні сміттєпереробні заводи, бо один

величезний, то не дуже добра ідея… Я на це нічого не відповів і ми розсталися.

Якось, зустрівши Кісіля, я запитав, чому нічого не вийшло з тим інвестором з Канади, на що він відповів, що Шпіцер хотів урвати собі кавалок пирога і що то вже не перший випадок. Вже був один серйозний пан, який хотів побудувати сміттєпереробний завод, але з того вийшов пшик, як і з твоїм канадійцем.

Кісіль, який ще при комуністах працював у міськраді, так і після Шпіцера працював при наступному мерові Куйбіді. Степан Кісіль багато знав про неблагочестиві діла Шпіцера, тому той його побоювався і люто не любив, але терпів через голову виконкому Богдана Котика і кількох впливових депутатів.

А тепер дуже цікаве зі слів одного з колишніх працівників Франківського райвиконкому, який вийшов з лав компартії влітку 1989 року і звільнився з роботи. Той чоловік розповів мені, що Василь Шпіцер, окрім того, що висів на «Доскє почєта», був членом ідеологічного підрозділу райвиконкому. Якось пан Василь перед демократичними виборами попросив колегу, щоби той облив фарбою чи чорнилом його фото на дошці пошани, щоби дошку зняли. Та колега відмовився і це мені розповів.

А чому не пишете, шановний пане Василю, якою рікою пам'яті ви запливли в партію СДПУо україножера Віктора Медведчука, який допомагав гебістам знищити Василя Стуса, а ви очолили його контору, коли нормальні люди воювали з ним. А згодом В.Медведчук став допомагати Путіну у війні з Україною.

Цікавим у «писанії апостола Василія» є те, що він постійно наголошує, що всі події, реформи, рішення крутилися навколо нього, як планети навколо Сонця, і навіть підтверджує документами, що приймала рада, ніби у розробці і творенні тих рішень не брали участі депутатські комісії, фракції, виконком і дуже часто під тиском громадськості, в тому числі Клумби, яка підтримувала демократичні рішення і перетворення у Львові, до яких прикладалася міськрада. Хай вибачать мені депутати міськради першого демократичного скликання, що не називаю всіх їхніх прізвищ, бо вийшов би доволі великий список тих,

хто заслуговують на повагу і визнання, але найактивніших таки хочу назвати: Бабій Марія, Долинська Мар'яна, Савуляк Богдан, Чопик Григорій, Ширій Євген, Грачило Андрій, Шморгун Євген, Дробенко Григорій, Ковальчук Євген, Путько Ярослав, Крушельницька Тетяна, Матковський Роман, Шабатура Стефанія, Дяків Наталія, Дубров Яків, Мельник Ігор, який був депутатом і облради, Петрик Євген (мій брат), Шот Орест, Шостак Ігор та інші, яких я особисто знав і бачив їхню позицію, відвідуючи сесії міської ради.

А тепер дещо про Клумбу, бо «апостол Василій» у своїй книжці пише, що не знає, хто уповноважував Клумбу займатися «несусвітніми ділами», такими як боротьба за українську державу, символіку тощо. До речі, він не єдиний «незнайко» в тих подіях.

Є ще такий Панкевич Богдан, думаю, стукач, бо коли Рух у 1989 році проводив свої зібрання в Спілці письменників на вул. Крушельницької, тодішній Чернишевського, цей бармен працював тут у барі і постійно стояв біля одвірка і дослуховувався до того, що тут райдають, а ще за рік чи два до того, ховаючись вдома під ліжком, прислухався, чи не скрипнуть двері і не прийдуть у гості «товаріщі» з КГБ. А зараз він довчився до того, що вміє в Інтернеті поливати брудом Клумбу.

І не він один такий, кому привиджувалася страхітлива картина дій Клумби. Без сумніву, це були комуняки та різна промосковська наволоч і навіть деякі наші місцеві невдахи-владоможці, як Микола Горинь, Степан Давимука, Юрій Зима та інші.

Не вельми шановним панам потрібно було звернутися до КГБ, сьогодні воно СБУ, їхнє «роднєнькоє», і там би їм усе роз'яснили, коли Клумба самоорганізувалася і хто нею керував, і чим вона займалася, і кому діставалися копняки під зад, а інколи й по голові.

А тепер дещо розповім, насамперед для тих «нєпутьових». Клумба – це перший в Україні своєрідний Майдан, що тривав більше 10 років, це самоорганізоване громадське об'єднання, яке виникло в лютому-березні 1989 року, коли постало питання про місце для встановлення пам'ятника Т.Г.Шевченкові. Спочатку це були невеликі групки людей, які почали збира-

тися тут після оголошення конкурсу на будівництво пам'ятника Кобзарю і першого мистецького змагання на кращий проект на пл. Митній, у приміщенні, де нині розташований музей Пінзеля.

Комуністична влада намагалася зупинити процес боротьби за спорудження пам'ятника Кобзареві, заперти той пам'ятник кудись на загумінки, і навіть такий заслужений «метр» як Роман Іваничук на замовлення обкому партії написав статтю, в якій наполягав на тому, що пам'ятник Т.Г.Шевченку не може стояти в центрі міста. Цитую рядки з його статті: «На одній осі не може бути трьох пам'ятників». Мовляв у Європі ніде такого нема. А коли пізніше, у червні 1998 року при нашій зустрічі на Клумбі я сказав йому, що не буде на одній осі трьох пам'ятників, бо Лєніна, що навпроти оперного театру, я демонтую, то він гарчав на мене з виряченими очима і плювався. Я навіть злякався, що Іваничук тикне мені в очі пальцями.

Громадськість була невблаганна, не слухала лжепророків і відстояла місце для пам'ятника на проспекті Свободи.

Ще цікавеньке. Коли почалася перша сесія облради першого демократичного скликання і розпочалася дискусія, багато депутатів не хотіли починати сесію в присутності погруддя Ульянова, поки його не винесуть із зали. У своєму виступі я сказав, що «сказавши «а», треба говорити «б» і внести в порядок денний на розгляд сесії питання про доцільність перебування пам'ятника Ульянову навпроти оперного театру, так як архітектор Горголевський, який проектував споруду театру і площу перед ним, не передбачав тут жодного пам'ятника, а тим більше вождеві пролетаріату. Депутати в більшості, крім комуністів, поставилися з розуміння до цього питання. Але Іван Гель, перший заступник Чорновола, голови облради, назвав мій виступ провокацією, а мене провокатором. На це я відповів: «Якщо ви так полюбили цю потвору, то йдіть і поцілуйте його зі спини». Зал зайшовся сміхом. Василь як обраний мер тоді відмовчався.

Саме Клумба, очолювана мною і Романом Оприском 14 вересня о п'ятій годині 30 хвилин дня демонтувала Лєніна навпроти оперного театру, що пан Василь Шпіцер не повстидався приписати собі.

Коли на Клумбі почали постійно збиратися люди, я частенько приходив сюди і після одної моєї промови громада висловила бажання, щоб я виступав частіше і щоб організовував тут постійні виступи для всіх, хто бажає висловитися. Це було у другій половині березня 1989 року. У квітні, коли почалися постійні мітинги, я брав у них активну участь як член УГС, який 4 квітня був рекомендований Богдану Гориню художником Ярославом Мацелюхом – шваґром Михайла Гориня.

З 12 травня я вже постійно виступав на Клумбі і 17 травня тут замайорів синьо-жовтий прапор на 3-метровій щоглі, яку встановили активісти, а прапор приніс О.Карелін, який пошила його дружина Наталка.

26 травня Всеволод Іськів привіз на Клумбу пам'ятний камінь з написом, що тут стоятиме пам'ятник Т.Г.Шевченку, який витесав і вичеканив скульптор Олесь Дзиндра.

25 червня 1989 року з ініціативи Мацелюха на зібранні проводу Української Гельсінкської Спілки вдома у Богдана Гориня я доповів про ситуацію на Клумбі і рада вирішила, щоб я взяв на себе керівництво громадою Клумби, моїм заступником рекомендували Оприска Романа.

Десь через місяць я доповів на раді Руху, яка підтримала рішення проводу УГС і також уповноважила нас із Романом Оприском очолювати громадські зібрання на Клумбі, щоб уникнути різного роду протистоянь, провокацій, непорозумінь серед громадян Львова, які постійно збиралися в центрі міста. Громадськість прийняла мене як свого лідера-керівника і навіть дехто пропонував мені Клумбу зареєструвати офіційно як громадську організацію зі Статутом, Програмою дій, печаткою і банківським рахунком. Я категорично відмовився від цієї пропозиції, бо це зв'язувало би нам руки у наших діях як у час совєтів, так і при псевдодемократах, бо тоді діяли совєтські закони і владу в Україні далі тримали комуняки як відверто червоні, так і ті, які перелицювалися у демократів і стали під синьо-жовті знамена, а на лацкани піджаків почепили значки з тризубами. Відповідальність за будь-які дії, що несумісні з позицією режиму, мала б нести офіційна структура та її керівники. А так ми відвойовували державницькі позиції в Україні

всіма доступними нам способами і методами, відстоювали позиції громадських організацій УГС (УРП), Руху, СНУМ, УХДП, а також захищали активістів Клумби, які потрапляли в біду досить частенько.

А те, що пан Шпіцер ставить собі у заслугу демонтаж пам'ятника вождю пролєтаріату, то брехня і блюзнірство, бо скликати позачергову сесію самого Шпіцера і депутатів міськради примусила громадськість Клумби, до чого найбільше приклався Петрик Олег Михайлович на початку червня, створивши Комітет із демонтажу пам'ятника Лєніну, куди ввійшли шість моїх однодумців.

За два з половиною місяця роботи на Клумбі з допомогою переносної радіостанції, якою керував Ігор Желізко, ми зібрали вісімсот тридцять тисяч підписів, які я вручив президії міської ради і особисто Шпіцеру в час цієї позачергової сесії, на якій вирішувалося питання демонтажу пам'ятника Лєніну.

У попередніх своїх записах я детально розповів про весь процес, тому зараз коротко і аргументовано опишу, як усе відбувалося. Бо звідки це було знати Шпіцеру, коли він свій зад відсиджував у кріслі мера і як представник Руху не відвідував ні зборів, ні засідань проводів організації, яка зробила його мером.

Чому ми не демонтували Лєніна скоріше? А тому що перед громадою стояло важливіше завдання, насамперед забрати собор св. Юра, бо московський патріархат почав агресивніше діяти проти греко-католицької церкви, створюючи фіктивну УГКЦ МП, тому потрібно було якомога швидше забрати церкву св. Юра, щоби був відновлений офіційний центр УГКЦ. Забрання собору ми з Володимиром Волинцем почали планувати від половини червня 1990 року, від зелених свят, розглядаючи три варіанти дій. Штурм великою масою люду був одним із них.

Після повернення багатьох наших активістів зі святкування 500-річчя козацтва в Капуліївці, знаючи, що 12 серпня 1990 року відбуватиметься велика акція з пошанування Українських Січових Стрільців на Янівському цвинтарі, ми вирішили скористатися моментом і забрати собор св. Юра з допомогою великої маси народу. Так сталося, що в той же час церковні

мужі з громадою вирішили встановити і посвятити хрест на вул. Симоненка, куди від Клумби вирушила ще одна, сформована мною, колона, а сам я з чотирма десятками активістів вирушив в аеропорт, щоби там над головною спорудою підняти національний синьо-жовтий прапор. Колону з Янівського кладовища мав привести Василь Кубів. З вулиці Симоненка людей вів Ігор Калинець, з якими було домовлено, що на площу перед собором св. Юра вони прийдуть о 16.30, ні хвилиною раніше чи пізніше. Ігор Калинець порушив домовленість і привів колону, яка складалася з жінок, на 15 хвилин раніше. Ця колона була занадто слабкою для штурму кордону міліції та православних московського патріархату, які вигукували, що Сталін нам дав Україну.

Поки люди Калинця сперечалися з міліцією, ці підтягнули ще три автобуси своїх на підмогу. На наше щастя підоспів Василь Кубів із хлопцями і я зі своїми людьми з аеропорту. Менти ще не встигли сформувати шеренги для спротиву, коли хлопці Кубіва разом із трьома десятками моїх, підкріплені масою людей, прорвали кордон ментів і відкрили праві бокові двері собору. При цьому шеренга ментів у верхній арці сама розсипалася, злякавшись маси народу, який біг від нижніх воріт.

І що дивно, як то пан Шпіцер не приписав собі забрання собору св. Юра, як це у своїй книжці поставив собі у заслугу пан Ігор Калинець, хоча сам не організував жодної масової акції. До того ж Калинець написав, що собор був забраний не 12 серпня, в неділю, а 13 серпня, в понеділок, що є неправдою. До речі, ще за пів року до видання Калинцевої книжки при зустрічі він намагався мене переконати, що собор св. Юра ми забирали на зелені свята, в червні.

19 серпня, на свято Спаса, при величезному зібранні люду владика Володимир Стернюк відправив у соборі св. Юра першу Службу Божу для греко-католицьких вірян. А з 12 серпня по 19-те активісти Клумби, організовані мною, тримали собор під охороною, відбиваючи напади «православних» московського патріархату. Ми охороняли собор як удень, так і вночі, бо ментам було байдуже.

Забравши собор св. Юра, ми, маючи зібраних у той час більше 600 тисяч підписів за демонтаж ідола Лєніна, почали підготовку до його повалення. Знаючи, що до Львова прикута особлива увага, я вирішив не алярмувати, а добитися скликання окремої сесії міської ради, яку змусимо прийняти рішення. Так як ми були на самоврядуванні, то рішення вступало в силу з моменту прийняття його сесією.

10 чи то 11 вересня о 10 годині я зібрав членів Комітету з демонтажу у складі чотирьох із шести чоловік і ми вирішили призначити демонтаж на 20 вересня. Я одразу ж поїхав у Рясне-2 на «Електрон» домовитися за кран на 20 вересня. Прибувши на базу, я відшукав двох кранівників. Один із них відразу злякався і відмовився, іншого, Івана Кальмука, мені вдалося вмовити, сказав, що я приїду ще раз і тоді ми уточнимо план дій.

Повернувшись на Клумбу, я довідався від Миколи Одарченка, який тусувався з комуняками, що ті делегацією з п'яти чоловік поїхали до М.Горбачова сьогодні, 11 вересня, щоби той дав вказівку поставити біля пам'ятника вождю пролетаріату охорону, два бронетранспортери, як це було в Ризі. Потрібно було діяти негайно. Заставши на Клумбі Романа Оприска, ми разом вирішили демонтувати вождя пролетаріату не 20, а 14 числа, порахувавши, що комуняки 13-го прибудуть у Москву. Тоді Оприск порвав уже написані оголошення на 20 вересня і написав шість нових, які люди повезли, щоби розклеїти у різних кінцях міста.

А пан Шпіцер у своїй книжці бреше, що то він дав вказівку замовити два крани. Він так усе детально описує, що можна повірити. Навіть як підглядав за монахинями, які, оголосивши голодування, десь там у куточку приймальні вживали їжу. І не соромно йому було підглядати за жінками? А якби вони в той час перевдягали бюстгальтери або трусики, то він би також побіг до отця Дацка на Святоюрську гору, щоби на них настукати.

До речі, Дацка тричі затримували на кордоні з Польщею, бо він намагався контрабандою вивезти цінні церковні речі: ікони, чашу, хрести позолочені, можливо з коштовними камінчиками, кадила і ще щось цінне.

Та хай йому грець, як казав мій учитель з нарисної геометрії, повернемося до підйомного крана.

Їдучи в Рясне-2, по дорозі я завернув на Левандівку на вул. Широку в БУ-1 від залізниці, де керував Угрин. Там я знайшов колегу, який керував 3-тонним краном і попросив, щоби він підстрахував і приїхав і припаркувався на вул. Б.Хмельницького, неподалік від кінотеатру, що він і зробив, хоча йому також не дозволяли виїхати з бази. Але його кран мав малий виліт стріли, тому міг тільки Лєніна стягнути з тумби.

Я віддав Шпіцеру зібрані підписи за демонтаж пам'ятника Лєніну, 830 000 підписів, з трибуни сесії заявив:

– Шановні колеги-депутати, незважаючи на те, як ви проголосуєте, Лєніна біля оперного не буде, бо кран там уже стоїть і петля на шиї Лєніна готова.

Поки я вийшов на площу, депутати проголосували, прийнявши позитивне рішення, на яке ми з громадою чекали, поки його видрукують. Тільки після цього Богдан Котик дав команду підігнати машину, що мала би забрати демонтованого вождя пролетаріату і відвезти на базу Львівкомунгоспу, звідки й була ця машина «Колхіда», на яку кранівник Іван Кальмук і вклав це чудовисько на відпочинок.

Хлопці, які вилізли на машину, щоби звільнити стропи, на радощах стрибали по його поваленому тулубу і лисині. Нарешті вантажівка з цим дяблом рушила. А ми відразу взялися, використовуючи кран, демонтувати тумбу, під оплески громади, відколупувати від неї товстезні облицювальні плити.

А Шпіцер в своїй книжці пише, що, коли зняли Лєніна, почався мітинг, на якому він виступав. Доводжу до вашого відома, що тоді жодного мітингу не було, бо почали роботу з облицювальними плитами.

То може Шпіцер виступав у своїй спальні і думав, що здалося б провести референдум, щоби прибрати Лєніна, і винести резолюцію, за яку б депутати проголосували, і доручити виконкому міськради народних депутатів дати пропозиції про перенесення пам'ятника та узгодити місце його встановлення з радою міністрів УРСР. Бо важко вам було прощатися з вашим вождем, про якого тоді, коли окремі комуністи кидали

партквитки, Шпіцер писав у своїй «анал-літичній праці», що нам усім треба вчитися у вождя Лєніна.

Шпіцер пише, що під час зняття Лєніна було 50 тисяч люду, хоча було близько 100 тисяч.

А коли ми демонтували облицювальні плити, то виявили фрагменти надгробних пам'ятників із цвинтарів, як це було в Коломиї, де люди повалили вождя пролетаріату двома тижнями раніше.

Я як організатор демонтажу закликав бажаючих роздовбати постамент до рівня тротуару. Зголосилися до сотні людей, але не всім знайшлося місце для довбання постаменту, тому я відібрав 30 міцніших. За 15 хвилин були зубила, молотки і ковадло. Цілу ніч хлопці працювали, аж сипалися іскри, гнулися зубила, ламалися молотки, але до сьомої години, поки пан Шпіцер спокійно люляв після важкої сесійної роботи, клумбівські активісти зрівняли бетонну глибу постаменту з площею, а фрагменти надгробків (українських, польських, жидівських), склавши акти, віднесли в штаб Руху як доказ комуністичного вандалізму.

Зрештою, я дозрів і все-таки дістав книжку «апостола» Василя Шпіцера та проштудіював її з олівцем, підкреслюючи ті місця, де автор збрехав.

Хоча багато в чому Шпіцер має рацію, подаючи в книжці документи і свої виступи і навіть виступи свого сина, тоді восьмикласника, як справжнього революціонера, хоча на масових заходах його ніхто не бачив.

Але це не важливо, хоча важка праця Шпіцера полягала в тому, щоби збирати ці папери, рішення, документи, свої виступи, щоби систематизувати їх і видати цю книжку. Тому він й не подбав про будівництво хоча б якогось сміттєпереробного заводу, хоча були інвестори.

Шпіцер пише про відремонтовані дороги, то хай не смішить львів'ян, які чудово пам'ятають стан тих «відремонтованих» доріг і вулиць.

Мене щиро дратує те, що Шпіцер дозволив собі поважних людей, які боролися за державність України, трактувати як співробітників спецслужб, хоча жодних доказів цього не мав і

не міг- мати. Дивуюся, як сам не потрапив у його анал-літичну писанину. Бо в КГБ могли би багато наліпити на Петрика спеціальної «реклами», переслідуючи його з 22 травня 1973 року, коли був ними затриманий у Києві біля пам'ятника Т.Г.Шевченкові, що навпроти університету.

«Працівниками спецслужб» Шпіцер називає Всеволода Іськіва і Володимира Парубія, які й протягнули на посаду голови міської ради ще крутішого спецслужбіста Шпіцера Василя.

В. Іськів не був і не міг бути спецслужбістом, це й козлу зрозуміло. А от із Володимиром Парубієм спробуємо розібратися. З писанія Шпіцера випливає, що найзапеклішою претензією до В.Парубія була проблема, що виникла на Личаківському цвинтарі, коли постало питання відновлення пам'ятників на меморіальному комплексі «Орльонт», що аж сам польський президент, ставленик Кремля, Ярузельський прибув до Львова, щоби натиснути на «холуїв». Це тому, що ви йому зі схиленою головою низенько кланялися.

Шпіцеру напевно було відомо, що військо польських «орльонт» було окупаційним і гинуло у боях із Українськими Січовими Стрільцями – законними господарями цієї землі. Зрозуміло, що пройшов час і цивілізовані українці є миролюбними і не будуть тикати цього полякові очі. Ми толерантні. Але чому поляки та їхня влада не поводять себе так само толерантно і з повагою до наших пам'ятників на території Польщі, де значна частина земель є українськими.

До Семківа Остапа і до Пограничного поза сумнівом Шпіцер правдиво мав претензії, бо у відділі розподілу житла, порядку не було. Чого вартувала одна тільки пані Мазур, хоча Семків намагався її звільнити. Або інша діячка, яка потім сіла в тюрму.

Я особисто приходив тоді до Шпіцера та інформував про афери, які творили його працівниці. Пізніше інформував і Куйбіду, але марно, аж поки за одну з цих дам взялися прокурори.

Шпіцер дав вказівку, яку підтверджує документ, своєму підлеглому з гуманітарної сфери, яку той не поспішав виконувати, бо можливо не був сраколизом, і наполягав, щоби рес-

таврацію на цвинтарі польських «орльонт» виконували українські майстри, котрась із львівських реставраційних фірм, а матеріал нехай везуть свій хоч із Польщі, хоч із Америки. Але роботи мають виконувати представники нашої держави. Поляки перераховують кошти і разом із представниками нашої міської влади за їхнім проектом контролюють виконання робіт. А це робочі місця для наших громадян. Але поляки вперлися, що будуть робити самі і пан Шпіцер погодився на їхні вимоги.

Тоді пан В.Парубій виніс це питання на провід Руху, щоби вплинути на владу. Розглянувши цю проблему на проводі (я як член проводу пам'ятаю цю історію), ми одноголосно прийняли рішення і відправили звернення до мера, підтримавши позицію Парубія щодо наших працівників на польському цвинтарі. Чомусь у книжці Шпіцера я не знайшов цього звернення.

До речі, провід Руху декілька разів звертався до Шпіцера, з'ясувавши, що виконання робіт узяла на себе якась підставна фірма «Енергополь», що не спеціалізувалася на таких роботах, але він не реагував на наші звернення. А польські виконавці робіт на меморіалі що хотіли, те й робили. Хто нині може перевірити, чи там нема фіктивних могил, так званих пустушок, під якими ніхто не лежить, бо вояки загинули деінде в інший час. Так зробили совєти на так званому Марсовому полі, знищивши частину старого цвинтаря, де були поховані українці, австріяки, німці, жиди.

Дійшло до того, що на меморіалі «Орльонт» поляки вліпили свій шовіністичний символ «Меч щербец», який треба демонтувати, бо в узгодженому проекті його там не мало би бути. Адже наші січові стрільці добре потовкли тих «орльонт» і тільки завдяки Антанті та армії Галера полякам вдалося окупувати Галичину і Волинь. Хоча армія Галера мала воювати з москалями, згідно з рішенням Антанти і домовленості з Пілсудським, а вона виступила проти України.

І ще одне суттєве зауваження, а якщо сказати точніше, претензія. Якщо би Шпіцер був таким великим патріотом, як себе малює, то чому не поров носом перед стіною навпроти дверей сесійної зали? Адже ця стіна була заставлена шафа-

ми з різними кубками, вимпелами, вазами з кришталю фірми «Райдуга», а над шафами на білій мармуровій стіні були викарбувані й позолочені прізвища совєтських окупантів-енкаведистів, які загинули чи то від рук німців, чи від рук наших хлопців. Коли я зазирнув за ті шафи, то побачив цілий ряд прізвищ, до самої підлоги. Зрозуміло, що цю стіну шафами закрив попередній мер Богдан Котик, щоб уникнути непорозумінь із новими демократичними депутатами.

Перечитуючи ці російські прізвища, я прийшов до висновку, що ті самі прізвища фігурують на плитах на марсовому полі, під якими нема поховань, так як і на Пагорбі слави на Майорівці.

Тоді я пішов до Богдана Котика, щоб з'ясувати, що робитимуть із цим настінним меморіалом. Б.Котик сказав, що обговорив це питання з Василем Шпіцером і стіну тимчасово заклеять плівкою, а згодом демонтують. Але не демонтували і це завдячуючи Василю Шпіцеру. Ця меморіальна стіна далі зберігається під плівкою у міськраді. І ні В.Куйбіда, ні Л.Буняк, ні навіть А. Садовий не спромоглися позбутися того таємного меморіалу. Не знаю, як зараз.

Книгою спогадів Василя Шпіцера «Рікою пам'яті» пливе всіляке сміття і від цієї ріки несе фекаліями.

Повернуся до перших сторінок книжки «Рікою пам'яті». Здивуванню немає меж, коли бачимо, хто ж то такий утнув передмову, з якої починається згадана «ріка». А передмову зварганив прокомуністичний журналюга Олександр Масляник, який став заслуженим при Кучмі і навіть лауреатом премії Чорновола. Не знаю, чи дуже би гордився Чорновіл таким лауреатом, але в передмові є все, щоби визнати Шпіцера лідером нації, і «перспектива і ретроспектива», і «документи доби», і «динаміка», і «захоплююча оповідь», і «синтез різних жанрів» тощо.

Але, на мою думку, то все глибоко в ріці під водою. У своїй передмові О.Масляник колишнього мера Шпіцера величає «фундатором Руху і ключовою постаттю національного визвольного руху 80-х років». Але хто бачив пана Шпіцера на масових акціях і у поїздках-десантах по Україні, коли відбувалися

радикальні революційні зрушення, що організовували УГС чи Рух, чи Страйком, а також Клумба у 1989-1990 роках?

Тоді пан Василь сидів під ковдрою і сопів у дві дірки або ж висів на комуністичній дошці пошани.

Ще кілька слів про автора передмови, заслуженого журналіста Олександра Масляника. Так ось, у період перших сесій Львівської обласної ради, депутатом якої я був, громадяни мішками несли гроші на оплату трансляції сесії на телебаченні. Назбиралося десь до півтора мільйона рублів, які ми називали дерев'яними, що через рік почнуть девальвовуватися, десь з листопада 1990 року. Тоді ми рішенням сесії віддали на трансляцію більшу частину грошей. Потім пан В.Чорновіл дав вказівку ліквідувати всі записи засідань сесій, про що стверджував керівник студії ТБ Мирослав Скуратко.

Значну частину пожертвуваних коштів віддали на будівництво пам'ятника Андрею Шептицькому рішенням сесії у 1990 році у травні. Гроші були віддані у розпорядження пана Івана Геля, який незабаром створив Фонд Шептицького.

Ще частину коштів віддали на створення друкованого органу обласної ради – газети «За вільну Україну», редактором якої, згідно з рішенням сесії, було призначено Василя Базіва. Потім депутати переохрестили його трохи дивно «У Базю Васіва», який узяв собі в заступники Олександра Масляника, який донедавна був членом міськкому компартії, а тепер виконував роль співредактора, менеджера господарсько-фінансових питань у редакції, ніби неофіційно. І все йшло гладко і спокійно до 1992 року. Звіту за виділені сесією кошти ніхто не вимагав, поки Базів із Масляником не налагодили заробітчанську схему не для розвитку видання друкованого органу, а для особистого збагачення. Вони почали закуповувати бичків (не рибу, а худобу) і возити в Польщу і там збувати, а грошики пхали собі в кишені.

Якось до свята Воскресіння Христового Базів випустив тираж газети «За вільну Україну» і приніс на чергову сесії облради. На першій сторінці був образ Христа, який благословляє люд, але лице Христа – точний портрет Базіва. Тут

депутати збунтували, побачивши на першій сторінці газети нового месію і при цьому згадали про гроші, виділені сесією на заснування газети. А тут ще поширилися чутки про бичків. Почали вимагати звіту за кошти, виділені на газету, ці вимоги підхопила громадськість. Активісти Клумби, Руху, Страйкому поставити питання руба: звіт Базіва і Масляника має бути на кант на наступній сесії перед депутатами і громадськістю, яка жертвувала кошти.

Звернення до Базіва від імені Клумби та громади, яка проголосувала за це на мітингу, готував я, копію заніс в обласну раду Чорноволу, але його не застав, тому залишив помічникові Петі Лелику. Оригінал відніс Базіву, який він відмовився приймати, тому я залишив його на робочому столі. Це було в п'ятницю. А вже у вівторок вийшов спецвипуск газети «За вільну Україну» з інтерв'ю з депутатом ВРУ С.Хмарою, в якій він засуджує спроби захоплення редакції «ЗВУ» негідниками з ініціативи КГБ.

У газеті Базів, дезінформувавши Степана Хмару, публікує гнівний осуд тих, хто замахнувся на Базіва.

Базів записав інтерв'ю з Хмарою по телефону, доклавши чимало своєї брехні в цю публікацію, обґріхуючи мене та активістів Клумби.

Коли я зранку у вівторок прийшов на Клумбу, мені обурені колеги подарували цю газету, в якій нас паплюжили. Ми не звертали уваги ні на осуд Хмари, ні на вигадки Базіва, а вирішили діяти. І тут за якийсь час, поки ми радилися і складали петицію до Базіва про спростування опублікованого, а також до В.Чорновола, щоб узяти під контроль звіт Василя Базіва, до нас підійшла старша жінка, років під шістдесят і майже плачучи почала розповідати, що вона кілька років тому, у 1989, вийшла заміж за українця з Польщі, з яким познайомилася у Львові, у якого є статки у Перемишлі. Коли люди здавали пожертви весною 1990 року на трансляцію сесій і потім, коли депутати прийняли рішення виділити кошти на створення газети «За вільну Україну», то вона, приїхавши до Львова, пішла до редакції на вул. Вороного, до Василя Базіва і віддала йому трохи гроше-

нят і дві монети з чистого золота царської чеканки, які дістались їй у спадок від бабусі. Ця жінка запросила Базіва, як буде у Польщі, то може в них зупинитися. І справді через якийсь час, може коли возив у Польщу продавати бичків, то Базів зупинявся в будинку цієї сім'ї, де його годували, обходжували і де він проживав необхідний йому час. Господиня гостеві Базіву віддала на благо газети, що була досить популярною, ще дві золоті монети і готова про це поклястися на Біблії пам'яттю батьків. А кілька днів тому вона прийшла в редакцію до Базіва, щоби подати в газету невеличкий матеріал про життя-буття родин у Перемишлі і запитати, чи потрібна ще допомога газеті, але пан Василь зробив вигляд, що її не знає і бачить уперше.

Це була просто бомба. Тому я, не відкладаючи, вирішив зробити їм очну ставку, взяв двох свідків: Колайця Івана на псевдо Сотник від Руху і Стаха на псевдо Лисий від Клумби, які чули розповідь цієї жінки. Ми вчотирьох пішли в редакцію до Базіва. Коли ми зайшли, то Базів знітився і хляпнув у крісло. Жінка йому в очі сказала все, що говорила нам. Базів опустив голову і мовчав. Закінчивши свою розповідь, жінка мовила:

– Я і мій чоловік вас так гарно прийняли, і я вам віддала те, що мені перейшло в спадок від бабці, а ви мене вигнали з цього кабінету, то най буде вам соромно.

Базів підняв голову і буркнув, що такого не пам'ятає, знову знітився і опустив голову. Вона попросила Біблію, що лежала в шафі на видному місці і сказала йому, щоби він подивився їй в очі і поклявся на Біблії, що те, що вона сказала, то неправда.

Тут нам усе стало зрозуміло. Я ще зганьбив його за публікацію в газеті, яку він використав для свого захисту. Я попередив, що зробимо йому блокуючий пікет і ми пішли геть.

Але стіни мають вуха і Масляник, унюхавши, що пахне смаженим, у той же день утік із корабля, звільнився з роботи.

Через день, у четвер, я зібрав активістів Клумби, кількох рухівців, до нас приєднався Олег Вітович, керівник УНА-УНСО, депутат облради, і скерував їх проводити блокуюче пікетування, щоби не випустити Базіва з редакції, а сам швидко рушив

до Чорновола. Чорновіл сказав, що дуже зайнятий, тому я швиденько поінформував, що Базів не хоче звітувати про виділені сесією кошти на газету і що сьогодні ми пікетуємо його в редакції і ставимо питання про відставку. Чорновіл несхвально похитав головою і каже:

– Петрику, то ти захоплюєш церкви, то редакції, а завтра що?

Він не договорив, але я зрозумів, що наступне слово мало би прозвучати «владу». Відповів, що редакцію ми не захоплюємо, а вимагаємо від Базіва звіту за отримані ним кошти. І здалося б уже прозвітувати також за кошти на трансляцію сесій, які здавали люди, і за кошти, виділені на пам'ятник Андрею Шептицькому, якими розпоряджається І.Гель, створивши Фонд Шептицького. Чорновіл незадоволено махнув рукою і я швидко пішов до редакції «За вільну Україну». За цей час тут уже відбулися події. Василь Базів викликав міліцію і п'ять ментів з Галицького райвідділу пригнали йому на допомогу. Двом ментам вдалося прошмигнути на сходи, але до кабінету їх не допустили. А через хвилю люди поперли ментів і зі сходів, вони опинилися на вулиці і приєдналися до своїх трьох колег, яких не пустили в будинок. Люди кричали: «Забирайтеся геть! Це наша газета за наші гроші!». Коли я підійшов, то пояснив ментам, що тут буде порядок і без них, ніхто нікого не заб'є. Вони ще трохи постояли і пішли, бо знали, що мають справу з депутатом, з яким десятки разів стикалися, що тут жартів нема і буде порядок.

Я пішов нагору, у кабінет Базіва. Той сидів і писав заяву на звільнення. Печатку наші хлопці з шухляди стола вилучили, вона була в руках у Колайця Івана. Комусь зі щирих захисників Базіва дісталося три буки, але легенько, для профілактики. Базіва з кабінету провели з почестями, махаючи руками «па-па». Зробили копію заяви і разом із печаткою віддали бухгалтеру. Протягом тижня колектив із певним тертям обрав нового редактора – депутата облради Богдана Вовка.

Оригінал заяви Базіва ми з Вітовичем принесли в облраду і віддали зареєструвати в секретаріат ради. Вони спитали,

чому нема самого Базіва, а ми сказали, що він поїхав на курорт. На найближчій сесії розглянули це питання і після озвучення мною фактів депутати проголосували за звільнення Базіва.

Василь Базів намагався виправдатися, говорив, що заяву на звільнення написав, бо його примусили. Депутатів це розсмішило і вони його таки звільнили. А коли з цього приводу взялися за Хмару, то він сказав, що Вася по телефону йому збрехав, що кагебісти хочуть забрати газету, так Хмара засунув пальці в двері, що закривала Клумба.

До таких спогадів привело мене читання книжки Шпіцера «Рікою пам'яті», аж я не витримав, застрибнув у човен і поплив рікою до Балтійського моря, бо саме туди пливе Полтва разом із фекаліями. Доплив я до пристані Базів-Масляник і змушений був перепочити і пригадати ще дещо, які Шпіцер як депутат обласної ради і повелитель міста Львова проігнорував, а міг би втрутитися, бо також голосував за створення газети «За вільну Україну», виділення на неї частини коштів.

Скандал, що розгорівся навколо газети, турбував громадськість, але влада міста, очолювана Шпіцером, не реагувала на це. Тай грець із ним, як любив говорити мій викладач із нарисної геометрії.

Наплававшись рікою пам'яті пана Шпіцера, я ще до того, як виліз із човна коло якоїсь кав'ярні при березі, пригадав, як деякі депутати першого демократичного скликання поговорювали, що створення муніципальної міліції то заслуга Шпіцера. Я в тій книжці не дочитав, бо боявся посивіти, а точніше почорніти, бо вже сивий від цих мимо-арів. Тож опишу те, що бачив і чув. Не знаю точно, хто напоумив депутатів створити муніципальну міліцію, але ідея була правильна і вчасна. Думаю, що це був хтось зі служивих, колишніх силовиків, що позбулися посад. Бо згодом, коли все-таки вдалося створити муніципальну міліцію, куди набрали гарних хлопаків із Варти Руху, то очолив структуру колишній міліціонер Стельмах.

Усе почалося з того, що після ГКЧП, під час якого обласна рада навалила повні штани і сиділа тихенько, як миша в нірці, вона вирішила реабілітуватися, тому вирішила зробити

крайнім не гебіста Пшеничного, і не начальника ПрикВО Скокова, які були на боці гекачепістів і готові були виконувати накази з Москви, а генерала Шабаєва, який публічно, в присутності І.Геля, М.Гориня, С.Давимуки, В.Лясковської, І.Калинець і мене сказав:

– Шановні, міліція, поки я командую, не піде проти свого народу.

Але влада в особі Чорновола, якого не було чути три дні в час перевороту, вирішив по-іншому. Він зробив ставку на сумнівну особу, полковника райвідділу міліції Франківського району Івана Мотринця, про якого ходила погана слава. З допомогою земляка з Закарпаття, лівої руки Кравчука, Дурдинця і міністра Кравченка Мотринець отримав звання генерала і очолив УВС області, звісно за поданням пана Чорновола.

Прийшовши на посаду, Мотя, такою була кликуха Мотринця серед правоохоронців, почав формувати свою міліцейську мафію, підбираючи в свою команду людей за принципом особистої йому відданості. Незабаром порядні міліціонери, які не витримували цього, почали звільнятися з органів. Та були й твердіші, які, заручившись підтримкою громадських організацій і журналістів, почали воювати з Мотринцем. Групу офіцерів проти свавілля Моті очолив майор міліції Павло Барнацький, а команду журналістів Павло Романюк. Активістів Клумби, громадськість очолив я, депутат облради Петрик Олег. Боротьба тривала майже чотири роки, бо Мотю захищали очільники обласної влади. За цей час Мотя підпорядкував собі весь бандитський кагал на чолі з Завінею, Артуром та іншими, які сплачували йому данину, яку збирали з бізнесменів, торговців базарів і навіть аптек.

Тусуючись у «Сателіті» біля аеропорту, там і передавали в основному долари підручним Моті. Так тривало, поки ми не звільнили Мотю. А він, зрадивши своїх благовірних керівників області, які прикривали його дупу, написав донос не тільки до київських кришувальників, а й у Москву. Але то був скандал, що реготали навіть кури і «пєтухі». Так що обласна влада навіть узялася позбавляти Мотю звання генерала і таки позбавила,

висловивши на сесії облради йому недовіру. Але Мотя подав їхнє рішення до суду, який повернув йому звання генерала.

Щось замулило ріку пам'яті пана Шпіцера, доводиться мені розгрібати намул і полоти шуварі.

Коли міська рада, очолювана Шпіцером, прийняла рішення про створення муніципальної міліції, над яким у міськраді в основному працювали члени комісії з питань законності і правопорядку разом із юристами, здається з Миколою Мелешком, що було оформлено професійно і проголосовано на сесії міськради, тоді Шпіцер це рішення приніс на сесію обласної ради, у компетенції якої було, чи підтримати це рішення, чи вкласти спати. А так як Мотринець, будучи в фаворі в очільників обласної влади, намотав їм локшини на вуха, що Закон України забороняє створювати парамілітарні структури і поклявся вірою і правдою служити очільникам області, то вони це рішення, яке приніс Шпіцер, мали в одному місці і тихенько послали його на хутір ловити «бабочєк». Тому Шпіцер підійшов до депутата Петрика і скромненько попросив допомоги в питанні створення муніципальної дружини.

Тоді мене викликали з зали у вестибюль двоє депутатів міської ради Ширій Євген і Савуляк Богдан, голова і заступник голови комісії з питань законності міськради і попросили допомогти проштовхнути на сесії обласної ради рішення, до якого вони найбільше приклалися. Коли я зайшов до сесійної зали, була коротенька перерва, бо в президії редагували якесь політичне питання. У цей час частина депутатів виходила на перекур на сходову клітку. Було близько 12 години. І тут я спонтанно завів із депутатами розмову про те, що міська рада хоче створити свою муніципальну міліцію, щоби контролювати порядок у Львові. Депутати сприйняли це нормально. Хтось порадив: «Збери підписи і ми підпишемо». Я підійшов до Миколи Драка і переконав його, щоб ми разом склали текст вимоги депутатів внести на порядок денний і поставити на голосування рішення міської ради про створення муніципальної міліції.

Ми сіли у вестибюлі і сформулювали текст. Драк почав писати, бо почерк у нього був кращий. В обідню перерву я пе-

рехоплював депутатів і просив підписатися під цією вимогою. Першими підписали Бабій Марія, яка була ще й депутатом міськради і членом президії, Всеволод Іськів, працівник відділу культури міськради, Микола Драк, Петрик Олег, Вітович Олег, Мелень Мирослав, Дзера Василь та інші. І тут у процесі збору підписів у перерві підійшов до мене Василь Шпіцер і сказав:

– Петрику, як іде діло? Чи вдасться розглянути питання про те, що міська рада хоче створити муніципальну міліцію, бо наші зверхники в обласній раді це повністю ігнорують?

Я відповів пану Василю, що вже почав це робити, бо Савуляк і Ширій мене зобов'язали, попросив, щоби пан Василь поставив і свій підпис під цим зверненням. Підпис Шпіцера був здається дванадцятим. За час обідньої перерви і десь через годину після неї я зібрав 97 підписів депутатів, що було реальною більшістю. Під тиском радикальніших депутатів Микола Горинь та Іван Гель погодилися включити питання про муніципальну міліцію до порядку денного і поставити на голосування, будучи впевненими, що питання під час голосування буде провалене, не знаючи про 97 підписів депутатів (підписалося навіть кілька комуністів). О 16 год. 30 хв. питання поставили на голосування без обговорення, бо на столі президії з'явилося рішення міськради, яке пан Шпіцер дав сесії і яке президія ігнорувала. Тоді я прийшов до столу президії і вручив їм підписи депутатів, які зібрав. Горинь Микола був шокований, лише спромігся спитати, що це таке. Я пояснив йому і всьому залу, що це таке. Відступати Миколі було нікуди і він поставив питання на голосування. Рішення пройшло, здобувши 102 голоси. Микола Горинь та Іван Гель були невдоволені, зате раділи Ширій, Савуляк і Шпіцер.

А на рахунок Володимира Парубія, то скільки пам'ятаю, він завжди був непослідовний, заздрісний, часто по відношенню до колег, зокрема В.Іськіва, З. Гамкала, Л. Сеника, О. Вітовича, М. Драка, Б. Вовка, С. Хмари, поводив себе, як Іудушка Іскаріот, таким і залишився, але на спецслужби не працював.

Відповідь Шухевичу

Була ще одна профанація від Юрія Шухевича. Якось у газеті «Комсомольська правда», десь у 1976-77 році я прочитав, що об'явилося аж 168 комуністів, які несли з Лєніним відоме «брєвно». В кінці статті запитувалося, яка була довжина цього «брєвна». Так і сьогодні наші профани, негідники пишуть у своїх книжках про події минулих років і безсоромно приписують собі акції, якими нібито керували в час національно-визвольного здвигу. У 1989-2010 роках я керував багатьма подіями і знав про всі акції, до яких вони не мали ніякого стосунку. Нечестивці видумують несусвітні речі, перекручують факти, які реально відбувалися, що стосуються чи то демонтажу пам'ятника вождю пролетаріату 14 вересня 1990 року, чи відібрання собору св. Юра 12 серпня того ж року, які організували ми з активістами Клумби і політв'язнями, про що я детально написав у своїх спогадах.

А тепер щодо Юрія Шухевича. Повернувшись у Львів після тюремних поневірянь, із поселення в Нальчику, у 1989 році пан Юрій проживав на вулиці Федьковича з двома неповносправними жіночками-росіянками, Лізою та її мамою чи тіткою, яких привіз із Сибіру, де вони ним опікувалися. В скорому часі Лізу та її тітку вдалося влаштувати в будинок перестарілих (геронтології) на Майорівці. Незрячим Юрієм Шухевичем почали опікуватися молоді львівські дівчата Олена і Роксоляна, які бавилися в політику. Про їхні стосунки з паном Юрієм краще знає і міг би розповісти Степан Хмара. При цих двох красунях-доглядальницях пан Юрій почав накачувати свої «політичні м'язи», дослухаючись до того, що йому розповідали чи нашіптували, сприймаючи реальність на слух. У тюрму пан Юрій потрапив ще малим хлопчиною стараннями «освободітєлєй», які ненавиділи його батька – генерала УПА Романа Шухевича на псевдо Чупринка і мстили його родині. Чого тюряга могла навчити юного бранця крім того, що скалічила йому життя і надламала психіку. Вийшовши на волю, повернувшись у Львів і трошки адаптувавшись, він почав уявляти себе великим ко-

мандиром, напевно, як батько, генералом, не маючи досвіду ні в політиці, ні в громадському житті, почав творити маразм за маразмом. Наведу кілька конкретних прикладів. Коли я разом із активістами Клумби і політв'язнями, очолюваними Василем Кубівим, 12 серпня 1990 року забирали собор св. Юра для греко-католицької спільноти з-під московського патріархату, то пана Юрія там не було. Та ось недавно Всеволод Іськів мені розповів, що пан Юрій зварганив якусь бредню, видав книжку, де розповідає, як він забирав собор св. Юра, що в цей день приїхали В'ячеслав Чорновіл з владикою Володимиром Стернюком і хтось із них звертався до люду. Не можу втямити, як чоловік, який переніс такі страждання, може так несусвітньо брехати і яку мораль він сповідує. Владика Володимир Стернюк уперше прибув у собор св. Юра на Спаса, 19 серпня, і провів першу відправу. До п'ятниці в соборі працювала під нашою охороною інвентаризаційна комісія, утворена міською владою спільно з депутатами міської ради з комісії з питань законності і правопорядку разом із авторитетними громадсько-політичними діячами, науковцями.

Коли ми з активістами забирали церкви для греко-католицької громади, то після кожної успішної акції їхали до владики доповідати про цей факт. Стернюк тішився, дякував, казав, щоб ми робили свою справу, бо він як людина не офіційна не може давати вказівки чи закликати до відібрання церков, бо на нього навішають ярликів і то не хто-небудь, а наша демократична влада, яка ці питання вирішує не на ділі, а тільки на словах. З цих причин владика Стернюк не міг бути присутнім під час відбирання собору св. Юра. Тим більше, що він про це не знав, бо акція готувалася таємно, а здійснилася раптово. Я прийняв рішення про забрання собору на Клумбі, перед тим побувавши біля собору св. Юра, де побачив чоловік 10-12 «православних». Потім я допомагав Василеві Кубіву, голові Спілки політв'язнів, сформувати колону і відпровадити на Янівський цвинтар для вшанування пам'яті Січових Стрільців, а Ігору Калинцю давав вказівки перед тим, як він повів людей на вул. Симоненка для посвячення каменя під майбутню цер-

кву св. Ольги і Володимира. Юрія Шухевича не було в жодній із цих колон, які о 16.30 штурмували кордони міліції під собором св. Юра. Не було пана Юрія протягом тижня, коли ми охороняли відібраний собор.

Не хотілося б мені писати про так звані «подвиги» пана Юрія, але так як його діяльність пов'язана з УНА-УНСО, яку я допомагав створювати Олегу Вітовичу і навіть спочатку був співорганізатором цієї організації і дублером, тобто нелегальним керівником. Олег Вітович говорив: «Якщо мене загребуть, то організація буде під тобою». Ми з Олегом починали боротьбу разом, 4 квітня 1989 року як члени УГС, потім на горі Маківка 19 серпня того ж року з Ігорем Деркачем і колегами створювали молодіжну організацію під назвою «СНУМ». А потім стали депутатами обласної ради, де разом з Мирославом Меленем створили фракцію націоналістів, про що я вже писав.

А зараз повернемося до «подвигів» пана Юрія. Третього дня о другій чи третій годині ночі до мене на квартиру на вул. Бандери, 47а зайшов отець Степан Гриньків, декан Миколаївської, Щирецької парохії, і попросив вийти на вулицю, що там хтось чекає. Я вийшов, бо був ще одягнутий, тільки повернувся з-під собору св. Юра, де керував нашою охороною з 18 чоловік, бо міліції ми не довіряли. На вулиці ми сіли в «Жигуль» на переднє крісло, потіснивши водія. Позаду між двома дівульками Оленою і Роксоляною, склавши на грудях руки, як для молитви, сидів, як султан, Юрій Шухевич. Тільки я затраснув двері машини, як пан Юрій пророк: «Петрику, їдемо забирати Митрополичі палати собору св. Юра. Ми їх звідтам викуримо». Я відповів, що не зрозумів. Шухевич голосніше і нахраписто повторив. Гриньків почав підтакувати, підключилися й дві красуні. Тоді я спитав у товариства: «А чому вночі, як збуї? На то є день. Уявіть, що ми заявимося туди і що? Бдемо ламати двері чи вікна? Для цього нас замало. Припустимо, ми підемо напролом і зламаємо двері, а вони облюють приміщення бензином чи спиртом, горілкою, останнього в них достатньо і підпалять, самі чкурнуть, а скажуть, що то зробили ми».

У машині запанувала мовчанка. Тоді я сказав панам Юрію і Степану: «Вирішуємо втрьох голосуванням. Красуні і водій не голосують». Дівчата почали невдоволено хмикати. Юрій проголосував «за», я – «проти». Гриньків зрозумів, що то авантюра, навіть якщо нас підтримають наші охоронці коло собору та міліція, утримався. Я подякував за увагу, попрощався і пішов додому перекусити і хоч трошки перекимарити на кухні вдягнутим. Так закінчилася авантюра пана Юрія.

Олег Вітович, депутат обласної ради, завжди під час сесій сидів у наступному ряду за мною або переді мною, що давало нам можливість радитися з різних питань. Олегу пасували мої поради, бо знав, що я не буду лукавити. Якось у перерві сесійного засідання він підійшов до мене і каже: «Що скажеш, ми вирішили таки взяти до нас в організацію пана Юрія Шухевича, як ти порадив, він буде як бренд, як наш прапор? Юрко, до речі, сам висловив таке бажання, коли я його запитав. Як ти на це дивишся? Ти ж мені підкинув цю ідею. Що, забув?». Я чесно сказав, що цього робити не варто. Організація тільки почала формуватися, в основному з молоді. А з паном Юрієм у них буде велика різниця у віці. По-друге, він багато років провів у тюрмі, а у таких людей обов'язково є комплекси. Зона просто так не відпускає, не надломивши психіку. До того ж, він як людина незряча, реальність сприймає тільки на слух. Заопікуйтеся ним, але до політичної роботи не залучайте зразу, бо справа надто серйозна, нехай спочатку адаптується. А організацію треба роботи 3-ступеневу. Перше, політичний легальний провід, друге, розвідка і безпека, третє, загони силового плану, що мають мати втаємничений статус, як це робили бандерівці. Бо час непевний. Олег засміявся і сказав, що буде думати над моїми порадами. Але він не дослухався до моїх порад і засвітив усіх своїх хлопців, які потрапили у списки кагебе і міліції. Олег про це потім шкодував, бо ті почали їх репресувати. Але ще більшу проблему він отримав, коли взяв Юрія Шухевича в організацію ніби почесним членом-співкерівником. Але вже за пів року Вітович сказав мені, що Юрій Шухевич перебрав на себе керівництво, не збирає раду, чинить, як хоче, хтось йому

щось нашепче і він, не розібравшись, приймає рішення. Хлопці незадоволені, молодь в організацію йде все менше. Якось нам з Андрієм Шкілем вдалося пана Юрія напоумити, але не надовго. Вишколом молодих бійців керував Ілясевич. У 1944 році почалися вибори спочатку до ВРУ, а через місяць і до місцевих рад. Ілясевич, якому я не довіряв, пройшов у Верховну Раду, тут приклався Степан Хмара і даремно, бо Ілясевич, який під час виборчої кампанії кричав, що примусить усіх у парламенті говорити українською, у перший же місяць став рявкати по-російськи. Пройшов по Яворівщині Ілясевич, Вітович пройшов у парламент по Ходорівщині проти Миколи Гориня. Олег Вітович тепер пропадав у Києві, а Шкіль із Шухевичем узялися керувати УНА-УНСО. Так як пан Юрій мав авторитет завдяки батькові – генералу УПА, він відтіснив А. Шкіля, який почав займатися збором інформації і пресою. Якось Вітович зустрів мене після досить тривалого часу, бо я місяць провів по лікарнях, лікуючи ускладнення, пов'язане з запаленням легенів і бронхотрахеїтом, отож Вітович розповів, що в пана Юрія є проблеми з організацією, бо він поводить себе неадекватно, як шахін-шах на іменинах. Вітович вирішив зібрати раду і усунути Шухевича від керівництва організацією. А керівником львівського УНА-УНСО призначити серйозного унсовця з Києва Сергія Гринчука. Як казав Вітович, хлопець, як хата, під два метри зросту, енергійний, принциповий, за справу готовий хоч на каторгу.

Я порадив Олегу не викидати пана Юрія з організації, а залишити його в статусі почесного голови. Але я помилився. Коли рада запропонувала йому бути почесним головою, зважаючи на його вік, пан Юрій відмовився, встав і пішов до дверей. Хлопці допомогли йому піти, призначивши провідника. Пан Юрко грюкнув дверима і хтось із хлопців повів його на вихід по сходах. Штаб УНСО знаходився на початку вулиці Чупринки, а квартира, де проживав пан Юрій, яку він отримав ще у 1990 році як політв'язень, згідно з рішенням обласної ради у час мого депутатства, яке продублювала міська рада, в якій є три кімнати на цій же вулиці під номером 47. Амбіції розпирали пана Юрія і він, звичайно, з чиєїсь поради вирішив

створити ще одне УНСО. А так як існуюча організація стояла поперек горла КГБ, яке переслідувало активістів, постійно влаштовуючи різні провокації, інсинуації, залучаючи до цього ментів, то хлопці прийшли до висновку, що суки нашептали сліпому Юрію і той повівся на їхні розклади. Все так виглядало і так говорили унсовці. Сергій Гринчук на псевдо Гриня приступив до керівництва. Не пройшло і трьох тижнів, як пан Юрій у штабі Страйкового комітету організовує установчі збори ще одного УНСО. У цей день Вітович приїхав із Києва. Хлопці з існуючої організації УНСО знали про ці збори і доповіли Олегу Вітовичу – засновнику організації, депутатові парламенту. У Олега було достатньо ворогів у КГБ і правоохоронних органах, у місцевій обласній владі, очолюваній Миколою Горинем , так і серед різних холуїв-хрунів за його радикальну позицію, як і позицію організації, очолюваної ним упродовж років, на що і розраховували дорадники пана Юрія, намагаючись створити клона – слухняного і лояльного. Вітович дав команду розігнати збіговисько, яке зібрав Шухевич, яке чомусь охороняли два менти, які чергували на вулиці біля будинку Руху і Страйкому на пр. Шевченка під номером 13, де крім Шухевича зібралося ще четверо молодиків сумнівної зовнішності, які толком не знали, чого прийшли, і ще хтось із простих громадян, яких запросив пан Юрій. Випадково сюди зайшов і Володимир Фартух із партії Степана Хмари УКРП, який потім прийде на засідання суду, щоби свідчити проти хлопців, які розженуть збіговисько, але в день судового засідання я переконаю його не йти за свідка. Коли четверо хлопців Вітовича зайшли в кімнату, де відбувалося зібрання, Мирослав Лев запитав, що відбувається. Двоє вийшли відразу. Тоді Сергій Гринчук запропонував самозванцям залишити приміщення по-хорошому. Сергій – козак зростом під два метри, як грюкнув кулаком по столу, то всі, крім Юрія Шухевича і Володимира Фартуха, почали швидко виходити. Фартух, який прийшов сюди випадково, затіяв суперечку. На шум з іншої кімнати вийшов господар – голова Страйкового комітету. У той час один із молодших унсовців скочив на стіл і голосно запитав, по якому праву тут зібралися створювати

клона–мутанта. Голова страйкового комітету здійняв галас, на який повернулися ті двоє, що виходили. Мирослав узяв одного за плечі і виштовхав у коридор, інший сам чкурнув поперед нього. Ухач і Шухевич викликали міліцію з Галицького райвідділу, яка понад годину складала протоколи про те, що відбувалося і чого не було. Найбільшою крамолою визнали те, що на стіл застрибнув Тима молодший з Тернопільського УНСО і те, що Лев виштовхнув у коридор прихильника Шухевича. Наступного дня зі штабу УНСО, що на вул. Чупринки, міліція забрала Сергія Гринчука і Мирослава Лева і запакувала їх у СІЗО. І це завдяки пану Юрію. Менти спеціально затягували слідство. Те, що можна було розслідувати за тиждень, вони через сім місяців справу передали до суду Галицького району на вул. Шевській, де головою був Ярослав Степанович Мамчур, який мені симпатизував, бо всі суди, які на мене менти і прокурори запроваджували справи, я вигравав. До того ж мій син Олег, будучи студентом юридичного факультету університету, підпрацьовував у цьому суді кур'єром і вже на четвертому курсі дуже добре себе зарекомендував, судді ходили на балетні вистави, в яких Олег виступав, працюючи артистом в оперному театрі, а керівником його дипломної роботи на юрфаку був Мамчур, який окрім того поважав мене за мою тверду і принципову позицію, коли я ще був депутатом обласної ради.

За день до судового засідання я пішов до голови суду, щоб розповісти йому в чому суть справи. Він зустрів мене досить привітно і коли я йому сказав, у якій справі прийшов, то він повідомив, що зі справою ознайомився і щось хтось наполягав на тому, щоб він її розглядав, сказав, що не розуміє, чому так довго тривало слідство, коли справа тягне на легке хуліганство, стаття 205 і максимум, що світить хлопцям, це 15 діб і ще можливий штраф кожному. Сказав, що все буде нормально, тільки б свідки глибоко не рили, бо ніхто не побитий, не покалічений, і що справу для розгляду віддає Мірошниченко Елеонорі Леонідівні, бо вона вже пенсіонерка і жодного тиску не визнає. Сказав, що Шухевича свідчення до уваги братися не будуть, бо він фізично не постраждав, а на моральні збитки

не покликається, а так як він незрячий, суд просто візьме до уваги, але висновків не буде. Головне, що двоє – Яків Ухач і Володимир Фартух, які не мають прямого стосунку до інциденту, тому мають право спростувати покази, так як ні міліція, ні прокуратура в розгляді справи участі не беруть, бо надто дрібна справа. Я сказав, що цих двох свідків беру на себе. Коли я виходив від Ярослава Степановича, до його кабінету якраз зайшла пані Елеонора, суддя, яка розглядатиме справу. Ми ще хвильку втрьох побесідували. Вона сказала, що захоплюється моїм сином Олегом і ходить на балетні вистави, коли він танцює. Як студент юрфаку він підпорядкований їй і вона задоволена його старанністю як майбутнього юриста.

Наступного дня Фартух на моє переконливе прохання і аргументи хоч прийшов у суд, але свідчити не став. З Ухачем я також домовився. І коли суддя запитала, чи він підтверджує все, що підписав у протоколі, він сказав, що підтверджує і після того, як суддя запитала, чи був він у кімнаті у момент інциденту, коли я йому показав кулак, щоб не бачила суддя, він спростував свої покази, сказавши, що був у сусідній кімнаті і лише чув, що відбувається, а протокол підписав зі слів тих, хто йому казав, що Мирослав Лев випровадив за плечі у коридор одного з учасників зборів.

У коридорі перед самим засіданням я звів пана Юрія з Олегом Вітовичем і запропонував помиритися і подати один одному руки, поки не дійшло до стрілянини. Вони потиснули руки і Вітович сказав, якщо пан Юрій надумає бути почесним головою, то хай повертається в організацію. Пан Юрій мовчав. Ми зрозуміли, що його не влаштовує така пропозиція. Коли Вітович відійшов, я запитав пана Юрія, чому він так низько опустився, що запхав до тюрми побратимів, адже ж знає, що таке зона, бо наївся того лиха, коли сам карався в совітських тюрмах і з того часу нічого не змінилося, таж система діє і сьогодні. Розмова відбувалася поки суддя пішла у нарадчу кімнату. Коли суддя пані Елеонора повернулася у зал засідань для зачитання вироку, я зайшов слідом за нею. Всі встали і Мірошниченко зачитала звільнити Гринчука і Лева з-під варти в залі суду. Почулися оплески колег із УНСО, що були присутні під час проце-

су. Міліціонери-портухаї відімкнули решітку і хлопці вийшли з клітки. Суддя під оплески залишала зал, дивлячись мені в очі. Я ввічливо хитнув головою у знак вдячності. В цей час хлопці обнімалися з побратимами. Всі вийшли в коридор. Гринчук побачив Шухевича, що самотньо стояв біля вікна і попрямував до нього. Я насторожився. Він підійшов до пана Юрія, взяв його за руку, щоб привітатися, назвав своє прізвище незрячому і промовив:

– Пане Юрію, все буває, я не ображаюсь, живемо, як нічого не було. Я вже це забув, а хто старе згадає, той не гарний джентльмен. Тримайтеся!

Пан Шухевич посопів, щось у відповідь буркнув і поводир повів його до сходів і вниз на вихід. Я подумав, скільки благородства в цього здорованя, якого пан Юрій запхав за грати. Це була хоч і невеличка, але перемога, яку побратими пішли відсвяткувати. Я ж із Ухачем пішов у штаб, по дорозі відчитав його, що він мало не завалив справу. Він почав виправдовуватися.

Пройшло небагато часу, як почалася виборча компанія. Унсовці в цьому балагані участі не брали. На посаду мера міста проти існуючого голови Василя Куйбіди висунулося до десяти, а то й більше, кандидатів. Без сумніву, що Василь зі своєю командою добре господарювали, Олександр Сендега напрацював програм на перспективу стосовно доріг і води, що подавалася в нових мікрорайонах погодинно, і щодо освітлення вулиць міста, і реконструкції центральної частини, згідно до програми ЮНЕСКО, і багато іншого, чим скористається новий мер Буняк, що виграє вибори і припише собі це все в заслуги. Крім діючого голови були ще два гідних кандидати: Кравацький Юрій Михайлович, директор фірми «Карпатбуд», і Писарчук Петро Іванович, директор ринку «Південний», які йшли як незалежні, позапартійні. Президент Ющенко виступив на підтримку Куйбіди. Буняк наробляв собі імідж на будівництві нафтопроводу Одеса-Броди, де директор Харцизького заводу труб великого діаметру грецький жид Дерментлі постачав Буняку труби, які просто крав, не виплачуючи необхідну зарплату працівникам, варив разом із Буняком тисячі доларів, які той

сумлінно не обліковано закопував, а всі плескали в долоні і тішилися, навіть Ющенко. На цій хвилі вигулькнув Юрко Шухевич, який організував виборчий штаб Буняку у своїй квартирі на вул. Чупринки, 47, стягнувши туди невдоволених Куйбідою з особистих мотивів і в тому числі працівників міської влади. Я вже трохи про це писав, але вирішив більш аргументовано і точно висвітлити цю подію та її наслідки. Шухевич за Буняка рвав на собі не тільки сорочку, а й штани. Прізвище Шухевич спрацювало, Буняк став мером. Команди як такої в нього не було, тому він відіав кількох працівників мерії, які за нього напрацьовували у виборчому штабі пана Шухевича, навіть Всеволода Іськіва, який там заблукав із принципу «Куйбіда надоїв». Буняк почав стягувати до себе всілякий непотріб, заступником поставив Василя Лозинського, який свого часу обкрадав студентів, керуючи будівельними загонами. Якусь невдаху директорку школи № 91 Романів всунув у юридичний відділ Юрію Вавринюку. Чому Буняк поставив своїм заступником Романів? Одні казали, що колись із нею мав інтимні стосунки, інші, що її йому засунули спецслужби. Друге правдоподібніше, бо після звільнення з міськради вона опинилася в облдержадміністрації, нині працює в академії… І так ще одна буняківщина. У нашому колгоспі, як у кожному, найвищий спустив команду нижчій, а та ще нижчому. «Познімайте на вуличному освітленні з ліхтарів лампи і розкиньте на неосвітлені вулиці чи слабо освітлені». Нижчий подумав, що то вийде якась афера і йому прийдеться відповідати, бо закладені нові кошти на неосвітлені вулиці. Прийдеться їх списати, тобто вкрасти. Тож пішов до вищої, а вона з порога: «Виконуйте, або заяву на стіл! Прийде інший». І той пішов до найвищого колгоспника, розповів про що йдеться. Той довго мовчав і питається: «Що, справа впирається в гроші? Яка фігня. Тож не ваші гроші. Треба, врубаємо ще». Найнижчий каже: «То вийде так, як кобила пердить. Знімай там, переставляй туди. Подвійна робота». Отож найвищий каже: «Кобила попердить і перестане». Найнижчий каже: «Хіба що здохне, то перестане».

Буняк питає: «А хто дав таку вказівку?».

– Вона, Романів.

– О, якщо вона, то треба виконувати, бо баба знає, що кобилі треба.

Щоби не впасти мордою в кобиляче лайно і не бути крайнім найнижчий звільнився і розповів мені цю історію, бо гордий, що лице чисте, без кобилячих фекалій, хоч і втратив роботу.

Єдине, що в Буняка був нормальний архітектор міста Василь Каменщик і то коли Лозинський роздавав ділянки під будівництво, то з Каменщиком ніхто не рахувався. Кращі будівельні майданчики, частіше в обхід сесій, віддавалися синові Буняка і тим будівельним канторам, які він «кришував». Коли журналісти це виявили, то пішли публікації в газетах, в тому числі в газеті «Ратуша», де головним редактором є Микола Савельєв. Буняк посварився спочатку з журналістами, намагаючись звільнити Савельєва з посади редактора. На захист Миколи стали журналісти і навіть депутат ВР керівник партії «Захисники Вітчизни» Юрій Кармазін, керівником осередку партії був Павло Барнацький, який також включився в боротьбу проти Буняка. В цей час Шухевич користувався службовою машиною з власним водієм, яку виділив йому мер. Через півтора року це благо забрав у пана Юрія, а ним стали опікуватися волонтери. Так, плакали наші кальоші. За цей час у пана Юрія з'явилася дружина Леся, яка приїхала з Мюнхена. Про її царські замашки писати не буду, бо шкода паперу і чорнил на це чудо-юдо.

Помаленьку і частина депутатів, проаналізувавши діяльність мера, почала виступати проти нього, але він, насміхаючись із них, чхати хотів на претензії і вимоги. Мер ув'язався у розбірки. Як стверджує Всеволод Іськів, який працював у міськраді, про те, що планується авіашоу, він довідався за місяць, бо бачив, як герантозаври-генерали зачастили до Буняка і обходжували його. Іськів пішов до мера, щоб переконати його не проводити цього шоу, але той відмовив Іськіву і навіть слухати не хотів.

Так ось, настав день істини, чорної істини. Просовітські генерали вирішили в день третьої окупації Львова москалями 27 липня 1944 року провести совєтське авіашоу у Скнилові. І мерія, якою керував просовєтський холуй Буняк, замість того, щоб заборонити це, приймає в міській раді генералів, які просять дозволу на проведення шоу. Буняк із радістю дозволяє. Його рішення як господаря міста дублює ще один негідник Мирон Янків – голова державної адміністрації області, який у совітські часи був комуністичним парторгом в університеті.

Про авіашоу я довідався за три дні випадково з телевізора, бо тяжко працював на реконструкції Будинку культури будівельників на вул. Стефаника, 10 для майбутньої балетної академії, де трудився від зорі до зорі. Я відчув, що шоу погано закінчиться, тому наступного дня пішов в адміністрацію до Янківа, бо протестну акцію клумбівських активістів, щоб відмінили шоу за 2-3 дні організувати було неможливо. На це потрібен був хоча би тиждень.

Янківа я не застав, тому зайшов до його помічника Качковського і на столі у нього побачив яскраві голубі запрошення, на яких було зображено літак, що стрімко летить у голубу вись. Він запропонував мені кілька запрошень на авіашоу. Я запропонував йому уважно поглянути на мене, чи я подібний на ідіота, і додав, що знаю близько восьми авіашоу, коли падали літаки у Франції на Ля-Бурже, зовсім недавно і в підмосков'ї, в Жуковському, і запропонував, щоб він переконав Янківа відмінити це шоу. Він відповів, що то вже неможливо, бо відбулися тренування і приїде багато гостей. Я подумав про себе, що приїде багато ідіотів і порадив йому туди не йти. Він сказав, що мусить, тому що начальник йде. Коли впав літак, мені про це сказав Павло Барнацький біля готелю «Жорж», який мав зустрітися з начальником УВС Василем Рябошапкою, але той терміново погнав у Скнилів. Мені волосся стало дибки, я не міг повірити, що впав літак і загинуло багато людей. А коли літак упав, то Буняк і Янків, як щурі, кинулися з об лаштованої тут трибуни до своїх машин і вмить утекли. Громадськість могла б зупинити це нахабство, добитися відміни цього дійства, що від-

булося саме в день чергової окупації москалями нашого міста Львова, та не було кому організувати людей на протест.

Чи відчував за це пан Юрій Шухевич докір совісті, що привів на посаду архаровця, майбутнього винуватця трагедії, злочинця, який потім відмажеться, ховаючи свої підлі очі від людей? Чи сняться панові Юрію 77 загиблих і в тому числі діточки? Не думаю. На превеликий жаль, зона зробила його не тільки незрячим, а й глухим і німим, бо він мовчки проковтнув усе, що зробив його візаві. Завдяки правлінню Буняка спалив себе чоловік, якому за вказівкою Лозинського Василя, зі згоди мера, зруйнували маленьку ділянку під будинком, під вікном, без рішення суду, а вину Буняк спробував зіпхати на заввідділом з правових питань Юру Вавринюка, але той подав до суду і виграв, після чого звільнився.

Коли депутати розібралися в «подвигах» Буняка, то висловили йому недовіру і примусили його покинути крісло мера, обравши його заступника Сірика тимчасово виконуючим обов'язки. Буняк подав у суд і ніби виграв, але депутати повторно його звільнили і не допустили до роботи. Після звільнення Буняка з посади мера Іськів казатиме, що цей примітивний комуністичний бик нікого не слухав, хіба що гебістів, тому погубив стільки людей під час свого авіашоу.

Ще повернуся до виборів Буняка в мери, бо отримав додаткову інформацію і, проаналізувавши, змушений ще раз писати, хоч вже описував це, не пов'язавши між собою факти. Я Всеволоду ще до виборів говорив, що Буняк не може бути мером, бо веде його кагебе і колишні комуністичні бариги. Як відомо, напередодні виборів до місцевих рад, десь за півтора місяця президент Ющенко на посаду мера Львова підтримав Василя Куйбіду, який йшов на третій термін, про що оголосив на телебаченні. Але пройшло лише два тижні, як раптом Ющенко знову ж таки публічно заявив, що підтримує на посаду мера Львова Любомира Буняка. Через довший час чисто випадково я довідався, чому так відбулося. Зі слів колишнього полковника КГБ-СБУ на пенсії я дізнався, що перед виборами, коли Президент оголосив, що підтримує Куйбіду, високопоса-

дові керівники СБУ у кількості двох осіб поїхали в Київ і через «нужних» людей вмовили Ющенка підтримати Буняка як їхню людину, бо відомо, що такий об'єкт, як нафтопровід «Дружба», яким керував Буняк, контролювався (як і сам керівник) службою КГБ. Отже Буняк був їхньою людиною і в штабі, який очолював Юрій Шухевич, це знали. А тепер ще раз про те, що я вже описував, але не пов'язував між собою подій, що відбувалися, бо не мав конкретних доказів.

Якось ми з колегою йшли з Костелівки до центру вулицею Коперника і я помітив, що зламана залізна брама зі шматком стіни, до якої вона кріпилася і вела у подвір'я на Лонського, до УВС міста, а на дорозі сліди болота, що залишили машини, які виїжджали з подвір'я. Я заглянув туди крізь прочинену нову браму і побачив, як у кінці подвір'я екскаватор риє котлован попри стіну будинку від вул. Коперника, де в котловані вже встановлені бетонні блоки під фундамент будинку, а з боку вул. Брюлова заїжджають самоскиди для вивезення землі з котловану. Я був шокований таким нахабством, що в подвір'ї будуватимуть будинок, де енкаведисти розстрілювали і закопували людей. Я підійшов до Камазу, який мав від'їздити з подвір'я, і запитав, чи є в землі, яку вивозять, кістки або черепи. Він відповів, що коли вантажать, то водіїв просять поруч не стояти і що черепів він не бачив, а кісток є багато. На моє запитання, куди це вивозять, він відповів, що в кар'єр, а в який сказати не захотів, бо до нас уже прямував якийсь начальничок. Водій сів у свою машину і поїхав. Я покинув подвір'я у гнітючому настрої, підійшов до колеги, який чекав на вулиці і розповів про розмову з водієм, на що він промовив, чи то мені треба, адже я сказав, що будівництво треба зупинити.

Прийшовши до себе на роботу в Будинок культури працівників торгівлі, я про все розповів колезі директору. Але він грав на комп'ютері в якісь ігри, не дослухавши мене, буркнув, щоб я дзвонив у Київ, у партію «Захисників Вітчизни», нехай Кармазін цим займеться. Я потелефонував Барнацькому і розповів, але він відреагував мляво, без жодної зацікавленості. Опісля я зустрів Василя Кубіва, який керував Спілкою по-

літв'язнів. Кубів сказав, що почувається недобре, що Спілкою керує Горовий, якого я особисто не знав, а в їхньому офісі нікого не застав. Тоді я пішов в офіс Спілки репресованих, якою керував Петро Франко, але і його не застав і тому попросив якусь жіночку, щоб вона записала інформацію для пана Петра, що вона і зробила. Наступного дня я зустрів пана Петра і з'ясував, що ніхто йому нічого не передав. Я коротко його поінформував, а так як він спішив в обласну адміністрацію, то до нього не дійшло, про що йдеться. Я пішов у штаб «Свободи» до Тягнибока, також безрезультатно. Активістів Клумби, яких я розпустив п'ять років тому, зібрати для протесту було неможливо. Я поплентався в міську раду в надії, що зацікавлю цією проблемою когось із депутатів, та було вже по п'ятій і тому я нікого не застав, сів у центрі на трамвай № 2 і побачив Таню Крушельницьку, депутата міськради уже четвертого скликання підряд. Поки ми їхали, я розповів їй про проблему. Вона сказала, що через день у них буде депутатська комісія, щоб я зайшов. У домовлений день я прийшов, але Тані ще не було, комісія в цей день не зібралася. Була Віра Лясковська, депутат міськради, комісії з захисту середовища, яка мене знала по обласній раді і поважала, інакше як «орлику сизий» мене не називала. Коли я почав їй розповідати, з чим прийшов, вона сказала, що Таня Крушельницька їй вже все розповіла і вони від комісії готують депутатський запит на сесію до Буняка, що відбудеться через сім днів, у наступний четвер. Я почав майже щодня навідуватися і розповідав, що робиться. Будівництво тривало. Я дізнався, що замовником є структура, сформована колишніми і діючими працівниками КГБ-СБУ. Тут усе закрутилося. Коли Крушельницька доповіла на сесії, депутати були шоковані і не вірили, що таке відбувається. Почали перевіряти факт будівництва і рішенням сесії призупинили його, почали перевірку дозволів і рішень, проектної документації. Виявилося, що того нічого нема, а є якась усна домовленість з керівництвом міста, зрозуміло, що з Буняком, що вони на своїй території починають будувати нульовий цикл, тобто фундамент, то паралельно робитимуть документацію. Чому гебісти, які розпочали цю бу-

дову на подвір'ї УВС міста, бо міське управління кагебе розташовувалося в цьому будинку на першому поверсі, тобто в цокольному поверсі, де зараз знаходиться музей політичних репресій, і саме тут у підвалі знаходилися камери, в яких мордували, розстрілювали, закидали гранатами в камерах невинних жертв совітського режиму. Люди ще сьогодні розповідають страхітливі речі, коли у 1941 році прийшли німці, то в тому подвір'ї розкопали цілі рови трупів, а щоб рідні не могли впізнати розстріляних, їх як у камерах, так і у ровах, нашвидку викопаних, пересипали негашеним вапном. Відкриваючи камери, німці йшли геть, не витримуючи трупного смороду. А ці сучасні виродки вирішили на кістках звести собі житловий дім. У цьому ж будинку на верхніх поверхах міститься міське УВС, керівники якого мовчали в надії, що і їм щось перепаде. Що мотивувало гебістів до цієї авантюри? Як потім виявилося, лист-заключення, виданий їм керівником «Меморіалу», штатним гебістом, що за совітів працював в інституті суспільних наук на вул. Лисенка, 1, і він зобов'язаний був контролювати атмосферу в інституті та вчасно інформувати начальників на вул. Дзержинського, 55, а керівником «Меморіалу» запхала його авторитетна Ірина Калинець, яка на зборах Руху в Спілці письменників з піною на губах рекомендувала саме його. А пізніше на мітингу на стадіоні «Дружба» (тепер «Україна»). Хоча Степан Хмара був проти, та прокомуністична більшість в раді проголосувала за Євгена Гриніва, який з червня 1989 року очолив «Меморіал», час від часу рекламуючи себе на масових заходах, до яких не мав стосунку і не організовував їх, а на фотографіях і на стендах у коридорах офісу представляв себе головним. Я був присутнім на цій раді Руху, коли обирали Євгена Гриніва, але, як і Хмара, голосував проти, на що пані Калинець накивала мені пальчиком, бо Хмарі не посміла. Про зацікавленість Ірини Онуфріївни проштовхнути Євгена Гриніва керуючим «Меморіалом» напишу окремо. А от Гриніву вдалося нав'язати дружбу з Шухевичем. Я не відаю, як міг багаторічний політв'язень мати якісь стосунки з тим, хто співпрацював зі спецслужбами, які знищили його батька, а його самого покарали.

А тепер повернемося в 1991 рік, у день 27 липня, що майже за місяць до ГКЧП. У цей день я з активістами Клумби організував велику, до 25 тисяч люду, акцію вшанування пам'яті загиблих від рук енкаведистів у 1944 році в тюрмах Львова і за період з 1939 до 1941 року. Великий мітинг відбувся на площі перед оперним театром, після чого колона з факелами, свічками, квітами, вінками рушила до всіх тюрем міста. До тюрми на вул. Замарстинівську ми відправили групу 20 чоловік для покладання квітів. Ні міська влада з командою Шпіцера, який неохоче давав дозвіл на похід, ні обласна влада, Микола Горинь, Іван Гель, не приєдналися до акції вшанування пам'яті закатованих, побоялися і Києва, і Московії. Колона пішла до тюрми «Бригідки» на вул. Городоцькій, де один із учасників походу виявився священиком, який відправив молебен. Опісля пішли по вул. Городоцькій і завернули на вул. Судову, де була фільтраційна тюрма, пізніше по Городоцькій і Бандери до тюрми на Лонцького, до міського УВС і ГКБ. Тут відбувся мітинг із вимогами: по-перше, відкрити архіви КГБ про мордування і розстріли у Львові і області, по-друге, провести розкопки в подвір'ї (на нинішній вул. С.Бандери), по-третє, дати відповідь, де знаходяться чи закопані останки генерала УПА Романа Шухевича. Ці ж вимоги ми озвучимо, прийшовши колоною на вул. Дзержинського, 55 до обласного КГБ, де провели пікет з виступами бажаючих із запалюванням свічок, які, розігрівши, приклеювали до стіни біля вхідних дверей. Два квадратні метри стіни палахкотіли свічками, залишаючи на ній цівки розтопленого воску, парафіну, смуги кіптяви. Ніхто до нас не вийшов, щоб ми вручили їм вимоги, як ми це зробили, передавши вимоги Івану Мотринцю через підлеглого чи то Червінка, чи Панікарського. Це була чи то субота, чи неділя, тому в КГБ майже нікого не було. Хлопці побачили, як якийсь гебіст на третьому поверсі з вікна погрозив кулаком, підбігли до вхідних дверей, почали їх шарпати і копати ногами, тож мені довелося їх заспокоїти, пояснивши, що сьогодні ми віддаємо данину пам'яті, а штурмувати КГБ будемо іншим разом, коли приймемо рішення, залучивши громадські організації. Кагебісти ковтнули це все,

але добре запам'ятали і записали. Мене як депутата обласної ради рухати побоялися, щоб не мати більших проблем з Клумбою. Звичайно, вимоги наші вони виконувати і не збиралися, але згоду на розкопки в подвір'ї на вул. Бандери, 1 дали, про що через три тижні мені повідомив Мотринець. Стало питання, хто буде проводити розкопки, так як і міська, і обласна влада проігнорували нас, а громадським організаціям дозволу на це не дали, то питання зависло. Це міг би зробити «Меморіал», офіційно залучивши інші громадські організації, погодивши списки тих, хто братиме участь у розкопках. Я неодноразово просив Євгена Гриніва підключити Спілку політв'язнів на чолі з Василем Кубівим, а також Спілку репресованих, якою керував Петро Франко, а також Братство УПА і почати розкопки, та марно. Лише через кілька років Гринів під тиском громадськості, яка звинувачувала його і «Меморіал» у бездіяльності, разом із активістами Клумби почав розкопки у колишній в'язниці, де в даний час знаходився військовий підрозділ з вул. Замарстинівської. Розкопки тривали з весни і майже ціле літо. Викопали більше 60 останків, які повністю ідентифікувати було неможливо, а ще частину Гринів тримав у мішках десь на горищі. Перепоховали останки на Марсовому полі у спільній могилі поруч із Личаківським цвинтарем, встановивши над похованням два хрести. А так як у розкопках брали участь активісти Клумби, зокрема Андрій Шурко на псевдо Юзик, Євген Галата на псевдо Геньо, Володимир Синюта на псевдо Буцифал, Хиляки батько і син Андріан на псевдо Синок, то вони дуже акуратно і скрупульозно виконували роботу. Чоловіки розповідали, що майже у всіх останків у черепах були дірки від куль у потиличній частині. Були останки з колючим дротом. У багатьох черепах були золоті коронки, містки, навіть знайшли один розірваний ланцюжок, бо золоті прикраси кати здирали ще з живих або тільки що вбитих. Андрій Шурко казав, що гріх присвоювати золоті речі загиблих, тому все золото з останків записували в список, поскладали в кульочок і довірили зберігати активістові Клумби Шуркові. Під кінець розкопок Андрій Шурко передав при трьох свідках всі зібрані золоті зуби, коронки, містки разом із обліко-

вою запискою Євгену Гриніву з умовою, що все знайдене буде виставлене в музеї репресій у майбутньому, але Євген Гринів усе вкрав, присвоїв собі. На мої неодноразові запитання він говорив, що Андрій йому нічого не давав, навіть у присутності Андрія. Ось де вишкіл і нахабство комуністичної наволочі!

Це ще не найганебніше у діяльності Євгена Гриніва, якого демократична влада, очолювана В.Чорноволом, призначила головою обласного Народного контролю знову ж таки за подачі і підтримки Ірини Калинець, демократичної депутатки ВРУ, а також за підтримки управління КГБ, яке допомагало Чорноволу призначати кадри на різні посади, це зі слів Дарія Футорського, який брав безпосередню участь у цих дійствах, а ще до того, як рада Руху рекомендувала Є.Гриніва з прокомуністичною більшістю балотуватися в парламент. Степан Хмара дивувався, як вони можуть цю «гебістську суку» тягнути в депутати Верховної Ради України. С. Хмару підтримували члени виборчого блоку від УГС.

Керуючи «Меморіалом», Євген Гринів понаставляв у місті кілька торгових точок, що були зареєстровані на організацію, а працювали фактично на нього, а керував тут його зять, який зараз керує «Меморіалом». Якось я зайшов на третій поверх, де розміщувався офіс «Меморіалу», і в коридорі побачив стенди з фотографіями, де Гринів виступає як організатор акцій, які організовував і проводив я та інші лідери громади і Клумби, що він нахабно приписав собі, щоб продемонструвати ніби він щось робить. На стендах у коридорі Є.Гринів рекламує себе як організатора походу-реквієму в місті Івано-Франківську 20 серпня 1989 року, що був проведений для пошанування пам'яті вбитого напередодні рухівця Романа Левицького з села Васючин. Гринів приїхав туди за вказівкою КГБ, бо з наших людей його про цей похід-реквієм ніхто не інформував, з'явився після того, як відвідав обком компартії і його керівника Вишиванюка і щоб якось відвести від нього удар, появився, коли вже тривав громадський молебен на місці вбивства у житловому кварталі коло річки Бистриці. Похід-реквієм організовував я, закликавши активістів СНУМ під час установчих зборів 19 серпня 1989

року на горі Маківка, на свято Спаса. В ході вулицями йшло до ста тисяч люду. Спочатку з вокзальної площі ми пішли до стадіону, де в цей день Вишиванюк зібрав екологічний мітинг, але люди покинули стадіон, приєдналися до нас, подалися до місця вбивства Романа.

Але повернемося до того, як у подвір'ї на вул. Бандери, 1 кагебісти взялися зводити житловий будинок на кістках замучених, розстріляних людей після катувань енкаведистами. Цей будинок планували звести «дєткі» цих звірів. На що вони розраховували, плануючи тут 5-6-поверховий дім на 60-70 квартир? А опиралися вони на лист, виданий Євгеном Гринівим від імені «Меморіалу», в якому стверджувалося, що під його керівництвом «У подвір'ї було проведено розкопки-дослідження і ніяких людських останків не виявлено». Хоча мені було добре відомо, що ніяких розкопок чи досліджень тут не проводилося, бо це стало б відомо й керівникам інших організацій і громадськості. Є.Гринів підло брехав у фальшивому листі, звичайно, розраховуючи отримати тут квартиру або й дві.

А розраховували кагебісти на те, що ця територія закрита будинками і від двох вулиць 2-метрової висоти кам'яним муром, тому новобудови ніхто не побачить. Так і виходило, якщо б я випадково проходячи повз вулицею Коперника не звернув увагу на те, що брама частково зруйнована і не зазирнув у двір. А що було б у подальшому, якби я не наробив шуму, вони б вибудували таємно кілька поверхів, домовилися з Буняком, кинули би грошенят, купили би депутатську комісію і рішенням виконкому оформили б документацію і довершили будівництво. Але завдяки принциповим депутатам, зокрема Тетяні Крушельницькій і Вірі Лясковській, ми вберегли це місце, окроплене кров'ю невинних жертв, недоторканим. Зустрівши Є.Гриніва, я мав намір, як любив казати С.Хмара, дати в морду, та нікчема скулився, зігнувся, як хробак, почав скавуліти, як шолудивий пес, ледь вимовляючи: «Я розкопував, робив чотири шурфи…». Я сказав йому: «Брешеш, падлюко, бо що таке чотири шурфи на таке велике подвір'я». Не набив я йому морду, хоча мав пеха. Я просив Таню і Віру, щоб депута-

ти визнали цю територію недоторканою частиною меморіального комплексу.

Тепер оглянемося в минуле, коли в бєлокамєнной створювали Меморіал, перший у Совєтському Союзі, то взялися за справу опозиціонери, антикомуністи, письменники, правознавці, яких переслідував режим. У Києві за створення «Меморіалу» як організації взялися шістдесятники, яких переслідували, садили в тюрми. Очолив організацію Лесь Танюк. У Харкові до створення «Меморіалу» приклався політв'язень Алтунян.

Отож, у Львові, в революційному П'ємонті, за справу взялися вчорашні вірні ленінці з Руху, «Товариства Лева», які ще про всяк випадок тримали напоготові комуно-партійні квитки, Голубець Михайло, Бойчишин Михайло, Ігор Гринів разом із прислужниками, такими як Михайло Косів, Славка Кендзьор разом із тими, яких увібгали в організації за рекомендаціями відповідних служб. Новоствореною організацією «Меморіал» керувати обрали, точніше, призначили працівника інституту суспільних наук, куратора від спецслужб Євгена Гриніва, провівши його в депутати парламенту. Тож я розумію тих людей, яких перерахував вище, які стояли горою за Є.Гриніва, а що до цієї компанії примкнула щира патріотка, борець за Ідею Ірина Калинець, як я уже писав, і ревно пропонувала та відстоювала Є.Гриніва як голову «Меморіалу», мені не було зрозуміло. Я трошки покопав і знайшов мотив і причину в минулому. З Іриною Калинець я випадково познайомився, точніше, побачив її у 1988 році на горі біля церкви Михайла, а з Ігорем Калинцем того ж року у час перших весняних мітингів на площі біля університету. Мій колега Всеволод Іськів знав Ігора з 1981 року, коли той повернувся з ув'язнення і влаштувався працювати в костелі Єзуїтів на вул. Театральній. Ігор жалівся йому, що тут взимку дуже холодно, як на зоні, доводиться взувати валянки і що взагалі в місті гнітюча атмосфера, так що він навіть не має бажання щось писати, а на роботі платять копійки. Але революційні події 1988-1989 рр. охоплювали все більше громадськості з різних верств, починаючи від інтелігенції і аж до робітників. У селищі Рудно, провівши великий мітинг, бо в цен-

трі міста було заборонено, як і на стадіоні «Дружба», а Рудно рахується ще міською зоною, то я скористався цим статусом і подав заявку у селищну раду, і зі Львова поїздами і автобусами приїхало до восьми тисяч люду. Приєдналися до мітингу і громадяни селищ Зимна Вода, Суховоля, Мшана, Конопниця, Бартатів, тож зібралося до 12 тисяч тут 21 червня 1989 року. Після виступів Михайла Гориня, Ігора Деркача, Олега Вітовича я надав слово Ігору Калинцю і запропонував, що при підготовці до виборів в парламент України проведемо висунення пана Михайла в парламент, а Калинця в обласну раду. Після мітингу колоною з прапорами рушили до місця зруйнованого пам'ятника «Борцям за волю України», де зі священиком провели молебен, а звідтам колоною пішли до Львова городоцькою трасою. Це зрушило львів'ян більше, ніж би ми йшли зі стадіону до центру. Наступного дня в Будинку культури Рудно відбулися установчі збори Руху селища, під час яких в організацію вписалися до 300 чоловік і це став найбільший осередок в області. Був тут ще осередок УГС, 15 чоловік, які об'єдналися з Рухом. Осередку «Меморіалу» не було.

Якось на Клумбу прийшов старший чоловік, крутився, поглядав на мене, поки я керував з мегафона, хто що має робити, бо в той час у кінці липня ми на Клумбі вперто збирали підписи, щоб демонтувати пам'ятник Ульянову навпроти оперного театру. Нарешті він насмілився і підійшов до мене. Я сказав, що уважно його слухаю і ми відійшли вбік, щоб не було зайвих вух. Він сказав, що є колишнім працівником КГБ, хоч я знаю, що в тій конторі колишніх не буває. Однак він сказав, що знає стільки, що в нормальну голову вмістити важко. Почав із того, що його прізвище Гнап і що він дослужився всього-навсього до полковника. Ще лейтенантиком він арештовував із кимось старшим за званням Гориня Михайла. Ще будучи молодим водієм, у 18-19 років, бачив, як привезли на вул. Миру, 1 тіло загиблого Романа Шухевича з Білогорщі, як потім обезголовлене тіло в брезентовій тканині закопували в подвір'ї за вісім кроків від брами під муром у бік трампарку при вул. Коперника. Потім оповідав, як вони організовували прослушку Олени Антонів

через вентиляційний канал, коли Кендзьор занадився до неї в ліжко поки В'ячеслав Чорновіл сидів у тюрмі і як вони цей запис прокручували пану В'ячеславу, викликавши в КГБ після його повернення з зони. Сказав, що Оленка була симпатична і зваблива, навіть деякі офіцери КГБ заглядалися на неї. Вона несла себе гордо. Гнап сказав: «Я вже стара людина, того, що знаю, писати не маю права, а так не хочеться все це забирати в могилу. Тож хоч щось розповім вам, може комусь це знадобиться, хоча сумніваюся…». Декілька разів він приходив на Клумбу і розповідав мені про події і випадки зі своєї служби, доволі детально. Дечому я вірив, у чомусь сумнівався, але думав, що він мені це розповідав, бо його гнітило, мучило, що мусів використовувати заспокійливі таблетки і від безсоння. Жив він на вулиці Глибокій, колишній Чекістів, і навіть запрошував, щоб я заходив, але я жодного разу не мав бажання туди зайти.

У черговий раз, коли він прийшов на Клумбу, я вирішив вивідати в нього, хто в Русі працює на спецслужби. Він розповідати не захотів, мотивуючи тим, що вже кілька років як пішов зі служби, але запевнив, що в Русі, як і в усіх інших організаціях, такі люди є. Я назвав кілька прізвищ, чи вони йому щось говорять, але він мовчав, а потім мовив, що з етичних міркувань і так як давав присягу, то розголошувати агентуру не має права, тим більше, що він мене мало знає, а я можу десь засвітити його розповідь. Я махнув рукою і залишив його, пішовши до столу, де збирали підписи. Я поглядав у його бік крадькома, а він стояв на місці, як укопаний. Нарешті я повернувся до нього обличчям і почав вдивлятися в нього, пам'ятаючи, як це робиться на сеансах парапсихології, вивчивши точку на лобі над носом, так зване третє око, почав в уяві думати і казати, атакуючи його мозком та біоенергетичним полем: «Поклич мене, поклич і звільнися від тягаря, який носиш у собі. Давай, роби крок, то останній шанс розстатися з минулим. Ну, роби крок, як у сповіді». Я ще чекав, але нарешті зрозумів, що нічого не виходить, мій гіпномагнетизм не діє, як колись. А від психологічної напруги відчув дискомфорт, голова стала, як не своя, тому рушив до магазину з морозивом на куті пр. Свободи і вул.

Дорошенка, щоб попити води. Тільки я рушив, як хтось узяв мене за лікоть. Я оглянувся, то був Гнап, який сказав: «Дайте слово, що не розголосите того, що я вам розкажу». Я відповів, якщо людині не вірять, то давай слово чи не давай, нічого не зміниться. «Знаєте таку арифметичну формулу: від перестановки доданків…». Він закінчив: «Сума не змінюється». І ми розсміялися. Пішли в затінок під грубезний клен. Він сказав, щоб я його запитував, що хочу знати, і додав, що я зможу це засвітити, коли настане час, але не зараз. Я погодився і відразу від несподіваної пропозиції не знав, з чого почати свої запитання. Перше, що спало мені на думку, вирішив запитати про Михайла Осадчого, який часто навідувався на Клумбу, а керівництво УГС його ігнорувало. І Гель, і Чорновіл, і навіть Горинь Богдан висловлювали думку, що КГБ розв'язало йому язик. Тож я найперше запитав, що він може розказати про Михайла і чи то правда, що на допиті він зламався. Гнап відповів, що то неправда, але чутки поширювали спеціально, щоб викликати недовіру один до одного, така застосовувалася тактика. Тут він тримався гідно, судячи з протоколів слідства, які Гнап мав можливість читати, бо спочатку був оперативником, а потім пішов на підвищення. Не знаю, що там було на зоні, але тут він чистий. Зараз видає журнал «Кафедра», актуальний і цікавий.

Про іншого, про кого я запитав, про Івана Геля. Він сказав, що слідство тривало доволі довго. Допити велися як раненько, так і вночі і до десятка разів. Спочатку Гель усе або заперечував, або мовчав, а коли йому представили матеріали і докази про самвидави, він назвав прізвище лише Квецка, який уже також був затриманий і ні в чому не зізнавався. На очній ставці Гель підтвердив, що співпрацював з Квецком, який і тут усе заперечував. Прийшовши у владу, Іван Гель ніколи і словом не згадав Квецка.

Я сказав, що про Чорновола не питатиму, бо він наш лідер. Гнап посміхнувся, хитрувато поморщившись.

Наступний, про кого я запитав для перевірки Гнапа, був Михайло Голубець. Він здивовано запитав, чому я питаю про Голубця. Я відповів, що хочу знати, хто мною керує в Русі. Він

засміявся і сказав, що Голубець публічна людина і в Русі має бути його біографія, а краще запитати у Яківа Петровича. Я запитав, у якого Яківа і не встиг вимовити «Петровича», як Гнап усміхаючись додав «Погребняка». Він мене розвеселив і я вирішив запитати про Гриніва. Гнап уточнив, про якого саме, бо в нас є кілька. Я уточнив, що про Євгена, який керує «Меморіалом». Він мовчав, а я продовжив, що мені відомо, що КГБ робило ставку на двох кандидатурах на керівника «Меморіалу», на Євгена Гриніва і на Даниленка. Він зрештою сказав, що в службі зрозуміли, що треба робити ставку на місцевого, бо Лукіч трохи авантюрист. Я зрозумів, що Лукіч це Даниленко. Гнап продовжував і я старався його не перебивати. Тим більше, що Євген тут свій, варився в одному казані, з ним були напрацьовані десятки об'єктів, в тому числі з Косівим Михайлом, з Калинцями, а тепер ще й з Чорноволом, з Іваном Гелем.

Я запитав, як складалися стосунки з Косівим. Гнап відповів, що Косів був заарештований, як і шістдесятники, але покаявся і прямо зі слідчої камери його відвезли у лікарню, здається був встановлений діагноз, проблеми з серцем на нервовому грунті. Потім із часом викопали, що його друга теща політв'язень, тому тримали на гачку. Гринів був гарантом, що Косів буде чемним.

У 1986 році Гринів отримав завдання ввійти в довіру до Калинців. Ігора він побоювався, а от з Іриною став нав'язувати контакти на побутовому рівні, ніби випадково перехоплюючи її в місті. З 1988 року стосунки були дружні і Євген Гринів зробив послугу Калинцям, як мені відомо, віддав у користування один із своїх гаражів. Хитка дружба переросла в гарні стосунки.

Тут я зрозумів, чому Ірина Онуфріївна так наполегливо рекомендувала Гриніва очолити «Меморіал», це для неї було краще, ніж Даниленко, тим більше, що потім виявилося, що Даниленко, очоливши Кабінет медальєрики, привласнить його, забравши великі приміщення десь із трьох кімнат в особисту власність. Дуже теплі стосунки Гриніва і Калинцевої були і в парламенті. Зі слів Степана Хмари, у перерві між сесіями вони прогулювалися вестибюлями і Гринів, тримаючи Ірину під руч-

ку, нашіптував, точніше завжди у чомусь її переконував, що нагадувало Змія, який, звісившись з дерева, вмовляв Адамову Єву відкусити заборонений плід. Одного разу Степан Хмара не витримав і зауважив Ірині, що вона дуже приязно поводить себе з «кадебістською сукою» і що це парламент, а не будуар. На що Ірина, хіхікнувши, відповіла, що дурне йому в голові і що Гринів такий же депутат, як і всі.

Далі я напишу хто і як запхав Євгена Гриніва у ВРУ, а зараз продовжу описувати розмову з Гнапом. Трошки давши йому передихнути, я запитав про Богдана Гориня, керівника УГС. Він хвильку помовчавши, сказав, що Богдан у порівнянні з тим, яким він був, зараз просто боєць, бо колись він не впорався з нервами і здав колегу Масютка і навіть свідчив у суді проти нього. Я запитав, як це було. Гнап відмовився деталізувати, сказавши, що мова йшла про заборонену літературу, яку Масютко розповсюджував. Я вперше від Гнапа почув прізвище Масютко і вирішив у майбутньому ним поцікавитися. У 2002 році мені в руки потрапила книжка Михайла Масютка «В полоні зла». Я прочитав не всю книжку, а тільки деякі частини і мене особливо схвилював і вразив опис слідства і суду над Масютком і Горинями в розділі «Спростування зізнань Горинів» зі сторінки 443 по 152. Я був у шоці. Книжка «В полоні зла» – це сповідь борця-патріота.

Як мені дісталася книжка Масютка? Ми з сином Олегом узялися за реконструкцію Будинку культури будівельників під балетну академію. Ми часто приходили погодувати тих, хто нам допомагав. А так як сусідка у подвір'ї давала їсти бродячим кицькам, то принадила й щурів, які внадилися й до нас на другий поверх, залізаючи по трубах опалення, що не працювало 15 років. Тож різне сміття із залишками їжі, якою ми харчувалися, я виносив щовечора до сміттєвих баків, що стояли вгорі на вулиці Каліча гора. Одного разу я побачив, як якийсь дядько у засмальцьованому комбінезоні переді мною виніс пакунок газет і журналів і кинув його біля сміттєвих баків. То був робітник з будинку, що напроти нашої брами, від вул. Дудаєва, де робили ремонт. Я оглянув пакунок, перекинувши старі

газети і журнали, побачив кілька запорошених книжок. Одна з них була товстенька, я взяв її в руки, здув порох і прочитав «Михайло Масютко «В полоні зла»». Я дуже зрадів такій знахідці. Решта книжечок були просовєтські і не вартували уваги, тому я їх залишив. По вечорах після важкої праці, ночуючи тут, у кімнаті майбутньої академії, я перечитував цю книжку, поки не засинав.

Повернемося до розмови з Гнапом. Після того, як він розповів про Богдана Гориня, витягнув з кишені якісь пігулки від тиску, пожував їх, запивши водою з маленької пляшечки. Я запитав, як він почувається. Відповів, що нормально і що пігулки вживає постійно. Хвильку помовчавши, запитав, чи я не використовую записуючий пристрій у нашій розмові. Я зняв піджак і віддав йому в руки, вивернув кишені в штанях і сказав, що такого я би собі не дозволив. Він заспокоївся, вибачився і продовжив. Гнап сказав, що Михайло Горинь порядна людина, послідовна, краща за інших наших рухівців. От Степан Хмара нарваний і якщо ти його не хвалиш і не з ним, то ти ворог його і України. Потрапив він на гачок не зовсім за політику, а здали його ті, кого він обслуговував як стоматолог і саме ті від органів, кому ставив золоті коронки і зуби з не облікованого золота, а так як він паралельно розповсюджував якісь самвидави, то зліпили все докупи і Хмара отримав термін. Він вибухового характеру, тому не зміг вив'язатися. До речі, в шановного В'ячеслава Максимовича подібний характер і гасло «Хто не зі мною, той проти мене», але він більш терплячий і виважений. Я запитав, чи то є можливим, що після останнього затримання на поселенні, коли його звинуватили і судили за спровоковану службами спробу зґвалтування якоїсь Вєри, яку привіз туди його колега, Чорновіл зламався і пообіцяв співпрацю. Гнап відповів:

– Очевидно, що там таки щось було, бо він збавив активність. Але давайте про нього не будемо.

Я погодився і запитав ще про Косіва. Він сказав, що той отримав непогану роботу в музеї атеїзму, де читав лекції і водив екскурсії. Його, як і Кендзьора, викликали як свідка і через рік зняли підозри. І радив їм ніколи не довір'яти по серйозному.

Гнап виглядав утомленим і ми розпрощалися. Відійшовши з десяток кроків, він приклав вказівний палець до губів, що означало мовчання. Я відповів таким же жестом.

Наступного разу він появився через три дні, досить бадьорий і веселий, підійшов привітатися. Я пожартував, що він такий веселий, ніби нюхнув кокаїнчику. Він засміявся і каже:

– Тьху, ну ви й придумали.

Потім узяв мене за лікоть і попросив, щоб ми сіли на лавочку. Розмова почалася з мого запитання, чи справді Богдан Горинь здав Масютка, бо мені це не вкладалося в голову, бо я вважав, що Богдан найтвердіший за всіх у УГС, і за Хмару, і за брата Михайла, і за Осадчого Михайла. Я в минулі дні про це роздумував, ставив себе на його місце. Я би ніколи не засвітив побратимів, навіть якби мені мали стяти голову. Але Гнап ствердив, що проти Масютка свідчили і Богдан, і Михайло, але в суді Михайло публічно відмовився від своїх показів, які давав у процесі слідства, а Богдан не відмовився, але відмову Михайла Гориня суддя не захотів врахувати, хоч у протокол внесли. Масютко тоді виявився з них усіх, хто проходив по справі, найтвердішим.

– Якщо дивитися на лідерів з точки зору корисливості, то мало хто витримує випробування грошима. Пам'ятаєте, якщо ви читали Марка Твена, в одному з оповідань, як один невідомий, приїхавши у містечко, спокусив усіх чиновників і навіть простих людей, обіцяючи великий грошовий спадок, який залишив один багач. Спокусивши всіх, він зник, як і з'явився. Такі люди, яких можна спокусити грошима, добробутом, посадою, ніколи не будуть добрими, справедливими керівниками ні держави, ні жодних впливових організацій, ні партій. Влада їх швидко зіпсує, – сказав Гнап.

– Я думаю, що ви орієнтуєтеся в теперішній ситуації і бачите наших лідерів як колишній працівник спецслужби, то що можете про них сказати, про братів Горинів, Хмару, Чорновола, Геля, Осадчого і ще декого.

Він засміявся і сказав, що я хочу знати більше, ніж він має право розповісти, в тому числі і моральне.

Саме приблизно в ці дні в газеті «Вільна Україна» вийшла стаття Аліма Лисюка «Дволикий Янус», в якій він, за вказівкою КГБ і компартії, обгадив В.Чорновола. Після цієї статті люди пікетували редакцію на вул. Артема і добилися у головного редактора Сліпушенка звільнення журналіста. Пікет організували активісти УГС, який очолювали Іван Гудима і я, Олег Петрик. Тож я спитав Гнапа, що він може сказати про цю статтю. Він відповів, що дещо правда, а дещо є неперевіреними фактами. Я попросив щиро, без прикрас і наїздів, якось охарактеризувати наших лідерів на предмет політичної твердості. Гнап зам'явся, а я встав і хотів піти, але він затримав мене за руку, тож я сказав йому приповідку, яку любив мій батько: «Не варто чогось починати, коли боїшся закінчити», «Назвався грибом, то лізь у борщ». Цим я розвеселив його, він сказав, що і його батько любив приповідки і втяв «Якщо мама сильно нагнуться, то можуть пукнути мимоволі». Я зрозумів його натяк і подав руку, щоб попрощатися. Але він сказав:

– Почнемо з Івана Геля. Він любить гроші більше за рідну маму, спав би на них і ними би накривався. А ще любить славу, але, без сумніву, Україну.

– Та всі люблять Україну, хто за неї бореться. Надіюся, що й ви також.

– Так, але кожен любить по-своєму. Хто за посаду, хто за владу, хто за її історію, якою спекулює, а безкорисливої любові мало, особливо, хто показово рве на собі сорочку. Михайло Горинь до грошей ставився дуже стримано, як нема, то, дасть Бог, будуть, на відміну від свого брата Богдана, який шанував копійчину і полюбляв, щоб давали більше як на роботі, так і пожертви на організацію, за які не треба було би звітувати. А В'ячеслав Максимович, той хворобливо хотів бути фінансово забезпеченим, як сьогодні, так і в майбутньому. Він мав рахунки за кордоном, але жодної копійки звідтам не потратив на книжку «Зековський генерал» Хейфіца, ні на вісники УГС, ще якось з'ясувалося через вашого фінансового керівника УГС Мудрого, який служив і вашим, і нашим, якого Богдан узяв в організацію, що нараховував собі таку ж платню, як і Богданові Миколайо-

вичу, а ще з внесків йому капало, крім платні, 200 карбованців, про що Богдан не знав.

– А звідки у вас така інформація? Наскільки вона правдива? – спитав я.

– Ваші активісти під керівництвом Богдана молодці, та наші також хліб даремно не їдять.

– А як ви потрактуєте Осадчого Михайла?

– Михайло просто фанат своєї праці. Думаєте, йому просто видавати журнал, коли його ще й свої поливають брудом, ліплять з нього колаборанта, обвбріхують. Єдине, що він полюбляє жіноцтво, так то не гріх.

– Дякую, я про Осадчого також доброї думки, та останнім часом він виглядає недобре, боюся за нього, – сказав я.

– Не переживайте, він ще не таке витримував. До речі, про книжку Хейфіца «Зековський генерал», що видавали її за єврейські кошти, думаєте, що просто так.

Я мовчав, стрельнувши цигарку у перехожого, закурив, хоч давненько не бавився цигарками. Гнап здивовано запитав, чи я курю. Я відповів, що не курю, але щось потягнуло запалити, коли побачив, як смачно курить перехожий. Це був мій невеликий маневр, щоб обдумати про що ще запитати Гнапа, а також дати можливість йому передихнути і розслабитися.

По хвилі я запитав, чи знає він Григорія Приходька і що може сказати про нього. Гнап подумав і каже:

– Приходько дуже розумна людина, але індивідуаліст, нікому не любить довіряти, ерудований, не дурніший за будь кого з Горинів або Чорновола, поміркований у діях, але темпом дискусій без сумніву Чорноволу програє і серйозної масової організації створити не зможе, хоча у ідеях і намаганнях доволі радикальний і часто має резон. Він перший висловився за створення української армії і навіть почав створювати громадські осередки «За українську армію» і, як мені відомо, почав налагоджувати контакти з армійськими офіцерами, які зафіксували наші служби. Але його справа перспективи не має.

– Хіба це погана ідея про армію? – спитав я.

– Як сказати, але точно не на часі. У вас там в організації є молодий сумбурний хлопець Вітович. Ви з ним добре знаєтеся, то трошки стримуйте його запал, бо він, відчуваю п'ятами, може щось витворити нерозумне.

– Як я його можу стримувати, коли сам такий і так думаю.

– О, ні, не кажіть так. Я бачив вас у кількох ситуаціях, ви маєте нюх, добре аналізуєте ситуацію, маєте відчуття результату, позитивного чи негативного.

Щодо Вітовича Гнап мав рацію, бо саме Вітович наполіг, щоб через три місяці повести колону, що прийшла зі стадіону «Дружба» 1 жовтня до міського УВС, до пам'ятника М.Шашкевичу, де міліція перегородила вулицю, а ОМОН, якого спустив з ланцюга генерал Попов, покалічив людей. Я тоді позбувся двох зубів від удару палицею, удар дещо пом'якшив мій мегафон. Коли нас масакрували, то Вітович застрибнув у трамвай, у якому були відкриті двері, бо стояло кілька трамваїв, рух був заблокований. Перед виходом від Клумби до УВС я пропонував Олегу Вітовичу та Ігору Деркачу вислати вперед розвідку, лише потім вирушати колоною, але вони не послухали мене і колона потрапила в засідку. По свіжих слідах я описував це, але не до кінця. Потім зібрав додаткові факти, доведеться знову про це написати.

Я сказав Гнапу, що хотів би задати питання з дальшого минулого і почути на них відповідь, хоча не з прямих джерел я знаю про ці два трагічні випадки. Він погодився, сказав, якщо він знає про це, то спробує дати відповідь. Я сказав, що перше питання стосується загибелі першої дружини В.Чорновола Олени Антонів.

– Ви знаєте, коли вони розсталися з Чорноволом, Олена пов'язала свою долю з Зеновієм Красівським, вони були гарною парою, ніби створені одне для одного. Сином Тарасом опікувалися і допомагали виховувати як Зеновій, так і художник Панько Заливаха. В цей день Оленка була з Красівським. Коли Оленка взялася перебігати вулицю зразу ж за трамваєм на вул. Личаківській коло церкви Петра і Павла, і коли трамвай повертав, то заднім кінцем, що з'єднує вагони, збив Оленку з ніг і вона по-

трапила просто під вантажну машину, що об'їжджала трамвай. Оленка загинула миттєво. Я не мав прямого відношення до розслідування, але коли почув про це, то швидко сів у службову машину і виїхав на місце загибелі. То була страшна картина, що довший час стояла мені перед очима. Потім люди говорили, що Олену вбили служби КГБ. Але таку випадковість підлаштувати було б неможливо, хоча Олена була активною агітаторкою в багатьох культурницьких програмах, та наші служби дивилися на це крізь пальці, не було наміру її знищувати, даю вам слово офіцера. Хоч я не мав прямого відношення до цієї сфери, та був у курсі всіх політичних подій і щиро скажу, що Оленку мені було шкода. Вона була лагідна і мала добре серце.

Я подякував і сказав, що хоч я його втомив, та маю ще одне запитання. Він у знак згоди кивнув головою. Я запитав, що він може розказати про смерть Володі Івасюка. Гнап зам'явся, хвилю помовчав і запропонував, що може про це поговоримо наступного разу. Я сказав, що в ближчий час я буду в роз'їздах. Запропонував таку схему: я буду розповідати, що знаю, а Гнап буде казати, що так, а що не так, просто киваючи головою, попросив уважно поставитися до моєї розповіді. Так я планував викликати його на відвертість.

І я почав з того, що мені відомо, що у Володі виникли проблеми в консерваторії через не симпатію Кос-Анатольського, який заздрив молодому талановитому студентові і довів Івасюка до того, що той змушений був брати академвідпустку. Він звинувачував Володю, що той захопився бандерівськими мотивами і пише на них свою музику і навіть симфонію. Щоб узяти академвідпустку, Володі порадили звернутися до знайомого лікаря Уханського, який працював у денному неврологічному диспансері на вул. Матюшенка, а так як у диспансері не мали права робити документи на академвідпустку, то доктор Уханський порекомендував Володі лягти на 2-3 трижні у третій відділ психіатричної лікарні на вул. Кульпарківській до колеги В'ячеслава Веселовського, якому зателефонував у присутності Володі і попросив прийняти його у свій відділ і зробити папери для академвідпустки. Так Володя потрапив у третій відділ

психлікарні, вільно виходив з лікарні, коли забажав, незалежно від режиму, тобто як здорова людина.

Гнап хмикнув і сказав, що не знав таких деталей, запитав, звідки я знаю про це. Я розповів, що саме в ці дні був запханий у 20-ий відділ, бо після інституту відмовився служити в совітській армії, потім дружина Веселовського Тамара забрала мене з 20-го відділу і перевела у 3-ій, там я і зустрівся з Івасюком, який особисто про все це мені розповів.

– А тепер у мене запитання, за чиєю вказівкою знищили Володю. Ви, я думаю, повинні знати.

Гнап мовчав, озираючись по сторонах.

– Дозвольте, я продовжу, – сказав я і побачив колегу, який курив цигарку, попросив у нього закурити, сів так, щоб вітерець гнав дим від моєї цигарки вбік від співрозмовника. Кілька активістів Клумби, побачивши мене, захотіли щось спитати, та я попросив їх підійти пізніше, бо я спілкуюся з людиною і хочу, щоб нас не турбували ще хоча б пів години. Вони відійшли.

Я запитав Гнапа, чи йому відомо, що у Володі в Канаді був відкритий рахунок, на якому була певна сума доларів, близько 70 тисяч і чи не могло це бути однією з причин його загибелі. Бо в КГБ знали про рахунки за кордоном і могли вимагати, щоб Володя або від них відмовився, або перевів гроші в совітський банк.

Гнап сказав, що і про це йому не відомо, бо кожен відділ справи тримає в секреті, тільки вищому начальству вони звітують про свої справи чи доповідають.

Я запитав, що він може сказати з приводу того, що професор Кос-Анатольський в основному писав на замовлення партійного керівництва і контролювали все, що він писав чи писали інші відповідні органи при управлінні культури, що були підзвітні КГБ і, зрозуміло, компартії. Він підтвердив, що так і було і про це він знає і навіть був особисто знайомий з Кос-Анатольським, але до цієї сфери він не мав відношення. А дуже любив пісні Івасюка і навіть сьогодні зберігає вдома магнітофонні записи концертів, де звучать пісні Володі.

– То ви сумніваєтеся в тому, що Івасюка вбили?

– Ні, не сумніваюся, але мотиви досі мені не відомі і хто це зробив.

– Шановний пане Гнап, я можу з вами погодитися на рахунок мотивів, але хто це зробив відомо всім і вам у першу чергу.

Гнап зніяковів і засовався по лавці. Сказав, що з офіційною версією він знайомий, але деякі питання і факти викликають в нього сумніви і недовіру до офіційного висновку. Наприклад, навіщо йому було вішатися у безлюдному місці в Брюховичах, коли він міг би це зробити вдома на горищі.

Я додав, що той, хто вчиняє суїцид як помсту суспільству чи комусь особисто, той хоче подати цей акт як страту, щоб відчули, побачили якомога скоріше, той не піде десь у глухомань, щоб накласти на себе руки. Логічно? Гнап ствердно хитнув головою.

– Так ось, починаючи з дня похорону, на якому я був, я більше десяти років збираю інформацію з різних джерел і спів ставляю факти, перевіряючи їх достовірність. Звичайно, не маючи прямих доказів, а лише дотичні, стверджую, що організатором вбивства Володі був Вадим Тітов, який у КГБ очолював відділ, що контролював освіту, заздалегідь спланувавши затримання Івасюка. Тітов зі своїми «прібліжьоннимі» з КГБ взяли на гачок колежанку Володі, яка вже знала, що він з нею не буде одружуватися, це також знали його колеги і не тільки вони. Команда Тітова примусила Таню заманити Володю в ресторан у Брюховичі, тут вони зібралися його затримати. Під час вечірки Таня мала посваритися з Володею, швидко вийти з ресторану. Поки Володя розраховувався, вона сіла в машину «Волга», яка її вже чекала з водієм і ще одним клерком з КГБ і поїхала у Львів. Коли Володя побачив, що її нема біля ресторану, то запитав мужчину, який стояв і курив, чи не бачив дівчину, яка тільки що вийшла з ресторану. Той сказав, що вона сіла в машину і поїхала. Він побачив машину марки «Волга», що стояла неподалік. Трохи сердитий на подругу, Володя пройшов повз невідомих, які стояли неподалік від машини, підійшов, поба-

чив двох, які сиділи спереду, відкрив задні дверцята і запитав, чи вони не їдуть у Львів. Не дочекавшись відповіді, він відчув сильний поштовх у спину, впав на заднє сидіння. Людина, яка штовхнула в спину, заламала йому ноги, швидко застрибнула в машину, тримаючи його. Володя спробував вирватися і потягнувся до протилежних дверей, що різко відкрилися і з боку його голови інший застрибнув у машину, майже сівши йому на голову, затраснув двері. Він упізнав обох, повз яких тільки що пройшов. Машина рвонула з місця. Той, який сидів спереду, розвернувшись у чверть оберта, сказав, щоб Володя «нє дьоргався, бо хуже будєт». Їхали мовчки в напрямку Львова. Коли Володя захотів з'ясувати, в чому причина, дістав стусана в бік і почув «молчі». Помотавшись по Львову, заїхали в подвір'я КГБ, де той, який сидів спереду біля водія, вийшов і пішов у будівлю КГБ. Це і був Вадим Тітов. Двоє в цей час тримали Володю з двох боків у машині на задньому сидінні. Ймовірно Тітов ходив із кимось радитися, бо через якийсь час повернувся до машини розстроєний, бо зрозумів, що перегнув палицю.

– Звідки ви це знаєте? – спитав Гнап.

Я відповів, що з небес, на яких усе записано, тільки потрібно вміти читати. В Біблії сказано, що немає тайного, що би не стало явним. Потім я скажу вам, звідки я це знаю. По світу вештається безліч людей, які мають очі, вуха, нюх і всі вони щось бачили, чули і знають. Ось приходять на Клумбу і розповідають, залишається тільки аналізувати, перевіряти інформацію з інших джерел, співставляти факти, аналогічно, як роблять у службах, де ви працювали. В день зникнення Володі, 24 квітня, зразу після Пасхи, один невідомий мені чоловік прийшов сюди і розповів, що бачив, як одного молодого хлопця заштовхнули в машину марки «Волга» десь о 16.00, може трошки пізніше. Коло 9-10 години до опорного пункту міліції під'їхала машина тієї ж марки, з якої вийшов чоловік і, зайшовши в опорний пункт, почав вимагати від чергового, який отут оповів мені, що той вимагав оформити затримання, не вказуючи прізвища. Скоріше всього, з нахабної поведінки прищельця, це був працівник КГБ, ймовірно Тітов, коли черговий

не погодився оформити затримання, тільки коли сам побачить затриманого у приміщенні опорного пункту і допитає його. Той вийшов, грюкнувши дверима. У вікно черговий побачив, що він сів у машину на переднє сидіння біля водія, а позаду сиділо троє і ніби шарпалися. Опорний пункт знаходився на вул. Личаківській. Я вам оповідаю, а ви мовчите. Звідки могла надійти команда вбити Івасюка, з Києва, з Москви, чи то була розробка місцевих?

Подумавши, Гнап сказав:

– Київ такої команди ніколи б не дав. Москва могла дати вказівку «усміріть», але прямо дати наказ убити не могла, скоріше за все це була ініціатива місцевих, де кожен начальник відділу займався сам по собі, лише доповідаючи першим керівникам. А Тітов мав особливий статус і авторитет в органах завдяки своєму батькові, так чи інакше офіцери по секрету поговорювали, що то його робота. Я правда тоді сумнівався в тому, а вже коли Київ і особливо Москва дали вказівку покривати смерть Івасюка будь-якими методами, тоді стало зрозуміло, що Москві це було на руку і що можливо й була дана якась негласна вказівка комусь особисто, можливо й Тітову, бо в Москви він був на особливому рахунку. Але я особисто щось стверджувати не можу, бо не маю права.

– Ви розумієте, – сказав я, – у цій справі про загибель Володі прізвище Тітова називали різні люди, не пов'язані між собою, журналісти, які копаються у різних подіях, зокрема Богдан Гнатовський, друг Володі. Особисто мені прізвище Тітова називав лікар В'ячеслав Веселовський, який після смерті Володі примусив Веселовського писати діагноз, ніби Володя страждав на депресію, мав психічний розлад, і це під тиском Тітова він змушений був так писати, що потім примусили опублікувати в пресі. Я особисто знаю дружину Веселовського Тамару, з якою інколи розмовляв. Вона також не вірила в самогубство Івасюка і сказала, що діагноз В'ячеслава змусили писати, викликавши його на Дзержинського, 55, куди він прибув з лікарняною карточкою, в якій у їхній присутності у додатково вклеєний листок вписав потрібний їм діагноз і цю лікар-

няну книжечку він по-новому вписував у лікарняні документи, дописуючи і виправляючи анамнез (діагноз). Ви знаєте, як працює машина КГБ, не мені вам казати. В мене є достовірна інформація, що в Брюховичах, у лісовому масиві є об'єкт, який обгороджений високою глухою огорожею з грубих і широких дощок з цегляними стовпчиками по кутах, що охороняється цілодобово солдатами МВД по двоє-троє чоловік з вівчаркою німецької породи і підпорядковане це «господарство» КГБ. На цьому об'єкті є підвальне приміщення. Саме тут закатували Івасюка.

Гнап сказав, що чув про секретний об'єкт у Брюховичах, який нібито належить військовим. І додав:

– Ви дуже багато знаєте, а такі довго не живуть. Звичайно, це старий жарт, але будьте обережні, бо час таки непевний. А щодо смерті Володі, то ви знаєте більше, ніж я, хоча можу додати, що його неофіційно запрошували до нас на розмову, але де відбувалася зустріч, не знаю, але не в стінах управління, бо я би це знав.

– Вам відомо, що професор Кос-Анатольський був прив'язаний до вашої служби КГБ і час від часу звітував вашому керівництву?

Гнап відповів:

– Так. Та майже всі люди такого рангу зобов'язані були доповідати про атмосферу в учбових закладах або ж як мінімум партійним органам, а Кос-Анатольський не був виключенням.

– Чому всі? От професор консерваторії Кармалюк навідріз відмовився співпрацювати з вашою службою і вважав Володю одним із найталановитіших і найперспективніших молодих композиторів.

– Так, було кілька авторитетів, таких як Микола Колеса, який не кланявся ні полякам, ні німцям, ані нашим.

Після слова «нашим» я поглянув на нього скоса і він виправився «радянським».

– Пане Гнап, совіти ніколи не були нашими і ви це знаєте краще за мене, бо побачили цю кухню зсередини. Якщо вони

забороняли Т.Г.Шевченка, як вони його називали «революціонера-демократа» і виганяли студентів із університетів і садили до цюпи за вечори, що були присвячені великому Кобзарю, забороняли співати «Заповіт», «Реве та стогне Дніпр широкий», то які вони в біса наші. Мене особисто так звані «наші» затримали 22 травня 1973 року в Києві біля пам'ятника Т.Г.Шевченку і водили у так званий ЖЕК на допит і писали протоколи затримання, а потім тут, у Львові, пробували «прасувати», але не на того напали. І якщо ще маєте доступ до слідчих матеріалів 1973-74 років, то можете прочитати, як я, Петрик Олег Миайлович, їх заганяв у кут.

Гнап знову зніяковів. А я сказав, ради Бога, тільки не подумайте, що я взявся вас у чомусь звинувачувати чи повчати, просто хочу, щоб ви знали про мене трошки більше. І коли я почав серйозно займатися альпінізмом у 1967 році, я взагалі забув, що таке страх, чого не врахували ваші у 1973-му. Але перепрошую, що я вас втомив.

Гнап узяв зі скляної баночки якусь пігулку, почав її розсмоктувати, сказавши, що це глюкоза, запропонував і мені, та я відмовився. Натомість запитав його прямо:

– Ви вірите в те, що Івасюк наклав на себе руки?

Гнап відповів:

– Звичайно ні. Сангвініки таке зробити не здатні, тим більше, коли відкрилася така перспектива, що його пісні заполонили простір від Карпат до Азії.

Я потиснув йому руку, а він продовжив:

– Ви розумієте, що я називаю Азією?

– Тепер второпав. А ви забувайте минуле і ставайте патріотом. Упевнений, що ви знаєте більше, ніж маєте право чи можете розказати. Сідайте вечорами і пишіть. Тоді ваше життя матиме більший зміст.

Ми помовчали. Я сказав, що напевно вже втомив його своїми розмовами і запитаннями. А він сказав, що йому цікаво було поговорити з таким співрозмовником і що це його нітрохи не втомило. Я пожартував, що він, мабуть, звик до співрозмовників, коли вони вели слідчі допити затриманих. Він відповів,

що таке не входило в його обов'язки. Я запитав, чи можу задати йому ще два запитання. Він погодився.

– Як працювала машина вашої служби у 1970-1972 роках, коли заарештовували студентів університету, виганяли їх з науки, а також із інших навчальних закладів, зокрема моїх знайомих.

– Ви знаєте, що на кожному підприємстві чи в учбовому закладі був перший відділ, що був підзвітний нашій службі. Особлива увага приділялася вищим учбовим закладам, а найбільше університету і мединституту. В університеті особливо контролювали філологічний, історичний факультети.

Я додав:

– І журналістика.

Він сказав, що журналістика ні, бо всі, або переважно всі, хто йшов в журналісти, були перевірені або ж рекомендовані для вступу в вуз. Перші відділи повністю контролювали ситуацію в вузах і не тільки студентів, а й викладачів. У кожній групі студентів було як мінімум двоє або й більше інформаторів, закріплених за першим відділом.

Я запитав про політехнічний інститут. Він сказав, що в політехнічному також. Вони доповідали в перший відділ, а той нам. І ми вже вирішували, що робити. Часом, коли не було чогось особливого, то допитували прямо в університеті, у першому відділі. А складніші проблеми тягнули вирішувати у міський відділ на Миру № 1 або ж в головне управління. Багато хто ламався, але були й дуже тверді, які відмітали навіть прямі звинувачення, які представляв перший відділ, не визнавали звинувачень навіть на очних ставках. Тоді інколи ламалися увідомлювачі, але це до уваги не бралося.

Я сказав:

– Ви не вірите, що може настати час, коли Росія може напасти на Україну, тобто ввести свої війська, як у Чехословаччину. До того таки прийде.

Гнап відповів:

– Не вірю, бо немає об'єктивних причин для такої агресії. Ми братні народи.

– Ви напевно пам'ятаєте скандал у готелі «Народний», коли Дмитро Гнатюк мав зустріч зі студентами університету. Тоді його звинуватили в націоналізмі і навіть у газеті вийшла стаття під заголовком «Плісінь». То був чи то 1974, чи 1975 рік.

– Пам'ятаю. Там на зустріч були спеціально заслані студенти і навіть не студенти, які в час дискусії задавали провокаційні запитання, а Дмитро відповідав прямо і відверто. На запитання одного з присутніх, чого забороняють святкувати Шевченківські дні, він відповів, що партії не потрібні такі поети, коли вона має своїх. На запитання, як відділити науку від політики, він відповів, що в нашому суспільстві це неможливо, бо все має бути під контролем і що навіть ця зустріч може стати політикою. Апогеєм стало те, що після різних запитань в кінці зустрічі студенти попросили його тихенько заспівати. Але з таким голосом де ж можна тихенько. От він і заспівав здається дві українські народні «Ніч яка місячна, зоряна» і ще якусь. Потім розгорівся скандал. Дмитрові нічого не довелося пояснювати. Це наші були такі вострі, а на рівні Києва обкакалися. Без сумніву, було завдання наших керівників на такій дешевій провокації заробити бали.

– Ще одне моє запитання стосується загибелі Романа Шухевича. Звичайно, тоді ви лише починали свою службу і оповідали мені, що були водієм службової машини, возили якогось начальника і бачили, як обезголовлене тіло Романа Шухевича закопували, напевно тимчасово, за вісім кроків від брами з боку вулиці Коперника в напрямку до трампарку. В подальшому, коли працювали, щось таки могли отримати з цього трагічного приводу. Зрозуміло, відомо, що зв'язковій Дарії Гусяк в камеру підкинули підсадну качку через яку вона пробувала передати Роману записку, щоби попередити його, а у мене є додаткова інформація, як вираховували місце знаходження генерала. Цю інформацію я отримав із кількох джерел, яку ми спробуємо співставити. А зараз щось можете сказати про подальшу долю генерала Шухевича?

– Усе, що стосується Романа Шухевича, проходило під грифом «особливо секретно». Але дещо таки проникало до

нас у вуха. Одна з версій, що його тіло мали везти на Київ, але десь за Бродами отримали команду знищити і ніби спалили, а попіл з останками кинули в річку. Але це скоріше за все не є правдою, бо тіло було ідентифіковане і не було потреби кудись його везти. Скоріше всього вони закопали його десь у Брюховичах, бо туди вивозили страчених у ті роки і закопували в лісі в якомусь місці, що було спеціально відведеним і обгородженим колючим дротом, і охоронялося. Можливо, то був той секретний об'єкт, що охоронявся з собакою, про що ви казали, що саме туди повезли Івасюка. Поговорювали про це скрито офіцери в 70-их роках, але стверджувати не можу.

– І ще одне, що пов'язане з генералом Шухевичем, це ви як працівник спецслужб мусіли би знати. Вам відомо, хто такий Кім Філбі?

– Так, це радянський шпигун в англійській контррозвідці, який працював на Росію разом із жінкою і обміняли їх на англійських шпигунів у Союзі.

– Тепер я вам розкажу те, що відомо мені, а ви, що знаєте, те підтвердите або ж поправите мою версію. Зовсім недавно я бачив по телевізору інтерв'ю Судоплатова про свою «героїчну» службу в органах НКВС в якості шпигуна. От він розповів, що Кім Філбі, працюючи на Росію, давав дані про західноукраїнське підпілля і боротьбу УПА в Західній Україні, що потрапляло в базу англійської розвідки. Зовсім недавно тут, на Клумбі, я познайомився з одним гарним українцем з Америки, який розповів багато цікавого про те, як там за кордоном бандерівці і мельниківці продовжують суперечки і не можуть примиритися і що, не приведи Господь, перенесуть ці чвари в Україну. Він деякий час забавлявся з двійкарями і входив у коло наближених. Так він стверджував, що двійкарі співпрацювали з англійською розвідкою доволі тісно і могли передавати інформацію, як і отримувати дозовано з їхніх джерел про спротив совітам в Західній Україні і, скориставшись інформацією з бази англійської розвідки, Кім Філбі здав совітам координати, де можливо знаходиться, де переховується генерал Шухевич. Совіти поставили на ноги всі служби, але вирахувати не могли.

Аж коли від Кіма Філбі отримали координати Білогорща, тоді тут зосередили весь шпигунський арсенал, а також на Левандівці.

Гнап сказав:

– Так як пізніше мені стало відомо, що наші служби тримали на контролі не тільки Білогорщу, а й П'ятий парк, залізничну частину колії та прилеглої території до станції, а також села Рудно, Зимна Вода, де вже організували базу під військову частину, а також Рясну Руську, куди міг переміщатися генерал. Аж пізніше вони взяли зв'язкову, а квадрат їм був відомий, але шукати не наважувалися облавою, бо знали, що він невловимий, боялися «спугнути».

– Думаю, що життя Кіма і його жінки склалося в Москві, як у пекельній машинці, де він, як відпрацьований матеріал, буде під наглядом служби, а потім його отруять, як вони це робили завжди. Англійцям він також не потрібен був, хіба що до криміналу. Якщо у вас, пане Гнап, є якісь запитання, то прошу не кремпуватися, а запитувати.

Гнап сказав:

– Якщо дозволите нескромне запитання, хто ваші батьки?

– Хвала Богу, вони ще живі, хоча вижити майже не було шансів. Батько сім років провів у ГУЛАГУ в Каснотуринську на Уралі, бо дідусь Василь на обійсті ще в середині тридцятих облаштував криївку, бо знав, що потрібна буде чи проти поляків, чи проти москалів, які, як він казав, раніше чи пізніше прийдуть до нас. І не помилився. Криївка, збудована в 1928 році, діяла до 14 грудня 1939 року, поки поляк не вивідав і не показав москалям у час облави. Батьків брат і два вуйки були в цій криївці. Боївка була з чотирьох. От батькові і впаяли десять років за співучасть, з яких відсидів сім. Двоє загинули в час облави, а ще двох через фільтраційний табір в Купінську на Харківщині кинули у штрафні батальйони, в білоруські болота під Брест у 1941 році. А мама і татова сестра тітка Михайлина були зв'язковими на три боївки з п'яти сіл. Ось така в мене родина.

– Тепер я розумію, чому ви такий, гени працюють. Ну, удачі вам.

Я подякував йому за співбесіду і сказав, що можливо десь тижнів два мене у Львові не буде. На прощання він сказав, що з приводу загибелі Івасюка я на вірному шляху. І ми розсталися.

Через якийсь час у мене на Клумбі було ще дві зустрічі з Гнапом і ми розмовляли на загальні на той час теми. На одній із таких зустрічей я його запитав, чи можливо було би дістати копію протоколу допиту мене у квітні 1974 року. Він відповів, що це неможливо, навіть якби він працював, бо справи в архіві і засекречені. А це кримінал. А доступ до архіву має лише одна людина у званні як мінімум полковника. Він ще двічі запрошував мене зайти до нього додому на вул. Глибокій, але я з міркувань, щоб потім хтось не звинуватив мене у співпраці з кагебе, або самі кагебісти сфотографували б і записали будь-яку розмову, і таким чином дискредитували б мене в очах громади. І вже був один випадок, коли один із лякливих відвідувачів Клумби запитав мене, чому я так активно, по-бойовому поводжу себе, чи часом не кришує мене КГБ. Я відповів йому, що це кришування мене робить Господь Бог, а я змушений у якійсь мірі «кришувати» кагебе. Він розсміявся і сказав, що я постійно на грані трафунку, бо поводжуся ризиковано. Я ще раз сказав, що кришую КГБ, щоб кагебісти не сказилися і когось не покусали.

Тільки з часом я довідався, що в будинку на вул. Глибокій, де проживав Гнап, жив також пропагандист, ідеолог, третя людина в проводі ОУН і УПА Федун Петро на псевдо Полтава.

Відповідь журналісту Миколі Цимбалюку

А от житомирян, шановний пане Миколо, недооцінювати не варто і саркастично констатувати, що «останньою краплиною, що переповнила чашу терпіння київських рухівців і депутатів-демократів, стало підняття прапора у Житомирі, який зажив слави відсталого регіону і небезпідставно вважався комуністичним заповідником!». Воно може було би так, але таки трохи не так. Адже ж житомиряни у кінці 1989 року, напередодні виборів до ВР УРСР, першими в Україні пікетували обком Компартії після того як машина з ковбасами, буженіною, шинкою та іншими смаколиками, що обслуговувала обкомівців на «октябрьскіє празднікі» потрапила в ДТП і перекинулася, а звідти повипадало все добро, призначене для харчування обкомівців. Машина везла пайки обкомівцям, коли основна маса народу ледь зводила кінці з кінцями, частина люду жила впроголодь. Тоді Боженька дав вказівку перекинутися сіренькому пікапушку.

Мені довелося інкогніто брати участь у цьому пікетуванні обкому компартії Житомира. Там звучали не тільки економічні гасла, а й політичні. Питання Чорнобильського лиха, що зачепило Житомирщину чи не найбільше, бо в час вибуху на атомній станції, Житомирщина потрапила у підвітряну зону радіації. Ще одне питання стосувалося майбутніх виборів: скасування 6-ої статті Конституції про керівну роль компартії.

Другою пікетувала обком компартії Полтава, де ми опинилися разом із Михайлом Сарвасом як десантники, повертаючись із першого передвиборчого мітингу в Гадячі. У Полтаві 6-8 грудня мітинг був організований рухівцями на чолі з паном Килимом. Нам двічі надавали слово для виступів. І лише третім ми пікетували обком компартії Львівщини 14 грудня 1989 року з вимогами реєстрації Руху, Страйкому, а також проведення об'єктивних і чесних виборів, скасування 6-ої статті Конституції, що відкривало дорогу багатопартійній системі і проведенню виборів, в яких би взяли участь інші партії та громадські об'єднання. А також вимагали по-

карати винних у побитті людей 1 жовтня 1989 року на вулиці Коперника.

А щодо житомирян, то саме через Рівне, Новоград-Волинський, Житомир аж до Києва пролягав маршрут живого ланцюга 22 січня 1990 року, який частина житомирян все ж зустріла непривітно і навіть із обуренням. Мені разом із активістами з Мшани уже з сьомої години ранку довелося розставляти людей, які прибували автобусами зі Львова, Тернополя, Рівного, Луцька, на ділянці Новоград-Волинський-Житомир-Київ. На ділянку Житомир-Київ прибули автобуси з Ніжина, Черкас, Батурина (мікроавтобус). Не прибули лише на своє місце два заявлені автобуси з Ірпіня, як було відзначено у маршрутній заявці, отриманій від Михайла Гориня в штабі Руху (в провулку Музейнім), 22 січня 1990 року о 5 годині ранку. У Києві, напередодні проведення ланцюга, я працював цілу ніч. Там керував Михайло Горинь.

У Житомирі по центру міста ланцюг утворювали львів'яни, зокрема снумівці, очолювані Олегом Вітовським. Доходило спочатку до гострих суперечок, але вже через пів години все вляглося. Житомиряни хапали прапори у наших активістів, щоби постояти з прапорами в живому ланцюзі. От тому Житомир підняв національний стяг раніше від Києва та інших міст Сходу України.

Тоді ж, у жовтні, львівський десант із 64 чоловік з двох автобусів, якими я керував, сколихнув Вінницю. Мулява спасував або знаходився під домашнім арештом. Полковник УВС Камінський дав вказівку блокувати львів'ян, залучивши військовий підрозділ. Але львів'яни таки проникли в центр міста, де провели несанкціонований мітинг, в якому взяли участь більше 200 активістів Вінниці, в тому числі полковник у відставці Бровченко зі своєю донечкою. Стояло питання не допустити комуняк на виборах до Верховної Ради УРСР.

Ще двічі військові блокували колону з національними прапорами, яка в супроводі вінничан рухалася до львівських автобусів, які були заблоковані на кінцевій зупинці трамваю. Пізніше машина з ментами, в якій їхав сам Камінський, пе-

реслідувала наші автобуси аж до границі з Тернопільщиною. Поки ми на якомусь проміжку шляху не зупинили автобуси і я поставив вимогу полишити переслідування, бо ми розвернемо автобуси знову на Вінницю. Лише тоді дві машини ментів повернули назад. Пізніше на мене буде відкрито чергову адміністративну справу за проведення несанкціонованого мітингу, яку львівський суд поховає.

Розмова з Кравчуком на форумі Руху

Сьогодні, 12.09. 2009 р., я на святкуванні 20-тої річниці Народного Руху України за перебудову в Києві, в палаці «Україна». Звісно, В'ячеслава Чорновола згадали, хоч від його партії «Рух» нікого не було.

В.Чорновіл до створення громадської організації Рух не був причетний, він навіть не був присутній на установчих зборах у Пороховій вежі 7 травня 1989 року, які організував і проводив Всеволод Іськів.

Ми з Іськівим тоді були членами Української Гельсінської Спілки, що роком раніше була сформована з Гельсінської групи політв'язнів-шістдесятників, де Чорновіл відігравав важливу роль. Але УГС не вдалося би перетворити в настільки масову організацію, якою незабаром став Рух.

Тут, у Палаці «Україна», свята якось не відчувалося. Ніби й не було причини святкувати. Україна розграбована, промисловість, сільське господарство розвалені, гривня девальвує, державою правлять олігархи, інородці, жиди, москалі, своя наволоч, яка підспівує і заглядає в зуби Кремлю, що готовий нас проковтнути. Той головний, який мав би навести лад, не зміг цього зробити, бо, як завжди, йшла боротьба за булаву, потім отруєння, вулики, бджоли та ще курва Юльця плуталася під ногами, претендуючи на президентство, а свої виродки, її попихачі, які доперлися до влади, до корита, лижуть дупи промосковським держимордам.

Форум поставить питання про підтримку В.Ющенка на другий термін президентства, бо по суті не було іншої гідної кандидатури. Але є частина лідерів, керівників як столичних, так і в регіонах, недолугих, які поглядали у бік блудниці з косою під прапором чи то тріснутого серця, чи то роздертих червоних майтечок. Говорять падли одне, а думають про інше і вже страхуються на випадок, якщо Ющенко програє вибори, щоби знову бути при кориті, зважують, кому мають підлизувати дупу, а поки що займають невиразну як політичну, так і громадянську позицію. А вже, якби Ющенко, дай Бог, став знову Президен-

том, то допхатися до тіла буде неможливо, вже не кажу про щось суттєвіше, бо крім його оточення навколо тупцюватимуть клерки, дуполизи, формазони, і він їх не відшиє, а вони безхребетні прихлебеї затра же його зрадять. Тут ще й вештається комуністичний недобиток з нафталіну Леонід Макарич Кравчук.

Але давайте за порядком. Мені між тим було доручено відслідкувати і проконтролювати, хто з не наших вештається тут і, звичайно, аналізувати події, що відбуваються, пильнувати за порядком. Я старався в перервах включатися в дискусії, в колуарах вести роботу за Ющенка, переконувати окремих впливових осіб, а також у залі в момент обговорень і голосувань, але особливо вплинути на те, що відбувалося, не було можливим. Моя робота була ніби й невидима, але без сумніву потрібна. Я привіз близько ста екземплярів самвидаву, по вісім друкованих сторінок клумбівських віршів, епіграм, памфлетів на Кіріла, Януковича, Кравчука, Кучму, сатири про нуворишів і тих, які пруться в президенти, вірш про Івана Підкову, який був страчений у Львові за наказом польського короля на догоду турецькому султанові. Роздавав ці екземпляри впливовим людям у першій перерві, а в наступні перерви вже до мене шикувалися в чергу. Публіка читала і весело гомоніла. Отримали ці опуси міністри, письменники, політики, які були на форумі. До середини форум вів Іван Драч. І форум був серйозно наповнений, виступи були не надто радикальні, помірковані, але актуальні, суттєві, чи не найзмістовніший виступ Всеволода Іськіва був аналітично об'єктивний, таки назвав причину розвалу організації через амбіції лідера.

Коли починалося святкування, до зали зайшов Президент України В.Ющенко, міністри, члени секретаріату Єхануров, Васюник. Зал зустрів їх стоячи, оплесками, заспівали Гимн. Драч зачитав прізвища рухівців, хто відійшов, яких вшанували хвилиною мовчання, прочитав вірш, присвячений Василю Червонію, який загинув від блискавки напередодні. Першим слово для привітання мав владика Філарет, промова якого була на підтримку української державності, зокрема Ющенка як кандидата у Президенти на другий термін. Висту-

пи Івана Драча, Миколи Поровського були доволі емоційними, аналітично правдивими, хоча багато чого вони не договорювали, як і чому відбувся розвал Руху, що спричинило перетворення його в партію В'ячеславом Чорноволом. Адже громадська організація Рух розвалилася саме через амбіції Чорновола та вибрики Костенка і Бойка, які також створювали партії, а також через гебіста Тарасюка.

Мені приємно було зустрітися з тими, хто 20 років тому починав рухівську справу і які продовжували діяти в усіх регіонах України, з Харкова Пасічник, з Полтави Килим, з Вільнюса прибула Людмила Жилцова, керівник української громади.

Починаючи свій виступ, Ющенко відклав написаний текст і перейшов до промови своїми словами. Після привітання закликав українців до єднання на платформі державницької національної ідеї і в майбутньому до вдосконалення нашої Конституції.

Післяобідню частину форуму Драч передав вести Дмитру Павличку. Отут усе й почалося. Той звичайно гарний поет, але політична курва, зразу ж на сцену витягнув нафталінового Леоніда Кравчука, який сидів у першому ряду, а цей професійний брехун і патентований інтриган, ще більша курва, почав говорити загадками, сипати риторичними питаннями і раптом почав розхвалювати політичну повію Юлію Тимошенко та її уряд. Можливо ця закосичена йому щось дала чи пообіцяла, бо з виду бабйонка так нічого, був би в старого дриг. Під час його виступу публіка в залі загуділа, почали тупати ногами від невдоволення. Павличко почав заспокоювати зал і взявся розхвалювати Кравчука. В задніх рядах почувся свист, що й зрозуміло, бо форум зібрався на підтримку Ющенка у майбутніх президентських виборах, а не лизання дуп Юльці і Кравчуку. Павличко все чудово розумів, але куревська натура взяла верх і він вродив туфту, продовжуючи нести яйця в кошик Кравчука-пройдисвіта. Подаю дослівно сказане ним: «Леонід Макарович врятував нас. Пам'ятаєте, коли у Севастополі на кораблях хотіли підняти андрєєвські прапори, ми вночі прийшли до Леоніда Макаровича і сказали, що щось треба робити, бо ситуація

загострюється. Я вперше відкрию вам цей секрет. Я ще ніколи нікому це не казав. І тоді Леонід Макарович зателефонував до Бориса Єльцина і сказав йому, що то недопустимо, бо переговорів на цю тему не було. Ну, Єльцин запитав, що ви будете робити, коли на флоті піднімуть андрєєвські прапори. І що ви думаєте? Тоді Леонід Макарович каже Єльцину, що ми будемо стріляти. Уявляєте?».

Я зразу собі уявив, що з цього приводу сказав би Еразм Ротердамський, який порадив би Кравчуку, а заодно і Павличкові, щоби «стрельнути», то треба напертися квасолі і запити капустяним квасом, ото була би канонада. Бо не було там, у Севастополі, кому стріляти, все було змоскалене.

Леонід Макарович, стоячи на трибуні, набундючився, ніби перед ним була не зала слухачів, а як мінімум велика рогата худоба, поправив піджак, розправивши рамена, потім галстук, що заважав йому надуватися, чи то може уявив, що то петля, випнув груди, мало не заваливши трибуну, задер голову, кашлянув вдоволено, по-геройськи, щось буркнув у мікрофон. По залу прокотився смішок. Кравчук щось промимрив про об'єднання, та не сказав кого з ким, ще раз похвалив уряд Юльки і пішов, щоби сісти на своє місце. В залі все ще тривало гудіння, як у розтривоженому вулику.

Далі вів тираду гімнотворець, намагаючись привести до порядку і завстидати присутніх.

А мені пригадалося, як Кравчук, якого відкрито бештав Стапан Хмара, називаючи негідником і комуністичною сволотою, перевів Кримську область у статус автономії, коли Україна тільки проголосила незалежність. Тоді через два тижні до Кравчука прийшов командувач Чорноморського флоту Касатонов і просив, щоби той призначив його командувачем Українського чорноморського флоту, бо він на прохання восьми із десяти капітанів кораблів, приводить флот у підпорядкування України. На кількох кораблях моряки вже підняли синьо-жовті прапори. Зараз частка Чорноморського флоту, що базується в Севастополі, від загальносоюзного становить неповних 16 відсотків, а при розподілі Україні має належати більше 18 відсотків. Гру-

зія погоджується свою частку військового флоту передати під юрисдикцію України без усіляких умов. Кравчук усрався і відмовив Касатонову, а той пішов на поклон до Єльцина. Єльцин одразу призначив його командувачем. Так Касатонов здав наш флот Росії.

Отак ця наволоч просрала наш флот, хоча Касатонов запевняв Макарича, що походить із давнього козацького роду Касатонів, його дідо був Касатон, і клявся вірою і правдою служити Україні, а той пройдисвіт замість іти дорогою Прибалтійських республік, маючи підтримку народу, заглядав у зуби Барісу Єльцину, поки той зі своєю бандою нас грабував.

Минуть роки і прийде в Раші до влади миршавий царьок, який забере Крим і розв'яже проти України війну.

А тепер коротко про гімнотворця Павличка. Пригадуєте, як Павличко збирався написати новий Гимн України, і то на повному серйозі, тому що той, що співали вмираючи тисячі патріотів, героїв України, видався йому не сучасним, застарілим? Це було те, що тішило комуністів, які дякували йому за «мудрість».

Наші колеги стверджували, що в юні роки Павличко мав стосунок до якоїсь молодіжної національної організації і навіть мав псевдо чи то Огірок, чи то Шнурок, тож не міг не знати, що Гимн, то святе, бавитися в цю-цю бабки тут є злочином перед усією нацією, пам'яттю загиблих, замордованих і тих, які каралися в тюрмах.

Коли Павличко вихваляв Макарича, то я подумав, якби це чув бездомний собака Сірко, то завивав би цілу ніч до ранку від заздрощів, бо так брехати не зміг би навіть він сам.

Ющенко під оплески залу покинув зібрання. Мені сказав Єхануров, якому я віддав два екземпляри клумбівського гумору, що, прочитавши, був цим дуже втішений, і що другий екземпляр віддав Ющенку.

Побачивши, що й Кравчук зібрався залишити форум, вірний його унтер Павличко вирішив оголосити перерву, бо хіба можна продовжувати, коли зал полишає кориш?

Я пішов назустріч Кравчуку, щоби дещо в ним з'ясувати, бо це павличківсько-кравчуківське блюзнірство мене роздрату-

вало, промайнула крамольна думка: «Ох, мати би зараз ґвера і… цю сучку».

Кравчук ішов по проходу вгору, за ним отарою бігли поклонниці, щоби просити автографи. Він зупинявся, засовував руку у внутрішню нагрудну кишеню піджака і ощасливлював поклонниць автографами, ще й позував для фотоапаратів в оточенні красунь, які були щасливі, як козульки, що потерлися до цапа. Поруч йшов високий молодик, його охоронець, зі слухавкою у вусі та мікрофоном на лацкані, трошки відтісняючи поклонниць, які підстрибували від щастя. Я наблизився до «преславного» і звернувся до нього з такими словами, цитую дослівно.

– Леоніде Макаровичу, моє прізвище Петрик, депутат львівської обласної ради першого демократичного скликання, який демонтував вашого вождя у Львові, коли ви п'ять разів дзвонили Богдану Дмитровичу Котику, щоби він не дав цього зробити.

Кравчук мовчки дивився на мене запитливим поглядом, міркуючи, що хоче цей молодик. А я продовжував:

– Леоніде Макаровичу, дозвольте вас запитати. Скажіть, чи не пора вам закінчити блазнювати, ходити між крапельками, гратися в політичного скомороха? Пора вже зайняти чітку державницьку позицію.

Він знову витріщився на мене, як бузьок на жабу, і питає:

– Як це?

– А так, дуже просто. Ви маєте досвід, підтримуєте на виборах президента Віктора Ющенка, його національну державницьку програму і фертік. І це буде по-українськи.

– Ну ви даєте! А чому я маю його підтримувати?

– А тому, що Ющенко дбає про розвиток української демократії, мови і про європейське спрямування держави. А тими пакетними доповненнями до Конституції у 2004 році йому зв'язали руки, про це подбали вороги і ваша Юля також, яка ініціювала ці доповнення.

– Отакої. Не можу, не можу, не маю права, завтра ви захочете, щоби я вас підтримував, а нащо то мені?

– Дякую, мене підтримувати не потрібно, бо я стою твердо, займаю національну позицію. Щоби інші ще так діяли. А ви перший президент, авторитетна людина, замість того, щоби зайняти українську позицію, бавитеся в цю-цю бабки, а це не гідно українця-політика.

У нього на обличчі з'явилася якась дурнувата посмішка, очі блукали і були брехливі, як у цуцика, який щось потягнув у господаря, була в них спантеличеність, полуда, що виражала помутніння в мізках.

– І чого ви хочете, щоби я підставляв свою голову?

– А вона у вас є? В чому я сумніваюся, бо ви жидові Віті Медведчуку, есдекові дупу підтирали, навіть дверцята його машини йому відкривали і підтримували, щоби не спіткнувся, як інваліда, і це при десяткові люду. І це ваша мораль? Кланялися і не встидалися ходити в нього за холуя, що бачила вся Україна. А підставити плече у критичний момент для України у вас інтересу немає. Може ще не нахапали? А Віктор Андрійович помилявся, бо він довго думав, що ви порядна людина.

Він хмикнув і питає:

– А що я робив не так? Кожен хай робить свою справу.

– Що не так? Та все не так. Чому не йшли шляхом прибалтів, а час був зручний. А ви крок за кроком здавали Україну, разом з Кучмою допомагали її грабувати, обдирати, розвалювати. Де Чорноморський флот, стратегічні літаки, тактична атомна зброя? Все віддали Росії. А шахти пускові позривали замість того, щоби використати їх хоча би під склади для сільського господарства. Економіку розвалили. У військово-промисловому комплексі править москалота, яку ви з Кучмою нам напхали. А ви питаєте, що робив не так. Що мізки заплісняві і не розумієте, чи вдаєте, що не винні?

Він знову витріщився на мене, дивився мовчки, як на мале пиво, протяжно простогнав, ніби отримав цеглиною по яйцях і пробелькотав:

– А чому я маю за когось думати?

– А от тільки що про Юлю щебетали, про її уряд. Це що по вашому не підтримка, коли вона пре у президенти? Може ви

ще й Януковича підтримувати і розхвалювати будете, то вийдіть і скажіть.

– А чому б ні, маю право, у нас же демократія. А він що ворог? Ні, хай докажуть.

– Я вибачаюсь за те, що скажу. У вас право то є, але олії в голові нема. А Майдан п'ять років тому чому почався? Ви краще від мене знаєте, хто такий Янукович. Це зек і пахан…

– Те що він сидів, так це було в дитинстві, давно і це пора забути.

– Пане Леоніде, чи знаєте приказку про те, що чим горщик накипів, тим смердіти буде. Адже він сидів не раз, а три, і був уже не дитиною.

– Ми повинні прощати помилки.

– Якщо грабунок це помилка. А те, що ви з Кучмою натворили, це що також помилки? За таке треба карати шибеницею.

Він втягнув голову між плечей, ніби йому вже закладали зашморг, хлипнув повітря, ніби востаннє, протяжно видушив із себе:

– Ну ви даєє-єте.

– А знаєте, чому ви так поводитеся? Тому що ви як президент бездара, якщо не сказати злочинець. Як і Кучма, такий собі клоун, комуністичний пройдисвіт і аферист, що блукає й понині по комуністичному звалищу.

Він стояв, як укопаний, з відвислою щелепою. Його охоронець стояв справа від нього, спостерігав за нами і слухав, відвернувшись у чверть оберту, скупо посміхався, хоча робив вигляд, що нічого не чує. Кілька жіночок і троє чоловіків також стояли, мов вкопані, мовчали здивовано, бо Кравчук для них був великим цабе, майже Христос, а тут так його бештають. Одна з жіночок сказала, що я міг довести його до інфаркту. Відходячи я промовив:

– Не будьте таким гоноровим, бо мед у глечику колись таки закінчується.

П.С. Допхатися до тіла Президента Ющенка було би неможливо, бо крім його оточення, яке його постійно супроводжує, тут тупцюють клерки-дуполизи, які завтра його зрадять.

Я у проміжках між своєю роботою, яку тут проводив, відслідковував усі події, що відбувалися на цьому святковому форумі. Звичайно, на щось суттєво вплинути не вдавалося, але певні моменти я старався якось змінювати і корегувати, починаючи з дискусій у кулуарах, пропаганди позиції Президента, так і в залі в момент обговорень і голосувань на підтримку В.Ющенка. Робота ніби невидима, але, без сумніву, потрібна. Я привіз більше ста самодруків по чотири листочки, на яких видрукувані сатиричні памфлети і вірш, присвячений Івану Підкові, який був страчений у Львові за вказівкою польського короля. Перший памфлет на московського владику Кіріла, другий – на кандидатів, які пруться в президенти, третій про нових українців. Я роздавав листочки представникам різних делегацій і рекомендував усім у себе вдома розмножити і розповсюдити. Звичайно, і це дало хоч якийсь результат, хоча я робив це тихенько, не рекламуючи процес розповсюдження. Під кінець форуму люди почали розшукувати мене, щоб узяти собі мою маленьку добірку. Вдалося передати один екземпляр через Єханурова для Ющенка. Отримали ці опуси і ряд міністрів, письменників, політиків, впливових депутатів ВРУ, які були присутні на форумі.

До перерви святкові збори мали досить серйозний вигляд. Виступи були не надто радикальні, але достатньо змістовні. Вів збори Іван Драч. Перед самим початком до зали прибув Президент Віктор Ющенко, якого люди вітали стоячи оплесками і скандували: «Ющенко!». В зал прибули ряд міністрів Вакарчук, Павленко, від секретаріату Президента Іван Васюник, Єхануров.

Відкриваючи збори, Драч зачитав список тих, хто світлої їх пам'яті відійшов від нас. Окремо прочитав вірша, присвяченого В.Червонію. Першим слово привітання мав владика церкви Київського патріархату Філарет. Його промова була чітко на підтримку української державності та Президента Ющенка. Виступи Драча, М.Поровського були достатньо емоційними і аналітично правдивими, хоч багато речей вони не договорювали, зокрема, як і хто розвалив Рух, перетворюючи його в партію чи про амбіції окремих гетьманчуків, починаючи з Чорновола і за-

кінчуючи стукачем Бойком чи гебістом Тарасюком. В.Ющенко, починаючи свій виступ, відступив від писаного тексту, поклавши його збоку, і виголосив першу частину промови привітання своїми словами, закликаючи українців, і в тому числі делегатів, до національної позиції і об'єднання всіх навколо державницької ідеї проведення референдуму з питань удосконалення Конституції України.

До перерви святкові збори вів І.Драч. Після перерви він передав роль ведучого Дмитрові Павличкові. Ось тут і почалося. Павличко як політична курва відразу на сцену витягнув із нафталіну Л.Кравчука. Цей звичайно як професійний брехун та інтриган почав говорити загадками, потім почав хвалити уряд, очолюваний Ю.Тимошенко. Публіка в залі зашуміла, дехто почав тупати ногами від невдоволення. Павличко почав заспокоювати зал і розхвалювати Кравчука, який він хороший, що навіть Медведєву відправив листа, в якому висловлював своє обурення втручанням у внутрішні справи України. Зал продовжував гудіти від невдоволення. Тоді Павличко вродив туфту, розхвалюючи пройдисвіта Кравчука, що Леонід Макарович врятував нас, коли у Севастополі на кораблях хотіли підняти андреєвські прапори. Ми вночі прийшли до Леоніда Макаровича і сказали, що щось треба робити, бо ситуація загострюється. І тоді Леонід Макарович зателефонував до Б.Єльцина і сказав йому, що то не допустимо, бо переговорів на цю тему не було. Ну Єльцин запитав, що ви будете робити, коли на флоті піднімуть андреєвські прапори? І тоді Леонід Макарович сказав Єльцину, що ми будемо по них стріляти.

З того часу Леонід Кравчук багато років вилазив на телеканали і паплюжив українську ідею. У березні 2020 року він появився он-лайн на московському шовіністичному каналі Кісільова і ведуча курва Скобеєва його розхвалювала, мовляв «какой он маладєц». А цей виродок блеїв, що наша ВР поприймала неправильні закони про мову, про декомунізацію та інше. І це у час війни на Донбасі, коли гинули наші воїни-янголи, захищаючи Україну, а з нею і дупу Кравчука.

Галицька партія

Задовго до створення Галицької партії (Мельник Ігор) існувало багато громадських організацій, а також партій різного ґатунку, від правих, радикальних, як СНПУ, УНА-УНСО, ОУН в Україні, КУН, і центристських, таких як УРП, УКРП, «Рух», аграрна, партія зелених, і до лівих, промосковських, як соціалістична, СДПУо, комуністична, хоч остання вже конала та псувала навколишню атмосферу пердінням їхнього керівника червоного Петі.

Я вже десь згадував про Галицьку партію та її засновника Ігоря Мельника, яка наробить більше смороду, аніж резону. Ігор був одним із перших активістів, ініціаторів створення Товариства української мови ім. Т.Г.Шевченка («Просвіти»), а також Руху. Учасник багатьох масових акцій за демократизацію суспільства, займаючи центристську позицію, негативно ставився на перших порах до націоналізму, я сказав би, що навіть вороже. Був одним із організаторів і ведучих мітингів з літа 1988 року по весну 1989-го. Восени 1989 року проводив збори Товариства української мови, готував програмні і статутні документи «Просвіти» і Руху.

Коли весною 1990 року І.Мельник балотувався в депутати до обласної ради по округу, де я проживав, то ми з колегами проводили за нього агітацію, про що він навіть не знав. По округу його опонентами були 8 чи 9 комсомольців, різного роду комуняцьких функціонерів-нуворишів. Крім Ігоря кандидатом тут виступав ще один гідний претендент, політв'язень Ярослав Малицький, на листівках якого комсомольці домальовували ката зі скривавленою сокирою, схожого на того, якого совіти малювали в газетах і журналах, порівнюючи його з португальським диктатором Салазаром. Тож цей округ був невдалим для Мельника, бо тут жило багато антиукраїнської босоти. Тому ми з колегою ночами розклеювали його листівки, при цьому здираючи всі інші, крім Малицького. Вони також здирали наші. Інколи до нас приєднувався мій 11-річний син Олег.

Ігор Мельник балотувався від Руху, де в блоці були УГС, «Просвіта», УХДП, яку очолював Петро Січко, СНУМ, «Товари-

ство Лева», тож із другого туру Ігор таки пройшов у депутати обласної ради, як і багато наших.

Комуністи тоді повністю програли вибори на Львівщині до всіх рівнів рад, в тому числі до Верховної. Правда і те, що достатньо комуняк притесалися до Руху і таким чином пролізли до Верховної, обласної, міської і в районні ради.

Завдяки В. Чорноволу, з колишніх комуняк був сформований весь облвиконком, що працював з-під батога, але відстоював в основному інтереси своїх, які вже створювали приватні структури, як бізнесові, так і підприємницькі, куди вони входили як безпосередньо, так і через підставних осіб. Радикальніша частина депутатів намагалася ламати ці схеми, але голова облради Чорновіл того «не бачив», а Степан Давимука як голова виконкому, Іван Гель як перший заступник Чорновола покривали ці злочинні неподобства. З часом до покривання цих дій приєднався і Микола Горинь, коли очолив раду, як і Чорновіл, начхавши на свої передвиборні обіцянки і обов'язки. Колишні комуняки, яких ці хлопці притягнули до влади, гарно віддячували їм.

Так ось, Ігор, як і більша частина демократичних депутатів Львівської облради, спостерігав за цією вакханалією доволі байдуже, вірив у байки обласних керівників та їхні фальшиві звіти. Натомість підприємства швидко занепадали, їх розграбовували, організувавши фіктивну незаконну приватизацію, схему якої намалював напівмолдаванин і напівмонгол Віктор Пинзеник.

Демократичні депутати мовчки віддали нечистим на руку діячам заводи, фабрики, всю економіку, включно зі здоровими сільськими господарствами, радгоспами і колгоспами, які нібито мали реформувати в селянські спілки і фермерські господарства, а натомість усе остаточно розвалили.

Я і ще кілька десятків активістів Руху, а також громада Клумби ще вісім років після мого депутатства намагалися вплинути на владу і примусити змінити ситуацію на краще, але далеко не все вдавалося. Влада доводила суспільство до розчарування і байдужості, сприяючи створенню мафіозних кла-

нів, хоч невеликих, але впливових, які зростались з владою. Як приклад можна навести Степана Сенчука, Рибінка.

У такій атмосфері хотілося змінити напрямок суспільного буття і через десяток років до багатьох дійшло, що суспільство котиться в прірву, завдячуючи кравчкам, кучмам і всезагальній громадській безпринциповості. Доведений до краю народ вийшов на Майдан за Ющенка, але не так сталося, як гадалося, бджоли забрали з вуликів мед і полетіли геть, а до влади прийшли бики, мули та віслюки.

Тож Ігор Мельник, отримавши удар розчарування, впав у крайнощі і почав виношувати ідею Галицької автономії. Як на мене, ідея химерно ідіотична. Він жив у районі вулиці Коновальця і часто ходив пішки по вулиці Чупринки, біля мого дому, ми з ним іноді зустрічалися. Якось одного разу весною, зустрівши мене, він сказав, що не бачить перспективи Галичини в сучасній українській державі, щось потрібно з цим робити. Якийсь маленький Люксембург у центрі Європи процвітає і дає собі раду, то й ми так зможемо, бо Галичина більша, ніж Люксембург, у нас давня і велика історія від князя Осмомисла і короля Данила. Я зупинив його екскурс в історію і запитав, про що він мріє, про що мова, хоча вже здогадався, що він мені запропонує, і не помилився. Мельник сказав:

– Треба відновити Західноукраїнську республіку і диктувати свої умови.

Я запитав:

– Кому диктувати свої умови, полякам, москалям, мадярам? Поляки, мадяри, чехи, прибалтійці вже одною ногою в НАТО, а ми далі в совітському колгоспі. І ти хочеш комусь диктувати умови?

– Від'єднаємося, то швидше почнемо розвиватися. От при Союзі повністю себе забезпечували. А зараз треба розвинути туризм, запустити бізнес, розвивати банківську систему і можна буде жити.

– А що заважає галичанам це робити зараз? Пам'ятаєш вислів Івана Франка про галицьких хрунів, ти їх бачив у нашій облраді, коли ми були депутатами. Де підприємства, заводи,

фабрики? Чи створені фермерські господарства? Їх на пальцях можна порахувати. І куди ти заїдеш з цією своєю ідеєю?

Ігор Мельник мовчав, кліпаючи віями, бігаючи поглядом то в один, то в інший бік. А я продовжив:

– Ігоре, скільки наших галицьких, чи нехай львівських депутатів у Верховній Раді, а де ж результат? На Львівщині мінімальний. Ще перше скликання депутатів боролося за національну ідею, а в подальших скликаннях вони боролися за свої квартири, посади, інші меркантильні інтереси. Навіть прізвищ тих хрунів не хочеться згадувати. Я не буду тобі тут розповідати історію нашого краю, ти її знаєш не гірше за мене, бо студіював, маючи більше можливостей.

Ігор похитав головою, промовивши, що нічого крамольного тут нема і що Європа нас зрозуміє і з часом підтримає.

– Чхала на нас підгниваюча Європа, – кажу. – Але в мене є кілька запитань. Перше, як бути з Конституцією, де сказано, що Україна соборна держава?

– Конституцію можна змінити.

– Так, можна змінити, але в кращий бік, а не в гірший. Друге запитання, що робити з Буковиною і Закарпаттям? Віддати на поталу румунам і мадярам? Відрізати від материнського лона? І що це тоді, як не руйнування держави?

– Вони приєднаються до нас, – сказав Ігор. – Їм буде вигідно позбутися диктату Каєва.

– Вигідно, чи не вигідно, приєднаються, чи ні, невідомо. Третє запитання, чи Тернопільщина та Франківщина погодяться на цей маразм?

Ігор скривився, переступаючи з ноги на ногу, не очікував від мене такого, збирався вже йти. Я вибачився за різкість і попросив подумати над моєю позицією, моїм баченням даного питання. Я сказав:

– Ігоре, дай собі відповідь, за що гинули студенти під Крутами? За що ми пережили Голодомор, нищення інтелігенції в 1937-му, вбивства, розстріл січовиків Закарпатської України мадярами і поляками у змові? Коли мадяри зобов'язалися передати полякам у 1939 році на Перечинському перевалі 655

арештованих у Явожно, там були й галичани, які прийшли на допомогу закарпатським січовикам. А вбивство москалями Августина Волошина, пізніше Ребета, Коновальця, Бандери, а тисячі замордованих мучеників у тюрмах, ГУЛАГАХ, Сибірах? Ти цього хочеш? Уже один мудрагель верещав про федеральний устрій з 1988-го по 1994 рік. І де він зараз?

– Ти кажеш про Чорновола? – запитав Ігор.

– Ага, саме про нього, – відповів я.

– Так тоді то було не на часі. Я сам був проти заяв Чорновола, – мовив Ігор.

– А що дуже змінилося з того часу? Забув Сєвєродонецьк і Кушнарьова, який зібрав антиукраїнську кодлу сепаратистів? Тож Бог усе бачить і віддав його чортяці, «випадкова» мисливська картеч і «юж го нєма». Я сам би стріляв у виродків-федерастів. Так що, Ігорцю, щоб я не брав гріх на душу, кидай ту затію. Не гнівайся, говорю так, як думаю. Таке колись сказав В'ячеславу Максимовичу, не кривлячи душею.

Останню фразу я казав уже навздогін Ігору, який пішов геть, не подавши мені руки. І ще вслід йому я кинув:

– Ігоре, і вороги, і тії «злії люде», як писав Тарас Григорович, використають твої діяння як проти України, так і особисто проти тебе, бо ти затіяв у Галичині ще один Сєвєродонецьк.

Того ж вечора я зателефонував Всеволоду Іськіву і розповів про те, що затіяв Ігор, про нашу з ним розмову. Всеволод спочатку навіть не повірив, а потім сказав, що краєм вуха чув, що хтось створює нову партію з назвою чи то «Галицька», чи то «Галичини», але не думав, що до того приклався Ігор та ще й з таким ідіотичним задумом. Я попросив Іськіва вплинути на Ігора, так як вони давніше і ближче були знайомі. Всеволод сказав, що ближчим часом зустрінеться з Ігорем і спробує його переконати, що це недобра ідея відновлення ЗУНР чи галицької автономії.

Через якийсь час Ігор Мельник знову йшов вулицею Чупринки додому, побачив мене і спробував зробити вигляд, що не бачить, але я підійшов до нього, привітався, запитав, що чути нового і як його справи. Він одразу ж дорікнув мені,

що його не хочуть зрозуміти і вішають на нього ярлики, ніби він проповідує сепаратизм. Я запитав, як називається спроба розчленування держави, відізвання її частини. Я зрозумів, що Всеволод мав дуже серйозну розмову з Ігорем, тому, щоб не нагнітати ситуацію, вирішив зіграти в чисто психологічну гру. Я сказав, що в принципі я підтримую його щодо створення партії і тут нема якоїсь крамоли, хоча назва мені не імпонує. Що далі потрібно мати якусь службу, яка б перевіряла людей, щоби в партію не налізло всілякого зброду. Бо якщо не буде такої служби, то в іншому випадку буде завідомо мертва організація. Він задумався і запропонував мені долучитися до створення партії, але я сказав, що вже втомився від політичних ігрищ, що я вже не той, яким був раніше, тому не хочу його підвести. А ось пораду дати готовий завжди. І я змалював йому перспективу створюваної ним партії, задаючи запитання типу, хто ввійде в Галицьку партію з її програмою відновлення ЗУНР чи автономії Галичини, бо думаю, що патріоти ні, науковці ні, впливові люди ні, а підуть стукачі, колишні відщепенці і ще може якісь студенти, не зовсім свідомі, які шукають собі місце під сонцем. І що він робитиме з цією неадекватною, неконтрольованою публікою. А коли партія зміцниться і хтось сторонній чи від колишніх, чи від КГБ, чи влади всуне своє рило, то при такому варіанті набору в партію, чи зможе він втримати віжки правління цим збіговиськом, що може виставити його до вітру… І я немов у воду дивився.

У той час ми часто зустрічалися і обговорювали різні проблеми і я постійно переконував Ігоря залишити свої ідеї щодо ЗУНР і автономії, не дратувати українців цим маразмом і не тішити та заохочувати ворогів, які так і чекають, щоб отримати шанс щось у нас загарбати.

З 2011 року Ігор почав виношувати ідею створення Галицької партії, в 2012 році провів установчі збори. А весною 2017 року ті, кого він набрав, його турнули. Переживаючи цю драму, Ігор помер у грудні 2017 року.

Весною 2014 року в розмові з Ігорем я почув, що він узяв собі в заступники Богдана Панкевича. Я ніби не розчув, перепитав:

– Кого, кого, Богдана, а ти знаєш, що ще в 1989 році в Спілці письменників, де він працював барменом, стверджували, що він пов'язаний з КГБ? Кого ж іще могли запхати барменом у Спілку письменників? Хіба ти не пам'ятаєш, як ми проводили в Спілці збори Руху перед виборами, то він завжди стояв у дверях, опершись до одвірка і прислухався до дискусій. Ігоре, ти зробив дуже велику помилку.

На це Ігор відповів, що Богдан дуже старається і що все буде добре. Мало що про кого можна говорити. Сказав також, що ми із Всеволодом його доконали і він відмовився від ідеї створення автономної Галичини і відновлення ЗУНР. Я потиснув йому руку, подякував за розумне рішення відмовитися від сепаратизму. Він сказав, що подав у правління юстиції документи на реєстрацію партії. Але там його безпідставно примусили переробляти їх, а тепер відтягують реєстрацію. Може помітили, що я зробив вигляд, що переробив, а сам тільки передрукував більшим шрифтом і на якісному папері. Ходжу до них що другий день по реєстрацію, щоб узяти участь у виборах хоч на місцевому рівні. На тому ми розійшлися.

Я захворів на бронхо-трахеїт, потім мав запалення легенів, не можу оклигати від ускладнення й досі, хоча більше двох років валявся по лікарнях. Лікарі сказали, що то результат отруєння газом Сі-ен у 1989 році, біля собору св. Юра, коли мене ще з двома хлопцями зачинили в міліцейському воронку і з балончика омоновець пшикнув газом і зачинив дверцята. Тож цей газ спалив мені трахею. Частина омоновців були з Яворівського військового підрозділу, тому вони мали балончики з газом Сі-ен, який свого часу застосовували в Тбілісі, а саме 9 квітня, рубаючи при цьому людей саперними лопатками. Совіти вкрали в американців технологію виготовлення і склад газу, який називався «Бізет» і був застосований у В'єтнамі. Цей газ у десять разів важчий від повітря, його запускали в тунелі в джунглях проти повстанців. Багато з них загинули, бо в склад газу, крім важких металів, у малих дозах входили сполуки ціанідів. Газ потрапляв у кров і при окисленні вивільнявся і через якийсь час убивав людину. Совіти створили кілька варіантів цього газу Сі-ен1, Сі-ен2, Сі-ен3, сірководневий і «Чєрьомуху».

Тому в Тбілісі ще довший час після подій 9 квітня помирали герої. Тим злочином керував генерал російської армії.

Але я відійшов від теми. Десь більше року я не бачив Ігорка і при зустрічі він похвалився, що розбудовує партію, має вже більше десятка молодих людей, які виступатимуть кандидатами в депутати міської ради, а також до обласної. Я був радий за нього і сказав, щоб і він балотувався до області.

У листопаді 2014 року я, не долікувавши бронхо-трахеїту, зліг у неврологію з гіпертонічним кризом. Вийшовши з лікарні, почувався краще. Через два тижні почався Майдан. Я дуже переживав за події, що відбувалися. За кілька днів до майдану мій син Олег поїхав у Єгипет на запрошення через Інтернет представляти нашу балетну академію, якою керує. Через два дні туди авіарейсом вилетіла його дружина. Вони планували разом відпочити і оглянути пам'ятки давнини, але коли почався Майдан, через 10 днів син повернувся до Києва, дружину відправив поїздом у Львів, а сам подався на Майдан. Адже ще у 2004 році, за Ющенка, Олег зі своєю командою із шести чоловік відбув на Майдані від першого до останнього дня. У 2014 році Олег зустрів на Майдані багато друзів, зокрема й тих, хто був за часів Ющенка. Вони охороняли штаб у Будинку профспілок. Через тиждень мій син змушений був повернутися у Львів, бо виникли проблеми в університеті з екзаменами на факультеті культури, про що йому зателефонував Федір Стригун, який підстраховував Олега на кафедрі хореографії.

У той час Львів уже кипів масовими протестами, бо одного студента-активіста затримала поліція і передали судити до Києва. Люди почали штурмувати і палити райвідділи міліції, обласне і міське управління, прокуратуру. Побачивши, що діється, я пішов в обласну раду, щоби зустрітися з Василем Пісним, як не як, а він був головою облради, ще й генералом, з яким ми були колегами. Тут на вході чергувало кілька хлопців, один із яких мене впізнав, привітався і дозволив зайти всередину. На посту № 1 охоронців не було. Я пішов до сходів, щоби піднятися на поверх, і побачив Ігора, який спускався сходами. Ми привіталися і він сказав, що тиждень провів на Майдані і

це справило на нього важке враження, а тут, у Львові, ще гірше. Ігор порадив не йти нагору, бо там дурдом, всі керують і нема на то спасу. Ігор пішов на вихід і нічого не сказав мені про проблеми, що виникли в його партії. У коридорі був рух, як у бідного за обшивкою. У вестибюлі стояли два молодики і я почув, як один сказав, що треба потрясти регіонала Петра Писарчука, директора ринку «Південний», який на Львівщині є керівником Партії регіонів, там на ринку є їхній офіс. Я уявив собі картину, що хтось кине у вікно коктейль Молотова і почнеться пожежа, яку буде важко погасити. Я подумав, що нехай Петро регіонал, депутат ВРУ, член фракції Януковича, але при чому тут базар, який згорить з усім його крамом. Тай Петро не ворог України, а вступив у це лайно, рятуючись сам і рятуючи ринок. Петро Писарчук не найгірший політик і депутат, бо сотням людей допомагає, Юркові Шухевичу відремонтував будинок, зробив реконструкцію, обгородивши все обійстя, фінансує хор «Лемковина», бо й сам із переселенців, вкладав кошти у реконструкцію Олеського і Золочівського замків на прохання Бориса Возницького, у нашій балетній академії добудував один зал для дітей. Гріх було би кинути його на поталу. Я стояв і аналізував, що діється, тоді зрозумів, що Ігор Мельник має рацію, на щось вплинути тут неможливо. Я підвів очі і побачив перед собою струнког здорованя, який витріщався на мене, ніби хотів сказати: «Старий, чого плутаєшся під ногами?». Я подивився йому в очі і відчув у ньому молодого бичка, який міг би мене буцнути, якби мав ріжки. В той час, з кимось розмовляючи, в коридор вийшов Ігор Коцюруба, побачивши мене, залишив співрозмовника і підійшов, привітався. Я сказав, що маю намір зайти до Пісного. Він відповів, що Василь годину як поїхав. Я спитав Коцюрубу, що діється в місті, навіщо палити райвідділи, треба випровадити ментів, а об'єкти взяти під охорону. Він сказав, що з Олегом Пелехатим вони контролюють ситуацію в обласній раді, а на те, що робиться в місті, вплинути вже не можуть. Я сказав йому, що чув, як один хлопець сказав іншому, що треба йти на ринок «Південний», щоб тряхнути регіонала Писарчука. Ти розумієш, про що йдеться?

По-перше, Писарчука на ринку нема, по-друге, якщо публіка туди ввірветься, охорона їх не втримає, порозбивають вітрини, пограбують невинних людей, малих підприємців, які Богу душу винні. А якщо щось підпалять, бо збиралися кинути коктейль Молотова, то згорить весь ринок, бо там крамниці тісно згромаджені. Коцюруба пообіцяв, що від облради походу на ринок «Південний» не допустить, він усе проконтролює, а за інші варіанти не гарантує. Його хтось покликав і ми потиснули руки і розійшлися. Навздогін я ще раз нагадав йому про контроль над ринком. Я пішов сходами на вихід, аж тут увійшов Пісний, дуже стривожений. Ми привіталися, він лише встиг сказати, що горять Галицький і Франківський райвідділи, згоріло кілька міліцейських машин і все це через те, що начальник УВС області вийшов на телебачення і пообіцяв, що львівський «Беркут» не поїде в Київ на Майдан розганяти демонстрантів, але збрехав, бо вони вже виїхали в Київ, дехто вже є там. Один загін люди встигли заблокувати при виїзді з частини. Активісти на вулиці Стрийській підпалили якісь військові приміщення, гараж чи казарму.

Ввечері по новинах передали інформацію про це і сказали, що згорів один із правоохоронців, після того, як хтось пожбурив усередину приміщення коктейль Молотова.

У ті дні горіли райвідділи, була захоплена обласна прокуратура на проспекті Т.Г.Шевченка, а також обласне УВС на площі Григоренка. Багато документації було спалено, зокрема в прокуратурі, що було на руку бандитам і злодіям.

Пройшло багато часу з останньої зустрічі з Ігорем Мельником в обласній раді, коли це раптом я побачив його на вулиці Чупринки, як завжди, неподалік від мого дому, він був дуже пригнічений. Від нього я довідався, що Богдан Панкевич організував у Галицькій партії заколот і турнув його, забравши керівництво партією у свої руки, сам став великим пуцером завдяки напрацюванням Мельника, хоча був великим гімном. Напевно Богдан Панкевич вдався в свого батька Романа, який появився в Русі в половині 1990 року. Коли Сергій Пущик у 1991 році створив Братство УПА, Р.Панкевич заліз у Братство.

Коли Ярослава Стецько створила КУН, той опинився там невідомо з чиєї подачі, думаю, що з подачі СБУ (читайте КГБ). Роман Панкевич навіть їздив у Мюнхен в 1993 році разом із Мирославом Меленем і Ярославом Дашкевичем, щоб обрати Ярославу Стецько ще на один термін керівником ОУН, бо у діаспорі були невдоволені нею і вона не набирала голосів, коли дійсний керівник ОУН в Україні Зеновій Красівський ще задовго до її переобрання, теж був проти неї, не хотів її підтримувати. В діаспорі звинувачували Марту, то було справжнє ім'я Слави Стецько, що вона пошкодувала грошей на охорону Степана Бандери, скоротивши кількість охоронців від трьох до одного, хоча Бандера відмовлявся і від нього. То яке відношення до ОУН і до переобрання Стецько на наступний термін мав Р.Панкевич залишається загадкою. Пройшло небагато часу як Роман Панкевич з КУНу перестрибнув у дивізійники, може тому, що у діаспорі дивізійникам виділяли більше грошей на організацію в Україні, а може знову виконував чиєсь завдання. Але повернемося до його сина Богдана, який за рахунок Ігора Мельника став головою Галицької партії. У 2015 році балотувався до обласної ради і став депутатом, не знаю, чи мажоритарним, чи від Галицької партії, що набирала популярності на Львівщині, особливо у Львові, завдяки наполегливій роботі І.Мельника, без вихідних і перепочинку. Завдяки Ігору кілька хлопців стали депутатами міської ради. Спочатку поводилися радикально, відстоюючи принципи національної ідеї і справедливості, навіть були в опозиції до мера Андрія Садового, який «варив бабки» на чому тільки міг, навіть на торгових павільйончиках, які його команда на свята сотнями влаштовувала в центрі міста за гарні хабарі меру. На Садового було заведено більше 10 кримінальних проваджень, депутати знали про це, але він їх приголубив, а суддям і прокурорам виділив більше 180 квартир. Тривав дерибан приміщень, який організовувала його подруга, керівник фонду майна міста Свистун. А начальник юридичного відділу польська брехлива курва Хелена Пайонкевич дерла за мера дупу, покриваючи як незаконні земельні оборудки, виділення ділянок під будівництво, так і дери-

бан квартир. Одне слово, зібралася шобла, за якою давно плаче тюрма. Більшість депутатів від «Самопомочі», яку очолює мер Садовий, підтримують цей бардак, лобіюючи і вирішуючи власні питання. Ігор Мельник усе це бачив і знав, його дратувало, що його кинули і депутати міської ради, і Панкевич Бодя, які стали пристосуванцями, зрадили принципи його партії.

Я ще кілька разів зустрічав Мельника і бачив, що він дуже переживає цю свою психологічну травму. Він виглядав так, ніби страждав на безсоння, що й підтвердив при черговій зустрічі, що виявилася останньою, у жовтні 2017 року. Пам'ятаю, як сьогодні, його сумні блукаючі очі, які шукають, на чому би зупинитися. Я бездумно нагадав йому, як застерігав його від того, щоби в партію не напхалося всілякого мотлоху і стукачів. Він скривався, ствердно хитнув головою і ми попрощалися. Коли він пішов, я пошкодував, що нагадав йому нашу давню розмову. Після того через неповних три місяці Ігора Мельника не стало. Вічна йому пам'ять!

У Галицькій партії були і гідні патріоти, депутати міської та обласної рад, такі як Тарас Чолій, але на лінію партії вони суттєво не впливали. Хто фінансував створення цієї партії та її діяльність – невідомо. І хто управляє віжками також невідомо.

П.С. Коли Святослав Вакарчук створював свою партійку «Голос», щоб іти в парламент, не встигав набирати людей, щоби кандидували депутатами в нардепи, не змігши організувати партійну структуру, згрібав усе, що давалося, то й загріб із десяток членів Галицької партії, де зібралося досить непотребу, посередніх особистостей, політичні бездари і стукачі. І в парламенті, побачивши результат своєї діяльності, С. Вакарчук залишив замість себе керувати фракцією якусь тупоголову рибину Кіру і вдруге покинув парламент.

Будинок культури

З квітня1995 року почала відчуватися слабкість і розбалансованість діяльності національно-патріотичних сил. Комуно-соціалісти знову почали активізовуватися, піднімати голову.

Вибори як до ВРУ, так і до місцевих рад, проведені в 1994 році, не дали бажаних результатів, швидше навпаки. Особливо це стало помітно на регіональному рівні, зокрема у Львові, у міській і обласній радах з'явилися нувориші, представники криміналітету, кланів, що були під крилами МВС і КГБ.

Стало помітно, що перше так зване демократичне скликання мало вищий духовно-моральний та інтелектуальний потенціал, бо воно прийшло на радикальному зламі суспільства, у період падіння совітської московсько-большевицької імперії. Це був той відтинок політичного життя Львівщини, де можна було виразно розгледіти, хто є хто. А у Львові до того ж йшла боротьба як за кандидатів до Верховного Совєта Союзу, так і за встановлення тут пам'ятника Т. Г. Шевченкові. У 1992-1995 роках ще не мають належного впливу на суспільство новостворені політичні партії, громадські об'єднання, що переформатовуються. Втратила вплив ХДПУ. Роздроблений Рух. Протистояння в УРП, де частина радикально налаштованих членів цієї партії утворюють нову – УКРП на чолі зі С. Хмарою. В партії йде боротьба між Хмарою, Л. Лук'яненком і братами Горинями. Чорновіл, намагаючись узурпувати владу в партії «Рух», приводить її до остаточної кризи. Щоб врятувати Рух як громадське об'єднання частина активістів пропонують перевести організацію на якісно новий рівень із програмою на засадах українського націоналізму. Націоналістична ідея бере гору. Проводяться ряд зібрань, конференцій як у районних центрах, так і в окремих областях – Харкові, Полтаві, Одесі, Тернополі, Франківську, Луганську. Це приводить до переляку як комуно-большевицьких конформістів, так і вчорашніх побратимів по боротьбі з партії «Рух». Чорновіл дає команду по всіх областях усіляко дискредитувати громадське об'єднання «Всенародний рух України», а націоналістичну ідеологію обзиваючи фашистською, а нас фашистами, садистами і нарешті, на Всесвітньому форумі українців у Києві називає

нас «мотлохом історії, терористичною структурою, породженою тимчасовою ситуацією, що виникла в період українсько-польського протистояння». Скільки болота і з якою люттю було ним вилито на вчорашніх друзів, які підставляли свої голови і плечі під кийки, формуючи рухівську громаду, пропагуючи Чорновола як лідера. Оточивши себе вчорашніми стукачами, перевертнями, гнилою ліберальною публікою, яку витягував із суспільного мотлоху і пхав у владу в Одесі Гурвіца і Бродського, у Львові Ключковського, кужелюків, порпанів, микитиних, гудимів та іншу шваль. Чорновіл організував небачене цькування не тільки активістів ГО ВНРУ, а й їхніх симпатиків на підприємствах, заводах, де їх почали виганяти з роботи, переслідувати, створювати неймовірні провокації. Таке було на «Кінескопі», на склозаводі, автобусному, арматурному, алмазінструмент та інших, а також у навчальних закладах (інститутах, технікумах, училищах). Атмосфера обливання брудом рухівців призвела до того, що цю громадську організацію побоялися очолити Іван Драч, Михайло Горинь, Микола Поровський, Степан Хмара. Вмовили Ларису Скорик, але вона виявилася непридатною до такої ролі.

У 1992 році під тиском Чорновола відкидається думка впровадження в Рух націоналістичної ідеї, хоча спочатку цю думку підтримали і готові були прислати своїх делегатів багато областей України. Натомість приймається рішення про створення партії «Рух», про департизацію підприємств, заводів, об'єднань, навчальних закладів.

Першим головою ВНРУ у Києві було обрано В.Іськіва, який довго не погоджувався, але змушений був узяти на себе цю відповідальність і відповідно зазнати переслідувань з боку влади. Організовували і виконували цю ганебну роль люди з партії «Рух» під командування Чорновола, залучивши обласну владу і стукачів КГБ. У такій атмосфері проводили свою діяльність національні організації, які щойно створилися, Братство УПА, УНА-УНСО, СНПУ, Товариство політв'язнів і репресованих та інші. Активізувалася клумбівська громада. Одним із наших завдань було збирати інформацію як про представників силових структур, так і про керівників підприємств, заводів, так званих «червоних» директорів, керівників навчальних за-

кладів, чиновників. Інформацію збирали два активісти Клумби, члени колишньої УГС, систематизували, перевіряли в надії, що регіональною владою на місцевому рівні буде проводитися люстрація. Нами було проведено десятки рейдів спільно з представниками радикальних організацій навчальними закладами, ми влаштовували пікети судів, міліції, прокуратури з вимогами усунення певних фігурантів з керівних посад. Ми вилучали комуно-большевицьку символіку, «червоні» пропагандистські стенди з кабінетів і коридорів. Клумба вже діяла як окрема політична сила і необхідно було цю силу прив'язати до якоїсь офіційної структури. Ними виявилися ВНРУ і УКРП (партія Хмари), тим більше, що Хмара мав великий авторитет, до початку справи з Фімою Звягільським.

З червня 1995 року починає формуватися об'єднання в Будинку працівників торгівлі, яке з часом буде називатися «Командою», а влада назве її «Осиним гніздом». Команда буде мати неабиякий вплив на суспільне життя міста, більший, ніж тодішні партії разом узяті. Команда буде активно співдіяти з Клумбою. На чолі Команди буде утверджено нардепа Хмару. Почнеться конкретна розробка громадсько-політичної роботи з впливом на розстановку кадрів у силових структурах УВС, контроль за СБУ, прокуратурою, судами, ідеологічна і суспільно-політична робота з витіснення комуно-соціалістів з політичної арени міста і області. Пікети, блокування, політичні пресинги «червоних» збіговиськ, акцій, мітингів, заборона походів з комуно-большевицькою символікою, співпраця з владою у питаннях захисту громадян міста і області від різного роду гонінь, тиск на владу з вимогами вироблення національної концепції розвитку суспільства. Одним із ключових питань було домогтися люстрації у владних ешелонах. Тому ми продовжували системний збір даних про окремих керівників, ставили вимоги щодо їхнього усунення з посад.

На одній із зустрічей із начальником СБУ під час обговорення певних питань Б.Й. Ваврик відкрито висловив своє здивування з приводу достовірності певної інформації і запитав, як ми її отримали, бо деякі моменти були невідомі навіть СБУ. Один із наших активістів відповів, якщо вони мають цілий апарат і ви-

трачають чималі кошти на збір інформації, то до нас інформація сама вистрибує з кущів, залишається тільки перевірити її.

У цей період виникла якась відносна довіра між національно-патріотичними силами та СБУ.

Начальник УВС області Б. Романюк, не приховуючи свого подиву, запропонував нам проводити зустрічі для отримання і перевірки інформації з окремих блоків питань. Звичайно, йому було дуже невесело, коли при зустрічі він отримував інформацію про корупцію, бездіяльність, фальшування, паразитизм у своєму відомстві. З часом діяльність Команди набрала великих обертів. На нашому рахунку було десятки серйозних акцій, починаючи від пікетів з допомогою яких ми добивалися усунення високопосадовців області, захисту інтересів і прав громадян і закінчуючи усуненням з посад генералів УВС області і розпуску Колегії УВС. Будинок культури на вул. Воронього, 4 недоброзичливці, тобто менти, комуняки, нечисті на руку владні клерки, за командою можновладців, також дратівливо прозивали нас «Осиним гніздом». Партія УКРП взагалі була бездіяльна після того, як керівництво нею залишив В. Фартук. З нашою Командою співпрацювали з десяток серйозних журналістів, матеріали яких публікувалися в газетах «Молода Галичина», «За вільну Україну», «Ратуша», «Високий Замок». До нас у Будинок культури постійно заходили Б.Гнатовський, В.Сагайдак, І.Гулик, І.Тершак, П.Романюк, які співпрацювали з нашою командою. Окрім громадсько-політичної діяльності, яка почалася в 1995 році, ще з минулих часів при цьому Будинку культури діяла капела бандуристок «Галичанка», яку ми частково утримували, фінансуючи їхні поїздки на гастролі, в тому числі за кордон, у Польщу, Францію. Керував і диригував капелою В. Дичак, лемко, якого вислали з Польщі, коли поляки проводили депортацію в межах акції «Вісла», він також вів невелику хорову капелу, учасники якої пізніше перейшли в інші капели, бо не було державної підтримки і фінансування Будинку культури, з часом відійшла і капела бандуристок «Галичанка» до Будинку культури, що на вулиці Антоновича, який у той час фінансувався. Капела мала двох гарних солісток, які витягували партії сопрано і меца-сопрано.

Як і чому горів цирк 23 березня 2011 року

Ще починаючи з вересня 1989 року, активісти львівської Клумби, яка вже тоді сформувалася як політична сила, проводили масові акції по всій Україні, долучаючись до рішень Української Гельсінкської Спілки і Руху.

У той час я вже керував цією неофіційною масовою організацією, згідно з рішеннями УГС (голова Богдан Горинь) і міської ради Руху м. Львова. Ми вирішували поточні політичні питання, пов'язані з виступами комуняк, спробами окремих комуно-москальських груп пробитися в центральну частину міста для проведення своїх шабашів, що викликало спонтанне збурення громади, вимагало миттєвих дій.

Звичайно, організації під назвою «Клумба» потрібно було розбудувати свою структуру. Для початку треба було створити розвідку (службу збору інформації), яку я доручив трьом активістам Собенку Богдану, Синюті Володимиру і Хиляку Ігору, який тоді працював у театрі опери та балету. Допомагали їм Конашевич Олена (стоматолог) і Хиляк Андріан, син Ігора. Інші люди також щоденно приносили інформацію, на яку доводилося реагувати.

Робота з організації масових акцій протесту проти русифікації по обласних містах України, у районних центрах і селищах Львівщини лежала в основному на нас.

Про один цікавий випадок із очищення міста Львова, особливо центральної частини, від російськомовних написів і реклами концертів Розенбаума, Гаріка Кричевського, Шафутинського та інших російських блатних хочу розповісти детальніше.

Активісти Клумби купами пакували подібну російську рекламу в сміттєві баки. Олександр Василюк неодноразово пікетував концерти подібних вульгарних виконавців у приміщенні цирку.

Одного разу О.Василюк у нервах промовив:

– Чи спалити нафіг той цирк, щоб не ганьбив Львова.

Хоча це не був вихід із тодішньої ситуації.

Поки російське товариство у Львові очолював Микола Сергеєв, який був учасником ради Руху, то й з російською громадою було все до ладу, за винятком окремих радикальних випадків. Але коли це товариство очолив Сокуров, у той час уже московський гебіст-феесбешник, там почався розкол. Верх узяли шовіністи, які турнули Сокурова і привели до керівництва шовініста Свістунова, який створив російський блок і пішов на вибори кандидатом у Верховну Раду України.

Сокурова я знав по роботі в проектному інституті «Укржитлоремпроект», де він працював то геологом, то геодезистом у тій групі, де я був архітектором. Я знав, як поставити його на місце, тут не було проблем. Так склалося, що заочно знав я і негідника Свістунова, але ніколи з ним не контактував. Вперше я побачив цього прищавого довготелесого солдатика ще десь у 1967 році в м. Рівному у військовій частині зв'язківців, де служив мій однокласник і колега Вуйцик Віктор, який покинув навчання в політехнічному інституті і його забрали до війська. Але після війська він таки закінчив фізико-математичний факультет університету.

Так от, коли я ще з одним колегою з селища Рудно приїхали в частину до Вуйцика, на плацу шикувалися солдати. Коли Вуйцик підійшов до старшини і доповів, що до нього приїхали колеги, той дозволив йому вийти зі строю і підійти до нас на КПП. Звичайно, ввечері Віктора відпустили на кілька годин. Я звернув увагу, що Вуйцик у засмальцьованій гімнастерці і галіфе і запитав чому в нього такий затертий одяг. Він відповів, що то у всіх такий, але є ще парадний, який видають на 1 травня, день побєди, день армії та інші совєтські свята. Потім почав розповідати нам хто є хто, чи зі Львова, чи з інших міст, показав на прищавого довготелесого і назвав прізвище Свістунов, сказав, що той зі Львова, але підленький москалик.

Отак заочно я познайомився з цим виродком, який через 30 років почне керувати російським товариством у Львові, якому демократична влада дала в розпорядження колишній кінотеатр «Короленка».

У тому антиукраїнському кодлі постійно тривали чвари за керівне крісло між сокуровцями, групками Свістунова і комуняками Голуба. В цей період хлопці з УНСО і «Тризуба С.Бандери» двічі хотіли підпалити ще кубло, але щоразу обмежувалися попередженнями, що пора закрити морди. Одного разу пляшка з коктейлем не поцілила у верхнє вікно. Я тим не керував, тому подробиць не знаю.

А от про цирк дещо можу розповісти.

Керівництво цирку в'їлося пластунам Івана Скорняка, клумбівським активістам і товариству «Відсіч» (О.Василюк) у печінки, тому ми не раз пікетували цирк, коли там виступали російські попсисти, навіть кілька разів зірвали їхні концерти.

Одного разу активіст Клумби, який відповідав за розвідку, підійшов до мене, відвів убік від цікавих вух і сказав, що є людина, яка може влаштувати так, що в цирку запахне смаженим, бо з тою бандою треба щось робити. Я запитав, у який спосіб. Богдан розповів, що в цирку підпрацьовує його давній знайомий, який люто ненавидить циркове керівництво, де директор, бухгалтер та один із його заступників, який відає договорами, гребуть грошики лопатами за домовлені концерти, а робітникам кидають крихти, щоби не здохли, і то тим, які ближче і лижуть директору дупу. Цей чоловік більше 10 років працював із Богданом Собенком в автопарку, де в автоколоні було кілька рефрижераторів-холодильників, які мандрували в соціалістичні та капіталістичні країни, зокрема в Італію, Голландію, привозили в Україну фрукти, овочі, квіти. Але Богдана в капіталістичні країни не пускали як неблагонадійного, бо відмовився бути донощиком, як пропонували йому в першому відділі.

Я пообіцяв Богданові, що подумаю над цим, поцікавився, що той чоловік за це захоче. Богдан сказав, що нічого, бо він патріот. Я сказав, що ніхто про ці плани не повинен знати, бо це справа серйозна, запитав, чи його колега з цирку любить випити горілочки. Богдан сказав, що той взагалі не п'є, бо постійно має справу з електрикою. Я пообіцяв Богданові, що через тиждень повернемося до цієї теми.

Пройшло більше двох тижнів, були різні важливі проблеми, громадсько-політичні, а також невідкладна робота на об'єкті балетної академії, та якось у неділю я зустрів О.Василюка, який сказав, що в цирку знову виступає якась російська попса:

– Ти розумієш, ніхто нічого не контролює, ні управління культури, ні депутати, ні міська рада. Я вже офіційно писав звернення, що громадськість вимагає припинити шабаші в цирку, та вони замість того, щоби припинити ті вакханалії, мені ставлять палки в колеса, а ти знаєш, що ніхто крім мене не займається розповсюдженням патріотичної націоналістичної літератури, плакатів, календарів і символіки у Львові, а також у поїздах по Україні. Треба щось робити з тим кублом, бо нема ради.

Я вислухав його, підтакуючи, але перейшов на іншу тему, сказав, що мені зараз не до цього, бо маю багато роботи в балетній академії. Але Олександр мене накрутив і я вирішив, що пора з тим цирком щось робити.

А під вечір на Клумбі появився Богдан. Ми пішли алеєю у бік оперного театру і я поцікавився, чи наша попередня розмова ще в силі. Він аж підстрибнув із радості і сказав, якщо треба, то він протягом тижня знайде того колегу, який працює в цирку. Я проінструктував Богдана, як це «підсмажування» цирку мало би виглядати. Треба, щоби загорання відбулося не вдень і не вночі, щоб усе не згоріло до тла. Оптимальний час пожежі з одинадцятої вечора до першої ночі, а ще краще з восьмої ранку, якщо він у той час іще чергує, то зробити це буде легше, він же нехай підніме рейвах про пожежу і буде поза підозрами. Нехай подумає. Ніяких прізвищ називати не треба. Скажеш, що хлопці дали добро на підпал, але щоби горів тільки верх. Він знає, як це можна організувати, якщо він толковий електрик. Під дахом проходять силові кабелі освітлення, де можна організувати коротке замикання.

Богдан пообіцяв, що поговорить із тим чоловіком. Ми пішли випити кави, він на радощах потирав руки, ніби цирк уже горить. Я також відчував нервове напруження.

Наступного тижня Богдана на Клумбі не було, колеги сказали, що поїхав у село. Минали дні, якось увечері Богдан зайшов до мене додому. Я показав жестом, щоб мовчав. Ми вийшли на вулицю, пішли у скверик біля політехніки. Тут він доповів, що мав зустріч із своїм знайомим, говорили на бажану тему, але той нічого конкретного не обіцяв. Я зрозумів, що нічого з того не вийде, але попросив Богдана, щоби той підтримував контакт із тим чоловіком.

Минув місяць. Я працював у балетній академії, займаючись ремонтом, коли мене відвідав Роман і повідомив, що його знайомий думає над тим, як вчинити підпал і не влипнути, і щоб не вигоріло забагато.

Час ішов далі і я вже починав сприймати цю затію як абсурдну, та якось увечері удома ввімкнув телевізор і задрімав у старенькому фотелі. Аж тут ніби грім ударив, бо по телеку оголосили, що горів цирк, але пожежники за кілька годин справилися з вогнем. Вигоріла верхня частина даху. Причину пожежі розслідують, схиляються до версії проблеми з електрикою, коротке замикання. Я почав переживати, щоби не влип у біду наш колега.

Наступного дня зранку до мене зайшов Богдан. Ми вийшли порозмовляти на площу біля політехнічного. Він був дуже втішений з тої події. Я попросив, щоби він тримав язик за зубами і ніде й словом не згадував про це. Після Богдан поїхав до себе в село Звенигород, де він почувався трохи краще, бо його мучила астма. Біда була ще й в тому, що він курив, до того ж цигарки без фільтру.

Я весь свій час проводив за ремонтом балетних навчальних залів майбутньої академії. В неділю на Клумбі я зустрів О. Василюка, який щиро радів, що цирк «підсмажився», як він сказав і додав, що є Бог на світі, який покарав цю антиукраїнську бидлоту. Я робив вигляд, що мені байдуже, а в душі також радів.

Через якийсь час комісія, яка вивчала причини пожежі, оприлюднила висновок, що причиною займання була несправність електричної системи. Я був упевнений, що такий висно-

вок виводить із-під удару нашого невідомого мені колегу, який працював у цирку електриком. З Богданом я довший час не бачився, бо цілий час працював на вул. Стефаника, 10, 16. На Клумбу я навідувався тільки по неділях.

Якось у четвер на наш із сином об'єкт зайшов Богдан, коли я морочився з бетоном на подвір'ї, і ще здалеку почав хихотати. Я мав у підвалі підмуровувати сходовий марш, під яким вода з чотирьох мийок вимила ґрунт у каналізацію, що була зруйнована. Я носив бетон відрами через два поверхи, то була нелегка справа, мені було не до сміху, тому мене роздратувала його дурна поведінка реготати без причини. Нарешті він зупинився і каже:

– Є Господь на світі, бо цирк таки підгорів.

Я запитав, чого він такий веселий. Тоді він каже:

– Ти знаєш, наш колега не має стосунку до цієї пожежі в цирку. Я його передвчора бачив і він не організовував пожежі, клявся, що він уже пів року як звільнився, хоча заходить у гості до друзів. Але там є проблема зі старою проводкою, що не витримує великих навантажень. Це всім, і в тому числі директору, було відомо. Вже був випадок загорання кабелів близько року тому, та ніхто нічого не зробив, бо тоді якось обійшлося.

Я аж оторопів від цієї інформації, мене також потягнуло на веселий сміх, але в душі чомусь вірилося, що до цього приклався мій інкогніто.

Богдан узявся допомагати мені накладати бетон у відра. І я згадав теорію сконцентрованого розуму. Коли багато людей концентрують думки і програмують події, то вони відбуваються. Думаю, що так сталося і з пожежею в цирку. Колективний розум, вміло спрямований, є потужною зброєю, в чому я переконувався багато разів і неодноразово використовував це незбагненне явище.

Сабуров

Якось у червні 1993 року наш клумбівський активіст поїхав на Тернопільщину до сім'ї нової дружини в село неподалік Козової.

У неділю, посвяткувавши за чарчиною, чоловік узяв у господаря вудочки і пішов на річку ловити рибу під палючим сонцем і отримав чи то тепловий удар, а скоріше інсульт. Відвезли його в Козову в лікарню. Через 4 дні він трошки прийшов до себе і назвав лікарям моє прізвище і номер телефону у Львові. Лікарі зранку о восьмій годині повідомили мені. Я відразу домовився з колегою, щоби поїхати і забрати хворого у Львів. За бензин я домовився з мером Василем Шпіцером, який передзвонив комусь і ми поїхали на заправку на Левандівку за мостом. Нам безплатно заправили бак бензину у «Жигулі» і ще каністру дали на дорогу. Близько другої години дня ми вже були в лікарні у Козовій.

Наш колега був у дуже поганому стані, але наполягав, що піде до машини власними ногами з нашою підтримкою. Ми не сперечалися, щоби не дратувати його. Поки йому робили уколи і одягали медсестри, я вийшов у коридор і пішов у бік ординаторської, сподіваючись знайти когось із відповідальних лікарів. В ординаторській якась лікарка робила виписку для хворого, я не хотів перешкоджати, пішов далі і раптом на стіні побачив стенд розміром метр на метр двадцять. Я почав розглядати фотографії на стенді та перечитувати прізвища. Посередині була фотографія азіата з підписом, то був головний каратель-енкаведист не тільки на Тернопільщині, а й на Львівщині, товаріщ Сабуров, який особисто брав участь у каральних операціях, допитував, розстрілював людей, прізвище якого неодноразово називав мій батько, розповідаючи про події 1939-1958 років.

На тому стенді було ще з 20 фотографій людей в енкаведистській формі з медалями та орденами. Троє з них азіати, решта мали москальські прізвища, лише одне українське, якогось босяка зі сходу України з кількома медалями, на від-

міну від тих, у кого їх було повні груди. Босяк був останнім у нижньому ряду. Я не витерпів такого блюзнірства і наруги над пам'яттю наших батьків, зняв цей стенд зі стіни і поніс до машини, щоби забрати у Львів і опублікувати матеріал у пресі, зганьбивши владних демократів обласної влади Тернопільщини і їхнього предводителя стукача Богдана Бойка.

Хтось таки побачив, як я виносив стенд. Не дійшовши до машини якихось десять кроків, почув за спиною крики. Оглянувшись, побачив, як до мене біжать три жінки в білих халатах. Я спер стенд до землі і спробував коліном його розламати, але він був із ДСП і не піддався. За той час жінки підбігли до мене і почали просити, щоби я не ламав стенд, а віддав їм. Вони благали мене і казали, що готові стати на коліна, тільки б я віддав їм стенд. Тоді я запитав, чи вони знають, хто на тих фотографіях. Вони мовчали і благально дивилися на мене, як корови на місяць. Тоді я сказав, що ці люди на фото розстрілювали, катували їхніх батьків, матерів, родичів, що вони робили облави і вивозили місцеве населення на Сибір, що це вбивці. Жінки мовчки дивилися на мене. Я запитав, хто вони такі, чим займаються. Вони відповіли, що лікують людей. Тоді я сказав, що їм треба лікувати свої душі і мізки, спитав, чи є у них якась громадська організація. Вони мовчали. Я перелічив: Рух, УРП, Спілка політв'язнів… Вони сказали, що нема, знову почали просити мене повернути їм стенд, бо їх позвільняють з роботи. Мій колега і водій уже виходили з лікарні і потихеньку дибали до машини.

Я віддав медичкам стенд, який вони вхопили, як якусь безцінну річ і понесли до лікарні. Я аж плюнув із досади, що такі тупі люди, а ще й лікарі.

Їхали ми помалу і через три години були у Львові в лікарні швидкої допомоги. Там хворого поклали у першу неврологію і вилікували.

А тепер про того чоловіка зі стенду на прізвище Сабуров, який особисто очолював облави. Мій батько розповідав мені, що у Великих Бірках той Сабуров керував облавою на наших хлопців-партизанів, яких повбивали просто в полі.

Юлія Тимошенко

У 2000 році Ю.В.Тимошенко поїхала підписувати газові контракти з російським Газпромом, а точніше з В.В.Путіним. А передумови були наступні. Російська влада шантажувала українське керівництво, точніше Україну в лиці цього керівництва, президента В.А.Ющенка, якого ненавиділи як Путін, так і Медведєв.

За вказівкою Путіна Газпром перекриває газовий кран подачі палива через українську ГТС у Європу, мотивуючи розкраданням газу Україною. Так Путін починає свою бандитську гру за так званою імперською стратегією.

Українська влада в особі В.А.Ющенка і прем'єра Ю.В.Тимошенко своїми заявами спростовують цей наклеп і звертаються до європейських урядів, щоби створити комісію з розслідування цього інциденту. Тож комісія вивчає ці звинувачення Москвою України в розкраданні газу. Європа мерзне. Як кажуть: «Продрог Барозо від морозу». У цей час московські відморозки почали погрожувати повним вимкненням газу на Європу на цілу зиму. Україна зі своїх сховищ починає подачу газу на Балкани, а потім у інші європейські держави. Комісія визнає, що розкрадання російського газу з українського боку не було. Зрозуміло, що розкрадання у період президентства Ющенка не було, але могло бути при кучмівській владі, коли Лазаренко поставив керувати ЄЄСУ Ю.В.Тимошенко.

На одній із сесій ВРУ після доповіді Ю.В.Тимошенко, яка говорила з трибуни ВР, що Україна заборгувала Росії три мільярди двісті мільйонів доларів США за газ, Кучма дає вказівку створити комісію з депутатів ВРУ і представників уряду, щоби з'ясувати дійсний борг України.

ВРУ голосує за створення комісії і надання їй таких повноважень. Комісію здається очолила І.Богословська. Через місяць на сесії ВРУ, на якій був присутній Кучма, Богословська і депутат Грицько Омельченко доповіли і підтвердили висновки комісії, що Україна як держава заборгувала Росії два мільярди сто мільйонів доларів США офіційно, але не крала. І за цей за-

фіксований газ Україна продовжує розраховуватися, що відомо керівництвам Газпрому і Нафтогазу. Мільярд і сто мільйонів заборгували різні приватні фірми, які лобіювала Ю.Тимошенко і її чоловік, якого вона поставила безпосередньо керувати ЄЄСУ.

А це значить, що борг приватних фірм Ю.Тимошенко вирішила повісити на державу. Без сумніву, що ця різниця в один мільярд і сто мільйонів поїхала в офшорні зони на рахунки Ю.Тимошенко та її сімейки. Звичайно, що це не єдина афера Тимошенко під покровительством прем'єра Лазаренка. Весь її сімейний бізнес будувався на криміналі, що достовірно знав Лазаренко і мав з того лепту, а також були поінформовані російські спецслужби, якими свого часу заправляв В.Путін, на той час уже президент Росії.

Путін вважає, що з ним не поділилися і садить до тюрми своїх п'ятьох генералів, які мали бізнесові справи з Ю.Тимошенко. Саме вона купує крадений газ, який їй продавали ці російські генерали, створивши відповідну структуру.

Кучма також ображений, що Юля з ним не ділилася, тому садить її до Лук'янівського СІЗО. Звичайно, що аля патріоти стають на захист Ю.Тимошенко, не відаючи ще про підводні рифи, точніше про підводну частину айсберга, до речі, абсолютно злочинну. Так як Кучма вже на той час сидів в українського люду в печінках, то середньозабезпечені українці також стають на захист Ю.Тимошенко.

Більша частина лідерів вважають Ю.Тимошенко меншим злом, ніж Кучма. А плебеї вважають її українською Жанною де Арк. Ще якась частина людей біжить за нею для заробляння грошей, може кине якусь недоглодану кістку. Купилися на її популізм і брехню навіть такі биті вовки як Степан Хмара, Грицько Омельченко та інші, не здаючи собі справи, що це зло справді існує. Просто Кучма зло відкрито публічне, а Тимошенко зло приховане, як чиряк, що скоро лусне. Чого тільки вартувала заява Степана Ільковича, щоби звільнити Юлію Тимошенко, бо він готовий сам сісти на її нари, бо там уже бував і має досвід сидіння за ґратами. Але не було мішаних камер і

нар на двох. А так би старий дурень за власним бажанням загримів би під фанфари. Це було круто, але позаяк Хмара вже попався на підробленій туфті з майором Кондратьєвим в тунелі за правління Кравчука, тому його «прекрасних душевних поривів» ніхто не сприйняв серйозно. До того ж після звільнення Ю.Тимошенко з тюрми, С.І.Хмара, який спочатку примкне до її клану, вилетить звідти, як корок від шампанського, грюкнувши дверима. А чому? Вкусив отруєного плоду?

А поза тим події розвиваються не без участі Кремля. Посадивши своїх генералів за ґрати, що співпрацювали з Ю.Тимошенко, Путін дає вказівку відкрити кримінальну справу на Юлію Володимирівну. Російська «Феміда» на алярм подає її в розшук і виписує санкцію на затримання і допровадження до Москви для слідства.

Тим часом настає 2004 рік, в Україні йде до президентських виборів. Опозиція Кучмі зупиняється на єдиному кандидатові Вікторові Ющенку, до команди звичайно прилипає «багатостраждальна» Тимошенко, яку суд звільнив з-за ґрат і яка також претендує на посаду Президента України. До речі, до команди основного кандидата від опозиції Ю.Тимошенко прилипає не без допомоги аля патріотів і новоспечених колабораціоністів Павличків, Яворівських, Гаврилюків та інших плазуючих. Юля усвідомлює, що після Лук'янівки її імідж, м'яко кажучи, сумнівний, липкий, але не трагічний, тому включається зі своєю командою на підтримку Ющенка і за його спиною, на іміджі Віктора Андрійовича стає другою людиною в опозиції до Кучми. Програвши свою спробу залишитися на третій термін, втративши повністю свій рейтинг, Л.Д.Кучма усуває від майбутніх виборів Кирпу і робить ставку на свого наступника з донецького клану В.Януковича, нав'язаного йому донецьким кланом. До речі, в угоду донецькій мафії, яка підкорила собі шахтарський рух, ще Л.Кравчук поставив прем'єром Фіму Звягільського в 1994-1995 роках.

Так як Кремль у 2004 році вже побоювався, що Ющенко може стати Президентом, то покладав надії на кандидатуру Януковича. Путінським службам була дана вказівка «лю-

бой ценой убрать Ющенка». Спочатку спецслужбою КГБ була спроба в Криму його отруїти, котра провалилася, але потім Президента таки отруїли. От знав з ким сідати за стіл до обіду, з кремлівськими гебістами. І це не перший і не останній трапунок із отруєннями, «толі єщьо будєт, ойойой».

Стара імперська кремлівсько-масонська, точніше кагебістсько-єзуїтська метода прибирати неугодних працює далі. І ланцюгові пси комуно-кремлівського режиму, мріючи про втрачену монополію над життями і душами вільнолюбного українського народу, відтворюючи у своїх хворобливих мізках 1933-1937 роки, а в Галичині 1939-1940 роки, впадаючи в стан галюніків, готові на все.

Жид Глєб Павловський, натхненник-аналітик в Януковича, був тільки ширмою, за якою коївся злочин отруєння Віктора Ющенка, який вижив чудом, можливо завдяки міцному організму, який уже працював в екстремальних умовах і в нього спрацювала мозкова атака, так званий синдром самозбереження. Бог хотів, щоби він вижив. Але не хотіли його вороги в Кремлі і доморощені суки та різні так звані вчорашні опоненти, а потім попутники, такі як Олександр Мороз, Юля Тимошенко і ще з десяток дрібнішої сволоти.

Слухайте і аналізуйте енергетику своїх дітей, інколи мудріших за нас, та їхні дії. Знайдіть плівку подій Майдану і уважно вдивіться у кадри, коли Ющенко з дружиною Катериною і своїми дітьми з'явилися на сцені перед багатотисячною громадою. Це було здається після того, коли суд визнав, що були значні порушення і що потрібно йти на другий тур. Тут же на сцені були і Мороз, і Кінах, і Луценко, і Яценюк, і навіть Юля Тимошенко. Так от, Віктор Ющенко зі своїми дітьми і Катериною стояли трошки попереду, наймолодша доня – по праву руку, коли він вітав Майдан. За крок позаду за дитиною стояла Юля Володимирівна. В якусь мить у цьому щасливому гамірному вертепі Тимошенко зробила крок уперед і поклала руки на рамена дитини, намагаючись притулити її до себе. І ось настав момент істини. Дитина спочатку сприйняла це спокійно, потім поглянула на руки, які лягли на її плечі, від-

чула погану енергетику, підняла оченята, відкинувши голівку назад і раптово вирвалася від Юлі Володимирівни, як ошпарена, відскочила до батька і стала перед ним, притуляючись до нього, ніби шукаючи захисту. Ех, ви старі йолопи, дитя своєю підсвідомістю прочитало підколодну змію, а ви? Ні Віктор Андрійович, ні його оточення цього не помітили і ніхто не надав цьому сплеску дитячої душі ніякого значення, а даремно. Ваші дітки найкраще читають вашу ауру, ваше оточення і його енергетику.

Українським лідерам треба би досконало вивчити і дослідити, чому потерпів фіаско Ющенко після п'яти років керівництва державою і хто найбільше приклався до його програшу, а разом із ним і програшу України як держави.

Давайте проаналізуємо інший сценарій, інший перебіг подій, коли би замах на життя Ющенка вдався і Віктор Андрійович, Господь його охоронив, не вижив би. Без сумніву, кремлівське керівництво це влаштувало би як найбільше свято. Що потрібно було Путіну і його банді передбачити і вирахувати? А те, що колись при правлінні Єльцина задекларував слідчий із особливо важливих справ Гдлян (справу вели Гдлян та Іванов). Коли журналісти запитали Гдляна, чи він не боїться за своє життя, а з ним і за справи, які розслідує, що їм буде кінець, то Гдлян відповів: «Я научілся нє класть яйца в одну корзіну, а в разниє і прі том нєзавісімо отдєльниє і ето моя гарантія, которая срабативает». Такі схеми використовують різні розвідки світу. Гдлян проходив совєтсько-кремлівську школу, яку використовують Путін і його спецслужби.

Без сумніву, в Кремлі усвідомлювали, що при трагічному відході Ющенка Янукович залишиться одним із тих кошиків, в які вони покладуть «яйця». Але також путінці усвідомлювали, що при такому варіанті шанси виграти президентські вибори в Януковича зменшуються, бо тоді єдиним реальним кандидатом у президенти від опозиції стане Юлія Володимирівна Тимошенко, яка, включившись у виборчий процес, послідовно перебирала на себе ініціативу і тягнула ковдру на себе. Отже, це був другий кошик, в який Кремль складав свої «яйця».

Чому Путіна більше влаштовувала Тимошенко, ніж Янукович у випадку сходження з арени Ющенка? Тому що справа, яку завів Путін проти Тимошенко, давала йому козирі в рукаві, можливість контролю над її діями, тримаючи сучку на ланцюгу, вдаючись до шантажу. Саме це і використає Путін при підписанні газових угод у 2008 році між Газпромом та Нафтогазом України. Саме з допомогою Тимошенко, яка б стала президентом, Путіну найлегше було би розправитися з національно-патріотичним рухом України, бо вона виявилася в самому ядрі національно-патріотичного середовища, що було на той час більшою небезпекою, аніж Янукович, якого народ не сприймав.

І по-третє, Путін знає, що Тимошенко жадібна до грошей і фанатично прагне влади, бо саме гроші дають реальну владу, а влада приносить ще більші гроші. Це він сам уже засмакував, прибравши зі своєї дороги Собчака, який будучи ще мером Петербурга планував качати нафту і газ з Кольського півострова у Європу. Саме цією ідею скористається Путін, щоб із Шредером утворити компанію, що будуватиме газогони Північний Потік І та ІІ, де вони поділять сфери впливу і Путін стане власником не тільки більшої частини труби, а й усього газу, що постачатиметься у Європу.

Так от, Путін знав, що Ю.Тимошенко легше буде тримати на гачку, ніж непередбачуваного Януковича. Тож і не дивно, що Юля крок за кроком взялася знищувати В.Ющенка, особливо після зради Майдану О.Морозом, коли він іде на змову з партією, точніше з фракцією Юлі і стає головою ВРУ. Це була перша зрада і перший удар по помаранчевих. Далі за справу взялася Тимошкіна. Відчуваючи свій комплекс другорядності, вона спочатку скрито, а потім і відкрито починає дискредитувати Віктора Андрійовича, а далі відверто воює з ним, а Ющенко, як лох, удруге робить її прем'єром.

У змові з фракцією регіонів Юлія Володимирівна ініціює і добивається усунення з прем'єрського крісла Єхануровa саме у той момент, коли Єхануров мав їхати у Брюссель на Раду Європи, куди його запросили представляти Україну. Кремль просто обімлів від цього фарсу Юлі з радощів.

Друга змова Тимошкіної з фракцією регіонів призвела до усунення з посади ще однієї людини з президентської команди – Огризка, який послідовно відстоював інтереси України на міжнародній арені. Тут підсобив їй Тарасюк із своїми депутатами. Кремль не приховував свого захоплення і Путін від задоволення потирав руки, бо в другому кошику яйця вигрілися й вже почали вилуплюватися двоголові мутантики. Тимошенко ініціювала недовіру і відставку Огризка, її фракція майже одноголосно голосувала проти цього міністра з міжнародних відносин.

Тимошкіна домовляється з Януковичем про набрання 300 голосів, щоби висловити імпічмент Ющенкові і висуває концепцію обрання Президента парламентом, що вело до зміни конституційного ладу в Україні. А потім їде в Кремль підписувати газові угоди з Путіним. І коли голова Нафтогазу Дубина засумнівається в доцільності цих угод, вона збреше Дубині, що уряд на своєму засіданні дав згоду. А коли наступного дня після підписання він довідається про цю брехню і що вона підвела його під кримінал, ляже в лікарню з серцевим приступом, а може симулюватиме хворобу, то невідомо.

Колись один екстрасенс Глоба (думаю, що прізвище Глоба походить від слова «глобальний», тобто глобальне ніщо, аферист), якого найняла Тимошенко, наплів, що наступним президентом України буде жінка. Юля вважала, що то буде вона. І лохи повірили. Але пес всрався і надії тріснули, як булька з мила. Юля притухла, відвідала знову харківське СІЗО, з якого випурхне завдяки Майдану Гідності, куди припреться на колясці та в мештах на 20-сантиметрових каблуках, де нарешті буде освистана.

Але лохи знову засунуть Юлю в парламент, де відьма знову продовжить літати на мітлі і каламутити воду в ступі, тобто в парламенті.

Справи державні та громадсько-політичні

Після семимісячного поневіряння по лікарнях з хворими бронхами, підвищеним тиском і поганою роботою серця, після операції на ліву пахову грижу, трошки очуняв і знову сів за описування подій попередніх років.

2017 рік, в Україні вже третій рік йде війна з москалями, про що ще у 1992 році попереджали депутати Львівської облради О. Вітович з УНСО, О. Петрик з фракції націоналістів, В. Іськів з Руху, І. Кандиба, М. Осадчий, В. Мороз, Г. Приходько. Гинуть кращі сини України на Донбасі, намагаючись поставити московських бандитів і найманців у стійла. Гнила Європа і США, які підгодовували свого часу Московію і Путіна, тільки зараз зрозуміли, що плекали виродка і його кодло, але запізно. Мав би я здоров'я, то махнув би постріляти москаликів і всю наволоч, яка заповзла на нашу землю. Але мені на носі сімдесятка.

Колись на сесії облради, коли В. Чорновіл хизувався, що ми, демократи, перемогли комуну, а я сказав йому, що ми тільки перегній, на якому виросте нове покоління героїв, не таких тюхтіїв, як наші демократи.

Важко писати, бо тремтить рука внаслідок перенесеного інсульту, який стався 1999 року весною. Спочатку після лікування було все добре, а у 2012-му почалося легке тремтіння. Тоді я ліг у першу неврологію до лікаря Мар'яна Саноцького, який витягнув мене з інсульту. Його батько Євген також досвідчений невропатолог, відвідував усі акції, які я організовував і проводив. Після лікарні тремтіння руки трошки зменшилося, але не надовго. Тепер ще чекає операція на праву пахову грижу. Набридли ці лікарні.

А тепер по суті про те, чому я знову взявся писати. Хочу спростувати неправдиві відомості про деякі події 1989-1990 років, особливо 19 листопада 1989 року про перепоховання Василя Стуса, Олекси Тихого, Юрія Литвина. Коли гроби з останками на Софіївському майдані ставили в похоронний автобус, я з київськими колегами зі СНУМу заблокували цей автобус, бо

хотіли нести труни на руках. Стояли і домовлялися. Нарешті Михайло Горинь як головний організатор перепоховань умовив нас залишити труни в автобусі, сказав, що потрібно встигнути до темряви. Аж тоді хлопці розступилися. Я з мегафоном супроводжував похоронний автобус аж на Байкове кладовище. Поруч зі мною йшов снумівець Черемський з червоно-чорним прапором. Гебісти сичали: «Убрать бандеровскій флаг!». Але Черемський далі впевнено крокував на чолі похоронної процесії, а я відганяв гебістів, «гавкаючи» на них з мегафона.

На цвинтарі не було ні гробарів, ні лопат. Замерзлу землю ми розбивали обцасами, руками кидали в могили замерзлі грудки землі.

Наступного дня представники рухівських організацій зібралися в одній з аудиторій Київської політехніки. Почали обговорення того, як йти на вибори. Збори погодили вести Михайлу Гориню. Були керівники і представники Руху більше десяти областей, з Полтави, Харкова, Києва, Львова, Рівного, Луцька, Тернополя, Черкас, Дніпропетровська. З Одеси прибули аж дві команди Руху, які під час реєстрації сперечалися, хто з них представляє Рух цілої Одеси. Одна команда, яка у вересні брала участь у першому з'їзді Руху, іншу команду представляли три, як я зрозумів, жидочки, які переконували, що саме вони справжні рухівці, а тамті самозванці. Збори вирішили одностайним голосуванням цих трьох не визнавати представниками Руху Одеси. Утримався тільки В. Чорновіл. Участь у цих зборах брали, наскільки я пам'ятаю, М. Поровський, В. Червоній, О. Шевченко, Лесь Танюк, В. Пасічник, Алтунян (Харків), Килим (Полтава). Йшли гарячі дебати на тему, як вести дані збори. Одні пропонували вести програмні обговорення, інші, зокрема Чорновіл, Алтунян, Червоній, казали жодних рішень не приймати, зайнятися загальним обговоренням програми Руху, а в недалекому майбутньому скликати офіційні збори і запросити офіційно представників усіх регіонів. Суперечки тривали майже 30 хвилин. Я пройшов між рядами лавок ближче до переду і, піднявши руку, попросив слова. Пан Михайло надав мені можливість висловитися. Я почав з того, чи вдасть-

ся нам до початку виборів зібратися хоч у такому складі, як сьогодні, адже є тут представники регіонів, де зосереджені рухівські сили з найбільшою кількістю осередків. Сьогодні маємо розглянути головні принципи, з якими підемо на вибори, а в подальшому будемо координувати роботу по телефону, узгоджувати свої позиції. Хто приєднається до того, що ми сьогодні напрацюємо, добре. Хто захоче внести свої пропозиції, рада зафіксує поправки, якщо вони не перечать Статуту і Програмі Руху. Адже в деяких областях осередки і ради Руху тільки формуються. Так ми отримаємо концепцію, з якою підемо на вибори. Пан Чорновіл зробив свої зауваження і запропонував питання обговорити, але рішень не приймати, а зібрати наступні збори через місяць. Дехто засумнівався у пропозиції В'ячеслава Максимовича, сказав, що невідомо, чи зможе приїхати, а потім залишиться мало часу для пропагування рухівської програми.

Тоді я задав зборам одне запитання. Сказав буквально таке: вас батько послав у ліс з відрами назбирати грибів, а ви находилися і грибів не знайшли, зате набрали малини. Ви ж не підете з порожніми відрами додому? Тож чому б нам не прийняти рішення сьогодні? Запанувала мовчанка. Тоді пан Всеволод Іськів, який досі мовчки нотував щось у своєму записнику, взяв слово і сказав, що Петрик має рацію і ще додав аргументів та попросив пана Михайла, який вів збори, поставити це питання на голосування. Всі проголосували за те, що ми повноцінно працюємо, приймаємо рішення. Утримався тільки В.Чорновіл. Михайло оголосив 5-хвилинну перерву, щоб розім'яти ноги. Три одеські жидки далі почали сперечатися зі своїми земляками, які були визнані зборами як легітимні представники Руху. Виходячи в коридор, жидки голосно, щоб усі чули, сказали, що «Руху нужни будут дєньгі, а у нас ані єсть». У коридорі люди стояли групками. Чорновіл підійшов до жидків і вони весело про щось загомоніли. З боку це виглядало якось не дуже приємно. Почали заходити в аудиторію, де кожен наступний ряд крісел був розміщений трохи вище для зручності, щоб студенти не затуляли один одному дошку і викладача.

Чорновіл зайшов останнім, бо заговорився з жидками. Як мені здається тепер, це був початок його кінця. Адже перед виборами він їздив в Одесу для того, щоб легітимізувати інший Рух за участю цих жидків. Але, як нам стало відомо потім від рухівців, яких очолював Цимбалюк, Чорноволу це не вдалося, хоч якісь переговори відбулися.

У 1992 році, створюючи партію «Рух», Чорновіл разом із Юрієм Ключковським знову їздили в Одесу. До нас у штаб Руху прийшов лист від рухівців Цимбалюка, що Чорновіл і Ключковський не зустрілися з офіційною командою рухівців, які були делегатами першого з'їзду Руху, а тільки з жидками, які дескридитують Рух, обливаючи брудом ініціаторів створення цієї організації.

Дещо прояснилося наприкінці терміну депутатів Верховної Ради першого скликання, у серпні 1993 року, коли депутати від партії «Рух» з ініціативи пана В'ячеслава запропонували проголосувати за створення вільної економічної зони в Одесі. За це (як мені стало відомо) одеська мафія заплатила керівникам партії «Рух» один мільйон доларів авансу і ще два мільйони повинні були кинути на рахунок партії після вирішення цього питання. Тоді Чорновіл тричі вибігав до трибуни ВР і, захищаючись від І. Плюща, знову і знову ставив питання про вільну економічну зону в Одесі. І тричі для цього не вистачало голосів. За третім разом не вистачило вісім чи десять голосів. Я спостерігав за цією сесією по телевізору. Потім С. Хмара скаже нашій команді у Львові, що Омельченко, Єрмак і ще кілька їхніх колег усе зробили, щоб це питання не пройшло.

Так як М.Бойчишин цей один мільйон авансу частково розкинув по обласних, міських і районних осередках, то він зник безвісти першим, а потім одесько-московська мафія вбила і В. Чорновола.

Я вивчав це питання про отримання партією «Рух» грошей від жидків, співставляв факти. В особистій розмові з Михайлом Бойчишиним сказав йому, що знаю, звідки прийшли гроші на партію і скільки. Він відповів, що гроші не пахнуть, що нема партії, яка може обійтися без грошей, що ОУН також

робила рейди для збору коштів. Щось знаєш, то мовчи, бо хто багато знає, той довго не живе. На цьому ми потиснули один одному руки.

Отож до місяця часу Михайло пропав безвісти, а В'ячеславу Максимовичу влаштували аварію. І це зробили тільки частково через політичні питання, а взагалі через гроші. Бо навіщо їм В.Чорновіл, коли своїм заступником вони мали резидента совєтських розвідок Удовенка, який виходив на першу роль? Тут інтереси мафії збігалися з інтересами ФСБ, КГБ. Що ж до Бойчишина, то він не був такого рівня політиком, щоб його знищувати в такий спосіб, тому він зник.

Алтунян на харківський Рух отримав 30 тисяч доларів. Отримав і Ключковський на вибори, а також інші, зокрема Золотник (Золочів), Держко (Стрий), Коржинський (Городок), Атена Пашко.

Як я й передбачав, Рух до початку виборів таким складом, як після перезахоронення наших мучеників у Києві, більше не зібрався. В. Іськів ще кілька разів виїздив у Київ на звужену раду від Руху Львівщини. Керівники УГС на раду Руху не їздили, бо працювали більш радикально. Вже з червня ставили на мітингах питання про скасування шостої статті Конституції СРСР, яка визнавала керівну роль компартії як єдиного керівного органу совєтського суспільства. УГС як радикальна організація ставила у програмі виборів як одне з головних питання створення вільних громадських організацій і партій, а також вільні і чесні вибори, хоч ми знали, що комуністи все зроблять, щоби сфальшувати вибори і не допустити прогресивні сили до влади. УГСівці радикалізовували як провід Руху, так і первинні осередки в боротьбі за прихід до влади хоч частини демократичних сил. Так, на Львівщині вдалося виконати програму виборів кандидатів до ВРУ, трохи гірша ситуація з виборами була на Тернопільщині, Івано Франківщині, на Волині і в Києві.

Щодо місцевих рад, то по моїх округах, як у Зимній Воді, так і в Рудно, всі депутати пройшли з першого туру 4 березня 1990 року. І марно хизуються стрияни, що вони першими підняли національний прапор на державній споруді і навіть табли-

цю виготовили і вмонтували на фасаді міськради. Так ось, ми першими 11 березня 1990 року прийняли рішення і закріпили прапор на фасаді сільради у селищі Зимна Вода. І ми перші повалили в Зимній Воді пам'ятник Лєніну десь у перших числах червня.

З першого туру у Львівську обласну раду пройшло шість депутатів. Зокрема в селищі Рудно, де я відступив свій округ Ігорю Калинцю, а сам пішов на 152-ий округ в селищі Зимна Вода, там я виграв вибори у представника Пустомитівської вапняної мафії, набравши понад 60 відсотків голосів.

6 березня 1990 року я вже отримав посвідчення депутата обласної ради. А вже 8 березня з командою Зимної Води, Рудно, Бартатова ми поїхали по Турківському виборчому округу, щоб не допустити до Верховної Ради першого секретаря обкому компартії Я. П. Погребняка, що нам вдалося зробити, хоча В.Чорновіл пообіцяв Погребняку, що його провалювати не будуть. Як фіктивного опонента тут висунули Пахолюка, який мав здати округ Погребняку. Кандидатом до ВР України був С. Павлюк, на якого більше тижня працювала наша команда. Хоча тодішній голова Всеукраїнської УГС Богдан Горинь також рекомендував мені як членові УГС не чіпати Погребняка, бо також з ним домовився. Він запросив мене на розмову і сказав, розвівши руки: «Петрику, хіба вам не все рівно, який комуняка пройде по Турківському округу Павлюк чи Погребняк. Другий здається мені порядніший. Рекомендую вам подумати і залишити Якова Петровича у спокої».

Але як, думалося мені, не підтримати того, кого рекомендував Рух, а першого секретаря компартії пропустити. Тому, коли ми поїхали на Турківський округ, дорогою Рудки–Самбір агітували за члена УГС, співкерівника СНУМу Ігора Деркача, по Старому Самбору – за Івана Макара, по Турці – за Степана Павлюка.

Коли ми приїжджали в якесь село, комуняки там уже збирали людей, щоб агітувати за Погребняка. На передньому і задньому вікнах їхньої машини «Волги» були наклеєні жовто-блакитні прапорці. Ми ставили їм вимогу зняти їх і наклеїти

червоні. Комуняки відразу втікали, а ми з зібраним народом проводили агітаційну роботу за наших кандидатів.

Цікава подія сталася в селі Нижня Яблінка. 8 березня наша команда приїхала в це село двома легковими машинами. «Волгою» їхав Михайло Будзанівський, де ще були його брат Борис, Євген Ширій і я. Другою машиною їхали Ярослав Гапачило з Бартатова з двома активістами з с. Зимна Вода і від Клумби Іван Колаєць. Коли ми приїхали, біля сільради побачили машину з трьома людьми, які агітували за Погребняка. Починали сходитися люди. Вчителька місцевої школи привела близько 12 учнів старших класів. Учні повинні були розповісти своїм батькам і сусідам, за кого треба голосувати, тобто передбачалося, що за Погребняка. Коли наші машини тільки зупинилися, прихильники Якова Петровича одразу дременули. Михайло Будзанівський почав спілкуватися з людьми. Я вивчав ситуацію і настрої громади. В розмову вступили Є. Ширій і Борис. З правого боку я побачив гарний дерев'яний будиночок, доволі високий, з виступом трикутного даху. Запитав дітей, що то за хата. Один сміливіший хлопчина сказав, що то не хата, а сільрада. У мене промайнула думка встановити тут синьо-жовтий прапор. Але причілок був на висоті шість метрів. Я спитав у дітей, чи є у кого поблизу драбина. Хвилин через п'ять чотири хлопці принесли довгу драбину. Я спитав, хто має цвяхи. Славко Гапачило зі своєї машини приніс три цвяхи стоп'ятдесятки. Я взяв один з прапорів із найгрубшим держаком, щоб не розколовся, коли буду прибивати. Будзанівський приніс і молоток. Ми держак прапора трьома цвяхами наживили, він не тріснув, бо був зроблений з ялини. Я приставив драбину, яка сягала причілка. Вчителька запитала, що я збираюся робити. Я відповів, що буду прибивати національний прапор над першою державною спорудою в селі. Діти на радощах аж підстрибували і плескали в долоні. Дорослі, яких було небагато, мовчали. Вчителька запитала, чи то буде законно. Я показав їй своє посвідчення депутата Львівської обласної ради і сказав, що все законно. Я попросив присутніх проголосувати за прапор. Наших сім чоловік підняли руки, за ними підняли руки всі учні. Троє

людей утрималося і з ними вчителька. Проти прапора не було нікого. Я поліз по драбині з прапором у руці і почав прибивати, аж захитався причілок. Як тільки я закінчив роботу, внизу перед громадою появився чоловік, невисокий на зріст, метр п'ятдесят з капелюхом, доволі затертим, і запитав мене, задерши голову, що я там роблю. Я відповів, що прикріпив національний прапор, який на днях стане державним на першій державній споруді в селі. Тоді він сказав, що то є сільрада, а він голова сільради. Я зліз із драбини і привітав його з радісною подією. Люди заплескали в долоні, а я витягнув новеньке посвідчення депутата Львівської облради. Він поважно взяв посвідчення в руки, хмикнув і мовив: «Ну хіба що». Я сказав, що він і його сільрада вже увійшли в історію і колись про це напишуть, що на державній споруді в селі Нижня Яблінка при громаді і голові сільради було закріплено перший в Україні державний національний прапор. Він запитав, чи це правда. Хлопці гукнули, що це правда і дали йому програму Руху, яка, на жаль, була в нас тільки одна. Він узяв і подякував. Діти навперебій викрикували, що то одна така довга драбина на ціле село і якби хтось захотів зняти прапор, то вони поріжуть драбину на три частини. Хтось з учнів звернувся просто до голови сільради: «Розріжемо драбину на троє і будете без драбини».

Я підійшов до вчительки і сказав їй, що вона має прекрасних учнів і цим може гордитися. Вона розчервонілася і тихенько промовила: «Дякую». Ми повернули драбину учням і вони хутенько понесли її кудись, щоб заховати. Так 8 березня 1990 року був закріплений перший український прапор на державній споруді в селі Нижня Яблінка Турківського району Львівської області.

До виборів до Верховної Ради України першого скликання багато зусиль доклали також активісти Клумби, які примушували владу діяти радикальніше. З допомогою активістів Руху і Клумби з посад було усунуто кілька червоних ректорів вищих навчальних закладів. Першого на посаду ректора університету депутати облради підтримали кандидатуру депутата Верховної Ради СРСР І. О. Вакарчука. Особливу роль тут

зіграв депутат облради Дарій Футорський, підключилося також студентське братство. Другим, кого ми підтримали, був ректор Львівської політехніки Ю. К. Рудавський. Він був обраний без особливого спротиву попереднього керівництва та його прибічників. Складнішими були справи під час усунення з посад ректорів Інфізу, Лісотехнічного, Торгово-економічного інститутів. Ректора медичного інституту Павловського поки що не рухали. Для усунення комуністичного ставленика в інституті фізкультури була створена депутатська комісія з правових питань у міськраді, в яку входили Богдан Савуляк (голова комісії), Євген Ширій, Ігор Гавришкевич, а також я, депутат облради Олег Петрик. Ми ходили на переговори з ректором інфізу, який добровільно не хотів йти з посади чи оголошувати своє переобрання. За кілька візитів нам таки вдалося його переконати і він пішов. Колектив обрав Герцика ректором. Підключилися і студенти вищу, які хотіли організувати голосування. Наступним ми усунули ректора лісотехнічного інституту. Підключилися і викладачі, зокрема Іван Вінтонів, депутат облради. Червоний ректор дуже опирався. Аж студенти оголосили голодування з пов'язками на головах. Прибув сюди і я з мегафоном, з яким тоді майже не розлучався, залучивши з 50 активістів Клумби. Ми таки досягли того, що ректор подав у відставку. Викладачі обрали ректором Туницю, хоча дехто жартував, що це змінене прізвище, а справжнє Тупиця. Саме викладач Іван Вінтонів організував студентів і попросив мене підключитися до протесту і залучити активістів Клумби для масовості. Ми вимагали від ректора вийти до студентів, але він боявся висунути носа. А коли в кінці робочого дня швидко йшов до своєї службової машини, то його супроводжувало студентське гучне «Ганьба!». До тижня часу ректор подав у відставку. Колектив хоч і з суперечками обрав Туницю, але як потім виявилося не дуже кращого від свого попередника, бо, зі слів Вінтоніва, намагався прихопити учбові ділянки лісотехнічного.

Найскладнішою виявилася ситуація з ректором медінституту професором Павловським. На його усуненні на зборах Руху наполягав Павло Чабан. Він зібрав достатньо компрома-

ту і про грошові оборудки під час вступу, і про данину в час екзаменаційних сесій. Але головним аргументом була стаття в одній із газет, коли Павловський балотувався в депутати Верховної Ради СРСР весною 1988 року, тоді коли йшли Р. Братунь, І. Вакарчук, Р. Федорів. Мартинюк у першому навчальному корпусі політехнічного інституту не допустив до виборів Івана Драча. Павловський, щоб заслужити довіру комуністів і КГБ, опублікував статтю, як він у юності здав криївку борців за волю України після приходу совєтів, десь близько п'ятдесятого року. Павло Чабан зберігав цю газету і у 1991 році спробував організувати компанію проти ректора. Активісти Клумби, яких я відправив у медінститут з Павлом, ректора не застали, він дременув чорним ходом, сів у машину і поїхав скаржитися, просити підтримки очільників обласної ради. Чорновіл попросив мене поки що не рухати Павловського, бо нема йому гідної заміни. Я сказав про це Павлові і запевнив, що таку акцію треба готувати серйозніше, бо ректор має підтримку обласної ради. Ми залишили Павловського в спокої до пори до часу.

Воювати з комуняками їздили на акції на Схід і до Києва.

Згодом узялися за Львівський технікум електроніки, де працював головний активіст комуно-соціалістів Таліпов, якого відкликали з соціалістичної Німеччини, бо, будучи п'яним, гасав танком здається по Дрездену. Ми таки добилися звільнення Таліпова. З часом Таліпов пристав до соцпартії Олексашки Мороза. Десь коло 2000 року я довідався, що Таліпов хворий, третя стадія раку, що він лежить у терапії залізничної лікарні. Хоч він і був нашим ворогом і ми навоювалися проти його команди, але мені стало його шкода. Я на Краківському базарі накупив мандаринів, апельсинів, гранатів і пішов відвідати хворого. Він лежав у окремій палаті. Коли я зайшов і привітався, він округлив очі від здивування, бо як це той, який воював з ним не на життя, а на смерть, прийшов його провідати. Я виклав пакунок на тумбочку, запитав, що з ним. Виглядав він погано, мабуть передчував свій близький кінець. Відповів мені, що вже довоювався і що Мороз обіцяв, що через кілька днів забере його у Київ, у Феофанію. Ми трохи поговорили. Я сказав йому,

що краще, щоб він був із нами, аніж проти нас. Він відповів: «Проти судьби не попреш». У нього сльозилися очі. Ми розпрощалися. Потім я довідався, що у Феофанію його забрали лише через тиждень, але не врятували. Так пішов зі світу один із ярих моїх опонентів, якому я все таки віддав належне, відвідавши його в лікарні, згідно з християнською заповіддю.

Активістам Клумби не було перепочинку: акції протесту у Києві під Верховною Радою, агітаційна робота на сході, на Закарпатті, Буковині. З відходом Шабаєва у 1992 році з посади головного міліціонера області і призначенням Івана Мотринця почалися нові акції з приводу цього призначення командою Чорновола.

У 1994 році Мотринець стає депутатом обласної ради. Під тиском Клумби та широкої громадськості, зокрема й депутата Верховної Ради С. Хмари, Мотринця таки вдалося усунути з посади на початку 1995 року, хоч він був депутатом. Після цього він написав пасквіль до Києва і до Москви проти тих, хто його призначав на посаду головного міліціонера, завдяки кому він отримав звання генерала. Обласна влада ініціювала позбавлення його генеральського звання, якого він і був позбавлений, але відвоював його в судах.

Громадськість, активісти Клумби приступили до очищення місцевої влади, виступили проти С. Давимуки, Миколи Гориня, яких звинувачували у розвалі підприємств і їх прихватизації, розвалі сільського господарства і блокуванні створення фермерських господарств.

У цей час була створена команда активістів у Будинку культури працівників торгівлі, яку влада називала «осиним гніздом». В команду входили Олег Петрик, Яків Ухач, журналіст «золоте перо» Павло Романюк, мент Барнацький, депутат Верховної Ради Степан Хмара, Всеволод Іськів, Володимир Фартух, які прагнули очистити керівні ланки обласного управління міліції, розпустити колегію УВС області. Цього добилися у 1997 році. Вигнали з міліції Володимира Іванусу – ката першої «Червоної рути» в Чернівцях (у вересні 1989 року). Пішов у відставку начальник УВС області генерал Богдан Романюк,

розпустивши колегію УВС області, повернувся до Києва. Вигнали з посади й наступного генерала Володимира Янковського, який прийшов із Трускавція за протекцією Л. Кучми.

Дійшла черга й до львівських владоможців. Спочатку ми взялися за Степана Давимуку, який безпосередньо відповідав за господарку області, і який йшов на повідку у червоних директорів, які все розвалювали. Червоні пропхали до влади своїх, зокрема Леонтія Дунця, Степана Павліва, Петра Комара – керівниками сільських господарств, Івана Кельмана – керівником транспортних підприємств, Василя Сидора поставили відповідальним за торгівлю і так далі. Звичайно, Леонтій Дунець з головами колгоспів мав угоду, «ти мені, я тобі», а для розвитку фермерства абсолютно нічого не робилося, хоча сесією облради було прийняте відповідне рішення. Тоді я з активістами Клумби взявся спочатку за Давимуку або, як його прозвала громадськість, Давидумку. Постійними пікетами ми усунули його від влади. Мали надію, що друге скликання сесії обласної ради обере кращого керівника. До акцій долучилися і Страйком, і політв'язні Василя Кубіва. Миколу Гориня не дуже шарпали поки не настав час. А час таки настав. Пан Миколка був обраний на посаду голови обласної ради. Цікаво, що його агітаційна листівка була виготовлена таким чином, що у верхній частині листка була агітація за Кравчука Л. М. на Президента України, а внизу за Миколу Гориня однаково товстим шрифтом. Так як Львівщина була більше за Л. Кравчука проти Л. Кучми, то й зрозуміло, що голоси були на користь Кравчука і відповідно Миколи. Щоб догодити галичанам, Л. Кучма через якийсь час призначає Миколу Гориня головою обласної адміністрації. Той посідає дві посади, два крісла, але має тільки одну дупу, тож на якому кріслі сидіти виникає проблема. Минає час, а з господаркою все гірше, підприємства зупиняються, прихватизовуються, верстати ріжуть на брухт, на територіях заводів виростають берези, верби, інші рослини, колгоспні стайні, склади розтягують селяни. Колгоспна техніка, земля належать феодалам – головам колгоспів. Люди зі скаргами все більше звертаються у комітет захисту прав громадян – Страйком.

Пригадую, одного разу кажу голові Страйкому Якову Ухачу та активістові Клумби Іванові Колайцю, щоби йти до обласної адміністрації і відповідно облради поглянути, що там робиться. Близько дванадцятої дня ми 30 хвилин ходили по поверхах, намагалися зазирнути у кожен кабінет. На другому поверсі майже половина кабінетів були зачинені, в тих, що були відчинені, пахло свіжо завареною кавою. В одному з кабінетів молодичка зачісувалася перед люстерком, відкривши двері шафи, інша за столом малювала губи. Ми вибачилися, сказали, що не в той кабінет зайшли. На третьому і четвертому поверхах ситуація була плачевною. Вирішили навідатися до голови ради адміністрації. Начальство виявилося на виїзді. Прийшли ми ще раз о четвертій годині дня, коли майже всі кабінети, крім секретарки, були закриті. Я запитав у неї, чому всі кабінети зачинені, де працівники, а вона зашарілася і випалила: «Хто на об'єктах, а хто у відпустці». Ми пішли геть і зробили висновок, якщо так працює центральна влада області, то порядку не буде.

У четвер о 16 год. 30 хвилин ми з Ухачем, але вже без Івана Колайця, повторили експеримент. Ситуація виявилася ще більше кепською. Зробили наступний висновок, що й у п'ятницю нікого не буде, бо хто на села до батьків, хто на дачі. Цю ситуацію ми розповіли депутату ВР України Степану Хмарі. Він відповів, що в Києві в міністерствах справи не кращі, що треба було голосувати на президентських виборах за Петю Симоненка, а не за того дніпропетровського мафіозі, бо Симоненко скоріше розвалив би бандитську систему, скоріше привів би до революції. Народ навів би порядок. А цей буде колотити, як гівно в бочці. Ви ж бачите, що йде до занепаду держави. Я підтвердив, що мафіозні клани розперезалися навіть у Галичині. Мовчали, курили Степанові цигарки. Я запропонував розпочати безстрокове пікетування обласної влади, яке дасть Бог перекинеться й на Київ. Степан сказав, що народ розгублений і вже втомився від мітингів і пікетів. С.Хмара навіть припустив, що без стрілянини не обійдеться. Я сказав, що Страйком і Клумба готують через тиждень пікетування всієї обласної вла-

ди, зокрема Миколи Гориня, а коли почнуться сесії, то будемо пікетувати їх.

У той час Микола Горинь майже повністю осідлав пресу. Редактор газети «Ратуша» Сергій Герман, Степан Курпіль і його дружина Наташа Балюк разом із Борісом Козловським з «Високого замку», інші керівники засобів масової інформації, крім газети «За вільну Україну», де тоді редактором був Богдан Вовк, після того як активісти Клумби вигнали з цієї посади Васю Базіва, слухняно виконували все, що їм наказували в облдержадміністрації.

До речі, про Бориса Козловського, той усіляко догоджав В. Чорноволу та І. Гелю, а також голові Львівської адміністрації Миколі Гориню. Якось Микола Горинь вирішив, що йому все під силу і взявся рятувати Юрія Зиму, який вів торгівлю дітьми. Горинь скликав позачергову сесію з питання недовіри очільнику обласної прокуратури Олександру Баганцю. Так пан Горинь, використовуючи послушних депутатів, зазіхнув на прокуратуру. Громадськість обурилася і закликала Страйком і Клумбу пікетувати сесію обласної ради, яка була зірвана завдяки нашим протестам. Тут підключився і Боря Козловський, нашкрябав статейку проти пікетувальників і громадськості. Читаючи його допис, я згадав про агітаційну листівку Миколи Гориня, кандидата до обласної ради, разом із Л. Кравчуком, який ішов у Президенти України на другий термін, надруковану на одному аркуші паперу. На вулиці Руській, на стіні поліклініки ця листівка була приклеєна клеєм ПВА, яку я акуратно зняв, щоб піти до Миколи і спитати про етику такого фарсу і хто оплачував за друк цих агіток, Кравчук чи Микола Горинь. Повз проходив Боріс Козловський, який побачив, що я зняв листівку, хоч міська рада прийняла рішення про заборону клеїти їх на стіни будинків і навіть облаштувала в центрі міста для цієї мети кілька спеціальних стендів. Мером тоді був Василь Куйбіда. Боріска спитав, навіщо я зняв листівку Л. Кравчука. Я відповів, що йду в обласну раду, щоб з'ясувати у Миколи Гориня, що то за передвиборчий фокус і запропонував йому піти зі мною. А також, що він як журналіст, мабуть, знає про рішення міської ради не

клеїти листівок на стіни будинків. Козловський махнув рукою і пішов геть.

На робочому місці я Миколу Гориня не застав, бо він відбув у район на виборчий округ. До речі, наступного дня у газеті «Високий замок» вийшла статейка про те, як ганебно Олег Петрик здирав агітки Миколи Гориня. Під час наступної сесії я підійшов до автора і спитав: «Козел-ловський, то скільки агіток я здер?». Він дременув, бо знав, що зі мною такі фокуси можуть закінчитися для нього погано.

Але я відійшов від головного. До пікетування сесії обласної ради, яка мала вирішити долю прокурора області Баганця, трохи з запізненням приєдналося Братство УПА, яким керував Сергій Пущик, та Спілка політв'язнів, якою керував Василь Кубів. Ми не дали проштовхнути рішення про недовіру Баганцю, як планував собі Микола Горинь. Більше трьохсот активістів колоною рушили до обласної прокуратури. Люди стояли на проспекті Т.Г. Шевченка, не заважаючи рухові машин. Мегафон для підтримки порядку я доручив Роману Оприску, членові УГС, який у 1990 році був в оргкомітеті демонтажу пам'ятника Лєніну навпроти оперного театру. Тепер Роман був у Братстві УПА. Три чоловіки, Ухач, Кубів і я, без перешкод зайшли у приміщення обласної прокуратури. Чергові міліціонери пропустили нас без запитань, бо вони нас знали, наш штаб був через один будинок на проспекті Шевченка, 13. У коридорі ми домовилися, що Ухач буде наїжджати на владу, в тому числі на клерків з прокуратури, зокрема на районних прокурорів, на яких у Комітету захисту прав громадян назбиралося компромату. А Василь Кубів буде трошки пом'якшувати наїзди Ухача. А я виступатиму як рефері між їхніми претензіями. Баганця вирішили підтримувати і претензій йому не виставляти.

Баганець вийшов із кабінету нам назустріч, виглядав досить схвильованим, запросив до кабінету за окремий стіл, навпроти сів сам якось дивно склавши руки, очікуючи якихось звинувачень з нашого боку. Щоб розрядити обстановку, я почав із того, що наші люди прийшли не пікетувати прокуратуру, а підтримати позицію прокурора у справі дітей. Ми примуси-

ли депутатів обласної ради припинити цькування прокурора і не дозволили прийняти рішення про недовіру до нього. Хай кожен чесно виконує свої обов'язки: влада свої, прокуратура свої. Тим більше, що Баганець працює лише місяць із хвостиком. Тому громадськість не дозволить двом гілкам влади втручатися в справи прокуратури, коли вона діє за законом. Баганець полегшено зітхнув, тому що думав, що ми прийшли по його душу. Було йому дуже некомфортно, коли побачив, що до прокуратури наближається колона людей. Яків Ухач злегка наїхав на Баганця, мовляв, чому він не вийде до народу і не виступить по телебаченню, чому не збере журналістів і керівників громадських організацій і не викладе питання у справі продажу дітей. Баганець відповів, що посада прокурора не зовсім публічна. Тоді Ухач сказав, що пора взятися за прокурорів Галицького району Львова, Пустомитівського, Івано-Франківського, Сколівського районів. Василь Кубів додав, що всі без винятку прокурори себе нахабно поводять, не приймають належним чином людей, деякі тільки раз у тиждень, тому люди мусять по кілька тижнів до них приходити, щоб потрапити на прийом. Тільки в обласній прокуратурі треба витратити багато часу і зусиль, щоб потрапити на розмову. Баганець записав у блокнот наші претензії та пообіцяв навести лад у відомстві, тільки попросив трохи часу. Коли ми попрощалися, він вийшов з нами аж у коридор.

З часом ситуація у прокуратурі трошки покращилася. Справу дітей Баганець довів до логічного кінця. Винні були покарані. Лікарі та Зеник Урсул, якого втягнули в цю аферу, отримали по три роки тюрми. Зеника Урсула мені було шкода. Юрій Зима чомусь отримав тільки два роки, хоч був серед головних організаторів цієї афери. Миколка Горинь і Степан Давимука вмили руки, хоча також мали відповідати як перші особи при владі.

У цей час набирала обертів злочинна піраміда «Галицькі інвестиції». Ще в кінці каденції Чорновола з подачі Юхновського в команду консультантів із приватизації запхали Вітю Пинзеника, того молдавського цигана. До команди Горинь, Да-

вимука, Зима увібгався і Тарас Пахолюк. Головний офіс у них був у Будинку профспілок на проспекті Т.Г. Шевченка, де на фасаді була прикріплена реклама, написана буквами до метра висотою, що можна було прочитати від обласної прокуратури. Цей молдавський циган розробив схему прихватизації за ваучери, щоби таким чином пограбувати народ. Люди перед входом до Краківського базару продавали свої ваучери невідомим по п'ять гривень. Контора «Галицькі інвестиції» мала і тіньовий офіс на вулиці Січових стрільців у подвір'ї, у брамі № 2, де сидів Тарас Пахолюк. Таким чином вони надурили людей на мільйони гривень, коли за долар в обмінниках давали дві гривні або дві двадцять. Зірвавши солідний куш, циган Пинзеник створив партійку ПРП, куди набрав усілякої наволочі типу Сєвікозової, жінки військового гебіста, яка стала депутатом міської ради. Таких там було чимало. Чому здохла ПРП зрозуміло, бо циган Пинзеник не любив брати відповідальність на себе. Працюючи в Києві в міністерстві, він при першій же можливості зістрибнув із посади двічі. Та занадто багато честі для цигана Пинзеника, щоб описувати його «подвиги» далі.

У перших числах квітня 1992 року В. Чорновіл залишив посаду голови обласної ради, не дотягнувши кількох днів до двох років, і взявся воювати, щоб очолити Рух на рівні України. В Будинку культури заводу ЛОРТА він спробував зробити переворот, запхавши, за вказівкою КГБ, головою обласної організації Руху Юрія Ключковського. Він протягнув ідею перетворення Руху у партію. Це було в кінці жовтня 1992 року, а вже 7 листопада у приміщенні Шевченківської районної ради він зробив з Михайлом Бойчишиним, який був головою ради, закриті збори за участю фіктивних членів Руху, які ніколи не були в організації. І вони обрали Ключковського головою обласної організації. Легітимними були три чи чотири осередки, зокрема Стрийський Держка, Бродівський Дмитра Чобота, Івано-Франківський Кужелюка і частина Городоцького. Фіктивним був новоявлений Сихівський осередок, який легітимізували просто на зборах. Справжній осередок Сихова, яким керував Зеновій Гамкало, був виключений зі списку. Потім було два

з'їзди в Києві. На четвертому з'їзді делегацію від Львова очолив Ключковський, від Стрия – Ігор Держко. Харківським осередком керував Алтунян, частиною одеського осередку керували трохи Цимбалюк, але в більшості одеські жидки. У залі політехнічного, де відбувався перший з'їзд, коли Чорновіл не був членом Руху, його в делегацію вписав Всеволод Іськів і запросив взяти участь як члена УГС, тоді він не мав ні мандата на голосування, ні не сидів у президії, бо його у той час питання Руху не цікавили. Але сам з'їзд, його організація справили на Чорновола враження. Потім він сказав Михайлові Гориню, що не сподівався побачити з'їзд таким. Так ось, це позитивне враження призвело до того, що Чорновіл вирішив усіма правдами і неправдами захопити владу в організації. Спочатку він очолив нелегітимну фракцію Руху в обласній раді, при тому не будучи навіть членом Руху, а керівником обласної ради. Скориставшись своєю владою, підпорядкував собі фракцію облради, так і став рухівцем. Тож на четвертому з'їзді Руху Чорновіл заволодів ініціативою, з його відома і згоди не було допущено на з'їзд основних засновників Руху не тільки Львова, а й Тернополя, Харкова, Одеси, Черкас, Дніпропетровщини, Полтавщини та інших областей, в тому числі з Закарпаття, Хуста. Саме тоді Михайло Бойчишин стояв на вході і вказував, кого пропустити до зали з'їзду, сформувавши охорону з невідомих людей, думаю, що з гебістів і бритоголових. Більше 400 людей залишилися на вулиці. Вони нашвидкуруч написали плакати з протестами. Саме тоді під тиском Чорновола було затверджено рішення, що Рух стає партією, було обране керівництво партії , зокрема Чорновіл, Драч і Михайло Горинь, яке рухівці назвали трьохголовим чудо-змієм.

Після з'їзду Руху в Києві, на площі, що нині називається площею Незалежності, на майданчику, де стояв Ульянов, почався мітинг, який відкрив Чорновіл і хутко зник, передавши слово Філенкові, який у свою чергу доручив мегафон (озвучення) жидові Джангірову, у якого текли шмарклі з носа. Джангіров довший час не давав мені слова для виступу, викликав ораторів за списком на шматку пом'ятого паперу. До слова вперто

рвалася якась молодичка з Дрогобича. Я підказав красуні йти хапати мегафон, бо Джангіров не знає в лице виступаючих. Вона так і зробила. Після виступу вона назвала своє прізвище і кого представляє. Ведучий розгубився і я встиг перехопити мегафон, який мені передала молодичка з Дрогобича. Я звернувся до громади, вказуючи на глибу граніту, що зображала Лєніна, і запитав, що то за одоробло-паскудство, що досі стоїть тут на підвищенні такої гарної площі. Громада заплескала в долоні. Я зрозумів, що тут зібралася адекватно, національно налаштована публіка, тому зачитав перший пункт Декалога націоналіста, коротко розповів про проголошення Я. Стецьком 30 червня 1941 року у Львові при німецькій окупації Української держави і про те, скількох націоналістів німці розстріляли, кинули в концтабори, зокрема знищили брата Степана Бандери в концтаборі Закценлавзен, розстріляли Олену Телігу. Сам Степан Бандера у своїй діяльності та любові до України виконував заповіти Т. Г. Шевченка.

Ведучий Джангіров спробував перешкодити моєму виступові. Але люди, які стояли поруч зі мною, його відіпхнули, невдоволено зашуміли на його дії і він притих. Я продовжив свій виступ і сказав, що відбувся з'їзд Руху під час якого Іван Драч та ще кілька делегатів запропонували розпустити Верховну Раду України. Це було найважливіше рішення з'їзду Руху. У небо полетіли повітряні кульки з прізвищами депутатів ВРУ, першу кульку запустили з прізвищем голови ВР України Плюща, другу кульку запустив Філенко зі своїм прізвищем, далі злетіли ще двадцять кульок з прізвищами депутатів.

Після всього В. Чорновіл почав розхвалювати себе як організатора з'їзду Руху, на якому було прийняте важливе рішення.

Тоді на площі Незалежності я виступав останнім і отримав гучні оплески. Люди підходили до мене і просили організувати демонтаж пам'ятника Лєніну, запитували, де можна дістати літературу про Степана Бандеру. Я сказав, що така література вже продається в книгарнях багатьох міст України, а щоби демонтувати пам'ятник Лєніну, бажано щоби було рішення Київради.

Але повернемося до подій на Львівщині. Микола Горинь став владарювати тут з квітня 1992 року як голова обласної ради. До речі, за якийсь тиждень до цього, коли В. Чорновіл запросив мене на розмову і після моїх аргументів залишити посаду у Львові і працювати в основному у Верховній Раді України, він запитав, кого ж я бачу на його місці у Львові. Я відповів, що скоріше за все Миколу Гориня як його першого заступника. І я, зрозуміло, був не єдиним, кому він після мене задавав це запитання. Як потім з'ясувалося, питав і Дарія Футорського, і Мирослава Меленя, і Всеволода Іськіва.

В.Іськів мені розповідав, що люди після Служби Божої збиралися купками і шемрали, висловлювалися проти Миколи Гориня. Його позицією були також незадоволені Страйком і Клумба, і Спілка політв'язнів.

Питав Чорновіл про Миколу Гориня і поета Ігора Калинця та Івана Бутрина зі своєї команди з виконкому, які висловилися за Миколу. Так Микола Горинь керував до 1997 року. Коли Страйком і Клумба виганяли з посад ментовських генералів І. Мотринця, Б. Романюка з Іванусою, Янковського, М.Горинь не втручався. І коли ми товкли кагебістів, він мовчав, як води в рот набрав. А от Степан Павлюк, за якого ми агітували проти Погребняка, той навіть узявся захищати на телебаченні Івануса – ката фестивалю «Червона рута» у Чернівцях.

Саме справа дітей була головною причиною того, що Микола Горинь подав у відставку з посади голови облдержадміністрації. Кучма призначив на його місце Михайла Гладія. Слідчі прокуратури з'ясували, що дітей продавали за гроші за кордон. Здається, що чотирьох дітей вдалося віднайти, але кілька пропали безвісти, їх не вдалося знайти, серед них були і з ДЦП. У слідства була версія, що вони потрапили в руки чорних трансплантологів і пішли на «запчастини», а їхні душі відбули до Всевишнього. Розгорівся великий кримінальний скандал і в скорому часі депутати турнули Миколу Гориня з посади і обрали нічим не кращого Степана Сенчука з аграрної фракції, яка мала вплив на більшість з них.

До справи призначення нового голови звичайно доклався і Михайло Горинь, але він не сподівався, що С. Сенчук неза-

баром почне все гребти під себе, за що його й застрелили на дорозі з Брюхович до Львова. Якийсь адвокат призначив Сенчуку зустріч на дорозі з Брюхович, де його чекав кілер. Кілька пострілів у переднє вітрове скло машини, потім контрольний у скроню.

Позитивним у роботі Сенчука було те, що він круто воював з СДПУо, особливо з керівником податкової Серйожою Медведчуком, який по пів години був змушений чекати під кабінетом, щоби потрапити до Сенчука на прийом. У активістів Клумби та Страйкому було достатньо інформації та підстав пікетувати Серйожу, але Сенчук нам ще підкинув інформацію про партійні фонди, на які податківці вибивали гроші за Серйожиною вказівкою. Чотири рази ми пікетували Серйожу. Серйожа тікав із сесії облради чорним ходом. До пікетів залучали і колишніх політв'язнів. У нашому підпорядкуванні була й вільна профспілка «ВОСТ», головою якої був обраний Яків Ухач. Багато роботи в Страйкомі доводилося виконувати мені. Тепер Яків більше займався профспілкою, яка ввійшла у Всеукраїнську структуру, очолювану депутатом ВРУ Волинцем.

Сталася пригода ще при Гладію, коли керівник автобусного заводу Давидяк вирішив прихопити територію і споруди будівельного управління № 14, яким керував Михайло Солтис, з яким ми пішли зі скаргою до М. Гладія, який мене поважав. Гладій викликав Давидяка, дав наганяй, примусив включити воду і електрику, які проходили через територію заводу, який будувало БУ-14 спільно з БУ-16. БУ-14 відновило роботу. Михайло Солтис подав на сесію міськради договори про продовження оренди землі, за яку він завжди вчасно сплачував. При мерові В. Куйбіді я допоміг на сесії міськради, де було досить друзів по УГС і Руху, вирішити питання продовження оренди. Відділ, у якому працював Іван Левицький, який до того був головою Личаківської райради після Сапеляк, зобов'язаний був протягом 20 днів порахувати і дати кадастрову оцінку землі, за яку потрібно було платити на 600 грн. більше, тобто 2100 грн. Відділ із запізненням на тиждень подав Солтису документ у якому за новими розрахунками потрібно було здійснювати оп-

лату, а так як Серйожа Медведчук накинув оком на цей об'єкт, то послав своїх клерків, щоб домовитися і прихопити цю територію на Хуторівці. Серйожа зателефонував Солтису і запросив на розмову, але той, знаючи, про що буде йти мова, не пішов на зустріч, тим паче, що мав уже підтримку Страйкому і активістів Клумби, які за потреби могли навести порядок із владоможцями. Про це Серйожа і не здогадувався. Він послав своїх архаровців до Солтиса додому і коли його дружина Галина виходила з хати, вони заштовхнули її назад у квартиру й почали описувати майно без суду і слідства. Це вже нас дістало, тому ми з Ухачем вирішили навідатися до Серйожі. Тут підвернулася ще інформація по телебаченню, увечері в новинах продемонстрували, як брат Серйожі у білий день у робочий час проводив конференцію в готелі «Гетьман» (колишня вулиця Артема, зараз Володимира Великого), заздалегідь готуючись до виборів. Братан Вітя Медведчук, Кучмівський прихлєбай, зібрав своє СДПУ, куди налізло всілякої наволочі. Приперся сюди якогось біса Ігор Пилипчук, маса журналістської братії і я побачив у першому ряду Серйожу, який на той час був членом аграрної партії і фракції, якою керував С. Сенчук у Львові, а М. Гладій у Києві. Вони не мали прямих підстав його прогнати, це зробили ми з Ухачем.

Я так детально описую ці події, щоби читач відчув усю «прєлєсть» гнилої галицької демократії, до чого докотилися Чорновіл, Гель, Горинь, Давимука.

Так ось, ми з Яковом Ухачем навідалися в податкову до Серйожі. Показавши посвідчення Комітету захисту прав громадян, ми піднялися нагору, а черговий побіг на свій пост, щоб попередити начальника про наш прихід, але не зовсім встиг. Коли ми зайшли до кабінету, Серйожа якраз поклав трубку. «А ми вже тут», – промовив я. Серйожа стояв за столом дещо розгублений, але швидко опанував себе і запропонував нам сісти біля столу. Першим почав розмову Яків, мовляв, пане Сергію, ви на такій серйозній посаді, а що витворяєте. Ви дали вказівку своїм підлеглим увірватися в квартиру Солтиса на вулиці Ярошенка з обшуком і описом майна, заштовхнули в квартиру

його дружину, яка поспішала на роботу з обіду. Ви маєте знати, як ніхто, що на обшук і опис майна потрібно мати рішення суду або прокуратури, якщо є злочин. «Я такої вказівки не давав», – затинаючись, мовив Медведчук. «І я такої вказівки вашим архаровцям не давав. То хто давав?», – запитав я. Ухач запропонував, щоб Серйожа запросив цих людей і негайно видав наказ про їхнє звільнення, бо інакше ми з кабінету не підемо. Той почервонів, як буряк, і пообіцяв розібратися і покарати «за самоуправство», але зараз він не знає, хто то був. Яків сказав: «Ви посилаєте людей, а кажете, що не знаєте, хто там був. «Дайте Біблію, я поклянуся, що нікого не посилав», – мовив Серйожа. Я подумав, що жид хоч на Біблії, хоч на Корані може поклястися. «Я розберуся, я обіцяю, що вони будуть покарані, про що я вам повідомлю», – говорив С.Медведчук. Ухач дав йому своє посвідчення, щоби той знав, з ким має справу і куди прислати відповідь, щоб ми ще раз не приходили.

Ми спитали С.Медведчука, що за фонд створений у нього, чи навіть два, якось він називається чи то «Зоряний шлях», чи «Зоряне небо», куди його працівники правдами і неправдами наганяють гроші, грабуючи торговельників і підприємців. Ухач підтвердив, що у нас є достатньо матеріалів і людей, щоб організувати йому блокуюче пікетування і не пустити нікого на роботу. Але ми ще трошки потерпимо і подивимося. Ухач сказав, що всі матеріали в нього в кабінеті, в комп'ютері, він не зміг роздрукувати, бо на проспекті Шевченка вимкнули світло, щось ремонтують. Я пригадав кілька адрес магазинів, де податківці шантажували керівників. Серйожа записав їх, а ми пообіцяли, що будемо тримати ці справи на контролі і при першому ж порушенні звернемося в прокуратуру і прийдемо в податкову. І на завершення ми задали Серйожі ще одне запитання: «Вчора ваш брат Віктор проводив у готелі «Гетьман» чи то збори, чи то передвиборчу конференцію у робочий день і у робочий час. Напхалося повний зал народу, я так зрозумів, що однопартійців, напевно, безробітних. А в першому ряду по центру сиділи ви, Сергію. І що ви там робили у ваш робочий час?». Він почервоній, як вино «Кагор», і розгублено почав виправдовуватися.

«І скільки своїх працівників ви туди зігнали?», – продовжив я запитувати. «І все це у робочий час, ще до обіду». «Ну, мене запросили і не було як відмовитися. Я представляв аграрну партію, бо є її членом, а не партію брата СДПУо».

«От тобі маєш, була СДПУ, а тепер ще й «о» додали. З ким об'єдналися? З Петею Симоненком, чи з кимось гіршим? А ви в аграрній партії тому, що завжди в іншій партії треба мати шпигуна, а особливо у провладній, якою є сьогодні аграрна партія, тому вас у неї і запустили», – сказав я.

У Серйожі аж піт виступив на чолі. Чого-чого, а такого бештання він не очікував.

Покидаючи його кабінет, ми попередили Серйожу, що питання Солтиса і всі інші тримаємо на контролі. Коли ми зійшли вже на перший поверх Ухач розсміявся: «Такого великого начальника ти назвав шпигуном. Він готовий був провалитися крізь підлогу. Він виглядав, як телятко, що загубилося від корови».

Податківці залишили Михайла Солтиса в спокої, хоч він ще три місяці не платив за землю, поки з міськради, з відділу кадастру і земельної оцінки не отримав оціночного документу. Я запитав у Михайла, чому начальник Іван Левицький три місяці не видавав оціночного документу. Михайло відповів, що Іван «навантажив» його завданням дістати тридцять метрів кутника 2 на 2, щоби засклити собі балкон. А так як Солтис не зміг дістати кутник 2 на 2 і сказав про це Іванові, тому Іван і тягнув із видачею документу, як кота за хвіст, аж три місяці. Ось таке справжнє лице демократії: одні вимагають плати, а інші, не дають документів на те, скільки офіційно треба сплатити.

Хочу трішки відволіктися від проблем минулого і описати цікаве явище. Я завжди дуже любив спостерігати за живою природою, ще зі шкільних років часто ходив у ліс, де милувався білочками, дроздами, сойками, синичками, мухоловками (малинівками), іншими птахами, приручив горлиць, які сідали мені на руку і дзьобали насіння соняшника. Одну горличку так розбавив, що очищав для неї насіння від шкарлупки, бо вона не хотіла їсти в лушпайках. Був час, коли пташки залітали у

моє широко відчинене вікно, ходили по хаті, по підлозі, а я насипав їм пшениці чи насіння соняха, залітали навіть на стіл, накритий цупким папером.

Згодом моя сім'я жила на вулиці С.Бандери, 47а/1а, на першому поверсі, де було подвір'я, як колодязь. Навіть у сонячний день у хаті треба було світити світло, бо сонце затуляли чотири п'ятиповерхові будинки. Дружина Ірена зовсім зіпсувала собі зір , як і її молодша сестра Дануся. Ірена майже не обходиться без лінз, а сестра майже втратила зір на ліве око. Нарешті я зробив ремонт, поставив гарний камін і нам вдалося цю 3-кімнатну квартиру продати і купити набагато світлішу 2-кімнатну на останньому поверсі з великим стрихом. Дах протікав. Двадцять років наші сусіди оббивали пороги ЖЕКу, районної та міської рад, але все марно, квартири на останньому та передостанньому поверхах під час дощів та навесні, коли топився сніг, постійно заливало водою. Коли ми заселилися, нас також чекала така проблема, поки ми з сусідами не домовилися, що ми з сином робимо новий дах, ремонт сходових кліток, адже вода сходами текла до третього поверху. Так ми зробили повністю новий дах і балки крокви, і сходи нагору, а вони повністю віддали нам горище. Сусіди самі зібрали підписи, зареєстрували їх у ЖЕКу і районній раді. Ми зробили і погодили проект, я взявся за роботу і за чотири місяці завершив її. А зі стриху в нас вийшло три скромні квартири. Різницю в грошах від продажу квартири на вулиці Бандери і купівлі на вулиці Чупринки, майже три тисячі доларів, ми вклали в ремонт балетної академії на вулиці Стефаника, 16 з другим входом на Стефаника, 10, де мій син Олег Олегович започаткував балетну академію під назвою Творча спілка «Прем'єра», яка з часом стала кафедрою хореографії при Львівському державному університеті імені Івана Франка, а мій син її очолив.

У 2000 році, при Ющенкові, мій син отримав звання Заслуженого артиста України, а згодом – звання Народного. У 39 років, маючи чотири дипломи про вищу освіту, Олег отримав посаду професора з хореографії при Львівському університеті. Олег був активним учасником двох Майданів і керував групою

опору проти Януковича під час виборів Ющенка Президентом. Він ще з чотирма колегами машиною поїхали спостерігачами до Іллічівська Одеської області. Олег сидів за кермом. Поки вони з'ясовували у виборчій комісії про участь у спостереженні за процесом голосування, їх як спостерігачів не допустили на дільниці, хоча всі документи для спостереження були належно оформлені. За цей час з машини були викрадені документи на машину і права водія і, правдоподібно, підрізали колеса. Син зателефонував мені і запитав, що має робити. Я подумав і порадив йому йти пішки до найближчого райвідділу міліції, написати заяву про викрадення документів, після чого вони зобов'язані видати тимчасовий документ на право кермування «Мінівеном». Поки Олег залагоджував питання у райвідділі, його друзі проводили просвітницьку роботу, відбивалися від провокаторів і пильнували машину. Виїхали з Іллічівська після обіду і помчали по автобану на Київ. Олег добре водить машину, тому їхали зі швидкістю 140-160 км на годину. Раптом тріснуло переднє праве від водія колесо, а через секунду одночасно два задніх. Олег злегка почав гальмувати, на спідометрі було понад 150 км. У момент, коли полопали шини, їх стало крутити на трасі, як дзиґу, прокрутило щось чотири рази навколо осі, але машина не перевернулася, тому що син зняв крісла, залишивши тільки крісло водія, всі четверо лежали у спальних мішках на долівці машини, тому центр ваги в автомобілі знаходився низько над колесами, що завадило машині перевернутися. Перелякані хлопці вибралися з машини і почали її штовхати на узбіччя. Назустріч їхав ЗІЛ, який зупинився за 50 метрів від них. Водій вийшов із вантажівки і каже: «Рєбята, ви роділісь в рубашках мінуту назад. Запішітє сєбє как второй дєнь рождєнія, когда вас крутіло, я подумал, что всьо, ударіл по тормозам. Чем помочь?». Хлопці подякували за співчуття, але їм треба було міняти колеса. Два запасних Олег мав зі собою, а третє купили в когось із водіїв на дорозі, але таке, що не надувається, тверде, без камери. Добре, що я дав їм на дорогу триста доларів дрібними. Це їм допомогло. Вони купили колесо і поїхали в межах 80 км за годину. На ранок вони були в

Києві на площі і ставили другу палатку від організації «Пора». Перша палатка була у хлопців з київської організації, які були дуже раді львів'янам і допомагали їм, чим могли. Палатку Олег мав із собою, бо свого часу привіз її зі США, де мав гастролі з балету разом із одеським оперним балетмейстером Юрою Карліним, який колись танцював у Львівському оперному. Карлін вирахував Олега як здібного артиста після закінчення Львівської дитячої балетної школи, стажування в Петербурзі в Маріїнському театрі. Саме він запросив Олега разом з одеською трупою на гастролі в США.

Хочу повернутися до теми тваринок, пташок, павучків, комашок. Зараз теплий жовтневий день і у мене на вікні десятки зозульок-сонечок – червоних жучків з чорними цяточками. І на стіні, нагрітій сонцем, навколо вікна також їх багато. А на сусідніх трьох вікнах їх нема. І це відбувається кожної осені. Питав сусідів у інших будинках, у них їх нема. Починаю кожного разу, коли вони масово обліплюють вікно і стіну навколо, згадувати випадок, що стався, коли ми перебралися сюди жити з вулиці Степана Бандери. Була пізня осінь. Вікна були дерев'яні, зроблені майже вісімдесят років тому, ще при Польщі. Будинок будувала компанія, в якій архітектором і керівником був Захарієвич. Велике кутове вікно з п'яти засклених рам без проділів і кватирок, а під дерев'яним підвіконням – щілина 5-7 см, запакована рукавами від старих куфайок. Ми перезимували так, як було. В кімнаті було досить тепло, бо палили піч газом. А весною, як почало пригрівати сонце, а вікно виходило на південний бік, я вирішив повитягувати рукави куфайок, що були напхані під підвіконня, аж випихалися назовні. Напевно тут колись були дерев'яні бруски, які зігнили за стільки років від вологи. Я відчинив вікно, почав витягувати рукави, а щілину планував затулити пластинами твердого пінопласту і запінити спеціальною пінкою. Під рукавами побачив ціле кубельце сонечок, червоних, світліших, темніших з чорними цяточками. Я поклав рукав на підвіконня і вони почали вилізати зі схованки і під променями весняного сонця розлітатися в різні боки. Я не забирав рукав, поки не вилетіли всі. Тепер вони масово прилі-

тають кожної осені до того місця, звідки вилітали їхні предки і де вони зимували. Ще наступних декілька теплих днів перед тим, як заховатися на зимівлю, на моє вікно прилітало десятки сонечок, погрілися на сонці, полазили по підвіконні зовні і летіли геть. Уже більше десяти років кожної осені сонечка масово прилітають на моє вікно, їх веде генетична пам'ять. Частенько мені на руку сідали крапчасті червонувато-чорні метелики, я легенько брав їх за складені вертикально крильця, заносив у хату і, розбавивши мед крапельками перевареної води, садив їх на краєчок тарілочки, вони розкручували свої хоботки, пили цей нектар, а напившись, знову скручували хоботки і вилітали через широко відчинене вікно.

Пригадався мені й випадок з темно-коричневими осами, у яких між грудкою і животиком тоненьке, як ниточка, з'єднання. На місці майбутньої балетної академії був залишок бетонної стіни, на якій з цегли була вимурована дошка пошани будівельників з бронзовим погруддям Лєніна посередині. Бронзового чорта потягнули ще до нашого приходу, цеглу і стінку ми розібрали, залишилася бетонна глиба як фундамент під стінку, яку неможливо було роздовбати. І кран туди не заїде. От викопавши неглибокий котлован під майбутній басейн, на дні котловану я вирішив викопати яму прямокутної форми, так десь до грудей, куди вирішив зіпхнути бетонну глибу і засипати її на глибині більше двох метрів від дна котловану і близько чотирьох з половиною метра відносно основи бетонної глиби. Потім підібрав землю з одного боку глиби і з трудом зіштовхнув її в яму. Але вона лягла трошки невдало і потрібно було підкопувати краї ями, в які вперлася глиба. Я спустився вниз підкопувати краї на двох кутах глиби і на дні тої ями, яка була викопана до сивої мокрої глини, я побачив цих ос, які брали цю глину і вилітали з ями, на їх місце залітали інші. Я нарахував їх вісім. Вирішив перепочити, спостерігаючи за їхньою працею. Потім дерев'яними брусами зашпрайсував цю глибу, щоби вона не рухнула, коли я буду підкопувати кутові краї і зачищати дно ями. Коли я підкопував один бік ями, зістругуючи її стінки лопатою, оси брали глиняну мокру суміш

на іншому кінці ями, навіть не реагуючи на те, що зістругана земля осипається на дно ями. Я зачищав до сивої мокрої глини, переходив на інший кут, а вони працювали в тому куті, що я зачистив. Так повторювалося кілька разів. Нарешті настав час забрати шпрайси-бруси. Глиба від незначного поштовху мала заповзти в яму. Я спостерігав за осами, які в мить, коли я забрав бруси, всі вилетіли з ями і почали кружляти над бетонною глибою, більше не залітаючи до ями. Як я зрозумів із їхньої поведінки, що глиба і без поштовху через хвилю сповзе в яму. Через 4-5 секунд бетонна глиба ще зрізуючи на кутах ґрунт бабахнула на дно ями. Коли ці темні оси перестали сідати на дно ями, щоб брати мокру глину, я зрозумів, що бетонна глиба от-от впаде і був дуже обережний. А кілька ос продовжували літати над лежачою в ямі глибою, яку я засипав землею, аж поки вона повністю зникла. Як оси відчули, що глиба зараз упаде? Напевно ловили потріскування землі, яке людське вухо не чує.

Тепер повернемося до громадсько-політичного життя Львова.

Весною 1997 року Л. Кучма звільняє Миколу Гориня з його двох посад та призначає Михайла Гладія головою Львівської обласної адміністрації, а головою обласної ради депутати обирають Степана Сенчука. Хоча Микола Горинь всюди заявляє, що пішов за власним бажанням.

Як я уже писав, коли йшов з посади В. Чорновіл, то при зустрічі з ним на його запитання, кого залишити після себе, я запропонував саме Миколу Гориня, але помилився, бо він «поплив» у фарватері комуно-демократів і не виправдав сподівань громадськості.

Тільки Гладій вступив на посаду, як до тижня часу комуністи спробували організувати йому пікетування о 10 годині ранку з якимись своїми вимогами. О восьмій годині ранку того ж дня мені зателефонували колеги з міськради, що комуняки подали заявку на пікет вчора о 17 год. 45 хв., за 15 хв. до кінця роботи, щоби ніхто не зміг влаштувати їм протистояння. За вісім років роботи Клумби мої активісти жодного разу не допу-

стили комуняк до центру, щоби ті зогли провести будь-яку акцію. До нас приєднувалися політв'язні, снумівці, унсовці і члени Страйкому. Тоді за дві години по телефону у штабі Руху, так і на Клумбі, і на проспекті Т.Г. Шевченка мені вдалося зібрати більше трьохсот чоловік і заблокувати комуністів, які зібралися на вулиці Короленка в так званому російському культурному центрі (він, на жаль, не був спалений нами, як вони це говорили, у 1995-96 роках). Комуняки рушили вниз вулицею Просвіти, було їх близько двохсот. Блокаду ми тримали більше години. А двоє їхніх обійшли по колу через вулицю Личаківську, на вході до облради подали міліціонерам, які стояли на посту, якісь вимоги. З нашого боку проти комуняк виступали ще Олег Вітович, на той час депутат ВРУ, Роман Оприск, Василь Кубів – голова Спілки політв'язнів. Я задекларував, якщо комуняки хочуть когось пікетувати, то нехай їдуть на Красну площу в Москву, де лежить у нафталіні їхній божок. Після мого виступу наша громада пішла в наступ і комуністи відступили, а потім розпорошилися.

Михайло Гладій у цей день і ще у наступний був у відрядженні у Польщі, тому пікет комуняк не мав жодного результату.

Михайлові Гладію по його приїзді з Польщі ймовірно доповіли, що відбувалося у Львові, тому що через чотири дні у штаб Руху зателефонував його помічник. Я підняв слухавку і сказав, що Петрик на зв'язку. Помічник сказав, щоб я зайшов в облдержадміністрацію, бо мене хоче бачити Гладій. Залагодивши деякі справи в Страйкомі, я пішов на зустріч з Гладієм. У приймальні було з десяток людей, але помічник, побачивши мене, провів у кабінет до Гладія без черги. Пан Михайло вийшов з-за столу, пішов мені назустріч. Ми поздоровкалися і сіли за журнальний столик. Гладій дякував, що я зібрав громаду і зірвав пікетування комуністів, він включив у розетку електрокип'ятильник, засипав у горнятка каву і поставив на столик коробку цукерок. Почалася відверта розмова. Пан Михайло сказав, що хотів би порозумітися з громадою і зі Страйковим комітетом, і з Рухом, і, звичайно, з Клумбою, про яку був достат-

ньо поінформований. Я відповів, що поміркую над його пропозицією, як це краще організувати. Розмова тривала досить довго. Я сказав йому: «Щоб заслужити довіру, треба рятувати підприємства, заводи, взяти під контроль сільське господарство, бо все валять, розкрадають. Селянам треба допомогти у створенні фермерських господарств». Він засміявся і сказав, що мої друзі, які були при владі, допустили до розвалу, йому залишається на деяких заводах, таких як «Автонавантажувач», «Сільмаш» та інших, оголосити аврал. А ті підприємства, що працювали на воєнку, врятувати вже неможливо, потрібно роздрібнювати і перепрофільовувати, бо їм кінець. Особливо за це треба «подякувати» Степану Давимуці і Віктору Пинзенику, за ті схеми приватизації, які почали при Чорноволі і при Миколі Гориню, який з перших днів демократичної влади сидів у керівному кріслі першим заступником Чорновола.

Гладій спитав мою думку про те, хто мав би стати головою обласної ради замість Миколи Гориня, якому рада більшістю голосів висловила недовіру, а я відповів, що не знаю і над тим не думав. Тоді він запитав, як я ставлюся до депутата від аграрної партії Степана Сенчука як кандидата на посаду голови облради. Я відповів, що маю про нього негативну інформацію, навіть від його особистого шофера, з яким лежав у лікарні, в пульмонології, в одній палаті. Коли йому зробили важку операцію на легені, він тиждень лежав у реанімації, а його дружина тричі ходила до Степана Сенчука, щоб він допоміг коштами, той обіцяв, але обіцяв пан кожух, та обіцянки його теплі. Ми в палаті на шість чоловік зібрали якусь копійчину на термінові ліки, про що не знала навіть його дружина. Я попросив завідувачку відділення, щоби після реанімації йому приділяли більше уваги. І тут не було жодної політики, це чисто людські взаємини.

Гладій на хвильку задумався і спитав, чи ми не будемо його пікетувати, якщо С. Сенчук стане головою облради. Я відповів, що дасться чути. Якщо він вважає, що обласну раду має очолити його людина з аграрної партії, то нехай буде, може з того щось вийде. Хотілося б урятувати автобусний завод від розвалу, де тоді директором був Давидяк, який так нічо-

го толком і не зробив. Ще при каденції депутатів першого демократичного скликання керівником ВКЕІ «Автобуспром» був призначений випускник Львівської політехніки Степан Крайник за рекомендацією голови облвиконкому Степана Давимуки. Я знав Степана Крайника по секції альпінізму, коли він у 1970 році прийшов із кількома студентами, я водив їх на Говерлу в перших числах березня, коли там було сніжно. На нашу групу, яка йшла в колоні першою, сповзла невеличка лавина і всіх потішила. Степан Крайник витримав усе гідно. Першим знесло мене, а потім іще з десяток людей. Відтоді я його пам'ятав і максимально доклав зусиль як депутат облради, щоб він був призначений на посаду директора, але надії мої не виправдалися, він так і не зміг толком покерувати і його швидко звільнили. Я просив Гладія допомогти цьому інституту, та він відповів, що замість використовувати бюджетні кошти на такі інститути, попередня влада економила, а в кінці року повертала гроші в Київ, за що отримувала премії, а інженерів-фахівців скорочували або ж вони самі розраховувалися, коли їм місяцями не виплачували зарплатню.

На цьому ми з Гладієм розпрощалися. Гладій знову подякував мені за те, що зірвав пікет комунякам, сказав, що у разі виникнення якихось проблем без вагань звертатися до нього. Завдяки тій домовленості я багатьом допоміг і зробив достатньо добрих справ. Я в будь який час міг зайти до нього в кабінет, іноді давав йому поради в громадсько-політичних справах. Потім Гладій став міністром сільського господарства, але наші контакти не припинялися. Якось при зустрічі він запитав мене, що я думаю про Романа Шміта, який прилип у свій час до Сихівського осередку Руху. Гладій хотів взяти його в міністерство сільського господарства. Я розповів, що Шміт є фальшива і непевна людина, брехливий кар'єрист, не задумуючись може переступити через вас. Гладій мене не послухав. Р. Шміт працював під крилом Гладія, але через півтора року при зустрічі зі мною Гладій сказав, що шкодує, що взяв Шміта, той обтесався в міністерстві, знайшов собі впливових покровителів і став грати свою гру. Сталося те, про що я попереджав Гладія. В скорому часі Гладію довелося покинути міністерство, а Шміт там

залишився. Гладій знову повернувся у Львів на посаду голови облдержадміністрації.

Тоді про розмову з Гладієм я поінформував Якова Уха-ча і Андрія Соколова, а в проводі Руху Всеволода Іськіва, бо він не був інтриганом, на відміну від ще одного керівника – Володимира Парубія, який постійно плів інтриги і мав у Русі свої меркантильні інтереси, починаючи з серпня-вересня 1989 року. В. Іськів був одним із перших, який 7 травня організував Рух і проводив у Пороховій вежі установчу конференцію, коли інші «великі» діячі, такі як Юхновський чи Лубківський, Іваничук ховалися по норах. Усі колеги тоді схвалили мої контакти з Гладієм, розуміючи, що буде хоч якась можливість впливу на владу. Адже попередні керівники області так зазнавалися, що й доступитися до них не було можливості. Підтримали мою позицію щодо Гладія і в команді «Осине гніздо», але не всі. Не підтримав мене Павло Барнацький і журналіст Павло Романюк. Але Степан Хмара і Олег Вітович, депутати ВРУ, схвалювали таку мою діяльність. Хоча у випадку боротьби проти Івануси і фальсифікації телепередачі Лесею Майор і Кметиком мене підставили, відмовившись від підписів, які ми зібрали про недовіру обом телевізійникам, бо їх попросив Ігор Пилипчук з фракції СДПУ.

Співпраця з Гладієм тривала. Саме він, коли став міністром, вибив 60 мільйонів на програму вступу Львова в ЮНЕСКО. Але ці заслуги пробував приписати собі тодішній мер Василько Куйбіда, на якого працював його перший заступник Олександр Сендега, який тягнув усю господарку, так і роботу з громадськими організаціями. До речі, він домовився з німецькою фірмою і взяв в оренду, а потім міськрада й закупила дві машини для різання асфальтового покриття з метою ямково-пластового ремонту доріг. Співпрацю з німцями він почав ще будучи головою Залізничної райдержадміністрації Львова. Цьому також сприяв і Гладій. І Страйком, і Клумба схвалювали мою співпрацю з Гладієм, бо була можливість хоч трошки впливати на владу. Для більш ефективної роботи я налагодив контакти між Гладієм і депутатами ВРУ С. Хмарою, О. Вітовичем, Г. Омельченком.

Радикальний Степан Хмара, який усіх діставав, бо ніхто йому від влади не імпонував, таки знайшов спільну мову з Гладієм, бо той хоч щось намагався робити на благо спільноти, і мені радив підтримувати контакти з Михайлом Васильовичем.

Коли ми, депутати першого демократичного скликання, прийшли до влади, то баланс промислового і сільськогосподарського виробництва в області був приблизно 50 на 50, як на мене, то досить раціональний.

Я прошу вибачення у моїх читачів за моє перестрибування теми на тему, бо пишу з великими перервами, іноді до пів року і більше. Причин на це декілька. Приміром, я не мав часу, бо був змушений працювати в академії балету на вулиці Стефаника або ж у лікарні відновлював втрачене здоров'я, або ж місяцями воював у судах із владоможцями.

Як я вже розповідав, на вулиці Стефаника, 10,16 мій син знайшов вільні приміщення і взяв їх в оренду на 40 років і вирішив облаштувати тут балетну академію. Ми спільними зусиллями робили там капітальний ремонт, але про це напишу окремо.

Повернуся до попередньої теми. Отож, я налагодив з головою облдержадміністрації М. Гладієм хороші ділові стосунки, завдяки чому вдалося зробити багато хороших справ, зокрема сприяти утворенню фермерських господарств, призупинити дику вирубку лісів. Завдяки Гладію пішли на Львівщину перші інвестиції.

Активно працювали наші громадські організації, такі як Рух і Страйком, останній був зареєстрований як Самозахист з окремим статутом і печаткою як юридична особа. Згодом Андрій Садовий за нашим прикладом створить свою «Самопоміч». Актив Клумби також підтримував Михайла Гладія, як і Василя Куйбіду, хоч діяв незалежно від влади і від Руху, який розколов В. Чорновіл, і від УРП, більше співпрацюючи із Страйкомом-Самозахистом і Спілкою політв'язнів. Активісти Клумби під моїм керівництвом зібрали 830 тисяч підписів за демонтаж пам'ятника Лєніну навпроти оперного театру. Я передав ці підписи на позачерговій сесії міськради Василю Шпіцеру. На підставі цих підписів сесією було прийняте рішення про знесення

пам'ятника 14 вересня 1990 року. Також було зібрано понад 32 тисячі підписів проти Огарьовського договору, які я вручив Богдану Гориню в Києві під Верховною Радою за пів години до сесії, яка повинна була розглядати питання цього договору і ці підписи були використані депутатами національного спрямування як аргумент. Було зібрано більше 20 тисяч підписів за відставку генерального прокурора українжера Ворсінова, які я в Києві вручив Михайлу Гориню і до місяця Ворсінова зняли з посади. Ми зібрали підписи і вимоги від чотирьох громадських організацій і за відставку міністра внутрішніх справ Юрія Кравченка. Вимоги і резолюцію від Руху за підписом В. Іськіва, від Страйкому за підписом Я. Ухача, від Спілки політв'язнів – за підписом Кубіва, від Клумби, а також підписав папери депутат ВРУ С. Хмара і другий екземпляр забрав у депутатську комісію Верховної Ради України, а перший ми вручили особисто Дурдинцю, який приїхав у справах у Львів. Я домовився з Гладієм про зустріч з Дурдинцем. Ми разом з Я. Ухачем пішли на цю зустріч. У приймальній Гладія за журнальним столиком при каві відбулася розмова. Я виклав нашу позицію щодо роботи правоохоронних органів, чому Богдан Романюк змушений був розпустити колегію УВС області, де відбувалися суцільне кумівство, корупція, фальсифікації, взаємне покривання при вирішенні проблем і т.д. Як ми і домовлялися, Ухач похвалив Дурдинця, сплів йому кілька компліментів, доповів, скільки є скарг у комітеті захисту прав громадян на адресу різного штибу начальників, про дику прихватизацію, що веде до розвалу об'єктів господарювання. Звісно, ні Дурдинець, ні його охоронець каву не пили, я також не пив. Яків почастувався і, передавши наші папери з вимогами, ми подякували секретарці за каву і попрощалися з київським керівником, зазирнувши до кабінету Гладія, подякували і йому та пішли до себе у штаб на проспекті Шевченка, 13.

Через пів години до штабу Руху зателефонував помічник Гладія і попросив мене прийти. Я був здивований, бо не знав, чого мене кличе до облдержадміністрації, адже ми недавно розсталися. Я зайшов до нього в кабінет, а він каже:

– Петрику, ти довго будеш лякати тут народ пістолетом? Охоронець Дурдинця був просто заскочений, коли побачив, що у тебе з-під піджака стирчить пістолет. Питав, чи у нас усі так ходять, зі зброєю. Я відповів, що тільки один, який має офіційний дозвіл. Він сказав, що мусів відбріхуватися, бо де ж міг подумати, що я на таку зустріч припруся зі зброєю.

Я показав Гладію посвідчення на право носіння травматичного пістолета Valtero 92 Armi і виклав його на стіл. Він подивився на пістолет, потім на мене і каже:

– Будеш залишати його внизу на посту, на охороні міліціонерам.

Я заперечив, що не маю права залишати зброю там, бо на охороні повинен би бути сейф, який би закривався на ключ. А в іншому випадку це було би порушенням з мого боку. Пан Михайло пообіцяв:

– Від завтра буде тобі сейф з ключем.

Я зауважив Гладію між іншим, що думав, ніби той охоронець Дурдинця голубий, бо він стояв упритул до мене з правого боку від пістолета. На що пан Михайло відповів, що служба є служба.

Уже наступного дня в «Білому домі» внизу на охороні стояв сейф.

Якщо аналізувати роботу М. Гладія на посаді голови облдержадміністрації у перший термін, то порівняно з командою Микола Горинь – Степан Давимука з 1992 по 1997 роки, то Гладій працював по господарці краще, але політичні питання залишалися на тому ж рівні. Перейшовши працювати в Київ міністром сільського господарства на своє місце порекомендував Л. Кучмі призначити Степана Сенчука, що було не найкращим варіантом, бо ні Гладій, ні Сенчук не звільнили з посад у районах одіозних колишніх комуняк, яких призначали ще Горинь і Давимука за мовчазної згоди В. Чорновола. Наприклад, начальником Рава-Руської митниці працював комуняка Зеновій Буричко, головами районних адміністрацій були: в Пустомитах В. Мельник, в Кам'янці Бузькій Янів, в Городку Петро Комар, якого потім перевели в Жовкву, у Мостиську Сторожук. Петро

Комар чомусь розпоряджався складами цукру. В Городку ще при правлінні Гориня-Давимуки працівники соціальної служби при районній раді, очолюваній депутатом облради Ярком Коржинським, виявили на одному зі складів прихований вагон цукру. Створили комісію з депутатів району і працівників райвиконкому, прибули на склад, а він порожній, бо за ніч вивезли весь цукор. Так за Петра Комара розтягувалося по норах усе і проконтролювати це було неможливо. А влада Гориня-Давимуки на тривожні сигнали не реагувала. Гладій частково це припинив. Але за Сенчука крадіжки продовжилися. Головою ради області тоді був обраний Ярослав Гадзало, якого пізніше Гладій перетягне до Києва. Після Сенчука у Львів на посаду голови ОДА Л. Кучма знову поверне Гладія.

С. Сенчук під час свого керівництва створив під Кучму політичний блок ЗАЄДУ, щоб нейтралізувати Медведчука і його партію СДПУо. До речі, в керівництво кумівської партії ЗАЄДУ, щоб втриматися при владі, влізли і наші «патріоти» Гель, Давимука, Павлюк. І це в той час, коли патріотичні сили одностайно виступали проти Кучми. Конференція ЗАЄДУ відбувалася в палаці залізничників.

Пікетуючи в обласній раді голову податкової служби Серйожу Медведчука, громада Клумби взялася і за Степана Сенчука. Під час пікетування я обізвав Кучму Рудим Паньком, за що прокуратура Личаківського району в особі якоїсь Надєжди відкрила на мене чергову кримінальну справу, здається десяту, «за образу честі і гідності Президента Леоніда Кучми». І коли я написав пояснення майже на 30 листків і пояснив, що нема там кого ображати, бо немає там ні честі, ні гідності, до того ж поставив вимогу, щоб у суді з'ясували, чи Кучма рудий, чи ні. Далі опублікував пояснення в газеті «За вільну Україну», де остаточно зганьбив прокомуністичного Л. Кучму.

З поверненням Гладія до Львова перед виборами до Верховної Ради він зобов'язаний був контролювати виборчий процес, тому очолив партію ЗАЄДУ, яку організовував С. Сенчук, щоб протистояти СДПУо Віктора Медведчука і команді, здається Лазаренка, «Громада», де вже появилася Юля

Тимошенко-Тімошкіна, як називали її колеги з Дніпра. Повернувшись на посаду голови облдержадміністрації, на третій же день Гладій дав вказівку своєму помічникові розшукати мене в штабі Руху і запросити на зустріч. Цього ж дня під кінець роботи я зайшов до Гладія. Привітавшись, він підійшов до столу, вийняв із шухляди коробку і вручив мені. Я відкрив. У коробці був мобільний телефон «Моторола». А він промовив:

– Це тобі, щоб я тебе довго не шукав.

Я подякував і ми присіли за журнальний столик у кабінеті, щоб порозмовляти. Він найперше сказав, що шкодує, що взяв Романа Шміта в міністерство під своє крило, у свою команду.

– Ти говорив мені, що це непорядна людина. Пригадую твої слова, що коли прийде відповідальна ситуація, то він переступить і через мене. Так і сталося. Він підставив мене. А ти добре розбираєшся в людях.

– Шміт був і залишився негідником. У Русі всі про це знали, коли він появився в осередку районного руху в Сихові десь восени 1991 року.

Гладій сказав, що йому відомо, що я з сином Олегом взяли в оренду з правом викупу на 40 років зали в будинку будівельника на вулиці Стефаника, 10, щоб організувати там балетну школу. Він запевнив, що сприятиме у виконанні будівельних і ремонтних робіт, по допомогу можна звертатися до нього.

Найперше, коли ми з сином і ще одним колегою прийшли в нижні зали, то побачили напівруїну. В одному з нижніх залів площею до 90 кв. метрів, де колись була циркова студія, стіни були покриті цвіллю, штукатурка на них облетіла, підлога прогнила, до стін не можна було доторкнутися, бо било електричним струмом. У другому нижньому залі площею до 80 кв. метрів, де колись організовували виставки меблів, на сирих стінах клаптями висіли відклеєні сірі обої, що нагадувало сцену з фільму за М. Гоголем «Вій». Не вистачало лише вурдалаків. По підлозі проходили труби діаметром 10 см, ніби то для опалення, обшиті дощечками. Стіни також були обши-

ті плитами ДСП і покриті нітролаком, який прекрасно горить. Підлога була з паркету, постеленому на бетон зі смолою. Від вологи паркет здувся, утворилися горби висотою до 5 мм, так що в темноті, а світла ніде не було, можна було запороти носом. Будинок близько 20 років не опалювався і був визнаний аварійним, бо у верхньому його куті з боку Цитаделі у стіні була тріщина товщиною 12 см. Ми взялися за ремонт нижніх залів, збили всю штукатурку, викинули всі щити ДСП і дерев'яні бруски та дошки, що обшивали труби опалення, як того вимагали пожежники. Ми зрізали всі залізні короби, що висіли по залах під стелею, по яких колись нагніталося тепле повітря зі спеціальної електричної котельні за стіною будинку, яка згоріла, можливо її спалили безхатьки, які ховалися туди від дощу і холоду. Цим будинком опікувалася Українська республіканська партія, якою у 1990 році керував Богдан Горинь, яка взяла цей будинок в оренду. Окремі приміщення здавалися в суборенду, а гроші йшли ніби на партійні потреби. Коли Богдан Горинь відійшов від керівництва партією, тут у будинку при його наступнику Михайлові Павлишину, тоді ще депутатові облради, почалася справжня вакханалія. За 13 років користування будинком керівництво УРП не спромоглося на жоден ремонт. Хіба що порозбирали старі, ще австрійські, кахельні печі з оригінальними орнаментами і викинули на подвір'я і вони від морозу і води просто розсипалися. Завгоспом тут був такий собі Іван, який намагався поза плечі Павлишина все згребти до себе в кишеню. Якось я зайшов туди як колишній активіст УГС, а потім і УРП, щоб побачитися з М. Павлишиним, який ще у 1994 році очолював депутатську комісію з військових питань, членом якої був і я. Я запитав Михайла, чому будинок, який ще недавно був як зразковий, перетворюється на руїну. Коли я пройшов по залах, то не впізнав, адже іноді навідувався сюди. Павлишин відповів, що господаркою займається Іван, який був зростом метр п'ятдесят із капелюхом, але апетит до грошенят мав шалений. Коли я запропонував урятувати кахлі, що звалені на подвір'ї, комусь віддати або десь скласти, щоб зберегти, Павлишин відмахнувся, сказав, що Іван буде їх продавати. Ці

кахлі так і лежали понищені на подвір'ї, коли ми з сином через дев'ять років перебирали по частинах цей будинок, який перетворився на трущобу. У вестибюлі, над яким був відкритий просмолений з руберойду дах, дзюрчала зі стелі на мармурову підлогу вода.

Поки ми робили ремонт нижніх залів, у верхньому найбільшому залі тривали гульбани з шостої вечора до восьмої години ранку. Тут тусувалися бандити, злодії, повії, наркомани. Інколи сюди навідувалися досить пристойні люди, чиї борсетки, гаманці з візитками діставали з води туалетних бачків, які висіли над парашами на висоті до двох метрів. Верхній зал орендували два брати здається Вітіви, які займалися металобрухтом, кольорові метали гнали в Польщу. У цьому залі була їхня точка, де можна було відмивати грошенята, організовувати тусовки з потрібними людьми, як мені розповів один із колишніх охоронців-вишибал цих суборендарів, хоч суборенда тоді була заборонена. Але керівники УРП примудрялися обходити заборони, тим паче, хто буде наїжджати на партію, яка має своїх серед депутатів і людей при владі у Львові. Сусіди писали у різні інстанції і скаржилися на нічні оргії та гульбани, але побоювалися крутих пацанів, які погрожували декому зі скаржників. Ми працювали у нижніх приміщеннях і на верхній поверх не потикалися. Ніхто не сплачував за оренду верхніх приміщень і міська влада вирішила забрати їх. Це був великий зал, вестибюль, кухня і ще дві кімнати, які також здавалися в оренду під офіс якомусь москаликові, якого нам потім ледве вдалося випровадити, коли ці приміщення міськвиконком передав нам. За УРП залишилося 9 кімнат на вул. Стефаника, 10 на четвертому поверсі, якими вони користувалися самі і частину здавали в суборенду, як і п'ять кімнат на третьому поверсі. Але про все за порядком.

Коли міська влада вирішила припинити оренду верхніх приміщень на Стефаника, 16, тобто закрити заклад нічних розваг і припинити гульбани, на мого сина Олега посипалися претензії і погрози від організаторів нічного клубу та охоронців-вишибал. Син пояснив їм, що ми не претендуємо на верхні

приміщення і не маємо жодного відношення до рішення міської влади припинити оренду верхнього залу та інших приміщень, термін оренди яких закінчився. Так чи інакше ми змушені були остерігатися тих, хто нам погрожував. Мій син Олег,йдучи з оперного театру пізно ввечері, телефонував мені і говорив, на якій трамвайній зупинці його зустріти, кожного разу іншій. Мобільних телефонів у нас ще не було, тому він дзвонив із телефону театру, до трамваю йшов з колегами по балету. Ми тоді жили на вулиці Миру, 47а, тому мені деколи доводилося далеко йти до чергової зупинки. Я одягався, бо надворі стояла зима, ховав за пояс травматичний пістолет, на гумові кульки і газ, і йшов зустрічати свого балеруна. Він виходив з трамваю і запитував, чи маю пістолет. Так продовжувалося більше пів року, до червня. Ми почали заходити у верхні приміщення, щоб оцінити ситуацію, бо в міській владі, довідавшись, що ми ведемо ремонтні роботи у нижніх залах, вирішили віддати нам і верхній зал та решту приміщень. Про це подбав заступник мера В. Куйбіди Олександр Сендега, з яким ми були в добрих стосунках ще з 1989 року, коли я провів у селищі Рудно мітинг і ми разом із активістами взялися відновлювати перший в Україні пам'ятник борцям за волю України. Це було в травні 1989 року.

Коли ми тільки зайшли в приміщення на вулиці Стефаника, 10, будинок був визнаний аварійним, чиновники поговорювали, що можливо його доведеться розбирати. Я оглянув будинок з різних боків і з середини і прийшов до висновку, що його можна врятувати і відремонтувати. Найперше треба було тяжами зі швелерами зробити обв'язку стіни, що мала тріщину.

Я звернувся до Михайла Гладія по допомогу, адже він колись мені сказав, що при потребі можна звертатися до нього. От я й подався в облдержадміністрацію. Гладій радо мене зустрів без бюрократичної мазні, вислухав. Я розповів йому про ідею і спробу мого сина на базі Будинку будівельника створити балетну академію, ще кращу за академію Вадима Писарєва в Донецьку. Майже годину ми спілкувалися в кабінеті за журнальним столиком при каві. Була субота, 14 грудня, мій день

народження, і день цей був завантажений різними справами. Гладій уважно вислухав мою розповідь, задаючи запитання. Я таки запалив його ідеєю мого сина створити у Львові балетну академію, він пообіцяв докласти зусиль, щоб втілити проект у життя і просив нагадувати йому про наші проблеми. У понеділок на нараді у нього мав бути керівник будівельної фірми «Карпатбуд» Юрій Карвацький, який допоможе обв'язати пошкоджену стіну металевими тягами, щоб зняти питання аварійності будинку, щоб можна було отримати документи від відповідних служб на право проведення ремонтних робіт. Хоча на нижньому поверсі вже йшли роботи повним ходом. Ми збивали стару прогнилу штукатурку, очищали стіни від запліснілих шпалер, демонтували металеві короби, по яких нагніталося тепле повітря в зали, знімали щитки з ДСП, покриті поліефірним лаком, зривали гнилий паркет з бетонної підлоги в одному з залів. Завезли для початку два самоскиди вапняного розчину по два з половиною куба для проведення штукатурних робіт і занести з вулиці на третій поверх. І ще багато різної роботи треба було зробити. Через три дні після зустрічі з Гладієм Юрій Карвацький завітав до нас на вулицю Стефаника. Олег розповів йому, що хоче створити балетну академію, показав приміщення. Пан Юрій зауважив, що знає тут кожен закуток, може ходити із зав'язаними очима. Оглянувши зали, він жахнувся від побаченого, особливо нагорі.

Уже 20 грудня бригада з п'яти чоловік завезла на вул. Стефаника, 10 риштування і встановила його на будинок, незважаючи на те, що падав сніг і було 7 градусів морозу. Риштування з одного кута стіни було висотою до 10 метрів, з протилежного боку також до 10 метрів. Привезли до 30 метрів швелера і металеві пластини з отворами для арматури, щоб стягнути стіни, поміряли, якої довжини мають бути тяжі. За 2-3 дні до нового року ця робота була завершена, стіни зафіксовані, на щілині були з гіпсу поставлені маркування, щоб було видно, чи стіни стабілізувалися і щілина не збільшується. З Юрієм Карвацьким я знайомився в процесі роботи його бригади, бо він особисто приїжджав контролювати, як іде робота. Він за-

питував, чому такий визначний будинок, споруджений ще за Австрії, де розміщувався Український народний театр, був за останні 15 років перетворений на таке жахіття. Головний зал був пофарбований у чорний колір, по кутах залу з розторочених капронових панчіх висіли ніби павутина сітки, до яких були прикріплені пластмасові павуки, кажани, розмальовані надуті презервативи.

– І хто тільки придумав таке убожество в інтер'єрі головного залу? – запитував пан Юрій. – Забирайте весь будинок під свій контроль. І вже справа честі будівельників відновити його. Думаю, що крім нас на добре діло відгукнуться інші будівельні організації, бо ми в Будинку будівельника провели більше чверті століття.

Я розповів Ю.Карвацькому, що мій син Олег хоче нижні два високі приміщення перекрити по висоті, зробивши двоповерхові роздягалки для своїх студентів. Пан Юрій одразу ж по Йордані прислав бригаду з шести людей, які привезли 8 балок 24 см висотою, довжиною до шести метрів, які ми разом з ними занесли з вулиці, а потім заштовхати в середину вентиляційного отвору в стіні. Привезли й сітки, зварені з арматури для перекриття. Ніші в стінах і штраби мені довелося самому довбати зубилами. Бетон для перекриттів, 6 кубів, також треба було носити відрами за 50 метрів із вулиці і сходами на два поверхи. Завдяки Ю. Карвацькому ми зробили перекриття і розділили один поверх на два.

Якось під час робіт у залах нижнього поверху, де вже велися штукатурні роботи робітниками, яких попросив М. Гладій, з БУ-2 «Зубр», що на початку вулиці Зеленої, де головним інженером був мій знайомий Ігор Гриньків, а начальником Єрмак, до нас зайшов один із колишніх охоронців-вишибал із верхнього залу, де відбувалися забави, він побачив, які серйозні роботи ведуться і був шокований, запитав, яким чином нам вдається тягнути такий великий обсяг робіт. Я не приховував, що шефство над об'єктом тримає голова облдержадміністрації Михайло Гладій. Він ще більше здивувався і запитав, як нам вдалося залучити до справи представника влади такого рівня.

Я відповів, що ця людина шанує балетне мистецтво і хоче, щоб у Львові була балетна академія, не гірша, ніж у Донецьку. Він сказав, що ймовірно нічні забави у великому залі будуть закривати, бо приходили пожежники і склали акт про порушення пожежних норм, і міськвиконком не хоче продовжувати оренду з УРП. Звичайно, в душі я був утішений, бо розумів, що найбільший зал перейде в наше підпорядкування. Я знав, що до справи підключився заступник мера Куйбіди Олександр Сендега, бо викликав мого сина Олега і сказав, або ми забираємо верхні приміщення, або відберуть і те, що вже дали, що їм надоїло розбиратися зі скаргами на нічні оргії.

Звичайно, я розумів, коли у верхньому залі залишаться нічні гульбища, то нам постійно доведеться мати справу з бандитами, наркоманами, злодіями та іншими асоціальними елементами. Тому я так сподівався, що незабаром їх витурять. Але минув ще один місяць, а забави продовжувалися. За попередні шість років тут сталося одне вбивство, а також бійка між бандами, під час якої цеглами повибивали великі вікна розміром два на два з половиною метра, скло товщиною до одного сантиметра. Міліція Галицького району все покривала, бо тут паслася. Нарешті сюди навідалася пожежна інспекція. Спочатку зайшли до нас, подивилися, які ми ведемо роботи, що всі дошки, дерев'яне оздоблення стін, паркет на смолі, бруски, що обшивали труби опалення, демонтуємо і їм це сподобалося. Від нас вони пішли нагору. Пожежники знали, що ті протягнули собі зі Стефаника, 8 лівий кабель на електроенергію в обхід лічильника, який висів на дерев'яній стінці третього поверху, який уже горів від перенавантаження. В розмові з ними я сказав, що нам допомагає голова держадміністрації Михайло Гладій і контролює роботи, що тут проводяться. Вони збагнули, що то серйозно і вирішили не покривати тих, які тримають нічний заклад. Як потім мені стало відомо, вони склали акти і, звичайно, доповіли своєму керівництву. Тоді пожежною службою керував Бут, який також навідався до нас. Мене в цей час не було. Він оглянув наші роботи і Олег розповів, що в перспективі планує тут організувати. Віталію Буту ідея сподобалася і він пообіцяв

сприяти та пішов оглядати верхні приміщення. Пізніше він зв'язався з Сендегою, який підтвердив, що нам допомагає і що виконком не продовжує угоду про оренду верхнього залу з УРП, попросив сприяти у закритті сумнівного закладу, підтвердивши, що там має бути балетна академія. Через три дні Бут особисто приїхав і опломбував верхні приміщення, наказавши забрати особисті речі та інвентар організаторам оргій. Потім Віталій Бут привіз нам пів машини металевих труб ходових діаметрів для підведення опалення просто за дякую. Труби діаметром більше 50 мм та з'єднання ми брали за 30 відсотків від ціни у фірмі XIX, що на вулиці Зеленій, зліва за переїздом. Через місяць як Віталій Бут закрив їхній гульбан, ми почали ремонтні роботи на верхньому поверсі. Найперше у великому залі зі стін потрібно було зішкребти чорну фарбу і повідривати зі стін лаковані чорні щити з ДСП. Чорна фарба на стінах була з сажі змішаної з типографською фарбою, яка в своєму складі вміщує свинець, який є смертельно небезпечним для здоров'я. Ми з сином і ще один колега в марлевих пов'язках і з респіраторами два тижні дротяними щітками з грубого складу шліф-шкірки зчищали цю чорну фарбу і від цієї пилюки були чорні, як чорти. Потім змітали й мили підлогу чотири рази. Нарешті над балконом, який оперізував зал, почали збивати стару штукатурку, що сипалася. Заново штукатурили всі стіни. До штукатурних робіт мені вдалося залучити майстра з реставраційних майстерень, якими керували мої колеги Володимир Пащак і Зеновій Громик, з якими ми були друзями з юності, разом уболівали за футбольну команду «Динамо» Київ. На рівень четвертого поверху нам довелося відрами з вулиці по сходах підняти більше восьми кубів вапняного розчину, потім розколотити, додавши цементу, подати майстрові в корита на риштування. Штукатурні роботи верхнього великого залу тривали три тижні і ще два тижні йшли шпаклювальні роботи і оздоблення гіпсовими фризами, потім ґрунтовка і побілка. В першому нижньому залі було маленьке віконце на подвір'я на висоті трьох метрів, потрібно було пробивати велике вікно висотою більше двох метрів, зробити сходи в роздягалку, розібравши дві фальш-стіни, укріпивши

стару (ще австрійську) клепану арку. Стелю зробили у вигляді квадратних кесанів з гіпсокартону, де кожен квадрат має підсвітку. У другому нижньому залі, прорізавши бетонну підлогу, треба було в пази прокласти бетонні металеві труби, по яких необхідно було протягти електричні кабелі під майбутньою дерев'яною підлогою з брусків з модрини, які виготовляли на деревообробному заводі на ДОКУ, що на вулиці Городоцькій, 12 кубів яких нам подарував Сколівський лісгоспзаг, яким тоді керував Юрій Едвардович Андрушків. Підлогу стелили по лігарях, під які на бетон через кожні 80 см я підкладав пластину з грубої конвеєрної ленти, щоб підлога під час танцю вібрувала і діти не травмували ноги і не вибивали колінні зв'язки, від чого найбільше страждають артисти балету.

Окрім внутрішніх робіт ми змушені були розібрати за будинком з боку подвір'я двоповерхову невеличку споруду, де свого часу стояли великі електричні тени, що нагрівали повітря, яке вентиляторами по коробках із бляхи нагніталося всередину. Споруда ця згоріла, бо її, мабуть, підпалили п'яниці і бомжі, які там збиралися. Хоч обігрів уже з десяток років не функціонував, але це приміщення стояло з вікнами і дверима. Розбираючи недогорілі перекриття, ми знову були чорні, як господарі пекла. Недогорілі решткі ми потрошки спалювали в кутку подвір'я, щоб не тягати на вулицю і вивозити. Возилися з тим майже два тижні. Далі треба було позбутися двох майже сухих тополь, висотою до 30 метрів, на які постійно сідали ворони і гадили на голови відвідувачам. Я написав заяву у міську раду і відніс до Сендеги. Через день приїхали люди зі служби з бензопилою, сокирами, шнурами, скобами. Скоби забивали у стовбури, щоб вилізти якомога вище. Першу тополю їм вдалося спустити вдало в бік подвір'я, з іншою виникла проблема. Одна з великих розвилок упала на сусідній будинок і провалила частину даху. А далі цікавіше. Один чоловік по скобах, забитих у стовбур, заліз до половини тополі, прив'язав шнурок, за який потрібно тягнути, щоб повалити тополю в бік подвір'я. Спочатку людей було четверо, потім підійшло ще троє. Я порадив спустити по частинах на двоє. Вони посміялися. Молодик,

який виліз на тополю, почав підрізати стовбур, вирізаючи клин з боку подвір'я, як і належало. Сім чоловіків тягнули шнуром. Підбіг і я, та коли придивився, то сказав, що нам доведеться тікати врізнобіч, бо гілки падаючого дерева нас досягнуть. До того ж зірвався вітерець, що було нам не на користь. Я попросив зачекати, нехай затихне вітер. Дерева були ще без листя, був кінець березня. Я покликав ще двох людей, тих, які працювали в залах. Стовбур уже був підрізаний, клиновидний шматок з боку подвір'я вже був витягнутий, сюди й мала падати тополя. Чоловік з бензопилою не послухав мене, пішов далі підрізати, гукнувши: «Тягніть!». Ми з усіх сил вперлися і тягнули. Раптом тополя хруснула, почала падати і потягнула нас уперед. Довелося кидати шнур. Дерево падало на стіну бокового чотирьохповерхового будинку, по стіні верхівкою сповзало до вулиці, розваливши нижньою частиною кут малого будиночка, і гримнуло на прохід так, що верхи гілок вилетіли на вулицю. На щастя у той момент ніхто не йшов вулицею, тому минулося без біди. Купи гілля і колод ми стягнули на подвір'я. Наступного дня близько десятої, коли я прийшов, на подвір'ї палало вогнище висотою до 8 метрів. Троє хлопців поскидали гілки в одну велику купу, полили соляркою і запалили. На щастя ніхто не викликав пожежників. Гілки повністю згоріли, що зняло проблему з вивозом. А колоди ми частково віддали сусідові, який палив їх у кухні в печі, бо не мав газу. Палив дві зими. Частину кращих колод ми використовували на господарстві і як підпори для лавок на подвір'ї. Я описую все так детально тому, що якось хтось із влади спробує зазіхнути на цей об'єкт, який нам був відданий в оренду на 40 років із правом викупу, де частину приміщень ми вже викупили, то щоб знали, скільки праці, здоров'я, коштів тут було вкладено навіть на матеріали і харчування робітників, не кажучи вже про часткову оплату майстрам, хоч будівельні організації і виконували основні роботи у вигляді спонсорської допомоги. Юрій Карвацький з «Карпатбуду» перший включився в цей процес, далі Володимир Пащак і Зеновій Громик (реставраційні майстерні), Єрмак і головний інженер Гриньків з БУ-2. Усю проектну документацію виконало

проектне бюро інституту «Львівська політехніка» безплатно на суму до 30 тисяч гривень, завдяки прекрасній людині ректору Юрію Кириловичу Рудавському, який особисто приїхав подивитися, що робиться і дуже здивувався, що ми власними силами, без залучення бюджетних коштів, робимо таку справу. 80 листів гіпсокартону, який використовували на новобудові на вул. Пекарській, за стоматологією, які залишалися, Борис Семенович Замінковський подарував нашій балетній академії. Ректор медінституту імені Данила Галицького також допоміг із придбанням солярки для вантажних самоскидів Камаз, які вивозили будівельне сміття і землю з подвір'я. Вантажівками нас час від часу забезпечував керівник автоколони, що на вул. Кульпарківській, Олег Заремба. За два літні сезони ми вивезли 68 самоскидів землі та будівельного сміття, яке треба було носити з подвір'я до дороги на ношах і возити тачками по сходах на віддаль до 60 метрів. На сходи клали дошки і по них везли повні тачки. У той же час що ми вивозили землю з-під стіни сусіднього будинку інкасаторів, що лежала у вигляді валу висотою до півтора метра і у бік подвір'я – більше двох метрів, а довжиною до 30 метрів. Викопуючи котлован під цим будинком, ми змушені були укріплювати фундамент під їхньою спорудою, вибираючи землю з-під основи їхнього фундаменту частинами по два метри бетонували нашу частину з подвір'я довжиною до 14 метрів і висотою у два з половиною метра, на що пішло 16 самоскидів бетону по два з половиною куби, які треба було носити ношами і возити тачками по дошках на сходах із вулиці нагору. Частину бетону об'ємом 8 кубів ми замішували на подвір'ї неподалік від головного входу.

Якось при зустрічі на ринку «Південний» я розповів Петру Івановичу Писарчуку про нашу роботу і плани сина Олега створити у Львові на базі колишнього Будинку будівельника хореографічну академію. Його зацікавила моя інформація і він сказав, щоб я разом з сином якось заїхали до нього. Будівництво на «Південному» якраз йшло швидкими темпами. Збудоване раніше розбиралося, а на тому місці зводили капітальні споруди. Архітектором був колишній головний архітектор міста

Львова Роман Мих, який розумно планував як існуючі перебудови, так і нове будівництво.

Мер міста Василь Куйбіда, як і його попередник Василь Шпіцер, вимагали від П. Писарчука сплатити за землю на той час не підйомну суму близько мільйона гривень нібито в бюджет міста. Ця земля рахувалася не до використання, бо при дорозі були мочари. П. Писарчук за домовленою ціною викуповував у людей приватні ділянки, обійстя і дачі, які не належали місту, і розбудовував ринок.

Якось я закрутився в різних громадських справах і син сам поїхав на зустріч з Петром Писарчуком і під вечір привіз стінні сендвічі, 12 штук довжиною 8 метрів. Ми винесли їх нагору, акуратно склали і накрили, потім з них зробили ще один зал..

Під осінь Писарчук вирішив надбудувати на відкритій ділянці плескатого даху над нашим вестибюлем ще один зал площею до 60 кв. метрів. Це була ідея мого сина Олега, а Писарчук виділив метал для конструкцій колон і даху та бригаду з чотирьох майстрів, металозварника Володимира Александрів, який на той час збудував більшу частину ринку «Південний». Роботами керував головний розпорядник-конструктор ринку Петро Березький. За його командою ми вибетонували бордюр із закладними конструкціями під металеві колони. Коли почалися морози, нам довелося збирати різне лахміття, щоб накрити і утеплити свіжо вкладений бетон під колони з товстостінних металевих труб, на які мали опиратися ферми довжиною до 11 метрів. Для фасадної стіни з вулиці ми на катках із труб по дошках, які поклали на сходи затягли 52-ий двохтавр довжиною до 10 метрів і вагою до двох тонн (товстостінний), потім талькою витягнули на поверх. На горі вмонтували цей двохтавр, поставивши на нього бетонне перекриття і стіну з сендвічів з колонами з товстостінної труби. На жаль, П. Писарчук не закінчив спорудження цього залу, та ми сподіваємося, що він таки допоможе закінчити його.

Усі роботи ми старалися задокументувати, знімаючи на кінокамеру для історії академії балету і щоб у майбутньому хтось із нової влади не сказав, що все так і було. Нам довелося

перекладати всю каналізацію, міняти водопровід, аж з вулиці близько 70 метрів, розводити воду по роздягалках, санвузлах, робити нову електропроводку, нове опалення.

Напишу про опалення. Протягом ведення робіт я час від часу ще займався громадською діяльністю у Страйкомі, був заступником директора Будинку культури працівників торгівлі, де наша команда «Осине гніздо» разом із депутатом Верховної Ради України Степаном Хмарою здійснювали громадсько-політичну роботу. Тут я знову працював без зарплатні майже три роки і це завдячуючи директору, який, маючи проблеми з податковою, від орендаря брав гроші з рук у руки і клав на якийсь свій рахунок, решту пропивав. Якось, коли ми з громадськими активістами трусили міліцію, я познайомився з начальником ВВІРу Василем Васильовичем Логіном, який керував у сусідньому від нашого будинку на вулиці Руданського. Коли артистам оперного театру терміново знадобилося оформити закордонні паспорти для поїздки за кордон із виставою, в якій був задіяний і мій син як соліст балету, то маючи клопотання від директора оперного театру Едера, завдяки Логіну за сім днів, а не протягом місяця, 12 артистів отримали закордонні паспорти. І коли мій син Олег поїхав танцювати з групою Одеського театру в Ліван, то по цьому закордонному паспорту, де стояла відмітка Лівану, він уже не міг разом з іншими артистами балету їхати в США, куди мав запрошення, адже побував у «державі терористів». Треба було терміново виробляти інший закордонний паспорт, що Логінов і зробив через Київ. Люди, які мене знали як депутата облради в минулому, коли я допомагав їм у різних питаннях, розшукували мене і просили допомогти в оформленні анкет, заяви для здачі документів на закордонний паспорт. Я знав керівника туристичної фірми «Вербена» Ореста, який мав двох юристів, які відповідали за оформлення необхідних документів у ВВІРі, за що отримували винагороду від 100 до 200 гривень. Орест запропонував й мені залучитися до справи від тур фірми. Я почав допомагати в оформленні документів і пришвидшенні отримання закордонного паспорта, за що отримував від клієнта 100 гривень на відміну від ментів,

які за таку роботу брали сто доларів. У місяць мені виходило від тисячі до півтора тисячі гривень, за які купував продукти будівельникам балетної академії.

У цей час син Олег працював на двох роботах: артистом балету в оперному театрі і в юридичній фірмі, адже закінчив юрфак і мав диплом Львівського університету, і ще встигав планувати і виконувати різні роботи в майбутній балетній академії. Отримані гроші мій син також вкладав в оплату робіт і придбання матеріалів. Я виконував підготовчі роботи для проведення електрики, опалення, вкладання керамічної плитки, монтаж каналізації та багато іншого, включаючи роботу з болгаркою, циркуляркою, перфоратором, проведенням вентиляції тощо.

Тепер про організацію проведення опалення. У сусідньому дворі під нашими залами було два приміщення колишньої занедбаної котельні, яка належала Будинку культури, але до неї нам поки що не доходили руки. Коли ми нарешті трохи розвантажилися з роботою в залах, настала черга зайнятися опаленням. Коли ми прийшли в котельню, то з'ясували, що сусідка, яка мала квартиру поруч з котельнею, самовільно захопила одне з приміщень, мотивуючи тим, що то їй виділив ЖЕК, який не мав жодного відношення до котельні і ніяких рішень не приймав стосовно даного приміщення. Олег вирішив не воювати за це приміщення, бо ця сусідка сама виховувала сина, і що нам має вистачити того, що залишилося. Ми замовили в Писарчука на «Південному» залізні двері замість розбитих дерев'яних, демонтували два здоровенні котли, що були розраховані на вугілля, хоч сюди був підведений газ трубою не відповідного тиску, що не дозволялося нормативами. Три дні тривали роботи, ми вивезли машину брухту, забетонували підлогу, зробили санітарну побілку.

Нам з Олегом було зрозуміло, що для такого навчального закладу як наш, потрібна нова сучасна котельня. Самим нам облаштувати її було не під силу, тому вирішили знову звернутися до голови облдержадміністрації Михайла Гладія. Син підготував програму робіт у цьому будинку, фотографії, в якому

занедбаному стані все перебуває і того, що ми встигли зробити та як воно виглядає в даний час. Десь під обід ми пішли до Гладія. Чекати довелося не довго, протягом 10 хвилин ми вже були в його кабінеті. Олег розповів про проблеми, які є в хореографії, що артисти, які були в балетній трупі в оперному театрі, це ті, що отримали вишкіл у Петербурзі і є великими майстрами балету, можуть учити молодих, передавати досвід. Але не було бази для навчання і люди ці не вічні. Треба відкривати свою львівську академію, бо ніхто не присилатиме до нас своїх професійних танцівників, ні викладачів, тому ми мусимо створити школу своїми силами і в найкоротший термін. Син показав Гладію журнали, де були вміщені фотографії світових артистів балету, які брали участь у міжнародних конкурсах, де він єдиний зі Львова був учасником і успішно захищав честь України в Болгарії (м. Варна), в Уфі, Донецьку у Вадима Писарєва у конкурсі «Зірки світового балету», де за чоловічу партію отримав золоту медаль. Олег об'їздив з театральними трупами Львова, Одеси пів світу, працював у США, Канаді, Великобританії, зокрема в Лондоні в театрі «Ковенгарден» на запрошення Анастасії Волочкової на бенефісі, гастролював по Європі. Михайло Гладій був вражений побаченим і почутим і вкотре пообіцяв допомогти. Він викликав до себе на зустріч директора фірми, яка почала діяти і завдяки Гладію виграла тендер на виконання серйозних робіт. По суті у цієї фірми не було в той час конкурентів. Гладій попросив Воробйова зробити в академії опалення, виділив 50 тисяч гривень для закупівлі двох котлів фірми «Дітріх», решту обладнання (лічильник, насоси, монометри, клапани), а також фірмові теплові батареї. Воробйов погодився привезти все обладнання з Польщі по собівартості і змонтувати всю систему опалення з металевих труб, які привіз начальник пожежної служби області Віталій Бут, який по суті випровадив тих, які під вивіскою «Газ» організовували в цих приміщеннях нічні гульбани.

Воробйов привіз і розвантажив на тротуарі котли, а був уже кінець листопада, почало сніжити, а ці котли, щоби доправити в котельню, треба було тягнути на відстань 20 метрів че-

рез браму по дошках на котках із труб, по бетонних сходах, що вели в подвіря. Ширина сходів була тільки на 5 см більшою від котлів, а у верхній частині котли проходили впритик. Нам вдалося підключити до роботи ще трьох моїх колег. До другої години ночі того дня котли вже були в котельні. Через три дні Воробйов прислав газозварників, які розпочали роботи. Балони з киснем і метаном ми діставали у фірмі на вулиці Зеленій. Начальник фірми, що забезпечувала нас балонами з газом, коли дізнався, що ми споруджуємо балетну академію, розпорядився виділяти нам газ у балонах за пів ціни. А коли Воробйов передзвонив до нього, то кисень для газозварки давав безплатно. Двох майстрів, які майже місяць виконували роботи, ми повністю забезпечували харчуванням. Виконроб фірми Воробйова що третій день приїжджав контролювати хід робіт і розпоряджався, як і що робити майстрам. З десяток разів приїжджав і його шеф. За два дні до Різдва опалення запустили і два зали були готові до занять. Син почав займатися з вчителем, кращим викладачем Петербурзької школи Вичигджаніним.

Залишався ще один зал, де потрібно було закінчити ремонт і розпочати заняття і репетиції, який вимагав коштів. Фірма Воробйова, використавши 50 тисяч гривень на опалення, які виділив Гладій з позабюджетного фонду, додала ще 20 тисяч. Грошей на рахунку нашої творчої спілки «Прем'єра» не було. І коли ми з Олегом показали Гладію фотографії, що вже зроблено, він був вражений і пообіцяв з цього ж фонду для завершення робіт виділити ще 50 тисяч гривень, доручивши цю справу керівнику фінансового відділу облдержадміністрації. Але той тягнув кота за хвіст, бо хотів отримати відкат, тому переконував Гладія почекати. Так тріснула допомога, бо ми з сином не погодилися на аферу з відкатом. Олег сказав, що краще будемо робити своїми силами, ніж влізemo в незаконні оборудки.

Ще майже два роки ми робили роздягалки, душові, туалети, а паралельно вже відбувалися заняття і репетиції, поки що неофіційно. Якось я бетонував підлогу в душових, затримався до близько другої години ночі, бо майстер зранку мав

класти плитку. Я так втомився, що отримав інсульт. Попив чаю і ліг відпочивати . Зранку мені стало ще гірше і я змушений був спиратися на стіну, щоб вийти у вестибюль, бо ночував тут же у кімнатці. По телефону викликав двоюрідного брата дружини і той відвіз мене у першу неврологію обласної лікарні, де в мене був знайомий лікар Мар'ян Саноцький. Його батько Олег також невропатолог, він приходив на всі мітинги, які я ще донедавна проводив. По лікарні я йшов, тримаючись за стіну, почав тягнути ліву ногу. Лікар призначив мені лікування, порадив лежати. А так як я свого часу багато займався спортом (альпінізм, велоспорт) і багато працював, то мав натренований організм. Лікарю вдалося за місяць поставити мене на ноги без поганих наслідків. А ще через місяць я знову взявся за роботу в балетній академії. Громадсько-політичну роботу мені довелося залишити, я бував тільки в Страйкомі і в «Осиному гнізді», ще трохи займаючись громадською роботою.

Праця з доведення академії до глянцу, паралельно уроки балету, усе це тривало. Але щоб академія могла офіційно розпочати роботу як приватна структура, треба було оформити купу дозволів, різних документів, ліцензій з міністерства. Гладій знову ж пообіцяв у цьому допомогти.

Олег вирішив піти іншим шляхом. Коли наші роботи підходили до завершення, в інституті фізкультури відкривали кафедру хореографії і запросили Олега очолити її, сформувати викладацький склад. Ідея синові сподобалася і він майже погодився, пообіцяв подумати. Починалися зимові канікули і був час на обдумування. Якось Олег каже:

– Тату, в університеті, де я закінчив юрфак, є факультет культури. Ректором є Іван Олександрович Вакарчук, твій друг, зараз він міністр освіти. Як би його запросити, щоб він подивився, що ми тут зробили. Запропонуємо йому в університеті на факультеті культури, який уже нормально функціонує, відкрити кафедру хореографії. Вона би доповнила факультет культури.

Я побачив у цьому резон і пообіцяв вийти на міністра, хоч ще не знав, як це зробити. У друзів з обласної адміністрації я дістав номер мобільного телефону про всяк випадок. Хоч

усвідомлював, що запрошувати міністра по телефону, це погана ідея. Подумав, що в кінці тижня поїду в Київ і там через двох своїх колег спробую вичислити Вакарчука. Але Господь допоміг справжнім чудом. У найближчу п'ятницю я пішов на вулицю Драгоманова у магазин сантехніки, щоб купити деякі дрібниці, такі як крани і вентиляційні решітки. Не встиг зайти в магазин, як побачив Вакарчука, який йшов по Драгоманова вниз зі своєї кафедри, що знаходилася на цій же вулиці. Я справді зрадів, бо він, побачивши мене, рушив до мене. Ми привіталися і я почав йому розповідати, що ми зробили в Будинку культури «Будівельник» і що мій син – випускник університету, заснував товариство «Прем'єра» і запрошує його оглянути базу майбутньої балетної академії, якій допомагає і М. Гладій, яка могла б улитися у факультет культури на умовах, які він запропонує. Я сказав, що головне, щоб він побачив, у яких умовах можуть займатися студенти, тим паче, що факультет культури університету не має хореографії, а інфіз уже вводить хореографію у навчальний процес, але не має кафедри культури. Я наголосив на тому, що він нічого не втрачає, коли огляне наші здобутки. Іван Олександрович задумався і погодився зайти наступного дня о другій годині. Ми попрощалися і я пішов в академію, щоб повідомити про це сина. Олег був приємно вражений і зразу ж узявся наводити марафет, протирати підлоги мокрими шматами. Хлопці витирали великі вікна вестибюля, прибирали кімнати, сходи і до вечора все блистіло. На вхідних сходах пофарбували дві скульптури ангелів у білосніжний колір. Замели подвір'я, сходи і чекали наступного дня. Рівно о 14 годині міністр Вакарчук разом із Богданом Козаком прийшли на наше подвір'я на вул. Стефаника, 16. За кілька днів до цього ми запустили опалення. Це було перед Різдвом, але дні були безсніжні і теплі. Ми всі пішли в будинок, розповідаючи дорогою, як робилася надбудова великого залу завдяки П. Писарчуку, де ще треба було довершити внутрішні роботи. Оглянувши всі зали і роздягалки, гості були здивовані і захоплені побаченим. Б. Козак сказав міністру освіти, що таку працю треба пошанувати і на факультеті культури таки організувати кафедру хореографії.

– Слово за вами, Петрики. Ви провели серйозну роботу. І зали, і додаткові приміщення у хорошому стані для професійного вишколу студентів.

Вакарчук потиснув нам із сином руки, ми сфотографувалися на згадку. Тоді Вакарчук сказав:

– Я думав, що Олег Михайлович тільки революціонер, а виявляється, що він трудяга і сина гарно виховав, який отримав у нас юридичну освіту і робить велику справу в культурі. Доведеться питання вирішувати.

Син провів гостей до виходу на вулицю, сказав, що планує зробити в майбутньому. Вже у березні мій син отримав ліцензію на право формування кафедри, куди запросив кращих викладачів-хореографів. А так як у нього ще не було звання Народного артиста України, яке давало право на отримання посади професора хореографії і завідувача кафедрою, то Олега підстраховував Федір Стригун.

У перший рік на навчання на кафедру хореографії у Львівський державний університет було набрано 30 студентів, дві групи. Одна група була набрана за співбесідою після хореографічного училища і ще 20 чоловік здавали вступні екзамени. Так почала ставати на ноги вища школа танцю у Львові. Викладачам, які мали невисокі зарплати, мій син доплачував із особистого заробітку, який отримував як ведучий соліст балету в оперному театрі і як керівник кафедри. Він часто говорив: «Щоб зробити щось вартісне, створити добру театральну команду артистів-професіоналів не треба шкодувати ні часу, ні коштів. Цей принцип варто застосовувати у всіх сферах життя, не тільки у творчій, а й у виробничій, економічній, соціальній».

Так спільними зусиллями небайдужих добрих людей у Львові була створена база для хореографічної кафедри університету.

Дружба з Ігорем Білозіром

У 2000 році я перебував в обласній лікарні швидкої допомоги на вулиці Миколайчука на лікуванні після інсульту, який отримав в 1999 році під час реконструкції Будинку будівельників, коли до мене дійшла інформація, яку озвучив завідуючий відділення лікар Мар'ян Саноцький, що побили Ігора Білозіра, деталей він не знав. Тож наступного дня зранку я поїхав у центр міста, щоби дізнатися, що сталося.

Один з наших спільних колег Ярослав, який у той час був у компанії з Ігорем, розповів мені, що коли вони кавували в центрі міста і співали пісень, до них причепився один із москаликів, які сиділи неподалік і грали на гітарі. Один із москаликів почав вимагати, щоб хлопці перестали співати. Ігор Білозір встав і сказав, щоби москалик йшов геть від їхнього столика. Через мить почалася шарпанина. Першим почав розпускати руки москалик. Десь неподалік був міліцейський патруль із двох ментів, які втрутилися і припинили бійку. І замість того, щоб забрати москалика, якому не сподобалося, що наші хлопці співали і який першим штовхнув Ігора кулаком, менти відвели його вбік, де він показав їм якесь посвідчення. До групи приєднався другий москаль. Менти ще щось переговорили з ними і пішли в райвідділ. Хоча Богдан Гнатовський сказав ментам, що москалик напав першим і наполягав, щоби менти забрали їх, і сам хотів іти в райвідділ, щоб у всьому розібратися і написати заяву. Але менти москаликів відпустили. Потім на слідстві з'ясується, чому менти не затримали москаликів. Бо Воронов виявився сином заступника начальника міського УВС. А інший, Калінін, працював у військовій розвідці чи щось таке, як і його дружок Воронов. Через якусь хвилю Гнатовський з Білозіром залишили компанію і пішли по проспекту Т. Г. Шевченка в напрямку до дому Ігорка. Вони пройшли якихось 50 метрів, коли біля обласної прокуратури з боку газону з-за декоративної тополі вискочили ці два москалики. Калінін одразу ж ударив Ігора в підборіддя і той упав навзнак, ударившись потилицею об тротуар, пошкодивши череп. У цей час

Богдан Гнатовський, ухопивши Воронова, який налетів на нього, притиснув його до стіни. Калінін кинувся на Гнатовського, щоб ударити, та Богдан ухилився, розкрутивши Воронова довкола себе, штовхнув на Калініна. А Ігор усе ще лежав на тротуарі. Перехожі зчинили шум і москалики швидко пішли геть. Богдан допоміг Ігору встати і повів додому. Вдома Ігор умив лице холодною водою і як був одягнений приліг. Дружини Олі в цей час удома не було. Богдан посидів ще хвилин двадцять і вирішив йти. Ігор встав і провів його аж до виходу на вулицю, а сам повернувся до хати. Хоч йому не можна було ходити, потрібна була термінова госпіталізація. Під вечір Ігореві стало погано, почалася нудота. У нього виявився сильний струс мозку. Близько десятої години вечора Оля викликала швидку допомогу. В Ігора виявився високий тиск. Лікарі швидкої зробили укол для пониження тиску, порадили їхати в лікарню, але Ігор спочатку відмовився, потім подумав, одягнувся і пішов до машини швидкої. Ігора поклали в палату, але так як була вже пізня година, ніхто йому постелі не поміняв, тому Ігор ліг у ліжко одягнутим. Черговий лікар швидко оглянув Ігора у приймальному покої і не звернув уваги на серйозність травми, а відразу скерував у палату. Чергова медсестра замість того, щоби відвезти Ігора на кріслі-візочку, дозволила йому йти своїми ногами. Він йшов досить жваво, не відчуваючи болю через шок і гарячку. Наступний день був вихідний, тому ніхто Ігорем особливо не переймався, а йому ставало все гірше. Ввечері черговий лікар зробив хворому якість уколи, але не надав особливого значення його важкому стану. Аж на третій день Ігору призначили лікарку, прізвища її на пригадую, якесь азіатське. Ця лікарка також нашвидку оглянула хворого і виписала якісь ліки. І тільки коли Ігор втратив свідомість, його доправили в реанімацію, де Ігор упав у кому, з якої вивести його так і не змогли.

Львів'яни з хвилюванням ловили будь-яку інформацію, що стосувалася Білозіра. А в міліції в той час комбінували, як перекрутити справу. Особливо старався батько Воронова, що працював у міському УВС.

Активісти Клумби намагалися не допустити фальсифікацій. Ми з хлопцями зустрілися з Б. Гнатовським, узяли від нього свідчення про напад на них з Ігорем двох москалів. Богдан постійно заходив у Будинок культури працівників торгівлі, де був наш штаб «Осине гніздо». У нашій команді був Павло Барнацький, який ще донедавна працював у Галицькому райвідділі міліції, на чиїй дільниці відбувся напад. Павло по своїх каналах дізнався про спробу сфальсифікувати справу. Тоді начальником міського УВС був Богдан Шкарада, який, зрозумівши серйозність злочину, відсторонив від роботи у міському УВС батька Воронова, а справу для розслідування передав в обласне управління міліції, де начальником слідчого відділення був Кулинич. Справа була передана йому на особистий контроль. За той час, десь через два тижні, Ігор Білозір помер, не приходячи до пам'яті. І тут менти, зокрема і Кулинич, почали спихати провину виключно на лікарів, що саме вони винні у смерті Ігора, що вони не сумлінно поставилися до виконання своїх обов'язків. Таким чином вину вбивць повністю переклали на лікарів, зокрема на завідуючого лікарні Мирона Дмитровича Борисевича.

Я зустрівся з М.Д.Борисевичем, якого знав ще як керівника міського управління здоров'я. При зустрічі він сказав, що лікуюча лікарка не приділила належної уваги хворому, за що понесе відповідальність. Після остаточного дослідження справи лікування, виявилося, що після такої важкої травми як пролом основи черепа, живими виходять одна-дві людини зі ста, але й вони залишаються інвалідами, прикутими до ліжка.

Наступного дня я організував активістів Клумби, Руху, Страйкому на пікет обласної прокуратури і управління міліції області. Саме у цей день були викликані на допит Воронов і Калінін, які мали бути заарештовані. Але, як нам сказали в обласному управління міліції, обвинувачені знаходилися під домашнім арештом. Після допиту їх відпустили, зобов'язавши з'явитися наступного дня. Але Калінін кудись утік і наступного дня не прийшов. Тоді я, порадившись зі Шкарадою, начальником міського УВС, отримавши достовірну інформацію про хід

розслідування, зрозумів, що вина того, що сталося, лежить на Кулиничу, який повинен був убивць посадити за ґрати. Я порадив своїм хлопцям вимагати відставки Кулинича.

Я пішов на прийом до начальника обласного УВС Валерія Строгого, до якого частенько заходив з питаннями захисту офіцерів, яких несправедливо пресували. Я намагався зробити все можливе, щоб очистити міліцію від антиукраїнських корумпованих працівників. Ядро нашої команди, як я уже писав, тоді гуртувалося в Будинку культури працівників торгівлі. Ми постійно залучали до всіх заходів і активістів Клумби, якою я продовжував керувати. Ми витягнули з криміналу Афанасьєва, працівника Дрогобицького УВС, якого посадили за те, що конфіскував зброю в якогось чиновника, який організував незаконне полювання на косулю з нагоди приїзду Кучми. Ми витягли з біди Михайла Попівняка, який не хотів фальсифікувати показники роботи, а також іще одного майора, який передав нам матеріали про те, кого несправедливо пресували перші керівники УВС, зокрема І. Мотринець (Мотя), В. Івануса, Янковський, яких ми по черзі повиганяли з посад. Ми добилися розпуску колегії УВС генералом Романюком, який був скерований у Львів із Києва міністром Ю. Кравченком. Але мені не хотілося вчиняти пікетування Валерію Строгому, хоча дехто з нашої команди набрав апетиту під час зняття трьох генералів УВС області і переконував мене і голову Страйкому Ухача, що потрібно вигнати з посади ще й четвертого генерала В. Строгого. Але ми на це не погодилися. В цьому нас підтримав і С. Хмара, для якого ми постійно готували матеріали, за якими він подавав запити у ВРУ.

Коли я прийшов до генерала Валерія Строгого, він прийняв мене без затримки. Я виклав йому вимоги громади про усунення з посад тих, хто допустив втечу Калініна, не посадивши його за ґрати. У нашій вимозі стояло прізвище слідчого Кулинича, безпосередньо того, хто вів слідство, а також начальника штабу Руя, якийсь якимось чином уник звільнення, коли генерал Б. Романюк розпустив колегію. Хтось із Києва або з КГБ заступився за нього. Бо штабами в міліції керували люди з

кагебе. Не винятком був і цей випадок, що підтвердив при спілкуванні зі мною і Богдан Шкарада. Не випадково після того, як ми вигнали з посад трьох генералів, з Києва прислали «колишнього» працівника КГБ, щоби спробував у львівській обласній міліції навести порядок.

В. Строгий пообіцяв нам, що всі, хто допустив «халатність», після розборок будуть звільнені, Калінін буде затриманий. Після остаточного розслідування, яке буде під його особистим контролем спільно з прокуратурою, справа буде передана до суду.

Я про все доповів нашій команді у Будинку культури працівників торгівлі, куди неодноразово навідувався свого часу й Білозір, а також громаді Клумби, яка готова була йти на міліцію з вилами. Доводилося людей утихомирювати.

С. Сенчук видав розпорядження, щоби сформувати оргкомітет із похорону Ігора Білозіра. У міській раді Василь Куйбіда зібрав комітет, куди ввійшли: Стапан Сенчук, Василь Куйбіда, Богдан Стельмах, Ігор Калинець, Олександр Сендега і від міліції член міськвиконкому Богдан Шкарада. Прийняли рішення покласти тіло Білозіра для прощання у філармонії. Були визначені люди, які будуть відповідати за вінки. Визначили й маршрут похоронної процесії від філармонії до церкви св. Андрія, звідти по вулиці Пекарській до Личаківського цвинтаря. В кінці зібрання комісії в міськраді Б. Шкарада сказав, що міліція не зможе забезпечувати порядок у час похорону, бо можливі інциденти міліції з громадою, адже вбивці були міліціонерами, тому запропонував включити в оргкомітет Олега Петрика і зобов'язати мене разом із активістами Клумби забезпечити порядок під час похорону. Всі погодилися.

Б. Шкарада зателефонував наступного ранку в штаб Руху і сказав, щоб я прибув на другу годину в обласну держадміністрацію до С. Сенчука, де буде збиратися оргкомітет із похорону І. Білозіра. Б. Стельмах не прийшов і оргкомітет розпочав обговорення рішення, що було прийняте в міськраді, без нього. Рішення зачитав В.Куйбіда. Сенчук запитав, чи будуть якісь доповнення, чи враховано кількість людей на по-

хороні і забезпечення та охорону порядку. Куйбіда сказав, що передбачається від 40 до 50 тисяч. Шкарада сказав, що міліцію для охорони порядку залучати не треба, бо обов'язково виникнуть сутички, а відповідальність за порядок треба довірити активістам громадських організацій, а їх керівником призначити Олега Петрика. На що я відразу дав згоду і доповів, що буде не 50, а більше ста тисяч громадян. Маршрут потрібно змінити, від філармонії піти до пам'ятника Т. Г. Шевченкові, там виголосити коротку прощальну промову, а потім іти до церкви св. Андрія, де буде Служба Божа, а після того йти похоронною процесією не вузькою вулицею Пекарською, а по значно ширшій Личаківській. З маршрутом до пам'ятника Т. Г. Шевченкові всі погодилися. А далі В. Куйбіда сказав, що про траурну ходу по Пекарській уже опубліковано в пресі і оголошено по радіо і телебаченні. Я не став вступати в суперечку, щось доводити, бо розумів, що то марна справа, тільки подумав про себе, що ви собі говоріть, а колону похоронної процесії вестиму я і відповідальність, як ми домовилися, лежатиме на мені.

Я пригадав собі випадок, який трапився десь за рік до загибелі Білозіра. Якось я і мої друзі зустрілися з Ігорем та його товаришами на каві, гомоніли, по 50 грамів пили. Ігор виголосив тост:

– Давайте, козаки, куртка на ваті (цей вислів він полюбляв вживати замість плюгавих слів), вип'ємо по одній, по другій і ще одну за кохання, яким Господь наділив людину, подякуємо йому, що живемо в такий складний і цікавий час. От піде хтось із нас зі світу, наприклад, я, кинуть в автобус і повезуть по Пекарській до каплички, а потім у яму загорнуть і скоро забудуть. Тож давайте, поки ще можемо.

А Богдан Гнатовський затягнувся цигаркою і каже:

– Що ти, Ігорцю, такий сумний тост виповів?

Ігор трошки помовчав і каже:

– А хто з вас виголосить гарну промову наді мною, коли я лежатиму отак склавши руки? Хіба що Олег.

Коровицький (Корова), викладач моделювання одягу, злегка поплескав Ігорка по плечу і мовив:

– Тобі ще не час про таке дійство думати.

А я сказав Ігореві:

– Не гріши і не накликай біду на свою дупу. А якщо вже на те пішло, то гарантую, що понесуть тебе на плечах і то по Личаківській. А якщо нам скажеш, щоби нести назад, сюди, до кнайпи, то принесемо, але ставити будеш ти.

– Ото вар'яти, – промовив Коровицький.

На веселощах підняли ще по келишку і змінили тему.

Оргкомітет залишив рішення міськради в тому варіанті, як доповів Куйбіда, вніс деякі доповнення щодо проведення похорону, за мною закріпили організацію порядку і ведення процесії. Ігору Калинцю доручили виголосити промову біля пам'ятника Т.Г. Шевченкові і розійшлися.

Я відразу пішов на Клумбу, щоби зібрати і підготувати команду активістів для підтримання порядку в час похорону. Тут були майже всі, хто був мені потрібен, зокрема Володимир Синюта, Роман Оприск, до речі, у нього в сумочці було вісім нарукавних пов'язок, ще кілька хлопців мали їх вдома, бо часто охороняли мітинги. Були тут і Хиляки, батько і син, Ігор та Андріан, брати Колайці, Іван та Андрій, Собенко Богдан, Стах (Лисий), Мізерний Василь. Решта тих, які складали ядро Клумби, повинні були приєднатися до нас у час похорону. Ми розподілили, хто де має чергувати під час ходу процесії.

Ще за місяць до трагедії С. Сенчук видав розпорядження про відзначення депутатів першого демократичного скликання. Нам мали вручати нагороди в оперному театрі. Ця подія співпала з днем похорон, тому ми перенесли її на тиждень пізніше.

Ще коли Ігор лежав в реанімації, я тричі приїздив у лікарню, сподіваючись, що він вибереться з біди. Але третього разу, це було за три дні до смерті, лікар сказав, що надії нема. В реанімації постійно чергували Ігорева мама, сестра і дружина Оля. Ігор був у комі на штучному апараті.

Похорони було призначено з вестибюлю філармонії на 11 годину. Люди йшли, щоб попрощатися з Ігорем уже від восьмої години ранку. Я прийшов пів десятої. Мої активісти вже зі-

бралися на тротуарі навпроти філармонії з блакитно-жовтими пов'язками на рукавах. Вулиця Чайковського була перекрита. Я зайшов попрощатися з Ігорем. Коли я вийшов, до мене підійшов начальник міського УВС Б. Шкарада разом із Віктором Пантюшевим, які були одягнуті в цивільний одяг, щоб не дратувати людей міліцейською формою. Шкарада взяв мегафон з рук Пантюшева і віддав мені, промовивши:

– Олеже, керуй з Богом.

Тільки я взяв мегафон, як із проспекту Т.Г. Шевченка почулися крики. Ми всі троє кинулися на проспект, побігли туди й інші. На проспекті побачили людей, які згромадилися навколо будки-кав'ярні, де стався перший інцидент – напад москалів на Ігора і хлопців. Почулися дзвін розбитих шибок і грюкання у двері, які були зачинені, бо в кафе нікого не було. Гурма людей з криками намагалася вирвати двері, трощила вікна. Раптом хтось закричав: «Спалити гадюшню!». Власницею цього закладу була Тетяна Нікітчин, яка отримала дозвіл на встановлення цієї споруди після реконструкції проспекту Т. Г. Шевченка, де автором проекту був мій брат Євген Петрик, який не передбачав тут жодної споруди, але Нікітчин написала якусь музику до вірша Куйбіди і таким чином добилася встановлення цього кафе на проспекті всупереч нормам і здоровому глузду, бо за 4 метри від цієї споруди знаходиться газорозподільний об'єкт, адже тут під землею знаходиться невелике газосховище. Як стверджував мій брат, якби тут рвонуло, то рознесло би пів кварталу. Тут бракувало тільки невеликої пожежі, до чого закликали невідомі. Я негайно втрутився і попросив активістів із пов'язками взяти ситуацію під свій контроль, заспокоїти людей. Звичайно, добре було би це кафе знести або перенести в інше місце, але аж ніяк не палити. Якось буча вляглася і люди великим потоком попрямували в філармонію попрощатися з Ігорем. Після молебну і прощання, хлопці взяли труну на плечі та понесли до пам'ятника Т. Г. Шевченкові. Як я й передбачав, народу було близько ста тисяч.

По вулиці Чайковського процесія пішла до проспекту Т. Г. Шевченка, повернула до площі Галицької, а далі по

проспекту Свободи вийшла на площу перед пам'ятником Т.Г. Шевченкові. Йшли неорганізовано, бо таку масу людей сформувати в колону було неможливо. Біля пам'ятника відбувся прощальний короткий мітинг. Я при виході з площі перед пам'ятником повинен був знову встановити порядок. Поки говорив прощальне слово Василь Куйбіда, я розділив людей, які оточили пам'ятник, приблизно навпіл і одну частину, сформувавши в колону, спрямував у бік оперного театру, щоб вона пройшла перед оперним і західним боком проспекту повернулася назад до пам'ятника. Колону вели активісти Клумби з синьо-жовтими пов'язками на рукавах. Багато людей не хотіли вливатися в колону, залишаючись слухати виступаючого, хоча озвучення було хороше, на цілий проспект. Тих людей, які залишилися, легше було сформувати в другу колону. І коли перша колона підходила до пам'ятника, наші хлопці вже тримали на плечах труну з Ігорем, попереду стояли люди з хрестом, вінками і портретом Білозіра, щоб очолити процесію, яка почала повільно рухатися до церкви св. Андрія. За труною рушили обидві колони, які почали зливатися в одну, пропустивши вперед родину і близьких друзів Ігора з букетами квітів. Труну Ігора не закривали віком, а несли його відкритим. Біля церкви я оголосив, що колона чекатиме тут, а у церкву зайдуть тільки рідні та близькі, священики і представники влади, бо всі в церкві не помістяться. Колона з вінками послухалася і чемно чекала, поки священики закінчать відправу і тіло Ігора винесуть. Хлопці з труною знову стали в колону, за ними й люди, які вийшли з церкви, і за моєю командою всі рушили. Перед перехрестям я зупинив колону, підійшов до службової машини міліції, що супроводжувала нас, в якій знаходилися начальник обласного ДАЇ Василь Струс та якийсь кагебіст із рацією. Я доповів Струсу голосно, щоби почув кагебіст: «Я не поведу таку масу народу по вузькій Пекарській, я повертаю колону на вулицю Личаківську». Я пам'ятав, що тоді в кафе жартома пообіцяв Ігорцеві, що ми понесемо його Личаківською. Я навмисно говорив дуже голосно, щоби потім ніхто не звинувачував Василя Струса, що це він змі-

нив маршрут процесії. Василь втягнув голову в плечі, а гебіст узяв у руки рацію. Наступного дня зі страху, щоби на нього не повісили зміну маршруту, Струс ляже в лікарню, в кардіологічне відділення. А зараз я запропонував йому зробити добру справу, маючи в міліцейській машині озвучення, поїхати по Пекарській і людей, які стоять там на тротуарах в очікуванні похоронної процесії, повідомити через гучномовець, щоби переходили на Личаківську. Він одразу завів машину і поїхав у бік Пекарської, а я повернув стотисячну колону до Личаківської і ми пішли нею. Початок колони на цій широкій вулиці був уже біля Винниківського базару, а кінець тільки виходив на початок вулиці з площі Соборної. Далі колона спокійно рухалася Личаківською, а люди, які переходили з Пекарської, вливалися в траурну процесію.

На цвинтарній площі всі не помістилися, стояли на вулиці Мечникова. Озвучення було організоване добре.

По закінченні похорону люди пішли в основному до центру. Я зі своїми активістами, які пильнували за порядком, також рушили туди. Мені треба було повернути Богдану Шкараді мегафон, який він дав мені для ведення процесії. Хлопці пішли в якесь кафе, щоби пом'янути Ігора. Біля обкому профспілок я зустрів Шкараду і віддав йому мегафон, подякував. А він каже: «То я дякую тобі, що ти провів Ігора в останню дорогу. Гарною людиною він був, безвідмовним. Треба концерт до дня міліції, він робив це безплатно або якусь копійчину ми перечисляли на «Не журись». Але зізнаюся тобі, Олеже, ти таке утнув, що змінив маршрут. Уяви собі, що, згідно з наперед оголошеним маршрутом, були ще за день до похорону зазначені всі точки, звідки спецслужби могли знімати на кінокамери весь похід і доповідати на пост в обласний штаб УВС і, особливо, в СБУ. Ти їм усе зіпсував, усе перековбасив, повівши похоронну процесію по Личаківській. Уяви собі, скільком із тих, хто мав слідкувати за вами, на алярм треба було перебазовуватися з дахів, балконів, вікон квартир, де вони облаштували своє спостереження. І з Пекарської попробуй встигнути на Личаківську з апаратурою, тим більше на невизначені місця для спостереження. Адже то

не жарт, стотисячна колона йде містом і хто його знає, що може статися. Ну ти й завдав проблем».

Я відповів Б.Шкараді, що коли я керую колоною, то нічого непередбачуваного не стається, просто не може статися. Ми потиснули один одному руки і на прощання він сказав: «Ти зробив так, як говорив на оргкомітеті, та, на жаль, вони не дослухалися, тому й були заскочені такою твоєю дією».

Так ми відпровадили нашого друга композитора в інший світ, де нема ні болю, ні печалі, лише вічні час і простір. І хай душа його у раю спілкується з Богом.

Через кілька днів після похорону, зайшовши в міську раду, у відділ культури, який очолював В. Іськів, у коридорі я зіткнувся з Василем Куйбідою. До речі, Куйбіда був компетентніший і порядніший за Василя Шпіцера, тому для міста і громади зробив більше корисного від свого попередника, і все це робив без особливого самолюбування і самовихваляння. Зустрівшись зі мною в коридорі, Куйбіда визнав помилковість рішення оргкомітету вести процесію по вулиці Пекарській, вибачився і сказав: «Не врахували твого досвіду в роботі з громадою, не думали, що буде аж стільки народу. Ти врятував ситуацію».

Я зайшов до Всеволода Іськіва, який також брав участь у похороні Білозіра, який почав розповідати мені про Ігора, бо також був родом із Радехова, а Ігорів батько був у нього вчителем з першого по четвертий клас. Коли не було з ким залишити вдома 5-річного сина, батько брав Ігорка до школи, садив за парту біля Іськіва, давав йому зошит і олівець. Ігорко щось малював, поки йому не набридало. На перерві Всеволод трошки припильновував Ігорця, як і інші учні, бо малий був дуже рухливий. Коли повиростали, то шанували один одного. Коли Ігор загинув, то для Всеволода це був удар. Після смерті Ігора Білозіра В.Іськів ініціював, щоби школу, де вони разом училися, назвали його іменем. Була виготовлена і встановлена на фасаді школи пам'ятна таблиця.

А тепер кілька слів про начальника УВС області Валерія Строгого. Прогнати його з посади було просто, тим більше

після вбивства москалями Ігора Білозіра. Я здогадувався, що генерал Валерій Строгий у найближчий час має повернутися в Київ. Ми не воювали зі Строгим, бо нам треба було добитися, щоби він трохи почистив міліцію від корумпованих людей Мотринця, які поводили себе досить упевнено і нахабно. Були звільнені Кулинич, Руй і ще кілька офіцерів.

Якось я зайшов до Строгого і сказав йому, що знаю про те, що він навострив лижі, щоби повернутися в Київ. Він трохи зніяковів і підтвердив, що його викликають у столицю. Запитав, звідки мені про це відомо. Я відповів, що приснилося, щоби не здавати джерела інформації. Він потиснув мені руку і, дивлячись в очі, поклявся, що поїде в Київ тільки тоді, коли доправлять у слідчий ізолятор у Львові вбивцю Білозіра, що це справа честі. І додав, що, згідно з агентурними даними, місце його знаходження відоме і до тижня часу Калінін буде затриманий. Слова Строгий дотримав. Через чотири дні Калінін був затриманий у Сімферополі і доставлений у Львів, де його і Воронова судили в обласному суді і вони отримали 13 і 14 років позбавлення волі. Коли вони подали апеляцію, то апеляційний суд постановив додати їм ще по року.

Через місяць Строгий попрощався зі Львовом, дав мені свою візитку з телефонами у Києві, але я з ним так ніколи й не зв'язувався. Строгий очолив підрозділ особистої охорони Кучми.

На новій роботі зі В.Строгим стався незвичайний випадок. Адже Строгий відповідав за охорону нашого президента, коли Л.Кучма з В.Путіним пливли по Дніпру на катері. У цей час двоє рибалок сиділи десь при березі. У момент, коли катер пропливав повз них, хтось вистрелив, чи то дав салют із петарди. Тоді снайпери з катера застрелили рибалок. В результаті В.Строгого звільнили з посади. Так мені розповідали мої київські друзі, що підтвердив і начальник львівського міського УВС Богдан Михайлович Шкарада.

Журналіст Георгій Гонгадзе

Я вже десь писав про мою дружбу з журналістом Георгієм Гонгадзе. Гію голові Верховної Ради України Литвину здала журналістка Олена Притула. А справа починалася так. Отримавши від майора Мельниченка, охоронця Кучми, записані на плівки компромати, Георгій вирішив з цією інформацією через свою колегу Олену Притулу вийти на Литвина, але той здав Гію Гонгадзе Кучмі. Так Гонгадзе поплатився через свою довіру Олені Притулі.

Григорій Гонгадзе приїхав у Львів із Грузії. 24 липня 1989 року він прийшов у штаб Руху, що знаходився на куті навпроти театру імені Марії Заньковецької. Я тоді чергував у штабі Руху, де снумівці організовували акцію «Український паспорт» Народної Республіки 1918 року.

Ми з Георгієм познайомилися, я зрозумів, що він хлопець серйозний і надійний. Він сказав, що є українцем по мамі і в дитинстві певний час жив у Львові, а батько його грузин.

Потім Георгій пішов у місто, а коли ввечері повернувся в штаб Руху, то попросився там переночувати. Так як у штабі був диван і треба було, щоби хтось чергував при телефоні, то я йому довірив цю функцію. Георгій майже три тижні ночував у штабі Руху. Коли в нього закінчилися фінанси, то я з відома Всеволода Іськіва видав йому 30 карбованців з каси Руху.

Ми з Георгієм потоваришували і я допоміг йому влаштуватися на роботу в редакцію газети «За вільну Україну», де редактором тоді був Василь Базів.

Коли я став депутатом облради у квітні 1990 року, розпочалася журналістська праця Георгія. Ми доволі часто контактували і я давав йому поради. Потім Гонгадзе поїхав воювати проти Гамсахурдія, де був поранений. Я радив йому не їхати, бо в цих грузинських розбірках зацікавлена Москва, але він не послухав мене. І коли до влади прийшов Едуард Шеварнадзе, Георгій пошкодував, як і більшість грузин. Він навіть опублікував статтю у газеті «За вільну Україну» «Я стріляв у президента», де було його фото в касці з автоматом. Це я також засу-

джував, бо від цієї бійні вигравав Кремль, який руками грузин посадив на посаду президента Грузії свою маріонетку Шеварнадзе і з часом організує вбивство Гамсахурдія.

Востаннє ми бачилися з Георгієм на площі Ринок у Львові за три тижні до його зникнення. Він говорив, що у Києві дуже завантажений справами, одна з яких тягне на мільйон і що в найближчий час через якусь журналістку Олену, яка має вихід на Литвина – голову ВРУ, все вирішиться. Він повинен скористатися з цієї можливості, бо працює з тою Оленою в одній редакції. Я сказав йому, що Литвин патентоване падло, що написано на його морді. Він засміявся і я продовжив: «Григорію, справа на мільйон у Львові це одне, в тебе тут є друзі і гарантія хоч якоїсь безпеки. У Києві справа на мільйон пахне вбивством. Най охороняє тебе Бог».

Потім я довідався, що журналістка, яка виводила Гію на Литвина, Олена Притула була коханкою Литвина, який здав Георгія Кучмі у зв'язку з записами Мельниченка, який поділився інформацією з Гонгадзе. Вони надіялися, що Литвин дасть хід записам Мельниченка. Після смерті Гонгадзе це спробує зробити Саня Мороз, та спустить на гальма.

Через два тижні після зустрічі з Георгієм у Львові я побачив виступ, який зробив Гонгадзе на телебаченні, що за ним слідкують невідомі, які стоять біля його помешкання машиною і відслідковують його в місті дорогою до метро. Гонгадзе звернувся до СБУ, щоби надало йому охорону. Я зрозумів, що з ним біда. Спробував звернутися до Степана Хмари, Григорія Омельченка, Ірини Калинець, але ні з ким телефоном зв'язатися не вдалося, а через тиждень по телевізору озвучили інформацію про зникнення Георгія.

Мене не залишала надія, що він живий, але погані сни віщували лихо. Пані Леся Гонгадзе жила в тому ж дворі, який межував із балетною школою, я знав усю історію її життя від її подруги-однокурсниці Леви Затварської, по чоловікові Лабай, яка жила в Рудно, а син пані Леви ще зі школи брав участь у пікетах, які я влаштовував проти КГБ у липні 1989 року.

Жаль мені було пані Лесю, я намагався їй чимось допомагати і підтримував морально. Часом на Пасху або Різдво приїжджав Мельниченко. Якось раз чи два навідувався Ющенко під вибори його команди у Верховну Раду, обіцяв, що всі замовники і виконавці вбивства Георгія будуть покарані. Деякі з виконавців сіли за ґрати, а Кучма і Литвин, якому Георгій відбив Олену Притулу, замовники вбивства, залишилися на волі і до того ж при владі. Ющенко не дотримав даного слова і забув про пані Лесю і Георгія.

Північні газові потоки I та II

У 1989 році, десь у вересні, на львівську Клумбу навідався двоюрідний брат моєї дружини Роман Гошко, якого я добре знав, який познайомив мене з іншим братом, який жив у Донецьку, Зеником Коропасєм. З ними був молодик також із Донецька, який займався бізнесом, закуповував на фанерному заводі через львівського посередника фанеру і гнав її у Донецьк. Прізвище його Дерев'янко, звати Гена. Поглянувши на нього і його манери, я зрозумів, що він жидок, принаймні маланець, і не помилився. Він виявився компанійською людиною, швидко налагоджував контакти.

Зеник був меблевиком, частину фанери брав для своєї фірми, решту розпихали по інших фірмах. Я зав'язав з ними дружбу, без фінансових стосунків. Через них я скеровував у Донецьк пресу Руху, УРП, «Меморіалу». Зеник казав, що в Дерев'янка багато друзів, в тому числі в міліції і СБУ, саме він мені скинув інформацію, що Фіма Звягільський чкурнув в Ізраїль і перебуває в місті Бершева у свого шкільного товариша Школьника. Коли він дременув, то в Україні був у розшуку. Я дав цю інформацію Степану Хмарі. Верховна Рада послала депутатську комісію на перемовини з Фімою, яку очолив Хмара.

Ще одну добру справу ми зробили в час першої чеченської війни, коли Гена привіз у Львів трьох чеченців, одним із них був племінник Радуєва. Чеченцям потрібні були зерно і крупи з елеватора, щоби продати в Росію, а гроші перекинути в Туреччину, а звідти привезти зброю і провізію для армії Дудаєва.

Якось, приїхавши у Львів, Дерев'янко Гена вирішив налагодити деякі зв'язки з депутатами ВРУ, зокрема зі Степаном Хмарою, а через нього і з іншими, зокрема Григорієм Омельченком, Юрієм Кармазіним. У цей час квартира сестри моєї дружини була вільна, бо вони з чоловіком жили в його батьків у Сокалі. Тому з її дозволу я зробив з цієї квартири явочну, де зустрічалися серйозні люди і вирішували нагальні проблеми.

Бували тут і депутати ВРУ. Цю квартиру облюбував собі Гена, коли приїжджав у Львів. Тоді він сказав, що буде гарна справа, до якої ймовірно його залучать, і не треба буде помикатися через дрібниці, щоби щось заробити. Десь через шість місяців він знову приїхав і розповів, що виникла серйозна проблема, потрібно реалізувати тисячі тонн труб великого діаметру, які можна було запустити на будівництво газогону Одеса-Броди. Тим будівництвом займається Любомир Буняк. А я, як колишній активний депутат обласної ради, член Страйкому, комітету захисту прав громадян, повинен допомогти йому вийти на Буняка, щоби запропонувати вигідну оборудку. Я відмовився, бо знав про Буняка з розповідей людей, працівників його фірми «Укртранснафтогаз». До того ж Буняк був затятим комунякою і належав до червоних директорів, який до кінця тримався партії, не кидав партквитка та нелегально відвідував збіговиська, які проводив Секретарюк у Брюховичах, тодішній голова обкому партії комуни. Тож Дерев'янко з неохотою почав розповідати, як і чому таку велику кількість труб великого діаметру потрібно негайно збути. Сталося наступне. Мер Пітера Собчак спланував прокласти газогін з Кольського півострова чи то з Ямалу до Європи по суходолу через Карелію на Естонію, Латвію, Литву до Калінінградської області або територією Росії до Литви і через Литву на Калінінград, а звідти в Німеччину, домовившись із Польщею. Він закупив у директора Харцизького трубного заводу Дерментлі ці труби через якусь російську фірму-прокладку, до якої мав стосунок. Тож вони вивезли 50 тисяч тонн до Баранович, що в Білорусії, а ще 100 тисяч тонн труб знаходилося у Харцизьку на базі. А тут Собчак помер. Ці труби потрібно було продати. Була інформація, що за чиєюсь вказівкою його прибрали, вказували на Путіна, який на той час був прем'єром, але вголос не казали.

Далі ми розглянемо цю версію, аналізуючи і співставляючи факти, що і як відбувалося.

Пам'ятаю, що тоді, то був вівторок, ми з Дерев'янком прийшли до Буняка. Звісно, той не міг знати, чого до нього навідався Петрик, думав, що я прийшов бити поклони і співати

йому дифірамби, як це робили інші. Газогін Одеса-Броди був його прямим обов'язком, бо за цим будівництвом особисто наглядав Президент України В.Ющенко. Через якусь хвилю Гена вже доповідав Буняку, що дочірня фірма Харцизького трубного заводу «Ардо-плюс», якою керує депутат ВРУ Поляков, має в наявності 150 тисяч тонн труб, 50 тисяч лежать у вагонах у Барановичах, решта ще у Харцизьку на складах. Скидають на тонні 4-5 доларів, якщо домовляться, і готові доставити, куди треба. Сказав, що труби закупив мер Пітера Собчак, але він раптово помер. Тепер вони взялися реалізувати це добро. Буняк зв'язався з директором харцизького заводу Дерментлі, включив голосний звук, щоби ми чули, розповів, хто прийшов і з яким питанням. Дерментлі підтвердив, що «Ардо-плюс» є їхньою дочірньою фірмою і що з ними можна мати діло, ще перекинулися кількома словами про справи і здоров'я. Буняк сказав, що пропозиція варта уваги, що він подумає, а ми щоби зайшли в п'ятницю. У п'ятницю секретарка сказала, що Буняк у Києві, хоча я вивідав у працівників, що він на місці. Секретарка сказала, щоби ми прийшли в понеділок на 10 годину, бо раніше в нього нарада. Гена відчув, що з того тіста пирогів не зліпити, хоча на цій оборудці фірма Буняка могла заробити до 600 тисяч доларів, які можна було би віддати на лікарні, дитячі заклади, будинок перестарілих. Гена сказав, що Буняк із Дерментлі крутять справи по-серйозному, що вони закопають труб, скільки захочуть, бо Дерментлі як директора ніхто не контролює, бо має в міністерстві «кришу», з якою ділиться, а колективу місяцями не виплачує зарплату. Працівники ходили скаржитися до Ющенка, але той Дерментлі не указ. Кого треба, того директор звільнив і тиша. А з наших труб Дерментлі нічого не перепаде, бо за них гроші вже в кишені, а за нові поставки труб, які закопає Буняк, вони обидва згребуть по мільйончику баксів, а з нашої затії ні фіга не вийде.

У той час багато операцій проводилося не фінансово, а бартером. А завод заборгував енергетикам, а ті в свою чергу шахтарям. Підприємство «Ардо-плюс», маючи налагоджені бартерні зв'язки, певні успіхи в цій справі, планувало частину

коштів використати для цих операцій, а невелику частину пустити на розвиток фірми, але в них нічого не вийшло, бо Буняк і не збирався цього вирішувати. Тому Гена ні в понеділок, ні у вівторок, ні в середу з ним не зустрівся, хоч і приходив, а секретарка брехала і червоніла, а потім сказала, що Буняк не має часу для зустрічі. «Ардо-плюс» частинами перепродали труби комусь іншому чи в Норвегію, чи в Швецію.

А тепер про головне. Ще задовго до падіння берлінської стіни та об'єднання Німеччини совєтські спецслужби, зокрема щоби приховати свої злочини в НДР, почали евакуйовувати свої архіви в Москву, а документацію, що не підлягала евакуації, бо було її надто багато, спалювали. Звичайно, архіви агентури, яка була в НДР і у Європі, були на особливому контролі, тому що спецслужби Штазі мали свою мережу шпигунської діяльності не тільки в Європі, а й у Азії, на Близькому Сході, у Південній Америці, Африці. В майбутньому немало лідерів Німеччини в тій чи іншій мірі були пов'язані з цією спецслужбою, такі як Шредер, Ангела Меркель, Олаф Шольц, які потім стануть найвищими керівниками держави, канцлерами. Ангела Меркель, яка в юності бавилася в нудистку, точніше в мандистку, ганяла голодупою по пляжах, полюбляла на канікулах шастати по Москві і навіть навчалася тут розуму. Поступово вона вписалася в кремлівське кагебістське кодло, яке робило ставки на таких, як вона у соцтаборі Європи.

У час розквіту НДР одну з ланок окупаційної совєтської присутності спецслужб КГБ очолював Путін, майбутній президент Росії, який пізніше отримає кличку Ху-ло. Тут, у Німеччині, він буде наживатися на всьому, на чім тільки вдасться, навіть на колегах по службі, ігноруючи всілякі моральні принципи, за що колеги позаочі називатимуть його «бліда моль», яка нахабно і безпардонно робить собі кар'єру. З падінням берлінської стіни Путін чкурнув у Пітер, а з розпадом Совєтського союзу він став «сколачівать» свою тусовку в спецслужбі. У Пітері його помітив і підібрав мер міста Собчак, і взяв у свою відомчу охорону. Крім політичної діяльності, Собчак, що був також пов'язаний із КГБ, займався науковою і господарською, був на коротку

ногу з Єльциним, другом сім'ї, що прорахував Путін і втерся йому в довіру. Собчак почав ділитися з ним своїми планами, зокрема тим, що хоче гнати газ у Європу з Кольського півострова і Ямалу, де відкрили великі поклади газу. Як тільки почали втілювати цю ідею, Путін намотав собі на вус, що використає її. Це стане могилою для Собчака. Трагедією Собачака було те, що він у кінці 90-х років за завданням гебістського лоббі порекомендує Єльцину в прем'єри коротуна Путлера. 1 січня 2000 року Єльцин, якого постійно споювали, передасть владу своєму прем'єру, а сам відійде від керівництва Росією. Єльцин боявся за свою сім'ю після свого відходу, про що отримував натяки від верхівки КГБ, тому своїм наступником призначив цю кадебістську тварюку.

Отримавши по суті повну владу, Путлер згадав ідею свого «благодєтєля» Собчака про перекачування газу в Європу з Кольського півострова. От де можна буде гребти бабло лопатами. Але як це робити при живому «благодєтєлю»? Путлер дав завдання спецслужбам, а вони свою справу знають туго, не одного втруїли, звели зі світу, не одного ще приберуть за вказівкою шефа. І «отпєлі» Собчака «бєз сожалєнія», як це прийнято у відомстві. Тепер лишалася справа техніки і технологій. І навіщо класти газову трубу по суші, комусь кланятися і з кимсь ділитися, якщо можна покласти її морем, що дають можливість нові технології? Влада є, грошей у босоти можна нагребти, оточивши себе шкуродерами. Залишалося вирішити, куди в Європі тую трубу кінцем прилаштувати. От Путін і згадав, де обсирав сральники ще в НДР і кому там можна помацати яйця. Держава нібито змінилася, але хвости спецслужб, КГБ і Штазі, залишилися, треба тільки «пошєвєліть мозгамі» та пошкробати, тоді появляться шредери, меркелі і шольци.

Колись Мойся сказав Сарі: «Сарочка, дєньгі нє пахнут». Ця фраза дістала крила, полетіла і присіла на Шредера. Може тому він так полюбляв цю фразу цитувати, звичайно, німецькою мовою.

Кайзерівський орел злигався з російським двоголовим мутантом-куркою. Шредер під кінець свого канцлерства ви-

рішив бити поклони російському також мутанту «царьку-батюшкє», може той візьме його в найми. Коротуну Путлеру наймити були потрібні, він узяв, бо комусь таки треба було запхати кінець газової труби Strim-1 (північний потік-1). Путлер бере Шредера в партнери, точніше призначає головним наймитом, і вони разом деребанять бабло. Європа дає своє «одобрямс», спостерігає за цим і жує шмарки.

У час виборів президента Росії, коли Путін піде на енний термін у президенти, в Україні триватиме війна. На цей термін у президенти балотуватиметься і Ксенія Собчак, яка публічно в єфірі назве Путіна вбивцею свого батька.

Так хто ж такий Шредер (Шрьодер)? Його батько-нацист загинув під час війни, коли син Герхард ще не вилупився, тому той батька не знав. Переживав важке повоєнне дитинство разом із братом у Вестфалії, ходив на мітинги правих із портретом батька, але з часом переметнувся і примкнув до лівих, став у юні роки соціалістом і почав робити кар'єру. Звісно, совєтські спецслужби помічали таких вискочок і не залишали їх поза увагою. Після відходу з посади канцлера Гельмута Коля, християнського демократа, на цю посаду приходить Шредер, думаю, що з допомогою Кремля. При закінченні терміну канцлера Шредер і начальник Кремля стають друганами, запускають газовий проект Strim-1 і Strim-2, більше відомі як Північний потік-1 і Північний потік-2, де Шредер стає співвласником цих газових магістралей і акціонером російського Газпрому. Звісно, головний внесок у проект робить Кремль. Шредер робить невеликий внесок, але перспектива гребти валюту величезна для обох.

Після Шредера на посаду канцлера приходить демократка не то курва, не то подруга Путіна попердничка Ангела Меркель із партії християн-демократів, яка була в Штазі і стала близькою до кремлівського начальника. Коли той після анексії Криму в 2014 році почне війну з Україною, ця прокремлівська шльондра не вводитиме жодних санкцій проти Росії і відмовиться зупинити будівництво газогону Північний потік-2, хоча там була зафіксована низка порушень, на які вказували Фін-

ляндія і Данія, яка попри все останньою дала дозвіл на прокладання газогону через свої територіальні води. А Меркель бавилася в кішки-мишки з українцями, вдаючи миротворця, але майже щодня телефонувала Путлеру, про що терли мені не відомо, швидше за все про те, скільки їй особисто перепаде з цього газогону, коли він запрацює. Вона вважалася головною матроною в Євросоюзі і виступала проти санкцій на Росію. І так Європа з її подачі і загравала з Путлером, ніби заохочуючи його до війни. Після шльондри Меркель на посаду канцлера приходить ще один вилупок соціал-демократ Олаф Шольц.

24.02.2022 року російська армія нападає на Україну, починається широкомасштабна війна. Світ і Європа думають, що до тижня-двох москаль нас захопить. І тільки через три тижні, коли світ переконається, що українські Герої чинять запеклий спротив, як б'ють ворога, знищують убивць-москалів, Європа нарешті опритомніє і почне вводити санкції. Як і американський президент Байден, який ще два тижні тому зустрічався з Путіним. Тепер Європа і США примусять Олафа Шольца, ставленика Шредера та Меркель, який намагався співпрацювати з Кремлем, припинити роботу Північного потоку-2.

А загнаний у кут соціал-демократичною партією, колишній канцлер Німеччини Шредер, наклав у штани і офіційно вийшов зі складу акціонерів, але далі жере з того корита. Тож наступний канцлер Шольц хотів щось з тої газової цицьки взяти. Тому, як і Меркель, не хотів відмовлятися від Північного потоку II, хоча Путлер розв'язав повномасштабну війну з Україною. Шольц як головний рішала в Європі намагався ублажати Путлера і виправдовувати російський бидляцький народ, поки власний німецький люд і президент США Байден не наступили йому на хвіст.

12 квітня 1990 року підняття прапора над обласною радою.

Дружина Ірена Григорівна Петрик. 1981 р.

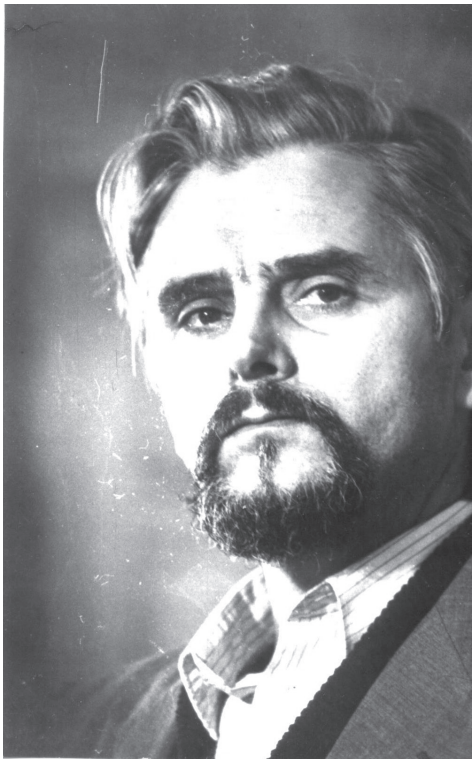

14 сесія Львівської обласної ради. Цю сесію назвали «Мотузковою», бо для того, щоби «болото» розрухати, доводилося вдаватися до особливих заходів, нагадувати, що зрадники національної ідеї та злодії будуть покарані. Тож у присутності начальників УВС, СБУ, головного прокурора області і головного судді О.Петрику та деяким іншим депутатам довелося продемонструвати петлю-удавку.

1 грудня 1993 р

Під час перепоховання Стуса, Тихого, Литвина. У центрі отець Лесів. 19 листопада 1989 р. у Києві.

Перепоховання Стуса, Тихого, Литвина. 19.11.1989 р. Київ.

На першій сесії Львівської обласної ради, травень 1990 р.

Похід львів'ян містом Тернополем. Серпень 1989 р.

Наша колона з'єдналася з групою тернополян, які вийшли нам назустріч із Левком Горохівським і ми разом почали пробиватися до цвинтаря. 30 липня 1989 р.

1 листопада 1989 р. Свято ЗУНР.
Слово має Ростислав Братунь.

Мітинг в селищі Рудно. 5 листопада 1989 р.

Перший мітинг біля пам'ятника Івану Франку у Львові. 5 жовтня 1989 р.

Під час демонтажу пам'ятника Лєніну у Львові. 14.09 1990 р.

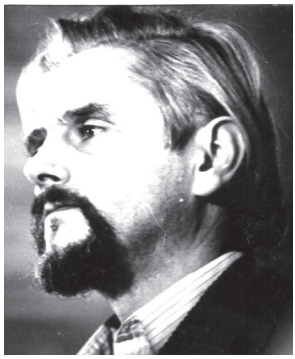

Олег Петрик
1993 р

О.Петрик дає команду: «Віра!». Ще секунда і кран зробить історичний порух стрілою і зрушить ідола.

Львів'яни демонтували пам'ятник Лєніну, а зранку 15 вересня 1990 р. приступили до розбору фундаменту, що був під пам'ятником.

О. Петрик на сесії Львівської обласної ради. 1994 р.

Михайло Горинь – ведучий всесвітнього форуму українців.

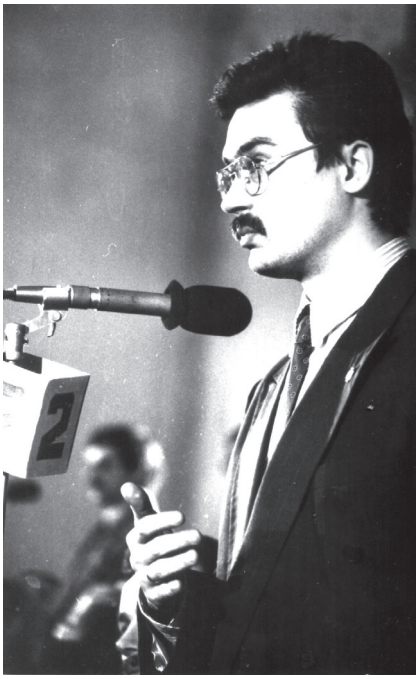

Олег Вітович на 14 сесії Львівської обласної ради 1.12 1993 р.

Голова Руху на Львівщині, народний депутат Орест Влох.

Олег Петрик з Іриною Калинець. 1993 р.

Марія Бабій – депутат міської і обласної рад. 1991 р.

Мітинг у Львові на підтримку литовських демократичних сил у боротьбі проти імперії. Виступає Юрій Шухевич. Весна 1990 року.

Після пікетування Верховної Ради України 24 вересня 1993 року, зліва направо Олег Петрик, активіст із Волині та Борис Голодюк.

Похід по Львову з плакатами «СРСР – тюрма народів!»

Львів'яни з національними прапорами
і портретом С.Бандери на марші в Полтаві

Один із «подвигів» В.Івануси: міліція за його наказом хапає артиста львівського оперного театру Беня за те, що він одягнутий у національний стрій. Ліда Данильчук уже звалена під ноги. Під час фестивалю «Червона рута» в Чернівцях. 24 вересня 1989 р.

Львівська група за 20 хвилин до прориву на стадіон «Буковина», на фестиваль «Червона рута». 24 вересня 1989 р.

Свято біля криниці в Чернівцях під час фестивалю «Червона рута». В центрі батько В.Івасюка. 24.09 1989 р.

На фестивалі «Червона рута» виступає Віктор Морозов. 23 вересня 1989 р.

17 вересня 1989 р. Похід львівським проспектом, який через вісім місяців отримає назву «проспект Свободи». Зліва направо перший Володимир Фартух, за ним Іван Підкович із вусами.

Мітинг-реквієм в Івано-Франківську
по Романові Левицькому. 20 серпня 1989 р.

О.Петрик на з'їзді Народного Руху України. 10 вересня 1989 р.

Акція біля обласної прокуратури у Львові з вимогою звільнити з-під арешту І.Скорняка. Липень 1989 р.

Пікет за участі львів'ян у Києві. Червень 1990 р.

Мітинг біля оперного театру. Слово має В.Чорновіл, ведучий О.Петрик. 12 квітня 1991 р.

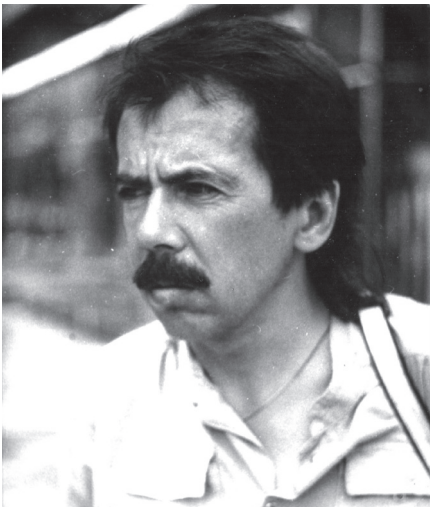

Фотокореспондент Богдан Свідрук незадовго до трагічного нападу на нього трьох мерзотників, які зробили його калікою. З допомогою О.Петрика негідників засудили на 12, 10 і 6 років, адвокатом Б.Свідрука був Нестор Гнатів.

Березень 1991 року. Мітинг біля оперного театру за звільнення депутата С.Хмари з тюрми. Перший зліва Юрій Шухевич. Ведучий О.Петрик біля мікрофону.

В'ячеслав Чорновіл під час сесії Львівської обласної ради.

Виступає Марія Базелюк, далі Ільків, який писав гасла і тримав їх під час мітингів. Ведучий мітингу Олег Петрик. Плакат Йосифа Терелі. За два тижні до загибелі Д. Дудаєва 21 квітня 1996 року.

Мітинг у Львові на підтримку Чечні.

Фото Джохара Дудаєва,
подароване Олегу Петрику
Марією Базелюк у 1996 році.

Микола Плав'юк –
Президент УНР в екзилі
з 1989 по 1992 р.

Український ясновидець, письменник, захисник прав віруючих
Йосип Тереля не раз зустрічався з Папою Римським та
передрікав світові катаклізми. 1986 р.

Олег Михайлович Петрик з дружиною Іреною. Грудень 2000 р.

Олег Петрик. 2011 р.

Син Олег Петрик у партії Тореадора з балету «Кармен» Проспера Меріме, композитор Жорж Бізе. Фото 2002 р.

Зліва направо: В. Ярич, О.Петрик, В.Іськів одразу після встановлення меморіальної таблиці громадському діячу, співорганізатору дивізії «Галичина», священнослужителю Дмитру Палііву на фасаді будинку № 8 на вул. Винниченка у Львові. Фото 2011 р.

На відзначенні останньої боївки УПА в селі Басівка на Львівщині. Зліва направо: С.Яхницький, В. Іськів, О.Петрик. Фото 2015 р.

13 березня 2013 року святкування 13-ої річниці першої сесії міськради. О.Петрик говорить: «Не пройде й року, як москаль почне війну. Європа і Америка при Обамі нас продали за цапову душу». Зліва стоїть Ярослав Бік – член проводу Руху. За правим плечем О.Петрика – працівник спецслужб.

Зміст

Олега повно там, де потрібно.
Передмова Олександра Василюка 5
Хронологія мітингів та підняття національного
прапора у Львові 15
Львівська обласна рада першого
демократичного скликання і ще дещо 23
Достроковий розпуск ВРУ у вересні 1993 року 42
Президія облради. 61
Депутат 75
Так було 93
До подій у «П'ємонті» та в Києві 157
Хто, що, де і коли 170
Демонтаж пам'ятника Лєніну. 244
Як двічі довелося забирати приміщення
на проспекті Шевченка, 13. 279
ГКЧП і новоспечений генерал 290
Синьо-жовтий прапор над Київською радою 326
10 кримінальних справ. 341
Події, факти, коментарі 379
Своя бюрократія. 382
Мотринець на службі в Чорновола 389

Мітинги на підтримку Чеченії 406
Відповідь Сватку і Шпіцеру і ще дещо 413
Шпіцеріда 440
Відповідь Шухевичу 463
Відповідь журналісту Миколі Цимбалюку 506
Розмова з Кравчуком на форумі Руху 509
Галицька партія 519
Будинок культури 531
Як і чому горів цирк 23 березня 2011 року 535
Сабуров 541
Юлія Тимошенко 543
Справи державні та громадсько-політичні 550
Дружба з Ігорем Білозіром 606
Журналіст Георгій Гонгадзе 618
Північні газові потоки I та II 621

Літературно-художнє видання

Петрик Олег Михайлович

Моя боротьба

Спогади

Редактор – *Любомира БЛАЖКО*

Макетування та відповідальний за випуск – *Юрій МУХА*

Підписано до друку 17.08.2022.
Формат 60х84/16. Друк цифровий. Папір офсетний. Ум.-друк. арк. 39,90
Наклад 100 пр. Зам. № 2022/27-05.

Видавець: ТОВ «Растр-7»
79005, м. Львів, вул. Кн. Романа, 9/1.
Тел./факс: (032) 235 72 13. E-mail: rastr.sim@gmail.com
www.rastr-7.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ЛВ № 22 від 19.11.2002 р.

Друк – ФОП Муха Ю. М.
79000, Львів, Сорочинська,4.
Свідоцтво фізичної особи-підприємця В02 № 965799.
Тел. 096-457-40-93